

तैत्तिरीय संहिता

Colophon

This document was typeset using X_YTeX, and uses the Siddhanta font extensively. It also uses several TeX macros designed by *H. L. Prasād*. Practically all the encoding was done with the help of Ajit Krishnan's mudgala IME (<http://www.aupasana.com/>).

Acknowledgements

The initial ITRANS encodings of some of these texts were obtained from <http://sanskritdocuments.org/> and <https://sa.wikisource.org/>. Thanks are also due to Ulrich Stiehl (<http://sanskritweb.de/>) for hosting a wonderful resource for Yajur Veda, and also generously sharing the original Kathaka texts edited by Subramania Sarma. See also <http://stotrasamhita.github.io/about/>

FOR PERSONAL USE ONLY

NOT FOR COMMERCIAL PRINTING/DISTRIBUTION

अनुक्रमणिका

काण्डम् १	1
प्रथमः प्रश्नः	1
द्वितीयः प्रश्नः	13
तृतीयः प्रश्नः	26
चतुर्थः प्रश्नः	38
पञ्चमः प्रश्नः	55
षष्ठमः प्रश्नः	75
सप्तमः प्रश्नः	93
अष्टमः प्रश्नः	112
 काण्डम् २	 131
प्रथमः प्रश्नः	131
द्वितीयः प्रश्नः	154
तृतीयः प्रश्नः	181
चतुर्थः प्रश्नः	202
पञ्चमः प्रश्नः	219
षष्ठमः प्रश्नः	245
 काण्डम् ३	 271
प्रथमः प्रश्नः	271
द्वितीयः प्रश्नः	287
तृतीयः प्रश्नः	305

चतुर्थः प्रश्नः	319
पञ्चमः प्रश्नः	336

काण्डम् ४ 351

प्रथमः प्रश्नः	351
द्वितीयः प्रश्नः	368
तृतीयः प्रश्नः	387
चतुर्थः प्रश्नः	402
पञ्चमः प्रश्नः	417
षष्ठमः प्रश्नः	427
सप्तमः प्रश्नः	445

काण्डम् ५ 459

प्रथमः प्रश्नः	459
द्वितीयः प्रश्नः	481
तृतीयः प्रश्नः	503
चतुर्थः प्रश्नः	522
पञ्चमः प्रश्नः	543
षष्ठमः प्रश्नः	564
सप्तमः प्रश्नः	583

काण्डम् ६ 604

प्रथमः प्रश्नः	604
द्वितीयः प्रश्नः	630

तृतीयः प्रश्नः	652
चतुर्थः प्रश्नः	674
पञ्चमः प्रश्नः	693
षष्ठमः प्रश्नः	709

काण्डम् ७ 725

प्रथमः प्रश्नः	725
द्वितीयः प्रश्नः	745
तृतीयः प्रश्नः	764
चतुर्थः प्रश्नः	781
पञ्चमः प्रश्नः	802

॥ काण्डम् १ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

इ॒षे त्वो॒र्जे त्वा॑ वा॒यवः॑ स्थोपा॒यवः॑ स्थ दे॒वो वः॑
सवि॒ता प्रा॑र्पयतु श्रेष्ठ॑तमाय॒ कर्म॑ण॒ आ प्या॑यध्वमग्नि॒या
देव॑भा॒गमूर्ज॑स्वतीः पय॑स्वतीः प्र॒जाव॑तीरनमी॒वा अ॑य॒क्ष्मा मा
वः स्ते॒न ई॑शत॒ माऽघ॑श॒सो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिः परि॑ वो वृणक्तु
ध्रु॒वा अ॒स्मिन्गोप॑तौ स्यात ब॒ह्वीर्य॑ज॒मान॑स्य प॒शून्पा॑हि॥१॥

इ॒षे त्रि॑च॒त्वारि॑शत्। (१)॥ ————— [१]

य॒ज्ञस्य॑ घो॒षद॑सि॒ प्रत्यु॑ष्ट॒ रक्षः॑ प्रत्यु॑ष्टा अ॒रा॑तयः
प्रेय॑मे॒गाद्धि॑षणा॒ ब॒र्हिर॑च्छ॒ मनु॑ना कृ॒ता स्व॑धया॒ वित॑ष्टा
त आ॒व॑हन्ति क॒वयः॑ पु॒रस्ता॑द्दे॒वेभ्यो॑ जुष्ट॑मि॒ह ब॒र्हिरा॒सदे॑
दे॒वानां॑ परि॒षूत॑म॒सि व॒र्षवृ॑द्धम॒सि दे॒व॑ब॒र्हिर्मा त्वा॒ऽन्व॑ङ्गा
ति॒र्यक्प॑र्व॒ ते रा॒ध्यास॑माच्छे॒त्ता ते मा रि॑ष॒न्दे॒व॑ब॒र्हिः
श॒तव॑ल्शं॒ वि रौ॑ह॒ सह॑स्र॒वल्शः॑॥२॥

वि व॒यं रु॑हेम पृथि॒व्याः स॒म्पृचः॑ पा॒हि सु॒स॒म्भृतां॑ त्वा

सम्भ॑राम्यदि॒त्यै रा॒स्नाऽसी॑न्द्रा॒ण्यै स॒न्नह॑नम्पूषा ते॑ ग्र॒न्थिङ्ग॑न्धातु
 स ते॒ माऽऽस्था॑दिन्द्र॒स्य त्वा बा॒हुभ्या॑मुद्यच्छे॒ बृह॑स्पते॑र्मूर्धा
 ह॑राम्यु॒र्वन्तरि॑क्षमन्वि॒हि देव॑ङ्गमम॑सि ॥ ३ ॥

सहस्र॑वल॒शा अ॒ष्टात्रिं॑शच्च। (2) ॥

[२]

शु॒न्धध्व॑न्दैव्या॒य क॑र्मणे देव॒यज्या॑यै मा॒तरि॒श्व॑नो घ॒र्मोऽसि॑
 द्यौर॑सि पृ॒थिव्या॑सि वि॒श्वधा॑या अ॒सि पर॑मेण॒ धाम्ना॑ दृ॒ह॑स्व
 मा ह्वा॒र्वसू॑नाम्प॒वित्र॑मसि श॒तधा॑रं वसू॑नाम्प॒वित्र॑मसि
 स॒हस्र॑धारं हु॒तः स्तो॒को हु॒तो द्र॒प्सोऽग्न॑ये बृ॒हते॑ नाका॒य
 स्वाहा॑ द्यावा॑पृ॒थिवी॒भ्यां सा वि॒श्वायुः॑ सा वि॒श्वव्य॑चाः
 सा वि॒श्वक॑र्मा स॒म्पृच्य॑ध्वमृ॒तावरी॑रू॒र्मिणी॑र्मधु॒मत्त॑मा म॒न्द्रा
 धन॑स्य सा॒तये॒ सोम॑ेन॒ त्वाऽऽत॑न॒च्मीन्द्रा॑य॒ दधि॑ वि॒ष्णो
 ह॒व्यं र॑क्षस्व ॥ ४ ॥

सोम॑ेना॒ष्टौ च। (3) ॥

[३]

क॑र्मणे वां दे॒वेभ्यः॑ श॒केयं॑ वे॒षाय॑ त्वा प्र॒त्युष्ट॑ रक्षः प्र॒त्युष्टा
 अ॒रा॑तयो॒ धूर॑सि॒ धूर्व॑ धूर्व॒न्तन्धूर्व॑ तं यो॑ऽस्मान्धूर्व॑ति॒ तन्धूर्व॑
 यं व॒यन्धूर्वा॑म॒स्त्वं दे॒वाना॑मसि॒ सस्त्रि॑तम॒म्पप्रि॑तम॒ञ्जुष्ट॑तमं

वह्नि॑तम- न्दे॒व॒हू॒त॒म॒म॒हु॒त॒म॒सि॑ ह॒वि॒र्धा॒न॒न्द् ५ ह॒स्व॒ मा
ह्वा॑र्मि॒त्र॒स्य॑ त्वा चक्षु॑षा प्रेक्षे॒ मा भे॒र्मा सं वि॒क्था॒ मा त्वा॑ ॥ ५ ॥

हि॒ ५ सि॒ष॒मु॒रु वा॒ताय॑ दे॒व॒स्य॑ त्वा स॒वि॒तुः प्र॑स॒वै-
ऽश्वि॑नो॒र्बा॒हु॒भ्यां॑ पू॒ष्णो ह॒स्ता॑भ्याम॒ग्नये॑ जुष्टं॑ निर्व॒पाम्य॒ग्नी-
षो॒मा॑भ्यामिदं दे॒वाना॑मिदमु॒ नः स॒ह स्फा॑त्यै त्वा
ना॒रा॑त्यै सुव॑र॒भि वि॒ रव्ये॑ष वैश्वान॒र॒ज्योति॑र्द्द ५ ह॒न्ता॑न्दुर्या
द्यावा॑पृथि॒व्यो॒रुर्व॒न्तरि॑क्ष॒मन्वि॒ह्यदि॑त्यास्त्वो॒पस्थे॑ सादया॒म्यग्ने॑
ह॒व्य ५ र॑क्षस्व ॥ ६ ॥

मा त्वा षट्त्वारि॑शच्च। (4) ॥ [४]

दे॒वो वः॑ स॒वि॒तोत्पु॑ना॒त्वच्छि॑द्रेण प॒वि॒त्रेण॑ व॒सोः सूर्य॑स्य
र॒श्मि॒भि॒रापो॑ दे॒वीर॒ग्रेपु॒वो अ॒ग्रेगु॒वोऽग्रं॑ इ॒मं य॒ज्ञन्न॑य॒ताग्रे॑
य॒ज्ञप॑ति॒न्धत्त॑ यु॒ष्मानि॒न्द्रोऽवृ॑णीत वृ॒त्रतू॑र्ये यू॒यमि॒न्द्रम॑वृणीध्वं
वृ॒त्रतू॑र्ये प्रोक्षि॑ताः स्था॒ग्नये॑ वो जुष्ट॒म्प्रोक्षा॑म्य॒ग्नीषो॒मा॑भ्या ५
शु॒न्धध्व॑न्दै॒व्याय॑ कर्म॑णे दे॒वय॑ज्याया॒ अव॑धूत ५ रक्षो॑ऽव॑धूता
अ॒रा॑त॒योऽदि॑त्या॒स्त्वग॑सि॒ प्रति॑ त्वा ॥ ७ ॥

पृथि॒वी वै॑त्त्वधि॒षव॑णमसि वानस्प॒त्यम्प्र॑ति॒ त्वा-

ऽदित्या॒स्त्वग्वे॑त्त्व॒ग्नेस्त॒नूर॑सि वा॒चो वि॒सर्ज॑नं दे॒ववी॑तये त्वा
 गृ॒ह्णाम्य॒द्रिर॑सि वा॒नस्प॒त्यः स इ॒दं दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यः सु॒शमि॑
 शमि॒ष्वेष॑मा व॒दोर्ज॑मा व॒द द्यु॒मद्व॑दत व॒यः संघा॑त॒ञ्जैष्म
 व॒रुष॑वृ॒द्धम॑सि॒ प्रति॑ त्वा व॒रुष॑वृ॒द्धं वेत्तु॑ परा॑पू॒तः रक्षः॑
 परा॑पू॒ता अ॒रा॑तयो॒ रक्ष॑सा॒म्भा॒गोऽसि॑ वा॒युर्वो॑ वि॒वि॒नक्तु॑ दे॒वो
 वः॑ सवि॒ता हि॒र॑ण्यपा॒णिः प्रति॑ गृ॒ह्णातु॥८॥

त्वा भाग एकादश च। (5)॥ [५]

अव॑धू॒तः रक्षो॑ऽव॑धू॒ता अ॒रा॑तयो॒ऽदित्या॒स्त्वग॑सि॒ प्रति॑ त्वा
 पृ॒थि॒वी वे॑त्तु दि॒वः स्क॑म्भ॒निर॑सि॒ प्रति॑ त्वाऽदित्या॒स्त्वग्वे॑त्तु
 धि॒षणा॑ऽसि पर्व॒त्या प्रति॑ त्वा दि॒वः स्क॑म्भ॒निर्वे॑त्तु धि॒षणा॑-
 ऽसि पा॒र्व॒तेयी॑ प्रति॑ त्वा पर्व॒तिर्वे॑त्तु दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः
 प्र॑स॒वेऽश्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑ं पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यामधि॑वपामि धा॒न्यम॑सि
 धि॒नुहि॑ दे॒वान्प्रा॑णाय॑ त्वाऽपा॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा दी॒र्घाम॑नु
 प्र॑सि॒तिमा॑यु॒षे धां॑ दे॒वो वः॑ सवि॒ता हि॒र॑ण्यपा॒णिः प्रति॑
 गृ॒ह्णातु॥९॥

प्राणायं त्वा पञ्चदश च। (6)॥ [६]

धृ॒ष्टि॑रसि॒ ब्रह्म॑ य॒च्छापा॑ऽग्नेऽग्नि॒मामा॑द॒ञ्जहि॑ निष्क्र॒व्याद॑ः

सेधा देवयजं वह निर्दग्धं रक्षो निर्दग्धा अरातयो ध्रुवमसि
 पृथिवीन्दुं हायुर्दं ह प्रजान्दं ह सजातानुस्मै यजमानाय
 पर्यूह धर्मस्यन्तरिक्षन्दं ह प्राणन्दं हापानन्दं ह सजाता-
 नुस्मै यजमानाय पर्यूह धरुणमसि दिवंदं ह चक्षुः॥१०॥

दृं ह श्रोत्रन्दं ह सजातानुस्मै यजमानाय पर्यूह
 धर्माऽसि दिशो दृं ह योनिन्दं ह प्रजान्दं ह सजातानुस्मै
 यजमानाय पर्यूह चितः स्थ प्रजामुस्मै रयिमुस्मै
 सजातानुस्मै यजमानाय पर्यूह भृगूणामङ्गिरसान्तपसा
 तप्यध्वं यानि घर्मे कपालान्युपचिन्वन्ति वेधसः।
 पूष्णस्तान्यपि व्रत इन्द्रवायू वि मुञ्चताम्॥११॥

चक्षुरष्टाचत्वारिंशच्च। (7)॥ ————— [७]

सं वपामि समापो अद्विरंगमतु समोषधयो रसेन
 स रेवतीर्जगतीभिर्मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वमुद्ध्यः परि
 प्रजाताः स्थ समद्विः पृच्यध्वञ्जनयत्यै त्वा सं यौम्यग्रयै
 त्वाऽग्नीषोमाभ्याम्मुखस्य शिरोऽसि घर्मोऽसि विश्वायुरु
 प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतान्त्वचंङ्गृहीष्वाऽन्तरितं रक्षो-

ऽन्तरिता॑ अरा॑तयो दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता श्र॑पयतु॒ वर्षि॑ष्ठे अधि॒
नाके॑ऽग्निस्ते॑ त॒नुव॑म्माऽति॑ धा॒गग्रे॑ ह॒व्यः र॑क्षस्व॒ सम्ब्र॑ह्मणा
पृ॒च्यस्वैक॑ताय॒ स्वाहा॑ द्वि॒ताय॒ स्वाहा॑ त्रि॒ताय॒ स्वाहा॑॥१२॥

स॒विता॑ द्वाविंशतिश्च। (8)॥ ————— [८]

आद॑द॒ इन्द्र॑स्य बा॒हुर॑सि॒ दक्षि॑णः स॒हस्र॑भृष्टिः श॒तते॑जा
वा॒युर॑सि ति॒ग्मते॑जाः पृथि॑वि देवयज॒न्योष॑ध्यास्ते॒ मूल॑म्मा
हि॑सिष॒मप॑हतो॒ऽरुः पृथि॑व्यै ब्रजङ्ग॑च्छ गो॒स्थानं॑ वर्ष॑तु
ते॒ द्यौर्ब॑धान॒ देव॑ सवि॒तः पर॑मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशैर्यो॑-
ऽस्मान्द्वेष्टि॑ यश्च॑ व॒यन्दि॒ष्मस्त॑मतो॒ मा मौ॑गप॑हतो॒ऽरुः
पृथि॑व्यै दे॒वय॑जन्यै ब्रज॒म्॥१३॥

ग॒च्छ गो॒स्थानं॑ वर्ष॑तु ते॒ द्यौर्ब॑धान॒ देव॑ सवि॒तः पर॑मस्या॑
परा॒वति॑ श॒तेन॑ पाशैर्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑ यश्च॑ व॒यन्दि॒ष्मस्त॑मतो॒ मा
मौ॑गप॑हतो॒ऽरुः पृथि॑व्या अदे॒वय॑जनो ब्रजङ्ग॑च्छ गो॒स्थानं॑
वर्ष॑तु ते॒ द्यौर्ब॑धान॒ देव॑ सवि॒तः पर॑मस्या॑ परा॒वति॑ श॒तेन॑
पाशैर्यो॑ऽस्मान्द्वेष्टि॑ यश्च॑ व॒यन्दि॒ष्मस्त॑मतो॒ मा॥१४॥

मौ॑गरु॒स्ते दि॒वम्मा॑ स्का॒न् वस॑वस्त्वा॒ परि॑गृह्णन्तु
गा॒य॒त्रेण॑ छन्द॑सा रु॒द्रास्त्वा॑ परि॑गृह्णन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑साऽ-

ऽदित्यास्त्वा परिगृह्णन्तु जागतेन छन्दसा देवस्य सवितुः
सुवे कर्म कृण्वन्ति वेधसं ऋतमस्यृतसदनमस्यृतश्रीरसि
धा असि स्वधा अस्युर्वी चासि वस्वी चासि पुरा क्रूरस्य
विसृपो विरप्शिन्नुदादाय पृथिवीञ्जीरदानुर्यामैरयश्चन्द्रमसि
स्वधाभिस्तान्धीरांसो अनुदृश्य यजन्ते॥१५॥

देवयजन्त्ये ब्रजन्तमतो मा विरप्शिन्नेकादश चा (9)॥ [१]

प्रत्युष्टं रक्षः प्रत्युष्टा अरातयोऽग्नेर्वस्तेजिष्ठेन तेजसा
निष्टपामि गोष्ठम्मा निर्मृक्षं वाजिनन्त्वा सपत्नसाहं
सम्माज्मि वाचम्प्राणश्चक्षुः श्रोत्रम्प्रजां योनिम्मा
निर्मृक्षं वाजिनीन्त्वा सपत्नसाहीं सम्माज्म्याशासाना
सौमनसम्प्रजां सौभाग्यन्तनूम्। अग्नेरनुव्रता भूत्वा सन्नह्ये
सुकृताय कम्। सुप्रजसस्त्वा वयं सुपत्नीरुप॥१६॥

सेदिम्। अग्ने सपत्नदम्भनमदब्धासो अदाभ्यम्। इमं
विष्यामि वरुणस्य पाशं यमबध्नीत सविता सुशेवः। धातुश्च
योनौ सुकृतस्य लोके स्योनम्मै सह पत्या कृणोमि।
समायुषा सम्प्रजया समग्ने वर्चसा पुनः। सम्पत्नी पत्या-
ऽहङ्गच्छे समात्मा तनुवा मम। महीनाम्पयोऽस्योषधीनां

रसस्तस्य तेऽक्षीयमाणस्य निः॥१७॥

वपामि महीनाम्पयोऽस्योषधीनां रसोऽदब्धेन त्वा
चक्षुषाऽवेक्षे सुप्रजास्त्वाय तेजोऽसि तेजोऽनु प्रेह्यग्निस्ते
तेजो मा वि नैदग्नेर्जिह्वाऽसि सुभूर्देवानान्धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो
यजुषेयजुषे भव शुक्रमसि ज्योतिरसि तेजोऽसि देवो वः
सवितोत्पुनात्वच्छिद्रेण पवित्रेण वसोः सूर्यस्य रश्मिभिः
शुक्रन्त्वा शुक्रायान्धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो यजुषेयजुषे गृह्णामि
ज्योतिस्त्वा ज्योतिष्यर्चिस्त्वाऽर्चिषि धाम्नेधाम्ने देवेभ्यो
यजुषेयजुषे गृह्णामि॥१८॥

उप नी रश्मिभिः शुक्रं षोडश च। (10)॥ [१०]

कृष्णोऽस्याखरेष्ठोऽग्नये त्वा स्वाहा वेदिरसि बर्हिषे त्वा
स्वाहा बर्हिरसि सुगन्धस्त्वा स्वाहा दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय
त्वा पृथिव्यै त्वा स्वधा पितृभ्य ऊर्गभव बर्हिषद्भ्य ऊर्जा
पृथिवीङ्गच्छत विष्णोः स्तूपोऽस्यूर्णाम्रदसन्त्वा स्तृणामि
स्वासस्थं देवेभ्यो गन्धर्वोऽसि विश्वावसुर्विश्वस्मादीपतो
यजमानस्य परिधिरिड ईडित इन्द्रस्य बाहुरसि॥१९॥

दक्षिणो यजमानस्य परिधिरिड ईडितो मित्रावरुणौ
 त्वोत्तरतः परिधत्तान्ध्रुवेण धर्मणा यजमानस्य परिधिरिड
 ईडितः सूर्यस्त्वा पुरस्तात्पातु कस्यांश्चिदभिषांस्त्या
 वीतिहोत्रन्त्वा कवे द्युमन्तुं समिधीमह्यग्रे बृहन्तमध्वरे
 विशो यन्त्रे स्थो वसूनां रुद्राणांमादित्यानां सदसि सीद
 जुहूरुपभृद्धुवाऽसिं घृताची नाम्नां प्रियेण नाम्नां प्रिये सदसि
 सीदैता असदन्त्सुकृतस्य लोके ता विष्णो पाहि पाहि
 यज्ञम्पाहि यज्ञपतिम्पाहि मां यज्ञनियम् ॥ २० ॥

बाहुरसि प्रिये सदसि पञ्चदश च। (11) ॥ [११]

भुवनमसि वि प्रथस्वाग्रे यष्टरिदन्नमः। जुह्वेह्यग्निस्त्वा
 ह्वयति देवयज्याया उपभृदेहि देवस्त्वा सविता ह्वयति
 देवयज्याया अग्नाविष्णू मा वामव क्रमिषं वि जिहाथाम्मा
 मा सन्तांसल्लोकम्मे लोककृतौ कृणुतं विष्णोः स्थानमसीत
 इन्द्रो अकृणोद्वीर्याणि समारभ्योर्ध्वो अध्वरो दिविस्पृशमहुतो
 यज्ञो यज्ञपतेरिन्द्रावान्ध्रस्वाहा बृहद्वाः पाहि माग्रे दुश्चरितादा
 मा सुचरिते भज मुखस्य शिरोऽसि सज्योतिषा

ज्योतिरङ्गाम्॥ २१॥

अहुत एकविंशतिश्च। (12)॥ [१२]

वाजस्य मा प्रसवेनोद्गाभेणोदग्रभीत्। अथा सपत्नां इन्द्रो
मे निग्राभेणाधरां अकः। उद्गाभश्च निग्राभश्च ब्रह्म देवा
अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्री मे विषूचीनान्व्यस्यताम्।
वसुभ्यस्त्वा रुद्रेभ्यस्त्वाऽऽदित्येभ्यस्त्वाक्तं रिहाणा वियन्तु
वयः। प्रजां योनिम्मा निर्मृक्षमा प्यायन्तामाप ओषधयो
मरुताम्पृषतयः स्थ दिवम्॥ २२॥

गच्छ ततो नो वृष्टिमेरय। आयुष्पा अग्नेऽस्यायुर्मे पाहि
चक्षुष्पा अग्नेऽसि चक्षुर्मे पाहि ध्रुवाऽसि यम्परिधिम्पर्यधत्था
अग्ने देव पुणिभिर्वीयमाणः। तन्त एतमनु जोषम्भरामि नेदेष
त्वदपचेतयातै यज्ञस्य पाथ उप समितं सः स्रावभागाः
स्थेषा बृहन्तः प्रस्तरेष्ठा बर्हिषदश्च॥ २३॥

देवा इमां वाचमभि विश्वे गृणन्त आसद्यास्मिन्बर्हिषि
मादयध्वमग्नेर्वामपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनी
सुम्ने मा धत्तन्धुरि धुर्यो पातमग्नेऽदध्यायोऽशीततनो पाहि
माऽद्य दिवः पाहि प्रसित्यै पाहि दुरिष्ठ्यै पाहि दुरद्वन्यै

पाहि दुश्चरितादविषन्नः पितुङ्कुणु सुषदा योनिः स्वाहा देवा
गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित् मनसस्पत इमन्नो देव देवेषु
यज्ञः स्वाहा वाचि स्वाहा वार्ते धाः ॥ २४ ॥

दिवंश्च वित्वा गातुन्नयोदश चा (13) ॥ [१३]

उभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या उभा राधसः सह मादयध्वै।
उभा दाताराविषां रयीणामुभा वाजस्य सातये हुवे वाम्।
अश्रवः हि भूरिदावत्तरा वां वि जामातुरुत वां घा स्यालात्।
अथा सोमस्य प्रयती युवभ्यामिन्द्राग्नी स्तोमञ्जनयामि
नव्यम्। इन्द्राग्नी नवतिम्पुरो दासपत्नीरधूनुतम्। साकमेकेन
कर्मणा। शुचिन्नु स्तोमन्नवजातमद्येन्द्राग्नी वृत्रहणा
जुषेथाम् ॥ २५ ॥

उभा हि वाः सुहवा जोहवीमि ता वाजः सद्य
उशते धेष्ठा। वयम् त्वा पथस्पते रथन्न वाजसातये। धिये
पूषन्नयुज्महि। पथस्पथः परिपतिं वचस्या कामेन कृतो
अभ्यानडुर्कम्। स नो रासच्छुरुधश्चन्द्राग्रा धियन्धियः
सीषधाति प्र पूषा। क्षेत्रस्य पतिना वयः हितेनेव जयामसि।
गामश्वम्पोषयित्वा स नः ॥ २६ ॥

मृडातीदृशौ। क्षेत्रस्य पते मधुमन्तमूर्मिन्धेनुरिव पयो
 अस्मासु धुक्ष्व। मधुश्चतुर्द्वृतमिव सुपूतमृतस्य नः पतयो
 मृडयन्तु। अग्ने नय सुपथा राये अस्मान् विश्वानि
 देव वयुनानि विद्वान्। युयोध्यस्मञ्जुहराणमेनो भूयिष्ठान्ते
 नमउक्तिं विधेम। आ देवानामपि पन्थामगन्म यच्छुक्रवाम्
 तदनु प्रवोदुम्। अग्निर्विद्वान्त्स यजात्॥२७॥

सेदु होता सो अध्वरान्त्स ऋतून्कल्पयाति। यद्वा-
 हिष्ठन्तदग्नये बृहदर्च विभावसो। महिषीव त्वद्रयिस्त्वद्वाजा
 उदीरते। अग्ने त्वम्पारया नव्यो अस्मान्स्वस्तिभिरति
 दुर्गाणि विश्वा। पूश्च पृथ्वी बहुला न उर्वी भवा तोकाय
 तनयाय शय्योः। त्वमग्ने व्रतपा असि देव आ मर्त्येष्व।
 त्वं यज्ञेष्वीड्यः। यद्वो वयम्प्रमिनाम व्रतानि विदुषान्देवा
 अविदुष्टरासः। अग्निष्टद्विश्चमा पृणाति विद्वान् येभिर्देवाः
 ऋतुभिः कल्पयाति॥२८॥

जुपेथामा स नो यजादा त्रयोविंशतिश्च। (14)॥[१४] [इषे त्वा यज्ञस्य शुन्धं
 कर्मणे देवोऽवधूतन्धृष्टिः सं वपाम्या ददे प्रत्युष्टं कृष्णोऽसि भुवनमसि वाजस्योभा वां
 चतुर्दश॥14॥ इषे दृह भुवनमष्टाविंशतिः॥28॥ इषे त्वा कल्पयाति॥]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

आपं उ॒न्दन्तु जी॒वसे॑ दी॒र्घायु॑त्वाय॒ वर्च॑स॒ ओष॑धे
 त्राय॑स्वैन॒ः स्वधि॑ते॒ मेन॑ः॒ हि॒ःसी॑र्दे॒वश्रू॑रे॒तानि॒ प्र व॑पे
 स्व॒स्त्युत्त॑राण्यशी॒याऽऽपो॑ अ॒स्मान्मा॒तरः॑ शु॒न्धन्तु॑ घृ॒तेन॑ नो
 घृ॒तपु॑वः॒ पुन॑न्तु॒ विश्व॑म॒स्मत्प्र॑ व॒हन्तु॑ रि॒प्रमु॑दा॒भ्यः शु॒चिरा॑
 पू॒त ए॑मि॒ सोम॑स्य॒ तनू॑र॒सि त॒नुवं॑ मे पाहि॒ मही॑नां॒ पयो॑ऽसि
 वर्चो॑धा अ॒सि वर्चः॑॥१॥

मयि॑ धेहि वृ॒त्रस्य॑ क॒नीनि॑काऽसि चक्षु॒ष्पा अ॑सि॒ चक्षु॑र्मे
 पाहि॑ चि॒त्पति॑स्त्वा पु॒नातु॑ वा॒क्पति॑स्त्वा पु॒नातु॑ दे॒वस्त्वा
 सवि॑ता पु॒ना॒त्वच्छि॑द्रेण॒ पवि॑त्रेण॒ वसोः॑ सूर्य॑स्य॒ रश्मि॑भि॒स्तस्य॑
 ते प॑वित्रपते॒ पवि॑त्रेण॒ यस्मै॑ कं पु॒ने तच्छ॑के॒यमा॒ वो दे॑वास
 ईम॑हे सत्य॑ध॒र्माणो॒ अध्व॑रे यद्वो॑ दे॒वास आ॒गुरे यज्ञि॑यासो
 हवा॑मह॒ इन्द्रा॑ग्नी॒ द्यावा॑पृथि॒वी आप॑ ओषधी॒ (2) स्त्वं
 दी॒क्षाणा॑मधि॒पति॑रसी॒ह मा॒ सन्त॑ पाहि॥२॥

वर्च॑ ओषधीरष्टौ च॥१॥ [१]

आकू॑त्यै प्र॒युजे॑ऽग्नये॒ स्वाहा॑ मे॒धायै॑ मन॑सेऽग्नये॒ स्वाहा॑

दीक्षायै तपसेऽग्नये स्वाहा सरस्वत्यै पूष्णेऽग्नये स्वाहाऽऽपो
 देवीर्बृहतीर्विश्वशम्भुवो द्यावापृथिवी उर्वन्तरिक्षं बृहस्पतिर्नो
 हविषा वृधातु स्वाहा विश्वे देवस्य नेतुर्मर्तोऽवृणीत सुख्यं
 विश्वे राय इषुध्यसि द्युम्नं वृणीत पुष्यसे स्वाहर्क्सांमयोः
 शिल्पे स्थस्ते वामा रभे ते मा॥३॥

पातमाऽस्य यज्ञस्योदच इमां धियं शिक्षमाणस्य देव
 ऋतुं दक्षं वरुणं सः शिंशाधि ययाऽति विश्वां दुरिता तरेम
 सुतर्माणमधि नावः रुहेर्मोर्गस्याङ्गिरस्यूर्णम्रदा ऊर्जं मे यच्छ
 पाहि मा मा मां हिः सीर्विष्णोः शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म
 मे यच्छ नक्षत्राणां माऽतीकाशात् पाहीन्द्रस्य योनिरसि॥४॥

मा मां हिः सीः कृष्यै त्वां सुसस्यायै सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्यः
 सूपस्था देवो वनस्पतिरूर्ध्वो मां पाह्योदचः स्वाहा यज्ञं
 मनसा स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यां स्वाहोरोरन्तरिक्षात्स्वाहा
 यज्ञं वातादा रभे॥५॥

मा योनिरसि त्रिःशच्च॥२॥ [२]

दैवीं धियं मनामहे सुमृडीकामभिष्टये वर्चोधां यज्ञवाहसः

सुपा॒रा नो॑ अस॒द्वशे॑। ये दे॒वा मनो॑जा॒ता मनो॑युजः सु॒दक्षा॒
दक्ष॑पिता॒रस्ते नः॑ पा॒न्तु ते नो॑ऽवन्तु तेभ्यो॒ नम॑स्तेभ्यः स्वाहा-
ऽग्ने त्व॑ सु जा॒गृहि व॑यः सु म॑न्दिषीमहि गोपा॒य नः॑
स्व॒स्तये॑ प्र॒बुधे॑ नः पुन॑र्ददः। त्वम॑ग्ने व्रत॒पा असि॑ दे॒व आ
मर्त्ये॑ष्वा। त्वम्॥६॥

य॒ज्ञेष्वी॒डाः॥ वि॒श्वे दे॒वा अ॒भि मा मा॑ऽव॒वृत्र॑न् पू॒षा स॒न्या
सोमो॑ राध॑सा दे॒वः स॑वि॒ता वसो॑र्वसु॒दावा रा॑स्वेय॒त्सोमा॑ऽ-
ऽभूयो॑ भर॒ मा पृ॑णन्पू॒र्त्या वि रा॑धि मा॒ऽहमायु॑षा च॒न्द्रम॑सि
मम॑ भो॒गाय॑ भव॒ वस्त्र॑मसि॒ मम॑ भो॒गाय॑ भवो॒स्त्राऽसि॑ मम॑
भो॒गाय॑ भव॒ हयो॑ऽसि॒ मम॑ भो॒गाय॑ भव॥७॥

छा॒गोऽसि॑ मम॑ भो॒गाय॑ भव॒ मेषो॑ऽसि॒ मम॑ भो॒गाय॑ भव
वा॒यवे॑ त्वा वरु॑णाय त्वा नि॒र्ऋत्यै॑ त्वा रु॒द्राय॑ त्वा दे॒वीरा॑पो
अपां॑ नपा॒द्य ऊ॒र्मिर्ह॑विष्य॒ इन्द्रि॒यावा॑न्म॒दिन्त॑म॒स्तं वो मा॑-
ऽव॑क्रमिष॒मच्छि॑न्नं तन्तुं पृ॒थिव्या॑ अनु॒ गेषं॑ भ॒द्राद॑भि श्रेयः
प्रेहि॒ बृह॑स्पतिः पुर॒एता॑ ते अ॒स्त्वथे॑मव॒स्य वर॑ आ पृ॒थिव्या॑
आ॒रे शत्रू॑न् कृणुहि॒ सर्व॑वीर॒ एदम॑गन्म दे॒वय॑जनं पृ॒थिव्या॑
वि॒श्वे दे॒वा यद॑जुषन्त॒ पूर्वं॑ ऋ॒क्सामा॑भ्यां॒ यजु॑षा स॒न्तर॑न्तो

रायस्पोषेण समिषा मंदेम॥८॥

आ त्व९ ह्योऽसि मम भोगाय भव स्य पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

इयं ते शुक्र तनूरिदं वर्चस्तया सं भव भ्राजं गच्छ जूरसि
धृता मनसा जुष्टा विष्णवे तस्यास्ते सत्यसंवसः प्रसवे वाचो
यन्त्रमंशीय स्वाहा शुक्रमस्यमृतमसि वैश्वदेव९ हविः सूर्यस्य
चक्षुराऽरुहमग्नेरक्षणः कनीनिकां यदेतंशेभिरीयसे भ्राजमानो
विपश्चिता चिदसि मनाऽसि धीरसि दक्षिणा॥९॥

असि यज्ञियाऽसि क्षत्रियाऽस्यदितिरस्युभयतःशीर्ष्णी सा
नः सुप्राची सुप्रतीची सं भव मित्रस्त्वा पदि बंधातु पूषा-
ऽध्वनः पात्विन्द्रायाध्यक्षायानु त्वा माता मन्यतामनु पिताऽनु
भ्राता सगर्भ्योऽनु सखा सयूथ्यः सा दैवि देवमच्छेहीन्द्राय
सोम९ रुद्रस्त्वाऽऽवर्तयतु मित्रस्य पथा स्वस्ति सोमसखा
पुनरेहि सह रय्या॥१०॥

दक्षिणा सोमसखा पञ्च च॥४॥ [४]

वस्व्यसि रुद्राऽस्यदितिरस्यादित्यासि शुक्रासि
चन्द्रासि बृहस्पतिस्त्वा सुमे रण्वतु रुद्रो वसुभिरा चिकेतु
पृथिव्यास्त्वा मूर्धन्ना जिघर्मि देवयजन् इडायाः पदे घृतवति

स्वाहा॒ परि॑लिखितुं॒ रक्षः॑ परि॑लिखिता॒ अरा॑तय इ॒दम॒हं॑
रक्ष॑सो ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ योऽस्मान् द्वेष्टि॒ यं च॑ व॒यं
द्विष्म॑ इ॒दम॑स्य ग्री॒वाः॥११॥

अपि॑ कृ॒न्ताम्य॒स्मे रा॒यस्त्वे रा॒यस्तो॒ते रा॒यः सं दै॒वि
दे॒व्योर्व॑श्यां पश्यस्व॒ त्वष्टी॑मती ते स॒पेय॑ सु॒रेता॒ रेतो॑ दधा॑ना
वी॒रं वि॑दे॒य तव॑ सं॒दृशि॒ माऽहं॑ रा॒यस्पोषे॑ण॒ वि योष॑म्॥१२॥

अ॒स्य ग्री॒वा एका॒त्रिंशच्च॑॥५॥॥ [५]

अ॒ं शु॒ना ते अ॒ं शुः पृ॑च्यतां॒ परु॑षा॒ परु॑र्गन्ध॒स्ते का॒मम॑वतु
मदा॑य॒ रसो॒ अच्यु॑तोऽमा॒त्योऽसि॑ शु॒क्रस्ते॒ ग्रहो॑ऽभि॒ त्यं
दे॒वः स॑वि॒तार॑मू॒ण्योः क॒विक्र॑तुम॒र्चामि॑ स॒त्यस॑वसं
रत्न॑धाम॒भि प्रि॒यं म॒तिमूर्ध्वा॑ यस्या॒मति॑र्भा अदि॑द्युत॒त्सवी॑मनि॒
हि॒र॑ण्यपा॒णिर॑मिमीत सु॒क्रतुः॑ कृ॒पा सु॒वः। प्र॒जाभ्य॑स्त्वा
प्रा॒णाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा प्र॒जास्त्व॑मनु प्राणि॑हि प्र॒जास्त्वाम॑नु
प्राण॑न्तु॥१३॥

अनु॑ सप्त॒ च॥६॥॥ [६]

सोमं॑ ते क्रीणा॒म्यूर्ज॑स्वन्तं॒ पय॑स्वन्तं॒ वी॒र्या॑वन्तम॒भिमा॑ति॒षाहं॑
शु॒क्रं ते॑ शु॒क्रेण॑ क्रीणा॒मि च॒न्द्रं च॒न्द्रेणा॑मृतम॒मृते॑न स॒म्यत्ते॑

गोरस्मे चन्द्राणि तपसस्तनूरसि प्रजापतेर्वर्णस्तस्यास्ते
 सहस्रपोषं पुष्यन्त्याश्चरमेणं पशुनां क्रीणाम्यस्मे ते बन्धुर्मयि
 ते रायः श्रयन्तामस्मे ज्योतिः सोमविक्रयिणि तमो मित्रो
 न एहि सुमित्रधा इन्द्रस्योरु मा विश दक्षिणमुशन्नुशन्तः
 स्योनः स्योनः स्वान भ्राजाङ्गारे बम्भारे हस्त सुहस्त
 कृशानवेते वः सोमक्रयणास्तात्रक्षध्वं मा वो दभन् ॥१४॥

ऊरुं द्वाविंशतिश्च ॥७॥ [७]

उदायुषा स्वायुषोदोषधीनाः रसेनोत्पर्जन्यस्य
 शुष्मेणोदस्थाममृताः अनु। उर्वन्तरिक्षमन्विह्यदित्याः सदो-
 ऽस्यदित्याः सद आसीदास्तभ्राह्मामृषभो अन्तरिक्षममिमीत
 वरिमाणं पृथिव्या आसीदद्विश्वा भुवनानि सम्राड्विश्वेत्तानि
 वरुणस्य व्रतानि वनेषु व्यन्तरिक्षं ततान वाजमर्वत्सु पयो
 अघ्नियासु हत्सु ॥१५॥

क्रतुं वरुणो विक्ष्वंश्चि दिवि सूर्यमदधात्सोममद्रावुदुत्यं
 जातवेदसं देवं वहन्ति केतवः। दृशे विश्वाय सूर्यम् ॥ उस्त्रावेतं
 धूर्षाहावनश्चू अवीरहणौ ब्रह्मचोदनौ वरुणस्य स्कम्भनमसि

वरुणस्य स्कम्भसर्जनमसि प्रत्यस्तो वरुणस्य पाशः॥१६॥

हृत्सु पञ्चत्रिंशच्च॥८॥ [८]

प्रच्यवस्व भुवस्पते विश्वान्यभि धामानि मा त्वा परिपरी
विदन्मा त्वा परिपन्थिनो विदन्मा त्वा वृका अघायवो मा
गन्धर्वो विश्वावसुरा दधच्छोनो भूत्वा परा पत यजमानस्य
नो गृहे देवैः सःस्कृतं यजमानस्य स्वस्त्ययन्यस्यपि
पन्थामगस्महि स्वस्तिगामनेहसं येन विश्वाः परि द्विषो
वृणक्ति विन्दते वसु नमो मित्रस्य वरुणस्य चक्षसे
महो देवाय तदृतं संपर्यत दूरेदृशे देवजाताय केतवे
दिवस्पुत्राय सूर्याय शंसत वरुणस्य स्कम्भनमसि
वरुणस्य स्कम्भसर्जनमस्युन्मुक्तो वरुणस्य पाशः॥१७॥

मित्रस्य त्रयोविंशतिश्च॥९॥ [९]

अग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वा सोमस्याऽऽतिथ्यमसि
विष्णवे त्वाऽतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वाऽग्रये त्वा
रायस्पोषदान्त्रे विष्णवे त्वा श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे
त्वा या ते धामानि हविषा यजन्ति ता ते विश्वा परिभूरस्तु
यज्ञं गयस्फानः प्रतरणः सुवीरोऽवीरहा प्र चरा सोम

दुर्या॒नदि॒त्याः स॒दोऽस्य॑दि॒त्याः स॒द् आ॥१८॥

सी॒द वरु॑णोऽसि धृ॒तव्र॑तो वारु॒णम॑सि शं॒योर्दे॒वानां॑
स॒ख्यान्मा दे॒वानां॑म॒पस॑श्छि॒त्स्म॒ह्याप॑तये त्वा गृ॒ह्णामि॑
परि॑पतये त्वा गृ॒ह्णामि॑ तनू॒नघ्नै॑ त्वा गृ॒ह्णामि॑ शा॒क्राय॑ त्वा
गृ॒ह्णामि॑ श॒क्रन्नाजि॑ष्ठाय त्वा गृ॒ह्णाम्यना॑धृष्ट॒म- स्य॑नाधृष्ट्यं
दे॒वाना॑मो॒जोऽभि॑शस्ति॒पा अ॑नभि॒शस्तेऽन्य॑मनु॒ मे दी॑क्षां
दी॒क्षाप॑ति॒र्मन्य॑ता॒मनु॑ तप॒स्तप॑स्पति॒रञ्ज॑सा स॒त्यमु॑प॒ गेष॑
सु॒विते॑ मा॒ धाः॥१९॥

आ मै॒कं च॥१०॥ [१०]

अ॒शु॒रशु॑स्ते दे॒व सो॒माऽऽप्या॑यता॒मिन्द्रा॑यै॒कध॑न॒विद॑
आ तु॒भ्यमिन्द्रः॑ प्यायता॒मा त्वमिन्द्रा॑य प्याय॒स्वाऽऽप्या॑य
स॒खीन्स॒न्या मे॒धया॑ स्व॒स्ति ते॑ दे॒व सोम॑ सु॒त्याम॑शी॒येष्टा॑
रायः॑ प्रेषे भ॒गाय॑र्त॒मृत॑वा॒दिभ्यो॑ नमो॑ दि॒वे नमः॑ पृथि॒व्या
अ॒ग्ने॑ व्रत॒पते॑ त्वं व्र॒तानां॑ व्र॒तप॑ति॒रसि॑ या म॒म त॒नूरे॒षा सा
त्वयि॑॥२०॥

या तव॑ त॒नूरि॑य॒ सा मयि॑ स॒ह नौ॑ व्रत॒पते॑ व्र॒तिनो॑र्व्र॒तानि॑
या ते॑ अ॒ग्ने रु॒द्रिया॑ त॒नूस्त॑या॒ नः पा॑हि॒ तस्या॑स्ते॒ स्वाहा॑ या

ते अग्नेऽयाशया रंजाशया हंराशया तनूर्वरषिष्ठा गह्वरेष्ठोग्रं
वचो अपावधीं त्वेषं वचो अपावधीः स्वाहा॥२१॥

त्वयि चत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

वित्तायनी मेऽसि तित्तायनी मेऽस्यवतान्मा
नाथितमवतान्मा व्यथितं विदेरग्निर्नभो नामाग्ने अङ्गिरो
योऽस्यां पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम यज्ञियं
तेन त्वाऽऽदधेऽग्ने अङ्गिरो यो द्वितीयस्यां तृतीयस्यां
पृथिव्यामस्यायुषा नाम्नेहि यत्तेऽनाधृष्टं नाम॥२२॥

यज्ञियं तेन त्वाऽऽदधे सिंहीरसि महिषीरस्युरु
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतां ध्रुवाऽसि देवेभ्यः शुन्धस्व
देवेभ्यः शुम्भस्वेन्द्रघोषस्त्वा वसुभिः पुरस्तात्पातु
मनोजवास्त्वा पितृभिर्दक्षिणतः पातु प्रचेतास्त्वा रुद्रैः
पश्चात्पातु विश्वकर्मा त्वाऽऽदित्यैरुत्तरतः पातु सिंहीरसि
सपत्नसाही स्वाहा सिंहीरसि सुप्रजावनिः स्वाहा
सिंहीः॥२३॥

असि रायस्पोषवनिः स्वाहा सिंहीरस्यादित्यवनिः
स्वाहा सिंहीरस्या वह देवान्देवयते यजमानाय स्वाहा

भूतेभ्यस्त्वा विश्वायुरसि पृथिवीं दृ॑ह ध्रुवक्षिदस्यन्तरिक्षं
दृ॑हाच्युतक्षिदसि दिवं दृ॑हाग्नेर्भस्मास्यग्नेः पुरीषमसि॥ २४॥

नामं सुप्रजावनिः स्वाहा सि॒न्हीः पञ्च॑त्रिंशच्च॥ 12॥ [१२]

यु॒ञ्जते॒ मन॑ उ॒त यु॑ञ्जते॒ धियो॒ वि॒प्रा वि॒प्रस्य॑ बृ॒हतो॑
वि॒पश्चितः॑। वि॒ हो॒त्रा द॒धे व॒युना॒विदे॒क इ॒न्मही॑ दे॒वस्य॑
स॒वितुः॑ परि॒ष्टुतिः॑॥ सु॒वाग्दे॒व दुर्या॑ आ व॒द दे॒वश्रु॒तौ दे॒वेष्व॑
घो॒षेथा॒मा नो॑ वी॒रो जा॑यतां कर्म॒ण्यो य॑ सर्वेऽनु॒जीवा॑म॒
यो ब॑हूनामसद्वशी। इ॒दं वि॒ष्णुर्वि॑ च॒क्रमे॑ त्रे॒धा नि॑ द॒धे प॒दम्।
समू॑ढमस्य॥ २५॥

पा॒२सुर॑ इरा॒वती॑ धेनु॒मती॑ हि भू॒त२ सू॒यव॑सिनी॒ मन॑वे
यश॒स्यै। व्य॑स्कभ्रा॒द्रोद॑सी॒ विष्णु॑रे॒ते दा॒धारं॑ पृथि॒वीम॒भितो॑
म॒यूखैः॑॥ प्राची॒ प्रेत॑मध्व॒रं क॒ल्पय॑न्ती ऊ॒र्ध्वं य॒ज्ञं न॑यतं
मा जी॑ह्वरत॒मत्र॑ रमेथां॒ वर्ष्म॑नृथि॒व्या दि॒वो वा॑ विष्णवु॒त
वा॑ पृथि॒व्या म॒हो वा॑ विष्णवु॒त वा॒ऽन्तरि॑क्षा॒द्धस्तौ॑ पृ॒णस्व॑
ब॒हुभि॑र्वस॒व्यैरा॑ प्र य॑च्छ॥ २६॥

दक्षि॑णा॒दोत॑ स॒व्यात्। वि॒ष्णोर्नु॑कं वी॒र्या॑णि॒ प्र वो॑चं॒ यः
पा॒र्थि॒वानि॑ वि॒ममे॑ रजा॒सि यो॑ अ॒स्कंभा॑य॒दुत्तर॑ स॒धस्थ॑

विचकमाणस्त्रेधोरुगायो विष्णो रराटमसि विष्णोः पृष्ठमसि
विष्णोः शजत्रे स्थो विष्णोः स्यूरसि विष्णोर्ध्रुवमसि वैष्णवमसि
विष्णवे त्वा॥ २७ ॥

अस्य यच्छैकान्नचत्वारिंशच्च॥ 13 ॥ [१३]

कृणुष्व पाजः प्रसितिं न पृथ्वीं याहि राजेवामवा ९ इभेन।
तृष्वीमनु प्रसितिं द्रूणानोऽस्तांसि विध्यं रक्षसस्तपिष्ठैः॥ तव
भ्रमास आशुया पतन्त्यनु स्पृश धृषता शोशुचानः। तपूँष्यग्रे
जुह्वा पतङ्गानसंदितो वि सृज विष्वगुल्काः॥ प्रति स्पशो वि
सृज तूर्णितमो भवा पायुर्विशो अस्या अदब्धः। यो नो दूरे
अघशंसः॥ २८ ॥

यो अन्त्यग्रे माकिष्टे व्यथिरा दधर्षीत्। उदग्रे तिष्ठ प्रत्या-
ऽऽतनुष्व न्यमित्राँ ओषतात्तिग्महेते। यो नो अरातिँ
समिधान चक्रे नीचा तं धक्ष्यतसं न शुष्कम्॥ ऊर्ध्वो भव
प्रति विध्याध्यस्मदाविष्कृणुष्व दैव्यान्यग्रे। अव स्थिरा तनुहि
यातुजूनाँआमिमजामिं प्र मृणीहि शत्रून्॥ स तै॥ २९ ॥

जानाति सुमतिं यविष्ठ य ईवते ब्रह्मणे गातुमैरत्।
विश्वान्यस्मै सुदिनानि रायो द्युम्रान्यर्यो वि दुरो अभि

द्यौत्॥ सेदग्ने अस्तु सुभगः सुदानुर्यस्त्वा नित्येन हविषा
य उक्थैः। पिप्रीषति स्व आयुषि दुरोणे विश्वेदस्मै सुदिना
साऽसंदिष्टिः॥ अर्चामि ते सुमतिं घोष्यर्वाख्यं ते वावाता
जरताम्॥ ३०॥

इयङ्गीः। स्वश्वास्त्वा सुरथा मर्जयेमास्मे क्षत्राणि
धारयेरनु द्यून्॥ इह त्वा भूर्या चरेदुप त्मन्दोषावस्त-
र्दीदिवाऽसमनु द्यून्। कीडन्तस्त्वा सुमनसः सपेमाभि द्युम्ना
तस्थिवाऽसो जनानाम्॥ यस्त्वा स्वश्वः सुहिरण्यो अग्न
उपयाति वसुमता रथेन। तस्य त्राता भवसि तस्य सखा
यस्त आतिथ्यमानुषगजुजोषत्॥ महो रुजामि॥ ३१॥

बन्धुता वचोभिस्तन्मा पितुर्गोतमादन्वियाय॥ त्वं
नो अस्य वचंसश्चिकिद्धि होतर्यविष्ठ सुक्रतो दमूनाः॥
अस्वप्रजस्तरणयः सुशेवा अतन्द्रासोऽवृका अश्रमिष्ठाः।
ते पायवः सध्रियश्चो निषद्याऽग्ने तव नः पान्त्वमूर॥ ये
पायवो मामतेयं ते अग्ने पश्यन्तो अन्धं दुरितादरक्षन्।
ररक्ष तान्सुकृतो विश्ववेदा दिप्सन्त इद्रिपवो ना ह॥ ३२॥

देभुः॥ त्वया वयं सधन्यस्त्वोतास्तव प्रणीत्यश्याम

वाजान्। उ॒भा श॑सां सू॒दय॑ सत्यतातेऽनु॒ष्टुया॑ कृ॒णु॒ह्य॒हया॑ण॥
 अ॒या ते॑ अ॒ग्ने स॒मिधा॑ वि॒धेम॒ प्रति॒ स्तोम॑ः श॒स्यमा॑नं
 गृ॒भाय॑। द॒हा॒शसो॑ र॒क्षसः॑ पा॒ह्य॒स्मान्द्रु॑हो नि॒दो मि॑त्रम॒हो
 अव॒द्यात्॥ र॒क्षो॒हणं॑ वा॒जिन॒माऽऽजि॑घर्मि मि॒त्रं प्रथि॑ष्ठ॒मुप॑
 यामि॑ शर्म। शिशा॑नो अ॒ग्निः क॒तुभिः॑ स॒मिद्धः॑ स नो॒
 दिवा॑॥ ३३॥

स रि॒षः पा॑तु न॒क्तम्॥ वि॒ ज्योति॑षा बृ॒हता॑
 भा॑त्य॒ग्निरा॒विर्वि॒श्वानि॑ कृ॒णुते॑ म॒हित्वा॑। प्रादे॑वीर्मा॒याः
 स॑हते दुरे॒वाः शिशी॑ते शृ॒ङ्गे र॒क्षसे॑ वि॒निक्षे॑॥ उ॒त स्वा॒नासो॑
 दि॒विष॑न्त्व॒ग्नेस्ति॒ग्मायु॑धा र॒क्षसे॑ ह॒न्त॒वा उ॑। मदे॑ चिदस्य
 प्ररु॑जन्ति॒ भामा॑ न व॑रन्ते परि॒बाधो॑ अदे॑वीः॥ ३४॥

अ॒घश॑सुः स ते॑ जरता॑ रुजामि॒ ह॒ दिवैक॑च॒त्वारि॑शच्च॥ 14॥ ————— [१४]

दे॒वस्य॑ र॒क्षो॒हणो॑ वि॒भूस्त्व॑ सो॒मात्य॑न्या॒नगां॑ पृथि॒व्या इ॒षे त्वाऽऽदे॑ वा॒क्ते सं ते॑ स॒मुद्र॑
 ह॒विष्म॑ती॒र्हृदे॑ त्वम॒ग्ने रु॒द्रश्च॑तु॒र्दश॑॥ दे॒वस्य॑ ग॒मर्थे॑ ह॒विष्म॑तीः पव॒स॒ एक॑त्रि॒शत्॥ दे॒वस्या॒र्चयः॑॥
 हरिः॑ ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ ————— [१५]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्यामाददेऽभ्रिरसि नारिरसि परिलिखितः रक्षः
परिलिखिता अरातय इदमहः रक्षसो ग्रीवा अपि कृन्तामि
योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमस्य ग्रीवा अपि
कृन्तामि दिवे त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा पृथिव्यै त्वा शुन्धतां
लोकः पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद्वेषः ॥१॥

यवयारातीः पितृणां सदनमस्युद्विवः स्तभाना-
ऽन्तरिक्षं पृण पृथिवीं दह द्युतानस्त्वा मारुतो मिनोतु
मित्रावरुणयोर्ध्रुवेण धर्मणा ब्रह्मवनिं त्वा क्षत्रवनिः
सुप्रजावनिः रायस्पोषवनिं पर्यूहामि ब्रह्म दह क्षत्रं
दह प्रजां दह रायस्पोषं दह घृतेन द्यावापृथिवी
आ पृणेत्यामिन्द्रस्य सदोऽसि विश्वजनस्य छाया परि त्वा
गिर्वणो गिर इमा भवन्तु विश्वतो वृद्धायुमनु वृद्धयो जुष्टा
भवन्तु जुष्टय इन्द्रस्य स्यूरसीन्द्रस्य ध्रुवमस्यैन्द्रमसीन्द्राय

त्वा॥२॥

द्वेषं इमा अष्टादश च॥१॥ [१]

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वान्ख॑नामी॒दम॑हं तं
 व॒ल॒ग॒मुद्व॑पामि॒ यं नः॑ स॒मा॒नो यम॑स॒मानो॑ निच॒खाने॑दमे॒नम॑धरं
 करोमि॒ यो नः॑ स॒मा॒नो योऽस॑मानोऽराती॒यति॑ गा॒य॒त्रेण॑
 छन्द॒साऽव॑बाढो वल॒गः कि॒मत्र॑ भ॒द्रं तन्नो॑ सह वि॒राड॑सि
 सप॒त्न॒हा स॒म्राड॑सि भ्रातृ॒व्य॒हा स्व॒राड॑स्यभिमाति॒हा
 वि॒श्वा॒राड॑सि वि॒श्वा॑सां ना॒ष्ट्राणां॑ ह॒न्ता॥३॥

रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनः॑ प्रोक्षा॒मि वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑
 वल॒ग॒हनोऽव॑ नया॒मि वैष्ण॒वान् यवो॑ऽसि यु॒वया॑स्मद्वेषो॑
 यु॒वया॑राती रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनोऽव॑ स्तृणामि वैष्ण॒वान्
 रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनोऽभि॑ जु॒होमि॑ वैष्ण॒वान् रक्षो॒हणो॑
 वल॒ग॒हना॑वुपं दधा॒मि वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ पर्यू॒हामि॑
 वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑ वल॒ग॒हनो॑ परि॑ स्तृणामि वैष्ण॒वी रक्षो॒हणो॑
 वल॒ग॒हनो॑ वैष्ण॒वी बृ॒हन्न॑सि बृ॒हद्वा॑वा बृ॒हती॑मिन्द्रा॒य वाचं॑
 वद॥४॥

हन्तेन्द्राय द्वे च॥२॥ [२]

विभूर॑सि प्र॒वाह॑णो॒ वहि॑रसि ह॒व्य॒वाह॑नः श्वा॒त्रो-
 ऽसि॒ प्रचे॑तास्तुथो॒ऽसि वि॒श्ववे॑दा उ॒शिग॑सि क॒विर॑ङ्घा॒रिरसि॑
 ब॒म्भा॑रि॒रव॑स्युर॒सि दु॒व॑स्वा॒ञ्छु॒न्ध्यूर॑सि मा॒र्जा॒लीयः॑ स॒म्राड॑सि
 कृ॒शानुः॑ परि॒षद्यो॑ऽसि प॒व॑मानः प्र॒तक्का॑ऽसि नभ॑स्वा॒नस॑मृष्टो-
 ऽसि ह॒व्य॒सूदं॑ ऋ॒तधा॑माऽसि सु॒व॑ज्योति॒र्ब्रह्म॑ज्योति॒रसि॑
 सु॒व॑र्धामा॒ऽजो॑ऽस्येक॑पा॒दहि॑रसि बु॒ध्रियो॒ रौद्रे॑णानी॒केन॑ पा॒हि
 मा॑ऽग्ने पि॒पृहि॑ मा॒ मा॒ मा॒ हि॑सीः॥५॥

अनीकेनाष्टौ च॥३॥ [३]

त्व॑ सोम तनू॒कृद्ध्यो॒ द्वेषो॑भ्यो॒ऽन्यकृ॑तेभ्य उ॒रु य॒न्तासि॑
 व॒रूथ॑ꣳ स्वाहा जुषा॒णो अ॒सुरा॑ज्यस्य वेतु स्वाहा॒ऽयं नो॑
 अ॒ग्निर्व॑रिवः कृ॒णोत्व॑यं मृ॒धः पु॒र ए॑तु प्रभि॒न्दन्। अ॒यं
 शत्रूँ॑ञ्जयतु जहृ॑षाणो॒ऽयं वाजं॑ जयतु वाज॑सातौ॥ उ॒रु
 वि॒ष्णो वि॑ क्र॒मस्वो॒रु क्षया॑य नः कृ॒धि। घृ॒तं घृ॑तयोने पिब
 प्रप्रं॑ य॒ज्ञप॑तिं तिर॥ सोमो॑ जिगाति गातु॒विद्॥६॥

दे॒वाना॑मेति निष्कृ॒तमृ॑तस्य॒ योनि॑मा॒सद॑मदि॒त्याः स॒दो-
 ऽस्य॑दि॒त्याः स॒द आ॑ सी॒दैष॑ वो॒ देव॑ स॒वितुः॑ सोम॒स्तं
 र॑क्षध्वं मा वो॒ दभ॑देतत् त्व॑ सोम दे॒वो दे॒वानु॑पांगा इ॒दम॑हं

मनुष्यो मनुष्यान्सह प्रजया सह रायस्पोषेण नमो देवेभ्यः
स्वधा पितृभ्य इदमहं निर्वरुणस्य पाशात् सुवरभि॥७॥

वि ख्येषं वैश्वानरं ज्योतिरग्रे व्रतपते त्वं व्रतानां
व्रतपतिरसि या मम तनूस्त्वय्यभूदियं सा मयि या
तवं तनूर्मय्यभूदेषा सा त्वयि यथायथं नो व्रतपते
व्रतिनोर्व्रतानि॥८॥

गातुविदभ्येकत्रिंशच्च॥४॥ [४]

अत्यन्यानगां नान्यानुपांगामर्वाक्त्वा परैरविदं परोऽवरैस्तं
त्वा जुषे वैष्णवं देवयज्यायै देवस्त्वा सविता मध्वा-
ऽनक्तोषधे त्रायस्वैनं स्वधिते मैनं हिंसीर्दिवमग्रेण
मा लेखीरन्तरिक्षं मध्येन मा हिंसीः पृथिव्या सं भव
वनस्पते शतवल्शो वि रोह सहस्रवल्शा वि वयं
रुहेम यं त्वाऽयं स्वधितिस्तेतिजानः प्रणिनायं महते
सौभगायाऽच्छिन्नो रायः सुवीरः॥९॥

यं दशं च॥५॥ [५]

पृथिव्यै त्वाऽन्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वा शुन्धतां लोकः
पितृषदनो यवोऽसि यवयास्मद् द्वेषो यवयारांतीः पितृणां

सद॑नमसि॒ स्वावेशो॑ऽस्यग्रे॒गा नै॑तृणां वन॒स्पति॑रधि॒ त्वा
स्था॑स्यति॒ तस्य॑ वि॒त्तादे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता मध्वा॑ऽनक्तु
सुपि॑प्प॒लाभ्य॑स्त्वौष॒धीभ्य॑ उद्वि॒वः स्तभा॑नान्तरि॒क्षं पृ॑ण
पृथि॑वीमुप॒रेण॑ दृ॒ह ते ते॒ धामा॑न्युश्मसि॥१०॥

ग॒मध्ये गा॒वो यत्र॑ भूरि॑श्च॒ङ्गा अ॒यासः॑। अत्रा॒ह तदु॑रुगा॒यस्य॑
वि॒ष्णोः पर॑मं प॒दम॑व॒ भाति॑ भूरेः॑॥ वि॒ष्णोः कर्मा॑णि पश्य॒त
यतो॑ ब्र॒तानि॑ पस्प॒शे। इन्द्र॑स्य॒ युज्यः॑ सखा॑॥ तद्वि॒ष्णोः पर॑मं
प॒दः सदा॑ पश्यन्ति॒ सूरयः॑। दि॒वीव॒ चक्षु॑रात॒तम्॥ ब्र॒ह्मव॑नि॒
त्वा क्षत्र॑वनिः॒ सुप्र॑जा॒वनिः॒ राय॑स्पोष॒वनि॑ पर्यू॒हामि॑ ब्रह्म
दृ॒ह क्षत्रं॑ दृ॒ह प्र॑जां दृ॒ह राय॑स्पोषं दृ॒ह परि॑वीर॒सि
परि॑ त्वा॒ दैवी॑र्वि॒शो व्य॑यन्तां॒ परी॑मः॒ राय॑स्पोषो॒ यज॑मानं
मनु॑ष्या॒ अन्तरि॑क्षस्य॒ त्वा सा॒नाव॑व॒ गूहा॑मि॥११॥

उ॒श्मसी॒ पोष॑मेका॒त्रवि॑ः श॒तिश्च॑॥६॥ [६]

इ॒षे त्वो॑प॒वीर॑स्युपो॒ देवा॑न्दैवीर्वि॒शः प्रा॒गुर्व॒हीरु॑शिजो॒
बृह॑स्पते॒ धार॑या॒ वसू॑नि॒ ह॒व्या ते॑ स्वदन्तां॒ देव॑ त्वष्ट॒र्वसु॑ रण॒व
रे॒वती॒ रम॑ध्वम॒ग्रेर्ज॒नित्र॑मसि॒ वृष॑णौ स्थ॒ उर्व॑श्य॒स्यायु॑र॒सि
पु॒रू॒रवा॑ घृ॒तेना॒क्ते वृ॑षणं दधाथां॒ गाय॑त्रं छन्दोऽनु॒ प्र जा॑यस्व॒

त्रैष्टुभं जागृतं छन्दोऽनु प्रजायस्व भवतं॥१२॥

नः समनसौ समोकसावरेपसौ। मा यज्ञं हिंसिष्टं मा
यज्ञपतिं जातवेदसौ शिवौ भवतमद्य नः॥ अग्रावग्निश्चरति
प्रविष्ट ऋषीणां पुत्रो अधिराज एषः। स्वाहाकृत्य ब्रह्मणा ते
जुहोमि मा देवानां मिथुयाकर्भागधेयम्॥१३॥

भवतमेकत्रिंशच्च॥७॥ [७]

आ दद ऋतस्य त्वा देवहविः पाशेनाऽऽरभे धर्षा
मानुषान्द्व्यस्त्वौषधीभ्यः प्रोक्षाम्यपां पेरुरसि स्वात्तं चित्
सदैवं हव्यमापो देवीः स्वदतैनं सं ते प्राणो वायुना
गच्छतां सं यजत्रैरङ्गानि सं यज्ञपतिराशिषा घृतेनाक्तौ
पशुं त्रायेथां रेवतीर्यज्ञपतिं प्रियधाऽऽविशतोरौ अन्तरिक्ष
सजूर्देवेन॥१४॥

वार्तेनाऽस्य हविषस्मना यज्ञ समस्य तनुवां भव वर्षीयो
वर्षीयसि यज्ञे यज्ञपतिं धाः पृथिव्याः सम्पृचः पाहि नमस्त
आतानाऽनुर्वा प्रेहि घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणाऽऽपो देवीः शुद्धायुवः शुद्धा यूयं देवाः ऊङ्क्

शुद्धा वयं परिविष्टाः परिवेष्टारो वो भूयास्म॥१५॥

देवेन चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

वाक्त् आ प्यायतां प्राणस्त आ प्यायतां चक्षुस्त आ प्यायतां ५ श्रोत्रं त आ प्यायतां या ते प्राणाञ्छुग्जुगाम या चक्षुर्या श्रोत्रं यत् ते क्रूरं यदास्थितं तत् त आ प्यायतां तत् त एतेन शुन्धतां नाभिस्त आ प्यायतां पायुस्त आ प्यायतां ५ शुद्धाश्चरित्राः शमद्भ्यः॥१६॥

शमोषधीभ्यः शं पृथिव्यै शमहोभ्यामोषधे त्रायस्वेन ५ स्वधिते मैत्रिं हिंसी रक्षसां भागोऽसीदमहं ५ रक्षोऽधमं तमो नयामि योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इदमेनमधमं तमो नयामीषे त्वां घृतेन द्यावापृथिवी प्रोण्वाथामच्छिन्नो रायः सुवीर उर्वन्तरिक्षमन्विहि वायो वीहि स्तोक्रानां ५ स्वाहोर्ध्वनभसं मारुतं गच्छतम्॥१७॥

अज्यो वीहि पञ्च च॥९॥ [९]

सं ते मनसा मनः सं प्राणेन प्राणो जुष्टं देवेभ्यो हव्यं घृतवत् स्वाहैन्द्रः प्राणो अङ्गेअङ्गे नि दैध्यदैन्द्रोऽपानो अङ्गेअङ्गे वि बोभुवदेव त्वष्टर्भूरि ते सःसमेतु विषुरूपा

यत् सलक्ष्माणो भवथ देवत्रा यन्तमवसे सखायोऽनु
 त्वा माता पितरो मदन्तु श्रीरस्यग्निस्त्वा श्रीणात्वापः
 समरिणन्वातस्य॥१८॥

त्वा ध्रज्यै पूष्णो रङ्ग्या अपामोषधीनाः रोहिष्यै घृतं
 घृतपावानः पिबतु वसा वसापावानः पिबतान्तरिक्षस्य
 हविरसि स्वाहा त्वाऽन्तरिक्षाय दिशः प्रदिश आदिशो
 विदिश उदिशः स्वाहा दिग्भ्यो नमो दिग्भ्यः॥१९॥

वार्तस्याष्टाविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

समुद्रं गच्छ स्वाहाऽन्तरिक्षं गच्छ स्वाहा देवः सवितारं
 गच्छ स्वाहाऽहोरात्रे गच्छ स्वाहा मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा
 सोमं गच्छ स्वाहा यज्ञं गच्छ स्वाहा छन्दांसि गच्छ
 स्वाहा द्यावापृथिवी गच्छ स्वाहा नभो दिव्यं गच्छ स्वाहा-
 ऽग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहाऽद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो मनो मे हार्दि
 यच्छ तनू त्वचं पुत्रं नप्तारमशीय शुगंसि तमभि शोच यो-
 ऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो धाम्नो धाम्नो राजन्नितो वरुण
 नो मुञ्च यदापो अघ्निया वरुणेति शपामहे ततो वरुण नो

मुञ्च॥२०॥

असि षड्विंशतिश्च॥११॥

हविष्मतीरिमा आपो हविष्मान् देवो अध्वरो हविष्माः
 आ विवासति हविष्माः अस्तु सूर्यः॥ अग्नेर्वो-
 ऽपन्नगृहस्य सदसि सादयामि सुम्नाय सुम्निनीः सुम्ने
 मा धत्तेन्द्राग्रियोर्भागधेयीः स्थ मित्रावरुणयोर्भागधेयीः स्थ
 विश्वेषां देवानां भागधेयीः स्थ यज्ञे जागृत॥२१॥

हविष्मतीश्चतुस्रिंशत्॥१२॥

हृदे त्वा मनसे त्वा दिवे त्वा सूर्याय त्वोर्ध्वमिममध्वरं
 कृधि दिवि देवेषु होत्रा यच्छ सोमं राजन्नेह्यव रोह मा भेर्मा सं
 विक्था मा त्वा हिंसिषं प्रजास्त्वमुपावरोह प्रजास्त्वामुपाव
 रोहन्तु शृणोत्वग्निः समिधा हवं मे शृण्वन्त्वापो धिषणांश्च
 देवीः। शृणोत ग्रावाणो विदुषो नु॥२२॥

यज्ञः शृणोतु देवः संविता हवं मे। देवीरापो अपां नपाद्य
 ऊर्मिर्हविष्य इन्द्रियावांन्मदिन्तमस्तं देवेभ्यो देवत्रा धत्त
 शुक्रः शुक्रपेभ्यो येषां भागः स्थ स्वाहा कार्ष्णिंरस्यपापां
 मृध्रः समुद्रस्य वोक्षित्या उन्नये। यमग्ने पृत्सु मर्त्यमावो

वाजेषु यं जुनाः। स यन्ता शश्वतीरिषः॥ (1)॥२३॥

नु सप्तचत्वारिंशच्च॥13॥ [१३]

त्वमग्ने रुद्रो असुरो महो दिवस्त्व९ शर्धो मारुतं पृक्ष
ईशिषे। त्वं वातैररुणैर्यासि शङ्गयस्त्वं पूषा विधृतः पांसि नु
त्मना॥ आ वो राजानमध्वरस्य रुद्र९ होतार९ सत्ययज९
रोदस्योः। अग्निं पुरा तनयितोरचित्ताद्धिरण्यरूपमवसे
कृणुध्वम्॥ अग्निर्होता निषंसादा यजीयानुपस्थे मातुः
सुरभावु लोके। युवा कविः पुरुनिष्ठः॥२४॥

ऋतावा धर्ता कृष्टीनामुत मध्यं इद्धः॥ साध्वीमकर्देववीतिं
नो अद्य यज्ञस्य जिह्वामविदाम गुह्याम्। स आयुरागांश्चसुरभिर्वस
भद्रामकर्देवहूतिं नो अद्य॥ अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव
द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो
विहीमिद्धो अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः॥ त्वे वसूनि
पूर्वणीक॥२५॥

होतर्दोषा वस्तोरेरिरे यज्ञियांसः। क्षामेव विश्वा भुवनानि
यस्मिन्त्स९ सौभंगानि दधिरे पावके॥ तुभ्यं ता अङ्गिरस्तम
विश्वाः सुक्षितयः पृथक्। अग्ने कामाय येमिरे॥ अश्याम

तं काममग्ने तवोत्यश्याम रयिं रयिवः सुवीरम्। अश्याम
वाजमभि वाजयन्तोऽश्याम द्युम्नमजराजरं ते॥ श्रेष्ठं यविष्ठ
भारताग्ने द्युमन्तमाभर॥ २६॥

वसो पुरुस्पृहं रयिम्॥ स श्वितानस्तन्यतू रोचनस्था
अजरेभिर्नानदद्भिर्यविष्ठः। यः पावकः पुरुतमः पुरूणि
पृथून्यग्निरनुयाति भवन्॥ आयुष्टे विश्वतो दधदयमग्निरवरेण्यः।
पुनस्ते प्राण आयति परा यक्ष्मं सुवामि ते॥ आयुर्दा अग्ने
हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि। घृतं पीत्वा मधु
चारुं गव्यं पितेवं पुत्रमभि॥ २७॥

रक्षतादिमम्॥ तस्मै ते प्रतिहर्यते जातवेदो विचर्षणे।
अग्ने जनामि सुष्टुतिम्॥ दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्
द्वितीयं परि जातवेदाः। तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान
एनं जरते स्वाधीः॥ शुचिः पावक वन्द्योऽग्ने बृहद्वि रोचसे।
त्वं घृतेभिराहुतः॥ दृशानो रुक्म उर्व्या व्यद्यौद् दुर्मर्षमायुः
श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो अभवद्वयोभिः॥ २८॥

यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥ आ यदिषे नृपतिं तेज आनद्बुचि
रेतो निषिक्तं द्यौरभीकै। अग्निः शर्धमनवद्यं युवानं स्वाधियं

जनयत्सूदयच्च॥ स तेर्जीयसा मनसा त्वोत उत शिक्ष
स्वपत्यस्य शिक्षोः। अग्रे रायो नृतमस्य प्रभूतौ भूयाम ते
सुष्टुतयश्च वस्वः॥ अग्रे सहन्तमा भर द्युमस्य प्रासर्हा रयिम्।
विश्वा यः॥ २९॥

चरषणीरभ्यासा वाजेषु सासहत्॥ तमग्रे पृतनासहः
रयिः सहस्व आ भर। त्वः हि सत्यो अद्भुतो दाता
वाजस्य गोमतः॥ उक्षान्नाय वशान्नाय सोमपृष्ठाय वेधसे।
स्तोमैर्विधेमाग्रये॥ वद्मा हि सूनो अस्यद्वासद्वा चक्रे
अग्निर्जनुषाज्मानम॥ स त्वं न ऊर्जसन् ऊर्जं धा राजेव
जेरवृके क्षेप्यन्तः॥ अग्न आयूःषि॥ ३०॥

पवस आ सुवोर्जमिषं च नः। आरे बाधस्व दुच्छुनाम्॥
अग्रे पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः सुवीर्यम्। दधत्पोषः रयिं
मयि॥ अग्रे पावक रोचिषा मन्द्रया देव जिह्वया। आ देवान्
वक्षि यक्षि च॥ स नः पावक दीदिवोऽग्रे देवाः इहा वह।
उप यज्ञः हविश्च नः॥ अग्निः शुचिव्रततमः शुचिर्विप्रः शुचिः
कविः। शुची रोचत आहुतः॥ उदग्रे शुचयस्तव शुक्रा भ्राजन्त

ईरते। तव ज्योतींष्यर्चयः॥३१॥

पुरुनिष्ठः पुर्वणीक भराऽभि वयोभिर्ध आयूँषि विप्रः शुचिश्चतुर्दश च॥14॥—[१४]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

आ ददे॒ ग्रावा॑स्यध्वर॒कृद् दे॒वेभ्यो॑ गम्भीरमिममध्वरं
कृ॒ध्युत्त॑मेन॒ पवि॑नेन्द्राय॒ सोम॑ सुषु॒तं मधु॑मन्तं॒ पय॑स्वन्तं
वृष्टि॒वनि॑मिन्द्राय॒ त्वा वृ॒त्रघ्न॑ इन्द्राय॒ त्वा वृ॒त्रतु॑र॒ इन्द्राय॑
त्वाऽभि॑मातिघ्न॒ इन्द्राय॑ त्वाऽऽदि॒त्यव॑त॒ इन्द्राय॑ त्वा
वि॒श्वदे॑व्यावते॒ श्वात्राः॑ स्थ॒ वृ॒त्रतु॑रो रा॒धो॑गूर्ता अ॒मृत॑स्य
पत्नी॒स्ता दे॒वीर्दे॒वत्रे॑मं य॒ज्ञं ध॒त्तोप॑हूताः॒ सोम॑स्य पिब॒तोप॑हूतो
युष्माकम्॥१॥

सोमः पिबतु॒ यत्ते॑ सोम दि॒वि ज्योति॑र्यत् पृथि॒व्यां
यदु॒राव॑न्तरि॒क्षे तेना॒स्मै यज॑मानायोरु रा॒या कृ॒ध्यधि॑ दा॒त्रे
वो॒चो धिष॑णे वी॒डू स॒ती वी॑डयेथामूर्जं दधाथामूर्जं मे धत्तं मा
वाँ हिँसिषं॒ मा माँ हिँसिष्टं॒ प्रागपा॑गुद॒गध॑राक्तास्त्वा
दिश॒ आ धा॑वन्त्वम्ब॒ नि ष्व॑र। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि

तस्मै ते सोम सोमाय स्वाहा॥२॥

युष्माकं॑ स्वर॒ यत्ते नव॑ च॥१॥ [१]

वा॒चस्प॑तये पवस्व वाजि॒न् वृषा॑ वृष्णो॑ अ॒शुभ्या॑
गभ॑स्तिपूतो दे॒वो दे॒वाना॑ प॒वित्र॑मसि॒ येषा॑ भा॒गो-
ऽसि॒ तेभ्य॑स्त्वा॒ स्वांकृ॑तोऽसि॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि
विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॒ पार्थि॑वेभ्यो॒ मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षम
स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा मरीचि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते
योनिः॑ प्रा॒णाय॑ त्वा॥३॥

वा॒चः स॒प्तच॑त्वारि॒ंशत्॥२॥ [२]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒न्तर्य॑च्छ॒ मघ॑वन् पा॒हि सोम॑मुरु॒ष्य
रायः॒ समि॑षो॒ यज॑स्वान्तस्ते॒ दधा॑मि॒ द्यावा॑पृथि॒वी
अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॒क्षं स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः॒ परै॑श्चान्तर्या॒मे
म॒घवन् मा॑दयस्व॒ स्वांकृ॑तोऽसि॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृधि
विश्वे॑भ्यस्त्वेन्द्रि॒येभ्यो॑ दि॒व्येभ्यः॒ पार्थि॑वेभ्यो॒ मन॑स्त्वाष्टृ॒र्वन्तरि॑क्षम
स्वाहा॑ त्वा सुभ॒वः सूर्या॑य दे॒वेभ्य॑स्त्वा मरीचि॒पेभ्य॑ ए॒ष ते

योनिरपानाय त्वा॥४॥

देवेभ्यः सप्त च॥३॥ [३]

आ वा॒यो भूष शुचिपा॒ उप॑ नः सु॒हस्रं॑ ते नि॒युतो॑
वि॒श्ववार॑। उपो॑ ते अ॒न्यो म॒द्यम॑यामि यस्य॑ देव दधि॒षे
पूर्व॑पेयम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि वा॒यवे॒ त्वेन्द्र॑वायू इ॒मे
सु॒ताः। उप॒ प्रयो॑भिरा ग॒तमि॒न्द्रवो॑ वामु॒शन्ति॒ हि॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रवा॒युभ्यां॑ त्वैष ते योनिः स॒जोषा॑भ्यां
त्वा॥५॥

आ वा॒यो त्रिच॑त्वारिंशत्॥४॥ [४]

अयं वा॑ मि॒त्रावरु॑णा सु॒तः सोमं॑ ऋ॒तावृ॑धा। ममेदि॒ह श्रु॑तं
हव॑म्। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि मि॒त्रावरु॑णाभ्यां त्वैष ते योनिर्
ऋ॒तायु॑भ्यां त्वा॥६॥

अ॒यं वा॑ वि॒श्वतिः॥५॥ [५]

या वा॑ क॒शा म॒धुम॑त्य॒श्विना॑ स॒नृता॑वती। तया॑
य॒ज्ञं मि॑मिक्षतम्। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्यां॑ त्वैष ते

योनिर्माध्वीभ्यां त्वा॥ ७ ॥

या वांमष्टादश॥ ६ ॥ _____ [६]

प्रात॒र्युजौ वि मु॑च्येथा॒मश्वि॑ना॒वेह॑ गच्छतम्। अ॒स्य सोम॑स्य
पी॒तये॑॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒श्विभ्यां॑ त्वैष ते॒ योनि॑र॒श्विभ्यां॑
त्वा॥ ८ ॥

प्रात॒र्युजा॒वेका॒न्नवि॑शतिः॥ ७ ॥ _____ [७]

अ॒यं वे॒नश्चो॑दयत् पृ॒श्निग॑र्भा॒ ज्योति॑र्जरायू रज॑सो वि॒माने॑।
इ॒मम॒पा॑ सं॒ङ्गमे॑ सूर्य॑स्य॒ शिशुं॑ न वि॒प्रां म॒तिभी॑ रिहन्ति॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ शण्डा॑य त्वैष ते॒ योनि॑र्वी॒रतां॑ पाहि॥ ९ ॥

अ॒यं वे॒नः प॒ञ्चवि॑शतिः॥ ८ ॥ _____ [८]

तं प्र॒त्नथा॑ पूर्॒वथा॑ वि॒श्वथे॑मथा॒ ज्येष्ठ॑तातिं ब॒र्हिष॑दः
सु॒व॒र्विदं॑ प्र॒तीची॑नं वृ॒जनं॑ दोह॑से गि॒राऽऽशुं॑ जय॑न्तमनु॒ यासु॑
व॒र्ध॑से। उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ मर्का॑य त्वैष ते॒ योनिः॑ प्र॒जाः
पा॑हि॥ १० ॥

त॑ ष॒ड्वि॑शतिः॥ ९ ॥ _____ [९]

ये दे॒वा दि॒व्येका॑दश॒ स्थ पृ॑थि॒व्याम॑ध्येका॑दश॒ स्थाऽप्सु॑षदो

महि॒नैका॑द॒श॒ स्थ ते दे॒वा य॒ज्ञमि॑मं जु॒षध्व॑मुपया॒मगृ॑हीतो-
 ऽस्या॒ग्रय॑णो॒ऽसि स्वा॑ग्रय॒णो जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑तिम॒भि
 स॒र्व॒ना पा॒हि वि॒ष्णु॑स्त्वां पा॒तु वि॒शं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते
 योनि॒र्विश्वे॑भ्य॒स्त्वा दे॒वेभ्यः॑ ॥११॥

ये दे॒वास्त्रि॑च॒त्वारि॑शत् ॥ १० ॥ [१०]

त्रि॒श॒त्रय॑श्च गु॒णिनो॑ रु॒जन्तो॑ दि॒वः रु॒द्राः पृ॒थि॒र्वी च
 स॒च॒न्ते। ए॒का॒द॒शासो॑ अ॒प्सुष॑दः सु॒तः सोमं॑ जु॒षन्ता॑
 स॒र्व॒नाय॑ वि॒श्वे ॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽस्या॒ग्रय॑णो॒ऽसि स्वा॑ग्रय॒णो
 जि॒न्वं य॒ज्ञं जि॒न्वं य॒ज्ञप॑तिम॒भि स॒र्व॒ना पा॒हि वि॒ष्णु॑स्त्वां पा॒तु
 वि॒शं त्वं पा॑हीन्द्रि॒येणै॒ष ते योनि॒र्विश्वे॑भ्य॒स्त्वा दे॒वेभ्यः॑ ॥१२॥

त्रि॒श॒द द्वि॑च॒त्वारि॑शत् ॥ ११ ॥ [११]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ऽसीन्द्रा॑य त्वा बृ॒हद्व॑ते व॒यंस्व॑त उ॒क्था॒युवे॑
 यत् तं इन्द्र॑ बृ॒हद्व॑य॒स्तस्मै॑ त्वा वि॒ष्णावे॑ त्वै॒ष ते योनि॑रिन्द्रा॒य
 त्वो॒क्था॒युवे॑ ॥१३॥

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतो॒ द्वावि॑श॒तिः ॥ १२ ॥ [१२]

मूर्धा॑नं दि॒वो अ॒र॒तिं पृ॒थि॒व्या वै॑श्वान॒रमृ॑ताय॑ जा॒तम॒ग्निम्।
 क॒विः स॒म्राज॒मति॑थिं॒ जना॑नामा॒सन्ना पात्रं॑ जनयन्त

देवाः॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्रये॑ त्वा वैश्वान॒राय॑ ध्रुवोऽसि
ध्रुव॑क्षि॒तिर्ध्रुवा॑णां ध्रुव॑त॒मोऽच्यु॑तानामच्युत॒क्षित्त॑म ए॒ष ते
योनि॑र॒ग्रये॑ त्वा वैश्वान॒राय॑॥१४॥

मूर्धानं पञ्चत्रिंशत्॥13॥ [१३]

मधु॑श्च माध॑वश्च शुक्र॑श्च शुचि॑श्च नभ॑श्च नभ॒स्य॑श्चेषश्चोर्ज॑श्च
सह॑श्च सह॒स्य॑श्च तप॑श्च तप॒स्य॑श्चोप॒या॒मगृ॑हीतोऽसि स॒सर्पो॑-
ऽस्य॑ ह॒स्पत्या॑य त्वा॥१५॥

मधुस्त्रिंशत्॥14॥ [१४]

इन्द्रा॑ग्नी आ ग॑तं सु॒तं गी॒र्भिर्नभो॑ वरे॑ण्यम्। अ॒स्य
पा॑तं धि॒येषि॒ता॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वैष ते
योनि॑रिन्द्रा॒ग्निभ्या॑ त्वा॥१६॥

इन्द्राग्नी विंशतिः॥15॥ [१५]

ओमा॑सश्चर्षणीधृतो विश्वे॑ देवा॒सु आ ग॑त। दा॒श्वा॒सो
दा॒शुषः॑ सु॒तम्॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसि विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्य॑ ए॒ष
ते योनि॑र्विश्वे॑भ्यस्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥१७॥

इन्द्राग्नी ओमासो विंशतिर्विंशतिः॥16॥ [१६]

म॒रु॒त्वं॒न्तं वृ॒ष॒भं वा॑वृ॒धा॒नम॑क॒वारिं दि॒व्यं॑ शा॒समि॒न्द्रम्॑।
 वि॒श्वा॒सा॒ह॒म॒वं॒से नू॒त॒ना॒यो॒ग्रं॑ स॒हो॒दामि॒ह तं॑ हु॒वेम॥
 उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॒न्द्रा॒य त्वा म॒रु॒त्वं॒त ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य
 त्वा म॒रु॒त्वं॒ते॥१८॥

म॒रु॒त्वं॒न्तुं॑ ष॒ड्विंश॑तिः॥१७॥

इ॒न्द्रं म॒रु॒त्व इ॒ह पा॑हि सो॒मं यथा॑ शा॒र्या॒ते अ॒पि॒बः सु॒तस्य॑।
 तव॑ प्र॒णी॒ती तव॑ शू॒र श॒र्म॒न्ना वि॑वास॒न्ति क॒वयः॑ सु॒य॒ज्ञाः॥
 उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॒न्द्रा॒य त्वा म॒रु॒त्वं॒त ए॒ष ते॒ योनि॑रिन्द्रा॒य
 त्वा म॒रु॒त्वं॒ते॥१९॥

इ॒न्द्रैका॒त्रिं॑शत्॥१८॥

म॒रु॒त्वां॑ इ॒न्द्र वृ॒ष॒भो र॒णा॒य पि॒बा सो॒मं॑म॒नु॒ष्व॒धं म॒दा॒य।
 आ सि॑श्च॒स्व ज॒ठरे॒ म॒ध्वं ऊ॒र्मिं त्वं॑ रा॒जा॒सि प्र॒दिवः॑
 सु॒ता॒नाम्॑॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसी॒न्द्रा॒य त्वा म॒रु॒त्वं॒त ए॒ष ते॒
 योनि॑रिन्द्रा॒य त्वा म॒रु॒त्वं॒ते॥२०॥

इ॒न्द्रं म॒रु॒त्वो म॒रु॒त्वा॒नेका॒त्रिं॑शदेका॒त्रिं॑शत्॥१९॥

म॒हां॑ इ॒न्द्रो य ओज॑सा प॒र्जन्यो॑ वृ॒ष्टि॒मां॑ इ॒वा
 स्तोमै॑र्व॒त्सस्य॑ वावृ॒धे॥ उ॒प॒या॒म॒गृ॒ही॒तोऽसि॑ महेन्द्रा॒य त्वै॒ष

ते योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२१॥

महानेकान्नविंशतिः॥२०॥ [२०]

महा९ इन्द्रो नृवदा चर्षणिप्रा उत द्विबर्हा अमिनः
सहोभिः। अस्मद्रियग्वावृधे वीर्यायोरुः पृथुः सुकृतः
कर्तृभिर्भूत्॥ उपयामगृहीतोऽसि महेन्द्राय त्वेष ते
योनिर्महेन्द्राय त्वा॥२२॥

महानृवत्पट्विंशतिः॥२१॥ [२१]

कदा चन स्तरीरसि नेन्द्र सश्वसि दाशुषै। उपोपेन्नु
मघवन् भूय इन्नु ते दानं देवस्य पृच्यते॥ उपयामगृहीतो-
ऽस्यादित्येभ्यस्त्वा॥ कदा चन प्र युच्छस्युभे नि पांसि
जन्मनी। तुरीयादित्य सवनं त इन्द्रियमा तस्थावमृतं दिवि॥
यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो भवता मृडयन्तः। आ
वः॥२३॥

अर्वाचीं सुमतिर्ववृत्त्याद्होश्चिद्या वरिवोवित्तरासत्॥ विवस्व आदित्येष ते सोमपीथस्तेन
मन्दस्व तेन तृप्य तृप्यास्म ते वयं तर्पयितारो या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामि॥२२॥ (वः
सप्तविंशतिश्च)॥२२॥ [२२]

वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे वाममस्मभ्य९ सावीः।

वा॒मस्य॑ हि क्षय॑स्य दे॒व भूरे॑र॒या धि॒या वा॑म॒भाजः॑ स्याम॥
उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥२४॥

वा॒मं चतु॑र्विंशतिः॥२३॥ [२३]

अद॑ब्धेभिः स॒वितः॑ पा॒युभि॑ष्ट्वं शि॒वेभि॑र॒द्य परि॑ पाहि
नो॒ गय॑म। हि॒र॒ण्यजि॑ह्वः सु॒वि॒ताय॑ नव्य॑से रक्षा॒ माकि॑र्नो
अ॒घश॑स ईशत॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा
सवि॒त्रे॥२५॥

अद॑ब्धेभिस्त्रयो॑विंशतिः॥२४॥ [२४]

हि॒र॒ण्यपा॑णिमू॒तये॑ सवि॒तार॑मु॒प ह्वये॑। स चे॒ता दे॒वता॑
प॒दम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि दे॒वाय॑ त्वा सवि॒त्रे॥२६॥

हि॒र॒ण्यपा॑णिं चतु॑र्दश॥२५॥ [२५]

सु॒शर्मा॑ऽसि सु॒प्रति॑ष्ठा॒नो बृ॒हदु॒क्षे नम॑ ए॒ष ते
योनि॑र्वि॒श्वेभ्य॑स्त्वा दे॒वेभ्यः॑॥२७॥

सु॒शर्मा॑ द्वाद॑श॥२६॥ [२६]

बृ॒ह॒स्पति॑सु॒तस्य॑ त इन्द्रो॑ इन्द्रि॒याव॑तः पत्नी॑वन्तं ग्र॒हं
गृ॒ह्णाम्य॑ग्ना ३ इ पत्नी॑वा ३ ः स॒जूर्दे॒वेन॑ त्वष्ट्रा सोमं॑ पिब॒

स्वाहा॥२८॥

बृहस्पतिसुतस्य पञ्चदश॥२७॥ [२७]

हरि॑रसि॒ हारि॑योज॒नो ह॑र्योः स्था॒ता वज्र॑स्य भ॒र्ता पृ॑श्नेः
प्रे॒ता तस्य॑ ते देव सोमे॒ष्टय॑जुषः स्तु॒तस्तो॑मस्य श॒स्तोक्थ॑स्य
हरि॑वन्तं॒ ग्रहं॑ गृह्णामि ह॒रीः स्थ॒ ह॒र्यो॑र्धा॒नाः स॒हसो॑मा॒ इन्द्रा॑य
स्वाहा॥२९॥

हरिः षड्विंशतिः॥२८॥ [२८]

अ॒ग्र आ॒यू॑र॒षि प॑वस॒ आ सु॒वोर्ज॑मिषं च नः। आ॒रे बा॑धस्व
दु॒च्छुना॑म्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽस्य॒ग्रये॑ त्वा॒ तेज॑स्वत ए॒ष ते॒
योनि॑र॒ग्रये॑ त्वा॒ तेज॑स्वते॥३०॥

अग्र आयूर॒षि त्रयो॑वि ॒शतिः॥२९॥ [२९]

उ॒त्तिष्ठ॒न्नोज॑सा स॒ह पी॒त्वा शि॒प्रे अ॒वेप॑यः। सोम॑मिन्द्र
च॒मू सु॒तम्॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वौज॑स्वत ए॒ष ते॒
योनि॑रिन्द्रा॑य त्वौज॑स्वते॥३१॥

उत्तिष्ठन्नेकविंशतिः॥३०॥ [३०]

त॒रणि॑र्वि॒श्वद॑र॒शतो॑ ज्योति॒ष्कृद॑सि सूर्य। वि॒श्वमा॑ भा॒सि

रोच॑नम्॥ उप॒या॒मगृ॑हीतोऽसि॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वत ए॒ष ते॒
योनिः॒ सूर्या॑य त्वा॒ भ्राज॑स्वते॥ ३२॥

तर॒णिर्वि॑शतिः॥ ३१॥ [३१]

आ प्या॑यस्व मदि॒न्तम् सो॒म विश्वा॑भिरू॒तिभिः॑। भवा॑ नः
स॒प्रथ॑स्तमः॥ ३३॥

आ प्या॑यस्व नव॑॥ ३२॥ [३२]

ई॒युष्टे॑ ये पू॒र्वतरा॑मपश्यन् व्यु॒च्छन्ती॑मु॒षसं॑ म॒र्त्यासः॑।
अ॒स्माभि॑रू॒ नु प्र॑ति॒चक्ष्या॑ऽभू॒दो ते य॑न्ति॒ ये अ॑प॒रीषु॑
प॒श्यान्॑॥ ३४॥

ई॒युरे॑का॒न्नवि॑शतिः॥ ३३॥ [३३]

ज्योति॑ष्मतीं त्वा सादयामि ज्योति॑ष्कृतं त्वा सादयामि
ज्योति॑र्विदं त्वा सादयामि भास्व॑तीं त्वा सादयामि ज्वल॑न्तीं
त्वा सादयामि मल्मला॑भवन्तीं त्वा सादयामि दी॒प्यमा॑नां
त्वा सादयामि रोच॑मानां त्वा सादया॒म्यज॑स्रां त्वा सादयामि
बृ॒हज्यो॑तिषं त्वा सादयामि बो॒धय॑न्तीं त्वा सादयामि जाग्र॑तीं

त्वा सादयामि॥३५॥

ज्योतिष्मती५ षट्त्रिंशत्॥३४॥ [३४]

प्रयासाय स्वाहाऽऽयासाय स्वाहा वियासाय स्वाहा
संयासाय स्वाहोद्यासाय स्वाहाऽवयासाय स्वाहा शुचे
स्वाहा शोकाय स्वाहा तप्यत्वै स्वाहा तपते स्वाहा
ब्रह्महत्यायै स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

प्रयासाय चतुर्विंशतिः॥३५॥ [३५]

चित्तं सन्तानेन भवं यक्रा रुद्रं तनिम्ना पशुपतिं
स्थूलहृदयेनाग्निं हृदयेन रुद्रं लोहितेन शर्वं मत्स्नाभ्यां
महादेवमन्तःपार्श्वेनौषिष्ठहनं शिङ्गीनिकोश्याभ्याम्॥३७॥

चित्तमष्टादश॥३६॥ [३६]

आ तिष्ठ वृत्रहन् रथं युक्ता ते ब्रह्मणा हरीं अर्वाचीनं
सु ते मनो ग्रावा कृणोतु वग्नुनां उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनं॥३८॥

आ तिष्ठ षट्त्रिंशतिः॥३७॥ [३७]

इन्द्रमिद्धरीं वहतोऽप्रतिधृष्टशवसमृषीणां च स्तुतीरुपं यज्ञं
च मानुषाणाम् उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष

ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥३९॥

इन्द्रमित्रयोर्विशतिः॥३८॥ [३८]

असावि सोम इन्द्र ते शविष्ठ धृष्णवा गंहि। आ त्वा
पृणक्तिन्द्रियं रजः सूर्यं न रश्मिभिः॥ उपयामगृहीतो-
ऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा
षोडशिनै॥४०॥

असावि सप्तविंशतिः॥३९॥ [३९]

सर्वस्य प्रतिशीवरी भूमिस्त्वोपस्थ आऽधित। स्योनास्मै
सुषदा भव यच्छास्मै शर्म सप्रथाः॥ उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय
त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय त्वा षोडशिनै॥४१॥

सर्वस्य षड्विंशतिः॥४०॥ [४०]

महां इन्द्रो वज्रबाहुः षोडशी शर्म यच्छतु। स्वस्ति
नो मधवा करोतु हन्तु पाप्मानं योऽस्मान् द्वेष्टि॥
उपयामगृहीतोऽसीन्द्राय त्वा षोडशिनं एष ते योनिरिन्द्राय
त्वा षोडशिनै॥४२॥

सर्वस्य महान्ष्टड्विंशतिष्विंशतिः॥४१॥ [४१]

स॒जोषा॑ इन्द्र॒ सग॑णो म॒रुद्भिः॑ सोमं॑ पिब वृ॒त्रह॑ञ्छूर
वि॒द्वान्। ज॒हि शत्रू॑ रप॒ मृधो॑ नुद॒स्वाऽथाभ॑यं कृणुहि
वि॒श्वतो॑ नः॥ उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसीन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिन॑ ए॒ष ते
योनि॒रिन्द्रा॑य त्वा षोड॒शिनै॑॥४३॥

सजोषाँस्त्रिंशत्॥४२॥

[४२]

उ॒दु त्यं जा॒तवे॑दसं दे॒वं व॑हन्ति के॒तवः॑। दृ॒शे
वि॒श्वाय॑ सूर्य॑म्॥ चि॒त्रं दे॒वाना॑मुद॑गादनी॒कं चक्षु॑र्मि॒त्रस्य॑
वरु॑णस्या॒ग्नेः। आऽप्रा॒द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑क्ष॒ः सूर्य॑ आ॒त्मा
जग॑तस्त॒स्थुष॑श्च॥ अ॒ग्ने न॑य सु॒पथा॑ रा॒ये अ॒स्मान् वि॒श्वानि॑
दे॒व व॒युना॑नि वि॒द्वान्। यु॒यो॒ध्यस्म॑ञ्जु॒हुरा॑णमे॒नो भूयि॑ष्ठां ते
नम॑उक्तिं विधेम॥ दि॒वं गच्छ॑ सु॒वः प॒त रू॒पेण॑॥४४॥

वो रू॒पम॒भ्यैमि॑ वय॑सा वयः॑। तु॒थो वो॑ वि॒श्ववे॑दा वि
भ॑जतु व॒र्षि॑ष्ठे अ॒धि ना॑कै॥ ए॒तत् ते॑ अ॒ग्ने रा॒ध ऐति॑
सोम॑च्युतं तन्मि॒त्रस्य॑ प॒था न॑य॒र्तस्य॑ प॒था प्रे॒तं चन्द्र॑दक्षिणा
य॒ज्ञस्य॑ प॒था सु॑वि॒ता न॑य॒न्तीर्ब्रा॑ह्मणम॒द्य रा॑ध्यास॒मृषि॑मार्षे॒यं
पि॑तृमन्तं पै॒तृम॑त्य॒ः सु॒धातु॑दक्षिणं वि सु॒वः प॑श्य॒ व्यन्त॑रि॒क्षं
यत॑स्व स॒दस्यै॑र॒स्मद्वा॑त्रा दे॒वत्रा॑ गच्छ॒त मधु॑मतीः प्र॒दाता॑र॒मा

विंशतानवहायास्मान् देवयानेन पथेत् सुकृतां लोके सीदत्
तन्नः सङ्स्कृतम् ॥ ४५ ॥

रूपेण सदस्यैरष्टादश च ॥ 43 (37) ॥ [४३]

धाता रातिः सवितेदं जुषन्तां प्रजापतिर्निधिपतिर्नो अग्निः।
त्वष्टा विष्णुः प्रजयां सः रराणो यजमानाय द्रविणं दधातु॥
समिन्द्र णो मनसा नेषि गोभिः सः सूरिभिर्मघवन्थ्सः
स्वस्त्या। सं ब्रह्मणा देवकृतं यदस्ति सं देवानां सुमत्या
यज्ञियानाम्॥ सं वर्चसा पयसा सं तनूभिरगन्महि मनसा
सः शिवेन। त्वष्टा नो अत्र वरिवः कृणोतु॥ ४६ ॥

अनुं मार्ष्टुं तनुवो यद्विलिष्टम्॥ यदद्य त्वां प्रयति यज्ञे
अस्मिन्नग्रे होतारमवृणीमहीह। ऋधंगयाड्धंगुताशमिष्ठाः
प्रजानन् यज्ञमुपयाहि विद्वान्॥ स्वगा वो देवाः सदनमकर्म
य आजग्म सर्वनेदं जुषाणाः। जक्षिवांसः पपिवांसश्च
विश्वेऽस्मे धत्त वसवो वसूनि॥ यानाऽवह उशतो देव देवान्
तान्॥ ४७ ॥

प्रेरयस्वे अग्रे सधस्थैः। वहमाना भरमाणा हवींषि वसुं
घर्म दिवमा तिष्ठतानु॥ यज्ञं यज्ञं गच्छ यज्ञपतिं गच्छ स्वां

योनिं गच्छ स्वाहैष ते यज्ञो यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीरः
स्वाहा देवा गातुविदो गातुं वित्वा गातुमित मनसस्पत इमं
नो देव देवेषु यज्ञं स्वाहा वाचि स्वाहा वाते धाः॥४८॥

कृणोतु तानृष्टाचत्वारिंशच्च॥४४ (38)॥ [४४]

उरुं हि राजा वरुणश्चकार सूर्याय पन्थामन्वेतुवा उ।
अपदे पादा प्रतिधातवेऽकरुतापवक्ता हृदयाविधंश्चित्॥ शतं
ते राजन् भिषजः सहस्रमुर्वी गम्भीरा सुमतिष्ठे अस्तु।
बाधस्व द्वेषो निर्ऋतिं पराचैः कृतं चिदेनः प्र मुमुग्ध्यस्मत्॥
अभिष्ठितो वरुणस्य पाशोऽग्रेरनीकमप आ विवेश। अपां
नपात् प्रतिरक्षन्नसूर्यं दमेदमे॥४९॥

समिधं यक्ष्यग्ने॥ प्रति ते जिह्वा घृतमुच्चरण्येत् समुद्रे
ते हृदयमप्स्वन्तः। सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताऽऽपो यज्ञस्य
त्वा यज्ञपते हविर्भिः॥ सूक्तवाके नमोवाके विधेमावभृथ
निचङ्कुण निचेरुरसि निचङ्कुणाव देवैर्देवकृतमेनोऽयाडव
मर्त्यैर्मर्त्यकृतमुरोरा नो देव रिषस्पाहि सुमित्रा न आप
ओषधयः॥५०॥

सन्तु दुर्मित्रास्तस्मै भूयासुर्योऽस्मान् द्वेष्टि यं च वयं
 द्विष्मो देवीराप एष वो गर्भस्तं वः सुप्रीतं सुभृतमकर्म
 देवेषु नः सुकृतो ब्रूतात् प्रतियुतो वरुणस्य पाशः प्रत्यस्तो
 वरुणस्य पाश एधोऽस्येधिषीमहि समिदसि तेजोऽसि तेजो
 मयि धेह्यपो अन्वचारिषः रसेन समंसृक्ष्महि पयस्वा
 अग्र आऽगमं तं मा सः सृज वर्चसा॥५१॥

दमैदम् ओषधय आ षट् च॥45 (39)॥ [४५]

यस्त्वा हृदा कीरिणा मन्यमानोऽमर्त्यं मर्त्यो जोह्वीमि।
 जातवेदो यशो अस्मासु धेहि प्रजाभिरग्रे अमृतत्वमंश्याम्॥
 यस्मै त्वः सुकृते जातवेद उ लोकमग्रे कृणवः स्योनम्।
 अश्विनः स पुत्रिणं वीरवन्तं गोमन्तः रयिं नशते
 स्वस्ति॥ त्वे सु पुत्र शवसोऽवृत्रन् कामकातयः। न
 त्वामिन्द्राति रिच्यते॥ उक्थउक्थे सोम इन्द्रं ममाद
 नीथेनीथे मघवानः॥५२॥

सुतासः। यदीः सबाधः पितरं न पुत्राः समानदक्षा
 अवसे हवन्ते॥ अग्रे रसेन तेजसा जातवेदो वि
 रोचसे। रक्षोहाऽमीवचातनः॥ अपो अन्वचारिषः रसेन

समसृक्ष्महि। पयस्वा९ अग्र आऽगमं तं मा स९ सृज
वर्चसा॥ वसुर्वसुपतिर्हिकमस्यग्रे विभावसुः। स्याम ते
सुमतावपि॥ त्वामग्रे वसुपतिं वसूनामभि प्र मन्दे॥५३॥

अध्वरेषु राजन्। त्वया वाजं वाजयन्तो जयेमाभि
ष्याम पृत्सुतीर्मर्त्यानाम्। त्वामग्रे वाजसातमं विप्रा वर्धन्ति
सुष्टुतम्। स नो रास्व सुवीर्यम्॥ अयं नो अग्निर्वरिवः
कृणोत्वयं मृधः पुर एतु प्रभिन्दन्। अय९ शत्रूञ्जयतु
जर्हृषाणोऽयं वाजं जयतु वाजसातौ॥ अग्निनाग्निः
समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा॥ हव्यवाङ् जुह्वास्यः॥ त्व९ ह्यग्रे
अग्निना विप्रो विप्रेण सन्ध्सता। सखा सख्या समिध्यसे॥
उदग्रे शुचयस्तव वि ज्योतिषा॥५४॥

मघवानं मन्दे ह्यग्रे चतुर्दश च॥५५॥ [४६]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

देवासुराः संयत्ता आसन् ते देवा विजयमुपयन्तो-
ऽग्नौ वामं वसु सं न्यदधतेदमुं नो भविष्यति यदि

नो जेष्यन्तीति तदग्निर्न्यकामयत् तेनापाक्रामत् तद्देवा
विजित्यावरुरुत्समाना अन्वायन् तदस्य सहसाऽदिथ्सन्त
सोऽरोदीद्यदरोदीत् तद्द्रुद्रस्य रुद्रत्वं यदश्वशीयत् तद्॥१॥

रज्जुतः हिरण्यमभवत् तस्माद्रज्जुतः हिरण्यमदखिण्यमश्रुज
हि यो बरुहिषि ददाति पुराऽस्य संवत्सराद्गृहे रुदन्ति
तस्माद्बरुहिषि न देयः सोऽग्निरब्रवीद्वाग्यसान्यथ व
इदमिति पुनराधेयं ते केवलमित्यब्रुवन्नृध्रवत् खलु स
इत्यब्रवीद्यो मद्देवत्यमग्निमादधाता इति तं पूषाऽऽधत्त
तेन॥२॥

पूषाऽऽध्नीत् तस्मात् पौष्णाः पशव उच्यन्ते तं त्वष्टाऽ-
ऽधत्त तेन त्वष्टाऽऽध्नीत् तस्मात् त्वाष्टाः पशव उच्यन्ते तं
मनुराऽधत्त तेन मनुराध्नीत् तस्मान्मानव्यः प्रजा उच्यन्ते तं
धाताऽऽधत्त तेन धाताऽऽध्नीत् संवत्सरो वै धाता तस्मात्
संवत्सरं प्रजाः पशवोऽनु प्र जायन्ते य एवं पुनराधेयस्यर्द्धिं
वेद॥३॥

ऋध्नोत्येव योऽस्यैवं बन्धुतां वेद बन्धुमान् भवति भागधेयं
वा अग्निराहित इच्छमानः प्रजां पशून् यजमानस्योप

दोद्रावोद्वास्य पुनरा दधीत भागधेयेनैवैनं समर्धयत्यथो
 शान्तिरेवास्यैषा पुनर्वस्वोरा दधीतैतद्वै पुनराधेयस्य
 नक्षत्रं यत्पुनर्वसू स्वायामेवैनं देवतायामाधाय ब्रह्मवर्चसी
 भवति दुर्भेरा दधात्ययातयामत्वाय दुर्भेरा दधात्यञ्च
 एवैनमोषधीभ्योऽवुरुध्याऽऽधत्ते पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति
 पञ्च वा ऋतव ऋतुभ्य एवैनमवुरुध्याऽऽधत्ते॥४॥

अशीयत् तत् तेन वेदं दुर्भेः पञ्चविंशतिश्च॥१॥ [१]

परा वा एष यज्ञं पशून् वपति योऽग्निमुद्वासयते
 पञ्चकपालः पुरोडाशो भवति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पशवो
 यज्ञमेव पशून्व रुन्धे वीरहा वा एष देवानां योऽग्निमुद्वासयते
 न वा एतस्य ब्राह्मणा ऋतायवः पुराऽन्नमखन् पङ्क्तो
 याज्यानुवाक्या भवन्ति पाङ्क्तो यज्ञः पाङ्क्तः पुरुषो देवानेव
 वीरं निरवदायाग्निं पुनरा॥५॥

धत्ते शताक्षरा भवन्ति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
 आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति यद्वा अग्निराहितो नर्ध्यते
 ज्यायो भागधेयं निकामयमानो यदाग्नेयं सर्वं भवति
 सैवास्यर्धिः सं वा एतस्य गृहे वाक् सृज्यते योऽग्निमुद्वासयते
 स वाचं सृष्टां यजमान ईश्वरोऽनु पराभवितोर्विभक्तयो

भवन्ति वा॒चो विधृत्यै॒ यज॑मान॒स्याप॑राभावाय॥६॥

विभ॑क्तिं करोति॒ ब्रह्मै॒व तद॑करुपा॒ंशु य॑जति॒ यथा॑ वा॒मं
वसु॑ विविदा॒नो गू॑हति॒ तादृ॑गे॒व तद॑ग्निं॒ प्रति॑ स्विष्ट॒कृतं॑
निरा॑ह॒ यथा॑ वा॒मं वसु॑ विविदा॒नः प्र॑काशं॒ जिग॑मिषति॒
तादृ॑गे॒व तद्विभ॑क्तिमुक्त्वा॒ प्रया॑जेन॒ वर्ष॑द्गरोत्या॒यत॑नादे॒व
नैति॒ यज॑मानो॒ वै पुरो॑डाशः॒ प॒शव॑ ए॒ते आहु॑ती॒ यद॑भितः॒
पुरो॑डाशमे॒ते आहु॑ती॥७॥

जु॒होति॒ यज॑मानमे॒वोभ॑यतः॒ प॒शुभिः॒ परि॑ गृह्णाति॒
कृत॑यजुः॒ सम्भृ॑तसम्भार॒ इत्या॑हुर्न॒ सम्भृ॑त्याः॒ सम्भ्रा॒रा न
यजुः॑ कर्त॒व्यमि॑त्यथो॒ खलु॑ सम्भृ॒त्या ए॒व सम्भ्रा॒राः कर्त॒व्यं
यजु॑र्यज्ञस्य॒ समृ॑द्ध्यै पुनर्निष्कृ॒तो रथो॒ दक्षि॑णा पुनरुत्स्यूतं
वासः॑ पुनरुत्सृष्टोऽनु॒द्धान् पु॑नरा॒धेय॑स्य॒ समृ॑द्ध्यै स॒प्त तै॑ अग्ने
स॒मिधः॑ स॒प्त जि॒ह्वा इत्य॑ग्निहोत्रं जु॒होति॒ यत्र॑यत्रै॒वास्य॒ न्य॑क्तं
ततः॑॥८॥

ए॒वैन॒मव॑ रुन्धे वीर॒हा वा ए॒ष दे॒वानां॒ योऽग्नि॑मु॒द्वास॑यते॒
तस्य॒ वरु॑ण ए॒वर्ण॑यादा॒ग्निवा॑रुणमेका॑दशकपाल॒मनु॑ निर्वपे॒द्यं
चै॒व ह॑न्ति॒ यश्चा॑स्यर्ण॒यात्तौ भा॑ग॒धेये॑न प्रीणाति॒ नाऽ-

ऽर्तिमाच्छति यजमानः॥१॥

आऽपराभावाय पुरोडाशमेते आहुती तत्पुष्टिश्शब्दः॥२॥ [२]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणाऽन्तरिक्षं महित्वा। उपस्थे ते
देव्यदितेऽग्निमन्नादमन्नाद्यायाऽऽदधे॥ आऽयं गौः
पृश्निरक्रमीदसनन्मातरं पुनः। पितरं च प्रयन्त्सुवः॥
त्रिंशद्धाम वि राजति वाक्पतङ्गाय शिश्रिये। प्रत्यस्य वह
द्युभिः॥ अस्य प्राणादपानत्यन्तश्चरति रोचना। व्यख्यन्महिषः
सुवः॥ यत् त्वा॥१०॥

क्रुद्धः परोवपं मन्युना यदवर्त्या। सुकल्पमग्रे तत् तव
पुनस्त्वोद्दीपयामसि॥ यत् ते मन्युपरोक्षस्य पृथिवीमनु
दध्वसे। आदित्या विश्वे तद्देवा वसवश्च समाभरन्॥
मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं यज्ञं समिमं दधातु।
बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा इह मादयन्ताम्॥ सप्त
ते अग्रे समिधः सप्त जिह्वाः सप्त॥११॥

ऋषयः सप्त धामं प्रियाणि। सप्त होत्राः सप्तधा त्वा
यजन्ति सप्त योनीरा पृणस्वा घृतेन॥ पुनरूर्जा नि वर्तस्व
पुनरग्न इषाऽऽयुषा। पुनर्नः पाहि विश्वतः॥ सह रय्या नि

वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व धारया। विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि॥ लेकः
 सलेकः सुलेकस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु
 केतः सकेतः सुकेतस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा वियन्तु
 विवस्वा२ अदितिर्देवजूतिस्ते न आदित्या आज्यं जुषाणा
 वियन्तु॥१२॥

त्वा जिह्वाः सप्त सुकेतस्ते नृश्रयोदश च॥३॥ [३]

भूमिर्भूम्ना द्यौर्वरिणेत्याहाऽऽशिषैवैनमा धत्ते सर्पा वै
 जीर्यन्तोऽमन्यन्त स एतं कंसर्णीरः काद्रवेयो मन्त्रमपश्यत्
 ततो वै ते जीर्णास्तनूरपाघ्नत सर्पराज्ञिया ऋग्भिर्गार्हपत्यमा
 दधाति पुनर्नवमेवैनमजरं कृत्वाऽऽधत्तेऽथो पूतमेव
 पृथिवीमन्नाद्यं नोपानमत्सैतं॥१३॥

मन्त्रमपश्यत् ततो वै तामन्नाद्यमुपानमद्यत्सर्पराज्ञिया
 ऋग्भिर्गार्हपत्यमादधात्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो अस्यामेवैनं
 प्रतिष्ठितमा धत्ते यत्त्वा क्रुद्धः परोवपेत्याहापहुत एवास्मै
 तत् पुनस्त्वोदीपयामसीत्याह समिन्ध एवैनं यत्ते
 मन्युपरोत्स्येत्याह देवताभिरेव॥१४॥

एन२ सं भरति वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यो-

ऽग्निमुद्वासयते बृहस्पतिवत्युर्चोप तिष्ठते ब्रह्म वै देवानां
 बृहस्पतिर्ब्रह्मणैव यज्ञं सं दधाति विच्छिन्नं यज्ञं समिमं
 दधात्वित्याह संतत्यै विश्वे देवा इह मादयन्तामित्याह
 संतत्यैव यज्ञं देवेभ्योऽनु दिशति सप्त ते अग्रे समिधः सप्त
 जिह्वाः॥१५॥

इत्याह सप्तसप्त वै सप्तधाऽग्नेः प्रियास्तनुवस्ता एवाव
 रुन्धे पुनरूर्जा सह रय्येत्यभितः पुरोडाशमाहुती जुहोति
 यजमानमेवोर्जा च रय्या चौभयतः परि गृह्णात्यादित्या वा
 अस्माल्लोकादमुं लोकमायन्तेऽमुष्मिल्लोके व्यतृष्यन्त इमं
 लोकं पुनरभ्यवेत्याग्निमाधायैतान् होमानजुहवुस्त आर्ध्ववन्
 ते सुवर्गलोकमायन् यः पराचीनं पुनराधेयादग्निमादधीत
 स एतान् होमाञ्जुह्याद्यामेवाऽऽदित्या ऋद्धिमार्ध्ववन्
 तामेवध्नोति॥१६॥

एतमेव जिह्वा एतान् पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

उपप्रयन्तो अध्वरं मन्त्रं वोचेमाग्नये। आरे अस्मे च
 शृण्वते॥ अस्य प्रत्नामनु द्युतं शुक्रं दुदुहे अहयः। पयः
 सहस्रसामृषिम्॥ अग्निर्मूर्धा दिवः ककुत् पतिः पृथिव्या

अ॒यम्। अ॒पा॒५ रेता॑सि जि॒न्वति॑॥ अ॒यमि॒ह प्र॑थ॒मो धा॑यि
धा॒तृभि॑र्होता॒ यजि॑ष्ठो अध्व॒रेष्वी॑ड्यः। यम॑प्र॒वानो॒ भृग॑वो
वि॒रु॒रुच॑र्व॒नैषु॑ चि॒त्रं वि॒भुवं॑ वि॒शेवि॑शे॥ उ॒भा वा॑मिन्द्रा॒ग्नी
आ॒हुव॑ध्यै॥१७॥

उ॒भा रा॑धंसः स॒ह मा॑द॒यध्यै॑। उ॒भा दा॑ता॒रावि॑षा॒५
र॑यी॒णामु॑भा वाज॑स्य सा॒तये॑ हुवे वा॒म्॥ अ॒यं ते
योनि॑र्ऋ॒त्वियो॒ यतो॑ जा॒तो अ॒रोच॑थाः। तं जा॒नन्न॑ग्न आ
रो॒हाथा॑ नो वर्ध॑या र॒यिम्॥ अ॒ग्न आयू॒॑षि प॑वस् आ
सु॒वोर्ज॑मिषं च नः। आ॒रे बा॑धस्व दु॒च्छुना॑म्॥ अ॒ग्ने प॑वस्व
स्वपा॑ अ॒स्मे वर्चः॑ सु॒वीर्य॑म्। दध॒त्पोष॒॑५ र॒यिं॥१८॥

म॒यि॥ अ॒ग्ने पा॑वक रो॒चिषा॑ म॒न्द्रया॑ देव जि॒ह्वया॑। आ
दे॒वान् व॑क्षि॒ यक्षि॑ च॥ स नः॑ पा॒वक दी॑दिवोऽ॒ग्ने दे॒वा॒५
इ॒हाऽऽव॑ह। उप॑ य॒ज्ञ॒५ ह॒विश्च॑ नः॥ अ॒ग्निः शुचि॑व्रततमः
शुचि॑र्वि॒प्रः शुचिः॑ क॒विः। शुची॑ रोचत॒ आहु॑तः॥ उद॑ग्ने
शुच॑य॒स्तव॑ शु॒क्रा भ्राज॑न्त ईरते। तव॒ ज्योती॒॑५ष्य॒र्चयः॑॥
आ॒युर्दा॑ अ॒ग्नेऽस्या॑यु॒र्मे॥१९॥

दे॒हि व॒र्चो॒दा अ॒ग्नेऽसि॑ व॒र्चो मे॑ देहि तनू॒पा अ॒ग्नेऽसि॑

तनुवं मे पाह्यग्रे यन्मे तनुवा ऊनं तन्म् आ पृण चित्रावसो
 स्वस्ति ते पारमशीयेन्धानास्त्वा शतं हिमा द्युमन्तः
 समिधीमहि वयस्वन्तो वयस्कृतं यशस्वन्तो यशस्कृतं
 सुवीरासो अदाभ्यम्। अग्रे सपत्नदम्भनं वर्षिष्ठे अधि-
 नाके॥ सं त्वमग्रे सूर्यस्य वर्चसाऽगथाः समृषीणां स्तुतेन
 सं प्रियेण धाम्ना। त्वमग्रे सूर्यवर्चा असि सं मामायुषा
 वर्चसा प्रजया सृज॥२०॥

आहुवध्यै रयिं मे वर्चसा सप्तदश च॥५॥ [५]

सं पश्यामि प्रजा अहमिडप्रजसो मानवीः। सर्वा भवन्तु
 नो गृहे॥ अम्भः स्थाम्भो वो भक्षीय महः स्थ महो वो
 भक्षीय सहः स्थ सहो वो भक्षीयोर्जः स्थोर्जं वो भक्षीय रेवती
 रमध्वमस्मिल्लोकेऽस्मिन् गोष्ठेऽस्मिन् क्षयेऽस्मिन् योनाविहैव
 स्तेतो माऽपं गात बह्वीर्मे भूयास्त॥२१॥

संहितासि विश्वरूपीरा मोर्जा विशाऽऽगौपत्येना-
 ऽऽरायस्पोषेण सहस्रपोषं वः पुष्यासं मयि वो रायः
 श्रयन्ताम्॥ उप त्वाऽग्रे दिवेदिवे दोषावस्तर्धिया वयम्।

नमो॒ भर॑न्त॒ एम॑सि। राज॑न्तमध्व॒राणां॑ गो॒पामृ॑तस्य॒
दीदि॑विम्। वर्ध॑मान॒ः स्वे दमे॑॥ स नः॑ पि॒तेव॑ सूनवेऽग्रे॑
सूपाय॒नो भ॑व। सच॑स्वा नः स्व॒स्तये॑॥ अग्रे॑॥ २२॥

त्वं नो॒ अन्त॑मः। उ॒त त्रा॑ता शि॒वो भ॑व वरू॒थ्यः॥
तं त्वा॑ शोचिष्ठ दीदिवः। सु॒म्राय॑ नूनमी॒महे॑ सखि॒भ्यः॥
वसु॑र॒ग्निर्वसु॑श्रवाः। अच्छा॑ नक्षि द्युमत्त॑मो र॒यिं दा॑ः॥ ऊ॒र्जा वः॑
प॒श्याम्यूर्जा॑ मा॑ पश्यत रा॒यस्पोषे॑ण वः प॒श्यामि रा॒यस्पोषे॑ण
मा प॒श्यतेडा॑ः स्थ मधु॑कृतः स्यो॒ना माऽऽवि॑शते॒रा मदः॑।
स॒हस्र॑पोषं वः पु॒ष्यासं॥ २३॥

मयि॑ वो रा॒यः श्र॑यन्ताम्॥ तत् स॑वि॒तुर्वरे॑ण्यं भर्गो॑
दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒ यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्॥ सो॒मान॒ः स्वर॑णं
कृणु॑हि ब्र॒ह्मण॑स्पते। क॒क्षीव॑न्तं य औ॒शिज॑म्॥ क॒दा च॑न
स्त॒रीर॑सि॒ नेन्द्र॑ सश्चसि दा॒शुषे॑। उ॒पोपे॑न्नु म॒घव॑न् भूय॒ इन्नु॑
ते दानं॑ दे॒वस्य॑ पृच्यते॥ परि॑ त्वाग्रे॒ पुरं व॑यं विप्रः॑ सहस्य
धीमहि। धृष॑द्व॒र्णं दि॒वेदि॑वे भे॒त्तारं॑ भङ्गु॒राव॑तः॥ अग्रे॑ गृहपते
सुगृह॑प॒तिर॒हं त्वया॑ गृहप॑तिना भूयासः॑ सुगृह॑प॒तिर्मया॑ त्वं
गृह॑प॒तिना भूयाः॑ श॒तः हिमा॑स्तामा॒शिष॑मा शा॒से तन्त॑वे

ज्योतिष्मतीं तामाशिषमा शांसेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीम्॥ २४॥

भूयास्त स्वस्तयेऽग्ने पुण्यासं धृषद्वर्णमेकात्रिंशच्च॥ ६॥ [६]

अयंज्ञो वा एष योऽसामोपप्रयन्तो अध्वरमित्याह
स्तोममेवास्मै युनक्त्युपेत्याह प्रजा वै पशव उपेमं लोकं
प्रजामेव पशूनिमं लोकमुपैत्यस्य प्रत्नामनुद्युतमित्याह
सुवर्गो वै लोकः प्रत्नः सुवर्गमेव लोकः समारोहत्यग्निर्मूर्धा
दिवः ककुदित्याह मूर्धानम्॥ २५॥

एवैनं समानानां करोत्यथो देवलोकादेव मनुष्यलोके
प्रतितिष्ठत्ययमिह प्रथमो धायि धातृभिरित्याह मुख्यमेवैनं
करोत्युभा वामिन्द्राग्नी आहुवध्या इत्याहौजो बलमेवाव
रुन्धेऽयं ते योनिर्ऋत्विय इत्याह पशवो वै रयिः पशूनेवाव
रुन्धे षड्भिरुपं तिष्ठते षड्वै॥ २६॥

ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति षड्भिरुत्तराभिरुपं तिष्ठते
द्वादश सं पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव
प्रति तिष्ठति यथा वै पुरुषोऽश्वो गौर्जीर्यत्येवमग्निराहितो
जीर्यति संवत्सरस्य परस्तादाग्निपावमानीभिरुपं तिष्ठते
पुनर्नवमेवैनमजरं करोत्यथो पुनात्येवोपं तिष्ठते योगं

ए॒वास्यै॒ष उ॒प तिष्ठ॑ते॥ २७ ॥

द॒म ए॒वास्यै॒ष उ॒प तिष्ठ॑ते या॒ञ्जैवा॒स्यैषो॒प तिष्ठ॑ते यथा॒
पापी॑याञ्छे॒यस॑ आ॒हृत्य॑ न॒मस्य॑ति॒ तादृ॑गे॒व तदा॑यु॒र्दा
अ॒ग्रेऽस्या॑यु॒र्मे दे॒हीत्या॑हाऽऽयु॒र्दा ह्येष॑ व॒र्चो॒दा अ॒ग्रेऽसि॑
व॒र्चो मे॑ दे॒हीत्या॑ह व॒र्चो॒दा ह्येष॑ त॒नूपा अ॒ग्रेऽसि॑ त॒नुव॑ मे
पा॒हीत्या॑ह॥ २८ ॥

त॒नूपा ह्येषो॑ऽग्रे॒ यन्मे॑ त॒नुवा॑ ऊ॒नं तन्म॑ आ पृ॒णेत्या॑ह॒ यन्मे॑
प्र॒जायै॑ प॒शूना॑मूनं॒ तन्म॑ आ पू॒रये॑ति॒ वावै॑तदा॒ह चि॒त्राव॑सो
स्व॒स्ति ते॑ पा॒रम॑शी॒येत्या॑ह॒ रात्रि॑र्वै चि॒त्राव॑सु॒रव्यु॑ष्ठै॒ वा
ए॒तस्यै॑ पु॒रा ब्रा॑ह्म॒णा अ॑भैषु॒र्व्यु॑ष्टि॒मेवा॑व॒ रुन्ध॑ इ॒न्धा॑नास्त्वा
श॒तम्॥ २९ ॥

हि॒मा इ॒त्या॑ह श॒तायुः॑ पु॒रुषः॑ श॒तेन्द्रि॑य॒ आयु॑ष्ये॒वेन्द्रि॑ये
प्र॒ति तिष्ठ॑त्येषा॒ वै सू॒र्मी क॑र्ण॒काव॑त्येतया॒ ह स्म॑
वै दे॒वा अ॑सु॒राणा॑ः श॒तत॑रु॒हाः स्तृ॑ह॒न्ति य॑दे॒तया॑
स॒मिध॑मा॒दधा॑ति॒ वज्र॑मे॒वैतच्छ॑त॒घ्नीं य॑ज॒मानो॑ भ्रातृ॒व्याय॑
प्र॒हर॑ति॒ स्तृ॒त्या अ॑छ॒म्बद्वा॑रः॒ सं त्वम॑ग्रे॒ सूर्य॑स्य॒ वर्च॑सा
ग॒था इ॒त्या॑है॒तत्त्व॑मसी॒दम॑हं भू॒यास॑मि॒ति वावै॑तदा॒ह त्वम॑ग्रे॒

सूर्यवर्चा असीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते ॥ ३० ॥

मूर्धानं वै तिष्ठत आह शतमह० षोडश च ॥ ७ ॥ [७]

सं पश्यामि प्रजा अहमित्याह यावन्त एव ग्राम्याः
पशवस्तानेवाव रुन्धेऽम्भः स्थाम्भो वो भक्षीयेत्याहाम्भो
ह्येता महः स्थ महो वो भक्षीयेत्याह महो ह्येताः सहः
स्थ सहो वो भक्षीयेत्याह सहो ह्येता ऊर्जस्थोर्ज वो
भक्षीयेति ॥ ३१ ॥

आहोर्जो ह्येता रेवती रमध्वमित्याह पशवो वै रेवतीः
पशूनेवात्मन् रमयत इहैव स्तेतो माऽप गातेत्याह ध्रुवा
एवैना अनपगाः कुरुत इष्टकचिद्वा अन्योऽग्निः पशुचिदन्यः
संहितासि विश्वरूपीरिति वत्समभि मृशत्युपैवैनं धत्ते
पशुचितमेनं कुरुते प्र ॥ ३२ ॥

वा एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते य आहवनीयमुपतिष्ठते
गार्हपत्यमुप तिष्ठतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यथो
गार्हपत्यायैव नि हुते गायत्रीभिरुप तिष्ठते तेजो वै
गायत्री तेज एवात्मन् धत्तेऽथो यदेतं तृचमन्वाह सन्तत्यै
गार्हपत्यं वा अनु द्विपादो वीराः प्रजायन्ते य एवं विद्वान्

द्विपदाभिर्गार्हपत्यमुपतिष्ठते॥३३॥

आऽस्य वीरो जायत ऊर्जा वः पश्याम्यूर्जा मा
पश्यतेत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते तत्संवितुर्वरेण्यमित्याह
प्रसूत्यै सोमानः स्वरेणमित्याह सोमपीथमेवाव रुन्धे
कृणुहि ब्रह्मणस्पत इत्याह ब्रह्मवर्चसमेवाव रुन्धे कदा च न
स्तरीरसीत्याह न स्तरीः रात्रिं वसति॥३४॥

य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते परि त्वाग्ने पुरं
वयमित्याह परिधिमेवैतं परि दधात्यस्कन्दायाग्ने
गृहपत इत्याह यथायजुरेवैतच्छतं हिमा इत्याह
शतं त्वा हेमन्तानिन्धिषीयेति वावैतदाह पुत्रस्य नाम
गृह्णात्यन्नादमेवैनं करोति तामाशिषमा शासे तन्तवे
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रोऽजातः स्यात्तेजस्व्येवास्य
ब्रह्मवर्चसी पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मे
ज्योतिष्मतीमिति ब्रूयाद्यस्य पुत्रो जातः स्यात् तेज
एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति॥३५॥

ऊर्जं वो भक्षीयेति प्र गार्हपत्यमुपतिष्ठते वसति ज्योतिष्मतीमेकात्रिंशच्च॥८॥-[८]

अग्निहोत्रं जुहोति यदेव किञ्च यजमानस्य स्वं

तस्यैव तद्रेतः सिञ्चति प्रजनने प्रजननं५ हि वा
 अग्निरथौषधीरन्तंगता दहति तास्ततो भूयसीः प्रजायन्ते
 यत्सायं जुहोति रेतं एव तत्सिञ्चति प्रैव प्रातस्तनेन जनयति
 तद्रेतः सिक्तं न त्वष्ट्राऽविकृतं प्रजायते यावच्छो वै रेतसः
 सिक्तस्य॥३६॥

त्वष्टा रूपाणि विकरोति तावच्छो वै तत्प्रजायत एष वै
 दैव्यस्त्वष्टा यो यजते बह्वीभिरुप तिष्ठते रेतस एव सिक्तस्य
 बहुशो रूपाणि वि करोति स प्रैव जायते श्वःश्वो भूयान् भवति
 य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठतेऽहर्देवानामासीद्रात्रिरसुराणां ते-
 ऽसुरा यद्देवानां वित्तं वेद्यमासीत्तेन सह॥३७॥

रात्रिं प्राविशन् ते देवा हीना अमन्यन्त तेऽपश्यन्नाग्नेयी
 रात्रिराग्नेयाः पशवं इममेवाग्निः स्तवाम स नः स्तुतः
 पशून् पुनर्दास्यतीति तेऽग्निमस्तुवन्त्स एभ्यः स्तुतो रात्रिया
 अध्यहरभि पशून्निर्गर्जत् ते देवाः पशून् वित्वा कामाः
 अकुर्वन्त य एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते पशुमान् भवति॥३८॥

आदित्यो वा अस्माल्लोकादमुं लोकमैत् सोऽमुं
 लोकं गत्वा पुनरिमं लोकमभ्यध्यायत् स इमं लोकमागत्य

मृत्योरविभेन्मृत्युसंयुत इव ह्ययं लोकः सोऽमन्यतेममेवाग्निः
स्तवानि स मां स्तुतः सुवर्गं लोकं गमयिष्यतीति सो-
ऽग्निमस्तौत् स एनं स्तुतः सुवर्गं लोकमंगमयद्यः॥३९॥

एवं विद्वानग्निमुपतिष्ठते सुवर्गमेव लोकमेति
सर्वमायुरेत्यभि वा एषोऽग्नी आ रोहति य एनावुपतिष्ठते
यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा करोति नक्तमुप-
तिष्ठते न प्रातः सः हि नक्तं व्रतानि सृज्यन्ते सह श्रेयाश्च
पापीयाश्चासाते ज्योतिर्वा अग्निस्तमो रात्रिर्यत्॥४०॥

नक्तमुपतिष्ठते ज्योतिषैव तमस्तरत्युपस्थेयोऽग्नी ३
नोपस्थेया ३ इत्याहुर्मनुष्यायेन्वै योऽहरहराहृत्याथैनं
याचति स इन्वै तमुपाच्छृत्यथ को देवानहरहर्याचिष्यतीति
तस्मान्नोपस्थेयोऽथो खल्वाहुराशिषे वै कं यजमानो यजत
इत्येषा खलु वै॥४१॥

आहिताग्नेराशीर्यदग्निमुपतिष्ठते तस्मादुपस्थेयः
प्रजापतिः पशूनसृजत ते सृष्टा अहोरात्रे प्राविशन्
ताच्छन्दोभिरन्विन्दद्यच्छन्दोभिरुपतिष्ठते स्वमेव
तदन्विच्छति न तत्र जाम्यंस्तीत्याहुर्योऽहरहरुपतिष्ठत

इति॒ यो वा अ॒ग्निं प्र॒त्यङ्मु॑प॒तिष्ठ॑ते॒ प्रत्ये॑नमोषति॒ यः परा॑ङ्
विष्व॑ङ् प्र॒जया॑ प॒शुभिरे॑ति॒ कवा॑तिर्यङ्मि॒वोप॑ तिष्ठेत् नैनं
प्र॒त्योष॑ति॒ न विष्व॑ङ् प्र॒जया॑ प॒शुभिरे॑ति॥४२॥

सिक्तस्य॑ सह भवति॒ यो यत्खलु॑ वै प॒शुभिस्त्रयो॑दश च॥९॥ [९]

मम॒ नाम॑ प्रथ॒मं जा॑तवेदः पि॒ता मा॒ता च॑ दधतुर्यदग्रे॑। तत्त्वं
बि॒भृहि॒ पुन॒रा मदै॑तोस्तवा॒हं नाम॑ बिभराण्यग्रे॥ मम॒ नाम॒ तव॑
च जा॑तवेदो वास॑सी इव वि॒वसा॑नौ ये चरा॑वः। आयु॑षे त्वं
जी॒वसे॑ व॒यं य॑थाय॒थं वि परि॑ दधा॒वहै पुन॑स्ते॥ नमो॒ऽग्नये॑-
ऽप्र॑तिविद्धाय॒ नमो॑ऽनाधृष्टाय॒ नमः॑ स॒म्राजै॑। अषा॑ढः॥४३॥

अ॒ग्निर्बृ॑हद्वया विश्व॒जित्स॑हन्त्यः श्रेष्ठो॑ गन्ध॒र्वः॥ त्वत्पि॑तारो
अग्रे॑ दे॒वास्त्वामा॑हुतय॒स्त्वद्वि॑वाचनाः। सं मा॒मायु॑षा
सं गौ॑प॒त्येन॒ सुहि॑ते मा धाः॥ अ॒यम॒ग्निः श्रेष्ठ॑तमोऽयं
भग॑वत्तमोऽयं५ स॒हस्र॒सात॑मः। अ॒स्मा अ॑स्तु सु॒वीर्य॑म्॥
मनो॒ ज्योति॑र्जुषता॒माज्यं॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञं५ स॒मिमं॑ द॒धातु॑।
या इ॒ष्टा उ॒षसो॑ नि॒म्रुच॑श्च॒ ताः सं द॑धामि ह॒विषा॑ घृतेन॥
पय॑स्वतीरोष॑धयः॥४४॥

पय॑स्वद्वीरुधां पयः॑। अ॒पां पय॑सो यत्पय॒स्तेन॒ मामिन्द्र॑

स॥ सृज॥ अग्ने॑ व्रतपते व्रतं चरिष्यामि तच्छुकेयं तन्मे
 राध्यताम्॥ अग्नि॑॥ होता॑रमिह त॥ हुवे देवान् यज्ञिया॑निह
 यान् हवामहे॥ आ यन्तु देवाः सुमन॑स्यमा॒ना वि॒यन्तु दे॒वा
 ह॒विषो॑ मे अ॒स्य॥ कस्त्वा॑ युनक्ति॒ स त्वा॑ युनक्तु॒ यानि॑ घ॒र्मे
 क॒पाला॑न्युपचि॒न्वन्ति॥४५॥

वेधसः॑। पू॒ष्णस्तान्यपि॑ व्रत इन्द्रवा॒यू विमु॑ञ्चताम्॥
 अभि॑न्नो घ॒र्मो जी॒रदा॑नुर्यत॒ आत्त॑स्तद॒गन् पुनः॑। इ॒ध्मो
 वेदिः॑ परि॒धय॑श्च॒ सर्वे॑ य॒ज्ञस्याऽऽयु॑रनु॒ सं च॑रन्ति॥
 त्रय॑स्त्रि॒ंशत्तन्त॑वो॒ ये वि॑तन्निरे॒ य इ॒मं य॒ज्ञं स्व॒धया॑ ददन्ते
 तेषा॑ं छिन्नं प्रत्ये॒तद्द॑धामि॒ स्वाहा॑ घ॒र्मो दे॒वा अ॒प्येतु॑॥४६॥

अषाढ ओषधय उपचिन्वन्ति पञ्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

वैश्वान॑रो न ऊ॒त्याऽऽप्र॑ यातु॒ परा॒वतः॑। अ॒ग्निरु॒क्थेन॑
 वाह॑सा॥ ऋ॒तावा॑नं वैश्वान॑रमृतस्य॒ ज्योति॑षस्पतिम्।
 अज॑स्रं घ॒र्ममी॑महे॥ वैश्वान॑रस्य॒ द॒सना॑भ्यो बृह॒दरि॑णादेकः
 स्वप॑स्य॒या क॒विः। उ॒भा पि॒तरा॑ म॒हय॑न्नजायता॒ग्निर्द्या॑वापृथि॒वी
 भूरि॑रेतसा॥ पृ॒ष्ठो दि॒वि पृ॒ष्ठो अ॒ग्निः पृ॒थिव्यां॑ पृ॒ष्ठो वि॒श्वा
 ओष॑धीरा वि॒वेश। वैश्वान॑रः सह॑सा पृ॒ष्ठो अ॒ग्निः स नो॑ दि॒वा

सः॥४७॥

रिषः पातु नक्तम्॥ जातो यदग्ने भुवना व्यख्यः पशुं न
गोपा इर्यः परिज्मा। वैश्वानर ब्रह्मणे विन्द गातुं यूयं पात
स्वस्तिभिः सदा नः॥ त्वमग्ने शोचिषा शोशुचान आ रोदसी
अपृणा जायमानः। त्वं देवाः अभिशस्तेरमुश्चो वैश्वानर
जातवेदो महित्वा॥ अस्माकमग्ने मघवत्सु धारयानामि
क्षत्रमजरः सुवीर्यम्। वयं जयेम शतिनः सहस्रिणं
वैश्वानर॥४८॥

वाजमग्ने तवोतिभिः॥ वैश्वानरस्य सुमतौ स्याम
राजा हिकं भुवनानामभिः। इतो जातो विश्वमिदं
वि चष्टे वैश्वानरो यतते सूर्येण॥ अव ते हेडो वरुण
नमोभिरव यज्ञेभिरीमहे हविर्भिः। क्षयन्नस्मभ्यमसुर
प्रचेतो राजन्नेनासि शिश्रथः कृतानि॥ उदुत्तमं
वरुण पाशमस्मदवाधमं वि मध्यमः श्रथाय। अथा
वयमादित्य॥४९॥

व्रते तवानांगसो अदितये स्याम॥ दधिक्राव्णो अकारिषं
जिष्णोरश्वस्य वाजिनः॥ सुरभि नो मुखा करत् प्र ण
आयूषि तारिषत्॥ आ दधिक्राः शवसा पञ्च कृष्टीः सूर्य

इव॒ ज्योति॑षा॒ऽपस्त॑तान। स॒हस्र॑साः श॑त॒सा वा॒ज्यर्वा॑ पृणक्तु
मध्वा॒ समि॑मा वचा॑ऽसि॥ अ॒ग्निर्म॑र्धा भुवः॑। मरु॑तो यद्ध॑ वो
दिवः॑ सु॒म्राय॑न्तो हवा॑महे। आ तू नः॑॥५०॥

उप॑ गन्तन॥ या वः॑ शर्म॑ शशमा॒नाय॑ सन्ति॑
त्रिधा॑तूनि दा॒शुषे॑ यच्छ॒ताधि॑। अ॒स्मभ्यं॑ तानि॑ मरुतो॑
वि य॑न्त र॒यिं नो॑ धत्त वृषणः॑ सु॒वीरम्॑॥ अदि॑तिर्न
उरु॑ष्यत्वदि॑तिः शर्म॑ यच्छतु। अदि॑तिः पा॒त्वह॑सः॥
म॒हीमू॒ षु मा॒तर॑ऽ सुव्र॒ताना॑मृतस्य॒ पत्नी॑मव॒से हुवे॑म।
तुवि॑क्ष॒त्राम॒जर॑न्तीमु॒रूची॑ऽ सुश॒र्माण॑मदि॑तिऽ सुप्र॒णीति॑म्॥
सुत्रा॑माणं पृथि॒वीं द्या॑मने॒हस॑ऽ सुश॒र्माण॑मदि॑तिऽ
सुप्र॒णीति॑म्। दैवीं॑ नाव॑ऽ स्वरि॒त्राम॑ना॒गस॑म॒स्रव॑न्ती॒मा
रु॑हे॒मा स्व॑स्तये॑॥ इ॒माऽ सु॑ नाव॒माऽरु॑हऽ श॒तारि॑त्राऽ
श॒तस्फ्या॑म्। अ॒च्छिद्रां॑ पारयि॒ष्णुम्॥५१॥

दिवा॒ स संह॑स्त्रिणं॒ वैश्वान॑राऽऽदित्य॒ तू नो॑ऽने॒हस॑ऽ सुश॒र्माण॑मेका॒न्नवि॑ऽश॒तिश्च॑॥११॥ [११]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे षष्ठप्रश्नप्रारम्भः। हरिः
 ओम्। सं त्वां सिञ्चामि यजुषा प्रजामायुर्धनं च।
 बृहस्पतिप्रसूतो यजमान इह मा रिषत्॥ आज्यमसि
 सत्यमसि सत्यस्याध्यक्षमसि हविरसि वैश्वानरं
 वैश्वदेवमुत्पूतशुष्मं सत्यौजाः सहोऽसि सहमानमसि
 सहस्वारातीः सहस्वारातीयतः सहस्व पृतनाः सहस्व
 पृतन्यतः। सहस्रवीर्यमसि तन्मा जिन्वाऽऽज्यस्याऽ-
 ऽज्यमसि सत्यस्य सत्यमसि सत्यायुः॥१॥

असि सत्यशुष्ममसि सत्येन त्वाऽभि धारयामि तस्य ते
 भक्षीय पश्चानां त्वा वातानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पश्चानां
 त्वर्तूनां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि पश्चानां त्वा दिशां यन्त्राय
 धर्त्राय गृह्णामि पश्चानां त्वा पञ्चजनानां यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि
 चरोस्त्वा पञ्चबिलस्य यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि ब्रह्मणस्त्वा
 तेजसे यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि क्षत्रस्य त्वौजसे यन्त्राय॥२॥

धर्त्राय गृह्णामि विशे त्वा यन्त्राय धर्त्राय गृह्णामि सुवीर्याय

त्वा गृह्णामि सुप्रजास्त्वाय त्वा गृह्णामि रायस्पोषाय
 त्वा गृह्णामि ब्रह्मवर्चसाय त्वा गृह्णामि भूरस्माकं
 हविर्देवानामाशिषो यजमानस्य देवानां त्वा देवताभ्यो
 गृह्णामि कामाय त्वा गृह्णामि ॥ ३ ॥

सत्यायुरोजसे यन्नाय त्रयस्त्रिंशच्च ॥ १ ॥ [१]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहं संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता
 वसुविदुग्रोऽस्युग्रोऽहं संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता
 वसुविदभिभूरस्यभिभूरहं संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता
 वसुविद्युनज्मि त्वा ब्रह्मणा दैव्येन हव्यायास्मै वोढवे
 जातवेदः। इन्धानास्त्वा सुप्रजसः सुवीरा ज्योग्जीवेम
 बलिहृतो वयं ते ॥ यन्मे अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्यात् ॥ ४ ॥

यद्वा स्कन्दादाज्यस्योत विष्णो। तेन हन्मि सपत्नं
 दुर्मरायुमैनं दधामि निर्ऋत्या उपस्थे। भूर्भुवः सुवरुच्छुष्मो
 अग्रे यजमानायैधि निशुष्मो अभिदासंते। अग्रे देवेद्ध
 मन्विद्ध मन्द्रजिह्वामर्त्यस्य ते होतर्मूर्धन्ना जिघर्मि
 रायस्पोषाय सुप्रजास्त्वाय सुवीर्याय मनोऽसि प्राजापत्यं
 मनसा मा भूतेनाऽऽविंश वागस्यैन्द्री संपत्नक्षयणी ॥ ५ ॥

वा॒चा मै॒न्द्रि॒येणाऽऽवि॑श वस॒न्तमृ॑तूनां प्री॒णामि॒ स मा॑
 प्री॒तः प्री॑णातु ग्री॒ष्ममृ॑तूनां प्री॒णामि॒ स मा॑ प्री॒तः प्री॑णातु
 व॒रु॒षा ऋ॑तूनां प्री॒णामि॒ ता मा॑ प्री॒ताः प्री॑णन्तु श॒रद॑मृ॒तूनां
 प्री॒णामि॒ सा मा॑ प्री॒ता प्री॑णातु हेम॒न्तशि॑शि॒रावृ॑तूनां प्री॒णामि॒
 तौ मा॑ प्री॒तौ प्री॑णीताम॒ग्री॒षोम॑यो॒र॒हं दै॒वय॒ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान्
 भूया॑सम॒ग्रे॒र॒हं दै॒वय॒ज्यया॑न्ना॒दो भू॑यासं॥६॥

द॒ब्धि॑र॒स्यद॑ब्धो भूया॑सम॒मुं द॑भेयम॒ग्री॒षोम॑यो॒र॒हं
 दै॒वय॒ज्यया॑ वृ॒त्रहा॑ भूया॑समिन्द्रा॒ग्नि॒यो॒र॒हं दै॒वय॒ज्ययै॑न्द्रि॒याव्य॑न्ना॒दो
 भूया॑समिन्द्र॒स्या॒हं दै॒वय॒ज्ययै॑न्द्रि॒यावी॑ भूया॑सं महेन्द्र॒स्या॒हं
 दै॒वय॒ज्यया॑ जे॒मानं॑ महि॒मानं॑ गमेयम॒ग्नेः स्वि॑ष्ट॒कृ॒तोऽहं॑
 दै॒वय॒ज्यया॑ऽऽयु॑ष्मान् य॒ज्ञेन॑ प्रति॒ष्ठां ग॑मेयम्॥७॥

रिष्य॑त् स॒प॒त्नक्ष॑र्यण्यन्ना॒दो भू॑यास॒ः ष॒द्वि॒ंशच्च॑॥२॥ [२]

अ॒ग्नि॒र्मा दुरि॑ष्टात् पातु स॒वि॒ताऽघ॑श॒सा॒द्यो मेऽन्ति॑ दू॒रे-
 ऽरा॑ती॒यति॑ तमे॒तेन॑ जे॒षः॒ सु॒रूप॑व॒र्षव॑र्ण एही॒मान् भ॒द्रान्
 दुर्या॑ः अ॒भ्येहि॑ मामनु॒व्र॒ता न्यु॑ शी॒र्षाणि॑ मृ॒द्धमि॑ड ए॒ह्यदि॑त
 एहि॑ सर॒स्वत्ये॑हि रन्ति॑र॒सि रम॑तिर॒सि सू॒नर्य॑सि जुष्टे॑ जुष्टि॑
 तेऽशी॒योप॑हूत उपह॒वं॥८॥

तेऽशीय सा मे सत्याशीरस्य यज्ञस्य भूयादरेडता
मनसा तच्छकेयं यज्ञो दिवः रोहतु यज्ञो दिवं गच्छतु यो
देवयानः पन्थास्तेन यज्ञो देवाः अप्येत्वस्मास्विन्द्र इन्द्रियं
दधात्वस्मान्नाय उत यज्ञाः संचन्तामस्मासु सन्त्वाशिषः
सा नः प्रिया सुप्रतूर्तिर्मघोनी जुष्टिरसि जुषस्व नो जुष्टा
नः॥९॥

असि जुष्टिं ते गमेयं मनो ज्योतिर्जुषतामाज्यं विच्छिन्नं
यज्ञः समिमं दधातु। बृहस्पतिस्तनुतामिमं नो विश्वे देवा
इह मादयन्ताम्॥ ब्रध्न पिन्वस्व ददतो मे मा क्षायि कुर्वतो मे
मोपदसत् प्रजापतेर्भागोऽस्यूर्जस्वान् पयस्वान् प्राणापानौ मे
पाहि समानव्यानौ मे पाह्युदानव्यानौ मे पाह्यक्षितोऽस्यक्षित्यै
त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिन् लोके॥१०॥

उपह्वं जुष्टां नस्त्वा षट् च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासं नराशः संस्याहं
देवयज्यया पशुमान् भूयासमग्नेः स्विष्टकृतोऽहं देवयज्यया-
ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषः
सोमस्याहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नेरहमुज्जितिमनूज्जेषमग्नीषोमयोरहमु

मनूञ्जेषमिन्द्रस्याहम्॥११॥

उञ्जितिमनूञ्जेषं महेन्द्रस्याहमुञ्जितिमनूञ्जेषमग्नेः स्विष्टकृतो-
ऽहमुञ्जितिमनूञ्जेषं वाजस्य मा प्रसवेनोद्वाभेणोदग्रभीत्।
अथा सपत्ना२ इन्द्रो मे निग्राभेणाधरा२ अकः॥ उद्वाभं
च निग्राभं च ब्रह्म देवा अवीवृधन्। अथा सपत्नानिन्द्राग्नी
मे विषूचीनान्व्यस्यताम्॥ एमा अगमन्नाशिषो दोहकामा
इन्द्रवन्तः॥१२॥

वनामहे धुक्षीमहि प्रजामिषम्॥ रोहितेन त्वाऽग्निर्देवतां
गमयतु हरिभ्यां त्वेन्द्रो देवतां गमयत्वेतशेन त्वा सूर्यो
देवतां गमयतु वि ते मुञ्चामि रशना वि रश्मीन् वि योक्रा-
यानि परिचर्तनानि धत्तादस्मासु द्रविणं यच्च भद्रं प्र णो
ब्रूताद्वागधान् देवतासु॥ विष्णोः शंयोरहं दैवयज्यया यज्ञेन
प्रतिष्ठां गमेय२ सोमस्याहं दैवयज्यया॥१३॥

सुरेता रेतो धिषीय त्वष्टुरहं दैवयज्यया पशूना२
रूपं पुषेयं देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं तयोरहं
दैवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासं वेदोऽसि वित्तिरसि विदेय
कर्मासि करुणमसि क्रियास२ सनिरसि सनितासि सनेयं

घृतवन्तं कुलायिनं रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु
वाजिनम् ॥ १४ ॥

इन्द्रस्याहमिन्द्रवन्तः सोमस्याहं देवयज्यया चतुश्चत्वारिंशच्च ॥ ४ ॥ [४]

आ प्यायतां ध्रुवा घृतेन यज्ञं यज्ञं प्रति देवयज्यः ।
सूर्याया ऊधोऽदित्या उपस्थ उरुधारा पृथिवी यज्ञे
अस्मिन् ॥ प्रजापतेर्विभान्नाम लोकस्तस्मिंस्त्वा दधामि
सह यजमानेन सदसि सन्मे भूयाः सर्वमसि सर्वं मे भूयाः
पूर्णमसि पूर्णं मे भूया अक्षितमसि मा मे क्षेष्टाः प्राच्यां
दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तां दक्षिणायां ॥ १५ ॥

दिशि मासाः पितरो मार्जयन्तां प्रतीच्यां दिशि गृहाः
पशवो मार्जयन्तामुदीच्यां दिश्याप ओषधयो वनस्पतयो
मार्जयन्तामूर्ध्वायां दिशि यज्ञः संवत्सरो यज्ञपतिर्मार्जयन्तां
विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रेण छन्दसा पृथिवीमनु
वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यभिश्चिहा
त्रैष्टुभेन छन्दसाऽन्तरिक्षमनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो
विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो हन्ता जागतेन छन्दसा दिवमनु

वि क्रमे निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽसि शत्रूयतो
हन्ताऽऽनुष्टुभेन छन्दसा दिशोऽनु वि क्रमे निर्भक्तः स यं
द्विष्मः ॥ १६ ॥

दक्षिणायां द्विष्मो विष्णोरेकान्नत्रिंशच्च ॥ ५ ॥ ————— [५]

अगन्म सुवः सुवरगन्म संदृशस्ते मा छित्सि यत्ते
तपस्तस्मै ते माऽऽवृक्षि सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा
अस्यायुर्मे धेहि वर्चोधा असि वर्चो मयि धेहीदमहममुं
भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिवोऽस्मादन्तरिक्षादस्यै पृथिव्या
अस्मादन्नाद्यान्निर्भजामि निर्भक्तः स यं द्विष्मः ॥ १७ ॥

सं ज्योतिषाऽभूवमैन्द्रीमावृतमन्वावर्ते समहं प्रजया सं
मया प्रजा समहं रायस्पोषेण सं मया रायस्पोषः समिद्धो
अग्ने मे दीदिहि समेद्धा ते अग्ने दीद्यासं वसुमान् यज्ञो
वसीयान् भूयासमग्र आयूँषि पवस आ सुवोर्जमिषं च
नः आरे बाधस्व दुच्छुनाम् ॥ अग्ने पवस्व स्वपा अस्मे वर्चः
सुवीर्यम् ॥ १८ ॥

दधत् पोषं रयिं मयि अग्ने गृहपते सुगृहपतिरहं
त्वया गृहपतिना भूयासं सुगृहपतिर्मया त्वं गृहपतिना

भूयाः शत९ हिमास्तामाशिषमा शासे तन्तवे ज्योतिष्मतीं
 तामाशिषमाशासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीं कस्त्वा युनक्ति स त्वा
 विमुञ्चत्वग्ने॑ व्रतपते व्रतमचारिषं तदशकं तन्मेऽराधि यज्ञो
 बभूव स आ॥१९॥

बभूव स प्र जज्ञे स वावृधे। स देवानामधिपतिर्बभूव
 सो अस्मा९ अधिपतीन् करोतु वय९ स्याम पतयो
 रयीणाम्॥ गोमा९ अग्नेऽविमा९ अश्वी यज्ञो नृवत्सखा
 सदमिदप्रमृष्यः। इडावा९ एषो असुर प्रजावान् दीर्घो रयिः
 पृथुबुध्नः सभावान्॥२०॥

द्विष्मः सुवीर्य९ स आ पञ्चत्रिंशच्च॥६॥ [६]

यथा वै समृतसोमा एवं वा एते समृतयज्ञा
 यदरशपूर्णमासौ कस्य वाहं देवा यज्ञमा गच्छन्ति कस्य वा
 न बहूनां यजमानानां यो वै देवताः पूर्वः परिगृह्णाति स एनाः
 श्वो भूते यजत एतद्वै देवानामायतनं यदाहवनीयोऽन्तराग्नी
 पशूनां गार्हपत्यो मनुष्याणामन्वाहार्यपचनः पितृणामग्निं
 गृह्णाति स्व एवायतने देवताः परि॥२१॥

गृह्णाति ताः श्वो भूते यजते व्रतेन वै मेध्यो-

ऽग्निर्व्रतपतिर्ब्राह्मणो ब्रतभृद् ब्रतमुपैष्यन् ब्रूयादग्ने॑ ब्रतपते
 ब्रतं चरिष्यामीत्यग्निर्वै देवानां॑ ब्रतपतिस्तस्मा॑ एव
 प्रतिप्रोच्य॑ ब्रतमालभते बर्हिषा॑ पूर्णमासे ब्रतमुपैति
 वत्सैरमावास्यायामेतद्धेतयोरायतनमुपस्तीर्यः पूर्वश्चाग्निरपरश्चेत्

इत्वा उपस्तीर्णमिच्छन्ति किमु देवा येषां नवावसानमुपास्मि
 यक्ष्यमाणे देवता वसन्ति य एवं विद्वानग्निमुपस्तृणाति
 यजमानेन ग्राम्याश्च पशवोऽवुरुध्या आरण्याश्चेत्याहुर्यद्ग्राम्यानुप
 तेन॑ ग्राम्यानव॑ रुन्धे यदारण्यस्याश्जाति॑ तेनारण्यान्
 यदना॑श्वानुपवसेत् पितृदेवत्यः स्यादारण्यस्याश्जातीन्द्रियं॥ २३॥

वा आरण्यमिन्द्रियमेवाऽऽत्मन् धत्ते यदना॑श्वानुपवसेत्
 क्षोधुकः स्याद्यदशजीयाद्रुद्रोऽस्य पशूनभिमन्येतापोऽश्जाति॑
 तन्नेवा॑शितं नेवान॑शितं न क्षोधु॑को भवति नास्य॑ रुद्रः
 पशून॑भि म॑न्यते वज्रो॒ वै य॒ज्ञः क्षु॒त्खलु॒ वै म॑नुष्यस्य
 भ्रातृ॑व्यो यदना॑श्वानुपवसति॑ वज्रेणैव साक्षात्क्षुधं॑ भ्रातृ॑व्यः
 हन्ति॥ २४॥

परि मनुष्या इन्द्रियं साक्षात् त्रीणि च॥ ७॥ ————— [७]

यो वै श्रद्धामनारभ्य यज्ञेन यजते नास्येष्टाय श्रद्धधतेऽपः

प्र णयति श्रद्धा वा आपः श्रद्धामेवाऽऽरभ्य यज्ञेन यजत
 उभयेऽस्य देवमनुष्या इष्टाय श्रद्धधते तदाहुरति वा एता
 वत्रन्नेदन्त्यति वाचं मनो वावैता नाति नेदन्तीति मनसा प्र
 णयतीयं वै मनः॥२५॥

अनयैवैनाः प्र णयत्यस्कन्नहविर्भवति य एवं वेद
 यज्ञायुधानि संभरति यज्ञो वै यज्ञायुधानि यज्ञमेव
 तत्संभरति यदेकमेकं संभरेत् पितृदेवत्यानि स्युर्यत्
 सह सर्वाणि मानुषाणि द्वेद्वे संभरति याज्यानुवाक्ययोरेव
 रूपं करोत्यथो मिथुनमेव यो वै दशं यज्ञायुधानि वेदं
 मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते स्फ्यः॥२६॥

च कपालानि चाग्निहोत्रहवणी च शूर्पं च कृष्णाजिनं
 च शम्यां चोलूखलं च मुसलं च दृषच्चोपला चैतानि वै
 दशं यज्ञायुधानि य एवं वेद मुखतोऽस्य यज्ञः कल्पते
 यो वै देवेभ्यः प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा
 हव्यं हविर्निरूप्यमाणमभि मन्त्रयेताग्निं होतारमिह तं
 हव इति॥२७॥

देवेभ्य एव प्रतिप्रोच्य यज्ञेन यजते जुषन्तेऽस्य देवा

हव्यमेष वै यज्ञस्य ग्रहो गृहीत्वैव यज्ञेन यजते तदुदित्वा वाचं
यच्छति यज्ञस्य धृत्या अथो मनसा वै प्रजापतिर्यज्ञमतनुत्
मनसैव तद्यज्ञं तनुते रक्षसामनन्ववचाराय यो वै यज्ञं
योग आगते युनक्ति युक्ते युञ्जानेषु कस्त्वा युनक्ति स त्वा
युनक्तित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति युक्ते
युञ्जानेषु॥२८॥

वै मनः स्फ्य इति युनक्तेकादश च॥८॥ [८]

प्रजापतिर्यज्ञानसृजताग्निहोत्रं चाग्निष्टोमं च पौर्णमासीं
चोक्थ्यं चामावास्यां चातिरात्रं च तानुदमिमीत्
यावदग्निहोत्रमासीत् तावानग्निष्टोमो यावन्ती पौर्णमासी
तावानुक्थ्यो यावत्यमावास्यां तावानतिरात्रो य
एवं विद्वानग्निहोत्रं जुहोति यावदग्निष्टोमेनोपाप्नोति
तावदुपाप्नोति य एवं विद्वान् पौर्णमासीं यजते
यावदुक्थ्येनोपाप्नोति॥२९॥

तावदुपाप्नोति य एवं विद्वानमावास्यां यजते
यावदतिरात्रेणोपाप्नोति तानुदमिमीत् तावदुपाप्नोति परमेष्ठिनो वा एष
यज्ञोऽग्रं आसीत् तेन स परमां काष्ठामगच्छत् तेन प्रजापतिं

नि॒रवा॑साय॒यत् तेन॑ प्र॒जाप॑तिः पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑त् तेनेन्द्रं
नि॒रवा॑साय॒यत् तेनेन्द्रः॑ पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑त् तेना॒ग्नीषो॑मौ
नि॒रवा॑साय॒यत् तेना॒ग्नीषो॑मौ पर॒मां का॑ष्ठा॒मगच्छ॑तां यः॥ ३० ॥

ए॒वं वि॒द्वान् द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते पर॒मामे॒व का॑ष्ठां
गच्छ॑ति॒ यो वै प्र॑जा॒तेन॑ य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑
प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते द्वा॒दश॑ मा॒साः संवत्स॑रो द्वा॒दश॑
द्वन्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॒स्तानि॑ स॒ंपाद्या॑नीत्याहुर्व॒त्सं
चो॑पावसृजत्यु॒खां चाधि॑ श्रय॒त्यव॑ च॒ हन्ति॑ दृषदौ च
स॒माह॑न्त्यधि॑ च॒ वप॑ते क॒पाला॑नि॒ चोप॑ दधाति पुरो॒डाशं॑
च॥ ३१ ॥

अ॒धि॒श्रय॑त्याज्यं च स्तम्बय॒जुश्च॑ हर॒त्यभि॑ च गृह्णाति वेदिं
च परिगृह्णाति॒ पत्नीं॑ च॒ सं न॑ह्यति प्रोक्षणीश्चाऽऽसा॒दय॑त्याज्यं
चै॒तानि॒ वै द्वा॒दश॑ द्वन्द्वानि॑ द॒र्शपूर्ण॑मा॒सयो॒स्तानि॑ य
ए॒व५ स॒ंपाद्य॑ यज॑ते प्रजा॒तेनै॒व य॒ज्ञेन॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑
प॒शुभि॑र्मि॒थुनै॑र्जायते॥ ३२ ॥

उ॒क्थ्ये॑नोपा॒प्रोत्य॑गच्छतां यः पुरो॒डाशं॑ च च॒त्वारि॑५शच्च॥ १॥ ————— [१]

ध्रु॒वोऽसि॑ ध्रु॒वोऽह॑५ संजा॒तेषु॑ भूयास॒मित्या॑ह ध्रु॒वाने॒वैनान्

कुरुत उग्रौऽस्युग्रौऽह॥ संजातेषु भूयासमित्याहाप्रतिवादिन
 एवैनान्कुरुतेऽभिभूरस्यभिभूरह॥ संजातेषु भूयासमित्याह
 य एवैनं प्रत्युत्पिपीते तमुपास्यते युनज्मि त्वा ब्रह्मणा
 दैव्येनेत्याहैष वा अग्रेर्योगस्तेन॥ ३३॥

एवैनं युनक्ति यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं
 लोकमायन् यज्ञस्य व्यृद्धेनासुरान् पराभावयन् यन्मै
 अग्रे अस्य यज्ञस्य रिष्यादित्याह यज्ञस्यैव तत्समृद्धेन
 यजमानः सुवर्गं लोकमैति यज्ञस्य व्यृद्धेन भ्रातृव्यान् परा
 भावयत्यग्निहोत्रमेताभिर्व्याहृतीभिरुप सादयेद्यज्ञमुखं वा
 अग्निहोत्रं ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख एव ब्रह्म॥ ३४॥

कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवोपसादयेद्
 ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति दर्शपूर्णमासौ
 चातुर्मास्यान्यालभमान एताभिर्व्याहृतीभिर् हवींष्यासादयेद्यज्ञ
 वै दर्शपूर्णमासौ चातुर्मास्यानि ब्रह्मैता व्याहृतयो यज्ञमुख
 एव ब्रह्म कुरुते संवत्सरे पर्यागत एताभिरेवासादयेद्
 ब्रह्मणैवोभयतः संवत्सरं परिगृह्णाति यद्वै यज्ञस्य साम्ना
 क्रियते राष्ट्रं॥ ३५॥

य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति॑ यद्वा॒ विशं॑ य॒ज्ञस्याऽऽ-
 ऽशीर्गच्छत्यथ॑ ब्राह्म॒णोऽनाशीर्के॑ण य॒ज्ञेन॑ यज॒ते
 सामि॑धेनीर॒नुवक्ष्य॑न्ने॒ता व्या॑ह॒तीः पुर॑स्ता॒दध्याद् ब्रह्मै॒व
 प्र॑ति॒पदं॑ कुरु॒ते तथै॑ ब्राह्म॒णः साशी॑र्केण य॒ज्ञेन॑ यज॒ते यं
 का॒मये॑त् यज॑मानं॒ भ्रातृ॑व्यमस्य य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छे॑दिति
 तस्यै॒ता व्या॑ह॒तीः पुरोऽनु॑वा॒क्यायां दध्याद् भ्रातृ॑व्यदे॒वत्या॑ वै
 पुरोऽनु॑वा॒क्या भ्रातृ॑व्यमे॒वास्य॑ य॒ज्ञस्य॑॥ ३६॥

आ॒शीर्गच्छति॑ या॒न् का॒मये॑त् यज॑मानान्त्स॒माव॑त्ये॒नान्
 य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छे॑दिति॒ तेषा॑मे॒ता व्या॑ह॒तीः पुरोऽनु॑वा॒क्याया
 अर्ध॑र्च॒ एकां॑ दध्याद्या॒ज्यायै॑ पुर॒स्तादे॒का या॒ज्याया॑ अर्ध॑र्च
 एकां॑ तथै॒नान्त्स॒माव॑ती य॒ज्ञस्याऽऽशीर्गच्छति॑ यथा॒ वै
 प॒र्जन्यः॑ सुवृ॑ष्टं॒ वर्ष॑त्ये॒वं य॒ज्ञो यज॑मानाय॒ वर्ष॑ति
 स्थल॑योद॒कं परि॑गृह्णन्त्या॒शिषां॑ य॒ज्ञं यज॑मानः॒ परि॑गृह्णाति
 मनो॑ऽसि प्राजाप॒त्यं॥ ३७॥

मन॑सा मा भू॒तेनाऽऽवि॑शेत्याह॒ मनो॒ वै प्रा॑जाप॒त्यं
 प्रा॑जाप॒त्यो य॒ज्ञो मन॑ ए॒व य॒ज्ञमा॒त्मन् ध॑त्ते वा॒गस्यै॒न्द्री
 स॑प॒त्नक्षय॑णी वा॒चा मै॒न्द्रिये॒णाऽऽवि॑शेत्याहै॒न्द्री वै

वाग्वाचमेवैन्द्रीमात्मन् धत्ते॥३८॥

तेनैव ब्रह्म राष्ट्रमेवास्य यज्ञस्य प्राजापत्यं षड्विंशच्च॥१०॥—————[१०]

यो वै संप्तदशं प्रजापतिं यज्ञमन्वायत्तं वेदं प्रति यज्ञेन
तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशत आ श्रावयेति चतुरक्षरमस्तु
श्रौषडिति चतुरक्षरं यजेति द्व्यक्षरं ये यजामह इति पञ्चाक्षरं
द्व्यक्षरो वषट्कार एष वै संप्तदशः प्रजापतिर्यज्ञमन्वायत्तो य
एवं वेदं प्रति यज्ञेन तिष्ठति न यज्ञाद् भ्रंशते यो वै यज्ञस्य
प्रायणं प्रतिष्ठाम्॥३९॥

उदयनं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन सुंस्थां गच्छत्या
श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञं ये यजामहे वषट्कार एतद्वै यज्ञस्य
प्रायणमेषां प्रतिष्ठैतदुदयनं य एवं वेदं प्रतिष्ठितेनारिष्टेन यज्ञेन
सुंस्थां गच्छति यो वै सूनृतायै दोहं वेदं दुह एवैनां यज्ञो
वै सूनृताऽऽश्रावयेत्यैवैनामह्वदस्तु॥४०॥

श्रौषडित्युपावांस्त्राग्यजेत्युदनैषीद्ये यजामह इत्युपांसद्वषट्कारं
दोग्ध्येष वै सूनृतायै दोहो य एवं वेदं दुह एवैनां देवा
वै सत्रमांसत तेषां दिशोऽदस्यन्त एतामाद्रां पङ्क्तिमपश्यन्ना
श्रावयेति पुरोवातमजनयन्नस्तु श्रौषडित्यभ्रं समं प्लावयन्

यजेति विद्युतम्॥४१॥

अ॒ज॒न॒यन् ये य॒जाम॑ह॒ इति॒ प्राव॑र्षयन्नभ्यस्तनयन्
वष॑ट्कारेण॒ ततो॒ वै तेभ्यो॒ दिशः॒ प्राप्या॑यन्त॒ य ए॒वं वेद॑
प्रा॒स्मै दि॒शः प्या॑यन्ते प्र॒जाप॑तिं त्वो॒वेदं प्र॒जाप॑तिस्त्वंवेद॒ यं
प्र॒जाप॑तिर्वेद॒ स पु॒ण्यो भ॑वत्येष॒ वै छ॑न्द॒स्यः प्र॒जाप॑तिरा
श्रा॒वया॑स्तु श्रौष॒ड्यज॒ ये य॒जाम॑हे वष॑ट्कारो य ए॒वं वेद॑ पु॒ण्यो
भ॑वति वस॒न्तम्॥४२॥

ऋ॒तूनां प्री॑णा॒मीत्या॑ह॒र्तवो॒ वै प्र॑या॒जा ऋ॒तूने॒व
प्री॑णाति॒ तैऽस्मै॒ प्री॒ता य॑थापूर्वं क॑ल्पन्ते॒ कल्प॑न्ते-
ऽस्मा ऋ॒तवो॒ य ए॒वं वेदा॒ग्नीषो॑म॒योर्हं दै॑वय॒ज्यया॒ चक्षु॑ष्मान्
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां वै य॒ज्ञश्चक्षु॑ष्मान् ताभ्या॑मे॒व
चक्षु॑रा॒त्मन् ध॑त्ते॒ऽग्नेर्हं दै॑वय॒ज्यया॑न्ना॒दो भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्निर्वै
दे॒वाना॑मन्ना॒दस्ते॒नैव॥४३॥

अ॒न्नाद्य॑मा॒त्मन् ध॑त्ते॒ दब्धि॑र॒स्यद॑ब्धो भूया॑स॒ममुं
द॑भेय॒मित्या॑है॒तया॒ वै द॑ब्ध्या॒ दे॒वा असु॑रानद॒भ्रुव॑न्
तयै॒व भ्रातृ॑व्यं द॒भ्रोत्य॑ग्नीषोम॒योर्हं दै॑वय॒ज्यया॑ वृ॒त्रहा॑
भूया॑स॒मित्या॑हा॒ग्नीषो॑मा॒भ्यां वा इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन् ताभ्या॑मे॒व

भ्रातृव्यः स्तृणुत इन्द्राग्रियोरहं दैवयज्ययेन्द्रियाव्यन्नादो
भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येवान्नादो भवतीन्द्रस्य॥४४॥

अहं दैवयज्ययेन्द्रियावी भूयासमित्याहेन्द्रियाव्येव भवति
महेन्द्रस्याहं दैवयज्यया जेमानं महिमानं गमेयमित्याह
जेमानमेव महिमानं गच्छत्यग्नेः स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्यया-
ऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याहायुरेवात्मन् धत्ते प्रति
यज्ञेन तिष्ठति॥ 45॥

प्रतिष्ठामहदस्तु विद्युतं वसन्तमेवेन्द्रस्याऽष्टात्रिंशच्च॥११॥ [११]

इन्द्रं वो विश्वतस्परि हवामहे जनैभ्यः। अस्माकमस्तु
केवलः॥ इन्द्रं नरो नेमधिता हवन्ते यत्पार्या युनजते
धियस्ताः। शूरो नृषांता शवसश्चकान आ गोमति व्रजे भजा
त्वं नः॥ इन्द्रियाणि शतक्रतो या ते जनैषु पञ्चसु। इन्द्र
तानि त आ वृणे॥ अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते
विश्वमनु वृत्रहत्ये। अनु॥४६॥

क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥ आ
यस्मिन्त्सप्त वासवास्तिष्ठन्ति स्वारुहो यथा। ऋषिर्ह
दीर्घश्रुत्तम इन्द्रस्य घर्मो अतिथिः॥ आमासु पक्कमैरय आ

सूर्यः॑ रोहयो दिवि। घर्मं न सामन्तपता सुवृक्तिभिर्जुष्टं
 गिर्वणसे गिरः॑॥ इन्द्रमिद्राथिनो बृहदिन्द्रमर्केभिर्किणः।
 इन्द्रं वाणीरनूषत॥ गायन्ति त्वा गायत्रिणः॥४७॥

अर्चन्त्यर्कमर्किणः। ब्रह्माणस्त्वा शतक्रतुवुद्धः॑ शमिव
 येमिरे॥ अ॒होमुचे॑ प्र भरेमा मनीषामोषिष्ठदाब्जे सुमतिं
 गृणानाः। इदमिन्द्र प्रति हव्यं गृभाय सत्याः सन्तु
 यजमानस्य कामाः॥ विवेष यन्मा धिषणा जजानु स्तवै
 पुरा पार्यादिन्द्रमहः। अ॒हसो॑ यत्र पीपरद्यथा नो नावेव
 यान्तमुभयै हवन्ते॥ प्र सम्राजं प्रथममध्वराणाम्॥४८॥

अ॒होमुचं॑ वृषभं यज्ञियानाम्। अपां नपातमश्विना
 हयन्तमस्मिन्नर इन्द्रियं धत्तमोजः॥ वि न इन्द्र मृधो जहि
 नीचा यच्छ पृतन्यतः। अधस्पदं तमीं कृधि यो अस्मा॑
 अभिदासन्ति॥ इन्द्रं क्षत्रमभि वाममोजोऽजायथा वृषभ
 चर्षणीनाम्। अपानुदो जनममित्रयन्तमुरुं देवेभ्यो अकृणोरु
 लोकम्॥ मृगो न भीमः कुचरो गिरिष्ठाः परावतः॥४९॥

आ जंगामा परस्याः। सू॒कः॑ सू॒शायं॑ पविमिन्द्र तिग्मं
 वि शत्रून् ताढि वि मृधो नुदस्व॥ वि शत्रून् वि मृधो नुद वि

वृत्रस्य हनू रुज। वि मन्युमिन्द्र भामितोऽमित्रस्याभिदासंतः॥
 त्रातारमिन्द्रमवितारमिन्द्रः॥ हवेहवे सुहवः॥ शूरमिन्द्रम्। हुवे
 नु शक्रं पुरुहूतमिन्द्रः॥ स्वस्ति नो मघवां धात्विन्द्रः॥ मा ते
 अस्याम्॥५०॥

सहसावन् परिष्ठावघायं भूम हरिवः परादै। त्रायस्व
 नोऽवृकेभिर्वरूथैस्तवं प्रियासः सूरिषु स्याम॥ अनवस्ते
 रथमश्वाय तक्षन् त्वष्टा वज्रं पुरुहूत द्युमन्तम्। ब्रह्माण इन्द्र
 मह्यन्तो अर्कैरवर्धयन्नहये हन्तवा उ॥ वृष्णे यत् ते वृषणो
 अर्कमर्चानिन्द्र ग्रावाणो अदितिः सजोषाः। अनश्वासो ये
 पवयोऽरथा इन्द्रेषिता अभ्यवर्तन्त दस्यून्॥५१॥

वृत्रहत्येऽनुं गायत्रिणोऽध्वराणां परावतोऽस्यामष्टाचत्वारिंशच्च॥१२॥ [१२]

॥ सप्तमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः ॥

तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे सप्तमप्रश्नप्रारम्भः। हरिः
 ओम्। पाकयज्ञं वा अन्वाहिताग्नेः पशव उप तिष्ठन्त इडा
 खलु वै पाकयज्ञः सैषान्तरा प्रयाजानूयाजान् यजमानस्य

लोकेऽवहिता॒ तामा॑हिय॒माणाम॒भि म॑न्त्रयेत् सु॒रूपव॑र्षवर्ण॒
एही॑ति प॒शवो॒ वा इडा॑ प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते य॒ज्ञं वै दे॒वा अदु॑हन्
य॒ज्ञोऽसु॑रा॒ अदु॑हत् तेऽसु॑रा य॒ज्ञदु॑ग्धाः परा॑ऽभवन् यो वै
य॒ज्ञस्य॒ दोहं॑ वि॒द्वान्॥१॥

यज॑तेऽप्य॒न्यं यज॑मानं दुहे सा मे स॒त्याऽऽशी॑र॒स्य
य॒ज्ञस्य॑ भूया॒दित्या॑हैष वै य॒ज्ञस्य॒ दोह॑स्तेनै॒वैनं॑ दुहे प्र॒त्ता
वै गौर्दु॑हे प्र॒त्तेडा॒ यज॑मानाय दुह ए॒ते वा इडा॑यै स्तना॒
इडो॑प॒हृतेति॑ वा॒युर्व॒थ्सो य॑र॒हि हो॑तेडामुप॒ह्वये॑त् त॒र॒हि
यज॑मानो होता॑र॒मी॒र्ख्यमा॑णो वा॒युं मन॑सा ध्यायेत्॥२॥

मा॒त्रे व॒थ्समु॑पाव॑सृजति॒ सर्वे॑ण॒ वै य॒ज्ञेन॑ दे॒वाः सु॑व॒र्गं
लो॒कमा॑यन् पा॒कय॑ज्ञेन॒ मनु॑र॒श्राम्य॑त्सेडा॒ मनु॑मुपाव॑र्तत॒
ता॒न्दे॒वासु॑रा व्य॒ह्वय॑न्त प्र॒तीचीं॑ दे॒वाः परा॑ची॒मसु॑राः सा
दे॒वानु॑पाव॑र्तत प॒शवो॒ वै तद्दे॒वान॑वृणत प॒शवो॑ऽसु॒रान॑ज॒हुर्य॑
का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ परा॑चीं॒ तस्ये॒डामु॑प॒ह्वये॑ताप॒शुरे॒व
भ॑वति यं॥३॥

का॒मये॑त पशु॒मान्थ॑स्या॒दिति॑ प्र॒तीचीं॑ तस्ये॒डामु॑प॒ह्वये॑त
पशु॒माने॒व भ॑वति ब्रह्म॒वादि॒नो वद॑न्ति स त्वा इडा॒मुप॑ह्वयेत्

य इडा॑मु॒प॒ह॒या॒त्मा॒न॒मि॒डा॑या॒मु॒प॒ह॒ये॒तेति॑ सा नः॑ प्रि॒या
सु॒प्र॒तू॒र्ति॒र्म॒घो॒नी॒त्या॒हे॒डा॑मे॒वो॒प॒ह॒या॒ऽऽत्मा॒न॒मि॒डा॑या॒मु॒प॒ ह॒यते॑
व्य॑स्तमि॒व वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यदि॒डा॑ सा॒मि प्रा॒श्नन्ति॑॥४॥

सा॒मि मा॑र्जयन्त ए॒तत् प्रति॑ वा अ॒सुरा॑णां य॒ज्ञो व्य॑च्छिद्यत॒
ब्र॒ह्म॑णा दे॒वाः सम॑दधु॒र्बृ॒ह॒स्पति॑स्तनुतामि॒मं न॒ इत्या॑ह॒ ब्र॒ह्म
वै दे॒वानां॑ बृ॒ह॒स्पति॑र्ब्र॒ह्म॑णै॒व य॒ज्ञः सं॑दधाति॒ विच्छि॑न्नं य॒ज्ञः
स॒मि॒मं द॑धा॒त्वित्या॑ह॒ संत॑त्यै॒ विश्वे॑ दे॒वा इ॒ह मा॑दयन्ता॒मित्या॑ह
स॒न्तत्यै॑व य॒ज्ञं दे॒वेभ्यो॑ऽनु॒ दि॒शति॑ यां वै॥५॥

य॒ज्ञे दक्षि॑णां ददा॒ति ता॑म॒स्य प॒शवो॑ऽनु॒ संक्रा॑मन्ति॒ स ए॒ष
ई॒जा॒नो॑ऽप॒शुर्भा॑वु॒को य॒ज॑मानेन॒ खलु॑ वै तत्का॒र्यमि॒त्याहु॑र्यथा॒
दे॒व॒त्रा द॒त्तं कु॑र्वी॒तात्म॑न् प॒शून् र॑मये॒तेति॑ ब्र॒ध्न पि॒न्व॒स्वेत्या॑ह
य॒ज्ञो वै ब्र॒ध्नो य॒ज्ञमे॒व तन्म॑हयत्यथो॒ दे॒व॒त्रैव द॒त्तं कुरु॑त
आ॒त्मन् प॒शून् र॑मयते दद॒तो मे॒ मा क्षा॒यीत्या॑हाक्षि॒तिमे॒वोपै॑ति
कु॒र्वतो॑ मे॒ मोषं॑ द॒स॒दित्या॑ह भू॒मान॑मे॒वोपै॑ति॥६॥

वि॒द्वान्यो॒ये द्यं प्रा॒श्नन्ति॑ यां वै म॒ एका॒न्नवि॑शतिश्च॥१॥ [१]

स॒ऽश्र॑वा ह सौव॑र्चन॒सस्तु॑मि॒ञ्ज॒मौपो॑दिति॒मुवाच॑
यत्स॒त्रिणा॑ः होताऽभूः॒ कामि॑डा॒मुपा॑हृथा॒ इति॑ ता॒मुपा॑हृ॒ इति॑

होवाच या प्राणेन देवान् दाधार व्यानेन मनुष्यान् पानेन
पितृनितीं छिनत्ति सा न छिनत्ती (३) इति छिनत्तीति
होवाच शरीरं वा अस्यै तदुपाह्वथा इति होवाच गौर्वै॥७॥

अस्यै शरीरं गां वाव तौ तत्पर्यवदतां या यज्ञे दीयते सा
प्राणेन देवान् दाधार यया मनुष्या जीवन्ति सा व्यानेन
मनुष्यान् यां पितृभ्यो घ्नन्ति साऽपानेन पितृन् य एवं
वेदं पशुमान् भवत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः
प्रभवन्तीः प्रत्याभवतीत्यन्नं वा अस्यै तत्॥८॥

उपाह्वथा इति होवाचौषधयो वा अस्या अन्नमौषधयो वै
प्रजाः प्रभवन्तीः प्रत्या भवन्ति य एवं वेदान्नादो भवत्यथ
वै तामुपाह्व इति होवाच या प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति
प्रत्याभवन्तीर्गृह्णातीति प्रतिष्ठां वा अस्यै तदुपाह्वथा इति
होवाचेयं वा अस्यै प्रतिष्ठा॥९॥

इयं वै प्रजाः पराभवन्तीरनुगृह्णाति प्रत्याभवन्तीर्गृह्णाति य
एवं वेदं प्रत्येव तिष्ठत्यथ वै तामुपाह्व इति होवाच यस्यै
निक्रमणे घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्तीति छिनत्ति सा न
छिनत्ती (३) इति न छिनत्तीति होवाच प्र तु जनयतीत्येष
वा इडामुपाह्वथा इति होवाच वृष्टिर्वा इडा वृष्ट्यै वै निक्रमणे

घृतं प्रजाः संजीवन्तीः पिबन्ति य एवं वेद प्रैव जायतेऽन्नादो
भवति॥१०॥

गोर्वा अस्ये तत् प्रतिष्ठाऽहंथा इति विश्वतिश्च॥२॥ [२]

परोक्षं वा अन्ये देवा इज्यन्ते प्रत्यक्षमन्ये यद्यजते य एवं
देवाः परोक्षमिज्यन्ते तानेव तद्यजति यदन्वाहार्यमाहरत्येते
वै देवाः प्रत्यक्षं यद् ब्राह्मणास्तानेव तेन प्रीणात्यथो
दक्षिणैवास्यैषाऽथो यज्ञस्यैव छिद्रमपि दधाति यद्वै यज्ञस्य
क्रूरं यद्विलिष्टं तदन्वाहार्येण॥११॥

अन्वाहरति तदन्वाहार्यस्यान्वाहार्यत्वं देवदूता वा
एते यदृत्विजो यदन्वाहार्यमाहरति देवदूतानेव प्रीणाति
प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान् व्यादिशत् स रिरिचानोऽमन्यत्
स एतमन्वाहार्यमभक्तमपश्यत् तमात्मन्नधत् स वा एष
प्राजापत्यो यदन्वाहार्यो यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते
साक्षादेव प्रजापतिर्मृध्नोत्यपरिमितो निरुप्योऽपरिमितः
प्रजापतिः प्रजापतेः॥१२॥

आप्त्यै देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत् तदसुरा अकुर्वत् ते देवा एतं

प्राजापत्यमन्वाहार्यमपश्यन् तमन्वाहरन्त ततो देवा अभवन्
 परासुरा यस्यैवं विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवति यज्ञेन वा इष्टी पक्वेन पूर्त्तिं यस्यैवं
 विदुषोऽन्वाहार्य आह्रियते स त्वेवेष्टापूर्त्तिं प्रजापतेर्भागो-
 ऽसि॥१३॥

इत्याह प्रजापतिमेव भागधेयेन समर्धयत्यूर्जस्वान्
 पयस्वानित्याहोर्जमेवास्मिन् पयो दधाति प्राणापानौ मे
 पाहि समानव्यानौ मे पाहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते-
 ऽक्षितोऽस्यक्षित्यै त्वा मा मे क्षेष्टा अमुत्रामुष्मिल्लोक इत्याह
 क्षीयते वा अमुष्मिल्लोकेऽन्नमितः प्रदानं ह्यमुष्मिल्लोके
 प्रजा उपजीवन्ति यदेवमभिमृशत्यक्षितिमेवैनद्रमयति
 नास्यामुष्मिल्लोकेऽन्न क्षीयते॥१४॥

अन्वाहार्येण प्रजापतेरसि ह्यमुष्मिल्लोके पञ्चदश च॥३॥ [३]

बर्हिषोऽहं देवयज्यया प्रजावान् भूयासमित्याह
 बर्हिषा वै प्रजापतिः प्रजा असृजत तेनैव प्रजाः सृजते
 नराशंसस्याहं देवयज्यया पशुमान् भूयासमित्याह
 नराशंसैः वै प्रजापतिः पशून्सृजत तेनैव पशून्सृजते-

ऽग्नेः स्विष्टकृतोऽहं दैवयज्ययाऽऽयुष्मान् यज्ञेन प्रतिष्ठां
 गमेयमित्याहाऽऽयुरेवात्मन् धत्ते प्रति यज्ञेन तिष्ठति
 दर्शपूर्णमासयोः॥१५॥

वै देवा उज्जितिमनूदजयन् दर्शपूर्णमासाभ्यामसुरानपानुदन्त
 दर्शपूर्णमासयोरेव देवतानां यजमानं उज्जितिमनूजयति
 दर्शपूर्णमासाभ्यां भ्रातृव्यानपे नुदते वाजवतीभ्यां व्यूहत्यन्नं
 वै वाजोऽन्नमेवावरुन्धे द्वाभ्यां प्रतिष्ठित्यै यो वै यज्ञस्य द्वौ
 दोहौ विद्वान् यजत उभयतः॥१६॥

एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्चैष वा अन्यो यज्ञस्य दोह
 इडायामन्यो यर्हि होता यजमानस्य नाम गृह्णीयात् तर्हि
 ब्रूयादेमा अग्नन्नाशिषो दोहकामा इति सङ्स्तुता एव देवता
 दुहेऽथो उभयत एव यज्ञं दुहे पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च रोहितेन
 त्वाऽग्निर्देवतां गमयत्वित्याहैते वै देवाश्वाः॥१७॥

यजमानः प्रस्तरौ यदेतैः प्रस्तरं प्रहरति देवाश्चैरेव
 यजमानं सुवर्गं लोकं गमयति वि ते मुञ्चामि रशना वि
 रश्मीनित्याहैष वा अग्नेर्विमोकस्तेनैवैनं वि मुञ्चति विष्णोः
 शंयोर्हं दैवयज्यया यज्ञेन प्रतिष्ठां गमेयमित्याह यज्ञो वै

विष्णुर्यज्ञ एवान्ततः प्रति तिष्ठति सोमस्याहं देवयज्यया
सुरेताः॥१८॥

रेतो धिषीयेत्याह सोमो वै रेतोधास्तेनैव रेतं आत्मन्
धत्ते त्वष्टुरहं देवयज्यया पशूनां रूपं पुषेयमित्याह
त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानां रूपकृत्तेनैव पशूनां
रूपमात्मन् धत्ते देवानां पत्नीरग्निर्गृहपतिर्यज्ञस्य मिथुनं
तयोरहं देवयज्यया मिथुनेन प्र भूयासमित्याहैतस्माद्वै
मिथुनात्प्रजापतिर्मिथुनेन॥१९॥

प्राजायत तस्मादेव यजमानो मिथुनेन प्र जायते वेदो-
ऽसि वित्तिरसि विदेयेत्याह वेदेन वै देवा असुराणां वित्तं
वेद्यमविन्दन्त तद्वेदस्य वेदत्वं यद्यद् भ्रातृव्यस्याभिध्यायेत्
तस्य नाम गृहीयात् तदेवास्य सर्वं वृद्धे घृतवन्तं कुलायिनं
रायस्पोषं सहस्रिणं वेदो ददातु वाजिनमित्याह प्र सहस्रं
पशूनांप्रोत्याऽस्य प्रजायां वाजी जायते य एवं वेद॥२०॥

दृश्यपूर्णमासयोरुभयतो देवाश्चाः सुरेताः प्रजापतिर्मिथुनेनाऽऽप्रोत्यष्टौ च॥४॥—[४]

ध्रुवां वै रिच्यमानां यज्ञोऽनु रिच्यते यज्ञं यजमानो
यजमानं प्रजा ध्रुवामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं

यजमानो यजमानं प्रजा आ प्यायतां ध्रुवा घृतेनेत्याह
 ध्रुवामेवाऽऽप्याययति तामाप्यायमानां यज्ञोऽन्वा प्यायते यज्ञं
 यजमानो यजमानं प्रजाः प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिंश्च
 स्त्वा दधामि सह यजमानेनेति॥ २१॥

आहायं वै प्रजापतेर्विभान्नामं लोकस्तस्मिन्नेवैनं
 दधाति सह यजमानेन रिच्यत इव वा एतद्यद्यजते
 यद्यजमानभागं प्राश्नात्यात्मानमेव प्रीणात्येतावान् वै यज्ञो
 यावान् यजमानभागो यज्ञो यजमानो यद्यजमानभागं
 प्राश्नाति यज्ञ एव यज्ञं प्रतिष्ठापयत्येतद्वै सूयवसुः सोदकं
 यद्वरुहिश्चाऽऽपश्चैतत्॥ २२॥

यजमानस्याऽऽयतनं यद्वेदिर्यत् पूर्णपात्रमन्तर्वेदि
 निनयति स्व एवाऽऽयतने सूयवसुः सोदकं कुरुते
 सदसि सन्मे भूया इत्याहाऽऽपो वै यज्ञ आपोऽमृतं
 यज्ञमेवामृतमात्मन्धत्ते सर्वाणि वै भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपं
 यन्ति प्राच्यां दिशि देवा ऋत्विजो मार्जयन्तामित्याहैष वै
 दर्शपूर्णमासयोरवभृथः॥ २३॥

यान्येवैनं भूतानि व्रतमुपयन्तमनूपयन्ति तैरेव

सहावभृथमवैति विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननप-
 जय्यमभ्यजयन् यद्विष्णुक्रमान् क्रमते विष्णुरेव भूत्वा
 यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभि जयति विष्णोः
 क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी त्रैष्टुभमन्तरिक्षं
 जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोकान् यथापूर्वमभि
 जयति॥ २४॥

इत्येतदवभृथो दिशः सप्त च॥५॥ [५]

अगन्म सुवः सुवर्गगन्मेत्याह सुवर्गमेव लोकमेति
 संदृशस्ते मा छित्सि यत्ते तपस्तस्मै ते मा वृक्षीत्याह
 यथायजुरेवैतत् सुभूरसि श्रेष्ठो रश्मीनामायुर्धा अस्यायुर्मे
 धेहीत्याहाऽऽशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एषो-
 ऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः॥ २५॥

विष्णुक्रमान् क्रमते सुवर्गाय हि लोकाय विष्णुक्रमाः
 क्रम्यन्ते ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै विष्णुक्रमान्
 क्रमेत् य इमाल्लोकान् भ्रातृव्यस्य संविद्य पुनरिमं
 लोकं प्रत्यवरोहेदित्येष वा अस्य लोकस्य प्रत्यवरोहो
 यदाहेदमहममुं भ्रातृव्यमाभ्यो दिग्भ्योऽस्यै दिव इतीमानेव

लो॒कान्भ्रातृ॑व्यस्य सं॒विद्य पुन॑रि॒मं लो॒कं प्र॒त्यव॑रोहति॒
सं॥२६॥

ज्योति॑षाऽभू॒वमि॒त्याहा॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॒ति तिष्ठ॑त्यै॒न्द्रीमा॒वृत॑म॒
इत्या॑हासौ वा आ॒दित्य इन्द्र॑स्तस्यै॒वाऽऽ- वृ॒तम॑नु॒ पर्या॑वर्तते
दक्षि॑णा पर्या॑वर्तते स्वमे॒व वी॒र्यम॑नु॒ पर्या॑वर्तते तस्मा॒दक्षि॑णो-
ऽर्ध आ॒त्मनो॑ वी॒र्याव॑त्तरोऽथो॑ आ॒दित्यस्यै॒वाऽऽवृ॒तम॑नु॒
पर्या॑वर्तते सम॒हं प्र॒जया॒ सं मया॑ प्र॒जेत्या॑हाऽऽशिष॑म्॥२७॥

ए॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ समि॑द्धो अ॒ग्ने मे दी॑दिहि॒ समे॒द्धा
ते अ॒ग्ने दी॒द्यास॑मि॒त्याह॒ यथा॑य॒जुरे॒वैत॑द्वसु॒मान् य॒ज्ञो
वसी॑यान् भू॒यास॑मि॒त्याहाऽऽशिष॑मे॒वैता॒मा शा॑स्ते॒ बहु॒ वै
गार्ह॑पत्य॒स्यान्ते॑ मि॒श्रमि॑व च॒र्यत॑ आ॒ग्निपा॑वमा॒नीभ्यां॑
गार्ह॑पत्यमुप॒ तिष्ठ॑ते पु॒नात्ये॒वाग्निं पु॑नी॒त आ॒त्मानं॑ द्वा॒भ्यां
प्रति॑ष्ठित्या॒ अग्ने॑ गृह॒पत॒ इत्या॑ह॥२८॥

य॒थाय॒जुरे॒वैत॑च्छु॒तं हि॒मा इत्या॑ह श॒तं त्वा॑
हेम॑न्तानि॒न्धिषी॑येति॒ वावै॑तदा॒ह पु॒त्रस्य॒ नाम॑ गृ॒ह्णात्य॑न्ना॒दमे॒वैनं॑
करो॑ति॒ तामा॑शिष॒मा शा॑से॒ तन्त॑वे॒ ज्योति॑ष्मती॒मिति॑
ब्रू॒याद्य॑स्य॒ पुत्रो॑ऽजा॒तः स्या॑त् तै॒ज॒स्व्ये॒वास्य॑ ब्रह्म॒वर्च॑सी

पुत्रो जायते तामाशिषमा शासेऽमुष्मै ज्योतिष्मतीमिति
ब्रूयाद्यस्य पुत्रः॥२९॥

जातः स्यात् तेज एवास्मिन् ब्रह्मवर्चसं दधाति यो वै यज्ञं
प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवति कस्त्वा युनक्ति स
त्वा वि मुञ्चत्वित्याह प्रजापतिर्वै कः प्रजापतिनैवैनं युनक्ति
प्रजापतिना वि मुञ्चति प्रतिष्ठित्या ईश्वरं वै व्रतमविसृष्टं
प्रदहोऽग्नें व्रतपते व्रतमचारिषमित्याह व्रतमेव॥३०॥

वि सृजते शान्त्या अप्रदाहाय पराङ् वाव यज्ञ एति
न नि वर्तते पुनर्यो वै यज्ञस्य पुनरालम्भं विद्वान् यजते
तमभि नि वर्तते यज्ञो बभूव स आ बभूवेत्याहैष वै यज्ञस्य
पुनरालम्भस्तेनैवैनं पुनरालभतेऽनवरुद्धा वा एतस्य विराड्य
आहिताग्निः सन्नसभः पशवः खलु वै ब्राह्मणस्य सभेष्टा
प्रादुत्क्रम्य ब्रूयाद्गोमां अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञ इत्यव
सभां रुन्धे प्र सहस्रं पशूनां प्रोत्यास्य प्रजायां वाजी
जायते॥३१॥

यः स माशिषं गृहपत इत्याह यस्य पुत्रो व्रतमेव खलु वै चतुर्विंशतिश्च॥६॥[६]

देवं सवितुः प्रसुव यज्ञं प्रसुव यज्ञपतिं भगाय दिव्यो

गन्धर्वः। केतपूः केतं नः पुनातु वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति
 नः॥ इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्त्वयाऽयं वृत्रं वध्यात्॥
 वाजस्य नु प्रसवे मातरं महीमदिति नाम वचसा करामहे।
 यस्यामिदं विश्वं भुवनमाविवेश तस्यां नो देवः सविता धर्म
 साविषत्॥ अप्सु॥३२॥

अन्तरमृतमप्सु भेषजमपामुत प्रशस्तिष्वश्वा भवथ
 वाजिनः॥ वायुर्वा त्वा मनुर्वा त्वा गन्धर्वाः सप्तविंशतिः।
 ते अग्रे अश्वमायुञ्जन्ते अस्मिञ्जवमादधुः॥ अपां नपादाशुहेमन्
 य ऊर्मिः ककुद्भान् प्रतूर्तिर्वाजसातमस्तेनायं वाजं सेत्॥
 विष्णोः क्रमोऽसि विष्णोः क्रान्तमसि विष्णोर्विक्रान्तमस्यङ्कौ
 न्यङ्कावभितो रथं यौ ध्वान्तं वाताग्रमनु संचरन्तौ
 दूरेहेतिरिन्द्रियावांस्पतत्री ते नोऽग्नयः पप्रयः पारयन्तु॥३३॥

अप्सु न्यङ्कौ पञ्चदश च॥७॥ [७]

देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता वाजं
 जेषं देवस्याहं सवितुः प्रसवे बृहस्पतिना वाजजिता
 वर्षिष्ठं नाकं रुहेयमिन्द्राय वाचं वदतेन्द्रं वाजं
 जापयतेन्द्रो वाजमजयित्। अश्वाजनि वाजिनि वाजेषु

वाजिनीवत्यश्वा॑न्त्स॒मत्सु॑ वाजय॥ अर्वा॑सि सप्ति॑रसि
वा॒ज्य॑सि वाजि॑नो वाजं॑ धावत म॒रुता॑ प्रस॒वे ज॑यत॒ वि
यो॒ज॑ना मिमीध्व॒मध्व॑नः स्क॒न्नीत॥ ३४॥

काष्ठा॑ गच्छ॒त वाजे॑वाजेऽवत वाजिनो नो धने॑षु विप्रा
अमृ॒ता ऋ॒तज्ञाः॥ अ॒स्य मध्वः॑ पिबत मा॒दय॑ध्वं तृ॒प्ता या॑त
प॒थिभि॑र्दे॒वयानैः॑॥ ते नो अ॒र्वन्तो ह॑वन्श्रुतो ह॒वं वि॒श्वे शृ॑ण्वन्तु
वा॒जिनः॑॥ मि॒तद्र॑वः सहस्र॒सा मे॒धसा॑ता सनि॒ष्यवः॑। म॒हो
ये रत्न॑ꣳ स॒मिथे॑षु ज॒भ्रिरे शं नो॑ भवन्तु वा॒जिनो॑ ह॒वेषु॑॥
दे॒वता॑ता मि॒तद्र॑वः स्व॒र्काः। ज॒म्भय॑न्तोऽहिं वृ॒कꣳ र॒क्षाꣳसि
सने॑म्य॒स्मद्यु॑यवन्॥ ३५॥

अ॒र्मीवाः॑॥ ए॒ष स्य वा॒जी क्षि॑प॒णिं तुर॑ण्यति ग्री॒वायां॑
ब॒द्धो अ॑पि॒कृक्ष आ॒सनि॑। ऋतुं॑ दधि॒क्रा अनु॑ संत॒वीत्वत्
प॒थाम॑ङ्काꣳस्यन्वा॒पनी॑फणत्॥ उ॒त स्मा॑स्य॒ द्रव॑तस्तुर॒ण्यतः॑
प॒र्णं न वे॑रनु॒ वाति॑ प्रग॒र्धिनः॑। श्ये॒नस्ये॑व ध्रज॑तो अङ्क॒सं
परि॑ दधि॒क्राव्णः॑ स॒होर्जा तरि॑त्रतः॥ आ मा वाज॑स्य
प्रस॒वो ज॑गम्या॒दा द्यावा॑पृथि॒वी वि॒श्वश॑म्भू। आ मा गन्तां
पि॒तरा॑॥ ३६॥

मातरा चाऽऽमा सोमो अमृतत्वाय गम्यात्॥
 वाजिनो वाजजितो वाजं सरिष्यन्तो वाजं जेष्यन्तो
 बृहस्पतेर्भागमव जिघ्रत वाजिनो वाजजितो वाजं
 ससृवांसो वाजं जिगिवांसो बृहस्पतेर्भागे नि मृद्वमियं
 वः सा सत्या संधाऽभूद्यामिन्द्रेण समधध्वमजीजिपत
 वनस्पतय इन्द्रं वाजं विमुच्यध्वम्॥३७॥

स्कन्नीत युयवन्पितरा द्विचत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

क्षत्रस्योल्बमसि क्षत्रस्य योनिरसि जाय एहि सुवो
 रोहाव रोहाव हि सुवरुहं नावुभयोः सुवो रोक्ष्यामि वाजंश्च
 प्रसवश्चापिजश्च क्रतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यश्जिन्यश्चाऽ-
 ऽन्त्यायनश्चान्त्यश्च भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च। आयुर्यज्ञेन
 कल्पतां प्राणो यज्ञेन कल्पतामपानः॥३८॥

यज्ञेन कल्पतां व्यानो यज्ञेन कल्पतां चक्षुर्यज्ञेन
 कल्पतां श्रोत्रं यज्ञेन कल्पतां मनो यज्ञेन कल्पतां
 वाग्यज्ञेन कल्पतामात्मा यज्ञेन कल्पतां यज्ञो यज्ञेन
 कल्पतां सुवर्देवा अंगन्मामृता अभूम प्रजापतेः प्रजा
 अभूम समहं प्रजया सं मया प्रजा समहं रायस्पोषेण

सं मया रायस्पोषोऽन्नाय त्वाऽन्नाद्याय त्वा वाजाय त्वा
वाजजित्यायै त्वाऽमृतमसि पुष्टिरसि प्रजननमसि॥३९॥

अ॒पा॒नो वा॒जाय॒ नवं च॥१॥ [१]

वाज॑स्ये॒मं प्र॑स॒वः सु॑षु॒वे अ॒ग्रे सोम॑ꣳ रा॒जा॒न॒मोष॑धीष्वप्सु।
ता अ॒स्मभ्यं॑ मधु॑मतीर्भवन्तु व॒यꣳ रा॒ष्ट्रे जा॑ग्रियाम पुरोहि॑ताः॥
वाज॑स्ये॒दं प्र॑स॒व आ ब॑भूवे॒मा च॒ विश्वा॒ भुव॑नानि स॒र्वतः॑।
स वि॒राजं॑ पर्येति प्र॒जा॒नन् प्र॒जां पु॑ष्टिं वर्धय॑मानो अस्मे॥
वाज॑स्ये॒मां प्र॑स॒वः शि॑श्रिये दि॒वमि॒मा च॒ विश्वा॒ भुव॑नानि
स॒म्राट्। अदि॑त्सन्तं दापयतु प्र॒जा॒नन् र॒यिं॥४०॥

च॒ नः॒ सर्व॑वीरां॒ नि य॑च्छतु॥ अ॒ग्रे अ॒च्छा व॑देह नः॒ प्रति॑
नः सु॒मना॑ भव। प्र णो॑ यच्छ भुवस्पते धन॒दा अ॑सि न॒स्त्वम्॥
प्र णो॑ यच्छत्व॒र्यमा॒ प्र भ॒गः प्र बृ॒हस्प॑तिः। प्र दे॒वाः प्रो॒त
सू॒नृता॒ प्र वा॒ग्दे॒वी द॑दातु नः॥ अ॒र्यम॑णं बृहस्पतिमिन्द्रं दाना॑य
चोदय। वाचं॒ विष्णु॑ꣳ सर॑स्वतीꣳ सवि॒तारम्॥४१॥

च॒ वा॒जिनम्॥ सोम॑ꣳ रा॒जा॒नं व॑रुणम॒ग्निम॑न्वार॒भाम॑हे।
आ॒दि॒त्यान् वि॑ष्णुꣳ सूर्यं ब्र॒ह्माणं॑ च॒ बृ॒हस्प॑तिम्॥ दे॒वस्य॑ त्वा
सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नोर्बा॒हुभ्यां॑ पू॒ष्णो ह॑स्ताभ्याꣳ सर॑स्वत्यै

वाचो यन्तुर्यन्त्रेणाग्नेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामीन्द्रस्य
बृहस्पतेस्त्वा साम्राज्येनाभिषिञ्चामि॥४२॥

रयि५ संवितारि५ षट्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

अग्निरेकाक्षरेण वाचमुदजयदश्विनौ द्वाक्षरेण प्राणापानावुदज
विष्णुस्यक्षरेण त्रील्लोकानुदजयत् सोमश्चतुरक्षरेण चतुष्पदः
पशूनुदजयत् पूषा पञ्चाक्षरेण पङ्क्तिमुदजयद्धाता षडक्षरेण
षडृतूनुदजयन्मरुतः सप्ताक्षरेण सप्तपदा५ शक्ररीमुदजयन्
बृहस्पतिरष्टाक्षरेण गायत्रीमुदजयन्मित्रो नवाक्षरेण त्रिवृतः
स्तोममुदजयत्॥४३॥

वरुणो दशाक्षरेण विराजमुदजयदिन्द्र एकादशाक्षरेण
त्रिष्टुभमुदजयद् विश्वे देवा द्वादशाक्षरेण जगतीमुदजयन्
वसवस्त्रयोदशाक्षरेण त्रयोदशः५ स्तोममुदजयन् रुद्राश्चतुर्दशाक्षरे
चतुर्दशः५ स्तोममुदजयन्नादित्याः पञ्चदशाक्षरेण पञ्चदशः५
स्तोममुदजयन्नादितिष्णोडशाक्षरेण षोडशः५ स्तोममुदजयत्
प्रजापतिः सप्तदशाक्षरेण सप्तदशः५ स्तोममुदजयत्॥४४॥

अजयत् षट्त्वारिंशच्च॥११॥ [११]

उपयामगृहीतोऽसि नृषदं त्वा द्रुषदं भुवनसदमिन्द्राय

जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतो-
 ऽस्यप्सुषदं त्वा घृतसदं व्योमसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष
 ते योनिरिन्द्राय त्वोपयामगृहीतोऽसि पृथिविषदं त्वा-
 ऽन्तरिक्षसदं नाकसदमिन्द्राय जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिरिन्द्राय
 त्वा॥ ये ग्रहाः पञ्चजनीना येषां तिस्रः परमजाः। दैव्यः
 कोशः॥ ४५॥

समुज्जितः। तेषां विशिप्रियाणामिषमूर्जः५ समग्रभीमेष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अपाः५ रसमुद्वयसः५ सूर्यरश्मिः५
 समाभृतम्। अपाः५ रसस्य यो रसस्तं वो गृह्णाम्युत्तममेष
 ते योनिरिन्द्राय त्वा॥ अया विष्ठा जनयन्कर्वराणि स हि
 घृणिरुरुर्वराय गातुः। स प्रत्युदैद्धरुणो मध्वो अग्रः५ स्वायां
 यत्तनुवां तनूमैरयत। उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा
 जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः प्रजापतये त्वा॥ ४६॥

कोशस्तनुवां त्रयोदश च॥ १२॥ [१२]

अन्वह मासा अन्विद्वनान्यन्वोषधीरनु पर्वतासः।
 अन्विन्द्रः५ रोदसी वावशाने अन्वापो अजिहत जायमानम्॥
 अनु ते दायि मह इन्द्रियाय सत्रा ते विश्वमनु वृत्रहत्ये।

अनु क्षत्रमनु सहो यजत्रेन्द्र देवेभिरनु ते नृषह्ये॥
 इन्द्राणीमासु नारिषु सुपत्नीमहमश्रवम्। न ह्यस्या अपरं
 चन जरसा॥४७॥

मरते पतिः॥ नाहमिन्द्राणि रारण सख्युर्वृषाकपेर् ऋते।
 यस्येदमप्यः हविः प्रियं देवेषु गच्छति॥ यो जात एव प्रथमो
 मनस्वान् देवो देवान् क्रतुना पर्यभूषत्। यस्य शुष्माद्रोदसी
 अभ्यसेतां नृम्णस्य महा स जनास इन्द्रः॥ आ ते मह
 इन्द्रोत्युग्र समन्यवो यत् समरन्त सेनाः। पताति दिद्युन्नर्यस्य
 बाहुवोर्मा ते॥४८॥

मनो विष्वद्वियग्विचारीत्॥ मा नो मर्धोरा भरा दद्धि तन्नः
 प्र दाशुषे दातवे भूरि यत् ते। नव्ये देष्णे शस्ते अस्मिन् ते
 उक्थे प्र ब्रवाम वयमिन्द्र स्तुवन्तः॥ आ तू भर माकिरेतत्
 परिष्ठाद्विद्वा हि त्वा वसुपतिं वसूनाम्। इन्द्र यत् ते माहिंनं
 दत्रमस्त्यस्मभ्यं तद्धर्यश्व॥४९॥

प्र यन्धि॥ प्रदातारः हवामह इन्द्रमा हविषा वयम्। उभा
 हि हस्ता वसुना पृणस्वाऽऽप्र यच्छ दक्षिणादोत सव्यात्॥
 प्रदाता वज्री वृषभस्तुराषादुष्मी राजा वृत्रहा सोमपावा॥

अ॒स्मिन् य॒ज्ञे ब॒र्हिष्या नि॒षद्याथा॑ भव॒ यज॑मानाय॒ शं योः॥
 इन्द्रः॑ सु॒त्रामा॒ स्ववा॒५ अवो॑भिः सुमृ॒डी॒को भ॑वतु वि॒श्ववे॑दाः।
 बा॒धतां॒ द्वेषो॒ अभ॑यं कृणोतु सु॒वीर्य॑स्य॥५०॥

पत॑यः स्याम॥ तस्य॑ व॒यः५ सु॒म॒तौ य॒ज्ञिय॑स्यापि॒ भ॒द्रे
 सौम॑न॒से स्या॑म। स सु॒त्रामा॒ स्ववा॒५ इन्द्रो॑ अ॒स्मे आ॒रा॒चि॒द्वेषः॑
 स॒नु॒त॒र्यु॒योतु॑॥ रे॒वती॑र्नः स॒ध॒माद् इन्द्रे॑ स॒न्तु तु॒विवा॑जाः।
 क्षु॒म॒न्तो॒ याभि॑र्मदे॒म॥ प्रो॒ ष्व॒स्मै पु॒रोर॑थमिन्द्रा॒य शू॒षम॑र्चत।
 अ॒भी॒के चि॒दु लो॒क॒कृत् स॒ङ्गे स॒मत्सु॑ वृ॒त्रहा॑। अ॒स्माकं॑ बोधि
 चो॒दि॒ता न॑भ॒न्ताम॒न्य॒केषा॑म्। ज्या॒का अधि॑ ध॒न्व॒सु॥५१॥

ज॒रसा॒ मा ते॑ ह॒र्यश्च॑ सु॒वीर्य॑स्याध्येकं च॥13॥ [१३]

॥ अष्टमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां प्रथमकाण्डे अष्टमः प्रश्नः ॥

अ॒नु॒म॒त्यै पु॒रो॒डा॒शम॑ष्टाक॒पालं॒ निर्व॑पति धे॒नु॒र्द॒खि॒णा ये
 प्र॒त्यश्चः॒ श॒म्या॒या अव॑शीय॒न्ते तन्नैर्ऋ॑तमेक॒कपालं॒ कृ॒ष्णं
 वा॒सः कृ॒ष्णतू॑षं द॒खि॒णा वी॒हि स्वा॒हाऽऽहु॑तिं जुषा॒ण
 ए॒ष ते॑ नि॒र्ऋ॒ते भा॒गो भू॑ते ह॒विष्म॑त्यसि मु॒ञ्चे॒मम॑हंसः

स्वाहा॒ नमो॒ य इ॒दं च॒कारा॑ऽऽदित्यं॒ चरुं॑ निर्व॒पति॒
वरो॒ द॒खि॒ष्णाऽऽग्नावैष्ण॒वमेका॑दशकपालं॒ वाम॒नो व॒ही
द॒खि॒ष्णाऽग्नीषो॒मीयम्॑॥१॥

एका॑दशकपाल॒५ हिर॑ण्यं॒ द॒खि॒ष्णैन्द्र॑मेका॑दशकपालमृष॒भो
व॒ही द॒खि॒ष्णाऽऽग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालमैन्द्रं॒ दध्य॑ष॒भो व॒ही
द॒खि॒ष्णैन्द्रा॑ग्रं॒ द्वाद॑शकपालं॒ वैश्व॑दे॒वं च॒रुं प्र॑थम॒जो व॒त्सो
द॒खि॒ष्णा सौ॒म्य३ श्या॑मा॒कं च॒रुं वा॒सो द॒खि॒ष्णा सर॑स्वत्यै
च॒रु३ सर॑स्वते च॒रुं मि॑थुनौ गावौ॒ द॒खि॒ष्णा॥२॥

अ॒ग्नीषो॒मीयं॑ चतु॒स्त्रि३श॒च्च॥१॥ ————— [१]

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पति॒ सौ॒म्यं च॒रु३ सा॑वि॒त्रं
द्वाद॑शकपाल३॒ सार॑स्व॒तं च॒रुं पौ॒ष्णं च॒रुं मा॑रु॒त३
स॒प्तक॑पालं॒ वैश्व॑दे॒वीमा॒मि॒ख्यां॑ द्यावापृथि॒व्यमे॑क॒कपालम्॑॥३॥

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाद॑श॥२॥ ————— [२]

ऐ॒न्द्रा॒ग्रमे॑का॑दशकपालं॒ मा॒रु॒तीमा॒मि॒ख्यां॑ वा॒रु॒णीमा॒मि॒ख्यां॑
का॒यमे॑क॒कपालं॑ प्रघा॒स्यान् ह॒वाम॑हे म॒रुतो॑ य॒ज्ञवा॑हसः
कर॒म्भेण॑ स॒जोष॑सः॥ मो षू णं इन्द्र पृथ्सु देवास्तु स्म ते
शुष्मिन्न॒वया॑। म॒ही ह्य॑स्य मी॒ढुषो॑ य॒व्या। ह॒विष्म॑तो म॒रुतो॑

वन्दते गीः॥ यद् ग्रामे यदरण्ये यत् सुभायां यदिन्द्रिये।
 यच्छूद्रे यदर्य एनश्चकृमा वयम्। यदेकस्याधि धर्मणि
 तस्यावयजनमसि स्वाहा॥ अक्रन् कर्म कर्मकृतः सह वाचा
 मयोभुवा॥ देवेभ्यः कर्म कृत्वाऽस्तं प्रेतं सुदानवः॥४॥

वयं यद् विश्वं॥३॥

[३]

अग्नयेऽनीकवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति साकं
 सूर्येणोद्यता मरुद्भ्यः सान्तपनेभ्यो मध्यंदिने चरुं मरुद्भ्यो
 गृहमेधिभ्यः सर्वासां दुग्धे सायं चरुं पूर्णां दर्वि परां पतु
 सुपूर्णां पुनरापतत। वस्त्रेव वि क्रीणावहा इषमूर्जं शतक्रतो॥
 देहि मे ददामि ते नि मे धेहि नि ते दधे। निहारमिन्नि मे
 हरा निहारम्॥५॥

नि हरामि ते॥ मरुद्भ्यः क्रीडिभ्यः पुरोडाशं
 सप्तकपालं निर्वपति साकं सूर्येणोद्यताग्नेयमष्टाकपालं
 निर्वपति सौम्यं चरुं सावित्रं द्वादशकपालं
 सारस्वतं चरुं पौष्णं चरुमैन्द्राग्नमेकादशकपालमैन्द्रं

चरुं वैश्वकर्मणमेककपालम्॥६॥

हरा निहारं त्रिंशच्च॥४॥ [४]

सोमाय पितृमते पुरोडाशं षट्कपालं निर्वपति पितृभ्यो
बर्हिषद्भ्यो धानाः पितृभ्योऽग्निष्वात्तेभ्योऽभिवाच्यायै दुग्धे
मन्थमेतत् ते तत् ये च त्वामन्वेतत् ते पितामह प्रपितामह
ये च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागं मन्दध्वं सुसंहशं त्वा
वयं मघवन् मन्दिषीमहि॥ प्र नूनं पूर्णवन्धुरः स्तुतो यासि
वशां अनु॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥७॥

अक्षन्नमीमदन्त ह्यव प्रिया अधूषत॥ अस्तोषत स्वभानवो
विप्रा नविष्ठया मती॥ योजा न्विन्द्र ते हरी॥ अख्वन्
पितरोऽमीमदन्त पितरोऽतीतृपन्त पितरोऽमीमृजन्त
पितरः॥ परेत पितरः सोम्या गम्भीरैः पृथिभिः पूर्यैः॥ अथा
पितृन्सुविदत्रां अपीत यमेन ये सधुमादं मदन्ति॥ मनो
न्वा हुवामहे नाराशं सेन स्तोमेन पितृणां च मन्मभिः॥
आ॥८॥

न एतु मनः पुनः क्रत्वे दख्याय जीवसे॥ ज्योक् च सूर्य
दृशे॥ पुनर्नः पितरो मनो ददातु दैव्यो जनः॥ जीवं व्रातं

सचेमहि॥ यदन्तरिख्यं पृथिवीमुत द्यां यन्मातरं पितरं वा
जिहिंसिम॥ अग्निर्मा तस्मादेनसो गार्हपत्यः प्र मुञ्चतु
दुरिता यानि चकृम करोतु मामनेनसम्॥९॥

हरी मन्मभिरा चतुश्चत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

प्रतिपूरुषमेकं कपालान्निर्वपत्येकमतिरिक्तं यावन्तो गृह्याः
स्मस्तेभ्यः कर्मकरं पशूनां शर्मासि शर्म यजमानस्य शर्म मे
यच्छैक एव रुद्रो न द्वितीयाय तस्थ आखुस्ते रुद्र पशुस्तं
जुषस्वेष ते रुद्र भागः सह स्वस्त्राऽम्बिकया तं जुषस्व
भेषजं गवेऽश्वाय पुरुषाय भेषजमथो अस्मभ्यं भेषजं
सुभेषजम्॥१०॥

यथाऽसंति॥ सुगं मेषाय मेष्यां अवांम्ब रुद्रमदिमह्यव देवं
त्र्यम्बकम्॥ यथा नः श्रेयसः करद्यथा नो वस्यसः करद्यथा
नः पशुमतः करद्यथा नो व्यवसाययात्॥ त्र्यम्बकं यजामहे
सुगन्धिं पुष्टिवर्धनम्॥ उर्वारुकमिव बन्धनान्मृत्योर्मुखीय
माऽमृतात्॥ एष ते रुद्र भागस्तं जुषस्व तेनावसेन परो
मूर्जवतोऽतीह्यवततधन्वा पिनाकहस्तः कृत्तिवासाः॥११॥

सुभेषजमिहि त्रीणि च॥६॥ [६]

ऐन्द्राग्रं द्वादशकपालं वैश्वदेवं चरुमिन्द्राय शुनासीराय
 पुरोडाशं द्वादशकपालं वायव्यं पयः सौर्यमेककपालं
 द्वादशगवः सीरं दखिषणाऽऽग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति
 रौद्रं गावीधुकं चरुमैन्द्रं दधि वारुणं यवमयं चरुं वहिनीं
 धेनुर्दखिषणा ये देवाः पुरःसदोऽग्निनेत्रा दखिषणसदो
 यमनेत्राः पश्चात्सदः सवितृनेत्रा उत्तरसदो वरुणनेत्रा
 उपरिषदो बृहस्पतिनेत्रा रख्वोहणस्ते नः पान्तु ते नोऽवन्तु
 तेभ्यः॥१२॥

नमस्तेभ्यः स्वाहा समूढः रख्वः संदग्धः रख्व इदमहः
 रख्वोऽभि सं दहाम्यग्नये रख्वोघ्ने स्वाहा यमाय सवित्रे
 वरुणाय बृहस्पतये दुवस्वते रख्वोघ्ने स्वाहा प्रष्टिवाही रथो
 दखिषणा देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
 हस्ताभ्यां रख्वसो वधं जुहोमि हतः रख्वोऽवधिष्म रख्वो
 यद्वस्ते तदखिषणा॥१३॥

तेभ्यः पञ्चचत्वारिंशच्च॥७॥

[७]

धात्रे पुरोडाशं द्वादशकपालं निर्वपत्यनुमत्यै
 चरुं राकायै चरुं सिनीवाल्यै चरुं कुह्वै चरुं

मिथुनौ गावौ दखिणाऽऽग्नावैष्णवमेकादशकपालं
 निर्वपत्यैन्द्रावैष्णवमेकादशकपालं वैष्णवं त्रिकपालं
 वामनो वही दखिणा ऽग्नीषोमीयमेकादशकपालं
 निर्वपतीन्द्रासोमीयमेकादशकपालं सौम्यं चरुं बभ्रुर्दखिणा
 सोमापौष्णं चरुं निर्वपत्यैन्द्रापौष्णं चरुं पौष्णं चरुं श्यामो
 दखिणा वैश्वानरं द्वादशकपालं निर्वपति हिरण्यं दखिणा
 वारुणं यवमयं चरुमश्वो दखिणा ॥१४॥

निरष्टौ च॥८॥ [८]

बारुहस्पत्यं चरुं निर्वपति ब्रह्मणो गृहे शितिपृष्ठो
 दखिणैन्द्रमेकादशकपालं राजन्यस्य गृहे ऋषभो
 दखिणा ऽऽदित्यं चरुं महिष्यै गृहे धेनुर्दखिणा नैर्ऋतं
 चरुं परिवृत्त्यै गृहे कृष्णानां व्रीहीणां नखनिर्भिन्नं कृष्णा
 कूटा दखिणाऽऽग्नेयमृष्टाकपालं सेनान्यो गृहे हिरण्यं
 दखिणा वारुणं दशकपालं सूतस्य गृहे महानिरष्टो
 दखिणा मारुतं सप्तकपालं ग्रामण्यो गृहे पृश्निर्दखिणा
 सावित्रं द्वादशकपालं ॥१५॥

खत्तुर्गृह उपध्वस्तो दखिणाऽऽश्विनं द्विकपालं

संग्रहीतुर्गृहे संवात्यौ दखिणा पौष्णं चरुं भागदुघस्य गृहे
 श्यामो दखिणा रौद्रं गावीधुकं चरुमखावापस्य गृहे शबल
 उद्धारो दखिणेन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालं प्रति
 निर्वपतीन्द्रायाः होमुचेऽयं नो राजा वृत्रहा राजा भूत्वा
 वृत्रं वध्यान्मैत्राबारहस्पत्यं भवति श्वेतायै श्वेतवत्सायै दुग्धे
 स्वयंमूर्ते स्वयंमथित आज्य आश्वत्थे ॥ १६ ॥

पात्रे चतुःस्रक्तौ स्वयमवपन्नायै शाखायै कर्णाः श्वाकर्णाः श्व
 तण्डुलान् वि चिनुयाद्ये कर्णाः स पर्यसि बारहस्पत्यो
 येऽकर्णाः स आज्ये मैत्रः स्वयंकृता वेदिर्भवति स्वयंदिनं
 बर्हिः स्वयंकृत इध्मः सैव श्वेता श्वेतवत्सा दखिणा ॥ १७ ॥

सावित्रं द्वादशकपालमाश्वत्थे त्रयस्त्रिंशच्च ॥ १८ ॥ [१]

अग्नये गृहपतये पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपति कृष्णानां
 ब्रीहीणां सोमाय वनस्पतये श्यामाकं चरुं सवित्रे
 सत्यप्रसवाय पुरोडाशं द्वादशकपालमाशूनां ब्रीहीणां
 रुद्राय पशुपतये गावीधुकं चरुं बृहस्पतये वाचस्पतये नैवारं
 चरुमिन्द्राय ज्येष्ठाय पुरोडाशमेकादशकपालं महाब्रीहीणां
 मित्राय सत्यायाऽऽम्बानां चरुं वरुणाय धर्मपतये यवमयं

च॒रुः संवि॒ता त्वां प्रस॒वानां सुव॒ताम॒ग्निर्गृह॑प॒तीनां सोमो॒
वन॒स्पती॑नां रु॒द्रः प॑शूनां॥१८॥

बृह॒स्पति॑र्वा॒चामिन्द्रो॑ ज्ये॒ष्ठानां मि॒त्रः स॒त्यानां वरु॑णो
धर्म॑पतीनां ये दे॒वा दे॒वसु॒वः स्थ त इ॒ममा॑मुष्याय॒णम॑-
नमि॒त्राय सु॒वध्वं मह॑ते क्ष॒त्राय मह॑त आधि॑पत्याय
मह॑ते जान॑राज्यायैष वो भर॑ता राजा सोमोऽस्माकं
ब्राह्म॑णानां राजा प्रति॑ त्यन्नाम॑ रा॒ज्यम॑धायि स्वां
तनु॑वं वरु॑णो अशि॒श्रेच्छु॑र्चैर्मि॒त्रस्य॒ व्रत्या॑ अभू॒माम॑न्महि
मह॑त ऋ॒तस्य॒ नाम॒ सर्वे॒ व्राता॑ वरु॑णस्याभू॒वन्वि मि॒त्र
एवै॒ररा॑तिम॒तारी॒दसू॑षुदन्त॒ यज्ञि॑या ऋ॒तेन॒ व्यु त्रि॑तो
ज॑रि॒माणं न आ॒नङ् वि॒ष्णोः क्रमो॑ऽसि॒ विष्णोः॑ क्रा॒न्तम॑सि॒
वि॒ष्णोर्वि॒क्रान्त॑मसि॥१९॥

पशूनां व्राताः पञ्चविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

अ॒र्थे॒तः स्था॒ऽपां पति॑रसि॒ वृषा॑स्यूर्मि॒वृष॑से॒नोऽसि॑
व्रज॒खि॒प्तः स्थ म॒रुता॑मोजः स्थ॒ सूर्य॑वर्चसः स्थ॒ सूर्य॑त्वचसः
स्थ॒ मान्दाः॑ स्थ॒ वाशाः॑ स्थ॒ शक्क॑रीः स्थ॒ विश्व॑भृतः स्थ
जन॒भृतः॑ स्था॒ऽग्नेस्ते॑ज॒स्याः स्था॒ऽपामोष॑धीनां रसः

स्थाऽपो देवीर्मधुमतीरगृह्णन्नूर्जस्वती राजसूयाय चितानाः।
 याभिर्मित्रावरुणावभ्यषिञ्चन् याभिरिन्द्रमनयन्नत्यरातीः॥
 राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रं दत्त स्वाहा राष्ट्रदाः स्थ राष्ट्रममुष्मै
 दत्त॥ २० ॥

अत्येकादश च॥11॥ [११]

देवीरापः सं मधुमतीर्मधुमतीभिः सृज्यध्वं महि वर्चः
 क्षत्रियाय वन्वाना अनाधृष्टाः सीदतोर्जस्वतीर्महि वर्चः
 क्षत्रियाय दधतीरनिभृष्टमसि वाचो बन्धुस्तपोजाः सोमस्य
 दात्रमसि शुक्रा वः शुक्रेणोत्पुनामि चन्द्राश्चन्द्रेणामृता अमृतेन
 स्वाहा राजसूयाय चितानाः॥ सधमादौ द्युम्निनीरूर्ज एता
 अनिभृष्टा अपस्युवो वसानः। पस्त्यासु चक्रे वरुणः
 सधस्थमपां शिशुः॥ २१ ॥

मातृतमास्वन्तः॥ रघ्वत्रस्योल्बमसि रघ्वत्रस्य
 योनिरस्याविन्नो अग्निर्गृहपतिराविन्न इन्द्रो वृद्धश्रवा
 आविन्नः पूषा विश्ववेदा आविन्नो मित्रावरुणावृतावृधावाविन्ने
 द्यावापृथिवी धृतव्रते आविन्ना देव्यदितिर्विश्वरूप्याविन्नो
 ऽयमसावामुष्यायणोऽस्यां विश्वस्मिन् राष्ट्रे मंहते रघ्वत्राय

मह॒त आधि॑पत्याय मह॒ते जान॑राज्यायैष वो॑ भरता॒ राजा॒
सोमो॒ऽस्माकं॑ ब्राह्म॒णाना॒ऽ राजेन्द्र॑स्य॥ २२॥

वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्रघ्न॑स्त्वयायं वृ॒त्रं व॑ध्याच्छत्रु॒बाध॑नाः स्थ
पा॒त मा॑ प्र॒त्यश्च॑ पा॒त मा॑ ति॒र्यश्च॑म॒न्वश्च॑ मा पात दि॒ग्भ्यो॑
मा॑ पात॒ विश्वा॑भ्यो मा ना॒ष्ट्राभ्यः॑ पात॒ हिर॑ण्यवर्णावुषसा॑
विरो॒केऽयः॑ स्थूणावु॒दितौ॑ सूर्य॒स्याऽऽरो॑हतं वरुण मि॒त्रं ग॑तं
तत॑श्च॒ख्याथा॒मदि॑तिं॒ दिति॑ च॥ २३॥

शिशुरिन्द्रस्यैकचत्वारिंशच्च॥ १२॥ [१२]

स॒मिध॒मा ति॑ष्ठ गाय॒त्री त्वा॒ छन्द॑सामवतु त्रि॒वृथ॑स्तोमो॑
रथ॑न्त॒रऽ सामा॒ग्निर्दे॒वता॒ ब्रह्म॒ द्रवि॑णमु॒ग्रामा ति॑ष्ठ त्रि॒ष्टुप् त्वा॒
छन्द॑सामवतु पञ्च॒दशः॑ स्तोमो॑ बृ॒हत्सामेन्द्रो॑ दे॒वता॑ र॒ख्यत्रं॑
द्रवि॑णं वि॒राज॒मा ति॑ष्ठ जग॑ती त्वा॒ छन्द॑सामवतु सप्त॒दशः॑
स्तोमो॑ वैरू॒पऽ साम॑ म॒रुतो॑ दे॒वता॒ वि॒द्व्रवि॑णमु॒दीची॑मा
ति॑ष्ठानु॒ष्टुप् त्वा॑॥ २४॥

छन्द॑सामवत्वेकवि॒ंशः॑ स्तोमो॑ वैरा॒जऽ साम॑ मि॒त्रावरु॑णौ
दे॒वता॒ बलं॑ द्रवि॑णमु॒र्ध्वा॒मा ति॑ष्ठ प॒ङ्क्ति॑स्त्वा॒ छन्द॑सामवतु
त्रि॒णव॑त्रयस्त्रि॒ंशौ स्तोमो॑ शा॒क्रर॑रैव॒ते साम॑नी॒ बृह॑स्पतिर्दे॒वता॒

वर्चो॑ द्रवि॑णमी॒दृङ् चान्या॑दृङ् चैता॑दृङ् च॒ प्रति॑दृङ् च॒ मित॑श्च
संमि॑तश्च॒ सभ॑राः। शु॒क्रज्यो॑तिश्च॒ चित्र॑ज्यो॒तिश्च॒ सत्य॑ज्यो॒तिश्च॒
ज्योति॑ष्मा॒श्च सत्य॑श्चर्त॒पाश्च॑॥ २५॥

अत्य॑हाः। अ॒ग्नये॑ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑
सर॑स्वत्यै॒ स्वाहा॑ पू॒ष्णे स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये॒ स्वाहेन्द्रा॑य॒ स्वाहा॑
घोषा॑य॒ स्वाहा॑ श्लोका॑य॒ स्वाहा॑ऽशाय॒ स्वाहा॑ भगा॑य॒ स्वाहा॑
ख्वे॒त्रस्य॑ प॒तये॑ स्वाहा॑ पृथि॒व्यै स्वाहा॑ ऽन्तरि॑ख्याय॒ स्वाहा॑
दि॒वे स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाहा॑ च॒न्द्रम॑से॒ स्वाहा॑ नख्व॑त्रेभ्यः॒ स्वाहा॑-
ऽद्भ्यः॑ स्वाहौष॑धीभ्यः॒ स्वाहा॑ वन॒स्पति॑भ्यः॒ स्वाहा॑ चरा॑च॒रेभ्यः॑
स्वाहा॑ परि॒प्लवे॑भ्यः॒ स्वाहा॑ सरी॑सृ॒पेभ्यः॑ स्वाहा॑॥ २६॥

अ॒नुष्टु॑र्त्त॒पाश्च॑ सरी॑सृ॒पेभ्यः॑ स्वाहा॑॥ 13॥ [१३]

सोम॑स्य॒ त्विषि॑रसि॒ तवे॑व मे॒ त्विषि॑र्भूयाद॒मृत॑मसि॒ मृत्यो॑र्मा
पाहि॑ दि॒द्योन्मा॑ पा॒ह्यवे॑ष्टा द॒न्दशू॑का॒ निर॑स्तं॒ नमु॑चेः॒ शिरः॑॥
सोमो॑ राजा॒ वरु॑णो दे॒वा ध॑र्म॒सुव॑श्च॒ ये। ते ते॒ वाच॑श्च॒ सुव॑न्तां
ते ते॑ प्रा॒णश्च॒ सुव॑न्तां॒ ते ते॒ चख्युः॑ सुव॑न्तां॒ ते ते॒ श्रोत्र॑श्च॒
सुव॑न्ता॒श्च सोम॑स्य॒ त्वा द्यु॑म्नेना॒भिषि॑श्चाम्य॒ग्नेः॥ २७॥

तेज॑सा॒ सूर्य॑स्य॒ वर्च॑सेन्द्र॒स्येन्द्रि॑येण॒ मि॒त्रावरु॑णयोर्वी॒र्येण॑

म॒रुता॒मोज॑सा ख॒व॒त्राणां॑ ख॒व॒त्रप॑तिर॒स्यति॑ दि॒वस्पा॑हि
 स॒माव॑वृ॒त्रन्न॑ध॒रागु॑दी॒चीर॑हि॒ बु॒ध्रिय॑मनु॒ संच॑रन्ती॒स्ताः पर्व॑तस्य
 वृष॑भस्य॒ पृ॒ष्ठे नाव॑श्चरन्ति स्व॒सिच॑ इ॒यानाः॑॥ रु॒द्र यत्ते॒
 क्रयी॑ परं॒ नाम॒ तस्मै॑ हु॒तम॑सि य॒मेष्ट॑मसि। प्रजा॑पते॒ न
 त्वदे॒तान्य॑न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॑ परि॒ ता ब॑भूव। यत्का॑मास्ते
 जुहु॑मस्तन्नो॒ अस्तु॑ व॒यं स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥२८॥

अग्नेस्तैकादश च॥१४॥ [१४]

इन्द्र॑स्य॒ वज्रो॑ऽसि॒ वार्त्र॑घ्न॒स्त्वया॑ऽयं वृ॒त्रं व॑ध्यान्मि॒त्रावरु॑णयोऽसि॒
 प्रशा॒स्त्रोः प्र॒शिषा॑ युन॒ज्मि य॒ज्ञस्य॑ योगे॒न वि॒ष्णोः क्रमो॑ऽसि॒
 वि॒ष्णोः क्रा॒न्तम॑सि॒ वि॒ष्णोर्वि॒क्रान्त॑मसि॒ म॒रुता॑ प्रस॒वे
 जैष॑मा॒प्तं मनः॑ स॒म॒हमिन्द्रि॑येण॒ वीर्ये॑ण प॒शूनां॑ म॒न्युर॑सि॒
 तवे॑व मे म॒न्युर्भू॑या॒न्नमो॑ मा॒त्रे पृ॑थि॒व्यै माऽहं॑ मा॒तरं॑ पृथि॒वीं
 हि॑सि॒षं मा॑॥२९॥

मां मा॒ता पृ॑थि॒वी हि॑सी॒दिय॑द॒स्यायु॑र॒स्यायु॑र्मे धे॒ह्यूर्गस्य॑ूर्जं
 मे धेहि॒ यु॒ङ्क्षि॑सि॒ वर्चो॑ऽसि॒ वर्चो॑ मयि॒ धे॒ह्यग्र॑ये॒ गृह॑प॒तये॑
 स्वाहा॒ सोमा॑य॒ वन॑स्प॒तये॑ स्वाहेन्द्र॑स्य॒ बला॑य॒ स्वाहा॑
 म॒रुता॒मोज॑से॒ स्वाहा॑ ह॒सः शु॑चि॒षद्व॑सु॒रन्तरि॑ख्य- स॒द्धोता॑

वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्। नृषद्वरसदृतसद्योमसदजा गोजा
ऋतजा अद्रिजा ऋतं बृहत्॥३०॥

हि०सिषं मर्तजास्त्रीणि च॥15॥ [१५]

मित्रोऽसि वरुणोऽसि समहं विश्वैर्देवैः ख्षत्रस्य नाभिरसि
ख्षत्रस्य योनिरसि स्योनामा सीद सुषदामा सीद मा त्वा
हि०सीन्मा मा हि०सीन्निषसाद धृतव्रतो वरुणः पस्त्यास्वा
साम्राज्याय सुक्रतुर्ब्रह्मा ३ न त्व० राजन् ब्रह्माऽसि सविता-
ऽसि सत्यसवो ब्रह्मा ३ न त्व० राजन् ब्रह्माऽसीन्द्रोऽसि
सत्यौजाः॥३१॥

ब्रह्मा ३ न त्व० राजन् ब्रह्माऽसि मित्रोऽसि सुशेवो ब्रह्मा
३ न त्व० राजन् ब्रह्माऽसि वरुणोऽसि सत्यधर्मेन्द्रस्य वज्रो-
ऽसि वार्त्रघ्नस्तेन मे रध्य दिशोऽभ्यय० राजाऽभूत् सुश्लोकां
4 सुमङ्गलां 4 सत्यराजा ३ न। अपां नष्टे स्वाहोर्जो नष्टे
स्वाहाऽग्रये गृहपतये स्वाहा॥३२॥

सत्यौजांश्चत्वारि०शच्च॥16॥ [१६]

आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपति हिरण्यं दक्षिणा सारस्वतं
चरुं वंथसतरी दक्षिणा सावित्रं द्वादशकपालमुपध्वस्तो

द॒खि॒ष्णा पौ॒ष्णं च॒रुः॑ श्या॒मो द॒खि॒ष्णा बा॒र्ह॒स्प॒त्यं च॒रुः॑
 शि॒ति॒पृ॒ष्ठो द॒खि॒ष्णै॒न्द्र॒मे॒का॒द॒श॒क॒पा॒ल॒मृ॒ष॒भो द॒खि॒ष्णा वा॒रु॒णं
 द॒श॒क॒पा॒लं म॒हानि॑र॒ष्टो द॒खि॒ष्णा सौ॒म्यं च॒रुं ब॒भ्रु॒र्द॒खि॒ष्णा
 त्वा॒ष्ट्र॒म॒ष्टा॒क॒पा॒लः॑ शु॒ण्ठो द॒खि॒ष्णा वै॒ष्ण॒वं त्रि॑क॒पा॒लं वा॒म॒नो
 द॒खि॒ष्णा॥ ३३॥

आ॒ग्ने॒यं द्वि॒च॒त्वारि॑शत्॥ 17॥ [१७]

स॒द्यो दी॒र्ख॒य॒न्ति स॒द्यः सोमं॑ क्री॒ण॒न्ति पु॒ण्ड॒रि॒स्र॒जां
 प्र य॑च्छति द॒शभि॑र्व॒त्स॒त॒रैः सोमं॑ क्री॒णा॒ति द॒श॒पे॒यो
 भ॒व॒ति श॒तं ब्रा॑ह्म॒णाः पि॑ब॒न्ति स॒प्त॒द॒शः॑ स्तो॒त्रं भ॑वति
 प्रा॒का॒शा॒व॒ध्व॒र्य॒वे द॒दा॒ति स्र॒ज॑मु॒द्गा॒त्रे रु॒क्मः॑ हो॒त्रे-
 ऽश्वं॑ प्र॒स्तो॒तृ॒प्र॒ति॒हृ॒तृ॒भ्यां द्वा॒द॒श प॒ष्ठौ॒ही॒र्ब्र॒ह्म॒णे व॒शां
 मै॒त्रा॒व॒रु॒णा॒य॒र्ष॒भं ब्रा॑ह्म॒णाच्छु॑सि॒ने वा॒स॑सी॒ ने॒ष्टा॒पो॒तृ॒भ्याः॑
 स्थू॒रि॑ य॒वा॒चि॒त॒म॑च्छा॒वा॒का॒या॒न॒द्वा॒ह॑म॒ग्नी॒धे भा॒र्ग॒वो हो॒ता
 भ॒व॒ति श्रा॒य॒न्ती॒यं ब्र॒ह्म॒सा॒मं भ॑वति वा॒र॒व॒न्ती॒यं म॒ग्नि॒ष्टो॒म॒सा॒मः॑
 सा॒र॒स्व॒ती॒र॒पो गृ॑ह्णाति॥ ३४॥

वा॒र॒व॒न्ती॒यं च॒त्वारि॑ च॥ 18॥ [१८]

आ॒ग्ने॒य॒म॒ष्टा॒क॒पा॒लं नि॒र्व॒प॒ति हि॒र॒ण्यं द॒खि॒ष्णै॒न्द्र॒मे॒का॒द॒श॒क॒पा॒लं

दखि॑णा वैश्व॒दे॒वं च॒रुं पि॒शङ्गी॑ प॒ष्ठौही॑ दखि॑णा
 मै॒त्राव॒रुणी॑मा॒मि॒ख्यां व॒शा दखि॑णा बा॒र्हस्प॑त्यं च॒रुः
 शि॑ति॒पृ॒ष्ठो दखि॑णाऽऽदि॒त्यां म॒ल्हां ग॒र्भिणी॑मा ल॒भते
 मा॒रुतीं॑ पृ॒श्निं प॒ष्ठौही॑म॒श्विभ्यां॑ पू॒ष्णे पु॒रोडा॑शं द्वा॒दश॑क॒पालं
 नि॒र्वप॑ति॒ सर॑स्व॒ते स॒त्यवा॑चै च॒रुः स॑वि॒त्रे स॒त्यप्र॑स॒वाय
 पु॒रोडा॑शं द्वा॒दश॑क॒पालं ति॑सृ॒धन्वः॑ शु॒ष्कदृ॒तिर्दखि॑णा॥ ३५॥

आ॒ग्ने॒यः स॒प्तच॑त्वारि॒ंशत्॥ 19॥ [१९]

आ॒ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालं नि॒र्वप॑ति सौ॒म्यं च॒रुः स॑वि॒त्रं
 द्वा॒दश॑क॒पालं बा॒र्हस्प॑त्यं च॒रुं त्वा॒ष्ट्रम॒ष्टाक॑पालं वै॒श्वान॑रं
 द्वा॒दश॑क॒पालं दखि॑णो रथ॒वाहन॑वा॒हो दखि॑णा सा॒रस्व॑तं
 च॒रुं नि॒र्वप॑ति पौ॒ष्णं च॒रुं मै॒त्रं च॒रुं वा॑रु॒णं च॒रुं ख॒वैत्र॑प॒त्यं
 च॒रुमा॑दि॒त्यं च॒रुमु॑त्त॒रो रथ॑वाहन॒वाहो॑ दखि॑णा॥ ३६॥

आ॒ग्ने॒यं च॒तु॒स्त्रि॒ंशत्॥ 20॥ [२०]

स्वा॒द्वीं त्वा॑ स्वा॒दुना॑ ती॒व्रां ती॒व्रेणा॑मृ॒ताम॑मृ॒तेन॑ सृ॒जामि॑
 सः सोमे॑न॒ सोमो॑ऽस्य॒श्विभ्यां॑ प॒च्यस्व॒ सर॑स्व॒त्यै प॒च्यस्वेन्द्रा॑य
 सु॒त्राम्णे॑ प॒च्यस्व॒ पुना॑तु॒ ते परि॑स्रु॒तः सोम॑ः सूर्य॑स्य

दुहिता। वारेण शश्वता तना॥ वायुः पूतः पवित्रेण
 प्रत्यङ्मुखो अतिद्रुतः। इन्द्रस्य युज्यः सखा॥ कुविदङ्ग
 यवमन्तो यव चिद्यथा दान्त्यनुपूर्वं वियूय। इहेहैषां कृणुत
 भोजनानि ये बर्हिषो नमोवृक्तिं न जग्मुः॥ आश्विनं धूम्रमा
 लभते सारस्वतं मेषमैन्द्रमृषभमैन्द्रमेकादशकपालं निर्वपति
 सावित्रं द्वादशकपालं वारुणं दशकपालं५ सोमप्रतीकाः
 पितरस्तृणुत वडबा दखिणा॥३७॥

भोजनानि षड्विंशतिश्च॥२१॥ [२१]

अग्नाविष्णू महि तद्वा महित्वं वीतं घृतस्य गुह्यानि नाम।
 दमेदमे सप्त रत्ना दधाना प्रति वां जिह्वा घृतमा चरण्येत्॥
 अग्नाविष्णू महि धामं प्रियं वां वीथो घृतस्य गुह्या जुषाणा।
 दमेदमे सुष्टुतीर्वावृधाना प्रति वां जिह्वा घृतमुच्चरण्येत्॥ प्र
 णो देवी सरस्वती वाजेभिर्वाजिनीवती। धीनामवित्र्यंवतु।
 आ नो दिवो बृहतः॥३८॥

पर्वतादा सरस्वती यजता गन्तु यज्ञम्। हवं देवी
 जुजुषाणा घृताचीं शग्मां नो वाचमुशती शृणोतु॥ बृहस्पते
 जुषस्व नो हव्यानि विश्वदेव्य। रास्व रत्नानि दाशुषे॥

ए॒वा पि॒त्रे वि॒श्वदे॑वाय॒ वृष्णे॑ य॒ज्ञैर्वि॑धेम॒ नम॑सा ह॒विर्भिः॑ ।
 बृह॑स्पते सुप्र॒जा वी॒रव॑न्तो व॒यः॑ स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्॥
 बृह॑स्पते अति॒ यद॑र्यो अर्हा॑द्युमद्विभाति॒ क्रतु॑म॒ञ्जनै॑षु ।
 यद्दी॒दय॑च्छ॒वसा॑ ॥ ३९ ॥

ऋ॒तप्र॒जात॒ तद॑स्मासु॒ द्रवि॑णं धेहि चि॒त्रम्॥ आ नो॑
 मि॒त्रावरु॑णा घृ॒तैर्गव्यू॑तिमुख्यतम् । मध्वा॒ रजा॑सि सु॒क्रतू॑ ॥
 प्र बा॒हवा॑ सि॒सृतं जी॒वसे॑ न॒ आ नो॑ गव्यू॒तिमुख्य॑तं घृ॒तेन॑ ।
 आ नो॑ जने॑ श्रवयतं यु॒वाना॑ श्रु॒तं मे॑ मि॒त्रावरु॑णा ह॒वेमा॑ ॥
 अ॒ग्निं वः॑ पू॒र्व्यं गि॒रा दे॒वमी॑डे॒ वसू॑नाम् । स॒पर्य॑न्तः पुरु॒प्रियं॑
 मि॒त्रं न र॑ष्ये॒त्रसाध॑सम् ॥ म॒रूषू॑ दे॒वव॑तो रथः ॥ ४० ॥

शू॒रो वा पृ॑थ्सु का॒सु चि॑त् । दे॒वानां॑ य इ॒न्मनो॑ यज॑मान॒
 इय॑र॒ख्यत्य॒भीद॑य॒ज्वनो॑ भुवत् ॥ न य॑ज॒मान रि॑ष्यसि॒ न
 सु॒न्वान॒ न दे॑वयो ॥ अ॒स॒दत्र॑ सु॒वीर्य॑मु॒त त्यदा॑श्वश्वि॒यम्॥
 नकि॑ष्टं क॒र्मणा॑ न॒शन्न॑ प्र योष॑न्न योष॑ति ॥ उ॒पं र॑ष्यरन्ति॒
 सिन्ध॑वो म॒योभु॑व॒ ईजा॑नं च॒ यक्ष्य॑माणं च धे॒नवः॑ । पृ॒णन्त॑
 च॒ पपु॑रिं च ॥ ४१ ॥

श्र॒व॒स्यवो॑ घृ॒तस्य॒ धारा॒ उप॑ यन्ति वि॒श्वतः॑ ॥ सोमा॑रु॒द्रा

वि वृह॑तं वि॒षूची॑म॒मी॒वा॒ या नो॒ गय॑मावि॒वेश॑। आ॒रे बा॑धे॒थां
 नि॒र॒ऋ॒तिं॑ प॒रा॒चैः कृ॑तं चि॒दे॒नः प्र॑मु॒मु॒क्तम॒स्मत्॥ सोमा॑रु॒द्रा
 यु॒वमे॒तान्य॒स्मे वि॒श्वा त॒नूषु॑ भे॒षजा॑नि॒ धत्त॑म्। अ॒वं स्य॑तं
 मु॒ञ्च॒तं य॒त्रो अ॒स्ति त॒नूषु॑ ब॒द्धं कृ॑तमे॒नो अ॒स्मत्॥ सोमा॑पू॒षणा
 ज॒न॒ना र॒यी॒णां ज॒न॒ना दि॒वो ज॒न॒ना पृ॒थि॒व्याः। जा॒तौ वि॒श्वस्य॑
 भु॒व॒नस्य॑ गो॒पौ दे॒वा अ॑कृ॒ण्वन्न॒मृत॑स्य॒ नाभि॑म्॥ इ॒मौ दे॒वौ
 जा॒य॒मानौ जु॑ष॒न्ते॒मौ तमा॑सि गू॒हता॑मजु॒ष्टा। आ॒भ्यामि॒न्द्रः
 प॒क्वमा॑मास्व॒न्तः सो॒मापू॑ष॒भ्यां ज॒नदु॑स्त्रि॒यासु॑॥ ४२॥

बृह॒तः श॒र्वसा॒ रथः॒ प॒पुंरि॑ च दि॒वो ज॒न॒ना पञ्च॑विं॒शति॑श्च॥ २२॥ ————— [२२]

वा॒य॒व्यं प्र॒जाप॑ति॒स्ता वरु॑ण॒न्दे॒वासुरा॑ ए॒ष्वंसा॒वादि॒त्यो दश॑र॒षभा॑मि॒न्द्रो व॒लस्य॑ बा॒र॒हस्प॑त्यं
 व॑ष॒ट्कारो॑ऽसौ सौ॒री वरु॑णमा॒श्विन॑मि॒न्द्रं वो न॒र ए॒का॒दश॑॥ ११॥ वा॒य॒व्यं मा॒ग्नेयी॑ङ्कु॒ष्णग्री॒वीम॑सा॒वादि॒त्यो
 वा अ॑हो॒रा॒त्राणि॑ व॒षट्का॑रः प्र॒जन॑यि॒ता हु॑वे तुरा॒णां पञ्च॑षष्टिः॥ ६५॥ वा॒य॒व्यं प्र॑मो॒षीः॥ ———

—————॥ प्रथमः प्रश्नः समाप्तः॥ —————॥ [२३]

॥ काण्डम् २ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

वा॒युर्व्य॑ऽ श्वेत॒माल॑भेत् भू॒तिकामो॑ वा॒युर्वै॑ऽ क्षेपि॑ष्ठा दे॒वता॑
 वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ भूति॑ङ्गमयति॒
 भव॑त्ये॒वाति॑क्षिप्रा दे॒वते॒त्याहुः॑ सैन॑मीश्व॒रा प्र॒दह॑ इत्ये॒तमे॒व
 सन्तं॑ वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॑भेत नि॒युद्वा अ॑स्य॒ धृति॑र्द्धृत ए॒व
 भूति॑मु॒पैत्य॑प्र॒दाहाय॑ भव॑त्ये॒व (1)

वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॑भेत् ग्राम॑कामो वा॒युर्वा इ॒माः
 प्र॒जा न॑स्यो॒ता नैनी॑यते वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ऽ स्वेन॑
 भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्र॒जा न॑स्यो॒ता निय॑च्छति
 ग्राम्ये॑व भ॑वति नि॒युत्वंते॑ भवति द्धु॒वा ए॒वास्मा॑ अन॑पगाः
 करो॑ति वा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॑भेत प्र॒जाका॑मः प्रा॒णो वै
 वा॒युर॑पा॒नो नि॒युत्प्रा॑णापा॒नौ खलु॑ वा ए॒तस्य॑ प्र॒जायाः॑ (2)

अप॑क्रामतो॒ योऽलं॑ प्र॒जायै॑ सन्प्र॒जान्न॑ वि॒न्दते॑ वा॒युमे॒व
 नि॒युत्वंन्त॑ऽ स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प्रा॒णापा॒ना-
 भ्यां॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वि॒न्दते॑ प्र॒जाँश्चा॒यवे॑ नि॒युत्वंत॑ आल॑भेत्

ज्योगामयावी प्राणो वै वायुरपानो नियुत् प्राणापानौ खलु वा
 एतस्मादपक्रामतो यस्य ज्योगामयति वायुमेव नियुत्वंन्तः
 स्वेन भागधेयेनोप (3)

धावति स एवास्मिन्प्राणापानौ दधात्युत यदीतासुर्भवति
 जीवत्येव प्रजापतिर्वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयत
 प्रजाः पशून्सृजेयेति स आत्मनो वपामुदक्खिदत्तामग्नौ
 प्रागृह्णात्ततोऽजस्तूपरः समभवत्तः स्वायै देवताया आ-
 ऽलभत् ततो वै स प्रजाः पशून्सृजत् यः प्रजाकामः
 (4)

पशुकामः स्यात्स एतं प्राजापत्यमजन्तूपरमालभेत
 प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 प्रजां पशून्प्रजनयति यच्छ्रुणस्तत्पुरुषाणां रूपं
 यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्ववां यदव्या इव
 शफास्तदवीनां यदज- स्तदजानामेतावन्तो वै ग्राम्याः
 पशवस्तान् (5)

रूपेणैवावरुन्धे सोमापौष्णत्रैतमालभेत पशुकामो द्वौ
 वा अजायै स्तनौ नानैव द्वावभिजायैते ऊर्जं पुष्टिन्तृतीयः
 सोमापूषणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै

प॒शून्प्रज॑नयतः सोमो॒ वै रेतो॑धाः पू॒षा प॑शूनां प्र॒जनयि॑ता
सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रेतो॒ दधा॑ति पू॒षा प॑शून्प्रज॑नयत्यौदु॒म्बरो॑
यू॒पो भव॑त्यूर्वा उ॒दुम्बर॑ ऊ॒र्क्पर्श॑व ऊ॒र्जैवा॑स्मा ऊ॒र्जं
प॒शून्वरु॑न्धे॥६॥

—[१]भव॑त्ये॒व प्र॒जाया॑ आ॒मय॑ति वा॒युमे॒व नि॒युत्वंन्त॑ः
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ प्र॒जाका॑म॒स्तान् यू॒पस्त्रयो॑दश च।⁽¹⁾

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑स्मात्सृ॒ष्टाः प॑रा॒चीरा॑यन्ता
वरु॑णमगच्छन्ता अन्वै॒त्ताः पुन॑रयाचत॒ ता अ॑स्मै न
पुन॑रददा॒त्सोऽब्र॑वीद्वरं वृणी॒ष्वथ॑ मे पुन॑र्देहीति॒ तासां॑
वर॒माऽल॑भत॒ स कृ॑ष्ण एक॑शितिपादभवद्यो वरु॑णगृहीतः
स्या॒त्स ए॒तं वा॑रु॒णं कृ॑ष्णमेक॑शितिपादमाल॑भेत् वरु॑णम्
(7)

ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ वरु॑णपा॒शान्मु॑ञ्चति
कृ॑ष्ण एक॑शितिपाद्भवति॒ वारु॑णो ह्ये॒ष दे॒वत॑या
समृ॑द्धौ सुव॑र्भानुरासुरः सूर्य॑न्तम॑साऽवि॒द्यत्त॑स्मै दे॒वाः
प्राय॑श्चित्तिमैच्छन्तस्य॒ यत्प्र॑थम॒न्तमो॑ऽपाघ्न॒न्त्सा कृ॑ष्णा-
ऽवि॑रभवद्यद्वितीय॑ः सा फल्गु॑नी यत्तृतीय॑ः सा ब॒ल॒र॒खी

यद॑द्ध्य॒स्थाद॒पाकृ॑न्त॒न्त्साऽवि॑र्ष॒शा (8)

सम॑भव॒त्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्देव॑प॒शुर्वा अ॒यः॑ सम॑भू॒त्कस्मा॑
इ॒ममाल॑प्स्याम॒हु इत्य॑थ॒ वै तर्ह्य॑ल्पा॒ पृथि॒व्यासी॒दजा॑ता॒
ओष॑धय॒स्तामवि॑ व॒शामा॑दित्येभ्यः॒ कामा॑याऽल॒भन्त॒ ततो॒ वा
अप्र॑थत॒ पृथि॒व्यजा॑यन्तौष॑धयो॒ यः का॒मये॑त॒ प्रथे॑य॒ पशु॑भिः
प्र प्र॒जया॑ जाये॒येति॒ स ए॒तामवि॑ व॒शामा॑दित्येभ्यः॒ कामा॑य
(9)

आ ल॑भेतादित्याने॒व का॒मः॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒
त ए॒वैनं॑ प्र॒थय॑न्ति॒ पशु॑भिः॒ प्र प्र॒जया॑ जनयन्त्य॒सावा॑दित्यो
न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छु॑न्तस्मा॑ ए॒ता
म॒ल्हा आल॑ऽभन्ताग्नेयीङ्कु॑ष्णग्री॒वीः स॑हि॒तामै॒न्द्रीः॑
श्वेतां॑ बा॒र्हस्प॑त्यान्ताभि॒रेवा॑स्मिन्नुच॑मदधुर्यो॒ ब्रह्म॑वर्च॒सका॑मः
स्यात्त॑स्मा॑ ए॒ता म॒ल्हा आल॑भेत (10)

आग्नेयीङ्कु॑ष्णग्री॒वीः स॑हि॒तामै॒न्द्रीः॑ श्वेतां॑ बा॒र्हस्प॑त्यामे॒ता
ए॒व दे॒वताः॑ स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्ब्रह्मवर्च॒सन्द॑ध
ब्रह्म॑वर्च॒स्यैव॑ भ॒वति॒ वस॑न्ता॑ प्रा॒तरा॑ग्नेयीङ्कु॑ष्णग्री॒वीमाल॑भेत
ग्री॒ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने स॑हि॒तामै॒न्द्रीः॑ श॒रद्य॑परा॒ह्णे श्वेतां॑

बार॑हस्प॒त्यात्रीणि॑ वा आ॒दि॒त्यस्य॑ तेजा॑सि व॒सन्ता॑
प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने श॒रद्य॑परा॒ह्णे याव॑न्त्ये॒व तेजा॑सि
तान्ये॒व (11)

अव॑ रु॒न्धे सं व॒थ्स॒रं पु॒र्याल॑भ्यन्ते सं व॒थ्स॒रो वै
ब्र॑ह्मव॒र्चस॑स्य॒ प्रदा॑ता सं व॒थ्स॒र ए॒वास्मै॑ ब्रह्मव॒र्चसं॑ प्रयच्छति
ब्रह्मव॒र्चस्ये॑व भ॒वति ग॒र्भिण॑यो भवन्तीन्द्रि॒यं वै गर्भ॑
इन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्दधति सा॒रस्व॒तीं मे॒षीमा॑ल॒भेत॒ य ई॒श्वरो॑
वा॒चो व॑दि॒तोः स॒न्वाच॑न्न वदे॒द्वाग्वै॑ स॒रस्व॒ती स॒रस्व॒तीमे॒व
स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति सै॒वास्मि॑न् (12)

वाच॑न्दधाति प्रवदि॒ता वा॒चो भ॑व॒त्यप॑न्नदती भवति
तस्मा॑न्मनु॒ष्याः सर्वा॑ वाचं वदन्त्याग्ने॒यङ्कु॑ष्णाग्री॒वमा॑ ल॒भेत
सौ॒म्यं ब॒भ्रु॒ज्यो॒गाम॑याव्य॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रङ्गच्छति
सोम॑र॒सो यस्य॑ ज्यो॒गाम॑य॒त्यग्ने॑रे॒वास्य॑ शरी॑रन्निष्क्रीणाति
सोमा॑द्रस॑मु॒त यदी॒तासु॑र्भवति जी॒वत्ये॑व सौ॒म्यं ब॒भ्रुमा॑ल॒भेताग्ने॑य
प्र॒जाका॑मः सोमः॑ (13)

वै रे॑तो॒धा अ॒ग्निः प्र॒जाना॑ प्र॒जन॑यिता सोम॑ ए॒वास्मै॑
रेतो॑ दधा॒त्यग्निः॑ प्र॒जां प्र॒ज॑नयति वि॒न्दते॑ प्र॒जामा॑ग्ने॒यङ्कु॑ष्णा-

ग्रीवमालभेत सौम्यं बभ्रुं यो ब्राह्मणो विद्यामनूच्य न
विरोचेत् यदाग्नेयो भवति तेजं एवास्मिन्तेन दधाति
यत्सौम्यो ब्रह्मवर्चसन्तेन कृष्णग्रीवं आग्नेयो भवति तमे
एवास्मादपहन्ति श्वेतो भवति (14)

रुचमेवास्मिन्दधाति बभ्रुः सौम्यो भवति ब्रह्मवर्चसमेवास्मिन्नि
सौम्यं बभ्रुमाग्नेयकृष्णग्रीवं पुरोधयाः स्पर्धमान आग्नेयो वै
ब्राह्मणः सौम्यो राजन्योऽभितः सौम्यमाग्नेयौ भवतस्तेजसैव
ब्रह्मणोभयतो राष्ट्रं परिगृह्णात्येकधा समावृङ्क्ते पुर एनन्दधते॥
(15)

लभेत वरुणं वशैतामविं वशामादित्येभ्यः कामाय मल्हा आलभेत तान्येव सैवास्मिन्त्सोमः
श्वेतो भवति त्रिचत्वारिंशच्च। (2)॥ [२]

देवासुरा एषु लोकेष्वस्पर्द्धन्तु स एतं विष्णुर्वामनमपश्यत्
स्वायै देवताया आलभत ततो वै स इमाल्लोकानभ्यजयद्वैष्णवं
वामनमालभेत स्पर्द्धमानो विष्णुरेव भूत्वेमाल्लोकानभिजयति
विषम आलभेत विषमा इव हीमे लोकाः समृद्ध्या इन्द्राय
मन्युमते मनस्वते ललामं प्राशृङ्गमालभेत सङ्ग्रामे (16)

सं यत्त इन्द्रियेण वै मन्युना मनसा सङ्ग्रामञ्जयतीन्द्रमेव

म॒न्युम॑न्तं॒ मन॑स्वन्तुः॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
 ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒ तः
 स॒ङ्ग्राम॑मिन्द्रा॒य म॒रुत्वंते॑ पृ॒श्निस॒क्थमाल॑भेत्॒ ग्राम॑काम्
 इन्द्र॑मे॒व म॒रुत्वंतुः॒ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑
 सजा॑तान्प्रयच्छति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति॒ यदृष॑भस्तेन॑ (17)

ऐन्द्रो॑ यत्पृ॒श्निस्तेन॑ मा॒रुतः॑ समृ॒द्धौ प॒श्चात्पृ॒श्निस॒क्थो
 भ॑वति॒ पश्चा॑दन्ववसा॒यिनी॑मे॒वास्मै॑ वि॒शङ्क॑रोति॒ सौम्यं॑
 ब॒भ्रुमाल॑भे॒तान्न॑कामः॒ सौम्यं॑ वा अन्नः॑ सोम॑मे॒व स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ अन्नं॒ प्रय॑च्छत्यन्ना॒द ए॒व
 भ॑वति॒ ब॒भ्रुर्भव॑त्येतद्वा अन्न॑स्य रू॒पः समृ॒द्धौ सौम्यं॑
 ब॒भ्रुमाल॑भेत्॒ यमल॑म् (18)

रा॒ज्याय॑ सन्तः॑ रा॒ज्यन्नोप॑नमे॒त्सौम्यं॑ वै रा॒ज्यः॑ सोम॑मे॒व
 स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ रा॒ज्यं प्रय॑च्छत्यु॒पै नः॑
 रा॒ज्यन्न॑मति॒ ब॒भ्रुर्भव॑त्येतद्वै सोम॑स्य रू॒पः समृ॒द्ध्या इन्द्रा॑य
 वृ॒त्रतुरे॑ ल॒लामं॑ प्राशृ॒ङ्गमाल॑भेत् ग॒तश्रीः॑ प्र॒तिष्ठा॑कामः
 पा॒प्मान॑मे॒व वृ॒त्रन्ती॒र्त्वा प्र॑ति॒ष्ठाङ्ग॑च्छ॒तीन्द्रा॑याभिमाति॒घ्ने
 ल॒लामं॑ प्राशृ॒ङ्गमा॑ (19)

ल॒भेत् यः पा॒प्मना॑ गृही॒तः स्यात्पा॒प्मा वा
 अ॒भिमा॑तिरिन्द्र॒मेवाभि॑माति॒हन्ꣳ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑
 स ए॒वास्मा॑त्पा॒प्मानं॑म॒भिमा॑तिं प्रणु॑दत् इन्द्रा॒य व॒ज्रिणे॑
 ल॒लामं॑ प्राशृङ्ग॒माल॑भेत् यमल॑ राज्याय॒ सन्तः॑
 रा॒ज्यत्रो॑पनमेदिन्द्र॒मेव व॒ज्रिणःꣳ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑
 स ए॒वास्मै॑ वज्रं प्रयच्छति॒ स ए॒नं वज्रो॑ भू॒त्या इ॒न्ध्र उपै॑नꣳ
 रा॒ज्यन्न॑मति ल॒लामः॑ प्राशृङ्गो भ॑वत्येतद्वै वज्र॑स्य रू॒पꣳ
 समृ॑द्धौ॥ (20)

सङ्ग्रामे तेनालमभिमातिघ्ने ललामं प्राशृङ्गमैनं पञ्चदश च।३।। [३]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत् तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्तिमैच्छन्तस्मा॑
 ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भन्त॒ तयै॑वास्मिन्नुच॑मदधुर्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सका॑म
 स्यात्तस्मा॑ ए॒तान्दश॑र्षभा॒माऽल॑भेता॒मुमे॑वादि॒त्यꣳ स्वेन॑
 भा॒गधे॑येनोप॒धावति॑ स ए॒वास्मि॑न्ब्रह्म- वर्च॒सन्द॑धाति
 ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑ भ॑वति व॒सन्ता॑ प्रा॒तस्त्री॑ल्ल॒लामा॑नाल॒भेत॑ ग्री॒ष्मे
 म॒द्ध्यन्दि॑ने (21)

त्रीञ्छितिपृष्ठाञ्छरद्यपराह्णे त्रीञ्छितिवारात्रीणि वा
 आ॒दि॒त्यस्य॑ तेजा॑सि व॒सन्ता॑ प्रा॒तर्ग्री॑ष्मे म॒द्ध्यन्दि॑ने
 श॒रद्य॑पराह्णे याव॑न्त्ये॒व तेजा॑सि॒ तान्ये॒वाव॑रु॒न्धे त्रय॑स्त्रय॒

आलभ्यन्तेऽभिपूर्वमेवास्मिन्तेजो दधाति सं वथ्सरं
 पर्यालभ्यन्ते सं वथ्सरो वै ब्रह्मवर्चसस्य प्रदाता सं वथ्सर
 एवास्मै ब्रह्मवर्चसं प्रयच्छति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति सं
 वथ्सरस्य परस्तात्प्राजापत्यङ्कद्रुम् (22)

आलभेत प्रजापतिः सर्वा देवता देवतास्वेव
 प्रतितिष्ठति यदि बिभीयाद्दुश्चर्मा भविष्यामीति सोमापौष्णः
 श्याममालभेत सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः पशवः
 स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्चर्मा भवति
 देवाश्च वै यमश्चास्मिल्लौकेऽस्पृद्धन्त स यमो देवानामिन्द्रियं
 वीर्यमयुवत् तद्यमस्य (23)

यमत्वन्ते देवा अमन्यन्त यमो वा इदमभूद्यद्वयः
 स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्थ्स एतौ प्रजापतिरात्मनं
 उक्षवशौ निरमिमीत ते देवा वैष्णावरुणीं वशामा-
 ऽलभन्तैन्द्रमुक्षाणन्तं वरुणेनैव ग्राहयित्वा विष्णुना यज्ञेन
 प्राणदन्तैन्द्रेणैवास्यैन्द्रियमवृञ्जत् यो भ्रातृव्यवान्थस्याथ्स
 स्पृद्धमानो वैष्णावरुणीम् (24)

वशामालभेतैन्द्रमुक्षाणं वरुणेनैव भ्रातृव्यङ्ग्राहयित्वा

विष्णुना यज्ञेन प्रणुदत ऐन्द्रेणैवास्यैन्द्रियं वृद्धे भवत्यात्मना
 परास्य भ्रातृव्यो भवतीन्द्रो वृत्रमहन्तं वृत्रो हतष्पोऽशभिर्भोगैरसि
 वृत्रस्य शीर्षतो गाव उदायन्ता वैदेह्योऽभवन्तासामृषभो
 जघनेऽनूदैत्तमिन्द्रः (25)

अचायथ्सोऽमन्यत यो वा इममालभेत मुच्येतास्मात्पाप्मन
 इति स आग्नेयङ्कुष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभन्तस्याग्निरेव स्वेन
 भागधेयेनोपसृतष्पोऽशधा वृत्रस्य भोगानप्यदहदैन्द्रेणैन्द्रियमात्म
 यः पाप्मना गृहीतः स्याथ्स आग्नेयङ्कुष्णग्रीवमालभेतैन्द्रमृषभमसि
 स्वेन भागधेयेनोपसृतः (26)

पाप्मानमपि दहत्यैन्द्रेणैन्द्रियमात्मन्यत्ते मुच्यते पाप्मनो
 भवत्येव द्यावापृथिव्याऽन्धेनुमालभेत ज्योगंपरुद्धोऽनयोर्हि
 वा एषोऽप्रतिष्ठितोऽथैष ज्योगंपरुद्धो द्यावापृथिवी एव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति ते एवैनं प्रतिष्ठाङ्गमयतः प्रत्येव तिष्ठति
 पर्यारिणी भवति पर्यारीव ह्येतस्य राष्ट्रं यो ज्योगंपरुद्धः
 समृद्धौ वायव्यम् (27)

वथ्समा लभेत वायुर्वा अनयोर्वथ्स इमे वा एतस्मै लोका
 अपशुष्का विडपशुष्काऽथैष ज्योगंपरुद्धो वायुमेव स्वेन

भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ इ॒माल्लौ॑कान् विशं॒ प्रदा॑पयति॒
प्रास्मा॑ इ॒मे लो॒काः सु॑वन्ति॒ भुञ्ज॑त्ये॒नं वि॒दुप॑तिष्ठते॥ (28)

मुद्ध्यन्दिने कर्तुं यमस्य स्पृद्धमानो वैष्णावरुणीन्तमिन्द्रोऽस्य स्वेन भागधेयेनोपसृतो
वायव्यन्दिचत्वारिंशच्च। (4)॥ [४]

इन्द्रो॑ व॒लस्य॒ बिल॒मपौ॑र्णो॒थ्स य उ॑त्त॒मः प॒शुरा॑सी॒तं पृ॑ष्ठं
प्रति॑ स॒ङ्ग॒ह्योद॑क्खिदत्तं॑ स॒हस्रं॑ प॒शवो॑ऽनू॒दाय॑न्थ्स उ॒न्नतो॑-
ऽभ॒वद्यः॑ प॒शुका॑मः स्याथ्स ए॒तमै॑न्द्रमु॒न्नत॑माल॒भेते॑न्द्रमे॒व स्वेन॑
भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ प॒शून्प्रय॑च्छति॒ पशु॑माने॒व
भ॑वत्यु॒न्नतः॑ (29)

भ॒वति॒ सा॒हस्री॒ वा ए॒षा ल॒क्ष्मी यदु॑न्नतो ल॒क्ष्मियै॒व
प॒शून्व॑रुन्धे य॒दा स॒हस्रं॑ प॒शून्प्राप्नु॑यादथ॒ वैष्णा॒वं वा॑म॒नमा
ल॒भेते॑तस्मि॒न्वै तथ्स॒हस्र॒मद्य॑तिष्ठ॒त्तस्मा॑देष वा॑म॒नः समी॑षितः
प॒शुभ्य॑ ए॒व प्र॒जाते॑भ्यः प्रति॒ष्ठान्द॑धाति॒ कोऽर्ह॑ति स॒हस्रं॑
प॒शून्प्राप्नु॑मित्या॒हुरहो॑रा॒त्राण्ये॒व स॒हस्रं॑ स॒ंपाद्या॑ल॒भेत॑ प॒शवः॑
(30)

वा अ॒होरा॒त्राणि॑ प॒शूने॒व प्र॒जाता॑न्प्रति॒ष्ठाङ्ग॑मय॒त्योष॑धी॒भ्यो
वे॒हत॑माल॒भेत॑ प्र॒जाका॑म॒ ओष॑धयो॒ वा ए॒तं प्र॒जायै॑

परिबाधन्ते योऽलं प्रजायै सन्प्रजान्न विन्दत ओषधयः
 खलु वा एतस्यै सूतुमपि घ्नन्ति या वेहद्भवत्योषधीरेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति ता एवास्मै स्वाद्योनेः प्रजां प्रजनयन्ति
 विन्दते (31)

प्रजामापो वा ओषधयोऽसत्पुरुष आप एवास्मा असंतः
 सद्ददति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नापस्त्वावासंतः
 सद्ददतीत्यैन्द्रीः सूतवंशामालभेत भूतिकामोऽजातो वा एष
 योऽलं भूत्यै सन्भूतिन्न प्राप्नोतीन्द्रं खलु वा एषा सूत्वा
 वशाऽभवत् (32)

इन्द्रमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं भूतिङ्गमयति
 भवत्येव यः सूत्वा वशा स्यात्तमैन्द्रमेवालभेतैतद्वाव
 तदिन्द्रियः साक्षादेवेन्द्रियमवरुन्ध ऐन्द्राग्रं पुनरुत्सृष्टमालभेत
 य आ तृतीयात्पुरुषात्सोमन्न पिबेद्विच्छिन्नो वा एतस्य
 सोमपीथो यो ब्राह्मणः सन्ना (33)

तृतीयात्पुरुषात्सोमन्न पिबेतीन्द्राग्नी एव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै सोमपीथं प्रयच्छत
 उपैनः सोमपीथो नमति यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ
 इन्द्रियमेव सोमपीथमवरुन्धे यदाग्नेयो भवत्याग्नेयो वै

ब्राह्मणः स्वामेव देवतामनु सन्तनोति पुनरुत्सृष्टो भवति
पुनरुत्सृष्ट इव ह्येतस्य (34)

सोमपीथः समृद्धौ ब्राह्मणस्पत्यन्तूपरमालंभेताभिचरन्ब्राह्मणस्
स्वेन भागधेयेनोपधावति तस्मा एवैनमा वृश्चति
ताजगार्तिमार्च्छति तूपरो भवति क्षुरपविर्वा एषा
लक्ष्मी यत्तूपरः समृद्धौ स्फ्यो यूपो भवति वज्रो वै स्फ्यो
वज्रमेवास्मै प्रहरति शरमयं बर्हिः शृणात्येवैनं वैभीदक
इद्धो भिनत्येवैनम्॥ (35)

भुवत्युन्नतः पशवो जनयन्ति विन्दतेऽभवत्सन्नेतस्येद्धस्त्रीणि च॥ (5)॥ ——— [५]

बार्हस्पत्यः शितिपृष्ठमालंभेत ग्रामकामो यः
कामयेत पृष्ठः संमानानां स्यामिति बृहस्पतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवैनं पृष्ठः संमानानांङ्करोति ग्राम्येव
भवति शितिपृष्ठो भवति बार्हस्पत्यो ह्येष देवतया समृद्धौ
पौष्णः श्याममालंभेतान्नकामोऽन्नं वै पूषा पूषणमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै (36)

अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवति श्यामो भवत्येतद्वा
अन्नस्य रूपः समृद्धौ मारुतं पृश्निमालंभेतान्नकामोऽन्नं वै

म॒रुतो॑ म॒रुत॑ ए॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॒ अन्नं॑
प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ पृश्नि॑र्भवत्येतद्वा अन्न॑स्य रू॒पः
समृ॑द्ध्या ऐ॒न्द्रम॑रु॒णमाल॑भेतेन्द्रि॒यका॑म॒ इन्द्र॑मे॒व (37)

स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यन्द॑धातीन्द्रि॒याब्धे॑
भ॑वत्यरु॒णो भ्रू॑मान्भवत्येतद्वा इन्द्र॑स्य रू॒पः समृ॑द्धौ
सावि॑त्रमु॒पद्ध॒स्तमाल॑भेत स॒निका॑मः सवि॒ता वै प्र॑स॒वाना॑मी॒शे
सवि॑तार॒मे॒व स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑ स॒निं
प्र॑सु॒वति॒ दान॑कामा अस्मै प्र॒जा भ॑वन्त्युपद्ध॒स्तो भ॑वति
सावि॑त्रो ह्ये॒षः (38)

दे॒वता॑या॒ समृ॑द्धौ वैश्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भेतान्न॒कामो॑ वैश्वदे॒वं
वा अन्नं॑ वि॒श्वाने॒व दे॒वान्स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मा॒
अन्नं॑ प्रय॑च्छन्त्यन्ना॒द ए॒व भ॑वति॒ बहुरू॒पो भ॑वति॒ बहुरू॒पः
ह्यन्न॑ः समृ॑द्धौ वैश्वदे॒वं ब॑हुरू॒पमाल॑भेत॒ ग्राम॑कामो वैश्वदे॒वा वै
स॑जा॒ता वि॒श्वाने॒व दे॒वान्स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ त ए॒वास्मै॑
(39)

स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति॒ बहुरू॒पो भ॑वति॒
ब॒हुदे॒वत्यो॑ ३ ह्ये॒ष समृ॑द्धौ प्राजाप॒त्यन्तू॑पर॒माल॑भेत॒
यस्या॑ना॒ज्ञात॑मि॒व ज्यो॒गामये॑त्प्राजाप॒त्यो वै पु॑रुषः

प्रजापतिः खलु वै तस्य वेदु यस्यानाज्ञातमिव
 ज्योगामयति प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनन्तस्मात्स्त्रामान्मुञ्चति तूपरो भवति प्राजापत्यो ह्येष
 देवतया समृद्धौ॥ (40)

अस्मा इन्द्रमेवेष संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै प्राजापत्यो
 हि त्रीणि च॥ (6)॥॥ [६]

वषट्कारो वै गायत्रियै शिरोऽच्छिन्नतस्यै रसः परा-
 ऽपतत्तं बृहस्पतिरुपांगृह्णात्सा शितिपृष्ठा वशाऽभवद्यो
 द्वितीयः परापतत्तं मित्रावरुणावुपांगृह्णीताः सा द्विरूपा
 वशाऽभवद्यस्तृतीयः परापतत्तं विश्वे देवा उपांगृह्णात्सा
 बहुरूपा वशाऽभवद्यश्चतुर्थः परापतत्तस्य पृथिवीं प्राविशत्तं
 बृहस्पतिरभि (41)

अगृह्णादस्त्वेवायं भोगायेति स उक्षवशः समभवद्यल्लोहितं
 परापतत्तद्रुद्र उपांगृह्णात्सा रौद्री रोहिणी वशाऽभव-
 द्वारहस्पत्याः शितिपृष्ठामालभेत ब्रह्मवर्चसकामो
 बृहस्पतिमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्ब्रह्म-
 वर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति छन्दसां वा एष रसो
 यद्वशा रस इव खलु (42)

वै ब्रह्मवर्चसञ्छन्दसामेव रसेन रसं ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
 मैत्रावरुणीन्द्रिरूपामालभेत वृष्टिकामो मैत्रं वा अहर्वारुणी
 रात्रिरहोरात्राभ्याङ्गलु वै पर्जन्यो वर्षति मित्रावरुणावेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अहोरात्राभ्या पर्जन्यं
 वर्षयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा रस इव खलु वै
 वृष्टिश्छन्दसामेव रसेन (43)

रसं वृष्टिमवरुन्धे मैत्रावरुणीन्द्रिरूपामालभेत प्रजाकामो
 मैत्रं वा अहर्वारुणी रात्रिरहोरात्राभ्याङ्गलु वै प्रजाः प्रजायन्ते
 मित्रावरुणावेव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा
 अहोरात्राभ्या प्रजां प्रजनयतश्छन्दसां वा एष रसो यद्वशा
 रस इव खलु वै प्रजा छन्दसामेव रसेन रसं प्रजामव
 (44)

रुन्धे वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेतान्नकामो वैश्वदेवं वा अन्नं
 विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मा अन्नं
 प्रयच्छन्त्यन्नाद एव भवति छन्दसां वा एष रसो यद्वशा
 रस इव खलु वा अन्नञ्छन्दसामेव रसेन रसमन्नमवरुन्धे
 वैश्वदेवीं बहुरूपामालभेत ग्रामकामो वैश्वदेवा वै (45)

स॒जा॒ता वि॒श्वाने॒व दे॒वान्स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ त
 ए॒वास्मै॑ स॒जा॒तान्प्रय॑च्छन्ति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वति॒ छन्द॑सां वा
 ए॒ष रसो॑ यद्व॒शा रसं॑ इ॒व खलु॑ वै स॒जा॒ताश्छन्द॑सामे॒व
 रसे॑न॒ रसः॑ स॒जा॒तानवरु॑न्धे बा॒र्हस्प॑त्यमु॒ख्यव॑शमा॒लभे॑त
 ब्र॒ह्मव॑र्चसका॒मो बृ॒हस्प॑तिमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ स
 ए॒वास्मिन्ब्र॑ह्मव॑र्चसम् (46)

द॒धा॒ति ब्र॒ह्मव॑र्चस्ये॒व भ॑वति॒ वशं॑ वा ए॒ष च॑रति॒
 यदु॒ख्या व॑शं इ॒व खलु॑ वै ब्र॒ह्मव॑र्चसं॒ वशे॑नै॒व व॑शं
 ब्र॒ह्मव॑र्चसमवरु॑न्धे रौ॒द्रीः रौहि॑णीमा॒लभे॑ताभि॒चरन्नु॑द्रमे॒व स्वेन॑
 भा॒गधे॒येनोप॑धावति॒ तस्मा॑ ए॒वैन॒मावृ॑श्चति॒ ताज॑गा॒र्तिमा॑च्छति॒
 रौहि॑णी भ॒वति रौ॒द्री ह्येषा॑ दे॒वत॑या॒ समृ॑द्ध्यै॒ स्फ्यो॑ यू॒पो
 भ॒वति॒ वज्रो॑ वै स्फ्यो॑ वज्र॑मे॒वास्मै॑ प्र॒हर॑ति शर॒मयं॑ ब॒र्हिः
 शृ॒णात्ये॒वैनं॑ वैभी॑दक इ॒क्ष्मो भि॑नत्ये॒वैनम्॑॥ (47)

अ॒भि खलु॑ वृ॒ष्टिश्छन्द॑सामे॒व रसे॑न प्र॒जाम॑व॒ वैश्व॑दे॒वा वै ब्र॒ह्मव॑र्चसं॒ यू॒प एका॑त्रविंशति॒श्रिं॑।

(7)॥ [७]

अ॒सावा॑दि॒त्यो न व्य॑रोचत॒ तस्मै॑ दे॒वाः प्राय॑श्चित्ति॒मैच्छ॑न्तस्मा॒
 ए॒ताः सौ॒रीः श्वे॒तां व॑शामा॒लभ॑न्त॒ तयै॒वास्मिन्नु॑चम॒दधु॑र्यो

ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतां सौरीं श्वेतां
 वशामालभेतामुमेवादित्यं स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवति बैल्वो
 यूपो भवत्यसौ (48)

वा आदित्यो यतोऽजायत ततो बिल्वं उदतिष्ठत्सयोन्येव
 ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे ब्राह्मणस्पत्यां बभ्रुकर्णीमा लभेताभिचरन्वारुण
 पुरस्तान्निर्वपेद्वरुणेनैव भ्रातृव्यङ्गाहयित्वा ब्रह्मणा स्तृणुते
 बभ्रुकर्णी भवत्येतद्वै ब्रह्मणो रूपं समृद्धौ स्फ्यो यूपो
 भवति वज्रो वै स्फ्यो वज्रमेवास्मै प्रहरति शर्मयं बर्हिः
 शृणाति (49)

एवैनं वैभीदक इद्धो भिनत्येवैनं वैष्णवं वामनमालभेत् यं
 यज्ञो नोपनमेद्विष्णुर्वै यज्ञो विष्णुमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मै यज्ञं प्रयच्छत्युपैनं यज्ञो नमति वामनो भवति
 वैष्णवो ह्येष देवतया समृद्धौ त्वाष्ट्रं वडुबमालभेत्
 पशुकामस्त्वष्टा वै पशूनां मिथुनानाम् (50)

प्रजनयिता त्वष्टारमेव स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवास्मै पशून्मिथुनान्प्रजनयति प्रजा हि वा एतस्मिन्पशवः

प्रविष्टा अथैष पुमान्त्सन्वडुबः साख्यादेव प्रजां पशूनवरुन्धे
मैत्रं श्वेतमालभेत सङ्ग्रामे सं यत्ते समयकामो मित्रमेव
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं मित्रेण सन्नयति (51)

विशालो भवति व्यवसाययत्येवैनं प्राजापत्यङ्कृष्णमालभेत
वृष्टिकामः प्रजापतिर्वै वृष्ट्या ईशे प्रजापतिमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पर्जन्यं वर्षयति कृष्णो
भवत्येतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमवरुन्धे शबलो
भवति विद्युतमेवास्मै जनयित्वा वर्षयत्यवाशृङ्गो भवति
वृष्टिमेवास्मै नियच्छति॥ (52)

—————[८]शृणार्तिं मिथुनानां नयति यच्छति॥⁽⁸⁾

वरुणं सुषुवाणमन्नाद्यन्नोपानमत्स एतां वारुणीङ्कृष्णां
वशामपश्यत्तां स्वायै देवताया आऽलभत ततो वै
तमन्नाद्यमुपानमद्यमलमन्नाद्याय सन्तमन्नाद्यन्नोपनमेत्स
एतां वारुणीङ्कृष्णां वशामालभेत वरुणमेव स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नादः
(53)

एव भवति कृष्णा भवति वारुणी ह्येषा देवताया

समृद्धौ मैत्रं श्वेतमालभेत वारुणङ्कुष्णमपाश्रौषधीनाश्च
 सन्धावन्नकामो मैत्रीर्वा ओषधयो वारुणीरापोऽपाश्च खलु
 वा ओषधीनाश्च रसमुपजीवामो मित्रावरुणावेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मा अन्नं प्रयच्छतोऽन्नाद एव
 भवति (54)

अपाश्रौषधीनाश्च सन्धावालभत उभयस्यावरुद्धौ
 विशाखो यूपो भवति द्वे ह्येते देवते समृद्धौ मैत्रं श्वेतमा
 लभेत वारुणङ्कुष्णज्योगामयावी यन्मैत्रो भवति मित्रेणैवास्मै
 वरुणं शमयति यद्वारुणः साक्षादेवैनं वरुण- पाशान्मुञ्चत्युत
 यदीतासुर्भवति जीवत्येव देवा वै पुष्टिन्नाविन्दन् (55)

तां मिथुनेऽपश्यन्तस्यान्न समराधयन्तावश्विनावब्रूतामावयोव
 एषा मैतस्यां वदद्धमिति साऽश्विनोरेवाभवद्यः पुष्टिकामः
 स्यात्स एतामाश्विनीं यमीं वशामालभेताश्विनावेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्पुष्टिन्धत्तः पुष्यति प्रजयां
 पशुभिः॥ (56)

अन्नादोऽन्नाद एव भवत्यविन्दन्पञ्चत्वारिंशच्च।९॥ [९]

आश्विनन्धूम्रललाममालभेत यो दुर्ब्राह्मणः सोमं

पिपा॑सेद॒श्विनौ॒ वै दे॒वाना॒मसो॑मपावास्ता॒न्तौ प॒श्चा
 सो॑मपी॒थं प्राप्नु॑ताम॒श्विना॑वे॒तस्य॑ दे॒वता॒ यो दु॒र्ब्रा॑ह्मणः
 सो॒मं पिपा॑सत्य॒श्विना॑वे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति
 तावे॒वास्मै॑ सोमपी॒थं प्रय॑च्छत॒ उपै॑न॒ सोमपी॑थो न॒मति॒
 यद्धू॒मो भव॑ति धू॒मिमा॑ण॒मेवा॒स्माद॑प॒हन्ति॒ ल॒लामः॑ (57)

भ॒वति॒ मुख॑त ए॒वास्मि॒न्तेजो॑ दधाति वा॒युव्य॑ङ्गोमृ॒गमाल॑भेत्
 यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒शसै॑युरपू॒ता वा ए॒तं वा॑गृच्छति
 यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒शसन्ति॒ नैष ग्रा॑म्यः प॒शुर्नार॑ण्यो
 यद्गो॑मृ॒गो ने॒वैष ग्रा॑मे ना॒रण्ये॒ यमज॑घ्निवा॒सम॑भि॒शसन्ति॒
 वा॒युर्वै दे॒वानां॑ प॒वित्रं॑ वा॒युमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति स
 ए॒व (58)

ए॒नं प॒वय॑ति॒ परा॑ची॒ वा ए॒तस्मै॑ व्युच्छन्ती॒ व्युच्छ॑ति
 तमः॑ पा॒प्मानं॒ प्रवि॑शति॒ यस्या॑श्वि॒ने श॒स्यमा॑ने॒ सूर्यो॑
 नावि॑र्भवति॒ सौर्यं॑ ब॒हुरू॒पमाल॑भेता॒मुमे॒वादित्य॑स्त्वेन॑
 भा॒गधे॑ये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॒त्तमः॑ पा॒प्मान॑म॒पह॑न्ति
 प्र॒तीच्य॑स्मै व्युच्छन्ती॒ व्युच्छ॑त्यप॒ तमः॑ पा॒प्मान॑ ह॒ते॥

(59)

लुलामः स एव पद्वत्वारिः शच्च॥10॥ [१०]

इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रन्नरो मरुतो यद्ध वो
 दिवो या वः शर्म। भरेष्विन्द्रः सुहवः हवामहे-
 ऽहोमुचः सुकृतन्दैव्यञ्जनम्। अग्निं मित्रं वरुणः सातये
 भगन्धावापृथिवी मरुतः स्वस्तये। ममत्तु नः परिज्मा
 वसर्हा ममत्तु वातो अपां वृषण्वान्। शिशितमिन्द्रापर्वता
 युवन्नस्तन्नो विश्वे वरिवस्यन्तु देवाः। प्रिया वो नाम (60)

हुवे तुराणाम्। आयत्तुपन्मरुतो वावशानाः। श्रियसे कं
 भानुभिः संमिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः सुखादयः। ते
 वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य मारुतस्य धाम्नः।
 अग्निः प्रथमो वसुभिर्नो अव्याथ्सोमो रुद्रेभिरभिरक्षतु त्मना।
 इन्द्रो मरुद्भिर्ऋतुधा कृणोत्वादित्यैर्नो वरुणः सः शिंशातु।
 सन्नो देवो वसुभिरग्निः सम् (61)

सोमस्तनूमी रुद्रियाभिः। समिन्द्रो मरुद्भिर्यज्ञियैः
 समादित्यैर्नो वरुणो अजिज्ञिपत्। यथाऽऽदित्या
 वसुभिः संबभूवुर्मरुद्भी रुद्राः समजानताभिः। एवा

त्रिणामन्नह्णीयमाना विश्वे देवाः समनसो भवन्तु।
 कुत्राचिद्यस्य समृतौ रण्वा नरो नृषदने। अरहन्तश्चिद्यमिन्धुते
 संञ्जनयन्ति जन्तवः। सं यदिषो वनामहे सः हव्या
 मानुषाणाम्। उत द्युम्नस्य शवसः (62)

ऋतस्य रश्मिमाददे। यज्ञो देवानां प्रत्येति सुम्नमादित्यासो
 भवता मृडयन्तः। आवोऽर्वाचीं सुमतिर्ववृत्या- दः होश्चिद्या
 वरिवोवित्तराऽसत्। शुचिरपः सूयवसा अदब्ध उपक्षेति
 वृद्धवयाः सुवीरः। नकिष्टं घ्नन्त्यन्तितो न दूराद्य आदित्यानां
 भवति प्रणीतौ। धारयन्त आदित्यासो जगत्स्था देवा
 विश्वस्य भुवनस्य गोपाः। दीर्घार्धियो रक्षमाणाः (63)

असुर्यमृतावानश्चयमाना ऋणानि। तिस्रो भूमीर्धारयन्त्रीः
 रुत द्यून्त्रीणि व्रता विदथे अन्तरेषाम्। ऋतेनादित्या महि
 वो महित्वन्तर्दर्यमन्वरुण मित्र चारु। त्यान्नु क्षत्रियाः
 अव आदित्यान् याचिषामहे। सुमृडीकाः अभिष्टये। न
 दक्षिणा विचिकिते न सव्या न प्राचीनमादित्या नोत पश्चा।
 पाक्याचिद्वसवो धीर्याचित् (64)

युष्मानीतो अभयञ्ज्योतिरश्याम्। आदित्यानामवसा

नूतनेन सक्षीमहि शर्मणा शन्तमेन। अनागास्त्वे अदितित्वे
 तुरासं इमं यज्ञन्दधतु श्रोषमाणाः। इमं मे वरुण श्रुधी
 हवमद्या च मृडय। त्वामवस्युराचके। तत्त्वां यामि ब्रह्मणा
 वन्दमानस्तदाशास्ते यजमानो हविर्भिः। अहेडमानो वरुणेह
 बोद्धुरुशंस मा न आयुः प्रमोषीः॥ (65)

नामाग्निः स९ शवसो रक्षमाणा धीर्याचिदेकान्नपञ्चाशच्च॥११॥ [११]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः सृष्टा इन्द्राग्नी अपागूहता९
 सोऽचायत्प्रजापतिरिन्द्राग्नी वै मे प्रजा अपाघुक्षतामिति
 स एतमैन्द्राग्रमेकादशकपालमपश्यत्तन्निरवपत्तावस्मै प्रजाः
 प्रासाधयतामिन्द्राग्नी वा एतस्य प्रजामपगूहतो योऽलं प्रजायै
 सन्प्रजान्न विन्दत ऐन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेत्प्रजाकाम
 इन्द्राग्नी (1)

एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै प्रजां प्रासाधयतो
 विन्दते प्रजामैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेत् स्पृद्धमानः

क्षेत्रे वा सजातेषु वेन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 ताभ्यामेवेन्द्रियं वीर्यं भ्रातृव्यस्य वृद्धे वि पाप्मना
 भ्रातृव्येण जयतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं वीर्यं क्रामति यः
 सङ्ग्राममुपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निः (2)

वपेथ्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्निन्द्राग्नी एव स्वेन भागधेयेनोपधावति
 तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यन्धत्तः सहेन्द्रियेण वीर्येणोपप्रयाति
 जयति त९ सङ्ग्रामं वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ह्यते यः
 सङ्ग्रामञ्जयत्यैन्द्राग्रमेकादश- कपालन्निर्वपेथ्सङ्ग्रामञ्जित्वेन्द्राग्नी
 एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यम्
 (3)

धत्तो नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृह्यतेऽप वा एतस्मादिन्द्रियं
 वीर्यङ्क्रामति य एति जनतामैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वपेज्जनतामे
 एव स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्निन्द्रियं वीर्यन्धत्तः
 सहेन्द्रियेण वीर्येण जनतामेति पौष्णश्चरुमनुनिर्वपेत्पूषा वा
 इन्द्रियस्य वीर्यस्यानुप्रदाता पूषणमेव (4)

स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मा इन्द्रियं वीर्यमनु

प्रयच्छति क्षेत्रपत्यश्चरुन्निर्वपेज्जनतामागत्येयं वै क्षेत्रस्य
पतिरस्यामेव प्रतितिष्ठत्यैन्द्राग्रमेकादशकपालमुपरिष्टान्निर्वपेदस्य
प्रतिष्ठायेन्द्रियं वीर्यमुपरिष्टादात्मन्धत्ते॥ (5)

प्रजाकाम इन्द्राग्नी उपप्रयात्यैन्द्राग्रमेकादशकपालन्निर्वीर्यं पूषणमेवैकान्नचत्वारिंशच्च॥ 1 ॥ [१]

अग्रये पथिकृते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यो
दर्शपूर्णमासयाजी सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वा-
ऽतिपादयेत्पथो वा एषोऽद्धपथेनैति यो दर्शपूर्णमासयाजी
सन्नमावास्यां वा पौर्णमासीं वाऽतिपादयेत्यग्निमेव
पथिकृतं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमपथात्पन्थामपि
नयत्यनङ्गान्दक्षिणा वही ह्येष समृद्ध्या अग्रये व्रतपतये (6)

पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य आहिताग्निः सन्नव्रत्यमिव
चरेदग्निमेव व्रतपतिं स्वेन भागधेयेनोपधावति
स एवैनं व्रतमालभयति व्रत्यो भवत्यग्रये रक्षोघ्ने
पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्य रक्षांसि सचैरन्नग्निमेव
रक्षोहणं स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षांस्यपहन्ति
निशितायान्निर्वपेत् (7)

निशि॑ताया॒ः हि रक्षा॑सि प्रेरते॑ संप्रेर्णा॑न्येवैनानि
 हन्ति॑ परि॑श्रिते याजये॑द्रक्ष॑सामन॑न्ववचाराय॑ रक्षो॒घ्नी
 या॑ज्यानुवा॒क्ये भवतो॑ रक्ष॑साः॒ स्तृत्या॑ अ॒ग्नये॑ रु॒द्रवते॑
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॑दभि॒चर॑न्नेषा वा अ॑स्य घो॒रा
 त॒नूर्य॑द्रु॒द्रस्तस्मा॑ ए॒वैन॑मावृ॒श्चति॑ ता॒जगार्ति॑माच्छत्य॒ग्नये॑
 सुरभि॑मते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॑द्यस्य॒ गावो॑ वा॒ पुरु॑षाः
 (8)

वा प्र॒मीये॑रन् यो वा॑ बिभी॒यादेषा॑ वा अ॑स्य
 भेष॑ज्या॒ त॒नूर्य॑त्सुरभि॑मती॒ तयै॑वास्मै भेष॑जङ्करोति
 सुरभि॑मते॑ भवति॒ पूती॑गन्धस्याप॑हत्या अ॒ग्नये॑ क्षाम॑वते
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॑त्सङ्ग्रामे॒ सं य॑त्ते भा॒गधेये॑नैवैनः॑
 शमयि॑त्वा परा॑न॒भि निर्दि॑शति॒ यमव॑रेषां वि॒द्ध्यन्ति॑ जीव॑न्ति
 स यं परे॑षां प्र स मी॑यते॒ जय॑ति॒ तः सङ्ग्राम॑म् (9)

अ॒भि वा ए॒ष ए॒तानु॑च्यति॒ येषां॑ पूर्वा॒परा अ॑न्वश्चः
 प्र॒मीय॑न्ते पुरु॑षाहुति॒र्ह्यस्य॑ प्रि॒यत॑मा॒ऽग्नये॑ क्षाम॑वते
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्वपे॑द्वा॒गधेये॑नैवैनः॑ शमयति॒ नैषां॑ पुरा-

ऽऽयुषोऽपरः प्रमीयतेऽभि वा एष एतस्य गृहानुच्यति यस्य
गृहान्दहत्यग्नये क्षामवते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्भागधेयेनैवेन
शमयति नास्यापरङ्गृहान्दहति॥ (10)

व्रतपतये निशितायान्निर्वपेत्पुरुषाः सङ्ग्रामत्र चत्वारि च॥२॥ [२]

अग्नये कामाय पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेद्यङ्गामो
नोपनमेदग्निमेव कामः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
एवैनङ्गामेन समर्द्धयत्युपैनङ्गामो नमत्यग्नये यविष्ठाय
पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्स्पर्द्धमानः क्षेत्रे वा सजातेषु
वाऽग्निमेव यविष्ठः स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैवेन्द्रियं
वीर्यं भ्रातृव्यस्य (11)

युवते वि पाप्मना भ्रातृव्येण जयतेऽग्नये यविष्ठाय
पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेदभिचर्यमाणोऽग्निमेव यविष्ठः
स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्माद्रक्षांसि यवयति
नैनमभिचरन्स्तृणुतेऽग्नय आयुष्मते पुरोडाशमष्टाकपालन्निर्वपेत्
कामयेत सर्वमायुरियामित्यग्निमेवायुष्मन्तः स्वेन
भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन् (12)

आयुर्दधाति सर्वमायुरेत्यग्नये जातवेदसे पुरोडाशमष्टाकपाल
 ऽग्निमेव जातवेदसः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनं
 भूतिङ्गमयति भवत्येवाग्नये रुक्मते पुरोडाशमष्टाकपालत्रिर्वपेद्रुक्
 ऽग्निमेव रुक्मन्तः स्वेन भागधेयेनोपधावति स
 एवास्मिन्नुचन्दधाति रोचत एवाग्नये तेजस्वते पुरोडाशम्
 (13)

अष्टाकपालत्रिर्वपेत्तेजस्कामोऽग्निमेव तेजस्वन्तः स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्तेजो दधाति तेजस्यैव
 भवत्यग्नये साहन्त्याय पुरोडाशमष्टाकपालत्रिर्वपेत्सीक्षमाणो-
 ऽग्निमेव साहन्त्यः स्वेन भागधेयेनोपधावति तेनैव संहते
 यः सीक्षते॥ (14)

भ्रातृव्यस्यास्मिन्तेजस्वते पुरोडाशमष्टात्रिंशच्च॥३॥ [३]

अग्नयेऽन्नवते पुरोडाशमष्टाकपालत्रिर्वपेद्यः कामयेतान्नवान्स्
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवैनमन्नवन्तङ्करोत्यन्नवानेव
 भवत्यग्नयेऽन्नादाय पुरोडाशमष्टाकपाल त्रिर्वपेद्यः
 कामयेतान्नादः स्यामित्यग्निमेवान्नादः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनमन्नादङ्करोत्यन्नादः (15)

ए॒व भ॑वत्य॒ग्नयेऽन्न॑पतये पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्यः
 का॒मये॒तान्न॑पतिः स्या॒मित्य॒ग्निमे॒वान्न॑पतिः॒ स्व॑नं भा॒गधे॒येनोप॑धा॒वति॒
 स ए॒वैन॒मन्न॑पतिङ्क॒रोत्य॒न्नपति॑रे॒व भ॑वत्य॒ग्नये प॑र्व॒मानाय॑
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद॒ग्नये पा॑व॒काया॒ग्नये शु॑च॒ये
 ज्यो॒गा॒मया॑वी यद॒ग्नये प॑र्व॒मानाय॑ नि॒र्वप॑ति प्रा॒णमे॒वास्मि॒न्तेन॑
 दधा॑ति यद॒ग्नये॑ (16)

पा॒व॒काय॑ वाच॑मे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधा॑ति यद॒ग्नये शु॑च॒य
 आ॒युरे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधा॑त्यु॒त यदी॒तासु॑र्भव॑ति जी॒वत्ये॒वैतामे॒व
 नि॒र्वपे॑च्चक्षु॑ष्कामो यद॒ग्नये प॑र्व॒मानाय॑ नि॒र्वप॑ति प्रा॒णमे॒वास्मि॒न्तेन॑
 दधा॑ति यद॒ग्नये॑ पा॒व॒काय॑ वाच॑मे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधा॑ति यद॒ग्नये
 शु॑च॒ये चक्षु॑रे॒वास्मि॒न्तेन॑ दधा॑ति (17)

उ॒त यद्य॒न्यो भ॑व॑ति प्रै॒व प॑श्यत्य॒ग्नये पु॒त्रव॑ते
 पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेदिन्द्रा॒य पु॒त्रिणे॑ पुरो॒डाश॑मेका॒दश॑कपा
 प्र॒जाका॑मोऽ॒ग्निरे॒वास्मै॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामि॒न्द्रः
 प्र॒यच्छ॑त्य॒ग्नये र॑स॒वतेऽज॑क्षी॒रे च॒रुन्निर्व॑पेद्यः का॒मये॒त
 र॑स॒वान्थ॒स्यामि॒त्य॒ग्निमे॒व र॑स॒वन्तः॒ स्व॑नं भा॒गधे॒येनोप॑धा॒वति॒
 स ए॒वैन॒ र॑स॒वन्तङ्क॒रोति॑ (18)

रस॑वाने॒व भ॑वत्यजक्षी॒रे भ॑वत्याग्ने॒यी वा ए॒षा यद॒जा
सा॒क्षादे॒व रस॑मव॑रुन्धेऽग्नये॒ वसु॑मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्य
का॒मये॑त॒ वसु॑मान्थस्या॒मित्य॑ग्निमे॒व वसु॑मन्तः॒ स्व॑नं
भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ वसु॑मन्तङ्क॒रोति॑ वसु॑माने॒व
भ॑वत्य॒ग्नये॑ वाज॒सृते॑ पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेथ्सङ्ग्रा॒मे सं
य॑त्ते वाज॒म् (19)

वा ए॒ष सि॑सी॒र्षति॒ यः सं॑ङ्ग्राम॒जिगी॑षत्य॒ग्निः
खलु॒ वै दे॒वानां॑ वाज॒सृद॒ग्निमे॒व वाज॑सृ॒तः स्व॑नं
भा॒ग॒धेये॒नोप॑धावति॒ धाव॑ति॒ वाजः॑ ह॒न्ति वृ॒त्रञ्ज॑यति॒
तः सं॑ङ्ग्राम॒मथो॑ अ॒ग्निरिव॑ न प्र॑ति॒धृषे॑ भवत्य॒ग्नये॑ऽग्न॒िवते॑
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्यस्या॒ग्राव॑ग्निम॒भ्युद्ध॑रे॒युर्निर्दि॑ष्टभा॒गो
वा ए॒तयो॑र॒न्योऽनि॑र्दिष्टभा॒गोऽन्य॑स्तौ सं॒भव॑न्तौ यज॑मानम्
(20)

अ॒भिसं॑भवतः॒ स ई॒श्वर॑ आ॒र्तिमा॑र्तो॒र्यद॒ग्नये॑ऽग्न॒िवते॑
नि॒र्वप॑ति॒ भा॒ग॒धेये॒नैवैनौ॑ श॒मय॑ति॒ ना॒र्तिमा॑र्छति॒ यज॑मानो॒
ऽग्नये॒ ज्योति॑ष्मते पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्यस्या॒ग्निरुद्ध॑तो॒
ऽहु॑तेऽग्न॒िहो॒त्र उ॒द्वाये॒दपर॑ आ॒दीप्या॑नूद्धृत्य॒ इत्या॑हुस्तत्तथा॒ न

कार्यं यद्वाङ्मयेमभि पूर्वं उद्ध्रियते किमपरोऽभ्युत् (21)

ह्रियेतेति तान्येवावक्षाणानि सन्निधाय मन्थेदितः
 प्रथमञ्ज्ने अग्निः स्वाद्योनेरधि जातवेदाः। स गांयत्रिया
 त्रिष्टुभा जगत्या देवेभ्यो हव्यं वहतु प्रजानन्निति
 छन्दोभिरेवैनं स्वाद्योनेः प्रजनयत्येष वाव सो-
 ऽग्निरित्याहुर्ज्योतिस्त्वा अस्य परापतितमिति यदग्नये
 ज्योतिष्मते निर्वपति यदेवास्य ज्योतिः परापतितन्तदेवावरुन्धे।
 (22)

करोत्यन्नादो दधाति यदग्नये शुचये चक्षुरेवास्मिन्तेन दधाति करोति वाजं यजमानमुदेवास्य

षट् ॥ ४ ॥

[४]

वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेद्वारुणश्चरुन्दधिक्राव्णै
 चरुमभिशस्यमानो यद्वैश्वानरो द्वादशकपालो भवति
 सं वत्सरो वा अग्निरैश्वानरः सं वत्सरेणैवैनं
 स्वदयत्यप पापं वर्णं हते वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति
 दधिक्राव्णा पुनाति हिरण्यन्दक्षिणा पवित्रं वै हिरण्यं
 पुनात्येवैनमाद्यमस्यान्नं भवत्येतामेव निर्वपेत्प्रजाकामः सं
 वत्सरः (23)

वा ए॒तस्याशा॑न्तो॒ योनिं॑ प्र॒जायै॑ प॒शूना॑न्निर्द॒हति॑ योऽलं
 प्र॒जायै॑ स॒न्प्रजा॑न् वि॒न्दते॑ यद्वै॑श्वा॒नरो॒ द्वाद॑शकपालो भव॑ति सं
 व॒त्सरो॒ वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरः॑ सं व॒त्सर॑मे॒व भा॑ग॒धेये॑न श॒मय॑ति
 सोऽस्मै॑ शा॒न्तः स्वा॒द्योनेः॑ प्र॒जां प्र॑ज॒नय॑ति वा॒रुणे॑नै॒वैनं॑
 व॒रुण॑पा॒शान्मु॑ञ्चति दधि॒क्राव्णां॑ पु॒नाति॑ हि॒रण्य॑न्दक्षि॒णा
 प॒वित्रं॑ वै हि॒रण्यं॑ पु॒नात्ये॑वैनम् (24)

वि॒न्दते॑ प्र॒जां वै॑श्वा॒नर॑न्द्वाद॒शक॑पालं निर्व॑पेत्पु॒त्रे जा॒ते
 यद॒ष्टाक॑पालो भव॑ति गा॒यत्रि॑यै॒वैनं॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सेन॑ पु॒नाति॑
 यन्न॑व॒कपाल॑स्त्रि॒वृते॑वास्मिन्ते॒जो द॑धाति यद्व॒शक॑पालो
 वि॒राजै॑वास्मिन्त्रि॒त्राद्य॑न्दधाति यदेका॑द॒शक॑पालस्त्रि॒ष्टुभै॑वा-
 स्मिन्नि॒न्द्रियं॑ द॑धाति यद्वा॒दश॑कपालो जग॑त्यै॒वास्मिन्प॑शू॒न्दधाति॑
 यस्मि॑ञ्जा॒त ए॒तामि॑ष्टि॒न्निर्व॑पति पू॒तः (25)

ए॒व ते॒ज॒स्व्यन्ना॑द इ॒न्द्रिया॑वी प॒शुमा॑न्भव॒त्यव॑ वा
 ए॒ष सु॑व॒र्गालो॒काच्छि॑द्यते यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॑जी
 सन्न॑मावा॒स्यां वा॑ पौ॒र्णमा॑सीं वा॑ऽतिपा॒दय॑ति सु॒वर्गा॑य
 हि लो॒काय॑ द॑र्शपूर्णमा॒सावि॑ज्येते वैश्वा॒नर॑न्द्वाद॒श-
 क॑पाल॒न्निर्व॑पेदमावा॒स्यां वा॑ पौ॒र्णमा॑सीं वा॑ऽतिपाद्यं सं

वत्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रः सं वत्स॒रमे॒व प्री॑णात्यथो॒ सं
वत्स॒रमे॒वास्मा॒ उप॑दधाति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॒ष्ट्यै (26)

अथो॒ देवता॑ ए॒वान्वा॒रभ्य॑ सुव॒र्गल्लो॑कमेति वी॒रहा॒ वा
ए॒ष दे॒वानां॑ योऽ॒ग्निमु॑द्वासयते न वा ए॒तस्य॑ ब्राह्म॒णा ऋ॑तायवः
पु॒राऽन्न॑मक्षन्नाग्नेयम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पेद्वैश्वान॒रन्द्वा॑दशकपालम॒ग्निमु॑
यद॒ष्टाक॑पालो भवत्य॒ष्टाक्ष॑रा गाय॒त्री गा॑य॒त्रोऽ॒ग्निर्या॑वाने॒वाग्नि॑स्तर
आति॒थ्यङ्क॑रोत्यथो॒ यथा॒ जनं॑ य॒तेऽव॑सङ्क॒रोति॑ ता॒दृक् (27)

ए॒व तद्वा॑दशकपालो वैश्वान॒रो भ॑वति॒ द्वा॑दश॒ मासाः॑
सं वत्स॒रः सं वत्स॒रः खलु॒ वा अ॒ग्रेयो॑निः स्वामे॒वैनं॑
योनि॑ङ्गमयत्याद्यम॒स्यान्नं॑ भवति वैश्वान॒रन्द्वा॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेन्मा
स॒प्तक॑पाल॒ङ्गाम॑काम आहव॒नीये॑ वैश्वान॒रमधि॑श्रयति
गा॒र्हप॑त्ये मा॒रुतं॑ पा॒पव॑स्य॒सस्य॑ वि॒धृत्यै॑ द्वा॑दशकपालो
वैश्वान॒रो भ॑वति॒ द्वा॑दश॒ मासाः॑ सं वत्स॒रः सं वत्स॒रेणै॒वास्मै॑
सजा॒तांश्चा॑वयति मा॒रुतो॑ भ॑वति (28)

म॒रुतो॑ वै दे॒वानां॑ वि॒शो दे॒ववि॑शेनै॒वास्मै॑ मनुष्यवि॒शम॑वरुन्धे
स॒प्तक॑पालो भवति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒वास्मै॑
सजा॒तान॑वरुन्धेऽनू॒च्यमा॑न॒ आसा॑दयति॒ विश॑मे॒वास्मा॒

अनुवर्त्मानङ्करोति॥ (29)

प्रजाकामः सं वथ्सुरः पुनात्येवैनं पूतः समष्टौ तादृङ्गारुतो भवत्येकान्नत्रिंशच्च॥५॥॥ [५]

आदित्यश्चरुन्निर्वपेत्सङ्ग्राममुपप्रयास्यन्नियं वा अदितिर्स्यामे
पूर्वे प्रतितिष्ठन्ति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेदायतनङ्गत्वा
सं वथ्सुरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वथ्सुरः खलु वै
देवानामायतनमेतस्माद्वा आयतनाद्देवा असुरानजयन्
यद्वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपति देवानामेवायतने यतते
जयति तं सङ्ग्राममेतस्मिन्वा एतौ मृजाते (30)

यो विद्विषाणयोरन्नमत्ति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेद्विद्विषा
सं वथ्सुरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वथ्सुरस्वदितमेवात्ति
नास्मिन्मृजाते सं वथ्सुराय वा एतौ सममाते यौ
सममाते तयोर्यः पूर्वोऽभिद्रुह्यति तं वरुणो गृह्णाति
वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेत्सममानयोः पूर्वोऽभिद्रुह्य सं
वथ्सुरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वथ्सुरमेवात्वा निर्वरुणम्
(31)

परस्तादभिद्रुह्यति नैनं वरुणो गृह्णात्याव्यं वा एष

प्रतिगृह्णाति योऽविं प्रतिगृह्णाति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपेदविं
 प्रतिगृह्यं सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरस्वदितामेव
 प्रतिगृह्णाति नाव्यं प्रतिगृह्णात्यात्मनो वा एष मात्रामाप्नोति य
 उभयादत्रप्रतिगृह्णात्यश्वं वा पुरुषं वा वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपे
 (32)

प्रतिगृह्यं सं वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरः सं वत्सरस्वदितमेव
 प्रतिगृह्णाति नात्मनो मात्रामाप्नोति वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपे
 वत्सरो वा अग्निर्वैश्वानरो यदा खलु वै सं वत्सरञ्जनतायाश्चरत्य
 स धनार्घो भवति यद्वैश्वानरन्द्वादशकपालन्निर्वपति सं
 वत्सरसातामेव सनिमभि प्रच्यवते दानकामा अस्मै प्रजा
 भवन्ति यो वै सं वत्सरम् (33)

प्रयुज्य न विमुञ्चत्यप्रतिष्ठानो वै स भवत्येतमेव
 वैश्वानरं पुनरागत्य निर्वपेद्यमेव प्रयुङ्क्ते तं भागधेयेन
 विमुञ्चति प्रतिष्ठित्यै यया रज्ज्वोत्तमाङ्गामाजेत्तां भ्रातृव्याय
 प्रहिणुयान्निर्ऋतिमेवास्मै प्रहिणोति॥ (34)

[६]निर्वरुणं वपेदुभयादद्यो वै सं वत्सरं षट्त्रिंशच्च।⁽⁶⁾

ऐन्द्रश्चरुन्निर्वपेत्पशुकाम ऐन्द्रा वै पशव इन्द्रमेव
 स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै पशून्प्रयच्छति
 पशुमानेव भवति चरुर्भवति स्वादेवास्मै योनैः
 पशून्प्रजनयतीन्द्रायेन्द्रियावन्ते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेत्पशु-
 इन्द्रियं वै पशव इन्द्रमेवेन्द्रियावन्तः३ स्वेन भागधेयेनोप-
 धावति सः (35)

एवास्मा इन्द्रियं पशून्प्रयच्छति पशुमानेव भवतीन्द्राय
 घर्मवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्ब्रह्मवर्चसकामो
 ब्रह्मवर्चसं वै घर्म इन्द्रमेव घर्मवन्तः३ स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवतीन्द्रायार्कवन्ते
 पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदन्नकामोऽर्को वै देवानामन्नमिन्द्र-
 स्वेन भागधेयेन (36)

उपधावति स एवास्मा अन्नं प्रयच्छत्यन्नाद एव भवतीन्द्राय
 घर्मवन्ते पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदिन्द्रायेन्द्रियावन्त
 इन्द्रायार्कवन्ते भूतिकामो यदिन्द्राय घर्मवन्ते निर्वपति शिर-
 एवास्य तेन करोति यदिन्द्रायेन्द्रियावन्त आत्मानमेवास्य
 तेन करोति यदिन्द्रायार्कवन्ते भूत एवान्नाद्ये प्रतितिष्ठति

भवत्येवेन्द्राय (37)

अ॒हो॒मुचै॑ पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्यः पा॒प्मना॑
गृही॒तः स्यात्पा॒प्मा वा अ॒ह इन्द्र॑मेवा॒होमुच॑ः
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वैनं॑ पा॒प्मनोऽ॒हसो॑
मुञ्च॒तीन्द्रा॑य वैमृ॒धाय॑ पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्यं
मृधो॒ऽभि प्र॒वेपे॑रन्ना॒ष्ट्राणि॑ वा॒ऽभिसंमि॑युरिन्द्र॒मेव॑ वैमृ॒धः
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मान्मृ॑धः (38)

अप॑हन्तीन्द्राय त्रा॒त्रे पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्वद्धो
वा परि॑यत्तो वेन्द्र॒मेव॑ त्रा॒तारः॑ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
ए॒वैन॑त्रायत् इन्द्रा॒यार्क॑श्वमे॒धव॑ते पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्यं
म॑हाय॒ज्ञो नो॒पन॑मे॒देते॑ वै म॑हाय॒ज्ञस्यान्त्ये॑ तनू॒ यद॑र्काश्वमे॒धाविन्द्र॑
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मा॑ अन्त॒तो
म॑हाय॒ज्ञश्चा॑वयत्यु॒पैनं॑ म॑हाय॒ज्ञो न॑मति॥ (39)

इन्द्रि॒याव॑न्तः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ सोऽर्क॑व॑न्तः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नैवेन्द्रा॑यास्मान्मृधो॒ऽस्मै
सप्त॑ च। 7॥

[७]

इन्द्रा॒यान्वृ॑जवे पुरो॒डाश॑मेकादशकपाल॒न्निर्वपे॑द्भाम॑काम
इन्द्र॒मेवान्वृ॑जुः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑

सजा॒ताननु॑कान्करोति॒ ग्राम्ये॑व भ॒वतीन्द्रा॑ण्यै च॒रुन्निर्व॑पेद्यस्य
सेना॑ऽसं॒शिते॒व स्यादिन्द्रा॑णी वै सेना॑यै दे॒वतेन्द्रा॑णीमेव
स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ सैवास्य॑ सेना॒ः स॒श्यति॑
बल्ब॑जानपि (40)

इ॒द्धो सन्न॑ह्येद्वौर्यत्राधि॑ष्कन्ना॒ न्यमे॑हत्ततो॒ बल्ब॑जा
उ॒दति॑ष्ठन्गवा॒मेवैनं॑ न्या॒यम॑पिनीय॒ गा वे॑दय॒तीन्द्रा॑य म॒न्युम॑ते
मन॑स्वते पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेथ्सङ्ग्रामे सं य॑त्त
इन्द्रि॑येण॒ वै म॒न्युना॒ मन॑सा सङ्ग्राम॑ञ्जय॒तीन्द्र॑मेव म॒न्युम॑न्तं
मन॑स्वन्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं
म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ जय॑ति॒ तम् (41)

स॒ङ्ग्राम॑मे॒तामे॒व निर्व॑पेद्यो ह॒तम॑नाः स्वयं॑पाप॒ इव॑
स्यादे॒तानि॒ हि वा ए॒तस्मा॑दप॒क्रान्ता॒न्यथै॑ष ह॒तम॑नाः स्वयं॑पाप॒
इन्द्र॑मेव म॒न्युम॑न्तं मन॑स्वन्तः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स
ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं म॒न्युं मनो॑ दधाति॒ न ह॒तम॑नाः स्वयं॑पापो
भव॑तीन्द्रा॑य दा॒त्रे पुरो॒डाश॒मेका॑दशकपाल॒न्निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त
दान॑कामा मे प्र॒जाः स्युः (42)

इतीन्द्र॑मेव दा॒तारः॒ स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑धावति॒ स ए॒वास्मै॑

दानकामाः प्रजाः करोति दानकामा अस्मै प्रजा भवन्तीन्द्राय
 प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेद्यस्मै प्रत्तमिव सन्न
 प्रदीयेतेन्द्रमेव प्रदातारः स्वेन भागधेयेनोपधावति स एवास्मै
 प्रदापयतीन्द्राय सुत्राम्णे पुरोडाशमेकादशकपालन्निर्वपेदपरुद्धो
 वा (43)

अपरुद्धमानो वेन्द्रमेव सुत्रामाणः स्वेन भागधेयेनोपधावति
 स एवैनत्रायतेऽनपरुद्धो भवतीन्द्रो वै सदृङ्
 देवताभिरासीत्स न व्यावृत्तमगच्छत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा
 एतमैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रियमदधाच्छक्करी
 याज्यानुवाक्ये अकरोद्वज्रो वै शक्करी स एनं वज्रो भूत्या
 ऐन्ध (44)

सोऽभवत्सोऽबिभेदूतः प्र मां धक्ष्यतीति स प्रजापतिं
 पुनरुपाधावत्स प्रजापतिः शक्करी अधि रेवतीन्निर्ममीत
 शान्त्या अप्रदाहाय योऽलः श्रियै सन्त्सदृङ्ख्समानैः
 स्यात्तस्मा एतमैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेदिन्द्रमेव स्वेन
 भागधेयेनोपधावति स एवास्मिन्निन्द्रियमदधाति रेवतीं
 पुरोनुवाक्या भवति शान्त्या अप्रदाहाय शक्करी याज्या वज्रो

वै शक्नोती स एनं वज्रो भूत्या इन्धे भवत्येव॥ (45)

अपि तद् स्युर्वेन्ध भवति चतुर्दश च॥७॥ [८]

आग्नावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपेदभिचरन्त्सरस्वत्याज्यभागा
स्याद्बार्हस्पत्यश्चरुर्यदाग्नावैष्णव एकादशकपालो
भवत्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवेनं यज्ञेन
चाभिचरति सरस्वत्याज्यभागा भवति वाग्वै सरस्वती
वाचैवेनमभिचरति बार्हस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानां
बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवेनमभिचरति (46)

प्रति वै परस्तादभिचरन्तमभिचरन्ति द्वे द्वे पुरोनुवाक्ये
कुर्यादतिप्रयुक्त्या एतयैव यजेताभिचर्यमाणो देवताभिरेव
देवताः प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा
ब्रह्म स देवताश्चैव यज्ञश्च मद्ध्यतो व्यवसर्पति
तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति नैनमभिचरन्स्तृणुत
आग्नावैष्णवमेकादशकपालन्निर्वपेद्यं यज्ञो न (47)

उपनमेदग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञोऽग्निश्चैव विष्णुश्च
स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मै यज्ञं प्रयच्छत उपैनं
यज्ञो नमत्याग्नावैष्णवङ्घ्रते चरुन्निर्वपेच्चक्षुष्कामोऽग्नेर्वै चक्षुषा

मनुष्यां वि पश्यन्ति यज्ञस्य देवा अग्निश्चैव विष्णुश्च स्वेन
भागधेयेनोपधावति तावेव (48)

अस्मिश्चक्षुर्धत्तश्चक्षुष्मानेव भवति धेनवै वा एतद्रेतो
यदाज्यमनडुहस्तण्डुला मिथुनादेवास्मै चक्षुः प्रजनयति
घृते भवति तेजो वै घृतन्तेजश्चक्षुस्तेजसैवास्मै
तेजश्चक्षुरवरुन्ध इन्द्रियं वै वीर्यं वृद्धे भ्रातृव्यो यजमानो-
ऽयंजमानस्याद्धरकल्पां प्रति निर्वपेद्भ्रातृव्ये यजमाने
नास्येन्द्रियम् (49)

वीर्यं वृद्धे पुरा वाचः प्रवदितोर्निर्वपेद्यावत्येव
वाक्तामप्रोदितां भ्रातृव्यस्य वृद्धे तामस्य वाचं प्रवदन्तीमन्या
वाचोऽनु प्रवदन्ति ता इन्द्रियं वीर्यं यजमाने दधत्याग्रावैष्णवमष्ट
सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वार्हस्पत्यश्चरुर्यदष्टाक्षरा
भवत्यष्टाक्षरा गायत्री गायत्रं प्रातः सवनं प्रातः सवनमेव
तेनाप्रोति (50)

आग्रावैष्णवमेकादशकपालनिर्वपेन्माध्यन्दिनस्य
सवनस्याकाले सरस्वत्याज्यभागा स्याद्वार्हस्पत्यश्चरुर्यदेकादश
भवत्येकादशाक्षरा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभं माध्यन्दिनं सवनं

माद्ध्यन्दिनमेव सर्वन्तेनाप्रोत्याग्रावैष्णवद्वादशकपालन्निर्वपेत्तु
 सरस्वत्याज्यभागा स्याद्द्वारहस्पत्यश्चरुर्यद्वादशकपालो
 भवति द्वादशाक्षरा जगती जागंतन्तृतीयसर्वन्तृतीयसर्वन्मेव
 तेनाप्रोति देवताभिरेव देवताः (51)

प्रतिचरति यज्ञेन यज्ञं वाचा वाचं ब्रह्मणा ब्रह्म
 कपालैरेव छन्दास्याप्रोति पुरोडाशैः सर्वनानि
 मैत्रावरुणमेककपालन्निर्वपेद्विंशत्यै काले यैवासौ भ्रातृव्यस्य
 वशाऽनूबन्ध्या सो एवैषैतस्यैककपालो भवति नहि कपालैः
 पशुमर्हत्यासुम्॥ (52)

ब्रह्मणैवेनमभिचरति यज्ञो न तावेवास्यैन्द्रियमाप्रोति देवताः सप्तत्रिंशच्च। 9॥ — [९]

असावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा
 एतं सोमारौद्रश्चरुन्निरवपन्तेनैवास्मिन्नुचमदधुर्यो
 ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतं सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेत्सोमश्चैव
 रुद्रश्च स्वेन भागधेयेनोपधावति तावेवास्मिन्ब्रह्मवर्चसन्धत्तो
 ब्रह्मवर्चस्यैव भवति तिष्यापूर्णमासे निर्वपेद्रुद्रः (53)

वै तिष्यः सोमः पूर्णमासः साक्षादेव ब्रह्मवर्चसमवरुन्धे
 परिंश्रिते याजयति ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै श्वेतायै

श्वेतवत्सायै दुग्धं मथितमाज्यं भवत्याज्यं प्रोक्षणमाज्येन
मार्जयन्ते यावदेव ब्रह्मवर्चसन्तत्सर्वङ्करोत्यति ब्रह्मवर्चसङ्क्रियत
इत्याहुरीश्वरो दुश्कर्मा भवितोरिति मानवी ऋचौ धार्ये
कुर्याद्यद्वै किञ्च मनुरवदत्तद्वेषजम् (54)

भेषजमेवास्मै करोति यदि बिभीयाद्दुश्कर्मा भविष्यामीति
सोमापौष्णश्चरुन्निर्वपेत्सौम्यो वै देवतया पुरुषः पौष्णाः
पशवः स्वयैवास्मै देवतया पशुभिस्त्वचङ्करोति न दुश्कर्मा
भवति सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेत्प्रजाकामः सोमो वै रेतोधा
अग्निः प्रजानां प्रजनयिता सोमं एवास्मै रेतो दधात्यग्निः
प्रजां प्रजनयति विन्दते (55)

प्रजा० सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेदभिचरन्त्सौम्यो वै
देवतया पुरुष एष रुद्रो यदग्निः स्वाया एवैनं
देवतायै निष्क्रीय रुद्रायापि दधाति ताजगार्तिमाच्छति
सोमारौद्रश्चरुन्निर्वपेज्ज्योगामयावी सोमं वा एतस्य रसो
गच्छत्यग्निः शरीरं यस्य ज्योगामयति सोमादेवास्य
रसं निष्क्रीणात्यग्नेः शरीरमुत यदि (56)

इ॒तासु॑र्भव॒ति जी॒वत्ये॒व सो॒मा रु॒द्रयो॒र्वा ए॒तङ्ग॑सि॒तः
 हो॒ता नि॒ष्विद॑ति स ई॒श्वर आ॒र्तिमा॒र्तो र॒नु॒द्वान् हो॒त्रा
 दे॒यो वह्नि॑र्वा अ॒नु॒द्वान् वह्नि॑र॒होता वह्नि॑नै॒व वह्नि॑मा॒त्मानं॑
 स्पृ॒णोति सो॒मारौ॒द्रश्च॒रुन्निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त॒ स्वेऽस्मा॑ आ॒यत॑ने
 भ्रातृ॑व्यञ्जनये॒यमि॒ति वेदिं॑ परि॒गृह्या॑र्द्धमु॒द्धन्या॑दर्द्ध॒त्रार्द्धं
 ब॒र्हिषः॑ स्तृणी॒यादर्द्धं॑ ना॒र्द्धमि॒द्धस्या॑भ्या॒दद्ध्या॑दर्द्धं न स्व
 ए॒वास्मा॑ आ॒यत॑ने भ्रातृ॑व्यञ्जनयति॥ (57)

रुद्रो भेषजं विन्दते यदि स्तृणीयादर्द्धं द्वादश च ॥ 10 ॥ [१०]

ऐ॒न्द्रमे॒काद॑शक॒पाल॒न्निर्व॑पे॒न्मारु॑तः॒ सप्त॑क॒पाल॒ङ्गाम॑काम
 इ॒न्द्रश्चै॒व म॒रुत॑श्च स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धा॒वति॒ त ए॒वास्मै॑
 स॒जा॒ता॒न्प्रय॑च्छन्ति ग्रा॒म्ये॒व भ॑व॒त्याह॑व॒नीय॑ ऐ॒न्द्रम॑धि॒श्रय॑ति
 गा॒र्हप॑त्ये मा॒रुतं॑ पा॒पव॑स्य॒सस्य॑ वि॒धृत्यै॑ स॒प्तक॑पालो
 मा॒रुतो॑ भ॑वति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ ग॒णश॑ ए॒वास्मै॑
 स॒जा॒तान॑व॒रुन्धे॑ऽनू॒च्यमा॑न॒ आसा॑दयति॒ विश॑मे॒व (58)

अ॒स्मा अनु॑व॒र्त्मान॑ङ्क॒रोत्ये॒तामे॒व निर्व॑पे॒द्यः का॒मये॑त
 र॒ष्यत्रा॑य॒ च वि॒शे च॑ स॒मद॑न्द॒द्यामि॒त्यैन्द्र॑स्या॒वद्य॑न्ब्रू॒यादिन्द्रा॑यानु॒
 ब्रू॒हीत्या॑श्राव्य॒ ब्रू॒यान्म॑रुतो॒ यजे॑ति मा॒रुत॑स्या॒वद्य॑न्ब्रू॒यान्म॑रुद्ध्यो-

ऽनुब्रूहीत्याश्राव्यं ब्रूयादिन्द्रं यजेति स्व एवैभ्यो भागधेये
समदन्दधाति वितृ० हाणास्तिष्ठन्त्येतामेव (59)

निर्वपेद्यः कामयेत कल्पे रन्निति यथादेवतमवदाय
यथादेवतं यजेद्भागधेयेनैवैनान् यथायथङ्कल्पयति कल्पन्त
एवैन्द्रमेकादशकपालन्निर्वपेद्वैश्वदेवन्द्वादशकपालङ्ग्रामकाम
इन्द्रश्चैव विश्वा०श्च देवान्स्वेन भागधेयेनोपधावति त
एवास्मै सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवत्यैन्द्रस्यावदाय
वैश्वदेवस्यावद्येदथैन्द्रस्य (60)

उपरिष्ठादिन्द्रियेणैवास्मा उभयतः सजातान्परिगृह्णात्युपाधाय
वासो दखिणा सजातानामुपहित्यै पृश्नि्यै दुग्धे
प्रियङ्गवश्चरुन्निर्वपेन्मरुद्भ्यो ग्रामकामः पृश्नि्यै वै पयसो
मरुतो जाताः पृश्नि्यै प्रियङ्गवो मारुताः खलु वै देवतया
सजाता मरुत एव स्वेन भागधेयेनोपधावति त एवास्मै
सजातान्प्रयच्छन्ति ग्राम्येव भवति प्रियवती याज्यानुवाक्ये
(61)

भवतः प्रियमेवैनं समानानाङ्करोति द्विपदा पुरोनुवाक्या
भवति द्विपद एवावरुन्धे चतुष्पदा याज्या चतुष्पद एव

प॒शून॑वरु॒न्धे दे॒वासुराः॑ सं य॑त्ता आ॒स॒न्ते दे॒वा मि॒थो
विप्रि॑या आ॒स॒न्ते ३ ऽन्यो॑न्यस्मै ज्यैष्ठ्या॒याति॑ष्ठमा॒नाश्चतु॑र्धा
व्य॑क्रामन्न॒ग्निर्वसु॑भिः सोमो॑ रु॒द्रैरिन्द्रो॑ म॒रुद्विर्वरु॑ण आ॒दित्यैः॑
स इन्द्रः॑ प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तम् (62)

ए॒तया॑ सं॒ज्ञान्या॑ ऽयाज॒यद॒ग्नये॑ वसु॑मते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्नि
रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पु॒रोडा॑शमेका॒दश॑कपालं
वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुन्ततो॑ वा इन्द्र॑ दे॒वा ज्यैष्ठ्या॑या॒भि
सम॑जानत॒ यः स॑मा॒नैर्मि॒थो विप्रि॑यः स्यात्तमे॒तया॑ सं॒ज्ञान्या॑
याज॒येद॒ग्नये॑ वसु॑मते पु॒रोडा॑शम॒ष्टाक॑पाल॒न्निर्व॑पे॒त्सोमा॑य
रु॒द्रव॑ते च॒रुमिन्द्रा॑य म॒रुत्व॑ते पु॒रोडा॑शमेका॒दश॑कपालं
वरु॑णायाऽऽदि॒त्यव॑ते च॒रुमिन्द्र॑मे॒वैनं॑ भू॒तञ्ज्यैष्ठ्या॑य स॒माना॑
अ॒भिस॑ज्जानते॒ वसि॑ष्ठः स॒मानाना॑ भवति॥ (63)

विशमेव तिष्ठन्त्येतामेवाथैन्द्रस्य याज्यानुवाक्ये तं वरुणाय चतुर्दश च॥११॥—[११]

हि॒र॒ण्य॒ग॒र्भ आ॒पो ह॒ यत्प्र॑जापते। स वे॑द पु॒त्रः पि॒तर॒ꣳ स
मा॒तर॒ꣳ स स॒नुर्भु॑व॒त्स भु॑व॒त्पुन॑र्मघः। स द्यामौ॒र्णोद॑न्तरि॒क्षꣳ
स सु॒वः स वि॒श्वा भु॒वो अ॒भव॑त्स आऽभ॑वत्। उदु॒त्यश्चि॒त्रम्।
सप्र॑ल॒वन्न॑वी॒यसाऽग्ने॑ द्यु॒म्नेन॑ सं यता॑। बृ॒हत्त॑तन्थ भा॒नुना॑।

निकाव्यां वेधसुः शश्वतस्करहस्ते दधानः (64)

नर्या पुरूणि। अग्निर्भुवद्रयिपती रयीणाः सत्रा चक्राणो
अमृतानि विश्वा। हिरण्यपाणिमृतये सवितारमुप ह्वये। स
चेत्ता देवता पदम्। वाममद्य सवितर्वाममु श्वो दिवेदिवे
वाममस्मभ्यः सावीः। वामस्य हि ख्यस्य देव भूरैया
धिया वामभाजः स्याम। बडित्था पर्वतानाङ्घ्रिं बिभर्षि
पृथिवि। प्र या भूमि प्रवत्वति म्हा जिनोषि (65)

महिनि। स्तोमांसस्त्वा विचारिणि प्रतिष्ठोभन्त्यक्तुभिः। प्र
या वाजन्न हेषन्तं पेरुमस्यस्यर्जुनि। ऋदूदरेण सख्या सचेय
यो मा न रिष्येद्धर्यश्च पीतः। अयं यः सोमो न्यधाय्यस्मे
तस्मा इन्द्रं प्रतिरमेम्यच्छ। आपान्तमन्युस्तृपलप्रभर्मा धुनिः
शिमीवाञ्छरुमाः ऋजीषी। सोमो विश्वान्यतसा वनानि
नार्वागिन्द्रं प्रतिमानानि देभुः। प्र (66)

सुवानः सोमं ऋतयुश्चिकेतेन्द्राय ब्रह्म जमदग्निरर्चन्। वृषा
यन्तासि शवसस्तुरस्यान्तर्यच्छ गृणते धृत्रं दृह। सबाधस्ते
मदश्च शुष्मयश्च ब्रह्म नरो ब्रह्मकृतः सपर्यन्। अर्को वा यत्तुरते
सोमचक्षास्तत्रेदिन्द्रो दधते पृथ्सु तुर्याम्। वर्षद्वे विष्णवास

आ कृणोमि तन्मे जुषस्व शिपिविष्ट हव्यम्। (67)

वर्धन्तु त्वा सुष्टुतयो गिरो मे यूयं पात स्वस्तिभिः सदा नः। प्र तत्तै अद्य शिपिविष्ट नामार्यः शंसामि वयुनानि विद्वान्। तं त्वा गृणामि तव समतवीयान्क्षयन्तमस्य रजसः पराके। किमित्तै विष्णो परिचक्ष्य भूत्प्रयद्ववक्षे शिपिविष्टो अस्मि। मा वर्षो अस्मदपंगूह एतद्यदन्यरूपः समिथे बभूथ। (68)

अग्ने दा दाशुषे रयिं वीरवन्तं परीणसम्। शिशिहि नः सूनुमतः। दा नो अग्ने शतिनो दाः सहस्रिणो दुरो न वाजुः श्रुत्या अपावृधि। प्राची द्यावापृथिवी ब्रह्मणा कृधि सुवर्ण शुक्रमुषसो विदिद्युतुः। अग्निर्दा द्रविणं वीरपेशा अग्निर्ऋषिं यः सहस्रां सनोति। अग्निर्दिवि हव्यमाततानाग्नेर्धामानि विभृता पुरुत्रा। मा (69)

नो मर्द्धीरा तू भर। घृतं न पूतं तनूररेपाः शुचि हिरण्यम्। तत्तै रुक्मो न रोचत स्वधावः। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो न उत्पुपूर्या उक्थेषु शवसस्पत इषः स्तोतृभ्य आ भर। वायो शतं हरीणां युवस्व पोष्याणाम्।

उ॒त वा॑ ते स॒हस्रि॑णो॒ रथ॑ आ या॒तु पा॑ज॒सा। प्र याभिः॑ (70)

यासि॑ दा॒श्वाः स॒मच्छा॑ नि॒युद्धि॑र्वायवि॒ष्टये॑ दुरो॒णे। नि नो॑
र॒यिः सु॒भोज॑सं युवे॒ह नि वी॒रव॒द्भव्य॑मश्वि॒यश्च॑ राधेः। रे॒वती॑र्नः
सध॒माद् इन्द्रे॑ सन्तु तु॒विवा॑जाः। क्षु॒मन्तो॑ याभि॒र्मदे॑म। रे॒वाः
इद्रे॒वतः॑ स्तो॒ता स्या॑त्त्वाव॒तो म॒घोने॑। प्रेदु॑ हरि॒वः श्रु॑तस्य॑॥
(71)

जि॒नोषि॑ दे॒भुः प्र ह॒व्यं ब॒भूथ॑ मा याभिश्च॒त्वारि॑ः॒शच्च॑॥ (12)॥ [१२]

प्र॒जाप॑ति॒स्ताः सृ॒ष्टा अ॒ग्नये॑ पथि॒कृते॑ऽग्नये॒ कामा॑या॒ग्नये॑ऽन्न॒वते॑ वै॒श्वान॑रमा॒दित्य॑श्च॒रमे॒न्द्रश्च॒रमि॒न्द्रा॒यान्व॑जव आ॒ग्नावै॒ष्णव॑म॒सौ
सो॒मा॒रो॒द्रमे॒न्द्रमे॒का॒दश॑कपालः॒ हिर॑ण्यग॒र्भो द्वा॑द॒श॥ (12) प्र॒जाप॑तिर॒ग्नये॒ कामा॑या॒भि सम्भ॑वतो॒ यो वि॑द्वि॒पाण॑यो॒रिद्धे॑
स॒न्न॒हो॒दा॒ग्नावै॒ष्णव॑मु॒परि॑ष्टा॒द्यासि॑ दा॒श्वाः स॒मेकं॑ स॒सतिः॑॥ (71) प्र॒जाप॑तिः प्रेदु॑ हरि॒वः श्रु॑तस्य॑॥

आ॒दि॒त्येभ्यो॑ दे॒वा वै मृ॒त्योर्दे॒वा वै स॒त्रम॑य॒म्णे प्र॒जाप॑ते॒स्त्रय॑स्त्रि॒ः शत्र॑प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑ऽन्नाद्यं॒देवा॑सुरा॒स्तात्र॑ज॒नो द्रु॒वोऽसि॑
य॒न्नव॑म॒ग्निं वै प्र॒जाप॑तिर्वरु॒णाय॑ या वा॒मिन्द्रा॑वरु॒णा स॒प्र॒ल॒वच्च॑तु॒द॒श॥ 14॥ आ॒दि॒त्येभ्य॑स्त्वष्ट॒रस्मे दान॑कामा ए॒वावरु॑न्धेऽ॒ग्निं वै
स॒प्र॒ल॒वथ्य॑दंश्चा॒शत्॥ 56॥ आ॒दि॒त्येभ्यः॑ सु॒व॒र॒पो जि॑गाय॑॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

आदित्येभ्यो भुवद्वच्चश्चरुं निर्वपेद्भूतिकाम आदित्या
वा एतम्भूत्यै प्रति नुदन्ते योऽलम्भूत्यै सन्भूतिं न
प्राप्नोत्यादित्यानेव भुवद्वतः स्वेन भागधेयेनोप धावति
त एवैनम्भूतिं गमयन्ति भवत्येवादित्येभ्यो धारयद्वच्चश्चरुं
निर्वपेदपरुद्धो वाऽपरुध्यमानो वाऽऽदित्या वा अपरोद्धारं
आदित्या अवगमयितारं आदित्यानेव धारयद्वतः ॥ १ ॥

स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं विशि दाध्रत्यनपरुध्यो
भवत्यदितेऽनु मन्यस्वेत्यपरुध्यमानोऽस्य पदमा ददीतेयं
वा अदितिरियमेवास्मै राज्यमनु मन्यते सत्याशीरित्याह
सत्यामेवाशिषं कुरुत इह मन इत्याह प्रजा एवास्मै
समनसः करोत्युप प्रेतं मरुतः ॥ २ ॥

सुदानव एना विशपतिनाभ्यमुः राजानमित्याह मारुती
वै विङ्गोष्ठो विशपतिर्विशैवनः राष्ट्रेण समर्धयति यः
परस्ताद्वाम्यवादी स्यात्तस्य गृहाद्विहीना हरेच्छुक्लाःश्च
कृष्णाःश्च वि चिनुयाद्ये शुक्लाः स्युस्तमादित्यं चरुं

निर्वपेदादित्या वै देवतया विद्विशमेवाव गच्छति॥३॥

अवंगतास्य विडनवगतः राष्ट्रमित्याहुर्ये कृष्णाः स्युस्तं
वारुणं चरुनिर्वपेद्वारुणं वै राष्ट्रमुभे एव विशं च राष्ट्रं
चाव गच्छति यदि नावगच्छेदिममहमादित्येभ्यो भागं
निर्वपाम्यामुष्मादमुष्यै विशोऽवंगन्तोरिति निर्वपेदादित्या
एवैनम्भागधेयम्प्रेप्सन्तो विशमव॥३॥

गमयन्ति यदि नावगच्छेदाश्वत्थान्मयूखान्श्वसप्त
मध्यमेषायामुप हन्यादिदमहमादित्यान्बध्नाम्यामुष्मादमुष्यै
विशोऽवंगन्तोरित्यादित्या एवैनम्बद्धवीरा विशमव गमयन्ति
यदि नावगच्छेदेतमेवादित्यं चरुं निर्वपेदिध्मेऽपि मयूखान्श्वसं
नह्येदनपरुध्यमेवाव गच्छत्याश्वत्था भवन्ति मरुतां वा
एतदोजो यदश्वत्थ ओजसैव विशमव गच्छति सप्त भवन्ति
सप्तगणा वै मरुतो गणश एव विशमव गच्छति॥५॥

धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवैतदष्टादश च॥१॥ [१]

देवा वै मृत्योरिभिभयुस्ते प्रजापतिमुपाधावन्तेभ्य
एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां निरवपत्तयैवैष्वमृतमदधाद्यो
मृत्योर्बिभीयात्तस्मा एताम्प्राजापत्याः शतकृष्णलां

निर्वपेत्प्रजापतिमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्नायुर्दधाति सर्वमायुरेति शतकृष्णला भवति
 शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये॥६॥

प्रति तिष्ठति घृते भवत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यमायुश्चैवास्मा
 अमृतं च समीचीं दधाति चत्वारिचत्वारि कृष्णलान्यव
 द्यति चतुरवत्तस्यास्या एकधा ब्रह्मण उप हरत्येकधैव
 यजमान आयुर्दधात्यसावादित्यो न व्यरोचत तस्मै देवाः
 प्रायश्चित्तिमैच्छन्तस्मा एतं सौर्यं चरुं निरवपन्तेनैवास्मिन्॥७॥

रुचमदधुर्यो ब्रह्मवर्चसकामः स्यात्तस्मा एतं सौर्यं
 चरुं निर्वपेदमुमेवादित्यं स्वेन भागधेयेनोप धावति स
 एवास्मिन्ब्रह्मवर्चसं दधाति ब्रह्मवर्चस्यैव भवत्युभयतो
 रुक्मौ भवत उभयत एवास्मिन्नुचं दधाति प्रयाजेप्रयाजे
 कृष्णलं जुहोति दिग्भ्य एवास्मै ब्रह्मवर्चसमव रुद्ध
 आग्नेयमष्टाकपालं निर्वपेत्सावित्रं द्वादशकपालम्भूम्यै॥८॥

चरुं यः कामयेत हिरण्यं विन्देय हिरण्यम्मोप
 नमेदिति यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं
 तेनैवैनद्विन्दते सावित्रो भवति सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दते

भूम्यै चरुर्भवत्यस्यामेवैनद्विन्दत उपैन२ हिरण्यं नमति वि
वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो हिरण्यं विन्दत एताम्॥९॥

एव निर्वपेद्विरण्यं वित्त्वा नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यत
एतामेव निर्वपेद्यस्य हिरण्यं नश्येद्यदाग्नेयो भवत्याग्नेयं वै
हिरण्यं यस्यैव हिरण्यं तेनैवैनद्विन्दति सावित्रो भवति
सवितृप्रसूत एवैनद्विन्दति भूम्यै चरुर्भवत्यस्यां वा एतन्नश्यति
यन्नश्यत्यस्यामेवैनद्विन्दीन्द्रः॥१०॥

त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स विष्वङ्वाच्छत्स इन्द्रियेण
सोमपीथेन व्यार्ध्यत स यदूर्ध्वमुदवमीत्ते श्यामाका
अभवन्त्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एत२ सोमेन्द्र३
श्यामाकं चरुन्निरवपत्तेनैवास्मिन्निन्द्रिय२ सोमपीथमदधाद्वि
वा एष इन्द्रियेण सोमपीथेनर्ध्यते यः सोमं वर्मिति यः
सोमवामी स्यात्तस्मै॥११॥

एत२ सोमेन्द्र३ श्यामाकं चरुं निर्वपेत्सोमं चैवेन्द्रं च
स्वेन भागधेयेनोप धावति तावेवास्मिन्निन्द्रिय२ सोमपीथं
धत्तो नेन्द्रियेण सोमपीथेन व्यृध्यते यत्सौम्यो भवति
सोमपीथमेवाव रुन्दे यदैन्द्रो भवतीन्द्रियं वै सोमपीथ

इन्द्रियमेव सोमपीथमव रुन्दे श्यामाको भवत्येष वाव स
सोमः॥१२॥

साख्यादेव सोमपीथमव रुन्देऽग्नये दात्रे पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेदिन्द्राय प्रदात्रे पुरोडाशमेकादशकपालम् पशुकामो-
ऽग्निरेवास्मै पशून्प्रजनयति वृद्धानिन्द्रः प्र यच्छति दधि मधु
घृतमापो धाना भवन्त्येतद्वै पशूनां रूपं रूपेणैव पशूनव
रुन्दे पञ्चगृहीतम्भवति पाङ्गा हि पशवो बहुरूपम्भवति
बहुरूपा हि पशवः॥१३॥

समृद्धौ प्राजापत्यम्भवति प्राजापत्या वै पशवः
प्रजापतिरेवास्मै पशून्प्र जनयत्यात्मा वै पुरुषस्य मधु
यन्मध्वग्नौ जुहोत्यात्मानमेव तद्यजमानोऽग्नौ प्र दधाति
पङ्क्तौ याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तः पुरुषः पाङ्क्ताः पशव
आत्मानमेव मृत्योर्निष्क्रीय पशूनव रुन्दे॥१४॥

इन्द्रियेऽस्मिन्भूम्यां एतामिन्द्रः स्यात्तस्मै सोमो बहुरूपा हि पशव

एकचत्वारिंशच्च॥२॥

[२]

देवा वै सत्रमासतर्द्धिपरिमितं यशस्कामास्तेषां सोमं
राजानं यश आर्च्छत्स गिरिमुदैत्तमग्निरनूदैत्तावग्नीषोमौ

समभवता॒न्ताविन्द्रो॑ य॒ज्ञविभ्रष्टो॑ऽनु परै॒त्ताव॑ब्रवी॒द्याज॑य॒त॒म्मेति॑
तस्मा॑ ए॒तामिष्टिं॑ निर॑वपतामा॒ग्नेयम॑ष्टाक॒पालमै॒न्द्रमेका॑दशकपाल
सौ॒म्यं च॒रुन्त॑यै॒वास्मिन्तेजः॑ ॥ १५ ॥

इन्द्रि॒यम्ब्र॑ह्मवर्च॒सम॑धत्तां यो य॒ज्ञविभ्रष्टः॑ स्यात्तस्मा॑
ए॒तामिष्टिं॑ निर्व॑पेदा॒ग्नेयम॑ष्टाक॒पालमै॒न्द्रमेका॑दशकपाल९
सौ॒म्यं च॒रुं यदा॑ग्नेयो भव॑ति तेज॑ ए॒वास्मिन्तेन॑
दधाति॑ यदैन्द्रो भव॑तीन्द्रि॒यमे॒वास्मिन्तेन॑ दधाति॑
यथ्सौ॒म्यो ब्र॑ह्मवर्च॒सं तेना॑ग्नेयस्य॑ च सौ॒म्यस्य॑ चै॒न्द्रे
स॒माश्ले॑षये॒त्तेजश्चै॒वास्मिन्ब्र॑ह्मवर्च॒सं च॑ स॒मीची॑ ॥ १६ ॥

द॒धात्य॒ग्नीषो॒मीय॑मेका॒दशक॑पालं निर्व॑पेद्यं कामो॑
नोप॑नमे॒दाग्नेयो॑ वै ब्रा॒ह्मणः॑ स सोम॑म्विबति स्वामे॒व दे॒वता॑९
स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ सैवैनं॑ कामे॒न॒ सम॑र्धयत्युपै॒नं
कामो॑ नमत्य॒ग्नीषो॒मीय॑म॒ष्टाक॑पालं निर्व॑पेद्ब्रह्मवर्च॒सकामो॑
ऽग्नीषो॒मावे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॒येनोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मिन्ब्र॑ह्मवर्च॒सं
ध॑त्तो ब्रह्मवर्च॒स्यैव॑ ॥ १७ ॥

भव॑ति यद॒ष्टाक॑पाल॒स्तेना॑ग्नेयो यच्छ्या॑मा॒कस्तेन॑
सौ॒म्यः समृ॑द्धौ सोमा॑य वा॒जिनै॑ श्यामा॒कं च॒रुं निर्व॑पेद्यः

क्लैव्या॑द्विभी॒याद्रेतो॑ हि वा ए॒तस्मा॒द्वाजि॑नमप॒क्राम॒त्यथै॒ष
क्लैव्या॑द्विभा॒य सोम॑मे॒व वा॒जिन॑ꣳ स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑
धावति॑ स ए॒वास्मि॒न्नेतो॑ वाजि॑नं दधाति॑ न क्ली॒बो भ॑वति
ब्राह्म॑णस्प॒त्यमेका॑दशकपालं॒ निर्व॑पे॒द्भाम॑कामः॥१८॥

ब्रह्म॑णस्पति॑मे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॑ स ए॒वास्मै॑
सजा॒तान्प्र य॑च्छति॒ ग्राम्ये॑व भ॑वति ग॒णव॑ती याज्यानुवा॒क्ये
भवतः॑ सजा॒तैरे॒वैनं॑ ग॒णव॑न्तं करोत्ये॒तामे॒व निर्व॑पेद्यः
का॒मये॑त ब्रह्म॒न्विशं॑ वि ना॑शयेयमिति॑ मारु॒ती या॑ज्यानुवा॒क्ये
कुर्या॑द्ब्रह्म॒न्नेव॑ विशं॒ वि ना॑शयति॥१९॥

तेजः॑ समीचीं॑ ब्रह्मवर्च॑स्यैव॒ ग्राम॑कामस्त्रिच॑त्वारि॒ंशच्च॑॥३॥ [३]

अ॒र्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेत्सुव॒र्गका॑मोऽसौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा-
ऽर्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॑ स ए॒वैनं॑ सुव॒र्गं
लो॒कं ग॑मयत्यर्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त दान॑कामा मे
प्र॒जाः स्यु॒रित्य॑सौ वा आ॑दि॒त्योऽर्य॑मा यः खलु॑ वै ददा॑ति
सोऽर्य॑माऽर्य॒मण॑मे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑येनोप॑ धावति॑ स ए॒व॥२०॥

अ॒स्मै दान॑कामाः प्र॒जाः क॑रोति॒ दान॑कामा अ॒स्मै
प्र॒जा भ॑वन्त्यर्य॒म्णे च॒रुं निर्व॑पेद्यः का॒मये॑त स्व॒स्ति

ज॒नता॑मि॒यामि॒त्यसौ॑ वा आ॒दित्यो॑ऽर्य॒माऽर्य॑मण॒मेव॑ स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैनं॑ तद्व॒मयति॑ यत्र जि॒गमि॑षतीन्द्रो
 वै दे॒वाना॑मा॒नुजा॒वर आ॑सी॒त्स प्र॒जाप॑तिमु॒पाधा॒वत्तस्मा॑
 ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॒काद॑शकपालं॒ निः॥ २१॥

अ॒व॒प॒त्तेनै॒वैन॒मग्रं॑ दे॒वता॑ना॒म्पर्य॑णयद्बु॒ध्रव॑ती अग्र॒वती॑
 या॒ज्यानु॒वाक्ये॑ अकरोद्बु॒ध्रादे॒वैन॒मग्र॒म्पर्य॑णय॒द्यो रा॑ज॒न्यं
 आ॒नुजा॒वरः स्या॑त्तस्मा॑ ए॒तमै॒न्द्रमा॑नुषू॒कमे॒काद॑शकपालं॒
 निर्व॑पेदिन्द्र॒मेव॑ स्वेन॑ भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑
 समा॒नाना॒म्परि॑ णयति बु॒ध्रव॑ती अग्र॒वती॑ या॒ज्यानु॒वाक्ये॑
 भव॑तो बु॒ध्रादे॒वैन॒मग्रम्॑॥ २२॥

परि॑ णयत्यानुषू॒को भ॑वत्ये॒षा ह्ये॑तस्य॒ दे॒वता॑ य
 आ॒नुजा॒वरः समृ॑द्ध्यै॒ यो ब्रा॑ह्म॒ण आ॑नुजा॒वरः स्या॑त्तस्मा॑
 ए॒तम्बा॑र्हस्पत्यमा॒नुषू॒कं च॒रुं निर्व॑पेद्बृहस्पति॒मेव॑ स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒मग्रं॑ समा॒नाना॒म्परि॑ णयति
 बु॒ध्रव॑ती अग्र॒वती॑ या॒ज्यानु॒वाक्ये॑ भव॑तो बु॒ध्रादे॒वैन॒मग्र॒म्परि॑
 णयत्यानुषू॒को भ॑वत्ये॒षा ह्ये॑तस्य॒ दे॒वता॑ य आ॒नुजा॒वरः

समृद्धौ॥ २३॥

एव निरग्रमेतस्य चत्वारि च॥४॥ [४]

प्रजापतेस्त्रयस्त्रिंशद्बृहिरासन्ताः सोमाय राज्ञे-
ऽददात्तासां रोहिणीमुपैत्ता ईर्ष्यन्तीः पुनरगच्छन्ता अन्वेत्ताः
पुनरयाचत ता अस्मै न पुनरददात्सौऽब्रवीदृतममीष्व यथा
समावच्छ उपैष्याम्यथ ते पुनर्दास्यामीति स ऋतमातीत्ता
अस्मै पुनरददात्तासां रोहिणीमेवोप॥ २४॥

ऐतं यक्ष्म आर्च्छद्राजानं यक्ष्म आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य
जन्म यत्पारपीयानभवत्तत्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्यो-
ऽविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेषां यक्ष्माणां जन्म वेद
नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एता एव नमस्यन्नुपाधावत्ता
अब्रुवन्वरं वृणामहै समावच्छ एव न उपाय इति तस्मा
एतम्॥ २५॥

आदित्यं चरुं निरवपन्तेनैवैनम्पापाथ्स्रामादमुञ्चन्
यः पापयक्ष्मगृहीतः स्यात्तस्मा एतमादित्यं चरुं
निर्वपेदादित्यानेव स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवैनं
पापाथ्स्रामान्मुञ्चन्त्यमावास्यायां निर्वपेदमुमेवैनमाप्यायमानमन

प्याययति नवोनवो भवति जायमान इति पुरोनुवाक्या
भवत्यायुरेवास्मिन्त्या दधाति यमादित्या अ२शुमाप्याययन्तीति
याज्यैवैनमेत्या प्याययति॥२६॥

एवोपैतमस्मिन्नयोदश च॥५॥

[५]

प्रजापतिर्देवेभ्योऽन्नाद्यं व्यादिशत्सोऽब्रवीद्यदिमाल्लोकानभ्यति
तन्ममांसदिति तदिमाल्लोकानभ्यत्यरिच्यतेन्द्रः राजानमिन्द्रमधि
स्वराजानन्ततो वै स इमाल्लोकाः स्त्रेधादुहत्तत्रिधातोऽस्त्रिधातुत्वय
कामयेतान्नादः स्यादिति तस्मा एतं त्रिधातुं निर्वपेदिन्द्राय
राज्ञे पुरोडाशम्॥२७॥

एकादशकपालमिन्द्रायाधिराजायेन्द्राय स्वराज्ञेऽयं वा
इन्द्रो राजायमिन्द्रोऽधिराजोऽसाविन्द्रः स्वराडिमानेव
लोकान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त एवास्मा अन्नम्प्र
यच्छन्त्यन्नाद एव भवति यथा वत्सेन प्रतां गां
दुह एवमेवेमाल्लोकान्प्रतान्काममन्नाद्यं दुह उत्तानेषु
कपालेष्वधि श्रयत्ययातयामत्वाय त्रयः पुरोडाशा
भवन्ति त्रय इमे लोका एषाल्लोकानामात्या उत्तरउत्तरो
ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोकाः समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव

द्यत्यच्छम्बद्धारव्यँत्यासुमन्वाहानिर्दाहाय॥२८॥

पुरोडाशत्रयष्वङ्गि शतिश्च॥६॥ [६]

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आस॒न्तां दे॒वान॑सुरा अजय॒न्ते
दे॒वाः पे॑राजिग्या॒ना असुरा॑णां वैश्य॒मुपा॑य॒न्तेभ्य॑
इन्द्रि॑यं वी॒र्य॑मपा॑क्राम॒त्तदिन्द्रो॑ऽचाय॒त्तद॑न्वपा॑क्राम॒त्तद॑व॒रुधं॑
नाश॑क्रो॒त्तद॑स्माद॒भ्यर्धो॑ऽचर॒त्स प्र॒जाप॑ति॒मुपा॑धाव॒त्तमे॒तया॑
सर्व॑पृष्ठयाऽयाजय॒त्तयै॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑मदधा॒द्य
इन्द्रि॑यका॒मः॥२९॥

वी॒र्य॑का॒मः स्या॑त्तमे॒तया॑ सर्व॑पृष्ठया याजयेदे॒ता ए॒व
दे॒वताः स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ ता ए॒वास्मि॑न्निन्द्रि॒यं वी॒र्य॑
दध॑ति॒ यदिन्द्रा॑य॒ राथ॑तराय॒ निर्व॑पति॒ यदे॒वाग्ने॑स्तेज॒स्तदे॒वाव॑
रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ बार्ह॑ताय॒ यदे॒वेन्द्र॑स्य॒ तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒
यदिन्द्रा॑य॒ वैरू॒पाय॒ यदे॒व स॑वि॒तुस्तेज॒स्तत्॥३०॥

ए॒वाव॑ रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ वैरा॒जाय॒ यदे॒व धा॑तुस्तेज॒स्तदे॒वाव॑
रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ शाक्क॑राय॒ यदे॒व म॒रुतां॑ तेज॒स्तदे॒वाव॑
रुन्धे॒ यदिन्द्रा॑य॒ रैव॑ताय॒ यदे॒व बृ॒हस्प॑तेस्तेज॒स्तदे॒वाव॑ रुन्धे॒
ए॒ताव॑न्ति॒ वै तेजा॑सि॒ तान्ये॒वाव॑ रुन्धे॒ उत्ता॑नेषु॒ क॒पाले॒ष्वधि॑

श्रयत्ययातयामत्वाय द्वादशकपालः पुरोडाशः॥३१॥

भवति वैश्वदेवत्वाय समन्तम्पर्यवदति समन्तमेवेन्द्रियं
वीर्यं यजमाने दधाति व्यत्यासमन्वाहानिर्दाहायाश्च ऋषभो
वृष्णिर्बस्तः सा दखिणा वृषत्वायैतयैव यजेताभिशस्यमान
एताश्चेद्वा अस्य देवता अन्नमदन्त्यदन्त्युवेवास्य
मनुष्याः॥३२॥

इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत्पुरोडाशोऽष्टात्रिंशच्च॥७॥ [७]

रजनो वै कौणेयः क्रतुजितं जानं किं चख्बुर्वन्यमयात्तस्मा
एतामिष्टिं निर्वपदग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकंपालः
सौर्यं चरुमग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकंपालन्तयैवास्मिश्चख्बु
स्यात्तस्मा एतामिष्टिं निर्वपेदग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकंपाल
सौर्यं चरुमग्रये भ्राजस्वते पुरोडाशमष्टाकंपालमग्रेवै चख्बुषा
मनुष्या वि॥३३॥

पश्यन्ति सूर्यस्य देवा अग्निं चैव सूर्यं च स्वेन भागधेयेनोप
धावति तावेवास्मिश्चख्बुर्धत्तश्चख्बुष्मानेव भवति यदाग्नेयौ
भवतश्चख्बुषी एवास्मिन्तत्प्रति दधाति यथ्सौर्यो नासिकां
तेनाभितः सौर्यमाग्नेयौ भवतस्तस्मादभितो नासिकां चख्बुषी

तस्मान्नासिकया चरुषुषी विधृते समानी याज्यानुवाक्ये
भवतः समानः हि चरुषुः समृद्ध्या उदु त्यं जातवेदसः
सप्त त्वा हरितो रथे चित्रं देवानामुदगादनीकमिति पिण्डान्म्र
यच्छति चरुषुरेवास्मै प्र यच्छति यदेव तस्य तत्॥३४॥

वि ह्यष्टाविंशतिश्च॥८॥ [८]

ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासं धीरश्चेत्ता
वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमुग्रश्चेत्ता
वसुविद्धुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमभिभूश्चेत्ता
वसुविदामनमस्यामनस्य देवा ये संजाताः कुमाराः
समनसस्तानहं कामये हृदा ते मां कामयन्ताः हृदा तान्म
आमनसः कृधि स्वाहामनमसि॥३५॥

आमनस्य देवा याः स्त्रियः समनसस्ता अहं कामये
हृदा ता मां कामयन्ताः हृदा ता म आमनसः कृधि
स्वाहा वैश्वदेवीः साङ्ग्रहणीं निर्वपेद्भामकामो वैश्वदेवा वै
संजाता विश्वानेव देवान्स्वेन भागधेयेनोप धावति त
एवास्मै सजातान्म्र यच्छन्ति ग्राम्येव भवति साङ्ग्रहणी
भवति मनोग्रहेण वै संग्रहेणम्मन एव संजातानाम्॥३६॥

गृह्णाति ध्रुवोऽसि ध्रुवोऽहः संजातेषु भूयासमिति
 परिधीन्परि दधात्याशिषमेवैतामा शास्तेऽथो एतदेव सर्वं
 सजातेष्वधि भवति यस्यैवं विदुषं एते परिधयः परिधीयन्त
 आमनमस्यामनस्य देवा इति तिस्र आहुतीर्जुहोत्येतावन्तो
 वै संजाता ये महान्तो ये ख्युल्लका याः स्त्रियस्तानेवाव
 रुद्धे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते॥३७॥

स्वाहामनमसि सजातानां रुद्धे पञ्च च॥१॥ [१]

यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवद्यदसर्पत्तत्सर्पिरभवद्यदध्रियत्
 तद्धृतमभवदध्विनोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः प्राणोऽसि
 स्वाहेन्द्रस्य प्राणोऽसि तस्य ते ददातु यस्य प्राणोऽसि
 स्वाहा मित्रावरुणयोः प्राणोऽसि तस्य ते दत्तां ययोः
 प्राणोऽसि स्वाहा विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि॥३८॥

तस्य ते ददतु येषां प्राणोऽसि स्वाहा घृतस्य
 धाराममृतस्य पन्थामिन्द्रेण दत्ताम्प्रयताम्मरुद्भिः। तत्त्वा
 विष्णुः पर्यपश्यत्तत्त्वेडा गव्यैरयत्। पावमानेन त्वा स्तोमेन
 गायत्रस्य वर्तन्योपांशोर्वीर्येण देवस्त्वा सवितोऽस्मृजतु
 जीवातवे जीवनस्यायै बृहद्रथन्तरयोस्त्वा स्तोमेन त्रिष्टुभो

वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोत्॥३९॥

सृ॒ज॒तु जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्याया॑ अ॒ग्नेस्त्वा॒ मात्र॑या॒
जग॑त्यै वर्त॒न्याग्र॑य॒णस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोऽसृ॑ज॒तु
जी॒वात॑वे जी॒वन॒स्याया॑ इ॒मम॑ग्न॒ आयु॑षे॒ वर्च॑से
कृ॒धि प्रि॒य९ रे॒तो वरु॑ण सोम॒ राज॑न्। मा॒तेवा॑स्मा
अ॒दि॒ते श॒र्म यच्छु॑ विश्वे॑ दे॒वा ज॑र॒दष्टि॑र्यथास॑त्।
अ॒ग्निरा॑यु॒ष्मान्त्स व॑न॒स्पति॑भि॒रायु॑ष्मा॒न्तेन॑ त्वा॒युषा॑यु॒ष्मन्तं
क॑रोमि॒ सोम॒ आयु॑ष्मा॒न्त्स ओष॑धीभि॒र्यज्ञ॑ आयु॑ष्मा॒न्त्स
द॒खि॒षणाभि॑र्ब्र॒ह्मायु॑ष्म॒त्तद्वा॑ह्म॒णैरा॑यु॒ष्मद्दे॒वा आयु॑ष्मन्त॒स्ते-
ऽमृ॑तेन॒ पि॒तर॒ आयु॑ष्मन्त॒स्ते स्व॒धया॑यु॒ष्मन्त॒स्तेन॑
त्वा॒युषा॑यु॒ष्मन्तं क॑रोमि॥४०॥

विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रा॒णोऽसि॑ त्रि॒ष्टुभो॑ वर्त॒न्या शु॒क्रस्य॑ वी॒र्येण॑ दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोत्सोम॑
आयु॑ष्मा॒न्यञ्च॑वि॒९शति॑श्च॥१०॥

[१०]

अ॒ग्निं वा ए॒तस्य॑ शरी॑रं गच्छ॒ति सोम॑९ रसो॒
वरु॑ण ए॒नं वरु॑णपा॒शेन॑ गृ॒ह्णाति॑ सर॑स्वतीं॒ वाग॑ग्रा॒विष्णू॑
आ॒त्मा यस्य॑ ज्यो॒गा॒मय॑ति॒ यो ज्यो॒गा॒मया॑वी॒ स्याद्यो॑
वा का॒मये॑त् सर्व॒मायु॑रि॒यामि॑ति॒ तस्मा॑ ए॒तामि॑ष्टिं

निर्वपेदाग्नेयमष्टाकपालं सौम्यं चरुं वारुणं दशकपालं
सारस्वतं चरुमाग्रावैष्णवमेकादशकपालमग्नेरेवास्य शरीरं
निष्क्रीणाति सोमाद्रसम् ॥ ४१ ॥

वारुणेनैवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति सारस्वतेन वाचं
दधात्यग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताभिश्चैवैनं
यज्ञेन च भिषज्यत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव
यन्नवमैत्तन्नवनीतमभवदित्याज्यमवेख्यते रूपमेवास्यैतन्महिमा
व्याचष्टेऽश्विनोः प्राणोऽसीत्याहाश्विनौ वै देवानाम् ॥ ४२ ॥

भिषजौ ताभ्यामेवास्मै भेषजं करोतीन्द्रस्य प्राणो-
ऽसीत्याहेन्द्रियमेवास्मिन्नेतेन दधाति मित्रावरुणयोः
प्राणोऽसीत्याह प्राणापानावेवास्मिन्नेतेन दधाति विश्वेषां
देवानां प्राणोऽसीत्याह वीर्यमेवास्मिन्नेतेन दधाति घृतस्य
धाराममृतस्य पन्थामित्याह यथायजुरेवैतत्पावमानेन त्वा
स्तोमेनेति ॥ ४३ ॥

आह प्राणमेवास्मिन्नेतेन दधाति बृहद्रथन्तरयोस्त्वा
स्तोमेनेत्याहौजं एवास्मिन्नेतेन दधात्यग्नेस्त्वा मात्रयेत्याहात्मानं
दधात्यृत्विजः पर्याहुर्यावन्त एवर्त्विजस्त एनम्भिषज्यन्ति

ब्रह्मणो हस्तमन्वारभ्य पर्याहुरेकधैव यजमान आयुर्दधति
यदेव तस्य तद्धिरण्यात्॥४४॥

घृतं निष्पिबत्यायुर्वै घृतममृतं हिरण्यममृतादेवायुर्निष्पिबति
शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
प्रति तिष्ठत्यथो खलु यावन्तीः समा एष्यन्मन्येत
तावन्मानः स्यात्समृद्ध्या इममग्र आयुषे वर्चसे
कृधीत्याहायुरेवास्मिन्वर्चो दधाति विश्वे देवा जरदष्टिर्यथासदिति
जरदष्टिमेवैनं करोत्यग्निरायुष्मानिति हस्तं गृह्णात्येते वै देवा
आयुष्मन्तस्त एवास्मिन्नायुर्दधति सर्वमायुरेति॥४५॥

रसं देवानां स्तोमेनेति हिरण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च॥११॥ [११]

प्रजापतिर्वरुणायाश्वमनयत्स स्वां देवतामार्च्छत्स
पर्यदीर्यत स एतं वारुणं चतुष्कपालमपश्यत्तं निरवपत्ततो
वै स वरुणपाशादमुच्यत वरुणो वा एतं गृह्णाति
योऽश्वम्प्रतिगृह्णाति यावतोऽश्वान्प्रतिगृह्णीयात्तावतो
वारुणाश्चतुष्कपालान्निर्वपेद्वरुणमेव स्वेन भागधेयेनोप
धावति स एवैनं वरुणपाशान्मुञ्चति॥४६॥

चतुष्कपाला भवन्ति चतुष्पाद्वाश्वः समृद्ध्या एकमतिरित्तं
 निर्वपेद्यमेव प्रतिग्राही भवति यं वा नाध्येति तस्मादेव
 वरुणपाशान्मुच्यते यद्यपरम्प्रतिग्राही स्यात्सौर्यमेककपालमनु
 निर्वपेदमुमेवादित्यमुच्चारं कुरुतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै
 वरुणः साख्यादेव वरुणमव यजतेऽपोनग्रीयं चरुम्पुनरेत्य
 निर्वपेदप्सुयोनिर्वा अश्वः स्वामेवैनं योनिं गमयति स एनं
 शान्त उप तिष्ठते॥४७॥

मुञ्चति चरुं सप्तदश च॥12॥ [१२]

या वामिन्द्रावरुणा यतुव्या तनूस्तयेममंहसो
 मुञ्चतं या वामिन्द्रावरुणा सहस्र्या ररखस्या तेजस्या
 तनूस्तयेममंहसो मुञ्चतं यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ सामस्तं
 वामेतेनाव यजे यो वामिन्द्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु
 चतुष्पात्सु गोष्ठे गृहेष्वप्स्वोषधीषु वनस्पतिषु सामस्तं
 वामेतेनाव यज इन्द्रो वा एतस्य॥४८॥

इन्द्रियेणापं क्रामति वरुण एनं वरुणपाशेन गृह्णाति
 यः पाप्मना गृहीतो भवति यः पाप्मना गृहीतः स्यात्तस्मा
 एतामैन्द्रावरुणीम्पयस्यां निर्वपेदिन्द्र एवास्मिन्निन्द्रियं दधाति

वरुण एनं वरुणपाशान्मुञ्चति पयस्या भवति पयो हि वा
 एतस्मादपक्रामत्यथैष पाप्मनां गृहीतो यत्पयस्या भवति
 पय एवास्मिन्तया दधाति पयस्यायाम्॥४९॥

पुरोडाशमव दधात्यात्मन्वन्तमेवैनं करोत्यथो
 आयतनवन्तमेव चतुर्धा व्यूहति दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
 पुनः समूहति दिग्भ्य एवास्मै भेषजं करोति समूह्याव द्यति
 यथाविद्धं निष्कृन्तति तादृगेव तद्यो वामिन्द्रावरुणावग्नौ
 सामस्तं वामेतेनाव यज इत्याह दुरिष्ठ्या एवैनम्पाति यो
 वामिन्द्रावरुणा द्विपात्सु पशुषु सामस्तं वामेतेनाव यज
 इत्याहैतावतीर्वा आप ओषधयो वनस्पतयः प्रजाः पशव
 उपजीवनीयास्ता एवास्मै वरुणपाशान्मुञ्चति॥५०॥

एतस्य पयस्यायाम्पाति षड्विंशतिश्च॥१३॥ [१३]

स प्रलवन्नि काव्येन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। त्वं नः
 सोम विश्वतो रख्या राजन्नघायतः। न रिष्येत्त्वावतः सखा।
 या ते धामानि दिवि या पृथिव्यां या पर्वतेष्वोषधीष्वप्सु।
 तेभिर्नो विश्वैः सुमना अहेङ्नाजन्त्सोम प्रति हव्या गृभाय।
 अग्नीषोमा सवेदसा सहूती वनतं गिरः। सं देवत्रा बभूवथुः।

युवम्॥५१॥

ए॒तानि॑ दि॒वि रो॑च॒नान्य॒ग्निश्च॑ सोम॒ सक्र॑तू अध॒त्तम्।
 यु॒वः॑ सि॒न्धूः॑ र॒भिर्शस्ते॑र॒वद्या॑द॒ग्री॒षोमा॒वमु॑ञ्च॒तं गृ॑भी॒तान्।
 अ॒ग्री॒षोमा॒विमः॑ सु मे॑ शृ॒णु॒तं वृ॑ष॒णा ह॒वम्। प्र॒ति
 सू॒क्तानि॑ ह॒र्य॒त॒म्भ॒वंतं॑ दा॒शुषे॒ मयः॑। आ॒न्यं दि॒वो मा॑त॒रिश्वा॑
 जभा॒राम॑श्चाद॒न्यम्प॒रि श्ये॒नो अ॒द्रेः॑। अ॒ग्री॒षोमा॒ ब्र॒ह्म॒णा
 वावृ॑धा॒नोरुं॑ य॒ज्ञाय॑ च॒क्रथु॑रु लो॒कम्। अ॒ग्री॒षोमा॒ ह॒विषः॑
 प्र॒स्थि॒तस्य॑ वी॒तम्॥५२॥

ह॒र्य॒तं वृ॑ष॒णा जु॒षे॒थाम्। सु॒शर्मा॑णा॒ स्वव॑सा॒ हि भू॒तम॑था॒
 ध॒त्तं य॑ज॒मानाय॑ शं योः। आ॒प्या॒यस्व॒ सं ते॑। ग॒णानां॑
 त्वा ग॒ण॒प॒तिः॑ ह॒वाम॑हे क॒विं क॑वी॒नामु॑प॒मश्र॑व॒स्तमम्।
 ज्ये॒ष्ठ॒राज॒म्ब्र॒ह्म॒णाम्ब्र॒ह्म॒णस्प॑त॒ आ नः॑ शृ॒ण्वन्नू॑तिभिः॒ सीद॑
 सा॒द॒नम्। स॒ इ॒ज्जने॑न॒ स वि॒शा स॒ जन्म॑ना॒ स पु॒त्रैर्वा॑ज॒म्भर॑ते
 ध॒ना नृ॑भिः। दे॒वानां॑ यः पि॒तर॑मा॒विवा॑सति॥५३॥

श्र॒द्धाम॑ना॒ ह॒विषा॒ ब्र॒ह्म॒णस्प॑तिम्। स सु॒ष्टुभा॒ स ऋ॑क्ता
 ग॒णेन॑ व॒लः॑ रु॒रोज॑ फ॒लि॒गः॑ र॒वेण॑। बृ॒हस्प॑तिरु॒स्त्रियां॑
 ह॒व्य॒सूदः॑ क॒निक॑द॒द्वाव॑शतीरु॒दाज॑त्। मरु॑तो॒ यद्ध॑ वो दि॒वो या॑

वः शर्म। अर्यमा याति वृषभस्तुविष्मान्दाता वसूनाम्पुरुहूतो
अर्हन्। सहस्राख्यो गोत्रभिद्वज्रबाहुरस्मासु देवो द्रविणं
दधातु। ये तैर्यमन्बहवो देवयानाः पन्थानः॥५४॥

राजन्दिव आचरन्ति। तेभिर्नो देव महि शर्म यच्छु शं
न एधि द्विपदे शं चतुष्पदे। बुध्रादग्रमङ्गिरोभिर्गृणानो वि
पर्वतस्य दृ० हितान्यैरत्। रुजद्रोधा० सि कृत्रिमाण्येषा०
सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार। बुध्रादग्रेण वि मिमाय
मानैर्वज्रेण खान्यतृणन्नदीनाम्। वृथासृजत्पथिभिर्दीर्घयाथैः
सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार॥५॥

प्र यो जज्ञे विद्वा० अस्य बन्धुं विश्वानि देवो जनिमा
विवक्ति। ब्रह्म ब्रह्मण उज्जभार मध्यान्नीचादुच्चा स्वधयाभि प्र
तस्थौ। महान्मही अस्तभायद्वि जातो द्या० सद्म पार्थिवं च
रजः। स बुध्रादौष्ट जनुषाभ्यग्रम्बृहस्पतिर्देवता यस्य सम्राट्।
बुध्राद्यो अग्रमभ्यर्त्योजसा बृहस्पतिमा विवासन्ति देवाः।
भिनद्वलं वि पुरो दर्दरीति कनिक्रदत्सुवरपो जिगाय॥५६॥

युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नव

च॥14॥ _____ [१४]

देवा मनुष्या देवासुरा अब्रुवन्देवासुरास्तेषां ज्ञायत्री प्रजापतिस्ता यत्राग्ने गोभिश्चित्रया
मारुतन्देवा वसव्या अग्ने मारुतमिति देवा वसव्या देवाः शर्मण्यास्त्वष्टा हतपुत्रो
देवा वै राजन्यान्नवौनवृश्चतुर्दश॥14॥ देवा मनुष्याः प्रजाम्पशून्देवा वसव्याः

परिद्ध्यादिदमस्म्यष्टाचत्वारिंशत्॥48॥ देवा मनुष्या मादयध्वम्॥ _____ [१५]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

देवा मनुष्याः पितरस्तेऽन्यत आसन्नसुरा रख्यांसि
पिशाचास्तेऽन्यतस्तेषां देवानामुत यदल्पं लोहितमकुर्वन्तद्रख्या
रात्रीभिरसुभ्रन्तान् सुब्धान्मृतान्भि व्यौच्छुत्ते देवा अविदुर्यो
वै नोऽयमिन्द्रियते रख्यांसि वा इमं घ्नन्तीति ते
रख्यांस्युपांमन्नयन्त तान्यब्रुवन्वरं वृणामहै यत्॥१॥

असुराञ्जयाम तन्नः सहासदिति ततो वै देवा
असुरानजयन्तेऽसुराञ्जित्वा रख्यांस्युपांनुदन्त तानि
रख्यांस्यनृतमकर्तेति समन्तं देवान्पर्यविशन्ते देवा
अग्रावनाथन्त तैऽग्नये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं

निरवपन्नग्रये विबाधवतेऽग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते
निरवपन् यान्येव पुरस्ताद्रख्याऽसि॥२॥

आसन्तानि तेन प्राणुदन्त यदग्रये विबाधवते यान्येवाभितो
रख्याऽस्यासन्तानि तेन व्यबाधन्त यदग्रये प्रतीकवते
यान्येव पश्चाद्रख्याऽस्यासन्तानि तेनापानुदन्त ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान
एतयेष्ट्या यजेताग्रये प्रवते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेदग्रये
विबाधवते॥३॥

अग्रये प्रतीकवते यदग्रये प्रवते निर्वपति य
एवास्माच्छ्रेयाभ्रातृव्यस्तं तेन प्र णुदते यदग्रये विबाधवते
य एवैनैन सदृङ्गं तेन वि बाधते यदग्रये प्रतीकवते य
एवास्मात्पापीयान्तं तेनाप नुदते प्र श्रेयाऽसम्भ्रातृव्यं
नुदतेऽति सदृशं क्रामति नैनम्पापीयानाप्नोति य एवं
विद्वानेतयेष्ट्या यजते॥४॥

वृणामहे यत्पुरस्ताद्रख्याऽसि वपेदग्रये विबाधवत एवञ्चत्वारि च॥१॥ [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा अब्रुवन् यो नो
वीर्यावत्तमस्तमनु समारभामहा इति त इन्द्रमब्रुवन्त्वं वै नो

वीर्यावत्तमोऽसि त्वामनु समारभामहा इति सोऽब्रवीत्तिस्रो म
 इमास्तनुवो वीर्यावतीस्ताः प्रीणीताथासुरानभि भविष्यथेति
 ता वै ब्रूहीत्यब्रुवन्नियमं होमुगियं विमृधेयमिन्द्रियावती ॥ ५ ॥

इत्यब्रवीत्त इन्द्रायां होमुचे पुरोडाशमेकादशकपालं
 निर्वपन्नन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते यदिन्द्रायां होमुचे
 निर्वपन्नं हंस एव तेनामुच्यन्त यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव
 तेनापाघ्नत यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्नदधत
 त्रयस्त्रिंशत्कपालम्पुरोडाशं निर्वपन्नयस्त्रिंशद्वै देवतास्ता
 इन्द्र आत्मन्ननु समारम्भयत भूत्यै ॥ ६ ॥

तां वाव देवा विजितिमुत्तमामसुरैर्व्यजयन्त यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेतेन्द्रायां होमुचे
 पुरोडाशमेकादशकपालं निर्वपेदिन्द्राय वैमृधायेन्द्रायेन्द्रियावते-
 ऽहंसा वा एष गृहीतो यस्माच्छेयान्भ्रातृव्यो यदिन्द्रायां होमुचे
 निर्वपत्य हंस एव तेन मुच्यते मृधा वा एषोऽभिषण्णो
 यस्मात्समानेष्वन्यः श्रेयानुत ॥ ७ ॥

अभ्रातृव्यो यदिन्द्राय वैमृधाय मृध एव तेनाप
 हते यदिन्द्रायेन्द्रियावत इन्द्रियमेव तेनात्मन्यत्ते

त्रयस्त्रिंशत्कपालम्पुरोडाशं निर्वपति त्रयस्त्रिंशद्वै
 देवतास्ता एव यजमान आत्मन्ननु समारम्भयते भूत्यै
 सा वा एषा विजितिर्नामेष्टिर्य एवं विद्वानेतयेष्ट्या यजत
 उत्तमामेव विजितिम्प्रातृव्येण विजयते॥८॥

इन्द्रियावन्ती भूत्या उतैकान्नपञ्चाशच्च॥२॥ [२]

देवासुराः संयत्ता आसन्तेषां गायत्र्योजो बलमिन्द्रियं
 वीर्यम्प्रजाम्पशून्संगृह्यादायापक्रम्यातिष्ठत्तंऽमन्यन्त यतरान्
 वा इयमुपावथ्स्यति त इदम्भविष्यन्तीति तां व्यह्वयन्त
 विश्वकर्मन्निति देवा दाभीत्यसुराः सा नान्यतरांश्च
 नोपावर्तत ते देवा एतद्यजुरपश्यन्नोजोऽसि सहोऽसि
 बलमसि॥९॥

भ्राजोऽसि देवानां धाम नामासि विश्वमसि
 विश्वायुः सर्वमसि सर्वायुरभिभूरिति वाव देवा
 असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून्वृञ्जत
 यद्गायत्र्यपक्रम्यातिष्ठत्तस्मादेतां गायत्रीतीष्टिमाहुः सं वथ्सुरो
 वै गायत्री संवथ्सुरो वै तदपक्रम्यातिष्ठद्यदेतया देवा
 असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यम्॥१०॥

प्रजाम्पशूनवृञ्जत तस्मादेताः संवर्ग इतीष्टिमाहुर्यो
 भ्रातृव्यवान्स्यात्स स्पर्धमान एतयेष्ट्या यजेताग्रये संवर्गाय
 पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपेत्तः श्रुतमासन्नमेतेन यजुषाभि
 मृशेदोज एव बलमिन्द्रियं वीर्यम्प्रजाम्पशून्भ्रातृव्यस्य वृद्धे
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवति॥११॥

बलमस्येतया देवा असुराणामोजो बलमिन्द्रियं वीर्यम्पञ्चत्वारिः शब्दः॥३॥ ——— [३]

प्रजापतिः प्रजा असृजत ता अस्मात्सृष्टाः पराचीरायन्ता
 यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्ता बृहस्पतिश्चान्ववैताः सो-
 ऽब्रवीद्बृहस्पतिरनयां त्वा प्र तिष्ठान्यथ त्वा प्रजा
 उपावथ्स्यन्तीति तम्प्रातिष्ठत्ततो वै प्रजापतिम्प्रजा
 उपावर्तन्त यः प्रजाकामः स्यात्तस्मा एतम्प्राजापत्यं गर्मुतं
 चरुं निर्वपेत्प्रजापतिम्॥१२॥

एव स्वेनं भागधेयेनोप धावति स एवास्मै प्रजाम्प्र
 जनयति प्रजापतिः पशून्सृजत तैः अस्मात्सृष्टाः पराश्च
 आयन्ते यत्रावसन्ततो गर्मुदुदतिष्ठत्तान्पूषा चान्ववैताः
 सोऽब्रवीत्पूषानयां मा प्र तिष्ठार्थं त्वा पशव उपावथ्स्यन्तीति
 माम्प्र तिष्ठेति सोमोऽब्रवीन्मम वै॥१३॥

अ॒कृष्ट॒प॒च्यमित्यु॒भौ वा॒म्प्र ति॑ष्ठा॒नीत्य॑ब्रवी॒त्तौ प्रा॑ति॒ष्ठ॒त्तौ
 वै प्र॒जाप॑तिम्प॒शव॑ उ॒पाव॑र्तन्त॒ यः प॒शुका॑मः स्यात्तस्मा॑
 ए॒त९ सो॒मापौ॑ष्णं गा॒र्मुतं॑ च॒रुं निर्व॑पेत्सोमापू॒षणा॑वे॒व स्वेन॑
 भा॒ग॒धेये॒नोप॑ धावति॒ तावे॒वास्मै॑ प॒शून्प्र ज॑नयतः॒ सोमो॑ वै
 रे॒तो॒धाः पू॒षा प॑शूनाम्प्रज॑नयि॒ता सोमं॑ ए॒वास्मै॑ रे॒तो द॑धाति
 पू॒षा प॑शून्प्र ज॑नयति॥१४॥

वपेत्प्रजापतिं वै दधाति पूषा त्रीणि च॥४॥ [४]

अ॒ग्ने गो॒भिर्न॒ आ ग॒हीन्द्रो॑ पु॒ष्ट्या जु॑षस्व नः। इन्द्रो॑ ध॒र्ता
 गृ॒हेषु॑ नः॥ स॒वि॒ता यः स॑ह॒स्त्रियः॑ स नो॑ गृ॒हेषु॑ रा॒रणत्। आ
 पू॒षा ए॒त्वा वसु॑॥ धा॒ता द॑दातु नो र॒यिमी॑शा॒नो ज॑ग॒त॒स्पतिः॑।
 स नः॑ पू॒र्णेन॑ वाव॒नत्॥ त्वष्टा॑ यो वृ॒षभो॑ वृ॒षा स नो॑ गृ॒हेषु॑
 रा॒रणत्। स॒ह॒स्रेणा॒युते॑न च॥ येन॑ दे॒वा अ॒मृत॑म्॥१५॥

दी॒र्घ९ श्रवो॑ दि॒व्यैर॑यन्त। रा॒य॑स्पोष॒ त्वम॒स्मभ्यं॑ गवा॑
 कु॒ल्मिं जी॒वस॒ आ यु॑वस्व। अ॒ग्निर्गृ॑हप॒तिः सोमो॑ वि॒श्वव॑निः
 स॒वि॒ता सु॑मे॒धाः स्वाहा॑। अ॒ग्ने गृ॑हप॒ते यस्ते॑ घृ॒त्यो भा॒गस्तेन॑
 सह॑ ओज॑ आ॒क्रम॑माणाय धेहि॒ श्रेष्ठा॑त्प॒थो मा योषं॑ मूर्धा॑

भूयासु॒ स्वाहा॑ ॥१६॥

अमृतम॒ष्टात्रिं॑ शच्च ॥५॥ [५]

चित्रया॑ यजेत प॒शुकाम॑ इ॒यं वै चि॒त्रा यद्वा अ॒स्यां
विश्व॑म्भू॒तमधि॑ प्र॒जाय॑ते तेने॒यं चि॒त्रा य ए॒वं वि॒द्वाऽश्चि॒त्रया॑
प॒शुकामो॑ यज॑ते प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते प्रैवाग्ने॒येन॑
वापयति॑ रेतः सौ॒म्येन॑ दधाति॒ रेत ए॒व हि॒तं त्वष्टा॑
रूपाणि॑ वि क॑रोति सारस्व॒तौ भ॑वत ए॒तद्वै दैव्य॑म्मिथुनं
दैव्य॑मेवास्मै ॥१७॥

मि॒थुन॑म॒ध्यतो॑ द॒धाति॑ पु॒ष्ट्यै प्र॒जन॑नाय सिनीवा॒ल्यै
च॒रुर्भव॑ति वा॒ग्वै सि॑नीवा॒ली पु॒ष्टिः खलु॑ वै वाक्पु॒ष्टिमे॒व
वाच॑मु॒पैत्यै॑न्द्र उ॒त्तमो॑ भ॑वति तेनै॒व तन्मि॑थुनः स॒प्तैतानि॑
हवी॑ऽषि॑ भवन्ति स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त
छन्दा॑ऽस्युभयस्याव॑रुद्धा अथै॒ता आहु॑तीर्जुहोत्ये॒ते वै दे॒वाः
पु॒ष्टिप॑तयस्त ए॒वास्मि॑न्पु॒ष्टिं द॑धति पु॒ष्यंति प्र॒जया॑ प॒शुभि॑रथो
यदे॒ता आहु॑तीर्जुहोति॒ प्रति॑ष्ठित्यै ॥१८॥

अ॒स्मै त ए॒व द्वाद॑श च ॥६॥ [६]

मा॒रु॒तम॑सि म॒रुता॑मोजो॒ऽपां धा॑रां भि॒न्धि र॒मय॑त

मरुतः श्येनमायिनम्मनोजवसं वृषणं सुवृक्तिम्। येन
 शर्धं उग्रमवसृष्टमेति तदश्विना परि धत्तं स्वस्ति।
 पुरोवातो वर्षाञ्जिन्वरावृथ्स्वाहा वातावद्वर्षन्नुग्ररावृथ्स्वाहा
 स्तनयन्वर्षन्भीमरावृथ्स्वाहानशन्यवस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्त्वेषरावृथ्
 वर्षन्पूर्तिरावृत्॥१९॥

स्वाहा बहु हायमवृषादिति श्रुतरावृथ्स्वाहातपति
 वर्षन्विराडावृथ्स्वाहावस्फूर्जन्दिद्युद्वर्षन्भूतरावृथ्स्वाहा
 मान्दा वाशाः शुन्ध्यूरजिराः। ज्योतिष्मतीस्तमस्वरीरुन्दतीः
 सुफेनाः। मित्रभृतः र्षभृतः सुराष्ट्रा इह माऽवत। वृष्णो
 अश्वस्य संदानमसि वृष्ट्यै त्वोप नह्यामि॥२०॥

पूर्तिरावृद्धिचत्वारिंशच्च॥ ७॥

[७]

देवा वसव्या अग्ने सोम सूर्य। देवाः शर्मण्या
 मित्रावरुणार्यमन्त्र। देवाः सपीतयोऽपां नपादाशुहेमन्त्र। उद्रो
 दत्तोऽदधिभिन्त दिवः पर्जन्यादन्तरिख्यात्पृथिव्यास्ततो
 नो वृष्ट्याऽवत। दिवा चित्तमः कृण्वन्ति पर्जन्येनोदवाहेन।
 पृथिवीं यद्व्युन्दन्ति। आ यं नरः सुदानवो ददाशुषे दिवः
 कोशमचुच्यवुः। वि पर्जन्याः सृजन्ति रोदसी अनु धन्वना

यन्ति॥२१॥

वृष्टयः। उदीरयथा मरुतः समुद्रतो यूयं वृष्टिं वर्षयथा
पुरीषिणः। न वो दस्त्रा उपं दस्यन्ति धेनवः शुभं यातामनु रथां
अवृत्सत। सृजा वृष्टिं दिव आद्भिः समुद्रम्पृण। अञ्जा असि
प्रथमजा बलमसि समुद्रियम्। उन्नम्भय पृथिवीम्भिन्द्विदं
दिव्यं नभः। उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्।
ये देवा दिविभागा येऽन्तरिख्यभागा ये पृथिविभागाः। त
इमं यज्ञमवन्तु त इदं ख्येत्रमा विशन्तु त इदं ख्येत्रमनु वि
विशन्तु॥२२॥

यन्ति देवा विशन्ति॥८॥ [८]

मारुतमसि मरुतामोज इति कृष्णं वासः कृष्णतूष्मपरि
धत्त एतद्वै वृष्ट्यै रूपं सरूप एव भूत्वा पर्जन्यं वर्षयति
रमयत मरुतः श्येनमायिनमिति पश्चाद्वातम्प्रति मीवति
पुरोवातमेव जनयति वर्षस्यावरुद्धौ वातनामानि जुहोति
वायुर्वै वृष्ट्या ईशे वायुमेव स्वेन भागधेयेनोप धावति स
एवास्मै पर्जन्यं वर्षयत्यष्टौ॥२३॥

जुहोति चतस्रो वै दिशश्चतस्रोऽवान्तरदिशा दिग्भ्य

ए॒व वृ॒ष्टिः॑ स॒म्प्र च्या॑वयति कृ॒ष्णाजि॒ने सं यौ॑ति
 ह॒विरे॒वाकर्॑न्तर्वे॒दि सं यौ॑त्यवरु॒द्धौ यती॑नाम॒द्यमा॑नानाः
 शी॒र्षाणि॑ प॒राप॑तन्ते ख॒र्जूरा॑ अभव॒न्तेषा॑ः रसं ऊ॒र्ध्वो-
 ऽप॑त॒त्तानि॑ क॒रीरा॑ण्यभवन्त्सौ॒म्यानि॑ वै क॒रीरा॑णि सौ॒म्या
 खलु॑ वा आहु॑तिर्दि॒वो वृ॒ष्टिं च्या॑वयति॒ यत्क॒रीरा॑णि
 भव॑न्ति॥ २४॥

सौ॒म्ययै॒वाहु॑त्या दि॒वो वृ॒ष्टि॒मव॑ रु॒द्धे मधु॑षा सं यौ॑त्य॒पां
 वा ए॒ष ओष॑धीनाः रसो॒ यन्मध्व॑द्ध्य ए॒वौष॑धी॒भ्यो व॑र्षत्यथो
 अ॒द्ध्य ए॒वौष॑धी॒भ्यो वृ॒ष्टिं नि॑ नयति॒ मान्दा॑ वाशा॒ इति॑ सं
 यौ॑ति नाम॒धेयै॒रेवै॒ना अ॒च्छे॒त्यथो॑ यथा॑ ब्रूयादसा॒वेही॒त्येवमे॒वैना॑
 नाम॒धेयै॒रा॥ २५॥

च्या॒वय॑ति॒ वृ॒ष्णो अ॒श्वस्य॑ सं॒दान॑मसि॒ वृ॒ष्ट्यै त्वोप॑
 नह्या॑मीत्या॒ह वृ॒षा वा अ॒श्वो वृ॒षा प॑र्जन्यः कृ॒ष्ण इ॒व खलु॑ वै
 भू॒त्वा व॑र्षति रू॒पेणै॒वैनः॑ स॒मर्ध॑यति व॒र्षस्याव॑रुद्धौ॥ २६॥

अष्टौ भवन्ति नामधेयैरेकान्त्रिंशच्च॥ १॥ [९]

दे॒वा व॑सव्या॒ दे॒वाः श॑र्मण्या॒ दे॒वाः स॑पीतय॒ इत्या
 ब॑ध्नाति दे॒वता॑भिरे॒वान्व॑हं वृ॒ष्टि॑मिच्छति॒ यदि॑ व॒र्षेत्ताव॑त्ये॒व

होत॑व्यं यदि न वर्षे॒च्छो भू॒ते ह॒विर्निर्व॑पेदहोरा॒त्रे वै
मि॒त्रावरु॑णावहोरा॒त्राभ्यां॑ खलु॒ वै पर्ज॑न्यो वर्षति॒ नक्तं॑ वा
हि दि॒वा वा वर्ष॑ति मि॒त्रावरु॑णावे॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑
धावति॒ तावे॒वास्मै॑ ॥ २७ ॥

अ॒होरा॒त्राभ्यां॑ पर्ज॒न्यं वर्ष॑यतोऽ॒ग्नये॑ धाम॒च्छदे॑
पुरो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ निर्व॑पेन्मारु॒तः स॒प्तक॑पालः
सौ॒र्यमे॑ककपालम॒ग्निर्वा इ॒तो वृ॒ष्टिमु॑दीरयति म॒रुतः॑
सृ॒ष्टां न॑यन्ति य॒दा खलु॒ वा अ॒सावा॑दि॒त्यो न्य॑ङ्क्षि॒मभिः॑
पर्या॑वर्ततेऽथ॑ वर्षति धाम॒च्छदि॑व खलु॒ वै भू॒त्वा वर्ष॑त्ये॒ता
वै दे॒वता॒ वृ॒ष्ट्या ई॒शते॒ ता ए॒व स्वेन॑ भाग॒धेये॒नोप॑ धावति॒
ताः ॥ २८ ॥

ए॒वास्मै॑ पर्ज॒न्यं वर्ष॑यन्त्यु॒ताव॑र्षिष्यन्वर्ष॑त्ये॒व
सृ॒जा वृ॒ष्टिं दि॒व आ॒द्भिः स॑मु॒द्रम्पृ॑णेत्या॒हेमा॑श्चै॒वामू॑श्चा॒पः
सम॑र्धयत्यथो आ॒भिरे॒वामू॑रच्छै॒त्य॒जा अ॑सि प्रथम॒जा बल॑मसि
समु॒द्रिय॑मित्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतदु॑न्न॒म्भय॑ पृथि॒वीमि॑ति॒ वर्षा॑ह्वां
जु॒होत्ये॒षा वा ओष॑धीनां वृ॒ष्टि॒वनि॑स्तयै॒व वृ॒ष्टि॒मा च्या॑वयति
ये दे॒वा दि॒विभा॑गा इति॑ कृ॒ष्णाजि॒नम॑व धू॒नोती॑म ए॒वास्मै॑

लोकाः प्रीता अभीष्टा भवन्ति॥२९॥

अस्मै धावति ता वा एकविंशतिश्च॥१०॥ [१०]

सर्वाणि छन्दाः स्येतस्यामिष्ट्यामनूच्यानीत्याहुस्त्रिष्टुभो वा
एतद्वीर्यं यत्कुदुष्णिहा जगत्यै यदुष्णिहककुभावन्वाह तेनैव
सर्वाणि छन्दाः स्यव रुद्धे गायत्री वा एषा यदुष्णिहा यानि
चत्वार्यध्यखराणि चतुष्पाद एव ते पशवो यथा पुरोडाशे
पुरोडाशोऽध्येवमेव तद्यद्व्यध्यखराणि यज्जगत्या॥३०॥

परिदध्यादन्तं यज्ञं गमयेत्त्रिष्टुभा परि दधातीन्द्रियं वै
वीर्यं त्रिष्टुगिन्द्रिय एव वीर्यं यज्ञम्प्रतिं ष्ठापयति नान्तं
गमयत्यग्ने त्री ते वाजिना त्री षधस्थेति त्रिवत्या परि दधाति
सरूपत्वाय सर्वो वा एष यज्ञो यत्रैधातवीयङ्कामायकामाय
प्र युज्यते सर्वेभ्यो हि कामेभ्यो यज्ञः प्रयुज्यते त्रैधातवीयेन
यजेताभिचरन्सर्वो वै॥३१॥

एष यज्ञो यत्रैधातवीयः सर्वणैवैनं यज्ञेनाभि चरति
स्तृणुत एवैनमेतयैव यजेताभिचर्यमाणः सर्वो वा एष यज्ञो
यत्रैधातवीयः सर्वणैव यज्ञेन यजते नैनमभिचरन्स्तृणुत

एतयैव यजेत सहस्रेण यक्ष्यमाणः प्रजातमेवैनद्वदात्येतयैव
यजेत सहस्रेणेजानोऽन्तं वा एष पशूनां गच्छति॥३२॥

यः सहस्रेण यजते प्रजापतिः खलु वै पशूनसृजत
तां स्रैधातवीयेनैवासृजत य एवं विद्वांस्रैधातवीयेन
पशुकामो यजते यस्मादेव योनेः प्रजापतिः पशूनसृजत
तस्मादेवैनान्सृजत उपैनमुत्तरं सहस्रं नमति देवताभ्यो
वा एष आ वृश्च्यते यो यक्ष्य इत्युक्त्वा न यजते त्रैधातवीयेन
यजेत सर्वो वा एष यज्ञः॥३३॥

यत्रैधातवीयं सर्वेणैव यज्ञेन यजते न देवताभ्य
आ वृश्च्यते द्वादशकपालः पुरोडाशो भवति ते
त्रयश्चतुष्कपालास्त्रिष्वमृद्धत्वाय त्रयः पुरोडाशा भवन्ति
त्रय इमे लोका एषां लोकानामास्या उत्तरउत्तरो
ज्यायान्भवत्येवमिव हीमे लोका यवमयो मध्य एतद्वा
अन्तरिख्यस्य रूपं समृद्धौ सर्वेषामभिगमयन्नव
द्यत्यच्छम्बद्वारं हिरण्यं ददाति तेज एव॥३४॥

अव रुन्दे तार्प्यं ददाति पशूनेवाव रुन्दे धेनुं
ददात्याशिषं एवाव रुन्दे साम्नो वा एष वर्णो यद्विरण्यं

यजुषां तार्प्यमुक्थामदानां धेनुरेतानेव सर्वान् वर्णानव
रुन्दे ॥ ३५ ॥

जगत्याऽभिचरन्त्सर्वो वै गच्छति यज्ञस्तेज एव त्रिंशच्च ॥ ११ ॥ ————— [११]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्र
उपहवमैच्छत् तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मेऽवधीरिति स
यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत्
तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वधस्वेति स
यावदूर्ध्वः पराविध्यति तावति स्वयमेव व्यरमत यदि वा
तावत्प्रवणम् ॥ ३६ ॥

आसीद्यदि वा तावदध्यग्रेरासीत्स सम्भवंन्नग्रीषोमावभि
समभवत्स इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुवर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद्य
वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदपि त्वष्टा तस्मै त्वष्टा
वज्रमसिञ्चत्तपो वै स वज्र आसीत्तमुद्यन्तुं नाशक्रोदथ वै
तर्हि विष्णुः ॥ ३७ ॥

अन्या देवतासीत्सोऽब्रवीद्विष्णवेहीदमा हरिष्यावो
येनायमिदमिति स विष्णुस्त्रेधात्मानं वि न्यधत्त पृथिव्यां
तृतीयमन्तरिक्षे तृतीयं दिवि तृतीयमभिपर्यावर्ताद्यबिभेद्यत्पृथि

तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा
मे प्र हारस्ति वा इदम्॥३८॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णादध-
मेति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं
इन्द्रियं दधात्विति यदन्तरिख्ये तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो
वज्रमुदयच्छद्विष्णवंनुस्थितः सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा
इदम्॥३९॥

मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णाद्वि-
इति तद्विष्णवेति प्रायच्छत्तद्विष्णुः प्रत्यंगृह्णादस्मास्विन्द्रं
इन्द्रियं दधात्विति यद्विवि तृतीयमासीत्तेनेन्द्रो वज्रमुदयच्छद्विष्णु-
सोऽब्रवीन्मा मे प्र हार्येनाहम्॥४०॥

इदमस्मि तत्ते प्र दास्यामीति त्वी (३) इत्यब्रवीत्सन्धान्तु
सं दधावह त्वामेव प्र विशानीति यन्माम्प्रविशेः किम्मा भुञ्ज्या
इत्यब्रवीत्त्वामेवेन्धीय तव भोगाय त्वाम्प्र विशेषमित्यब्रवीत्तं
वृत्रः प्राविशदुदरं वै वृत्रः ख्युत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो
यः॥४१॥

एवं वेद हन्ति ख्युधम्भ्रातृव्यन्तदस्मै प्रायच्छत्तत्प्रत्यंगृह्णात्रिम

इति तद्विष्णुवेति प्रायच्छुत्तद्विष्णुः प्रत्यङ्गृह्णादस्मास्विन्द्रं
 इन्द्रियं दधात्विति यत्रिः प्रायच्छुत्रिः प्रत्यङ्गृह्णात्तत्रिधातोस्त्रिधातु
 यद्विष्णुरन्वतिष्ठत् विष्णुवेति प्रायच्छुत्तस्मादैन्द्रावैष्णवः
 हविर्भवति यद्वा इदं किं च तदस्मै तत्प्रायच्छुदृचः सामानि
 यजूंषि सहस्रं वा अस्मै तत्प्रायच्छुत्तस्मात्सहस्रं दखिणम् ॥ ४२ ॥

प्रवणं विष्णुर्वा इदमिदमहं यो भवत्येकविंशतिश्च ॥ 12 ॥ [१२]

देवा वै राजन्याञ्जायमानादबिभयुस्तमन्तरेव सन्तं
 दाम्नापौम्भन्त्स वा एषोऽपौब्धो जायते यद्राजन्यो यद्वा एषो-
 ऽनपौब्धो जायेत वृत्रान्मृश्चरेद्यं कामयेत राजन्यमनपौब्धो
 जायेत वृत्रान्मृश्चरेदिति तस्मा एतमैन्द्राबारहस्पत्यं
 चरुं निर्वपेदैन्द्रो वै राजन्यो ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवैनं
 दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति हिरण्मयं दाम् दखिणा साख्यादेवैनं
 दाम्नोऽपोम्भनान्मुञ्चति ॥ ४३ ॥

एनन्द्वादश च ॥ 13 ॥ [१३]

नवोनवो भवति जायमानोऽह्नां केतुरुषसामेत्यग्रे ।
 भागं देवेभ्यो वि दधात्यायन्त्र चन्द्रमास्तिरति दीर्घमायुः ।
 यमादित्या अशुमाप्याययन्ति यमखितमखितयः

पिबन्ति। तेन॑ नो॒ राजा॒ वरु॑णो॒ बृह॒स्पति॑रा प्या॒ययन्तु॑
भुव॑नस्य गो॒पाः। प्राच्या॑ दि॒शि त्वमिन्द्रा॑सि॒ राजो॒तोदी॑च्यां
वृत्र॑हन्वृत्रहा॒सि। यत्र॒ यन्ति॑ स्रो॒त्यास्तत्॥४४॥

जि॒तं ते॑ द॒खिण॑तो वृष॒भ ए॑धि॒ हव्यः॑। इन्द्रो॑ जयाति॒
न परा॑ जयाता अधि॒राजो॑ राज॑सु राजयाति। विश्वा॒ हि
भूयाः॑ पृ॒तना॑ अभि॒ष्टीरु॑प॒सद्यो॑ नम॒स्यो यथा॑सत्। अ॒स्येदे॒व
प्र रि॑रिचे महि॒त्वं दि॒वः पृ॑थि॒व्याः पर्य॑न्तरि॒ख्यात्। स्व॒राडिन्द्रो॑
दम॒ आ वि॒श्वगू॑र्तः स्व॒रिरम॑त्रो वव॒ख्ये रणा॑य। अ॒भि त्वा॑ शूर
नोनु॑मोऽदु॒ग्धा इव॑ धे॒नवः॑। ईशा॑नम्॥४५॥

अ॒स्य जग॑तः सुव॒र्दश॒मीशा॑नमिन्द्र त॒स्थुषः॑। त्वामि॒द्धि
हवा॑महे सा॒ता वाज॑स्य का॒रवः॑। त्वां वृ॒त्रेष्विन्द्र॑ सत्प॑तिं
नर॒स्त्वां का॑ष्ठा॒स्वर्व॑तः। यद्वा॒व इन्द्र॑ ते श॒तः श॒तम्भू॑मीरु॒त
स्युः। न त्वा॑ वज्रि॒न्त्सह॑स्र॒ः सूर्या॑ अनु॒ न जा॒तम॑ष्ट॒ रोद॑सी।
पिबा॒ सोम॑मिन्द्र॒ मन्द॑तु त्वा॒ यं ते॑ सु॒षाव॑ हर्य॒श्वाद्रिः॑।॥४६॥

सो॒तुर्बा॒हुभ्या॑ः सुय॑तो॒ नार्वा॑। रे॒वती॑र्नः सध॒माद॑
इन्द्रे॑ सन्तु तुविवा॑जाः। ख्यु॒मन्तो॒ याभि॑र्मदे॒म। उद॑ग्रे
शुच॑य॒स्तव॒ वि ज्यो॑ति॒षोदु॒ त्यं जा॒तवे॑दसः स॒त त्वा॑

हरितो रथे वहन्ति देव सूर्य। शोचिष्केशं विचख्खण। चित्रं
देवानामुदगादनीकं चख्खुर्मित्रस्य वरुणस्याग्नेः। आप्रा
द्यावापृथिवी अन्तरिख्खं सूर्य आत्मा जगतस्तस्थुषः॥४७॥

च। विश्वे देवा ऋतावृधं ऋतुभिर्हवनश्रुतः। जुषन्तां
युज्यम्पयः। विश्वे देवाः शृणुतेमं हवाम्मे ये अन्तरिख्खे
य उप द्यवि ष्ठा ये अग्निजिह्वा उत वा यजत्रा
आसद्यास्मिन्बर्हिषि मादयध्वम्॥४८॥

तदीशानमद्रिस्तस्थुषंश्चिः शच्च॥१४॥ [१४]

विश्वरूपस्त्वष्टेन्द्रं वृत्रम्रंहवादिनः स त्वे नासोमयाज्येष वै देवस्थो देवा वै नर्वि
नायज्ञोऽग्नें महात्रीन्निर्वीतमायुष्टे द्वादशः॥१२॥ विश्वरूपो नैनं शीतरूरावद्य वसुं पूर्वद्युर्वाजा
इत्यग्नें महान्निर्वीतमन्या यन्ति चतुःसप्ततिः॥७४॥ विश्वरूपोऽनु ते दायि॥ [१५]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

विश्वरूपो वै त्वाष्ट्रः पुरोहितो देवानामासीत्स्वस्त्रीयो-
ऽसुराणान्तस्य त्रीणि शीर्षाण्यांसन्धसोमपानं सुरापानमन्नादन-
स प्रत्यख्यं देवेभ्यो भागमवदत्परोख्यमसुरेभ्यः सर्वस्मै वै

प्रत्यख्यम्भागं वदन्ति यस्मा एव पुरोख्यं वदन्ति तस्य
भाग उदितस्तस्मादिन्द्रोऽबिभेदीदृङ्घै राष्ट्रं वि पर्यावर्तयतीति
तस्य वज्रमादाय शीर्षाण्यच्छिनद्यत्सोमपानम्॥१॥

आसीत्स कपिञ्जलोऽभवद्यत्सुरापानं स कलविङ्को
यदन्नादन् स तित्तिरिस्तस्याञ्जलिना ब्रह्महत्यामुपागृह्णात्ता
संवत्सरमबिभस्तम्भूतान्यभ्यक्रोशन्ब्रह्महन्निति स
पृथिवीमुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयम्प्रति गृहाणेति
साब्रवीद्वरं वृणै खातात्पराभविष्यन्ती मन्ये ततो मा परा
भूवमिति पुरा ते॥२॥

संवत्सरादपि रोहादित्यब्रवीत्तस्मात्पुरा संवत्सरात्पृथिव्यै
खातमपि रोहति वारैवृतं ह्यस्यै तृतीयम्ब्रह्महत्यायै
प्रत्यगृह्णात्तत्स्वकृतमिरिणमभवत्तस्मादाहिताग्निः श्रद्धादेवः
स्वकृत इरिणे नाव स्येद्वह्नहत्यायै ह्येष वर्णः स
वनस्पतीनुपासीददस्यै ब्रह्महत्यायै तृतीयम्प्रति गृहीतेति
तेऽब्रुवन्वरं वृणामहे वृक्णात्॥३॥

पराभविष्यन्तो मन्यामहे ततो मा परा भूमेत्याब्रश्चनाद्वो
भूयांस उत्तिष्ठानित्यब्रवीत्तस्मादाब्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूयांस

उत्तिष्ठन्ति वारैवृतुः ह्येषान्तृतीयम्ब्रह्महृत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्स
 निर्यासोऽभवत्तस्मान्निर्यासस्य नाशयम्ब्रह्महृत्यायै ह्येष
 वर्णोऽथो खलु य एव लोहितो यो वाऽऽव्रश्चनान्निर्येषति
 तस्य नाशयम्॥४॥

काममन्यस्य स स्त्रीषः सादमुपासीददस्यै ब्रह्महृत्यायै
 तृतीयम्प्रति गृह्णीतेति ता अब्रुवन्वरं वृणामहा ऋत्विष्यात्प्रजां
 विन्दामहै काममा विजनितोः सम्भवामेति तस्मादृत्विष्याश्चिर्यः
 प्रजां विन्दन्ते काममा विजनितोः सम्भवन्ति वारैवृतुः
 ह्यासान्तृतीयम्ब्रह्महृत्यायै प्रत्यगृह्णन्त्सा मलवद्वास
 अभवत्तस्मान्मलवद्वाससा न सं वदेत॥५॥

न सुहासीत नास्या अन्नमद्याद्वह्महृत्यायै ह्येषा
 वर्णम्प्रतिमुच्यास्तेऽथो खल्वाहुरभ्यञ्जनं वाव स्त्रिया
 अन्नमभ्यञ्जनमेव न प्रतिगृह्यं काममन्यदिति याम्मलवद्वाससः
 सम्भवन्ति यस्ततो जायते सोऽभिषिक्तो यामरण्ये तस्यै
 स्तेनो याम्पराचीं तस्यै हीतमुख्यपगल्भो या स्नाति तस्यां
 अप्सु मारुको या॥६॥

अभ्यङ्गे तस्यै दुश्कर्मा या प्रलिखते तस्यै खलतिरपमारी

याऽऽङ्गे तस्यै काणो या दतो धावते तस्यै श्यावदन् या
 नखानि निकृन्तते तस्यै कुनखी या कृणत्ति तस्यै क्लीबो
 या रञ्जुः सृजति तस्या उद्वन्धुको या पर्णेन पिबति
 तस्या उन्मादुको या खर्वेण पिबति तस्यै खर्वस्तिस्त्रो
 रात्रीर्व्रतं चरेदञ्जलिना वा पिबेदखर्वेण वा पात्रेण प्रजायै
 गोपीथाय ॥ ७ ॥

यथ्सोमपानन्ते वृक्णात्तस्य नाशय वदेत् मारुको याऽखर्वेण वा त्रीणि च ॥ १ ॥ — [१]

त्वष्टा हतपुत्रो वीन्द्रः सोममाहरत्तस्मिन्निन्द्रं
 उपहवमैच्छत् तं नोपाह्वयत् पुत्रम्मेऽवधीरिति स
 यज्ञवेशसं कृत्वा प्रासहा सोममपिबत्तस्य यदत्यशिष्यत्
 तत्त्वष्टाहवनीयमुप प्रावर्तयत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति यदवर्तयत्तद्वृत्रं
 वृत्रत्वं यदब्रवीत्स्वाहेन्द्रशत्रुर्वर्धस्वेति तस्मादस्य ॥ ८ ॥

इन्द्रः शत्रुरभवत्स सम्भवन्नग्रीषोमावभि समभवत्स
 इषुमात्रमिषुमात्रं विष्वङ्बुवर्धत् स इमाल्लोकानवृणोद्
 यदिमाल्लोकानवृणोत्तद्वृत्रस्य वृत्रत्वन्तस्मादिन्द्रोऽबिभेत्स
 प्रजापतिमुपाधावच्छत्रुर्मेऽजनीति तस्मै वज्रं सिक्त्वा
 प्रायच्छदेतेन जहीति तेनाभ्यायत् तावंब्रूतामग्रीषोमौ
 मा ॥ ९ ॥

प्र हा॒रा॒वम॒न्तः स्व॒ इति॒ मम॒ वै यु॒वः स्थ॒
 इत्य॑ब्रवी॒न्माम॒भ्येत॑मिति॒ तौ भा॑ग॒धेय॑मैच्छे॒तान्ता॒भ्यामे॑तम॒ग्नीषो॑म॒
 मेका॑दश॒कपा॒लम्पू॒र्णमा॑से प्राय॑च्छ॒त्ताव॑ब्रू॒ताम॒भि स॑दंष्टौ
 वै स्वो॒ न श॑क्नुव॒ ऐतु॑मिति॒ स इन्द्र॑ आ॒त्मनः॑
 शी॒तरू॒राव॑जनय॒त्तच्छी॑तरू॒रयो॒र्जन्म॒ य ए॒वः शी॑तरू॒रयो॒र्जन्म॒
 वेद॑॥१०॥

नैन॑ः शी॒तरू॒रौ ह॑त॒स्ताभ्या॑मे॒नम॒भ्यन॑य॒त्तस्मा॑ञ्ज॒ञ्जभ्य॑मा॒नाद॑ग्र॒
 नि॒र॑क्राम॒ताम्प्रा॑णापा॒नौ वा ए॑नं॒ तद॑जहि॒ताम् प्रा॑णो वै द॒र्ख्यो-
 ऽपा॒नः क्र॑तु॒स्तस्मा॑ञ्ज॒ञ्जभ्य॑मा॒नो ब्रू॑या॒न्मयि॑ द॒र्ख्यक्र॑तू इति॒
 प्रा॑णापा॒नावे॒वात्म॑न्ध॒त्ते स॑र्व॒मायु॑रेति॒ स दे॒वता॑ वृ॒त्रान्नि॑र॒हूय॑
 वा॒र्त्रघ्न॑ः ह॒विः पू॒र्णमा॑से नि॒र॑वप॒द्भन्ति॒ वा ए॑नम्पू॒र्णमा॑स॒
 आ॑॥११॥

अ॒मा॒वा॒स्या॒याम्प्या॑ययन्ति॒ तस्मा॑द्वा॒र्त्रघ्नी॑ पू॒र्णमा॑से-
 ऽनू॑च्येते वृ॒धन्व॑ती अ॒मा॒वा॒स्या॒यान्त॑त्सु॒ऽस्थाप्य॑ वा॒र्त्रघ्न॑ः
 ह॒विर्व॑ज्र॒मादा॑य॒ पुन॑र॒भ्याय॑त॒ ते अ॑ब्रू॒तान्द्या॑वा॒पृथि॒वी
 मा प्र हा॒रा॒वयो॑र्वे श्रि॒त इति॒ ते अ॑ब्रू॒तां वर॑
 वृ॒णाव॑हे न॒र्ख्यत्र॑विहि॒ताऽह॑मसा॒नीत्य॑साव॑ब्रवी॒च्चित्र॑विहि॒ता-

ऽहमितीयन्तस्मान्नख्यत्रविहिताऽसौ चित्रविहितेयं य एवं
द्यावापृथिव्योः॥१२॥

वरं वेदैनां वरो गच्छति स आभ्यामेव प्रसूत इन्द्रो
वृत्रमहन्ते देवा वृत्रं हत्वाऽग्नीषोमावब्रुवन् हव्यं नो
वहतमिति तावंब्रूतामपतेजसौ वै त्यौ वृत्रे वै त्ययोस्तेज
इति तैऽब्रुवन्क इदमच्छेतीति गौरित्यब्रुवन्गौर्वाव सर्वस्य
मित्रमिति साऽब्रवीत्॥१३॥

वरं वृणै मय्येव सतोभयेन भुनजाध्वा इति
तद्वौराहरत्तस्माद्भवि सतोभयेन भुञ्जत एतद्वा अग्नेस्तेजो
यद्धृतमेतत्सोमस्य यत्पयो य एवमग्नीषोमयोस्तेजो वेद
तेजस्व्येव भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति किन्देवत्यम्पौर्णमासमिति
प्राजापत्यमिति ब्रूयात्तेनेन्द्रं ज्येष्ठम्पुत्रं निरवासाययदिति
तस्माज्ज्येष्ठम्पुत्रं धनेन निरवासाययन्ति॥१४॥

अस्य मा वेदा द्यावापृथिव्योरब्रवीदिति तस्माच्चत्वारि च॥२॥ [२]

इन्द्रं वृत्रं जघ्निवाऽसम्मृधोऽभि प्रावेपन्त स एतं
वैमृधम्पूणमासेऽनुनिर्वाप्यमपश्यत्तं निरवपत्तेन वै स
मृधोऽपाहत यद्वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति मृध एव

तेन॒ यज॑मा॒नोऽप॑ ह॒त इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा दे॒वता॑भिश्चेन्द्रि॒येण॑
च॒ व्यो॑र्ध्यत॒ स ए॒तमा॑ग्ने॒यम॒ष्टाक॑पालम॒मावा॒स्यायाम॑पश्यदै॒न्द्रं
दधि॑॥१५॥

तं निर॑वप॒त्तेन॒ वै स दे॒वता॑श्चेन्द्रि॒यं चावा॑रु॒न्ध
यदा॑ग्ने॒योऽष्टाक॑पालोऽमावा॒स्यायाम्भ॑वत्ये॒न्द्रं दधि॑ दे॒वता॑श्चै॒व
तेनो॑न्द्रि॒यं च॒ यज॑मा॒नोऽव॑ रु॒न्ध इन्द्र॑स्य वृ॒त्रं ज॒घ्नुष॑
इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्पृथि॒वीमनु॑ व्यो॑र्च्छ॒त्तदोष॑धयो वी॒रुधो॑ऽभ॒वन्त्स
प्र॒जाप॑तिमुपा॒धावद्वृ॑त्र॒मै ज॒घ्नुष॑ इन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्॥१६॥

पृथि॒वीमनु॑ व्यो॑र्त्तदोष॑धयो वी॒रुधो॑ऽभू॒वन्नि॑ति॒ स
प्र॒जाप॑तिः प॒शून॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै॒ सं न॑य॒तेति॑ तत्प॒शव॑
ओष॑धी॒भ्योऽध्या॑त्मन्त्सम॑नय॒न्तत्प्र॑त्य॒दुह॑न् यत्सम॑नय॒न्तत्सा॑न्ना॒त्र
सान्ना॑य्य॒त्वं यत्प्र॑त्य॒दुह॑न्तत्प्र॒तिधु॑षः॒ प्रति॑धुक्च॒ सम॑नैषुः
प्र॒त्यधु॑र॒ख्यन्न॑ तु मयि॑ श्रय॒त इत्य॑ब्रवीदे॒तद॑स्मै॥१७॥

शृ॒तं कुरु॑तेत्य॒ब्रवी॑त्तद॑स्मै शृ॒तम॑कुर्वन्निन्द्रि॒यं वावा॑स्मिन्वी॒र्यं
तद॑श्रय॒न्तच्छृ॑तस्य॒ शृ॒तत्व॑ च॒ सम॑नैषुः प्र॒त्यधु॑र॒ख्यञ्छृ॑तम॑क्र॒न्न
तु मा॑ धि॒नोती॑त्य॒ब्रवी॑दे॒तद॑स्मै॒ दधि॑ कुरु॑तेत्य॒ब्रवी॑त्तद॑स्मै
दध्य॑कुर्व॒न्तदे॑नमधि॒नोत्तद्व॑धो॒ दधित्व॑म्ब्र॒ह्मवा॑दि॒नो वद॑न्ति द॒ध्नः

पूर्वस्यावदेयम्॥१८॥

दधि॑ हि पूर्व॑ क्रियत॒ इत्यना॑दृत्य॒ तच्छृत॑स्यैव पूर्वस्याव॑
द्येदिन्द्रि॒यमे॒वास्मिन्वीर्य॑ः॒ श्रित्वा॑ दध्नोपरि॑ष्टाद्धिनोति
यथापूर्वमु॒पैति॒ यत्पू॒तीकै॑र्वा पर्णव॒ल्कैर्वा॑त॒श्चाथ्सौ॒म्यं
तद्यत्क॑लै राख्य॒सं तद्यत्त॑ण्डुलैर्वै॒श्वदे॒वं तद्यदा॑तश्च॒नेन॑ मानुषं
तद्यद्द॒ध्रा तथ्सेन्द्रं॑ द॒ध्रा त॑नक्ति॥१९॥

सेन्द्र॒त्वाया॑ग्नि॒होत्रो॑च्छे॒षणम॑भ्यात॑नक्ति य॒ज्ञस्य॒ संत॑त्या
इन्द्रो॑ वृ॒त्रं ह॒त्वा परा॑ परा॒वत॑मगच्छ॒दपा॑राध॒मिति॑
मन्य॑मान॒स्तं दे॒वताः॒ प्रैष॑मैच्छ॒न्त्सोऽब्र॑वीत्प्र॒जाप॑तिर्यः
प्र॒थमोऽनु॑विन्दति॒ तस्य॑ प्रथ॒मभा॑ग॒धेय॑मिति॒ तम्पि॒तरोऽनु॑
विन्द॒न्तस्मा॑त्पि॒तृभ्यः॒ पूर्वे॒द्युः क्रि॑यते॒ सोऽमा॑वा॒स्यां
प्रत्याग॑च्छ॒त्तं दे॒वा अ॒भि सम॑गच्छ॒न्तामा॒ वै नः॑॥२०॥

अ॒द्य वसु॑ वस॒तीतीन्द्रो॑ हि दे॒वानां॑ वसु॒ तद॑मावा॒स्याया
अमा॑वा॒स्यत्व॑म्ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्ति कि॒न्दे॒वत्य॑ः॒ सान्ना॒य्यमि॑ति
वैश्व॑दे॒वमि॑ति॒ ब्रू॒याद्वि॒श्वे हि॒ तद्दे॒वा भा॑ग॒धेय॑म॒भि
स॒मग॑च्छ॒न्तेत्यथो॒ खल्वै॒न्द्रमि॒त्येव॒ ब्रू॒यादिन्द्रं॒ वाव॒ ते

तद्विषज्यन्तोऽभि समगच्छन्तेति॥२१॥

दधि मे जघ्नुषं इन्द्रियं वीर्यमित्यब्रवीदेतदस्मा अवदेयन्तनक्ति नो द्विचत्वारिंशच्च॥३॥[३]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वे दर्शपूर्णमासौ यजेत य
एनौ सेन्द्रौ यजेतेति वैमृधः पूर्णमासेऽनुनिर्वाप्यो भवति
तेन पूर्णमासः सेन्द्रं ऐन्द्रं दध्यमावास्यायां तेनामावास्यां
सेन्द्रा य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते सेन्द्रावेवैनौ यजते
श्वःश्वोऽस्मा ईजानाय वसीयो भवति देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत
तदसुरा अकुर्वत ते देवा एताम्॥२२॥

इष्टिमपश्यन्नाग्नावैष्णवमेकादशकपालं सरस्वत्यै चरुं
सरस्वते चरुं ताम्पौर्णमासं सःस्थाप्यानु निरवपन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स पौर्णमासं
सःस्थाप्यैतामिष्टिमानु निर्वपेत्पौर्णमासेनैव वज्रभ्रातृव्याय
प्रहृत्याग्नावैष्णवेन देवतांश्च यज्ञं च भ्रातृव्यस्य वृद्धे
मिथुनान्पशून्सारस्वताभ्यां यावदेवास्यास्ति तत्॥२३॥

सर्वं वृद्धे पौर्णमासीमेव यजेत भ्रातृव्यवान्नामावास्यां
हत्वा भ्रातृव्यं नाप्याययति साकम्प्रस्थायीयेन यजेत
पशुकामो यस्मै वा अल्पेनाहरन्ति नात्मना तृप्यति नान्यस्मै

ददाति यस्मै महता तृप्यत्यात्मना ददात्यन्यस्मै महता पूर्णं
 होतव्यन्तुत एवैनमिन्द्रः प्रजयां पशुभिस्तर्पयति दारुपात्रेण
 जुहोति न हि मृन्मयमाहुतिमानश औदुम्बरम्॥२४॥

भूवत्यूर्वा उदुम्बर ऊर्क्पर्शव ऊर्जैवास्मा ऊर्जम्पशूनव
 रुद्धे नागतश्रीर्महेन्द्रं यजेत त्रयो वै गतश्रियः शुश्रुवान्ग्रामणी
 राजन्यस्तेषाम्महेन्द्रो देवता यो वै स्वां देवतामतिरयजेत
 प्र स्वायै देवतायै च्यवते न पराम्प्राप्नोति पापीयान्भवति
 संवत्सरमिन्द्रं यजेत संवत्सरं हि व्रतं नाति स्वा॥२५॥

एवैनं देवतेज्यमाना भूत्या इद्धे वसीयान्भवति
 संवत्सरस्य परस्तादग्नये व्रतपतये पुरोडाशमष्टाकपालं
 निर्वपेत् संवत्सरमेवैनं वृत्रं जघ्निवांसमग्निर्व्रतपतिर्व्रतमा
 लम्भयति ततोऽधि कामं यजेत॥२६॥

एतान्तदौदुम्बरं स्वा त्रिंशच्च॥४॥ [४]

नासौमयाजी सं नयेदनागतं वा एतस्य पयो यो-
 ऽसौमयाजी यदसौमयाजी संनयैत्परिमोष एव सोऽनृतं
 करोत्यथो परैव सिच्यते सोमयाज्यैव सं नयेत्पयो वै
 सोमः पयः सान्नाय्यम्पयंसैव पय आत्मन्धत्ते वि वा

ए॒तम्प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र॒र्धय॑ति व॒र्धय॑त्यस्य॒ भ्रातृ॑व्यं॒ यस्य॑
ह॒विर्नि॑रु॒त्तम्पु॒रस्ता॑च्चि॒न्द्रमाः॑ ॥ २७ ॥

अ॒भ्यु॒देति॑ त्रे॒धा त॑ण्डु॒लान् वि भ॑जे॒द्ये म॑ध्य॒माः स्यु॑स्तान॒ग्रये॑
दा॒त्रे पु॑रो॒डाश॑म॒ष्टाक॑पालं॒ कुर्या॑द्ये स्थवि॑ष्ठा॒स्तानिन्द्रा॑य प्रदा॒त्रे
द॒ध॒श्चरुं॑ येऽणि॑ष्ठा॒स्तान् विष्ण॑वे शि॒पिवि॑ष्टाय॒ शृ॒ते
च॒रुम॑ग्निरे॒वास्मै॑ प्र॒जाम्प्र॑ज॒नय॑ति वृ॒द्धामिन्द्रः॑ प्र य॑च्छति
य॒ज्ञो वै विष्णुः॑ प॒शवः॑ शि॒पिर्य॑ज्ञ ए॒व प॒शुषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑ति न
द्वे ॥ २८ ॥

य॒जेत॑ यत्पूर्व॑या सम्प्र॒ति यजे॑तोत्त॑रया छ॒म्बङ्कुर्या॑द्यदुत्त॑रया
सम्प्र॒ति यजे॑त॒ पूर्व॑या छ॒म्बङ्कुर्या॑न्नेष्टि॒र्भव॑ति न य॒ज्ञस्तदनु॑
ही॒तमु॒ख्यप॑ग॒ल्भो जा॑यत॒ एका॑मे॒व य॑जेत प्रग॒ल्भोऽस्य॑
जाय॑तेऽना॑दित्य॒ तद्वे ए॒व य॑जेत य॒ज्ञमु॒खमे॒व पूर्वा॑या॒लभ॑ते
यज॑त॒ उत्त॑रया दे॒वता॑ ए॒व पूर्वा॑याव॒रुन्ध॑ इन्द्रि॒यमुत्त॑रया
दे॒वलोक॑मे॒व ॥ २९ ॥

पूर्वा॑याभि॒जय॑ति मनुष्य॒लोक॑मुत्त॑रया॒ भूय॑सो य॒ज्ञक्र॑तूनु॒पैत्ये॑षा
वै सु॒मना॑ ना॒मेष्टि॑र्यम॒द्येजा॑नम्प॒श्चाच्चि॒न्द्रमा॑ अ॒भ्यु॒देत्य॑स्मिन्ने॒वास्मै॑
लो॒केऽर्धु॑कम्भव॑ति दा॒ख्याय॑णय॒ज्ञेन॑ सु॒वर्ग॑का॒मो यजे॑त

पूर्णमासे सं नयेन्मैत्रावरुण्याऽऽ- मिर्षयामावास्यायां यजेत
पूर्णमासे वै देवानां सुतस्तेषामेतमर्धमासम्प्रसुतस्तेषाम्मैत्रावरु-
वशामावास्यायामनूबन्ध्या यत्॥ ३०॥

पूर्वेद्युर्यजते वेदिमेव तत्करोति यद्वत्सानपाकरोति
सदोहविधाने एव सम्मिनोति यद्यजते देवैरेव सुत्याः
सम्पादयति स एतमर्धमासः सधमादं देवैः सोमम्पिबति
यन्मैत्रावरुण्यामिर्षयामावास्यायां यजते यैवासौ देवानां
वशानूबन्ध्या सो एवैषैतस्य साख्याद्वा एष देवानभ्यारोहति
य एषां यज्ञम्॥ ३१॥

अभ्यारोहति यथा खलु वै श्रेयानभ्यारूढः कामयते तथा
करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
सदृङ्क्षावृत्काम एतेन यज्ञेन यजेत ख्युरपेविर्ह्येष
यज्ञस्ताजक्पुण्यो वा भवति प्र वा मीयते तस्यैतद्वृतं नानृतं
वदेन्न माः समंश्रीयान्न स्त्रियमुपेयान्नास्य पल्पूलनेन वासः
पल्पूलयेयुरेतद्धि देवाः सर्वं न कुर्वन्ति॥ ३२॥

चन्द्रमा द्वे देवलोकमेव यद्यज्ञं पल्पूलयेयुष्वङ्ग॥ ५॥ ————— [५]

एष वै देवरथो यद्दर्शपूर्णमासौ यो दर्शपूर्णमासाविष्टा

सोमै॑न॒ यज॑ते॒ रथ॑स्पष्ट॒ ए॒वाव॑साने॒ वरै॑ दे॒वाना॑म॒व॑ स्यत्ये॒तानि॑
 वा अ॒ङ्गाप॑रू॒षि सं॑वत्स॒रस्य॑ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑ ए॒वं
 वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑तेऽङ्गाप॑रू॒ष्येव॑ सं॒वत्स॑रस्य॒ प्रति॑
 दधा॑त्येते वै सं॒वत्स॑रस्य॒ च॒खुषी॑ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑ ए॒वं
 वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ ताभ्या॑मे॒व सु॑व॒र्गं लो॒कम॑नु॒
 प॑श्यति॥ ३३॥

ए॒षा वै दे॒वानां॑ वि॒क्रा॑न्तिर्यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑ ए॒वं
 वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते दे॒वाना॑मे॒व वि॒क्रा॑न्तिम॒नु वि॑
 क्र॑मत ए॒ष वै दे॒व्यान्ः प॑न्था॒ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑ ए॒वं
 वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ य ए॒व दे॒व्यान्ः प॑न्था॒स्त॑
 स॒मारो॑हत्ये॒तौ वै दे॒वाना॑ ह॒री यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ य॑
 ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते॒ यावे॒व दे॒वाना॑ ह॒री
 ता॒भ्याम्॥ ३४॥

ए॒वैभ्यो॑ ह॒व्यं व॑हत्ये॒तद्वै दे॒वाना॑मा॒स्य॑ यद्व॑र्शपूर्णमा॒सौ
 य॑ ए॒वं वि॒द्वान्द॑र्शपूर्णमा॒सौ यज॑ते सा॒ख्यादे॒व दे॒वाना॑मा॒स्ये
 जु॒होत्ये॑ष वै ह॑वि॒र्धानी॑ यो द॑र्शपूर्णमा॒सया॑जी
 सा॒यम्प्रा॑तर॒ग्निहो॑त्रं जु॒होति॑ यज॑ते द॑र्शपूर्णमा॒साव॑ह॒रहर॑ह॒विर्धा॑

सुतो य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते हविर्धान्यस्मीति
सर्वमेवास्य बर्हिष्यं दत्तम्भवति देवा वा अहः॥३५॥

यज्ञियं नाविन्दन्ते दर्शपूर्णमासावपुनन्तौ वा एतौ पूतौ
मेध्यौ यद्दर्शपूर्णमासौ य एवं विद्वान्दर्शपूर्णमासौ यजते
पूतावेवैनौ मेध्यौ यजते नामावास्यायां च पौर्णमास्यां
च स्त्रियमुपेयाद्यदुपेयान्निरिन्द्रियः स्यात्सोमस्य वै राज्ञो-
ऽर्धमासस्य रात्रयः पत्रय आसन्तासाममावास्यां च
पौर्णमासीं च नोपैत्॥३६॥

ते एनमभि समनह्येतान्तं यक्ष्मं आर्च्छद्राजानं यक्ष्मं
आरदिति तद्राजयक्ष्मस्य जन्म यत्पापीयानभवत्त-
त्पापयक्ष्मस्य यज्ञायाभ्यामविन्दत्तज्ञायेन्यस्य य एवमेतेषां
यक्ष्माणां जन्म वेद नैनमेते यक्ष्मा विन्दन्ति स एते एव
नमस्यन्नुपाधावत्ते अब्रूतां वरं वृणावहा आवं देवानां भागधे
असाव॥३७॥

आवदधि देवा इज्यान्ता इति तस्मात्सदृशीनां
रात्रीणाममावास्यायां च पौर्णमास्यां च देवा इज्यन्त
एते हि देवानां भागधे भागधा अस्मै मनुष्या भवन्ति

य एवं वेदं भूतानि रक्षुधमघ्नन्त्सद्यो मनुष्या अर्धमासे
 देवा मासि पितरः संवत्सरे वनस्पतयस्तस्मादहरहर्मनुष्या
 अशनमिच्छन्तेऽर्धमासे देवा इज्यन्ते मासि पितृभ्यः क्रियते
 संवत्सरे वनस्पतयः फलं गृह्णन्ति य एवं वेद हन्ति
 रक्षुधम्भ्रातृव्यम्॥३८॥

पश्यति ताभ्यामहरैदसाव फलं सप्त च॥६॥ [६]

देवा वै नर्चि न यजुष्यश्रयन्त ते सामन्नेवाश्रयन्त हिं
 करोति सामैवाकर्हिं करोति यत्रैव देवा अश्रयन्त तत
 एवैनान्प्र युङ्क्ते हिं करोति वाच एवैष योगो हिं करोति प्रजा
 एव तद्यजमानः सृजते त्रिः प्रथमामन्वाह त्रिरुत्तमां यज्ञस्यैव
 तद्वत्सम्॥३९॥

नृह्यत्यप्रस्रं साय संततमन्वाह प्राणानामन्नाद्यस्य संतत्या
 अथो रक्षसामपहत्यै राथंतरीम्प्रथमामन्वाह राथंतरो वा
 अयं लोक इममेव लोकमभि जयति त्रिर्वि गृह्णाति त्रय इमे
 लोका इमानेव लोकानभि जयति बारहतीमुत्तमामन्वाह
 बारहतो वा असौ लोकोऽमुमेव लोकमभि जयति प्र
 वः॥४०॥

वाजा इत्यनिरुक्ताम्प्राजापत्यामन्वाह यज्ञो वै
 प्रजापतिर्यज्ञमेव प्रजापतिमा रभते प्र वो वाजा
 इत्यन्वाहान्नं वै वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे प्र वो वाजा
 इत्यान्वाह तस्मात्प्राचीनं रेतो धीयतेऽग्न आ याहि वीतय
 इत्याह तस्मात्प्रातीचीः प्रजा जायन्ते प्र वो वाजाः॥४१॥

इत्यन्वाह मासा वै वाजा अर्धमासा अभिद्यवो
 देवा हविष्मन्तो गौर्धृताची यज्ञो देवाञ्जिगाति यजमानः
 सुम्रयुरिदमसीदमसीत्येव यज्ञस्य प्रियं धामाव रुद्धे यं
 कामयेत सर्वमायुरियादिति प्र वो वाजा इति तस्यानूच्याग्र
 आ याहि वीतय इति संततमुत्तरमर्धर्चमा लभेत॥४२॥

प्राणेनैवास्यापानं दाधार सर्वमायुरेति यो वा अरन्निः
 सामिधेनीनां वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुतेऽर्धर्चो सं दधात्येष
 वा अरन्निः सामिधेनीनां य एवं वेदारत्नावेव भ्रातृव्यं कुरुत
 ऋषेर्ऋषेर्वा एता निर्मिता यथ्सामिधेन्यस्ता यदसंयुक्ताः
 स्युः प्रजया पशुभिर्यजमानस्य वि तिष्ठेरन्नर्धर्चो सं दधाति सं
 युनत्त्येवैनास्ता अस्मै संयुक्ता अवरुद्धाः सर्वामाशिषं दुहे॥

43॥

बृ॒सं वो॑ जा॒यन्ते॒ प्र वो॑ वा॒जां ल॒भेत॒ दधा॑ति स॒न्दशं॑ च॥७॥—————[७]

अ॒यंज्ञो॒ वा ए॒ष यो॑ऽसा॒माऽग्न॒ आ या॑हि वी॒तय॒ इत्या॑ह
रथं॑तर॒स्यैष॒ वर्ण॑स्तं त्वा॑ स॒मिद्भि॑र॒ङ्गिर॒ इत्या॑ह वा॒मदे॒व्यस्यै॑ष
व॒र्णो बृ॒हद॑ग्रे सु॒वीर्य॑मित्या॒ह बृ॒हत॑ ए॒ष वर्णो॑ यदे॒तं तृ॒चम॑न्वाहं
य॒ज्ञमे॒व तथ्सा॑म॒न्वन्तं॑ करोत्य॒ग्निर॒मुष्मि॑ल्लो॒क आसी॑दादि॒त्यो-
ऽस्मि॑न्तावि॒मौ लो॒कावशा॑न्तौ॥४४॥

आ॒स्ता॒न्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्तेते॒मौ वि॒ पर्यू॑हा॒मेत्य॑ग्न॒ आ या॑हि
वी॒तय॒ इत्य॑स्मि॒ल्लोके॑ऽग्निम॑दधुर्बृ॒हद॑ग्रे सु॒वीर्य॑मित्य॒मुष्मि॑ल्लो॒क
आ॑दि॒त्यन्त॑तो वा इ॒मौ लो॒काव॑शा॒म्यतां॑ यदे॒वम॑न्वाहा॒नयो॑र्लो॒कय॑
शा॒न्त्यै शा॒म्यतो॑ऽस्मा इ॒मौ लो॒कौ य ए॒वं वेद॑ प॒ञ्चद॑श
सा॒मिधे॒नीर॑न्वाह प॒ञ्चद॑श॥४५॥

वा अ॑र्ध॒मा॒सस्य॒ रात्र॑योऽर्ध॒मा॒सशः॑ सं॒वत्स॑र आ॒प्यते॒
तासां॑ त्रीणि॑ च श॒तानि॑ ष॒ष्टिश्चा॒खरा॑णि ताव॑तीः सं॒वत्स॑रस्य॒
रात्र॑योऽख॒रश॒ एव॒ सं॒वत्स॑रमा॒प्नोति॑ नृ॒मेधं॑श्च॒ परु॑च्छेपश्च
ब्र॒ह्म॒वाद्य॑मवदेताम॒स्मिन्दा॑रा॒वाद्रै॑ऽग्निं ज॑नयाव॒ यत॑रो नौ
ब्र॒ह्मीया॒निति॑ नृ॒मेधो॑ऽभ्य॒वद॑त्स धू॒मम॑जनय॒त्परु॑च्छेपो-

ऽभ्यवदत्सोऽग्निमंजनयदृष इत्यब्रवीत्॥४६॥

यत्समावद्विद्व कथा त्वमग्निमजीजनो नाहमिति
सामिधेनीनामेवाहं वर्णं वेदेत्यब्रवीद्यद्धृतवत्पदमनूच्यते स
आसां वर्णस्तं त्वां समिद्धिरङ्गिर इत्याह सामिधेनीष्वेव
तज्ज्योतिर्जनयति स्त्रियस्तेन यदृचः स्त्रियस्तेन यद्वायत्रियः
स्त्रियस्तेन यत्सामिधेन्यो वृषण्वतीमन्वाह॥४७॥

तेन पुःस्वतीस्तेन सेन्द्रास्तेन मिथुना अग्निर्देवानां दूत
आसीदुशना काव्योऽसुराणान्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैतां स
प्रजापतिरग्निं दूतं वृणीमह इत्यभि पर्यावर्तत ततो देवा
अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषोऽग्निं दूतं वृणीमह इत्यन्वाह
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यध्वरवतीमन्वाह
भ्रातृव्यमेवैतया॥४८॥

ध्वरति शोचिष्केशस्तमीमह इत्याह पवित्रमेवैतद्यजमानमेव
पवयति समिद्धो अग्न आहुतेत्याह परिधिमेवैतम्परि
दधात्यस्कन्दाय यदत ऊर्ध्वमभ्यादध्याद्यथा बहिःपरिधि
स्कन्दति तादृगेव तत्रयो वा अग्नयो हव्यवाहनो देवानां
कव्यवाहनः पितृणां सहरख्या असुराणान्त एतर्ह्या

शंसन्ते मां वरिष्यते माम्॥४९॥

इति वृणीध्वं हव्यवाहनमित्याहु य एव देवानां तं वृणीत
आर्षेयं वृणीते बन्धोरेव नैत्यथो संतत्यै परस्तादवाचो वृणीते
तस्मात्परस्तादवाचो मनुष्यान्पितरोऽनु प्र पिपते॥५०॥

अशान्तावाह पञ्चदशाब्रवीदन्वाहेतयां वरिष्यते मामेकान्नत्रिंशच्च॥८॥ [८]

अग्रे महां असीत्याह महान् ह्येष यदग्निर्ब्राह्मणेत्याह
ब्राह्मणो ह्येष भारतेत्याहैष हि देवेभ्यो हव्यम्भरति देवेद्ध
इत्याह देवा ह्येतमैन्धतु मन्विद्ध इत्याह मनुरह्येतमुत्तरो
देवेभ्य ऐन्द्रर्षिष्ठुत इत्याहर्षयो ह्येतमस्तुवन्विप्रानुमदित
इत्याह॥५१॥

विप्रा ह्येते यच्छुश्रुवांसः कविशस्त इत्याह
कवयो ह्येते यच्छुश्रुवांसो ब्रह्मसंशित इत्याह
ब्रह्मसंशितो ह्येष घृताहवन इत्याह घृताहुतिर्ह्यस्य
प्रियतमा प्रणीर्यज्ञानामित्याह प्रणीरह्येष यज्ञानां
रथीरध्वराणामित्याहैष हि देवरथोऽतूर्तो होतेत्याह न ह्येतं
कश्चन॥५२॥

तरति तूर्णिर्हव्यवाडित्याह सर्वं ह्येष तर्त्यास्पात्रं

जुहूर्देवानामित्याह जुहूर्ह्येष देवानांश्चमसो देवपान-
 इत्याह चमसो ह्येष देवपानोऽराः इवाग्ने नेमिर्देवाः
 स्त्वम्परिभूरसीत्याह देवान् ह्येष परिभूर्यद्भूयादा वह
 देवान्देवयते यजमानायेति भ्रातृव्यमस्मै॥५३॥

जनयेदा वह देवान् यजमानायेत्याह यजमानमेवैतेन
 वर्धयत्यग्निमग्ने आ वह सोममा वहेत्याह देवता एव
 तद्यथापूर्वमुप ह्वयत आ चाग्ने देवान् वह सुयजा च यज
 जातवेद इत्याहाग्निमेव तथ्सः श्यति सोऽस्य सःशितो
 देवेभ्यो हव्यं वहत्यग्निर्होता॥५४॥

इत्याहाग्निर्वै देवानाः होता य एव देवानाः
 होता तं वृणीते स्मो वयमित्याहात्मानमेव सत्त्वं
 गमयति साधु ते यजमान देवतेत्याहाशिषमेवैतामा
 शास्ते यद्भूयाद्योऽग्निः होतारमवृथा इत्यग्निनोभयतो
 यजमानम्परि गृह्णीयात् प्रमायुकः स्याद्यजमानदेवत्या वै
 जुहूर्भ्रातृव्यदेवत्योपभृत्॥५॥

यद्वे इव ब्रूयाद्भ्रातृव्यमस्मै जनयेद्धृतवतीमध्वर्यो
 सुचमास्यस्वेत्याह यजमानमेवैतेन वर्धयति देवायुवमित्याह

देवान् ह्येषावन्ति विश्ववारामित्याहु विश्वं ह्येषावतीडामहै
 देवाः ईडेन्यान्नमस्यामं नमस्यान् यजाम यज्ञियानित्याहु
 मनुष्या वा ईडेन्याः पितरो नमस्या देवा यज्ञिया देवता
 एव तद्यथाभागं यजति॥५६॥

विप्रानुमदित् इत्याह चनास्मै होतोपभृद्देवता एव त्रीणि च॥१॥—————[१]

त्रीः स्तुचाननु ब्रूयाद्राजन्यस्य त्रयो वा अन्ये
 राजन्यात्पुरुषा ब्राह्मणो वैश्यः शूद्रस्तानेवास्मा
 अनुकान्करोति पञ्चदशानु ब्रूयाद्राजन्यस्य पञ्चदशो वै
 राजन्यः स्व एवैनं स्तोमे प्रतिं षापयति त्रिष्टुभा परिं
 दध्यादिन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियकामः खलु वै राजन्यो यजते
 त्रिष्टुभैवास्मा इन्द्रियम्परिं गृह्णाति यदि कामयेत॥५७॥

ब्रह्मवर्चसमस्त्विति गायत्रिया परिं दध्याद्ब्रह्मवर्चसं
 वै गायत्री ब्रह्मवर्चसमेव भवति सप्तदशानु ब्रूयाद्वैश्यस्य
 सप्तदशो वै वैश्यः स्व एवैनं स्तोमे प्रतिं षापयति
 जगत्या परिं दध्याज्जागता वै पशवः पशुकामः खलु वै
 वैश्यो यजते जगत्यैवास्मै पशून्परिं गृह्णात्येकविंशतिमनु
 ब्रूयात्प्रतिष्ठाकामस्यैकविंशः स्तोमानाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै॥५८॥

चतुर्विंशतिमनुं ब्रूयाद्ब्रह्मवर्चसकामस्य चतुर्विंशत्यखरा
 गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैवास्मै ब्रह्मवर्चसमव
 रुन्दे त्रिंशतमनुं ब्रूयादन्नकामस्य त्रिंशदखरा विराडन्न
 विराड्विराजैवास्मा अन्नाद्यमव रुन्दे द्वात्रिंशतमनुं ब्रूयात्प्रतिष्ठा
 द्वात्रिंशदखरानुष्टुगनुष्टुच्छन्दसाम्प्रतिष्ठा प्रतिष्ठित्यै
 षद्विंशतमनुं ब्रूयात्पशुकामस्य षद्विंशदखरा बृहती
 बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशून्॥५९॥

अव रुन्दे चतुश्चत्वारिंशतमनुं ब्रूयादिन्द्रियकामस्य
 चतुश्चत्वारिंशदखरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुत्रिष्टुभैवास्मा
 इन्द्रियमव रुन्दे ऽष्टाचत्वारिंशतमनुं ब्रूयात्पशुकामस्याष्टाचत्वा
 जगती जागताः पशवो जगत्यैवास्मै पशून्व रुन्दे
 सर्वाणि छन्दांस्यनुं ब्रूयाद्बहुयाजिनः सर्वाणि वा
 एतस्य छन्दांस्यवरुन्द्वानि यो बहुयाज्यपरिमितमनुं
 ब्रूयादपरिमितस्यावरुद्धौ॥६०॥

कामयेत् प्रतिष्ठित्यै पशून्सप्तचत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

निर्वीतम्मनुष्याणाम्प्राचीनावीतम्पितृणामुपवीतं देवानामुप
 व्ययते देवलक्ष्ममेव तत्कुरुते तिष्ठन्नन्वाह तिष्ठन् ह्याश्रुततरं
 वदति तिष्ठन्नन्वाह सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्या आसीनो

यजत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति यत्क्रौञ्चमन्वाहासुरं
तद्यन्मन्द्रम्मानुषं तद्यदन्तरा तथ्सदेवमन्तरानूच्य
सदेवत्वाय विद्वांसो वै॥६१॥

पुरा होतारोऽभूवन्तस्माद्विधृता अध्वानोऽभूवन् पन्थानः
समरुखन्नन्तर्वेद्यन्यः पादो भवति बहिर्वेद्यन्यो-
ऽथान्वाहाध्वनां विधृत्यै पथामसंरोहायाथो भूतं चैव
भविष्यच्चाव रुन्देऽथो परिमितं चैवापरिमितं चाव रुन्देऽथो
ग्राम्याश्चैव पशूनांरण्याश्चाव रुन्देऽथो॥६२॥

देवलोकं चैव मनुष्यलोकं चाभि जयति देवा वै
सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारमाध
वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
यज्ञस्यानुख्यात्या अथो सामिधेनीरेवाभ्यनक्त्यलूख्यो
भवति य एवं वेदाथो तर्पयत्येवैनास्तृप्यति प्रजया
पशुभिः॥६३॥

य एवं वेद यदेकयाधारयेदेकां प्रीणीयाद्यद्वाभ्यां द्वे
प्रीणीयाद्यत्तिसृभिरति तद्वैचयेन्मनसा धारयति मनसा
ह्यनाप्तमाप्यते तिर्यश्चमा धारयत्यद्धम्बद्वारं वाक्
मनश्चार्त्तयेतामहं देवेभ्यो हव्यं वहामीति वागब्रवीदहं

देवेभ्य इति मनस्तौ प्रजापतिम्प्रश्नमैतां ५ सौऽब्रवीत्॥६४॥

प्रजापतिर्दृतीरेव त्वम्मनसोऽसि यद्धि मनसा ध्यायति
तद्वाचा वदतीति तत्खलु तुभ्यं न वाचा जुहवन्नित्यंब्रवीत्
तस्मान्मनसा प्रजापतये जुह्वति मन इव हि प्रजापतिः
प्रजापतेराप्त्यै परिधीन्त्सम्माष्टिं पुनात्येवैनात्रिर्मध्यमं त्रयो
वै प्राणाः प्राणानेवाभि जयति त्रिर्दक्षिणार्ध्यं त्रयः॥६५॥

इमे लोका इमानेव लोकानभि जयति त्रिरुत्तरार्ध्यं त्रयो
वै देवयानाः पन्थानस्तानेवाभि जयति त्रिरुपं वाजयति त्रयो
वै देवलोका देवलोकानेवाभि जयति द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश
मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
उपं दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्या आधारमा धारयति
तिर इव॥६६॥

वै सुवर्गो लोकः सुवर्गमेवास्मै लोकम्प्र रोयत्यृजुमा
धारयत्यृजुरिव हि प्राणः संतंत्तमा धारयति प्राणानामन्नाद्यस्य
संतंत्या अथो रख्यसामपहत्यै यं कामयेत प्रमायुकः
स्यादिति जिह्वं तस्या धारयेत्प्राणमेवास्माञ्जिह्वं नयति
ताजक्प्र मीयते शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदाधार आत्मा

ध्रुवा॥६७॥

आ॒घा॒रमा॒घार्य॑ ध्रु॒वा॑ꣳ सम॑न॒त्तया॒त्मन्ने॒व य॒ज्ञस्य॑ शि॒रः
प्रति॑ दधा॒त्यग्नि॑र्दे॒वानां॑ दू॒त आसी॑द्वै॒व्योऽसु॑राणा॒न्तौ
प्र॒जाप॑तिम्प्र॒श्नमे॑ताꣳ स प्र॒जाप॑तिर्ब्रा॒ह्मण॑म॒ब्रवी॑दे॒तद्वि
ब्रू॒हीत्या॑ श्राव॒येती॒दं दे॒वाः शृ॑णु॒तेति॑ वाव तद॑ब्रवी॒दग्नि॑र्दे॒वो
होते॑ति॒ य ए॒व दे॒वानां॑ तम॑वृणी॒त ततो॑ दे॒वाः॥६८॥

अ॒भ॒व॒न्परा॑सुरा य॒स्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्र॒व॒रम्प्र॑वृण॒ते
भ॒व॒त्या॒त्मना॑ परा॑स्य भ्रातृ॒व्यो भ॒वति॑ यद्ब्रा॒ह्मण॑श्चाब्रा॒ह्मण॑श्च
प्र॒श्नमे॑यातां ब्रा॒ह्मणा॑याधि॒ ब्रू॒याद्यद्ब्रा॑ह्मणाया॒ध्याहा॑त्मनेऽध्या॒ह
यद्ब्रा॑ह्मणम्परा॒हात्म॑न॒म्परा॑ह॒ तस्मा॑द्ब्रा॒ह्मणो॑ न प॒रोच्यः॥६९॥

वा आ॒र॒ण्याꣳश्चा॒व रु॒न्धेऽथो॑ प॒शुभिः॑ सोऽब्र॑वीद॒खि॒णा॒र्ध्य॑न्नयं इ॒व ध्रु॒वा
दे॒वाश्च॑त्वारि॒ꣳश॒च्च॥११॥

[११]

आयु॑ष्ट आयु॒र्दा अ॒ग्न आ॒प्याय॑स्व सं तेऽ॒व ते हे॒ड
उदु॑त्त॒मम्प्र॑ णो दे॒व्या नो॑ दि॒वोऽग्रा॑विष्णू अ॒ग्रावि॑ष्णू इ॒मं मे॑
वरु॑ण॒ तत्त्वा॑ या॒म्युदु॑ त्यं चि॒त्रम्। अ॒पां न॒पा॒दा ह्य॒स्थादु॑प॒स्थं
जि॒ह्माना॑मू॒र्ध्वो वि॒द्युतं॑ वसा॒नः। तस्य॑ ज्येष्ठ॑म्महि॒मानं॑
वह॑न्ती॒र्हिर॑ण्यवर्णाः परि॑ यन्ति य॒ह्वीः। सम्॥७०॥

अ॒न्या य॒न्त्यु॒प य॒न्त्य॒न्याः स॒मा॒न॒मूर्॒वं न॒द्यः पृ॒णन्ति॑।
 त॒मू शु॒चिः॑ शु॒च॑यो दी॒दि॒वा॑ सं॒म॒पां न॒पा॒त॒म्प॒रि॑ त॒स्थु॒रापः॑।
 त॒म॒स्मे॒रा यु॒व॒त॒यो यु॒वा॑न॒म्म॒र्मृ॒ज्य॒मा॑नाः प॒रि॑ य॒न्त्या॒पः॑।
 स शु॒क्रेण॑ शि॒क्र॑ना रे॒व॒द॒ग्नि॒र्दी॒दाया॑नि॒ध्मो घृ॒त॒नि॒र्णिग॑प्सु।
 इन्द्रा॒वरु॑णयो॒र॒हः स॒म्रा॒जो॒र॒व आ वृ॑णे। ता नो॑ मृ॒डा॒त
 ई॒दृशौ॑। इन्द्रा॒वरु॑णा यु॒व॒म॒ध्व॒राय॑ नः॥७१॥

वि॒शे ज॒नाय॑ म॒हि श॒र्म य॒च्छ॒तम्। दी॒र्घ॒प्र॒य॒ज्यु॒मति॑ यो
 व॑नु॒ष्य॒ति व॒यं ज॑ये॒म पृ॒त॑ना॒सु दू॒ढ्यः॑। आ नो॑ मि॒त्रा॒वरु॑णा
 प्र बा॒हवा॑। त्वं नो॑ अ॒ग्ने व॑रु॒णस्य॑ वि॒द्वां दे॒वस्य॑ हे॒डोऽव॑
 या॒सि॒सी॒ष्ठाः। यजि॑ष्ठो व॒ह्नि॒त॒मः शो॑शु॒चानो॑ वि॒श्वा द्वे॒षा॑सि
 प्र मु॑मु॒ग्ध्य॒स्मत्। स त्वं नो॑ अ॒ग्नेऽव॑मो भ॒वो॒ती ने॒दि॒ष्ठो अ॒स्या
 उ॒षसो॑ व्यु॒ष्टौ। अ॒व य॑क्ष्व नो॒ व॑रु॒णम्॥७२॥

र॒रा॒णो वी॒हि मृ॑डी॒कः सु॒ह॒वो न ए॒धि। प्र॒प्रा॒य॒म॒ग्नि॒र्भ॒र॒त॒स्य॑
 शृ॒ण्वे वि॒ य॒त्सू॒र्यो न॑ रोच॑ते बृ॒ह॒द्वाः। अ॒भि यः पू॑रु॒म्पृ॒त॒ना॒सु
 त॒स्थौ दी॒दाय॑ दै॒व्यो अ॒ति॑थिः शि॒वो नः॑। प्र ते॑ य॒खि॒ प्र
 त इ॒य॒र्मि म॒न्म भु॒वो य॒था व॒न्द्यो नो॑ ह॒वेषु॑। ध॒न्व॑न्नि॒व प्र॒पा
 अ॒सि त्व॑म॒ग्न इ॒य॒ख्वे पू॒र॒वे प्र॒त्न रा॒ज॒न्॥७३॥

वि पाजंसा वि ज्योतिषा। स त्वमग्ने प्रतीकेन प्रत्योष
यातुधान्यः। उरुख्येषु दीद्यत्। तं सुप्रतीकं सुदृशं
स्वश्चमविद्वांसो विदुष्टरं सपेम। स यं ख्यद्विधां वयुनानि
विद्वान्प्र हव्यमग्निर्मृतेषु वोचत्। अहोमुचं विवेष यन्मा वि
न इन्द्रेन्द्रं ख्यत्रमिन्द्रियाणि शतक्रतोऽनु ते दायि॥७४॥

यहीः समध्वरायं नो वरुणं राजंश्चतुश्चत्वारिंशच्च॥१२॥ [१२]

समिधश्चखुंषी प्रजापतिराज्यं देवस्य स्फ्यम्ब्रह्मवादिनोऽद्विग्रेस्त्रयो मनुः पृथिव्याः पशवोऽग्नीधे
देवा वै यज्ञस्य युक्ष्वोशन्तस्त्वा द्वादश॥१२॥ समिधो याज्यां तस्मान्नाभागं हि तमन्वित्याह
प्रजा वा आहेत्याह युक्त्वा हि संततिः॥७०॥ समिधः सौमनसे स्याम॥ [१३]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां द्वितीयकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

समिधो यजति वसन्तमेवर्तूनामव रुन्दे तनूनपातं यजति
ग्रीष्ममेवाव रुन्दे इडो यजति वर्षा एवाव रुन्दे बर्हिर्यजति
शरदमेवाव रुन्दे स्वाहाकारं यजति हेमन्तमेवाव रुन्दे
तस्मात्स्वाहाकृता हेमन्पशवोऽव सीदन्ति समिधो यजत्युषसं
एव देवतानामव रुन्दे तनूनपातं यजति यज्ञमेवाव रुन्दे॥१॥

इ॒डो यंजति॑ प॒शूने॒वाव॑ रु॒न्ध्रे ब॒र्हिर्य॑जति॒ प्र॒जामे॒वाव॑
 रु॒न्ध्रे स॒मान॑यत॒ उप॒भृत॑स्तेजो॒ वा आ॒ज्यम्प्र॒जा ब॒र्हिः
 प्र॒जास्वे॒व तेजो॑ दधाति॒ स्वाहा॑कारं॒ यंजति॑ वाच॑मे॒वाव॑
 रु॒न्ध्रे द॒श स॒म्पद्य॑न्ते॒ दशा॑खरा॒ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॑
 रु॒न्ध्रे स॒मिधो॑ यजत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के प्र॒ति तिष्ठ॑ति॒ तनून॑पातं
 यजति॥ २॥

य॒ज्ञ ए॒वान्तरि॑ख्ये॒ प्रति॑ तिष्ठती॒डो यंजति॑ प॒शुष्वे॒व
 प्रति॑ तिष्ठति॒ ब॒र्हिर्य॑जति॒ य ए॒व दे॒व्यानाः॒ पन्था॑न॒स्तेष्वे॒व
 प्रति॑ तिष्ठति॒ स्वाहा॑कारं॒ यंजति॑ सु॒वर्ग ए॒व लो॒के प्रति॑
 तिष्ठत्ये॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒वलो॒कास्तेष्वे॒व यथा॑पूर्व॒म्प्रति॑ तिष्ठति॒
 दे॒वासुरा॑ ए॒षु लो॒केष्व॑स्पर्धन्त॒ ते दे॒वाः प्र॑या॒जैरे॒भ्यो
 लो॒केभ्यो॑ऽसुरा॒न्प्राणु॑दन्त॒ तत्प्र॑या॒जानाम्॥ ३॥

प्र॒या॒ज॒त्वं यस्यै॒वं वि॒दुषः॑ प्र॒या॒जा इ॒ज्यन्ते॒ प्रै॒भ्यो
 लो॒केभ्यो॑ भ्रातृ॒व्यान्नु॒दते॑ऽभि॒क्रामं॑ जुहोत्य॒भिजि॑त्यै॒ यो वै
 प्र॑या॒जाना॑मि॒थुनं॑ वेद॒ प्र प्र॒जया॑ प॒शुभिर्मि॑थुनैर्जायते॒ समिधो॑
 ब॒र्हीरि॑व यजति॒ तनून॑पात॒मेक॑मिव मिथुनं॒ तदि॒डो ब॒र्हीरि॑व
 यजति॒ ब॒र्हिरे॑कमिव मिथुनं॒ तदे॒तद्वै प्र॑या॒जाना॑मि॒थुनम् य

एवं वेद प्र॥४॥

प्रजायां पशुभिर्मिथुनैर्जायते देवानां वा अनिष्टा देवता
आसन्नथासुरा यज्ञमजिघांसन्ते देवा गायत्रीं व्यौहन्
पश्चात्खराणि प्राचीनानि त्रीणि प्रतीचीनानि ततो वर्म
यज्ञायाभवद्वर्म यजमानाय यत्प्रयाजानूयाजा इज्यन्ते
वर्मैव तद्यज्ञाय क्रियते वर्म यजमानाय भ्रातृव्याभिभूत्यै
तस्माद्वरूथम्पुरस्ताद्वर्षीयः पश्चाद्धर्षीयो देवा वै पुरा
रख्योभ्यः॥५॥

इति स्वाहाकारेण प्रयाजेषु यज्ञं सःस्थाप्यमपश्यन्तः
स्वाहाकारेण प्रयाजेषु समंस्थापयन्वि वा एतद्यज्ञं छिन्दन्ति
यत्स्वाहाकारेण प्रयाजेषु सःस्थापयन्ति प्रयाजानिष्ट्वा
हवींष्यभिघारयति यज्ञस्य सन्तत्या अथो हविरेवाकरथो
यथापूर्वमुपैति पिता वै प्रयाजाः प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानिष्ट्वा
हवींष्यभिघारयति पितैव तत्पुत्रेण साधारणम्॥६॥

कुरुते तस्मादाहुयश्चैवं वेद यश्च न कथा पुत्रस्य
केवलं कथा साधारणम्पितुरित्यस्कन्नमेव तद्यत्प्रयाजेष्विष्टेषु
स्कन्दति गायत्र्यैव तेन गर्भं धत्ते सा प्रजाम्पशून् यजमानाय

प्र जनयति॥७॥

यजति यज्ञमेवावर्नुधे तनूनपातं यजति प्रयाजानामेवं वेद प्र रख्योभ्यः

साधारणम्पञ्चत्रिंशच्च॥१॥ [१]

चख्षुषी वा एते यज्ञस्य यदाज्यभागौ यदाज्यभागौ
यजति चख्षुषी एव तद्यज्ञस्य प्रति दधाति पूर्वार्धे जुहोति
तस्मात्पूर्वार्धे चख्षुषी प्रबाहुं जुहोति तस्मात्प्रबाहुं चख्षुषी
देवलोकं वा अग्निना यजमानोऽनु पश्यति पितृलोकं
सोमेनोत्तरार्धेऽग्नये जुहोति दक्षिणार्धे सोमायैवमिव
हीमौ लोकावनयोर्लोकयोरनुख्यात्यै राजानौ वा एतौ
देवतानाम्॥८॥

यदग्नीषोमावन्तरा देवता इज्येते देवतानां विधृत्यै
तस्माद्राज्ञा मनुष्या विधृता ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं तद्यज्ञे
यजमानः कुरुते येनान्यतोदतश्च पशून्दाधारोभयतोदतश्चेत्यृचम
जुषाणेन यजति तेनान्यतोदतो दाधारर्चमनूच्य हविषं ऋचा
यजति तेनोभयतोदतो दाधार मूर्धन्वतीं पुरोनुवाक्या भवति
मूर्धानमेवैनं समानानां करोति॥९॥

नियुत्वत्या यजति भ्रातृव्यस्यैव पशून्नि युवते केशिनं

ह दा॒भ्यं के॒शी सा॒त्य॑का॒मिरु॒वाच॑ स॒प्तप॑दां ते॒ शक्नो॑री॒५
 श्वो य॒ज्ञे प्र॑यो॒क्तासे॒ यस्यै॑ वी॒र्ये॑ण प्र जा॒तान्भ्रात॑र्व्या॒नुद॑ते
 प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णान् यस्यै॑ वी॒र्ये॑णो॒भयो॑र्लो॒कयो॒ज्योति॑र्धत्ते
 यस्यै॑ वी॒र्ये॑ण पूर्वा॒र्धेना॑न॒ङ्गान्भु॑नक्ति॒ जघ॑ना॒र्धेन॑ धे॒नुरि॑ति
 पु॒रस्ता॑ल॒क्ष्मा पु॒रोनु॒वाक्या॑ भवति जा॒ताने॒व भ्रात॑र्व्या॒न्प्र
 णु॑दत उ॒परि॑ष्टाल॒क्ष्मा॥१०॥

या॒ज्यां जनि॒ष्यमा॑णाने॒व प्रति॑ नुदते पु॒रस्ता॑ल॒क्ष्मा
 पु॒रोनु॒वाक्या॑ भवत्य॒स्मिन्ने॒व लो॒के ज्योति॑र्धत्त उ॒परि॑ष्टाल॒क्ष्मा
 या॒ज्यामु॒ष्मिन्ने॒व लो॒के ज्योति॑र्धत्ते ज्योति॑ष्मन्ताव॒स्मा इ॒मौ
 लो॒कौ भ॑वतो॒ य ए॒वं वेद॑ पु॒रस्ता॑ल॒क्ष्मा पु॒रोनु॒वाक्या॑
 भवति॒ तस्मा॑त्पूर्वा॒र्धेना॑न॒ङ्गान्भु॑नक्त्यु॒परि॑ष्टाल॒क्ष्मा या॒ज्यां
 तस्मा॑ञ्जघ॒ना॒र्धेन॑ धे॒नुर्य॑ ए॒वं वेद॑ भुङ्क्ते ए॒नमे॒तौ वज्र॑ आ॒ज्यं
 वज्र॑ आ॒ज्यभा॑गौ॥११॥

वज्रो॑ वष॒ट्कार॑स्त्रिवृ॒तमे॒व वज्र॑ः स॒म्भृत्य॑ भ्रात॑र्व्याय॒
 प्र ह॑र॒त्यछ॑म्ब॒ट्कार॑मप॒गूर्य॑ वष॒ट्करो॑ति स्तृ॒त्यै गाय॑त्री
 पु॒रोनु॒वाक्या॑ भवति त्रि॒ष्टुग्या॒ज्यां ब्र॑ह्म॒न्ने॒व ख्य॑त्रम॒न्वार॑म्भयति॒
 तस्मा॑द्वा॒ह्म॒णो मुख्यो॑ मुख्यो॑ भवति॒ य ए॒वं वेद॑

प्रैवैनम्पुरोनुवाक्याह प्र णयति याज्यया गमयति
वषट्कारेणैवैनम्पुरोनुवाक्या दत्ते प्र यच्छति याज्यया
प्रति॥१२॥

वषट्कारेण स्थापयति त्रिपदा पुरोनुवाक्या भवति
त्रय इमे लोका एष्वेव लोकेषु प्रति तिष्ठति चतुष्पदा
याज्या चतुष्पद एव पशूनव रुन्दे द्यख्वरो वषट्कारो
द्विपाद्यजमानः पशुष्वेवोपरिष्ठात्प्रति तिष्ठति गायत्री
पुरोनुवाक्या भवति त्रिष्टुग्याज्यैषा वै सप्तपदा शक्नोती यद्वा
एतया देवा अशिख्यन्तदशक्रुवन् य एवं वेद शक्नोत्येव
यच्छिख्यति॥१३॥

देवतानाङ्करोत्युपरिष्ठाह्वमाऽऽज्यभागौ प्रति शक्नोत्येव द्वे च॥२॥ [२]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्वयादिशथ्स आत्मन्नाज्यमधत्त
तं देवा अब्रुवन्नेष वाव यज्ञो यदाज्यमप्येव नोत्रास्त्विति
सोऽब्रवीद्यजान् व आज्यभागावुप स्तृणान्भि घोरयानिति
तस्माद्यजन्त्याज्यभागावुप स्तृणन्त्यभि घोरयन्ति
ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयामान्यन्यानि
हवीःष्ययातयामाज्यमिति प्राजापत्यम्॥१४॥

इति ब्रूयादयातयामा हि देवानां प्रजापतिरिति छन्दांसि
 देवेभ्योऽपाक्रामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम इति तेभ्यं
 एतच्चतुरवत्तमधारयन्पुरोनुवाक्यायै याज्यायै देवतायै
 वषट्काराय यच्चतुरवत्तं जुहोति छन्दांस्येव तत्प्रीणाति
 तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्त्यङ्गिरसो वा इत
 उत्तमाः सुवर्गं लोकमायन्तदृषयो यज्ञवास्त्वभ्यवायन्ते॥१५॥

अपश्यन्पुरोडाशं कूर्मम्भूतं सर्पन्तं तमंब्रुवन्निन्द्राय
 ध्रियस्व बृहस्पतये ध्रियस्व विश्वेभ्यो देवेभ्यो ध्रियस्वेति
 स नाध्रियत तमंब्रुवन्नग्नये ध्रियस्वेति सोऽग्नयेऽध्रियत
 यदाग्नेयोऽष्टाकपालोऽमावास्यायां च पौर्णमास्यां चाच्युतो
 भवति सुवर्गस्य लोकस्याभिजित्यै तमंब्रुवन्कथाहांस्था
 इत्यनुपाक्तोऽभूवमित्यब्रवीद्यथाख्योऽनुपाक्तः॥१६॥

अवाच्छत्येवमवारमित्युपरिष्ठादभ्यज्याधस्तादुपानक्ति
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै सर्वाणि कपालान्यभि
 प्रथयति तावतः पुरोडाशानमुष्मिल्लोकैऽभि जयति यो
 विदग्धः स नैर्ऋतो योऽश्रुतः स रौद्रो यः श्रुतः स
 सदेवस्तस्मादविदहता श्रुतंकृत्यः सदेवत्वाय भस्मनाभि

वांसयति॒ तस्मा॑न्मा॒ऽसेना॑स्थिं छुन्नं वेदेना॒भि वांसयति॒
तस्मा॑त्॥१७॥

केशैः शिर॑श्छुन्नं प्रच्यु॑तं वा ए॒तद॒स्माल्लो॒काद॑गतं
दे॒वलो॒कं यच्छु॑तः॒ ह॒विरन॑भि॒धारित॑मभि॒धार्यो॑द्वांसयति
दे॒वत्रै॒वैन॑द्गमयति॒ यद्ये॒कं क॑पालं नश्ये॒देको॒ मासः॑
सं॒वत्स॒रस्यान॑वेतुः स्यादथ॒ यज॑मानः प्र मी॑येत॒ यद्वे नश्ये॑तां
द्वौ मा॒सौ सं॒वत्स॒रस्यान॑वेतौ स्याता॒मथ॒ यज॑मानः प्र मी॑येत
सं॒ख्यायो॑द्वांसयति॒ यज॑मानस्य॥१८॥

गो॒पी॒थाय॒ यदि॒ नश्ये॑दा॒श्विनं॑ द्वि॒क॒पालं॑ निर्व॑पेद्वा॒वापृ॑थि॒व्यमे॒व
वै दे॒वानां॑ भि॒षजौ॒ ताभ्या॑मे॒वास्मै॑ भेष॒जं क॑रोति
द्वा॒वापृ॑थि॒व्य ए॒कं क॑पालो भवत्य॒नयो॒र्वा ए॒तन्न॑श्यति॒
यन्न॑श्य॒त्यनयो॑रे॒वैन॑द्विन्दति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॥१९॥

प्रा॒जाप॒त्यन्तेऽख्योऽनु॑पा॒क्तो वेदे॒नाभि॒ वांसयति॒ तस्मा॑द्यज॑मानस्य॒ द्वात्रिं॑शच्च॥३॥—[३]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒व इति॒ स्फ्य॑मा द॑त्ते प्र॒सू॒त्या
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याह॑ाश्विनौ हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्ताम्
पू॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यामि॒त्याह॑ यत्यै श॒तभृ॑ष्टिर॒सि वा॒नस्प॑त्यो
द्वि॒षतो॒ व॒ध इ॒त्याह॑ वज्र॑मे॒व तत्स॑ः श्य॑ति॒ भ्रातृ॑व्याय

प्रहरिष्यन्त्सम्बयजुर्हरत्येतावती वै पृथिवी यावती
वेदिस्तस्या एतावत एव भ्रातृव्यं निर्भजति॥२०॥

तस्मान्नाभागं निर्भजन्ति त्रिर्हरति त्रयं इमे लोका एभ्य
एवैनं लोकेभ्यो निर्भजति तूष्णीं चतुर्थं हर्त्यपरिमितादेवैनं
निर्भजत्युद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपं हन्त्युद्धन्ति
तस्मादोषधयः परा भवन्ति मूलं छिनत्ति भ्रातृव्यस्यैव मूलं
छिनत्ति पितृदेवत्यातिखातेयतीं खनति प्रजापतिना॥२१॥

यज्ञमुखेन सम्मितामा प्रतिष्ठायै खनति यजमानमेव
प्रतिष्ठां गमयति दखिणतो वर्षीयसीं करोति
देवयजनस्यैव रूपमकः पुरीषवतीं करोति प्रजा वै पशवः
पुरीषम्प्रजयैवैनम्पशुभिः पुरीषवन्तं करोत्युत्तरम्परिग्राहम्परि
गृह्णात्येतावती वै पृथिवी यावती वेदिस्तस्या एतावत एव
भ्रातृव्यं निर्भज्यात्मन उत्तरम्परिग्राहम्परि गृह्णाति क्रूरमिव
वै॥२२॥

एतत्करोति यद्वेदिं करोति धा असि स्वधा असीति
योयुष्यते शान्त्यै प्रोख्वाणीरा सादयत्यापो वै रख्वाघ्नी
रख्वासापहृत्यै स्फ्यस्य वर्त्मन्सादयति यज्ञस्य संतत्यै यं

द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति॥२३॥

भजति प्रजापतिनेव वै त्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

ब्रह्मवादिनो वदन्त्यद्विर्हवींषि प्रौख्यीः केनाप इति
ब्रह्मणेति ब्रूयादद्विर्ह्यैव हवींषि प्रोख्यति ब्रह्मणाप
इध्माबर्हिः प्रोख्यति मेध्यमेवैनत्करोति वेदिम्प्रोख्यत्यृष्या
वा एषाऽलोमकाऽमेध्या यद्वेदिर्मेध्यामेवैनां करोति दिवे
त्वान्तरिख्याय त्वा पृथिव्यै त्वेति बर्हिरासाद्य प्र॥२४॥

उख्यत्येभ्य एवैनल्लोकेभ्यः प्रोख्यति क्रूरमिव वा
एतत्करोति यत्खनन्त्यपो नि नयति शान्त्यै पुरस्तात्प्रस्तरं
गृह्णाति मुख्यमेवैनं करोतीयन्तं गृह्णाति प्रजापतिना
यज्ञमुखेन सम्मितम्बर्हिः स्तृणाति प्रजा वै बर्हिः पृथिवी
वेदिः प्रजा एव पृथिव्याम्प्रतिं षापयत्यनतिदृश्रं स्तृणाति
प्रजयैवैनम्पशुभिरनतिदृश्रं करोति॥२५॥

उत्तरम्बर्हिषः प्रस्तरं सादयति प्रजा वै बर्हिर्यजमानः
प्रस्त्रो यजमानमेवायजमानादुत्तरं करोति तस्माद्यजमानो-
ऽयजमानादुत्तरोऽन्तर्दधाति व्यावृत्त्या अनक्ति हविष्कृतमेवैनं
सुवर्गं लोकं गमयति त्रेधानक्ति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं

लोकेभ्योऽनक्ति न प्रति शृणाति यत्प्रतिशृणीयादनूर्ध्वम्भावुकं
यजमानस्य स्यादुपरीव प्र हरति॥ २६॥

उपरीव हि सुवर्गो लोको नि यच्छति वृष्टिमेवास्मै नि
यच्छति नात्यग्रम्प्र हरेद्यदत्यग्रम्प्रहरेदत्यासारिण्यध्वर्यो-
र्नाशुका स्यान्न पुरस्तात्प्रत्यस्येद्यत्पुरस्तात्प्रत्यस्येत्सुवर्गाल्लोका
नुदेत्प्राश्चम्प्र हरति यजमानमेव सुवर्गं लोकं गमयति न
विष्वञ्चं वि युयाद्यद्विष्वञ्चं वियुयात्॥ २७॥

स्यस्य जायेतोर्ध्वमुद्यौत्यूर्ध्वमिव हि पुंसः पुमानेवास्य
जायते यत्स्फ्येन वोपवेषेण वा योयुष्येत स्तृतिरेवास्य सा
हस्तेन योयुष्यते यजमानस्य गोपीथाय ब्रह्मवादिनो वदन्ति
किं यज्ञस्य यजमान इति प्रस्तर इति तस्य क्व सुवर्गो
लोक इत्याहवनीय इति ब्रूयाद्यत्प्रस्तरमाहवनीये प्रहरति
यजमानमेव॥ २८॥

सुवर्गं लोकं गमयति वि वा एतद्यजमानो लिशते
यत्प्रस्तरं योयुष्यन्ते बर्हिरनु प्रहरति शान्त्या अनारम्भण
इव वा एतर्ह्यध्वर्युः स ईश्वरो वैपनो भवितोर्ध्रुवासीतीमामभि
मृशतीयं वै ध्रुवाऽस्यामेव प्रति तिष्ठति न वैपनो

भ॒व॒त्य॒गा(३)न॑ग्री॒दित्या॑ह॒ यद्व॒याद॑ग॒न्न॒ग्निरित्य॑ग्राव॒ग्निं
ग॒मये॑न्निर्यज॑मानः सुव॒र्गालो॒काद्भ॒जेद॑ग॒न्नित्ये॒व ब्रू॒याद्यज॑मानमे॒व
सु॒व॒र्गं लो॒कं ग॑मयति॥२९॥

आ॒साद्य॒ प्रा॒न॒ति॒दृ॒शं करो॑ति॒ हर॑ति॒ वियु॑याद्यज॑मानमे॒वाग्निरि॑ति॒ सप्त॑द॒श च॥५॥—[५]

अ॒ग्ने॒स्त्रयो॒ ज्या॒याः सो॒ भ्रा॒तर॑ आ॒स॒न्ते दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः
प्रा॒मी॒यन्त॒ सोऽग्निर॑बि॒भेद॑त्थं वा॒व स्य॒ आ॒र्ति॒मा॒रि॒ष्यती॒ति
स नि॒ला॒यत॒ सोऽपः॑ प्रा॒वि॒श॒त्तं दे॒वताः॒ प्रैष॑मैच्छु॒न्तम्म॒थस्यः॒
प्रा॒ब्र॒वी॒त्तम॑श॒पद्धि॒याधि॑या॒ त्वा व॒ध्यासु॑र्यो मा॒ प्रावो॑च॒ इति॒
तस्मा॒न्म॒थस्य॑ धि॒याधि॑या घ्नन्ति॒ शप्तः॥३०॥

हि॒ तम॑न्व॒विन्द॑न्तम॒ब्रुव॑न्नुप॒ न आ॒ वर्त॑स्व ह॒व्यं
नो॑ व॒हेति॒ सोऽब्र॑वी॒द्वर॑ वृ॒णै यदे॒व गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य
ब॒हिःप॑रि॒धि॒ स्क॒न्दा॒त्तन्मे॒ भ्रा॒तृ॒णा॒म्भा॒ग॒धेय॑म॒स॒दिति॒
तस्मा॒द्यद्गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य॒ ब॒हिःप॑रि॒धि॒ स्क॒न्द॒ति॒ तेषां॒
तद्भा॑ग॒धेयं॒ ताने॒व तेन॑ प्री॒णाति॒ परि॒धीन्परि॑ दधा॒ति
र॒ख्यंसा॒मप॑ह॒त्यै सः॑ स्पर्श॑यति॥३१॥

र॒ख्यंसा॒मन॑न्व॒वचा॑राय॒ न पु॒रस्ता॒त्परि॑ दधा॒त्यादि॒त्यो
ह्ये॒वोद्य॑न्पु॒रस्ता॒द्र॒ख्याः॑ स्य॒प॒ह॒न्त्यूर्ध्वे॑ स॒मिधा॒वा द॑धा॒त्युप॑रि॒ष्टादे॒व

रख्या॑स्य॒पं ह॒न्ति॒ यजु॑षा॒न्यां तू॒ष्णीम॒न्यामि॑थु॒न॒त्वाय॒ द्वे
आ द॑धाति॒ द्वि॒पाद्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒
स त्वै य॑जेत॒ यो य॒ज्ञस्या॒र्त्या व॑सी॒यान्त्स्या॑दिति॒ भूप॑तये॒
स्वाहा॒ भुव॑नपतये॒ स्वाहा॑ भू॒ताना॑म्॥३२॥

पत॑ये॒ स्वाहे॑ति॒ स्क॒न्नम॑नु॒ मन्त्र॑येत॒ यज्ञ॑स्यै॒व तदा॑र्त्या॒
यज॑मानो॒ वसी॑यान्भवति॒ भूय॑सी॒र्हि दे॒वताः॑ प्री॒णाति॑ जा॒मि
वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ क्रियते॒ यद॒न्वश्चौ॑ पु॒रोडा॑शा॒वुपा॑शु॒याज॑मन्तरा॒
य॑ज॒त्यजा॑मित्वा॒याथो॑ मिथु॒न॒त्वाया॒ग्नि॒रमु॑ष्मि॒ल्लोक॑
आसी॑द्य॒मोऽस्मि॑न्ते दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्नेते॑मौ वि पर्य॑हामे॒त्यन्ना॑द्येन॒
दे॒वा अ॒ग्निम्॥३३॥

उ॒पाम॑न्त्रयन्त॒ राज्ये॑न॒ पि॒तरौ॑ य॒मं तस्मा॑द॒ग्निर्दे॒वाना॑मन्ना॒दो
य॒मः पि॑तृणा॑ राजा॒ य ए॒वं वेद॑ प्र॒ राज्य॑मन्नाद्य॑माप्नोति॒
तस्मा॑ ए॒तद्भाग॑धेय॒म्प्राय॑च्छन्॒ यद॒ग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॑ऽव॒द्यन्ति॒
यद॒ग्नये॑ स्विष्ट॒कृते॑ऽव॒द्यति॑ भा॒गधे॑येनै॒व तद्बु॑द्र॑ सम॑र्धयति॒
स॒कृत्स॑कृद॒व द्य॑ति स॒कृदि॒व हि रु॒द्र उ॑त्तरा॒र्धाद॑व॒ द्यत्ये॑षा
वै रु॒द्रस्य॑॥३४॥

दिक्स्वा॒यामे॒व दि॒शि रु॒द्रं नि॒रव॑दयते॒ द्वि॒रभि॑ घा॒रय॑ति॒
चतु॑रव॒त्तस्या॑स्यै॒ प॒शवो॑ वै पूर्वा॒ आहु॑तय॒ एष रु॒द्रो

यदग्निर्यत्पूर्वा आहुतीरभि जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि
 दध्यादपशुर्यजमानः स्यादतिहाय पूर्वा आहुतीर्जुहोति
 पशूनां गोपीथाय॥३५॥

शतः स्पर्शयति भूतानामग्निं रुद्रस्य सप्तत्रिंशच्च॥६॥ [६]

मनुः पृथिव्या यज्ञियमैच्छुत्स घृतं निषिक्तमविन्दुत्सो-
 ऽब्रवीत्कोऽस्येश्वरो यज्ञेऽपि कर्तोरिति तावंब्रूतामित्रावरुणौ
 गोरेवावमीश्वरौ कर्तौः स्व इति तौ ततो गां समैरयतां सा
 यत्रयत्र न्यक्रामत्ततो घृतमपीडयत् तस्माद्धृतपद्युच्यते तदस्यै
 जन्मोपहृतं रथन्तरं सह पृथिव्येत्याह॥३६॥

इयं वै रथन्तरमिमामेव सहान्नाद्येनोप ह्वयत् उपहृतं
 वामदेव्यं सहान्तरिख्येणेत्याह पशवो वै वामदेव्यम्पशूनेव
 सहान्तरिख्येणोप ह्वयत् उपहृतम्बृहत्सह दिवेत्याहैरं वै
 बृहदिरामेव सह दिवोप ह्वयत् उपहृताः सप्त होत्रा इत्याह
 होत्रा एवोप ह्वयत् उपहृता धेनुः॥३७॥

सहर्षमेत्याह मिथुनमेवोप ह्वयत् उपहृतो भुख्यः
 सखेत्याह सोमपीथमेवोप ह्वयत् उपहृतां (4) हो
 इत्याहात्मानमेवोप ह्वयत् आत्मा ह्युपहृतानां वसिष्ठ

इडा॒मुप॑ ह्वयते प॒शवो॑ वा इडा॑ प॒शूने॒वोप॑ ह्वयते च॒तुरु॑पं
ह्वयते चतु॑ष्पादो हि प॒शवो॑ मान॒वीत्या॑ह मनु॒रह्ये॑ताम्॥३८॥

अग्रेऽप॑श्यद्धृतप॒दीत्या॑ह यदे॒वास्यै॑ प॒दाद्धृत॑मपी॒ड्यत॑
तस्मा॑दे॒वमा॑ह मै॒त्रावरु॑णीत्या॑ह मि॒त्रावरु॑णौ ह्ये॒ना॑
स॒मैर॑यता॒म्ब्रह्म॑ दे॒वकृ॑त॒मुप॑हूत॒मित्या॑ह ब्रह्मै॒वोप॑ ह्वयते दै॒व्या
अध्व॑र्यव॒ उप॑हूता॒ उप॑हूता मनु॒ष्या॑ इत्या॑ह दे॒वमनु॑ष्याने॒वोप॑
ह्वयते य इ॒मं य॒ज्ञमवा॑न् ये य॒ज्ञप॑तिं वर्धा॒नित्या॑ह॥३९॥

य॒ज्ञाय॑ चै॒व यज॑मानाय चा॒शिष॑मा शा॒स्त॒ उप॑हूते
द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह द्यावा॑पृथि॒वी ए॒वोप॑ ह्वयते पूर्॒वजे॑
ऋ॒ताव॑री इत्या॑ह पूर्॒वजे॑ ह्ये॒ते ऋ॒ताव॑री दे॒वी दे॒वपु॑त्रे
इत्या॑ह दे॒वी ह्ये॒ते दे॒वपु॑त्रे उप॑हूतोऽयं यज॑मान इत्या॑ह
यज॑मानमे॒वोप॑ ह्वयत॒ उत्तर॑स्यां दे॒वय॑ज्यायामुप॑हूतो भूय॑सि
हवि॑ष्कर॒ण॒ उप॑हूतो दि॒व्ये धाम॑न्नुप॑हूतः॥४०॥

इत्या॑ह प्र॒जा वा उत्तरा॑ दे॒वय॑ज्या प॒शवो॑ भूयो॑
हवि॑ष्कर॒ण॑ सु॒व॒र्गो लो॒को दि॒व्यं धामे॑दम॒सीदम॑सीत्ये॒व
य॒ज्ञस्य॑ प्रि॒यं धामो॑प॑ ह्वयते वि॒श्वम॑स्य प्रि॒यमु॑प॑हूत॒मित्या॑हाछ॒म्ब

ह्वयते॥४१॥

आह धेनुरेतां वर्धानित्याह धामन्नुपहृतश्चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

पशवो वा इडां स्वयमा दत्ते काममेवात्मनां पशूनामा
दत्ते न ह्यन्यः कामम्पशूनाम्प्रयच्छति वाचस्पतये त्वा
हुतम्प्राश्नामीत्याह वाचमेव भागधेयेन प्रीणाति सदसस्पतये
त्वा हुतम्प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै चतुरवत्तम्भवति हविर्वै
चतुरवत्तम्पशवश्चतुरवत्तं यद्धोतां प्राश्नीयाद्धोतां॥४२॥

आर्तिमार्च्छेद्यदग्नौ जुहुयाद्रुद्राय पशूनपि दध्यादपशुर्यजमान
स्याद्वाचस्पतये त्वा हुतम्प्राश्नामीत्याह परोखमेवैनञ्जुहोति
सदसस्पतये त्वा हुतम्प्राश्नामीत्याह स्वगाकृत्यै प्राश्नन्ति
तीर्थ एव प्राश्नन्ति दखिषणां ददाति तीर्थ एव दखिषणां
ददाति वि वा एतद्यज्ञम्॥४३॥

छिन्दन्ति यन्मध्यतः प्राश्नन्त्यद्विर्माजयन्त आपो
वै सर्वा देवता देवताभिरेव यज्ञः सं तन्वन्ति देवा
वै यज्ञाद्रुद्रमन्तरायन्त्स यज्ञमविध्यत्तं देवा अभि
समंगच्छन्त कल्पतां न इदमिति तेऽब्रुवन्त्स्विष्टं वै न
इदम्भविष्यति यदिमं राधयिष्याम इति तत्स्विष्टकृतः

स्विष्टकृत्वन्तस्याविद्धं निः॥४४॥

अकृन्तन् यवेन सम्मितं तस्माद्यवमात्रमव द्येद्यज्यायो-
ऽवद्येद्रोपयेत्तद्यज्ञस्य यदुप च स्तृणीयादभि च
घारयेदुभयतःसंश्रयायि कुर्यादवदायाभि घारयति द्विः
सम्पद्यते द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्ये यत्तिरश्चीनमतिहरेदनंभिविद्ध
यज्ञस्याभि विध्येदग्रेण परि हरति तीर्थेनैव परि हरति
तत्पूष्णे पर्यहरन्तत्॥४५॥

पूषा प्राश्य दतोऽरुणत्तस्मात्पूषा प्रपिष्टभागोऽदन्तको हि
तं देवा अब्रुवन्वि वा अयमार्ध्यप्राशित्रियो वा अयमभूदिति
तद्धृहस्पतये पर्यहरन्त्सोऽबिभेद्धृहस्पतिरित्थं वाव स्य
आर्तिमारिष्यतीति स एतम्मन्त्रमपश्यत्सूर्यस्य त्वा चखुषा
प्रति पश्यामीत्यब्रवीन्न हि सूर्यस्य चखुः॥४६॥

किं चन हिनस्ति सोऽबिभेत्प्रतिगृह्णन्तम्मा हिंसिष्यतीति
देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पूष्णो
हस्ताभ्याम्प्रति गृह्णामीत्यब्रवीत्सवितृप्रसूत एवैनद्वह्मणा
देवताभिः प्रत्यगृह्णात्सोऽबिभेत्प्राश्नन्तम्मा हिंसिष्यतीत्यग्रेस्त्वा
प्राश्नामीत्यब्रवीन्न ह्यग्रेरास्य किं चन हिनस्ति सो-

ऽबिभेत्॥४७॥

प्राशितम्मा हि॑सिष्यतीति॑ ब्राह्मणस्योदरेणेत्यब्रवीन्न
हि ब्राह्मणस्योदरं किं च॒न हि॒नस्ति॒ बृहस्पतेर्ब्रह्मणेति॑
स हि ब्रह्मिष्ठोऽप॒ वा ए॒तस्मात्प्रा॒णाः का॑मन्ति॒ यः
प्राशि॒त्रम्प्रा॒श्रात्य॒द्धिर्मा॑र्जयित्वा प्रा॒णान्ध॒सम्मृ॑शते॒ऽमृतं॑ वै
प्रा॒णा अ॒मृत॑मापः प्रा॒णाने॒व यथा॑स्थानमुप॑ ह्वयते॥४८॥

प्राश्नीयाद्धोता यज्ञत्रिरहरन्तच्चरख्युरास्यङ्किश्चन हिनस्ति सौऽबिभेच्चतुश्चत्वारि॑शच्च॥८॥।।[८]

अ॒ग्नीध॒ आ द॑धात्य॒ग्निमु॑खाने॒वर्तून्प्री॑णाति॒ समि॑ध॒मा
द॑धात्युत्तरा॒सामाहु॑तीनाम्प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॑ समि॒द्वत्ये॒व
जु॑होति॒ परि॑धीन्ध॒सम्मा॑र्ष्टि॒ पुना॑त्ये॒वैनान्ध॒सकृ॑त्स॒कृत्सम्मा॑र्ष्टि॒
परा॑डिव॒ ह्येत॑र्हि॒ यज्ञश्च॑तुः सम्प॑द्यते॒ चतु॑ष्पादः प॒शवः॑
प॒शूने॒वाव॑ रुन्धे ब्रह्म॒न्प्र स्था॑स्याम॒ इत्या॒हात्र॒ वा ए॒तर्हि॑
य॒ज्ञः श्रि॒तः॥४९॥

यत्र॑ ब्रह्मा यत्रै॒व य॒ज्ञः श्रि॒तस्त॑त॒ ए॒वैन॒मा र॑भते॒ यद्ध॑स्तैन॒
प्र॒मीवे॑द्वेप॒नः स्या॒द्यच्छी॒र्ष्णा शी॑र्ष॒क्तिमा॒न्धस्या॒द्यत्तू॒ष्णीमा॒सीता॑सं
य॒ज्ञः स्या॒त्प्र ति॑ष्ठेत्ये॒व ब्रू॑याद्वा॒चि वै य॒ज्ञः श्रि॒तो यत्रै॒व य॒ज्ञः
श्रि॒तस्त॑त॒ ए॒वैन॒सं सम्प्र॑ यच्छति॒ देव॑ स॒वित॑रे॒तत्ते प्र॑॥५०॥

आहेत्याह प्रसूत्यै बृहस्पतिर्ब्रह्मेत्याह स हि ब्रह्मिष्ठः
 स यज्ञम्पाहि स यज्ञपतिम्पाहि स माम्पाहीत्याह यज्ञाय
 यजमानायात्मने तेभ्य एवाशिषमा शास्तेऽनार्त्या आश्राव्याह
 देवान् यजेति ब्रह्मवादिनो वदन्तीष्टा देवता अथ कतम एते
 देवा इति छन्दासीति ब्रूयाद्वायत्रीं त्रिष्टुभम्॥५१॥

जगतीमित्यथो खल्वाहुर्ब्राह्मणा वै छन्दासीति तानेव
 तद्यजति देवानां वा इष्टा देवता आसन्नथाग्निर्नोदज्वलत्तं
 देवा आहुतीभिरनूयाजेष्वन्वविन्दन् यदनूयाजान्
 यजत्यग्निमेव तथ्समिन्द्र एतदुर्वै नामासुर आसीत्स
 एतर्हि यज्ञस्याशिषमवृङ्क्त यद्व्यादेतत्॥५२॥

उ द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येतदुमेवासुरं यज्ञस्याशिषं
 गमयेदिदं द्यावापृथिवी भद्रमभूदित्येव ब्रूयाद्यजमानमेव
 यज्ञस्याशिषमगमयत्यार्धं सूक्तवाकमुत नमोवाकमित्याहेदमरा
 वावैतदाहोपश्रितो दिवः पृथिव्योरित्याह द्यावापृथिव्योर्हि
 यज्ञ उपश्रित ओमन्वती तेऽस्मिन् यज्ञे यजमान
 द्यावापृथिवी॥५३॥

स्तामित्याहशिषमेवैतामा शास्ते यद्व्याथ्सूपावसाना

चं स्वध्यवसाना चेति प्रमायुको यजमानः स्याद्यदा हि
 प्रमीयतेऽथेमामुपावस्यति सूपचरणा च स्वधिचरणा चेत्येव
 ब्रूयाद्वरीयसीमेवास्मै गव्यूतिमा शास्ते न प्रमायुको भवति
 तयोराविद्यग्निरिदं हविरजुषतेत्याह या अयाक्ष्म॥५४॥

देवतास्ता अरीरधामेति वावैतदाह यत्र निर्दिशेत्प्रतिवेशं
 यज्ञस्याशीर्गच्छेदा शास्तेऽयं यजमानोऽसावित्याह
 निर्दिश्यैवेनं सुवर्गं लोकं गमयत्यायुरा शास्ते सुप्रजास्त्वमा
 शास्त इत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते सजातवनस्यामा शास्त
 इत्याह प्राणा वै संजाताः प्राणानेव॥५॥

नान्तरैति तदग्निर्देवो देवेभ्यो वनुते वयमग्नेर्मानुषा
 इत्याहाग्निर्देवेभ्यो वनुते वयम्मनुष्येभ्य इति वावैतदाहेह
 गतिर्वामस्येदं च नमो देवेभ्य इत्याह याश्चैव देवता यजति
 याश्च न ताभ्य एवोभयीभ्यो नमस्करोत्यात्मनोऽनात्यै॥५६॥

श्रितस्ते प्र त्रिष्टुभमेतद्वावापृथिवी या अयाक्ष्म प्राणानेव षट्त्वारिंशच्च॥१॥—[९]

देवा वै यज्ञस्य स्वगाकर्तारं नाविन्दन्ते शं
 युम्बार्हस्पत्यमब्रुवन्निमं नो यज्ञं स्वगा कुर्विति
 सोऽब्रवीद्वरं वृणौ यदेवाब्राह्मणोक्तोऽश्रद्धधानो यजातै

सा मे यज्ञस्याशीरसदिति तस्माद्यदब्राह्मणोक्तो-
ऽश्रद्धधानो यजते शं युमेव तस्य बार्हस्पत्यं
यज्ञस्याशीर्गच्छत्येतन्ममेत्यब्रवीत्किम्मे प्रजायाः॥५७॥

इति योऽपगुरातै शतेन यातयाद्यो निहनत्सहस्रेण
यातयाद्यो लोहितं करवद्यावतः प्रस्कद्य पा९सून्थसंगृह्णात्तावतः
संवत्सरान्पितृलोकं न प्र जानादिति तस्माद्ब्राह्मणाय नाप
गुरेत न नि हन्यान्न लोहितं कुर्यादितावता हैनसा भवति
तच्छं योरा वृणीमह इत्याह यज्ञमेव तत्स्वगा करोति
तत्॥५८॥

शं योरा वृणीमह इत्याह शं युमेव बार्हस्पत्यम्भागधेयेन
समर्धयति गातुं यज्ञाय गातुं यज्ञपतय इत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते सोमं यजति रेत एव तद्धधाति त्वष्टारं यजति रेत
एव हितं त्वष्टा रूपाणि वि करोति देवानाम्पत्नीर्यजति
मिथुनत्वायाग्निं गृहपतिं यजति प्रतिष्ठित्यै जामि वा
एतद्यज्ञस्य क्रियते॥५९॥

यदाज्येन प्रयाजा इज्यन्त आज्येन पत्नीसंयाजा
ऋचमनूच्य पत्नीसंयाजानामृचा यजत्यजामित्वायाथौ

मिथुनत्वाय पङ्क्तिप्रायणो वै यज्ञः पङ्क्त्युदयनः पञ्च प्रयाजा
इज्यन्ते चत्वारः पत्नीसंयाजाः समिष्टयजुः पञ्चमम्पङ्क्तिमेवानु
प्र यन्ति पङ्क्तिमनूद्यन्ति॥६०॥

प्रजायाः करोति तत्क्रियते त्रयस्त्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

युक्त्वा हि देवहूतमा२ अश्वा२ अग्ने रथीरिवा नि होता
पूर्यः सदः। उत नो देव देवा२ अच्छा वोचो विदुष्टरः।
श्रद्धिश्वा वार्या कृधि। त्व२ ह यद्यविष्टु सहसः सूनवाहुत।
ऋतावा यज्ञियो भुवः। अयमग्निः सहस्रिणो वाजस्य
शतिनस्पतिः। मूर्धा कवी रयीणाम्। तं नेमिमृभवो यथा
नमस्व सहस्रतिभिः। नेदीयो यज्ञम्॥६१॥

अङ्गिरः। तस्मै नूनमभिद्यवे वाचा विरूप नित्यया। वृष्णे
चोदस्व सुष्टुतिम्। कमुं ष्विदस्य सेनयाग्नेरपाकचख्यसः।
पुणिं गोषु स्तरामहे। मा नो देवानां विशः प्रस्नातीरिवोस्नाः।
कृशं न हांसुरघ्नियाः। मा नः समस्य दूढ्यः परिवेषसो
अ२हृतिः। ऊर्मिर्न नावमा वधीत्। नमस्ते अग्र ओजसे
गृणन्ति देव कृष्टयः। अमैः॥६२॥

अमित्रमर्दय। कुविथ्सु नो गविष्टयेऽग्ने संवेषिषो

र॒यिम्। उ॒रु॒कृदु॒रु ण॑स्कृ॒धि। मा नो॑ अ॒स्मिन्म॑हा॒धने॑ परां
व॒र्गार॒भृद्य॑था। सं॒वर्ग॑ꣳ सꣳ र॒यिञ्ज॑या। अ॒न्यम॒स्मद्भिया॑
इ॒यम॒ग्ने सि॑ष॒क्तु दु॒च्छुना॑। व॒र्धा नो॑ अ॒मव॑च्छ॒वः।
यस्या॑जु॒षन्न॑म॒स्विनः॑ श॒मीम॑दु॒र्मख॑स्य वा। तं घेद॒ग्निर्वृ॑धाव॒ति।
पर॑स्या॒ अधि॑॥६३॥

सं॒वतोऽव॑राꣳ अ॒भ्या त॑र। यत्रा॒हम॑स्मि॒ ताꣳ अ॒व। वि॒द्वा
हि ते॑ पु॒रा व॒यम॒ग्ने पि॒तुर्य॑थाव॒सः। अधा॑ ते सु॒म्रमी॑महे।
य उ॒ग्र इ॒व श॑र्य॒हा ति॒ग्मशृ॑ङ्गो न वꣳस॑गः। अ॒ग्ने पु॒रो
रु॒रोजि॑था। सखा॑यः सं वः स॒म्यञ्च॑मिषꣳ स्तोमं॑ चा॒ग्नये॑।
व॒र्षि॑ष्ठाय खि॒प्तीना॑मू॒र्जो न॒त्रे सह॑स्वते। सꣳस॒मिद्यु॑वसे
वृष॒न्न॒ग्ने वि॒श्वान्य॑र्य आ। इ॒डस्प॑दे स॒मिध्य॑से स नो॑ वसू॒न्या
भ॑र। प्रजा॑पते॒ स वे॑द सोमा॑पूषणे॒मौ दे॒वौ॥६४॥

य॒ज्ञम॑मैरधि॑ वृष॒न्नेका॑न्नविꣳश॒तिश्च॑॥११॥ [११]

उ॒शन्त॑स्त्वा हवाम॒ह उ॒शन्तः॑ स॒मिधी॑महि। उ॒शन्नु॑श॒त आ
व॑ह॒ पि॒तृन् ह॒विषे॑ अ॒त्तवे॑। त्वꣳ सोम॑ प्रचि॑कितो मनी॒षा
त्वꣳ रजि॑ष्ठ॒मनु॑ नेषि॒ पन्था॑म्। तव॑ प्रणी॑ती पि॒तरौ॑ न इ॒न्दो
दे॒वेषु॑ रत्न॑मभजन्त॒ धीराः॑। त्वया॑ हि नः पि॒तरः॑ सोम॒ पूर्वे

कर्माणि चक्रुः पवमान धीराः। वन्वन्नवातः परिधीं रपोर्णु
वीरेभिरश्वैर्मघवा भव॥६५॥

नः। त्वं सोम पितृभिः संविदानोऽनु द्यावापृथिवी आ
ततन्थ। तस्मै त इन्द्रो हविषा विधेम वयं स्याम पतयो
रयीणाम्। अग्निष्वात्ताः पितर एह गच्छत सदःसदः सदत
सुप्रणीतयः। अत्ता हवींषि प्रयंतानि बर्हिष्यथा रयिं
सर्ववीरं दधातन। बर्हिषदः पितर ऊत्यर्वाग्निमा वो हव्या
चकृमा जुषध्वम्। त आ गतावसा शन्तमेनाथास्मभ्यम्॥६६॥

शं योररपो दधात। आहं पितृन्सुविदत्रां अविथ्सि
नपातश्च विक्रमणश्च विष्णोः। बर्हिषदो ये स्वधया सुतस्य
भजन्त पित्वस्त इहागमिष्ठाः। उपहृताः पितरो बर्हिष्येषु
निधिषु प्रियेषु। त आगमन्तु त इह श्रुवन्त्वधि ब्रुवन्तु ते
अवन्त्वस्मान्। उदीरतामवर उत्परांस उन्मध्यमाः पितरः
सोम्यासः। असुम्॥६७॥

य ईयुरवृका ऋतज्ञास्ते नोऽवन्तु पितरो हवेषु।
इदम्पितृभ्यो नमो अस्त्वद्य ये पूर्वासो य उपरास ईयुः। ये
पार्थिवे रजस्या निषत्ता ये वा नूनं सुवृजनासु विख्यु।

अधा यथा नः पितरः परांसः प्रत्नासौ अग्न ऋतमांशुषाणाः।
 शुचीदयन्दीर्घितिमुक्थशासः ख्यामां भिन्दन्तो अरुणीरपं
 व्रन्। यदग्ने॥६८॥

कव्यवाहनं पितृन् यक्ष्यतावृधः। प्र च हव्यानि
 वक्ष्यसि देवेभ्यश्च पितृभ्य आ। त्वमग्न ईडितो जातवेदो-
 ऽवाङ्मुव्यानि सुरभीणि कृत्वा। प्रादाः पितृभ्यः स्वधया ते
 अरुषन्नद्धि त्वं देव प्रयता हवीरुषि। मातली कव्यैर्यमो
 अङ्गिरोभिर्बृहस्पतिर्ऋक्भिर्वावृधानः। याश्च देवा वावृधुर्ये
 च देवान्स्वाहान्ये स्वधयान्ये मदन्ति॥६९॥

इमं यम प्रस्तरमा हि सीदाङ्गिरोभिः पितृभिः संविदानः।
 आ त्वा मन्त्राः कविशस्ता वहन्त्वेना राजन् हविषां
 मादयस्व। अङ्गिरोभिरा गंहि यज्ञियैभिर्यमं वैरूपैरिह
 मादयस्व। विवस्वन्तः हुवे यः पिता तेऽस्मिन् यज्ञे
 बर्हिष्या निषद्य। अङ्गिरसो नः पितरो नवग्वा अथर्वाणो
 भृगवः सोम्यासः। तेषां वयः सुमतौ यज्ञियानामपि भद्रे

सौमनसे स्याम॥७०॥

भुवास्मभ्यमसुं यदग्ने मदन्ति सौमनस एकञ्च॥12॥—————[१२]

प्रजापतिरकामयतैष तै यज्ञं वै प्रजापतेर्जायमानाः प्राजापत्या यो वा अयथादेवतमिष्टर्गो
निग्राभ्याः स्थ यो वै देवाञ्जुष्टोऽग्निना रयिमेकादश॥11॥ प्रजापतिरकामयत प्रजापतेर्जायमाना
व्यायच्छन्ते मह्यमिमान्माया मायिनान्द्विचत्वारिंशत्॥42॥ प्रजापतिरकामयताग्निं
समुद्रवाससम्॥—————[१३]

॥ काण्डम् ३ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्रजापतिरकामयत प्रजाः सृजेयेति स तपोऽतप्यत स
 सर्पानसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स द्वितीयम-
 तप्यत स वयांस्यसृजत सोऽकामयत प्रजाः सृजेयेति स
 तृतीयमतप्यत स एतं दीर्घितवादमपश्यत्तमवदत्ततो वै स
 प्रजा असृजत यत्तपस्तत्त्वा दीर्घितवादं वदति प्रजा एव
 तद्यजमानः ॥ १ ॥

सृजते यद्वै दीर्घितोऽमेध्यम्पश्यत्यपास्मादीर्घ्या क्रामति
 नीलमस्य हरो व्येत्यबद्धम्मनो दरिद्रं चख्खुः सूर्यो ज्योतिषां
 श्रेष्ठो दीर्घ्ये मा मा हासीरित्याह नास्मादीर्घ्यापं क्रामति
 नास्य नीलं न हरो व्येति यद्वै दीर्घितमभिवर्षति दिव्या
 आपोऽशान्ता ओजो बलं दीर्घ्याम् ॥ २ ॥

तपोऽस्य निर्घन्त्युन्दतीर्बलं धत्तौजो धत्त बलं धत्त मा मे
 दीर्घ्याम्मा तपो निर्वधिष्टेत्याहैतदेव सर्वमात्मन्धत्ते नास्यौजो
 बलं न दीर्घ्यां न तपो निर्घन्त्यग्निर्वै दीर्घितस्य देवता सो-

ऽस्मादेतरहिं तिर इव यरहि याति तमीश्वर९ रख्या९सि
हन्तोः॥ ३ ॥

भद्रादभि श्रेयः प्रेहि बृहस्पतिः पुरएता ते अस्त्वित्याह
ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिस्तमेवान्वारभते स एन९
सम्पारयत्येदमगन्म देवयजनम्पृथिव्या इत्याह देवयजन९
ह्येष पृथिव्या आगच्छति यो यजते विश्वे देवा यदजुषन्त
पूर्व इत्याह विश्वे ह्येतदेवा जोषयन्ते यद्वाह्मणा ऋक्सामाभ्यां
यजुषा संतरन्त इत्याह रक्सामाभ्या९ ह्येष यजुषा संतरति
यो यजते रायस्पोषेण समिषा मदेमेत्याहाशिषमेवैतामा
शास्ते॥ ४ ॥

यजमानो दीक्षा९ हन्तोर्ब्राह्मणाश्चतुर्वि९शतिश्च॥ १ ॥ [१]

एष ते गायत्रो भाग इति मे सोमाय ब्रूतादेष ते त्रैष्टुभो
जागतो भाग इति मे सोमाय ब्रूताच्छन्दोमाना९ साम्राज्यं
गच्छेति मे सोमाय ब्रूताद्यो वै सोम९ राजान९ साम्राज्यं
लोकं गमयित्वा क्रीणाति गच्छति स्वाना९ साम्राज्यं
छन्दा९सि खलु वै सोमस्य राज्ञः साम्राज्यो लोकः
पुरस्तात्सोमस्य क्रयादेवमभि मन्त्रयेत् साम्राज्यमेव॥ ५ ॥

ए॒नं लो॒कं ग॑मयित्वा क्री॑णाति॒ गच्छ॑ति॒ स्वाना॒ः सा॒म्राज्यं॑
 यो वै ता॑नून॒प्रस्य॑ प्रति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑
 वदन्ति॒ न प्रा॒श्नन्ति॒ न जु॑ह्वत्यथ॒ क्व ता॑नून॒प्रम्प्रति॑ तिष्ठतीति॒
 प्र॒जाप॑तौ॒ मन॒सीति॑ ब्रूया॒त्रिरव॑ जिघ्रेत्प्र॒जाप॑तौ त्वा॒ मन॑सि
 जुहोमीत्ये॒षा वै ता॑नून॒प्रस्य॑ प्रति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति
 यः॥६॥

वा अ॒ध्व॒र्योः प्र॑ति॒ष्ठां वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति॒ यतो॑
 मन्ये॒तान॑भि॒क्रम्य॑ हो॒ष्यामी॑ति॒ तत्तिष्ठ॑न्ना श्रावये॒देषा॑
 वा अ॒ध्व॒र्योः प्र॑ति॒ष्ठा य ए॒वं वेद॑ प्रत्ये॒व तिष्ठ॑ति॒
 यद॑भि॒क्रम्य॑ जुहुयात्प्र॑ति॒ष्ठाया॑ इया॒त्तस्मा॑त्समा॒नत्र॑ तिष्ठ॑ता
 होत॒व्यम्प्रति॑ष्ठित्यै॒ यो वा अ॒ध्व॒र्योः स्वं वेद॑ स्ववा॒नेव॑ भ॒वति॑
 सु॒ग्वा अ॑स्य॒ स्वं वा॑य॒व्यम॑स्य॥७॥

स्वं च॑म॒सोऽस्य॒ स्वं यद्वा॑य॒व्यं वा च॑म॒सं वा॒
 ऽन॑न्वा॒रभ्या॑श्रावये॒त्स्वादि॑या॒त्तस्मा॑दन्वा॒रभ्या॑श्राव्यः॒ स्वादे॒व
 नैति॒ यो वै सोम॑म॒प्रति॑ष्ठाप्य॒ स्तोत्र॑मु॒पाक॑रोत्य॒प्रति॑ष्ठितः
 सोमो॒ भव॑त्य॒प्रति॑ष्ठितः॒ स्तोमो॑ऽप्रति॑ष्ठितान्यु॒क्थान्य॑प्रति॑ष्ठितो॒
 यज॑मा॒नोऽप्र॑ति॑ष्ठितोऽध्व॒र्युर्वा॑य॒व्यं वै सोम॑स्य॒ प्रति॑ष्ठा
 च॑म॒सोऽस्य॒ प्रति॑ष्ठा सोमः॒ स्तोम॑स्य॒ स्तोम॑ उ॒क्थानां॑ ग्र॒हं

वा गृहीत्वा चमसं वोन्नीयं स्तोत्रमुपाकुर्यात्प्रत्येव सोमं
स्थापयति प्रति स्तोमम्प्रत्युक्थानि प्रति यजमानस्तिष्ठति
प्रत्यध्वर्युः॥८॥

एव तिष्ठति यो वायव्यमस्य ग्रहं वैकान्नविंशतिश्च॥२॥ [२]

यज्ञं वा एतत्सम्भरन्ति यत्सोमक्रयण्यै पदं यज्ञमुखं
हविर्धाने यर्हि हविर्धाने प्राचीं प्रवर्तयेयुस्तरहि
तेनाख्यमुपांश्याद्यज्ञमुख एव यज्ञमनु सं तनोति प्राश्नमग्निम्प्र
हरन्त्युत्पत्नीमा नयन्त्यन्वनांसि प्र वर्तयन्त्यथ वा अस्यैष
धिष्णियो हीयते सोऽनु ध्यायति स ईश्वरो रुद्रो भूत्वा॥९॥

प्रजाम्पशून् यजमानस्य शमयितोर्यर्हि पशुमाप्रीतमुदंश्च
नयन्ति तरहि तस्य पशुश्रपणं हरेत्तेनैवैनम्भागिनं
करोति यजमानो वा आहवनीयो यजमानं वा एतद्वि
कर्षन्ते यदाहवनीयात्पशुश्रपणं हरन्ति स वैव
स्यान्निर्मन्थ्यं वा कुर्याद्यजमानस्य सात्मत्वाय यदि
पशोरवदानं नश्येदाज्यस्य प्रत्याख्यायमव द्येत्सैव ततः
प्रायश्चित्तिर्ये पशुं विमश्रीरन् यस्तान्कामयेतार्तिमाच्छेयुरिति
कुविदङ्गेति नमोवृक्तिवत्यर्चाग्नीध्रे जुहुयान्नमोवृक्तिमेवैषां वृद्धे

ताजगार्तिमार्च्छन्ति॥१०॥

भूत्वा तत्तृप्तिश्च॥३॥ [३]

प्रजापतेर्जायमानाः प्रजा जाताश्च या इमाः। तस्मै प्रति
प्र वेदय चिकित्वा९ अनु मन्यताम्। इमम्पशुम्पशुपते ते
अद्य बध्नाम्यग्रे सुकृतस्य मध्ये। अनु मन्यस्व सुयजा
यजाम जुष्टं देवानामिदमस्तु हव्यम्। प्रजानन्तः प्रति
गृह्णन्ति पूर्वं प्राणमङ्गेभ्यः पर्याचरन्तम्। सुवर्गं याहि
पृथिभिर्देवानैरोषधीषु प्रति तिष्ठा शरीरैः। येषामीशे॥११॥

पशुपतिः पशूनां चतुष्पदामुत च द्विपदाम्। निष्क्रीतो-
ऽयं यज्ञियम्भागमेतु रायस्पोषा यजमानस्य सन्तु। ये
बध्यमानमनु बध्यमाना अभ्यैख्यन्त मनसा चख्युषा
च। अग्निस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः प्रजया
संविदानः। य आरण्याः पशवो विश्वरूपा विरूपाः सन्तो
बहुधैकरूपाः। वायुस्ता९ अग्रे प्र मुमोक्तु देवः प्रजापतिः
प्रजया संविदानः। प्रमुञ्चमानाः॥१२॥

भुवनस्य रेतो गातुं धत्त यजमानाय देवाः। उपाकृत९
शशमानं यदस्थाञ्जीवं देवानामप्येतु पाथः। नाना प्राणो

यजमानस्य पशुना यज्ञो देवेभिः सह देवयानः। जीवं
 देवानामप्येतु पार्थः सत्याः संन्तु यजमानस्य कामाः।
 यत्पशुर्मायुमकृतोरो वा पद्विराहते। अग्निर्मा तस्मादेनसो
 विश्वान्मुञ्चत्व९हंसः। शर्मितार उपेतन यज्ञम्॥१३॥

देवेभिरिन्वितम्। पाशात्पशुम्प्र मुञ्चत बन्धाद्यज्ञपतिम्परि।
 अदितिः पाशम्प्र मुमोक्तेतं नमः पशुभ्यः पशुपतये करोमि।
 अरातीयन्तमधरं कृणोमि यं द्विष्मस्तस्मिन्प्रति मुञ्चामि
 पाशम्। त्वामु ते दधिरे हव्यवाह९ शृतंकर्तारमुत यज्ञियं
 च। अग्ने सदरख्यः सतनुरहि भूत्वाऽथ हव्या जातवेदो
 जुषस्व। जातवेदो वपया गच्छ देवान्त्व९ हि होता प्रथमो
 बभूथ। घृतेन त्वं तनुवो वर्धयस्व स्वाहाकृत९ हविरदन्तु
 देवाः। स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः स्वाहा॥१४॥

ईशे प्रमुञ्चमाना यज्ञन्त्व९ षोडश च॥४॥ [४]

प्राजापत्या वै पशवस्तेषा९ रुद्रोऽधिपतिर्यदेताभ्यामुपाकरोति
 ताभ्यामेवैनम्प्रतिप्रोच्या लभत आत्मनोऽनात्रस्काय
 द्वाभ्यामुपाकरोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या उपाकृत्य पञ्च
 जुहोति पाङ्क्तः पशवः पशून्नेवाव रुद्धे मृत्यवे वा एष नीयते
 यत्पशुस्तं यदन्वारभेत प्रमायुको यजमानः स्यान्नाना प्राणो

यजमानस्य पशुनेत्याहु व्यावृत्तयै॥१५॥

यत्पशुर्मायुमकृतेति जुहोति शान्त्यै शमितार उपेतनेत्याह
यथायजुरेवैतद्वपायां वा आह्नियमाणायामग्नेर्मेधोऽपं क्रामति
त्वामु ते दधिरे हव्यवाहमिति वृषामभि जुहोत्यग्नेरेव
मेधमव रुद्धेऽथो शृतत्वाय पुरस्तात्स्वाहाकृतयो वा अन्ये
देवा उपरिष्ठात्स्वाहाकृतयोऽन्ये स्वाहा देवेभ्यो देवेभ्यः
स्वाहेत्यभितो वृषां जुहोति तानेवोभयान्प्रीणाति॥१६॥

व्यावृत्त्या अभितो वृषां पञ्च च॥५॥ [५]

यो वा अयथादेवतं यज्ञमुपचरत्या देवताभ्यो
वृश्चते पापीयान्भवति यो यथादेवतं न देवताभ्य
आ वृश्चते वसीयान्भवत्याग्नेय्यर्चाग्नीध्रमभि मृशेद्वैष्णव्या
हविर्धानमाग्नेय्या सुचो वायव्या वायव्यान्यैन्द्रिया सदो
यथादेवतमेव यज्ञमुप चरति न देवताभ्य आ वृश्चते
वसीयान्भवति युनज्मि ते पृथिवीं ज्योतिषा सह युनज्मि
वायुमन्तरिक्षेण॥१७॥

ते सह युनज्मि वाचं सह सूर्येण ते युनज्मि
तिस्रो विपृचः सूर्यस्य ते। अग्निर्देवता गायत्री छन्द

उपा॒ंशोः पात्र॑मसि॒ सोमो॑ दे॒वता॑ त्रिष्टु॒च्छन्दो॑ऽन्तर्या॒मस्य॑
पात्र॑म॒सीन्द्रो॑ दे॒वता॑ जग॑ती छन्द॑ इन्द्रवा॒युवोः पात्र॑मसि॒
बृह॒स्पति॑र्दे॒वता॑ऽनुष्टु॒च्छन्दो॑ मि॒त्रावरु॑णयोः पात्र॑मस्य॒श्विनौ॑
दे॒वता॑ प॒ङ्क्ति॑श्छन्दो॒ऽश्विनोः॑ पात्र॑मसि॒ सूर्यो॑ दे॒वता॑ बृह॒ती॥१८॥

छन्दः॑ शु॒क्रस्य॑ पात्र॑मसि च॒न्द्रमा॑ दे॒वता॑ स॒तोबृ॑हती छन्दो॑
म॒न्थिनः॑ पात्र॑मसि॒ विश्वे॑ दे॒वा दे॒वतो॑ष्णिहा छन्द॑ आग्रय॒णस्य॑
पात्र॑म॒सीन्द्रो॑ दे॒वता॑ क॒कुच्छ॑न्द उ॒क्थाना॑म्पात्र॑मसि पृथि॒वी
दे॒वता॑ वि॒राट्छन्दो॑ ध्रु॒वस्य॑ पात्र॑मसि॥१९॥

अ॒न्तरि॑ख्येण बृह॒ती त्रय॑स्त्रि॒ंशच्च॥६॥ [६]

इष्ट॑र्गो वा अ॒ध्वर्यु॑र्यज॑मानस्येष्ट॒र्गः खलु॑ वै पूर्॒वोऽष्टुः॑
ख्यी॑यत आस॒न्यान्मा॑ म॒त्रात्पा॑हि कस्यो॑श्चिद॒भि॒शस्त्या॑
इति॑ पु॒रा प्रा॑तरनुवा॒काञ्जु॑हयादा॒त्मन॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युः
पु॒रस्ता॑च्छ॒र्म न॒ह्यते॑ऽना॒त्यै सं॒वेशाय॑ त्वोप॒वेशाय॑ त्वा
गाय॑त्रियास्त्रिष्टु॒भो जग॑त्या अ॒भिभू॑त्यै स्वाहा प्रा॒णापानौ॑
मृ॒त्योर्मा॑ पात॒म्प्राणा॑पानौ मा मा॑ हासिष्टं दे॒वता॑सु वा ए॒ते
प्रा॑णापान॒योः॥२०॥

व्याय॑च्छन्ते येषा॒ं सोमः॑ समृच्छ॑ते सं॒वेशाय॑ त्वोप॒वेशाय॑

त्वेत्याहु छन्दांसि वै संवेश उपवेशश्छन्दोभिरेवास्य
 छन्दांसि वृद्धे प्रेतिवन्त्याज्यानि भवन्त्यभिजित्यै
 मरुत्वतीः प्रतिपदो विजित्या उभे बृहद्रथन्तरे भवत इयं
 वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेवैनमन्तरेत्यद्य वाव रथन्तरं
 श्वो बृहदद्याश्वादेवैनमन्तरेति भूतम् ॥ २१ ॥

वाव रथन्तरम्भविष्यद्बृहद्भूताच्चैवैनम्भविष्यतश्चान्तरेति
 परिमितं वाव रथन्तरमपरिमितम्बृहत्परिमिताच्चैवैनमपरि-
 मिताच्चान्तरेति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेतां
 स एतज्जमदग्निर्विहव्यमपश्यत्तेन वै स वसिष्ठस्येन्द्रियं
 वीर्यमवृद्धं यद्विहव्यं शस्यत इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमानो
 भ्रातृव्यस्य वृद्धे यस्य भूयांसो यज्ञक्रतव इत्याहुः स देवता
 वृद्ध इति यद्यग्निष्टोमः सोमः परस्तात्स्यादुक्थ्यं कुर्वीत
 यद्युक्थ्यः स्यादतिरात्रं कुर्वीत यज्ञक्रतुभिरेवास्य देवता वृद्धे
 वसीयान्भवति ॥ २२ ॥

प्राणापानयौर्भूतं वृद्धेऽष्टाविंशतिश्च ॥ ७ ॥ [७]

निग्राभ्याः स्थ देवश्रुत आयुर्मे तर्पयत प्राणम्मे
 तर्पयतापानम्मे तर्पयत व्यानम्मे तर्पयत चखुर्मे तर्पयत

श्रोत्र॑म्मे त॒र्पय॑त॒ मनो॑ मे त॒र्पय॑त॒ वाच॑म्मे त॒र्पय॑ता॒त्मान॑म्मे
त॒र्पय॑ता॒ङ्गानि॑ मे त॒र्पय॑त॒ प्रजा॑म्मे त॒र्पय॑त॒ प॒शून्मे॑ त॒र्पय॑त
गृ॒हान्मे॑ त॒र्पय॑त॒ गु॒णान्मे॑ त॒र्पय॑त॒ स॒र्वग॑ण॒म्मा त॒र्पय॑त॒ त॒र्पय॑त
मा॥ २३॥

गु॒णा मे॒ मा वि॒ तृ॒ष॒न्नोष॑धयो॒ वै सोम॑स्य॒ विशो॒ विशः॑
खलु॒ वै राज्ञः॑ प्रदा॑तोरीश्व॒रा ऐ॒न्द्रः सोमोऽवी॑वृ॒धं वो॒ मन॑सा
सुजा॑ता॒ ऋत॑प्रजा॒ता भग॒ इद्वः॑ स्याम। इन्द्रे॑ण दे॒वीर्वी॑रु॒धः
संवि॑दा॒ना अनु॑ मन्यन्ता॒ः स॒र्वना॑य॒ सोम॑मित्या॒हौष॑धीभ्य
ए॒वैन॑ः॒ स्वायै॑ वि॒शः स्वायै॑ दे॒वता॑यै॒ निर्या॑च्या॒भि षु॑णोति॒
यो वै सोम॑स्याभिषूयमा॑णस्य॥ २४॥

प्र॒थ॒मोऽ॑शुः स्कन्द॑ति॒ स ई॑श्वर इन्द्रि॑यं वी॒र्य॑म्प्रजा॒म्प॒शून्
यज॑मानस्य॒ निर्ह॑न्तो॒स्तम॑भि म॒न्त्रये॑ता मा॒स्कान्त्स॒ह प्र॒जया॑
स॒ह रा॒यस्पोष॑णेन्द्रि॒यम्मे॑ वी॒र्य॑म्मा निर्व॑धी॒रित्या॑शिष॒मेवै॑तामा
शा॑स्त इन्द्रि॒यस्य॑ वी॒र्य॑स्य प्र॒जायै॑ प॒शूना॑मनिर्घा॒ताय॑
द्र॒प्सश्च॑स्कन्द पृथि॒वीमनु॑ द्यामि॒मं च॒ योनि॑मनु॒ यश्च॑ पूर्॒वः।
तृ॒तीयं॑ योनि॒मनु॑ संचर॑न्तं द्र॒प्सं जु॑होम्यनु॒ सप्त॑ होत्राः॥ २५॥

यो वै देवान्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं
 देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येषु
 यान्प्राचीनमाग्रयणाद्गृहीयात्तानुपांशु गृहीयाद्यानूर्ध्वांस्त
 देवानेव तद्देवयशसेनार्पयति मनुष्यान्मनुष्ययशसेनं
 देवयशस्यैव देवेषु भवति मनुष्ययशसी मनुष्येष्वग्निः
 प्रातःसवने पात्वस्मान् वैश्वानरो महिना विश्वशम्भूः। स नः
 पावको द्रविणं दधातु॥ २६॥

आयुष्मन्तः सहभरुषाः स्याम। विश्वे देवा मरुत इन्द्रो
 अस्मान्स्मिन्द्वितीये सवने न जह्युः। आयुष्मन्तः प्रियमेषां
 वदन्तो वयं देवानां सुमतौ स्याम। इदं तृतीयं सवनं
 कवीनामृतेन ये चमसमैरयन्त। ते सौधन्वनाः सुवराणशानाः
 स्विष्टिं नो अभि वसीयो नयन्तु। आयतनवतीर्वा अन्या
 आहुतयो हूयन्तेऽनायतना अन्या या आघारवतीस्ता
 आयतनवतीर्याः॥ २७॥

सौम्यास्ता अनायतना ऐन्द्रवायवमादायाघारमा
 घारयेदध्वरो यज्ञोऽयमस्तु देवा ओषधीभ्यः पशवै नो जनाय
 विश्वस्मै भूतायाध्वरोऽसि स पिन्वस्व घृतवद्देव सोमेति
 सौम्या एव तदाहुतीरायतनवतीः करोत्यायतनवान्भवति

य एवं वेदाथो द्यावापृथिवी एव घृतेन व्युनक्ति ते व्युत्ते
उपजीवनीये भवत उपजीवनीयो भवति॥२८॥

य एवं वेदैष ते रुद्र भागो यं निरयाचथास्तं जुषस्व
विदेगौपत्यं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां स्वस्तिम्।
मनुः पुत्रेभ्यो दायं व्यभजत्स नाभानेदिष्ठम्ब्रह्मचर्यं वसन्तं
निरभजत्स आगच्छत्सोऽब्रवीत्कथा मा निरभागिति न त्वा
निरभाख्यमित्यब्रवीदङ्गिरस इमे सत्तमांसते ते॥२९॥

सुवर्गं लोकं न प्र जानन्ति तेभ्य इदम्ब्राह्मणम्ब्रूहि ते सुवर्गं
लोकं यन्तो य एषाम्पशवस्तांस्ते दास्यन्तीति तदेभ्यो-
ऽब्रवीत्ते सुवर्गं लोकं यन्तो य एषाम्पशव आसन्तानस्मा
अददुस्तम्पशुभिश्चरन्तं यज्ञवास्तौ रुद्र आगच्छत्सोऽब्रवीन्मम
वा इमे पशव इत्यदुर्वै॥३०॥

मह्यमिमानित्यब्रवीन्न वै तस्य त ईशत इत्यब्रवीद्यद्यज्ञवास्तौ
हीयते मम वै तदिति तस्माद्यज्ञवास्तु नाभ्यवेत्यं सो-
ऽब्रवीद्यज्ञे मा भजाथ ते पशून्नाभि मङ्स्य इति
तस्मा एतम्मन्थिनः सङ्स्रावमजुहोत्ततो वै तस्य रुद्रः
पशून्नाभ्यमन्यत यत्रैतमेवं विद्वान्मन्थिनः सङ्स्रावं जुहोति

न तत्र रुद्रः पशून्भि मन्यते॥३१॥

दधात्वायतनवतीर्या उपजीवनीर्यो भवति तेऽदुर्वै यत्रैतमेकादश च॥१॥ [१]

जुष्टो वाचो भूयासं जुष्टो वाचस्पतये देवि वाक्।
यद्वाचो मधुमत्तस्मिन्मा धाः स्वाहा सरस्वत्यै। ऋचा
स्तोमं समर्धय गायत्रेण रथंतरम्। बृहद्गायत्रवर्तनि। यस्ते
द्रप्सः स्कन्दति यस्ते अं शुर्बाहुच्युतो धिषणयोरुपस्थात्।
अध्वर्योर्वा परि यस्ते पवित्राथस्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि।
यो द्रप्सो अं शुः पतितः पृथिव्याम्परिवापात्॥३२॥

पुरोडाशात्करम्भात्। धानासोमान्मन्थिन इन्द्र
शुक्राथस्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि। यस्ते द्रप्सो
मधुमां इन्द्रियावान्थस्वाहाकृतः पुनरप्येति देवान्। दिवः
पृथिव्याः पर्यन्तरिख्याथस्वाहाकृतमिन्द्राय तं जुहोमि।
अध्वर्युर्वा ऋत्विजां प्रथमो युज्यते तेन स्तोमो योक्तव्यं
इत्याहुर्वागंग्रेगा अग्रं एत्वृजुगा देवेभ्यो यशो मयि दधती
प्राणान्पशुषु प्रजाम्मयि॥३३॥

च यजमाने चेत्याह वाचमेव तद्यज्ञमुखे युनक्ति वास्तु वा
एतद्यज्ञस्य क्रियते यद्ब्रह्मण्गृहीत्वा बहिष्पवमानं सर्पन्ति

परांश्चो हि यन्ति परांचीभिः स्तुवते वैष्णव्यर्चा पुनरेत्योपं
 तिष्ठते यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवाकर्विष्णो त्वं नो अन्तमः
 शर्म यच्छ सहन्त्या प्र ते धारा मधुश्चुत उथ्सं दुहते
 अखिषितमित्याह यदेवास्य शयानस्योपशुष्यति तदेवास्यैतेना
 प्याययति॥ ३४॥

परिवापात्प्रजां मयि दुहते चतुर्दश च॥10॥ [१०]

अग्निना रयिमश्रवत्पोषमेव दिवेदिवे। यशसं वीरवत्तमम्॥
 गोमां अग्नेऽविमां अश्वी यज्ञो नृवथ्सखा सदमिदप्रमृष्यः।
 इडावां एषो असुर प्रजावांन्दीर्घो रयिः पृथुबुध्नः सभावान्॥
 आ प्यायस्व सं ते॥ इह त्वष्टारमग्रियं विश्वरूपमुप ह्वये।
 अस्माकमस्तु केवलः॥ तन्नस्तुरीपमर्धं पोषयिषु देवं त्वष्टर्वि
 रराणः स्यस्व। यतो वीरः॥ ३५॥

कर्मण्यः सुदख्यो युक्तग्रावा जायते देवकामः।
 शिवस्त्वष्टरिहा गहि विभुः पोष उत त्मना। यज्ञेयज्ञे न
 उदेव। पिशंगरूपः सुभरो वयोधाः श्रुष्टी वीरो जायते
 देवकामः। प्रजां त्वष्टा वि ष्यतु नाभिंमस्मे अथा
 देवानामप्येतु पाथः। प्र णो देव्या नो दिवः। पीपिवांसः॥

सरस्वतः स्तनं यो विश्वदर्शतः। धुखीमहि प्रजामिषम्॥३६॥

ये ते सरस्व ऊर्मयो मधुमन्तो घृतश्रुतः। तेषां
ते सुम्नमीमहे। यस्य व्रतम्पशवो यन्ति सर्वे यस्य
व्रतमुपतिष्ठन्त आपः। यस्य व्रते पुष्टिपतिर्निविष्टस्तः
सरस्वन्तमवसे हुवेम। दिव्यः सुपर्ण वयसम्बृहन्तमपां
गर्भं वृषभमोषधीनाम्। अभीपतो वृष्ट्या तर्पयन्तं तः
सरस्वन्तमवसे हुवेम। सिनीवालि पृथुष्टुके या देवानामसि
स्वसा। जुषस्व हव्यम्॥३७॥

आहुतम्प्रजां दैवि दिदिङ्घि नः। या सुपाणिः स्वङ्गुरिः
सुषूमा बहुसूवरी। तस्यै विश्वलियै हविः सिनीवाल्त्यै
जुहोतन। इन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरः। असितवर्णा
हरयः सुपर्णा मिहो वसाना दिवमुत्पतन्ति। त आ-
ऽववृत्रन्त्सदनानि कृत्वादितृपृथिवी घृतैर्व्युद्यते। हिरण्यकेशो
रजसो विसारेऽहिर्धुनिर्वात इव धर्जीमान्। शुचिभ्राजा
उषसः॥३८॥

नवेदा यशस्वतीरपस्युवो न सत्याः। आ ते सुपर्णा
अमिनन्त एवैः कृष्णो नौनाव वृषभो यदीदम्। शिवाभिर्न

स्मयमानाभिरागात्पतन्ति मिहः स्तनयन्त्यभ्रा। वाश्रेवं
 विद्युन्मिमाति वथ्सं न माता सिषक्ति। यदेषां वृष्टिरसर्जि।
 पर्वतश्चिन्महि वृद्धो बिभाय दिवश्चिथ्सानु रेजत स्वने वः।
 यत्क्रीडथ मरुतः॥३९॥

ऋष्टिमन्त आप इव सध्रियञ्चो धवध्वे। अभि क्रन्द स्तनय
 गर्भमा धा उदन्वता परि दीया रथेन। दृतिः सु कर्ष विषितं
 न्यञ्चः समा भवन्तूद्धता निपादाः। त्वं त्या चिदच्युताग्ने पशुर्न
 यवसे। धामा ह यत्ते अजर वना वृश्चन्ति शिक्कसः। अग्ने
 भूरीणि तव जातवेदो देव स्वधावोऽमृतस्य धाम। याश्च॥४०॥

माया मायिनां विश्वमिन्व त्वे पूर्वीः संधुः पृष्ठबन्धो।
 दिवो नो वृष्टिम्मरुतो ररीध्वम्प्र पिन्वत वृष्णो अश्वस्य
 धाराः। अर्वाङ्गितेन स्तनयितुतेह्यपो निषिञ्चन्नसुरः पिता नः।
 पिन्वन्त्यपो मरुतः सुदानवः पयो घृतवद्विदथेष्वामुवः। अत्यं
 न मिहे वि नयन्ति वाजिनमुथ्सं दुहन्ति स्तनयन्तमखिवतम्।
 उदप्रुतो मरुतस्ताः इयर्त वृष्टिम्॥४१॥

ये विश्वे मरुतो जुनन्ति। क्रोशाति गर्दा कन्येव तुन्ना पेरु
 तुञ्जाना पत्येव जाया। घृतेन द्यावापृथिवी मधुना समुख्यत

पयस्वतीः कृणुताप् ओषधीः। ऊर्जं च तत्र सुमतिं च
 पिन्वथु यत्रा नरो मरुतः सिञ्चथा मधु। उदु त्यश्चित्रम्।
 और्वभृगुवच्छुचिमप्रवानुवदा हुवे। अग्निः संमुद्रवाससम्।
 आ सुवः सवितुर्यथा भगस्येव भुजिः हुवे। अग्निः
 संमुद्रवाससम्। हुवे वातस्वनं कविम्पर्जन्यक्रन्दः सहः।
 अग्निः संमुद्रवाससम्॥४२॥

वीर इषः हव्यमुषसौ मरुतश्च वृष्टिं भगस्य द्वादश च॥११॥—————[११]

यो वै पर्वमानानाञ्जीणिं परिभूः स्फ्यः स्वस्तिर्भस्वेहिं महीनां पयोऽसि देवं सवितरेतत्तं
 श्येनाय यद्वै होतोपयामगृहीतोऽसि वाख्यसत्प्र सो अग्र एकादश॥११॥ यो वै स्फ्यः स्वस्तिः
 स्वधायै नमः प्र मुञ्च तिष्ठतीव षट्त्वारिंशत्॥४६॥ यो वै पर्वमानानां वि क्रमस्व॥[१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यो वै पर्वमानानामन्वारोहान् विद्वान् यजतेऽनु पर्वमानाना
 रोहति न पर्वमानेभ्योऽवच्छिद्यते श्येनोऽसि गायत्रच्छन्दा अनु
 त्वा रंभे स्वस्ति मा सम्पारय सुपर्णोऽसि त्रिष्टुच्छन्दा अनु
 त्वा रंभे स्वस्ति मा सम्पारय सघासि जगतीच्छन्दा अनु त्वा

रभे स्वस्ति मा सम्पारयेत्याहुते॥१॥

वै पवमानानामन्वारोहास्तान् य एवं विद्वान् यजतेऽनु
पवमानाना रोहति न पवमानेभ्योऽवच्छिद्यते यो वै
पवमानस्य संततिं वेद् सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्पवमानस्य ग्रहा गृह्यन्तेऽथ
वा अस्यैतेऽगृहीता द्रोणकलश आधवनीयः पूतभृत्तान्
यदगृहीत्वोपाकुर्यात्पवमानं वि॥२॥

छिन्द्यात्तं विच्छिद्यमानमध्वर्योः प्राणोऽनु विच्छिद्येतोपयामगृ
ऽसि प्रजापतये त्वेति द्रोणकलशमभि मृशेदिन्द्राय
त्वेत्याधवनीयं विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इति पूतभृतम्पवमानमेव
तत्सं तेनोति सर्वमायुरेति न पुरायुषः प्र मीयते
पशुमान्भवति विन्दते प्रजाम्॥३॥

एते वि द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

त्रीणि वाव सवनान्यथ तृतीयं सवनमव लुम्पन्त्यनं शु
कुर्वन्त उपांशुं हुत्वोपांशुपात्रेऽंशुमवास्य तं
तृतीयसवनेऽपिसृज्याभि पुणुयाद्यदाप्याययति तेनांशुमद्यदभि
तेनर्जीषि सर्वाण्येव तत्सवनान्यंशुमन्ति शुक्रवन्ति

स॒माव॑द्दी॒र्याणि॑ करोति॒ द्वौ सं॑मु॒द्रौ वि॑त॒ताव॑जू॒र्यो प॒र्याव॑र्तेते
ज॒ठरै॑व॒ पादाः॑ । तयोः पश्य॑न्तो॒ अति॑ यन्त्य॒न्यम॑पश्यन्तः ॥ ४ ॥

सेतु॑नाति॒ यन्त्य॒न्यम् । द्वे द्रध॑सी स॒तती॑ वस्तु॒ एकः
के॒शी वि॒श्वा भुव॑नानि वि॒द्वान् । ति॒रोधा॑यैत्य॒सितं॑ वसा॑नः
शु॒क्रमा द॑त्ते अनु॒हाय॑ जा॒र्यै । दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकुर्व॑त॒ तदसु॑रा
अकुर्व॑त॒ ते दे॒वा ए॒तम्म॑हाय॒ज्ञम॑पश्यन्त॒म॑तन्व॒ताऽ-
ग्नि॑हो॒त्रं व्र॒तम॑कुर्व॑त॒ तस्मा॑द्वि॒व्रतः॑ स्या॒द्वि॒र॒ह्यग्नि॑हो॒त्रं जुह॑ति पौर्ण॒मासं॑
य॒ज्ञम॑ग्नी॒षोमी॑यम् ॥ ५ ॥

प॒शुम॑कुर्व॑त दा॒र्श्यं य॒ज्ञमा॑ग्ने॒यम्प॒शुम॑कुर्व॑त वैश्व॒देव॑म्प्रा॒तः स॒व॒न
वरु॑णप्र॒घासा॒न्माध्य॑दि॒नः स॒व॒नः सा॒कमे॒धान्पि॑तृ॒य॒ज्ञं
त्र्य॑म्ब॒काः स्तृ॒तीय॑स॒व॒नम॑कुर्व॑त॒ तमे॑षा॒मसु॑रा य॒ज्ञम॒न्ववा॑जिगा
ना॒न्ववा॑य॒न्तेऽब्रु॑वन्न॒ध्व॒र्त॒व्या वा इ॒मे दे॒वा अ॑भू॒वन्निति॑
तद॑ध्व॒रस्या॑ध्व॒र॒त्वन्त॑तो॒ दे॒वा अ॑भ॒वन्परा॑सु॒रा य ए॒वं
वि॒द्वान्त्सोमे॑न॒ यज॑ते॒ भव॑त्या॒त्मना॑ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
भव॑ति ॥ ६ ॥

अपश्यन्तोऽग्नीषोमीयमात्मना परा त्रीणि च ॥ २ ॥ [२]

प॒रि॒भूर॑ग्नि॒म्प॒रि॒भूरिन्द्र॑म्प॒रि॒भूर्वि॑श्वा॑ दे॒वान्प॑रि॒भूर्मा॑ः स॒ह

ब्रह्मवर्चसेन स नः पवस्व शं गवे शं जनाय शमर्वते
 शः राजन्नोषधीभ्योऽच्छिन्नस्य ते रयिपते सुवीर्यस्य
 रायस्पोषस्य ददितारः स्याम। तस्य मे रास्व तस्य ते
 भर्खीय तस्य त इदमुन्मृजे। प्राणाय मे वर्चोदा वर्चसे
 पवस्वापानाय व्यानाय वाचे॥७॥

दृष्वक्रतुभ्याश्चर्षुभ्याम्मे वर्चोदौ वर्चसे पवेथाः
 श्रोत्रायात्मनेऽङ्गभ्य आयुषे वीर्याय विष्णोरिन्द्रस्य विश्वेषां
 देवानां जठरमसि वर्चोदा मे वर्चसे पवस्व कोऽसि को
 नाम कस्मै त्वा कायं त्वा यं त्वा सोमेनातीतृपं यं त्वा
 सोमेनामीमदः सुप्रजाः प्रजया भूयासः सुवीरो वीरैः
 सुवर्चा वर्चसा सुपोषः पोषैर्विश्वेभ्यो मे रूपेभ्यो वर्चोदाः॥८॥

वर्चसे पवस्व तस्य मे रास्व तस्य ते भर्खीय तस्य
 त इदमुन्मृजे। बुभूषन्नवैर्ख्येतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
 प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो भूत्याऽभि पवते
 ब्रह्मवर्चसकामोऽवैर्ख्येतैष वै पात्रियः प्रजापतिर्यज्ञः
 प्रजापतिस्तमेव तर्पयति स एनं तृप्तो ब्रह्मवर्चसेनाभि पवत
 आमयावी॥९॥

अवे॑ख्ये॒तैष वै पा॒त्रियः प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व
 त॑र्पयति॒ स ए॑नं तृ॒प्त आ॒युषा॑भि प॑वतेऽभि॒चर॒न्नवे॑ख्ये॒तैष
 वै पा॒त्रियः प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिस्तमे॒व त॑र्पयति॒
 स ए॑नं तृ॒प्तः प्रा॑णापा॒नाभ्या॑ वा॒चो द॑ख्य॒क्रतु॑भ्यां
 च॒रषु॑भ्या॒ं श्रो॒त्राभ्या॑मा॒त्मनो॑ऽङ्गे॒भ्य आ॒युषो॑ऽन्तरे॑ति
 ता॒जक्प्र ध॑न्वति॥१०॥

वा॒चे रू॒पेभ्यो॑ वर्चो॑दा आ॑मया॒वी पञ्च॑चत्वारि॒ंशच्च॥३॥ [३]

स्फ्यः॑ स्व॒स्तिर्वि॑घ्नः स्व॒स्तिः प॒रशु॑र्वेदिः प॒रशु॑र्नः स्व॒स्तिः।
 य॒ज्ञिया॑ य॒ज्ञकृ॑तः स्थ॒ ते मा॒स्मिन् य॒ज्ञ उ॑प॒ ह्यय॑ध्व॒मुप॑
 मा॒ द्यावा॑पृथि॒वी ह॑येता॒मुपा॑स्ता॒वः क॒लशः॑ सोमो॑ अ॒ग्निरु॑प॒
 दे॒वा उ॑प॒ य॒ज्ञ उ॑प॒ मा॒ हो॒त्रा उ॑प॒ हवे॑ ह॒यन्ता॒न्नमो॑ऽग्नये॑
 म॒खघ्ने॑ म॒खस्य॑ मा॒ यशो॑ऽर्या॒दित्या॑ह॒वनी॑य॒मुप॑ तिष्ठते॒ यज्ञो॑
 वै म॒खः॥११॥

य॒ज्ञं वा॒व स तद॑ह॒न्तस्मा॑ ए॒व न॑म॒स्कृत्य॑ स॒दः प्र॑
 स॑र्प॒त्यात्म॑नोऽना॒त्यै नमो॑ रु॒द्राय॑ म॒खघ्ने॑ नम॒स्कृत्या॑ मा॒
 पा॒हीत्या॑ग्नी॒ध्रं तस्मा॑ ए॒व न॑म॒डस्कृत्य॑ स॒दः प्र॑ स॑र्प॒त्यात्म॑नो-
 ऽना॒त्यै नम॑ इन्द्रा॒य म॒खघ्न॑ इन्द्रि॒यम्मे॑ वी॒र्य॑म्मा॒ निर्व॑धी॒रिति॑

होत्रीयमाशिषमेवैतामा शास्त इन्द्रियस्य वीर्यस्यानिर्घाताय
या वै॥१२॥

देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति यस्ता विद्वान्सर्पति
न सदस्यार्तिमाच्छति नमोऽग्नये मखघ्न इत्याहैता वै
देवताः सदस्यार्तिमार्पयन्ति ता य एवं विद्वान्सर्पति न
सदस्यार्तिमाच्छति दृढे स्थः शिथिरे समीची मा॥हंसस्पात॥
सूर्यो मा देवो दिव्याद॥हंसस्पातु वायुरन्तरिक्षात्॥१३॥

अग्निः पृथिव्या यमः पितृभ्यः सरस्वती मनुष्येभ्यो देवीं
द्वारौ मा मा सं ताप्तम् नमः सदसे नमः सदसस्पतये
नमः सखीनां पुरोगाणां चरख्षुषे नमो दिवे नमः पृथिव्या
अहं दैधिष्व्योदतस्तिष्ठान्यस्य सदने सीद योऽस्मत्पाकतर
उन्निवत उदुद्धतश्च गेषम्पातम्मा द्यावापृथिवी अद्याहः सदो
वै प्रसर्पन्तम्॥१४॥

पितरोऽनु प्र सर्पन्ति त एनमीश्वरा हि॥सितोः
सदः प्रसृप्य दखिणार्धम्परख्वेतागन्त पितरः पितृमानहं
युष्माभिर्भूयास॥ सुप्रजसो मया यूयम्भूयास्तेति तेभ्य एव

नमस्कृत्य सदः प्र सर्पत्यात्मनोऽनात्यै॥१५॥

मुखो वा अन्तरिक्षात्सर्पन्तत्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

भर्ख्येहि मा विश दीर्घायुत्वाय शतनुत्वाय रायस्पोषाय
वर्चसे सुप्रजास्त्वायेहि वसो पुरोवसो प्रियो मे हृदो-
ऽस्यश्विनोस्त्वा बाहुभ्याः सध्यासम् नृचर्षसं त्वा देव
सोम सुचर्षा अव ख्येषम् मन्द्राभिभूतिः केतुर्यज्ञानां
वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यतु मन्द्रा स्वर्वाच्यदितिरनाहतशीर्ष्णी
वाग्जुषाणा सोमस्य तृप्यत्वेहि विश्वचर्षणे॥१६॥

शम्भूर्मयोभूः स्वस्ति मा हरिवर्ण प्र चर क्रत्वे दख्याय
रायस्पोषाय सुवीरतायै मा मा राजन्वि बीभिषो मा मे हार्दि
त्विषा वंधीः। वृषणे शुष्मायायुषे वर्चसे॥ वसुमद्गणस्य सोम
देव ते मतिविदः प्रातःसवनस्य गायत्रछन्दस इन्द्रपीतस्य
नराशःसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
भर्षयामि रुद्रवद्गणस्य सोम देव ते मतिविदो माध्यंदिनस्य
सवनस्य त्रिष्टुप्छन्दस इन्द्रपीतस्य नराशःसपीतस्य॥१७॥

पितृपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो भर्षयाम्यादित्यवद्गण
सोम देव ते मतिविदस्तृतीयस्य सवनस्य जगतीछन्दस

इन्द्रपीतस्य नराशंसपीतस्य पितृपीतस्य मधुमत
 उपहूतस्योपहूतो भर्षयामि। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
 सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगथे। हिन्व मे गात्रा
 हरिवो गुणान्मे मा वि तीतृषः। शिवो मे सप्तर्षीनुप तिष्ठस्व
 मा मेऽवाङ्गाभिमति॥१८॥

गाः। अपाम सोमममृता अभूमादर्शम् ज्योतिरविदाम
 देवान्। किमस्मान्कृणवदरातिः किमु धूर्तिरमृत मर्त्यस्य।
 यन्म आत्मनो मिन्दाभूदग्निस्तत्पुनराहार्जातवेदा विचर्षणिः।
 पुनरग्निश्चखुरदात्पुनरिन्द्रो बृहस्पतिः। पुनर्मे अश्विना
 युवं चखुरा धत्तमक्ष्योः। इष्टयजुषस्ते देव सोम
 स्तुतस्तौमस्य॥१९॥

शस्तोक्थस्य हरिवत् इन्द्रपीतस्य मधुमत उपहूतस्योपहूतो
 भर्षयामि। आपूर्याः स्था मा पूरयत प्रजया च धनेन
 च। एतत्ते तत् ये च त्वामन्वेतत्ते पितामह प्रपितामह ये
 च त्वामन्वत्र पितरो यथाभागम्मन्दध्वम् नमो वः पितरो
 रसाय नमो वः पितरः शुष्माय नमो वः पितरो जीवाय
 नमो वः पितरः॥२०॥

स्वधा॒यै नमो॑ वः पि॒तरो म॒न्यवे॒ नमो॑ वः पि॒तरो घो॒राय॒
पि॒तरो॒ नमो॑ वो॒ य ए॒तस्मि॒ल्लो॒के स्थ॒ युष्मा॑स्तेऽनु॒ ये-
ऽस्मि॒ल्लो॒के मां तेऽनु॒ य ए॒तस्मि॒ल्लो॒के स्थ॒ यूयं॑ तेषां॒ वसि॑ष्ठा
भूयास्त॒ येऽस्मि॒ल्लो॒केऽहं॑ तेषां॒ वसि॑ष्ठो भूयास॒म् प्रजा॑पते॒ न
त्वदे॒तान्य॒न्यो वि॒श्वा जा॒तानि॒ परि॒ ता ब॑भूव॥ २१॥

यत्का॑मास्ते जुहु॒मस्तन्नो॑ अस्तु व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो
रयी॒णाम्। दे॒वकृ॑त॒स्यैन॑सोऽव॒यज॑नमसि मनु॒ष्यकृ॑त॒स्यैन॑सो-
ऽव॒यज॑नमसि पि॒तृकृ॑त॒स्यैन॑सोऽव॒यज॑नमस्य॒प्सु धौ॑तस्य
सोम॑ दे॒व ते॒ नृभिः॑ सु॒तस्ये॑ष्टय॒जुषः॑ स्तु॒तस्तो॑मस्य
श॒स्तोक्थ॑स्य॒ यो भ॑र्ख्यो अ॒श्वस॑निर्यो गो॒सनि॑स्तस्य॒ ते
पि॒तृभिर्भ॑र्ख्यं कृ॒तस्यो॑प॒हूत॑स्योप॒हूतो॑ भ॑र्खयामि॥ २२॥

वि॒श्वच॑रणे॒ त्रिष्टु॑फ॒ल॒न्दस् इन्द्र॑पीतस्य॒ नरा॑शः स॒पीत॑स्याति॒ स्तुत॑स्तो॒मस्य॑ जी॒वाय॒ नमो॑ वः
पि॒तरो॒ बभू॑व चतु॒श्चत्वारि॑शच्च॥ ५॥

[५]

म॒हीना॒म्पयो॑ऽसि॒ वि॒श्वेषां॑ दे॒वानां॑ त॒नूर्ऋ॒ध्यास॑म॒द्य
पृ॒षती॑नां॒ ग्रह॑म्पृषतीनां॒ ग्रहो॑ऽसि॒ विष्णो॑र्हृद॒यम॑स्येकमिष
विष्णु॑स्त्वानु॒ वि च॑क्रमे भूति॒र्द्वा घृ॑तेन॒ वर्ध॑तां॒ तस्य॑ मे॒ष्टस्य॑
वी॒तस्य॑ द्रवि॑ण॒मा ग॑म्या॒ज्योति॑रसि॒ वैश्वान॑रम्पृ॒श्नि॒यै दु॒ग्धम्

यावन्ती द्यावापृथिवी महित्वा यावच्च सप्त सिन्धवो वितस्थुः।
तावन्तमिन्द्र ते॥ २३॥

ग्रहः सहोर्जा गृह्णाम्यस्तृतम्। यत्कृष्णशकुनः
पृषदाज्यमवमृशेच्छूद्रा अस्य प्रमायुकाः स्युर्यच्छ्वा-
ऽवमृशेच्चतुष्पादो- ऽस्य पशवः प्रमायुकाः स्युर्यथस्कन्देद्यजमानः
प्रमायुकः स्यात्पशवो वै पृषदाज्यम्पशवो वा एतस्य
स्कन्दन्ति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति
पशून्वास्मै पुनर्गृह्णाति प्राणो वै पृषदाज्यम्प्राणो वै॥ २४॥

एतस्य स्कन्दति यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति
यत्पृषदाज्यम्पुनर्गृह्णाति प्राणमेवास्मै पुनर्गृह्णाति हिरण्यमवधाय
गृह्णात्यमृतं वै हिरण्यम्प्राणः पृषदाज्यममृतमेवास्य
प्राणे दधाति शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय
आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठत्यश्वमव घ्रापयति प्राजापत्यो वा
अश्वः प्राजापत्यः प्राणः स्वादेवास्मै योनेः प्राणं निर्मिमीते
वि वा एतस्य यज्ञश्छिद्यते यस्य पृषदाज्यः स्कन्दति
वैष्णव्यर्चा पुनर्गृह्णाति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः सं-
तनोति॥ २५॥

देव॑ स॒वित॑रे॒तत्ते॒ प्राह॑ तत्प्र च॑ सु॒व प्र च॑ य॒ज्ञ
बृ॒हस्प॑तिर्ब्र॒ह्मायु॑ष्म॒त्या ऋ॒चो मा गा॑त तनू॒पाथ्सा॑म्रः स॒त्या वे
आ॒शिषः॑ सन्तु स॒त्या आकू॑तय ऋ॒तं च॑ स॒त्यं च॑ वदत॑ स्तु॒त
दे॒वस्य॑ स॒वितुः॑ प्र॒सवे॑ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः स्तु॒तं
दु॒हामा मा॑ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तं ग॑म्याच्छ॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रम्॥ २६॥

अ॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः श॒स्त्रं दु॒हामा मा॑ श॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रं
ग॑म्यादिन्द्रि॒याव॑न्तो वना॒महे धु॑र॒ष्मीम॑हि प्र॒जामि॑षम्। सा मे
स॒त्याशी॑र्दे॒वेषु॑ भूयात् ब्र॒ह्मव॑र्च॒सम्मा ग॑म्यात्। य॒ज्ञो ब॑भूव स
आ ब॑भूव स प्र ज॒ज्ञे स वा॑वृधे। स दे॒वाना॑मधि॒पति॑र्बभूव सो
अ॒स्माः अधि॑पतीन्करोतु व॒यः स्या॑म॒ पत॑यो रयी॒णाम्।
य॒ज्ञो वा वै॥ २७॥

य॒ज्ञप॑तिं दु॒हे य॒ज्ञप॑तिर्वा य॒ज्ञं दु॒हे स यः स्तु॑तश॒स्त्रयो॒र्दोह॑मवि॒
यज॑ते तं य॒ज्ञो दु॒हे स इ॒ष्ट्वा पापी॑यान्भवति॒ य ए॑नयो॒र्दोह॑
वि॒द्वान् यज॑ते स य॒ज्ञं दु॒हे स इ॒ष्ट्वा वसी॑यान्भवति स्तु॒तस्य॑
स्तु॒तम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः स्तु॒तं दु॒हामा मा॑ स्तु॒तस्य॑ स्तु॒तं
ग॑म्याच्छ॒स्त्रस्य॑ श॒स्त्रम॒स्यूर्ज॑म्म॒ह्यः श॒स्त्रं दु॒हामा मा॑ श॒स्त्रस्य॑
श॒स्त्रं ग॑म्या॒दित्या॑हैष वै स्तु॑तश॒स्त्रयो॒र्दोह॑स्तं य ए॒वं वि॒द्वान्

यजते दुह एव यज्ञमिष्ट्वा वसीयान्भवति॥२८॥

शस्त्रं वै शस्त्रन्दुहान्द्राविंशतिश्च॥७॥ [७]

श्येनाय पत्वने स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमो
विष्टम्भाय धर्मणे स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः परिधये
जनप्रथनाय स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नम ऊर्जे
होत्राणां स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः पयसे होत्राणां
स्वाहा वदथस्वयमभिगूर्ताय नमः प्रजापतये मनवे स्वाहा
वदथस्वयमभिगूर्ताय नम ऋतमृतपाः सुवर्वादथस्वाहा
वदथस्वयमभिगूर्ताय नमस्तृप्पन्तां होत्रा मधोर्धृतस्य
यज्ञपतिमृषय एनसा॥२९॥

आहुः। प्रजा निर्भक्ता अनुतप्यमाना मध्व्यौ स्तोकावप
तौ रराधा सं नस्ताभ्यां सृजतु विश्वकर्मा घोरा
ऋषयो नमो अस्त्वेभ्यः। चरखुष एषाम्मनसश्च संधौ
बृहस्पतये महि षड्युमन्नमः। नमो विश्वकर्मणे स उ
पात्वस्माननन्यान्सोमपान्मन्यमानः। प्राणस्य विद्वान्त्समरे
न धीर एनश्चकृवान्महि बद्ध एषाम्। तं विश्वकर्मन्॥३०॥

प्र मुञ्चा स्वस्तये ये भूख्यन्तो न वसून्यानृहुः। यानग्रयो-

ऽन्वतप्यन्तु धिष्णि॑या इ॒यं तेषा॑मव॒या दुरि॑ष्ट्यै स्वि॒ष्टिं न॒स्तां
 कृ॒णोतु॑ वि॒श्वक॑र्मा। नमः॑ पि॒तृभ्यो॑ अ॒भि ये नो॒ अख्य॑न्
 यज्ञ॑कृतो य॒ज्ञका॑माः सुदे॒वा अ॑का॒मा वो॒ दखि॑ष्णां न नी॒निम्
 मा न॒स्तस्मा॑दे॒नसः॑ पापयिष्ट। याव॑न्तो॒ वै स॑द॒स्यास्ते॒ सर्वे
 दखि॑ष्ण्यास्तेभ्यो॒ यो दखि॑ष्णां न॥३१॥

न॒येदै॒भ्यो वृ॒श्चेत् यद्वै॑श्वक॒र्मणा॑नि जु॒होति॑ स॒दस्या॑ने॒व
 तत्प्री॑णात्य॒स्मे दै॒वासो॒ वपु॑षे चिकि॒त्सत् यमा॑शिरा॒ दम्प॑ती
 वाम॑म॒श्रुतः॑। पुमा॑न्पु॒त्रो जा॑यते वि॒न्दते॒ वस्व॑थ॒ विश्वे॑ अ॒रपा॑
 ए॒धते॒ गृहः॑। आ॒शीर्दा॑या दम्प॑ती वाम॑म॒श्रुता॑मरि॒ष्टो रा॑यः
 स॒चता॑ꣳ स॒मौक॑सा। य आ॒सिच॑त्स॒दुग्धं॑ कु॒म्या स॒हेष्टे॑न
 याम॑न्नम॒तिं जहा॑तु सः। स॒र्पिर्ग्री॒वी॥३२॥

पी॒व॒र्यस्य॑ जा॒या पी॒वानः॑ पु॒त्रा अ॑कृ॒शासो॑ अ॒स्य।
 स॒हजा॑नि॒र्यः सु॑म॒खस्य॑मा॒न इन्द्रा॑या॒शिर॑ꣳ स॒ह कु॑म्यादा॑त्।
 आ॒शीर्मु॒ ऊर्ज॑मु॒त सु॑प्रजा॒स्त्वमिषं॑ दधातु॒ द्रवि॑णꣳ
 स॒व॒र्चस॑म्। स॒जय॑न्ख॒षेत्रा॑णि स॒हसा॑हमि॒न्द्र कृ॑ण्वानो
 अ॒न्याꣳ अ॒ध॒रा॒न्स॒पत्नान्॑। भू॒तम॑सि भू॒ते मा॑ धा॒ मुख॑म॒सि
 मुख॑म्भूयास॒म् द्यावा॑पृथि॒वीभ्यां॑ त्वा॒ परि॑ गृह्णामि॒ विश्वे॑ त्वा

देवा वैश्वानराः॥ ३३॥

प्र च्यावयन्तु दिवि देवान्द॑हान्तरि॑ख्ये वया॑सि
पृथिव्या॑म्पार्थि॑वान्ध्रु॒वं ध्रु॒वेण॑ ह॒विषा॑व॒ सोमं॑ नयामसि।
यथा॑ नः सर्व॑मि॒ज्जग॑दय॒क्ष्मं सु॒मना॑ असत्। यथा॑ न इन्द्र
इद्वि॒शः के॒वलीः॒ सर्वाः॑ सम॑नसः॒ कर॑त्। यथा॑ नः सर्वा
इद्वि॒शोऽस्मा॑कं॒ के॒वली॑रसन्॥ ३४॥

एन॑सा वि॒श्वक॑र्मन् यो द॒खि॒णां न स॑र्पि॒र्ग्री॒वी वै॑श्वान॒राश्च॑त्वारि॒ंशच्च॑॥८॥—[८]

यद्वै होता॑ध्व॒र्युम॑भ्याह्वय॑ते वज्र॑मेनम॒भि प्र वर्त॑यत्युक्थं॒शा
इत्या॑ह प्रातःस॒वनम्प॑तिगीर्य॒ त्री॒ण्येता॑न्य॒खरा॑णि त्रि॒पदा॑
गाय॒त्री गाय॑त्रम्प्रातःस॒वनं गाय॑त्रियै॒व प्रातःस॑वने
वज्र॑म॒न्तर्ध॑त्त उ॒क्थं वा॒चीत्या॑ह मा॒ध्यंदि॑नं॒ स॒वनम्प॑तिगीर्य॒
च॒त्वार्ये॑ता॒न्य॒खरा॑णि चतु॑ष्पदा त्रि॒ष्टुप्त्रै॑ष्टु॒भ॒म्मा॒ध्यंदि॑नं॒ स॒वनं
त्रि॒ष्टुभै॒व मा॒ध्यंदि॑ने स॒वने वज्र॑म॒न्तर्ध॑त्ते॥ ३५॥

उ॒क्थं वा॒चीन्द्रा॑येत्या॒ह तृ॒तीयस॑वनम्प॑तिगीर्य॒ स॒प्तैता॑न्य॒खरा॑णि
स॒प्तप॑दा श॒क्र॒री शा॒क्र॒रो वज्रो॑ वज्रै॒णै॒व तृ॒तीयस॑वने
वज्र॑म॒न्तर्ध॑त्ते ब्र॒ह्मवा॑दिनो॒ वद॑न्ति स त्वा अ॑ध्व॒र्युः स्या॒द्यो
यथा॑स॒वनम्प॑तिग॒रे छ॒न्दा॑सि स॒म्पा॒दये॑त्तेजः प्रातःस॒वन

आत्मन्दधीतेन्द्रियम्माध्यंदिने सवने पशूस्तृतीयसवन
इत्युक्थंशा इत्याह प्रातःसवनम्प्रतिगीर्य त्रीण्येतान्यखराणि॥ ३

त्रिपदा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्प्रातःसवन एव
प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो तेजो वै गायत्री
तेजः प्रातःसवनं तेज एव प्रातःसवन आत्मन्धत्त उक्थं
वाचीत्याह माध्यंदिनं सवनम्प्रतिगीर्य चत्वार्येतान्यखराणि
चतुष्पदा त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनम्माध्यंदिन एव
सवने प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो इन्द्रियं वै
त्रिष्टुगिन्द्रियम्माध्यंदिनं सवनम्॥ ३७ ॥

इन्द्रियमेव माध्यंदिने सवन आत्मन्धत्त उक्थं
वाचीन्द्रायेत्याह तृतीयसवनम्प्रतिगीर्य सप्तैतान्यखराणि
सप्तपदा शक्करी शाक्कराः पशवो जागृतं तृतीयसवनं
तृतीयसवन एव प्रतिगरे छन्दांसि सम्पादयत्यथो पशवो
वै जगती पशवंस्तृतीयसवनम्पशूनेव तृतीयसवन आत्मन्धत्ते
यद्वै होताध्वर्युमभ्याह्वयत आव्यमस्मिन्दधाति तद्यन्न॥ ३८ ॥

अपहनीत पुरास्यं संवत्सराद्गृह आ वैवीरञ्छोःसा मोद
इवेति प्रत्याह्वयते तेनैव तदप हते यथा वा आयताम्प्रतीख्यत

एवमध्वर्युः प्रतिगुरम्प्रतीरुष्यते यदभिप्रतिगृणीयाद्यथायतया
 समृच्छते तादृगेव तद्यदर्धर्चाल्लुप्येत यथा धावद्भ्यो
 हीयते तादृगेव तत्प्रबाहुग्वा ऋत्विजामुद्गीथा उद्गीथ
 एवोद्गातृणाम्॥ ३९॥

ऋचः प्रणव उक्थशंसिनां प्रतिगुरोऽध्वर्यूणाम् य
 एवं विद्वान्प्रतिगृणात्यन्नाद एव भवत्यास्य प्रजायां वाजी
 जायत इयम्वै होतासावध्वर्युर्यदासीनः शंसत्यस्या एव
 तद्धोता नैत्यास्त इव हीयमथो इमामेव तेन यजमानो दुहे
 यत्तिष्ठन्प्रतिगृणात्यमुष्या एव तदध्वर्युर्नैति॥ ४०॥

तिष्ठतीव ह्यसावथो अमूमेव तेन यजमानो दुहे
 यदासीनः शंसति तस्मादितःप्रदानं देवा उप
 जीवन्ति यत्तिष्ठन्प्रतिगृणाति तस्मादमुतःप्रदानम्मनुष्या
 उप जीवन्ति यत्प्राडासीनः शंसति प्रत्यङ्तिष्ठन्प्रतिगृणाति
 तस्मात्प्राचीनः रेतो धीयते प्रतीचीः प्रजा जायन्ते यद्वै
 होताध्वर्युमभ्याह्वयते वज्रमेनमभि प्र वर्तयति पराङ्गं वर्तते
 वज्रमेव तन्नि करोति॥ ४१॥

सर्वे वज्रमन्तर्धत्ते त्रीण्येतान्यक्षराणीन्द्रियमार्धन्दिनः सर्वन्त्रोद्गातृणामध्वर्युर्नैति वर्तयत्यष्टौ

च॥९॥

[९]

उपयामगृहीतोऽसि वाख्यसदसि वाक्पाभ्यां त्वा
 क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतो
 ऽस्यृतसदसि चख्षुष्पाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य
 ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां गृह्णाम्युपयामगृहीतोऽसि श्रुतसदसि
 श्रोत्रपाभ्यां त्वा क्रतुपाभ्यामस्य यज्ञस्य ध्रुवस्याध्यर्खाभ्यां
 गृह्णामि देवेभ्यस्त्वा विश्वदेवेभ्यस्त्वा विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्यो
 विष्णवुरुक्रमैष ते सोमस्त९ रंख्यस्व॥४२॥

तं ते दुश्चख्या माव ख्यत् मयि वसुः पुरोवसुर्वाक्पा
 वाचंम्मे पाहि मयि वसुर्विदद्वसुश्चख्षुष्पाश्चख्षुर्मे पाहि
 मयि वसुः संयद्वसुः श्रोत्रपाः श्रोत्रंम्मे पाहि भूरसि
 श्रेष्ठो रश्मीनाम्प्राणपाः प्राणंम्मे पाहि धूरसि श्रेष्ठो
 रश्मीनामपानपा अपानंम्मे पाहि यो न इन्द्रवायू
 मित्रावरुणावश्विनावभिदासन्ति भ्रातृव्य उत्पिपीते शुभस्पती
 इदमहं तमधरम्पादयामि यथेन्द्राहमुत्तमश्चेतयानि॥४३॥

रक्षस्व भ्रातृव्यस्योदश च॥१०॥

[१०]

प्र सो अग्ने तवोतिभिः सुवीराभिस्तरति वाजकर्मभिः।

यस्य त्व॑ स॒ख्यमावि॑थ। प्र होत्रे॑ पू॒र्व्यं वचो॒ऽग्नये॑ भरता
बृ॒हत्। वि॒पां ज्योती॑ः॒षि बिभ्र॑ते न वे॒धसे॑। अ॒ग्ने त्री॑ ते
वाजि॑ना त्री॒ षध॑स्था॒ तिस्र॑स्ते जि॒ह्वा ऋ॑तजात पूर्वीः। तिस्र
उ॒ ते त॒नुवो॑ दे॒ववा॑ता॒स्ताभि॑र्नः पाहि॒ गिरो॒ अप्र॑युच्छन्। सं
वा॒ कर्म॑णा॒ समि॑षा॥४४॥

हि॒नोमी॒न्द्रावि॑ष्णू॒ अप॑स॒स्पारे॒ अस्य॑। जु॒षेथां॑ य॒ज्ञं
द्रवि॑णं च ध॒त्तम॑रि॒ष्टैर्नः॑ प॒थिभिः॑ पा॒रय॑न्ता। उ॒भा जि॑ग्यथु॒र्न
परा॑ जयेथे न परा॑ जिग्ये क॒तर॑श्च॒नैनोः॑। इन्द्र॑श्च वि॒ष्णो
यद॑प॒स्पृधे॑थां त्रे॒धा स॒हस्रं॑ वि तदै॒रये॑थाम्। त्री॒ण्यायू॑ः॒षि तव॑
जा॒तवे॑दस्ति॒स्र आ॒जानी॑रु॒षस॑स्ते अ॒ग्ने। ताभि॑र्दे॒वाना॑मवो
य॒ख्यि वि॒द्वान॑थ॥४५॥

भ॒व॒ यज॑मानाय॒ शं योः॑। अ॒ग्निस्त्री॑णि॒ त्रि॒धातू॑न्या॒ ख्येति॑
वि॒दथा॑ क॒विः। स त्री॑ः॒रेका॑द॒शा॑ ह॒ह। य॒ख्यं च॑ पि॒प्रय॑च्च
नो वि॒प्रो दू॒तः परि॑ष्कृतः। नभ॑न्तामन्य॒के संमे॑। इन्द्रा॑विष्णू
दृ॒ःहि॑ताः श॒म्बर॑स्य॒ नव॑ पुरो॑ नव॒तिं च॑ श्रथि॒ष्टम्। श॒तं व॒र्चिनः॑
स॒हस्रं॑ च सा॒क॑ ह॒थो अ॑प्र॒त्यसु॑रस्य वी॒रान्। उ॒त मा॒ता
म॑हि॒षम॑न्वे॒नद॒मी त्वा॑ ज॒हति॑ पु॒त्र दे॒वाः। अथा॑ब्रवीद्वृ॒त्रमि॒न्द्रो

हनिष्यन्त्सखे विष्णो वितुरं वि क्रमस्व॥४६॥

इषाऽथ त्वा त्रयोदश च॥11॥—————[११]

अग्ने तेजस्विन्वायुर्वसवस्त्वैतद्वा अपां वायुरसि प्राणो नाम देवा वै यद्यज्ञेन न
प्रजापतिर्देवासुरानायुर्दा एतं युवान्९ सूर्यो देव इदं वामेकादश॥11॥ अग्ने तेजस्विन्वायुरसि
छन्दसां वीर्यं मातरंश्च षट्त्रिंशत्॥36॥ अग्ने तेजस्वि॥श्चितुषे दधातु॥—————[१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अग्ने तेजस्विन्तेजस्वी त्वं देवेषु भूयास्तेजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं
वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु दीख्यायै च त्वा तपसश्च तेजसे
जुहोमि तेजोविदसि तेजो मा मा हासीन्माऽहं तेजो
हासिषम्मा मां तेजो हासीदिन्द्रो जस्विन्नोजस्वी त्वं देवेषु
भूया ओजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु
ब्रह्मणश्च त्वा र्षत्रस्य च॥१॥

ओजसे जुहोम्योजोविदस्योजो मा मा हासीन्माहमोजो
हासिषम्मा मामोजो हासीत्सूर्यं भ्राजस्विन्भ्राजस्वी त्वं
देवेषु भूया भ्राजस्वन्तम्मामायुष्मन्तं वर्चस्वन्तम्मनुष्येषु कुरु

वा॒योश्च॑ त्वा॒ऽपां च॒ भ्राज॑से जुहोमि सुव॒र्विद॑सि सुव॑र्मा
 मा हा॑सीन्माह॑ सुव॑र्हासिष॒म्मा मा॑ सुव॑र्हासीन्मयि॑
 मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मय्य॒ग्निस्तेजो॑ दधातु मयि॑ मे॒धाम्मयि॑
 प्र॒जाम्मयीन्द्र॑ इन्द्रि॒यं द॑धातु मयि॑ मे॒धाम्मयि॑ प्र॒जाम्मयि॑
 सूर्यो॑ भ्राजो॑ दधातु॥ २॥

ख्यत्रस्य च मयि त्रयोविंशतिश्च॥१॥ [१]

वा॒युर्हि॑ क॒र्ताऽग्निः॑ प्र॒स्तोता॑ प्र॒जाप॑तिः साम्
 बृ॒ह॒स्पति॑रु॒द्गाता॑ वि॒श्वे दे॒वा उ॑पगा॒तारो॑ म॒रुतः॑ प्र॒तिह॑र्तार
 इन्द्रो॑ नि॒धनं॑ ते दे॒वाः प्रा॑णभृ॒तः प्रा॑ण॒म्मयि॑ दध॒त्वेत॑द्वै
 सर्व॑मध्व॒र्युरु॑पाकुर्वन्नु॒द्गातृ॑भ्य॑ उ॒पाक॑रोति ते दे॒वाः
 प्रा॑णभृ॒तः प्रा॑ण॒म्मयि॑ दध॒त्वित्या॑हैतदे॒व सर्व॑मा॒त्मन्ध॑त्त
 इडा॑ दे॒वहू॑र्मनु॒र्यज्ञ॑नीर्बृ॒ह॒स्पति॑रुक्थाम॒दानि॑ श॑सिष॒द्विश्वे॑
 दे॒वाः॥ ३॥

सू॒क्तवा॑चः पृथि॑वि मात॒र्मा मा॑ हि॑सी॒र्मधु॑ मनिष्ये मधु॑
 जनिष्ये मधु॑ वक्ष्यामि मधु॑ वदिष्यामि मधु॑मतीं दे॒वेभ्यो॑
 वाच॑मुद्यास॑ शुश्रू॒षेण्या॑म्मनुष्ये॒भ्यस्त॑म्मा दे॒वा अ॑वन्तु

शोभायै पितरोऽनु मदन्तु॥४॥

श॒ऽसिष॒द्विश्वे॑ दे॒वा अ॒ष्टाविं॑शतिश्च॥२॥ [२]

वस॑वस्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ गाय॑त्रेण॒ छन्द॑सा॒ऽग्नेः प्रि॒यम्पाथ॑
उपे॑हि रु॒द्रास्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ त्रैष्टु॑भेन॒ छन्द॑सेन्द्र॒स्य प्रि॒यम्पाथ॑
उपे॑ह्यादित्यास्त्वा॒ प्र वृ॑हन्तु॒ जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑
प्रि॒यम्पाथ॑ उपे॑हि॒ मान्दा॑सु ते शुक्र शुक्र॒मा धू॑नोमि भ॒न्दना॑सु
कोत॑नासु नूत॑नासु रेशी॑षु मे॒षीषु॑ वाशी॑षु वि॒श्वभृ॑त्सु मा॒ध्वीषु॑
ककु॑हासु श॒क्करी॑षु॥५॥

शु॒क्रासु॑ ते शुक्र शु॒क्रमा धू॑नोमि शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ गृ॒ह्णाम्य॒हो
रूपे॑ण॒ सूर्य॑स्य र॒श्मिभिः॑। आ॒ऽस्मिन्नु॒ग्रा अ॑चुच्यवु॒र्दिवो॑ धारा॑
अस॑श्चत। क॒कुह॑ रूपं वृ॒षभ॑स्य॒ रोच॑ते बृ॒हत्सोमः॑ सोम॑स्य
पुरो॑गाः शु॒क्रः शु॒क्रस्य॑ पुरो॑गाः। यत्ते॑ सो॒मादा॑भ्यं॒ नाम॒ जागृ॑वि
तस्मै॑ ते सोम॒ सोमा॑य॒ स्वाहो॑शित्कं दे॒व सोम॑ गाय॑त्रेण॒
छन्द॑सा॒ऽग्नेः॥६॥

प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑हि व॒शी त्वं दे॒व सोम॑ त्रैष्टु॑भेन॒
छन्द॑सेन्द्र॒स्य प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑ह्य॒स्मत्स॑खा॒ त्वं दे॒व सोम॑
जाग॑तेन॒ छन्द॑सा॒ विश्वे॑षां दे॒वानां॑ प्रि॒यम्पाथो॑ अपी॑ह्या नः॒

प्राण एतु परावत आन्तरिख्याद्विस्परि। आयुः पृथिव्या
 अध्यमृतमसि प्राणाय त्वा। इन्द्राग्नी मे वर्चः कृणुतां वर्चः
 सोमो बृहस्पतिः। वर्चो मे विश्वे देवा वर्चो मे धत्तमश्विना।
 दधन्वे वा यदीमनु वोचद्वह्मणि वेरु तत्। परि विश्वानि
 काव्या नेमिश्चक्रमिवाभवत्॥७॥

शक्ररीष्वग्नेर्बृहस्पतिः पञ्चविंशतिश्च॥३॥ ————— [३]

एतद्वा अपां नामधेयं गुह्यं यदाधावा मान्दासु ते
 शुक्र शुक्रमा धूनोमीत्याहापामेव नामधेयेन गुह्येन दिवो
 वृष्टिमव रुन्दे शुक्रं ते शुक्लेण गृह्णामीत्याहैतद्वा अहो रूपं
 यद्रात्रिः सूर्यस्य रश्मयो वृष्ट्या ईशतेऽहं एव रूपेण सूर्यस्य
 रश्मिभिर्दिवो वृष्टिं च्यावयत्याऽस्मिन्नुग्राः॥८॥

अचुच्यवुरित्याह यथायजुरेवैतत्ककुहं रूपं वृषभस्य
 रोचते बृहदित्याहैतद्वा अस्य ककुहं रूपं यद्वृष्टीं रूपेणैव
 वृष्टिमव रुन्दे यत्ते सोमादाभ्यं नाम जागृवीत्याहैष ह वै
 हविषा हविर्यजति योऽदाभ्यं गृहीत्वा सोमाय जुहोति परा
 वा एतस्यायुः प्राण एति॥९॥

योऽंशुं गृह्णात्या नः प्राण एतु परावत इत्याहायुरेव

प्राणमात्मन्धत्तेऽमृतमसि प्राणाय त्वेति हिरण्यमभि
 व्यनित्यमृतं वै हिरण्यमायुः प्राणोऽमृतैर्नैवायुरात्मन्धत्ते
 शतमानम्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठत्यप उप स्पृशति भेषजं वा आपो भेषजमेव
 कुरुते॥१०॥

उग्रा एत्यापस्त्रीणि च॥४॥ [४]

वायुरसि प्राणो नाम सवितुराधिपत्येऽपानम्मे
 दाश्चर्खुरसि श्रोत्रं नाम धातुराधिपत्य आयुर्मे दा
 रूपमसि वर्णो नाम बृहस्पतेराधिपत्ये प्रजाम्मे दा ऋतमसि
 सत्यं नामेन्द्रस्याधिपत्ये र्षत्रम्मे दा भूतमसि भव्यं नाम
 पितृणामाधिपत्येऽपामोषधीनां गर्भं धा ऋतस्य त्वा व्योमन
 ऋतस्य॥११॥

त्वा विभूमन ऋतस्य त्वा विधर्मण ऋतस्य त्वा
 सत्यायर्तस्य त्वा ज्योतिषे प्रजापतिर्विराजमपश्यत्तया भूतं
 च भव्यं चासृजत् तामृषिभ्यस्तिरोऽदधात्तां जमदग्निस्तपसा-
 ऽपश्यत्तया वै स पृथ्वीन्कामानसृजत् तत्पृथ्वीनाम्पृथिव्यम्
 यत्पृथ्वी गृह्यन्ते पृथ्वीनेव तैः कामान् यजमानोऽव रुन्दे

वा॒युर॑सि प्रा॒णः॥१२॥

नामेत्या॑ह प्रा॒णापा॒नावे॒वाव॑ रु॒न्द्धे च॑ख्यु॒रसि॑ श्रोत्रं
नामेत्या॑हायु॒रेवा॑व॑ रु॒न्द्धे रू॒पम॑सि॒ वर्णो॑ नामेत्या॑ह
प्र॒जामे॒वाव॑ रु॒न्द्ध ऋ॒तम॑सि॒ सत्यं॑ नामेत्या॑ह ख्य॒त्रमे॒वाव॑
रु॒न्द्धे भू॒तम॑सि॒ भव्यं॑ नामेत्या॑ह प॒शवो॑ वा अ॒पामोष॑धीनां
गर्भः॑ प॒शूने॒व॥१३॥

अ॒व॑ रु॒न्द्ध ए॒ताव॑द्वै पु॒रुष॑म्प॒रित॑स्तदे॒वाव॑ रु॒न्द्ध ऋ॒तस्य॑ त्वा
व्यो॒मन॑ इत्या॑हेयं वा ऋ॒तस्य॑ व्यो॒मेमा॑मे॒वाभि॑ जंयत्यृ॒तस्य॑ त्वा
विभू॑मन॒ इत्या॑हान्तरि॒ख्यं वा ऋ॒तस्य॑ विभू॑मान्तरि॒ख्यमे॒वाभि॑
जंयत्यृ॒तस्य॑ त्वा वि॒धर्म॑ण॒ इत्या॑ह द्यौ॒र्वा ऋ॒तस्य॑ वि॒धर्म॑
दि॒वमे॒वाभि॑ जंयत्यृ॒तस्य॑॥१४॥

त्वा स॒त्यायेत्या॑ह दि॒शो वा ऋ॒तस्य॑ स॒त्यं दि॒शं ए॒वाभि॑
जंयत्यृ॒तस्य॑ त्वा ज्योति॑ष॒ इत्या॑ह सु॒वर्गो॑ वै लो॒क
ऋ॒तस्य॑ ज्योतिः॑ सु॒वर्गमे॒व लो॒कम॑भि॒ जंयत्ये॒ताव॑न्तो॒ वै
दे॒वलो॒कास्ता॑ने॒वाभि॑ जंयति॒ दश॑ सम्प॑द्यन्ते॒ दशा॑ख्यरा
वि॒राड॑न्न॒ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति॥१५॥

व्योमन ऋतस्य प्राणः पशूनेव विधर्म दिवमेवाभि जंयत्यृतस्य षट्त्वारिंशच्च॥५॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेन नावारुन्धत् तत्परैरवारुन्धत्
 तत्पराणाम्परत्वम् यत्परै गृह्यन्ते यदेव यज्ञेन नावरुन्धे
 तस्यावरुद्धौ यम्प्रथमं गृह्णातीममेव तेन लोकमभि जयति
 यं द्वितीयमन्तरिक्षं तेन यं तृतीयममुमेव तेन लोकमभि
 जयति यदेते गृह्यन्ते एषां लोकानामभिजित्यै॥१६॥

उत्तरेष्वहःस्वमुतोऽर्वाश्चो गृह्यन्तेऽभिजित्यैवेमाल्लोकान्पुनरि-
 लोकम्प्रत्यवरोहन्ति यत्पूर्वेष्वहःस्वितः पराश्चो गृह्यन्ते
 तस्मादितः पराश्च इमे लोका यदुत्तरेष्वहःस्वमुतो-
 ऽर्वाश्चो गृह्यन्ते तस्मादमुतोऽर्वाश्च इमे लोकास्तस्माद-
 यांतयाम्नो लोकान्मनुष्या उप जीवन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
 कस्मात्सत्यादद्ध्य ओषधयः सम्भवन्त्योषधयः॥१७॥

मनुष्याणामन्नम्प्रजापतिम्प्रजा अनु प्र जायन्त इति
 परानन्विति ब्रूयाद्यद्गृह्णात्यद्ध्यस्त्वौषधीभ्यो गृह्णामीति
 तस्मादद्ध्य ओषधयः सम्भवन्ति यद्गृह्णात्योषधीभ्यस्त्वा
 प्रजाभ्यो गृह्णामीति तस्मादोषधयो मनुष्याणामन्नम् यद्गृह्णाति
 प्रजाभ्यस्त्वा प्रजापतये गृह्णामीति तस्मात्प्रजापतिम्प्रजा
 अनु प्र जायन्ते॥१८॥

प्रजापतिर्देवासुरानसृजत् तदनु यज्ञोऽसृज्यत यज्ञं
 छन्दांसि ते विष्वञ्चो व्यक्रामन्त्सोऽसुराननु यज्ञो-
 ऽपाक्रामद्यज्ञं छन्दांसि ते देवा अमन्यन्तामी वा
 इदमभूवन् यद्वयं स्म इति ते प्रजापतिमुपाधावन्त्सो-
 ऽब्रवीत्प्रजापतिश्छन्दसां वीर्यमादाय तद्वः प्र दास्यामीति
 स छन्दसां वीर्यम्॥१९॥

आदाय तदेभ्यः प्रायच्छत्तदनु छन्दांस्यपाक्रामञ्छन्दांसि
 यज्ञस्ततो देवा अभवन्परासुरा य एवं छन्दसां वीर्यं वेदा
 श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे वषट्कारो भवत्यात्मना
 पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति ब्रह्मवादिनो वदन्ति कस्मै
 कमध्वर्युरा श्रावयतीति छन्दसां वीर्यायेति ब्रूयादेतद्वै॥२०॥

छन्दसां वीर्यमा श्रावयास्तु श्रौषड्यज्ञ ये यजामहे
 वषट्कारो य एवं वेद सर्वार्यैरेव छन्दोभिरर्चति यत्किं
 चार्चति यदिन्द्रो वृत्रमहन्नमेध्यं तद्यद्यतीनपावपदमेध्यं तदथ
 कस्मादैन्द्रो यज्ञ आ सऽस्थातोरित्याहुरिन्द्रस्य वा एषा
 यज्ञिया तनूर्यद्यज्ञस्तामेव तद्यजन्ति य एवं वेदोपैनं यज्ञो

नमति॥२१॥

स छन्दसां वीर्यं वा एव तदष्टौ च॥७॥ [७]

आयुर्दा अग्ने हविषो जुषाणो घृतप्रतीको घृतयोनिरेधि।
घृतम्पीत्वा मधु चारु गव्यम्पितेव पुत्रमभि रंख्यतादिमम्।
आ वृश्च्यते वा एतद्यजमानोऽग्निभ्यां यदेनयोः
शृतंकृत्याथान्यत्रावभृथमवैत्यायुर्दा अग्ने हविषो जुषाण
इत्यवभृथमवैष्यञ्जुहुयादाहुत्यैवैनौ शमयति नार्तिमाच्छति
यजमानो यत्कुसीदम्॥२२॥

अप्रतीत्तम्मयि येन यमस्य बलिना चरामि। इहैव
सन्निरवदये तदेतत्तदग्ने अनृणो भवामि। विश्वलोप
विश्वदावस्य त्वासञ्जुहोम्यग्धादेकोऽहुतादेकः समसनादेकः।
ते नः कृण्वन्तु भेषजं सदः सहो वरेण्यम्। अयं नो
नभसा पुरः सङ्स्फानो अभि रंख्यतु। गृहाणामसंमत्यै
बहवो नो गृहा असन्। स त्वं नः॥२३॥

नभसस्पत ऊर्जं नो धेहि भद्रया। पुनर्नो नष्टमा कृधि
पुनर्नो रयिमा कृधि। देवं सङ्स्फान सहस्रपोषस्यैशिषे
स नो रास्वाज्यानिं रायस्पोषं सुवीर्यं संवत्सरीणां

स्वस्तिम्। अग्निर्वाव यम इयं यमी कुसीदं वा एतद्यमस्य
यजमान आ दत्ते यदोषधीभिर्वेदिः स्तृणाति यदनुपौष्य
प्रयायाद्भीवबद्धमेनम्॥ २४॥

अमुष्मिँल्लौके नैनीयेरन् यत्कुसीदमप्रतीत्तम्मयीत्युपौषतीहैव
सन् यमं कुसीदं निरवदायानृणः सुवर्गं लोकमेति यदि
मिश्रमिव चरेदञ्जलिना सक्तून्प्रदाव्ये जुहुयादेष वा
अग्निर्वैश्वानरो यत्प्रदाव्यः स एवैनः स्वदयत्यह्नां
विधान्यामेकाष्टकायामपूपं चतुःशरावम्पक्त्वा प्रातरेतेन
करष्मुपौषेद्यदि॥ २५॥

दहति पुण्यसमम्भवति यदि न दहति पापसममेतेन ह
स्म वा ऋषयः पुरा विज्ञानेन दीर्घसत्रमुप यन्ति यो वा
उपद्रष्टारमुपश्रोतारमनुख्यातारं विद्वान् यजते सममुष्मिँल्लौक
इष्टापूर्तेन गच्छतेऽग्निर्वा उपद्रष्टा वायुरुपश्रोताऽऽ- दित्यो-
ऽनुख्याता तान् य एवं विद्वान् यजते सममुष्मिँल्लौक
इष्टापूर्तेन गच्छतेऽयं नो नभसा पुरः॥ २६॥

इत्याहाऽग्निर्वै नभसा पुरोऽग्निमेव तदाहैतन्मै गोपायेति
स त्वं नो नभसस्पत इत्याह वायुर्वै नभसस्पतिर्वायुमेव

तदा॑है॒तन्मै॑ गोपा॒येति॑ दे॒वं स॒ꣳस्फा॒नेत्या॑हा॒सौ वा आ॑दि॒त्यो
दे॒वः स॒ꣳस्फा॒नं आ॑दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मै॑ गोपा॒येति॑॥२७॥

कुसी॑दन्त्वन्नं ए॒नमो॑षे॒द्यदि॑ पुर आ॑दि॒त्यमे॒व तदा॑है॒तन्मै॑ गोपा॒येति॑॥८॥ [८]

ए॒तं यु॒वा॒न॒म्परि॑ वो द॒दामि॑ ते॒न क्री॑ड॒न्तीश्च॑रत प्रि॒येण॑।
मा नः॑ शा॒प्त ज॒नुषा॑ सु॒भागा॑ रा॒यस्पोषे॑ण॒ समि॑षा म॒देम।
नमो॑ महि॒म्न उ॒त च॑ख्यु॒षे ते म॑रु॒ताम्पि॑त॒स्तद॑हं गृ॒णामि॑।
अ॒नु म॒न्यस्व॑ सु॒यजा॑ य॒जाम॒ जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु ह॒व्यम्।
दे॒वाना॑मेष॒ उप॑ना॒ह आ॑सी॒दपां॑ गर्भ॒ ओष॑धीषु न्य॒क्तः। सोम॑स्य
द्र॒प्सम॑वृणीत पू॒षा॥२८॥

बृ॒हन्न॑द्रि॒रभ॑वत्तदे॒षाम्। पि॒ता व॒थ्साना॑म्पति॒रघ्नि॑याना॒मथो॑
पि॒ता म॑ह॒तां ग॑र्गरा॒णाम्। व॒थ्सो ज॒रायुं॑ प्र॒तिधु॑क्पी॒यूषं॑
आ॒मि॒ख्या म॑स्तु घृ॒तम॑स्य॒ रेतः॑। त्वां गा॒वोऽवृ॑णत रा॒ज्याय॑
त्वाꣳ ह॑वन्त म॒रुतः॑ स्व॒र्काः। वर्ष्म॑न्ख॒त्रस्य॑ क॒कुभि॑
शि॒श्रिया॑णस्ततो॑ न उ॒ग्रो वि भ॑जा॒ वसू॑नि। व्यृ॒द्धेन॒ वा ए॒ष
प॒शुना॑ यज॒ते य॒स्यैता॑नि॒ न क्रि॑यन्त॑ ए॒ष ह॒ त्वै स॑मृ॒द्धेन॒
यज॒ते य॒स्यैता॑नि॒ क्रि॑यन्ते॑॥२९॥

पू॒षा क्रि॑यन्त॑ ए॒षोऽष्टौ॑ च॑॥९॥ [९]

सूर्यो देवो दिविषद्भ्यो धाता रूषत्राय वायुः प्रजाभ्यः।
 बृहस्पतिस्त्वा प्रजापतये ज्योतिष्मतीं जुहोतु। यस्यास्ते
 हरितो गर्भोऽथो योनिर्हिरण्ययी। अङ्गान्यहुता यस्यै तां
 देवैः समजीगमम्। आ वर्तन वर्तय नि निवर्तन वर्तयेन्द्र
 नर्दबुद। भूम्याश्चतस्रः प्रदिशस्ताभिरा वर्तया पुनः। वि ते
 भिनद्धि तकरीं वि योनिं वि गवीन्यौ। वि॥३०॥

मातरं च पुत्रं च वि गर्भं च जरायुं च। बहिस्ते अस्तु
 बालिति। उरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुः पवमानो धीरं आनञ्ज
 गर्भम्। एकपदी द्विपदी त्रिपदी चतुष्पदी पञ्चपदी षट्पदी
 सप्तपद्यष्टापदी भुवनानुं प्रथतां स्वाहा। मही द्यौः पृथिवी
 च न इमं यज्ञमिमिख्यताम्। पिपृतां नो भरीमभिः॥३१॥

गवीन्यौ वि चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

इदं वामास्ये हविः प्रियमिन्द्राबृहस्पती। उक्थम्मदंश्च
 शस्यते। अयं वाम्परिं षिच्यते सोमं इन्द्राबृहस्पती।
 चारुर्मदाय पीतये। अस्मे इन्द्राबृहस्पती रयिं धत्तं
 शतग्विनम्। अश्वावन्तं सहस्रिणम्। बृहस्पतिर्नः परि पातु
 पश्चादुतोत्तरस्मादधरादघायोः। इन्द्रः पुरस्तादुत मध्यतो नः

सखा॒ सखि॑भ्यो॒ वरि॑वः कृ॒णोतु॑ । वि ते॒ विष्व॒ग्वात॑जूतासो
अग्ने॒ भामा॑सः ॥ ३२ ॥

शु॒चे शुच॑यश्चरन्ति । तु॒वि॒म्र॒ख्यासो॑ दि॒व्या नव॑ग्वा॒ वना॑
वन॑न्ति धृ॒ष॒ता रु॒जन्तः॑ । त्वा॒म॒ग्ने मा॒नु॒षी॒रीड॑ते वि॒शो
हो॒त्रा॒विदं॑ वि॒वि॒चि॑ रत्न॒धात॑मम् । गुहा॒ सन्तः॑ सु॒भग
वि॒श्वद॑र्शतं तु॒विष्म॑णसः॑ सु॒यजं॑ घृ॒त॒श्रिय॑म् । धा॒ता द॑दातु
नो र॒यिमी॑शा॒नो जग॑त॒स्पतिः॑ । स नः॑ पू॒र्णेन॑ वा॒वनत् । धा॒ता
प्र॒जाया॑ उ॒त रा॒य ई॑शे धा॒तेदं॑ वि॒श्व॒म्भुव॑नं ज॒जान॑ । धा॒ता
पु॒त्रं यज॑मानाय॒ दाता॑ ॥ ३३ ॥

तस्मा॑ उ ह॒व्यं घृ॒तव॑द्विधे॒म । धा॒ता द॑दातु नो
र॒यि॒म्राची॑ जी॒वातु॑म॒खि॒ताम् । व॒यं दे॒वस्य॑ धी॒महि॑ सु॒म॒तिः
स॒त्यरा॑ध॒सः । धा॒ता द॑दातु दा॒शुषे॑ व॒सूनि॑ प्र॒जाका॑माय
मी॒दुषे॑ दुरो॒णे । तस्मै॑ दे॒वा अ॒मृताः॑ सं व्य॑यन्तां वि॒श्वे दे॒वासो॑
अदि॑तिः स॒जोषाः॑ । अनु॑ नोऽद्या॒नुम॑तिर्य॒ज्ञं दे॒वेषु॑ म॒न्यता॑म् ।
अ॒ग्निश्च॑ ह॒व्यवा॑हनो भव॑तां दा॒शुषे॑ म॒यः । अ॒न्विद॑नुमते॒
त्वम् ॥ ३४ ॥

म॒न्या॑सै शं च॑ नः कृ॒धि । ऋ॒त्वे द॑ख्याय नो हि॒नु प्र

ण॒ आयू॑र॒षि तारि॑षः। अनु॑ मन्यतामनु॑मन्यमाना प्र॒जाव॑न्त॒
 र॒यिम॑र॒खीय॑माणम्। तस्यै॑ व॒यः हेड॑सि मापि॑ भूम् सा नो॑
 दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु। यस्या॑मिदम्प्रदिशि॒ यद्वि॑रोचते-
 ऽनु॑मतिम्प्रति॑ भूषन्त्यायवः। यस्या॑ उ॒पस्थं॑ उ॒र्वन्तरि॑ख्य॒ सा
 नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु॥ ३५॥

रा॒काम॒हः सु॒हवा॑ सु॒ष्टुती॑ हु॒वे शृ॒णोतु॑ नः सु॒भगा॒
 बोध॑तु॒ त्मना॑। सी॒व्यत्व॑पः सू॒च्याऽच्छि॑द्यमानया॒ ददा॑तु
 वी॒रः श॑तदायमुक्थ्यम्। यास्ते॑ राके सु॒म॒तयः॑ सु॒पेश॑सो
 याभि॑र्ददा॒सि दा॒शुषे॑ वसू॒नि। ताभि॑र्नो अ॒द्य सु॒मना॑
 उ॒पाग॑हि स॒हस्र॑पोषः सु॒भगे॑ ररा॒णा। सिनी॑वालि॒ या
 सु॒पा॒णिः। कु॒हूम्हः सु॒भगा॑ वि॒द्वना॑प॒सम॒स्मिन् य॒ज्ञे सु॒हवा॑
 जो॒हवी॑मि। सा नो॑ ददातु श्रव॑णम्पित॒ृणां तस्या॑स्ते दे॒वि
 ह॒विषा॑ विधेम। कु॒हूर्दे॒वाना॑म॒मृत॑स्य॒ पत्नी॑ ह॒व्या नो॑ अ॒स्य
 ह॒विषा॑श्चिकेतु। सं दा॒शुषे॑ कि॒रतु॑ भूरि॑ वामः रा॒यस्पोष॑
 चि॒कि॒तुषे॑ दधातु॥ ३६॥

भामा॑सो दा॒ता त्वम॑न्तरि॒ख्यः सा नो॑ दे॒वी सु॒हवा॒ शर्म॑ यच्छतु श्रव॑णं

चतुर्विंशतिश्च॥११॥ _____ [११]

वि वा एतस्या वांयो इमे वै चित्तश्चाग्निर्भूतानां देवा वा अभ्यातानानृताषाड्वाष्ट्रकामाय देविका
वास्तोष्पते त्वमग्ने बृहदेकादश॥११॥ वि वा एतस्येत्याह मृत्युर्गन्धर्वोऽव रुन्धे मध्यतस्त्वमग्ने
बृहत्थद्वत्वारिंशत्॥४६॥ वि वा एतस्य प्रियासः॥ _____ [१२]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

वि वा एतस्य यज्ञ ऋध्यते यस्य हविरन्तिरिच्यते सूर्यो
देवो दिविषद्भ्य इत्याह बृहस्पतिना चैवास्य प्रजापतिना च
यज्ञस्य व्यृद्धमपि वपति रख्यांसि वा एतत्पशुः संचन्ते
यदेकदेवत्य आलब्धो भूयान्भवति यस्यास्ते हरितो गर्भ
इत्याह देवत्रैवेनां गमयति रख्यसामपहत्या आ वर्तन
वर्तयेत्याह॥१॥

ब्रह्मणैवेनमा वर्तयति वि ते भिनद्धि तकुरीमित्याह
यथायजुरेवैतदुरुद्रप्सो विश्वरूप इन्दुरित्याह प्रजा वै पशव
इन्दुः प्रजयैवेनम्पशुभिः समर्धयति दिवं वै यज्ञस्य व्यृद्धं
गच्छति पृथिवीमतिरिक्तन्तद्यत्र शमयेदार्तिमाच्छेद्यजमानो
मही द्यौः पृथिवी च न इति॥२॥

आह द्यावापृथिवीभ्यामेव यज्ञस्य व्यृद्धं चातिरिक्तं च
 शमयति नार्तिमाच्छति यजमानो भस्मनाभि समूहति
 स्वगाकृत्या अथो अनयोर्वा एष गर्भोऽनयोरेवैनं दधाति
 यदेवद्येदति तद्वेचयेद्यन्नावद्येत्पशोरालब्धस्य नावं द्येत्
 पुरस्तान्नाभ्या अन्यदेवद्येदुपरिष्ठादन्यत्पुरस्ताद्वै नाभ्यै॥३॥

प्राण उपरिष्ठादपानो यावानेव पशुस्तस्यावं द्यति
 विष्णवे शिपिविष्टाय जुहोति यद्वै यज्ञस्यातिरिच्यते
 यः पशोर्भूमा या पुष्टिस्तद्विष्णुः शिपिविष्टोऽतिरिक्त
 एवातिरिक्तं दधात्यतिरिक्तस्य शान्त्या अष्टाप्रृङ्गिरण्यं
 दखिणाऽष्टापदी ह्येषात्मा नवमः पशोरास्या अन्तरकोश
 उष्णीषेणाविष्टितम्भवत्येवमिव हि पशुरुल्बमिव चर्मव
 मासमिवास्थीव यावानेव पशुस्तमात्वावं रुद्धे यस्यैषा
 यज्ञे प्रायश्चित्तिः क्रियत इष्ट्वा वसीयान्भवति॥४॥

वर्तयेत्याह न इति वै नाभ्या उल्बमिवैकं विशतिश्च॥१॥ [१]

आ वायो भूष शुचिपा उप नः सहस्रं ते नियुतो विश्ववार।
 उपो ते अन्धो मद्यमयामि यस्य देव दधिषे पूर्वपेयम्।
 आकूत्यै त्वा कामाय त्वा समृधे त्वा किक्किटा ते मनः

प्रजापतये स्वाहा किक्किटा ते प्राणं वायवे स्वाहा किक्किटा
ते चख्युः सूर्याय स्वाहा किक्किटा ते श्रोत्रं द्यावापृथिवीभ्यां
स्वाहा किक्किटा ते वाचं सरस्वत्यै स्वाहा ॥ ५ ॥

त्वं तुरीयां वशिनीं वशासिं सकृद्यत्वा मनसा
गर्भं आशयत्। वशा त्वं वशिनीं गच्छ देवान्भूतयाः
सन्तु यजमानस्य कामाः। अजासिं रयिष्ठा पृथिव्यां
सीदोर्ध्वान्तरिक्षमुप तिष्ठस्व दिवि ते बृहद्वाः। तन्तुं
तन्वन्नजसो भानुमन्विहि ज्योतिष्मतः पथो ररख धिया
कृतान्। अनुल्बणं वयत जुगुवामपो मनुर्भव जनया दैव्यं
जनम्। मनसो हविरसि प्रजापतेर्वर्णो गात्राणां ते गात्रभाजो
भूयास्म ॥ ६ ॥

सरस्वत्यै स्वाहा मनुस्त्रयोदश च ॥ २ ॥ [२]

इमे वै सहास्तान्ते वायुर्व्यवात्ते गर्भमदधातान्तं सोमः
प्राजनयदग्निरग्रसत् स एतम्प्रजापतिराग्नेयमृष्टाकपाल-
मपश्यत्तं निरवपत्तेनैवैनामग्नेरधि निरक्रीणात्तस्मादप्यन्यदेवत्याम्
आग्नेयमृष्टाकपालम्पुरस्तान्निर्वपेदग्ने- रेवैनामधि निष्क्रीया
लभते यत् ॥ ७ ॥

वा॒युर्व्य॑वा॒त्तस्मा॑द्वा॒यव्या॑ यदि॒मे गर्भ॑मद॒धातां॑ तस्मा॑द्वा॒वापृ॑थि॒
 यत्सोमः॑ प्राज॑नयद॒ग्निर॑ग्र॒सत् तस्मा॑द॒ग्रीषो॑मीया॒
 यद॒नयो॑र्वि॒यत्यो॑र्वा॒गव॑द॒त्तस्मा॑त्सार॒स्वती॑ यत्प्र॒जाप॑तिर॒ग्रेरधि॑
 नि॒रक्री॑णा॒त्तस्मा॑त्प्राजाप॒त्या सा वा ए॒षा सर्व॑दे॒वत्या॑ यद॒जा
 व॒शा वा॑य॒व्यामा॑ ल॒भेत् भूति॑कामो वा॒युर्वै र॒खेपि॑ष्ठा दे॒वता॑
 वा॒युमे॒व स्वेन॑ ॥८॥

भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ स ए॒वैन॒म्भूतिं॑ गमयति
 द्या॒वापृ॑थि॒व्यामा॑ ल॒भेत् कृ॒षमा॑णः प्र॒तिष्ठाका॑मो दि॒व ए॒वास्मै॑
 प॒र्जन्यो॑ व॒र्षति॒ व्य॑स्यामोष॒धयो॑ रोहन्ति॒ सु॒मर्धु॑कमस्य
 स॒स्यम्भ॑वत्य॒ग्रीषो॑मीया॒मा ल॒भेत् यः का॒मये॒तान्न॑वान॒न्नादः॑
 स्या॒मित्य॒ग्निनै॒वान्न॑मव॒ रु॒द्धे सोमै॑ना॒न्नाद्य॑मन्न॒वाने॒वान्ना॒दो
 भ॑वति॒ सार॒स्वती॑मा ल॒भेत् यः ॥९॥

ई॒श्वरो॑ वा॒चो व॑दि॒तोः स॒न्वाचं॑ न वदे॒द्वाग्वै॑ सर॒स्वती॑
 सर॑स्वतीमे॒व स्वेन॑ भा॒गधे॑ये॒नोप॑ धावति॒ सैवा॒स्मिन्वाचं॑ दधाति
 प्राजाप॒त्यामा॑ ल॒भेत् यः का॒मये॒तान॑भिजित॒मभि॑ ज॒येय॑मिति
 प्र॒जाप॑तिः सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वान॑भि- जित॒मभि॑ ज॒यति॑
 वा॒यव्य॑योपाक॑रोति वा॒योरे॒वैना॑मव॒रु॒ध्या ल॒भत् आकू॑त्यै त्वा
 का॒माय॑ त्वा ॥१०॥

इत्याह यथायजुरेवैतत्किंकिटाकारं जुहोति किंकिटाकारेण
 वै ग्राम्याः पशवो रमन्ते प्रारण्याः पतन्ति यत्किंकिटाकारं
 जुहोति ग्राम्याणां पशूनां धृत्यै पर्यग्नौ क्रियमाणे जुहोति
 जीवन्तीमेवैनां सुवर्गं लोकङ्गमयति त्वं तुरीयां वशिनीं
 वशासीत्याह देवत्रैवेनां गमयति सत्याः सन्तु यजमानस्य
 कामा इत्याहैष वै कामः॥११॥

यजमानस्य यदनार्त उद्वचं गच्छति तस्मादेवमाहाजासि
 रयिष्ठेत्याहैष्वेवैनां लोकेषु प्रतिं षापयति दिवि ते बृहद्वा
 इत्याह सुवर्ग एवास्मै लोके ज्योतिर्दधाति तन्तुं तन्वन्नजसो
 भानुमन्विहीत्याहेमानेवास्मै लोकाज्योतिष्मतः करोत्यनुल्बणं
 वयत् जोगुवामप इति॥१२॥

आह यदेव यज्ञ उल्बणं क्रियते तस्यैवैषा शान्तिर्मनुर्भव
 जनया दैव्यं जनमित्याह मानव्यो वै प्रजास्ता एवाद्याः
 कुरुते मनसो हविरसीत्याह स्वगाकृत्यै गात्राणां ते
 गात्रभाजो भूयास्मेत्याहाशिषमेवैतामा शास्ते तस्यै वा
 एतस्या एकमेवादिवयजनं यदालब्धायामभ्रः॥१३॥

भवन्ति यदालब्धायामभ्रः स्यादप्सु वा प्रवेशयेत्सर्वा

वा प्राश्रीयाद्यदप्सु प्रवेशयेद्यज्ञवेशसं कुर्यात्सर्वामेव
 प्राश्रीयादिन्द्रियमेवात्मन्धत्ते सा वा एषा त्रयाणामेवावरुद्धा
 संवत्सरसदः सहस्रयाजिनो गृहमेधिनस्त एवैतया
 यजेरन्तेषामेवैषाप्ता॥१४॥

यथस्वेन सारस्वतीमा लभेत् यः कामाय त्वा कामोऽप इत्यग्नौ द्विचत्वारिंशच्च॥३॥[३]

चित्तं च चित्तिश्चाकूतं चाकूतिश्च विज्ञातं च विज्ञानं
 च मनश्च शक्करीश्च दर्शश्च पूर्णमासश्च बृहच्च रथन्तरं च
 प्रजापतिर्जया निन्द्राय वृष्णे प्रायच्छदुग्रः पृतनाज्येषु तस्मै
 विशः समनमन्त सर्वाः स उग्रः स हि हव्यो बभूव
 देवासुराः संयत्ता आसन्थ्स इन्द्रः प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा
 एताञ्जयान्प्रायच्छत्तानजुहोत्ततो वै देवा असुरानजयन् य-
 दजयन्तञ्जयानां जयत्वः स्पर्धमानेनैते होतव्या जयत्येव
 ताम्पृतनाम्॥१५॥

उप पञ्चविंशतिश्च॥४॥[४]

अग्निर्भूतानामधिपतिः स मावत्विन्द्रो ज्येष्ठानां
 यमः पृथिव्या वायुरन्तरिक्षस्य सूर्यो दिवश्चन्द्रमा
 नख्यत्राणाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणो मित्रः सत्यानां वरुणोऽपाः

समुद्रः स्रोत्यानामन्नं साम्राज्यानामधिपति तन्मावतु
 सोम ओषधीनां सविता प्रसवानां रुद्रः पशूनां त्वष्टा
 रूपाणां विष्णुः पर्वतानाम्मरुतो गुणानामधिपतयस्ते
 मावन्तु पितरः पितामहाः परेऽवरे ततोस्ततामहा इह
 मावत। अस्मिन्ब्रह्मन्स्मिन्खत्रेऽस्यामाशिष्यस्याम्पुरोधाया-
 मस्मिन्कर्मन्स्यां देवहृत्याम्॥१६॥

अवरे सप्तदश च॥५॥ [५]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते देवा
 एतानभ्यातानानपश्यन्तानभ्यातन्वत यद्देवानां कर्मासीदार्ध्यत
 तद्यदसुराणां न तदार्ध्यत येन कर्मणेश्चेत्तत्र होतव्या
 ऋध्नोत्येव तेन कर्मणा यद्विश्वे देवाः समभरन्तस्मादभ्याताना
 वैश्वदेवा यत्प्रजापतिर्जयान्प्रायच्छुत्तस्माञ्जयाः प्राजापत्याः॥१७॥

यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत तद्राष्ट्रभृतां राष्ट्रभृत्वन्ते देवा
 अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत जयैरजयन्त्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत
 यद्देवा अभ्यातानैरसुरानभ्यातन्वत तदभ्यातानानां अभ्यातानत्वं
 यज्जयैरजयन्तज्जयानां जयत्वं यद्राष्ट्रभृद्भी राष्ट्रमाददत
 तद्राष्ट्रभृतां राष्ट्रभृत्वन्ततो देवा अभवन्परासुरा यो

भ्रातृव्यवा॒न्त्स्यात्स ए॒ताञ्जु॒ह्याद॒भ्याता॒नैरे॒व भ्रातृ॒व्यान्भ्यात॑न्नुते॒
जयै॑र्जयति रा॒ष्ट्रभृ॒द्धी रा॒ष्ट्रमा द॑त्ते भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य
भ्रातृ॒व्यो भव॑ति॥१८॥

प्राजापत्याः सौष्टादंश्च च॥६॥ [६]

ऋ॒ताषा॒टुत॒धा॒माऽग्नि॑र्गन्ध॒र्वस्तस्य॑ौष॒धयोऽप्सर॑स ऊ॒र्जो
नाम॒ स इ॒दम्ब्र॒ह्म ख॒षत्र॑म्पातु ता इ॒दम्ब्र॒ह्म ख॒षत्र॑म्पा॒न्तु
तस्मै॑ स्वाहा ताभ्यः॒ स्वाहा॑ स॒ंहितो॑ वि॒श्वसा॑मा
सूर्यो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॑ मरी॒चयोऽप्सर॑स आ॒युवः॑ सुषु॒म्नः
सूर्य॑रश्मिश्चन्द्र॒मा गन्ध॒र्वस्तस्य॑ नख॒षत्रा॑ण्यप्सर॒सो बे॒कुर॑यो
भुज्युः सु॒प॒र्णो य॒ज्ञो गन्ध॒र्वस्तस्य॑ दखि॒षणा॑ अ॒प्सर॑सः स्त॒वाः
प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा म॒नः॥१९॥

गन्ध॒र्वस्तस्य॑क्सा॒मान्य॑प्सर॒सो वह॑य इषि॒रो वि॒श्वव्य॑चा
वातो॑ गन्ध॒र्वस्तस्या॑पोऽप्सर॒सो मु॒दा भुव॑नस्य पते॒ यस्य॑
त उ॒परि॑ गृ॒हा इ॒ह च॑ स नो॑ रा॒स्वाज्या॑नि॒राय॑स्पोष॒
सुवी॑र्य॒संव॑त्स॒रीणा॑ स्व॒स्तिम्। प॒रमे॑ष्ठ्यधि॒पति॑-
मृत्यु॑र्गन्ध॒र्वस्तस्य॑ वि॒श्वम॑प्सर॒सो भुवः॑ सुखि॒तिः
सुभू॑तिर्भद्र॒कृत्सु॑र्वान्प॒र्जन्यो॑ गन्ध॒र्वस्तस्य॑ वि॒द्युतो॑ऽप्सर॒सो

रुचो दूरेहेतिरमृडयः॥२०॥

मृत्युर्गन्धर्वस्तस्य प्रजा अप्सरसो भीरुवश्चारुः
कृपणकाशी कामो गन्धर्वस्तस्याधयोऽप्सरसः शोचयन्तीर्नाम
स इदम्ब्रह्म खषत्रम्पातु ता इदम्ब्रह्म खषत्रम्पान्तु तस्मै
स्वाहा ताभ्यः स्वाहा स नो भुवनस्य पते यस्य त उपरि
गृहा इह च। उरु ब्रह्मणेऽस्मै खषत्राय महि शर्म यच्छ॥२१॥

मनोऽमृडयष्पट्वारि९शच्च॥७॥ [७]

राष्ट्रकामाय होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रमव
रुन्दे राष्ट्रमेव भवत्यात्मने होतव्या राष्ट्रं वै राष्ट्रभृतो राष्ट्रम्प्रजा
राष्ट्रम्पशवो राष्ट्रं यच्छ्रेष्ठो भवति राष्ट्रेणैव राष्ट्रमव रुन्दे
वसिष्ठः समानानां भवति ग्रामकामाय होतव्या राष्ट्रं वै
राष्ट्रभृतो राष्ट्रं संजाता राष्ट्रेणैवास्मै राष्ट्रं संजातानव रुन्दे
ग्रामी॥२२॥

एव भवत्यधिदेवने जुहोत्यधिदेवन एवास्मै सजातानव
रुन्दे त एनमवरुद्धा उप तिष्ठन्ते रथमुख ओजंस्कामस्य
होतव्या ओजो वै राष्ट्रभृत ओजो रथ ओजंसेवास्मा
ओजोऽव रुद्ध ओजस्व्यैव भवति यो राष्ट्रादपभूतः

स्यात्तस्मै होत॒व्या याव॑न्तोऽस्य॒ रथाः॒ स्युस्तान्ब्रू॒याद्यु॒ङ्घ्रिमिति॑
रा॒ष्ट्रमे॒वास्मै॑ युनक्ति॥ २३ ॥

आहु॑तयो॒ वा ए॒तस्या॑क्लृप्ता॒ यस्य॑ रा॒ष्ट्रं न कल्प॑ते स्वर॒थस्य॑
दखि॑षणं च॒क्रम्प्र॒वृह्य॑ ना॒डीम॒भि जु॑हुया॒दाहु॑तीरे॒वास्य॑
कल्प॑यति ता अ॒स्य कल्प॑माना रा॒ष्ट्रमनु॑ कल्पते संग्रा॒मे
संय॑त्ते होत॒व्या रा॒ष्ट्रं वै रा॑ष्ट्र॒भृतो॑ रा॒ष्ट्रे खलु॑ वा ए॒ते
व्याय॑च्छन्ते॒ ये संग्रा॑मं सं॒यन्ति॒ यस्य॑ पूर्॒वस्य॑ जुह॑ति स
ए॒व भ॑वति॒ जय॑ति॒ तं संग्रा॑मं मा॒न्थुक॑ इ॒ध्मः॥ २४ ॥

भु॒वत्य॑ङ्गारा ए॒व प्र॑ति॒वेष्ट॑माना अ॒मित्रा॑णामस्य॒ सेना॑म्प्रति॒
वेष्ट॑यन्ति॒ य उ॒न्माद्ये॑त्तस्मै होत॒व्या ग॑न्ध॒र्वाप्सर॑सो॒ वा
ए॒तमु॒न्माद॑यन्ति॒ य उ॒न्माद्य॑त्ये॒ते खलु॑ वै ग॑न्ध॒र्वाप्सर॑सो॒
यद्रा॑ष्ट्र॒भृत॑स्तस्मै॒ स्वाहा॑ ताभ्यः॒ स्वाहेति॑ जुहोति॒
तेनै॒वैन॑ञ्छमयति॒ नैय॑ग्रोध॒ औदु॑म्बर॒ आश्व॑त्थः प्ला॒ख्य
इती॒ध्मो भ॑वत्ये॒ते वै ग॑न्ध॒र्वाप्सर॑सां गृ॒हाः स्व॑ ए॒वैनान्॑॥ २५ ॥

आ॒यत॑ने शमयत्यभिचर॑ता प्रतिलो॒मं होत॒व्याः
प्रा॒णाने॒वास्य॑ प्र॒तीचः॒ प्रति॑ यौति॒ तं ततो॑ येन॒ केन॑ च स्तृणुते॒
स्वकृ॑त॒ इरि॑णे जुहोति प्रद॑रे वैत॒द्वा अ॒स्यै नि॒र्ऋ॒तिगृ॑हीतं

निर्ऋतिगृहीत एवैनं निर्ऋत्या ग्राहयति यद्वाचः क्रूरन्तेन
वषट्करोति वाच एवैनं क्रूरेण प्र वृश्चति ताजगार्तिमाच्छति
यस्य कामयेतान्नाद्यम्॥२६॥

आ ददीयेति तस्य सभायामुत्तानो निपद्य भुवनस्य
पत इति तृणानि सं गृह्णीयात्प्रजापतिर्वै भुवनस्य पतिः
प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमा दत्त इदमहममुष्यामुष्यायणस्यान्नाद्यः
हरामीत्याहान्नाद्यमेवास्य हरति षड्विहरति षड्वा
ऋतवः प्रजापतिनैवास्यान्नाद्यमादायर्तवोऽस्मा अनु प्र
यच्छन्ति॥२७॥

यो ज्येष्ठबन्धुरपभूतः स्यात्तः स्थलेऽवसाय्य ब्रह्मोदनं
चतुःशरावम्पक्त्वा तस्मै होतव्या वर्षम् वै राष्ट्रभृतो वर्षम्
स्थलं वर्षमणैवेनं वर्षम् समानानां गमयति चतुःशरावो
भवति दिक्ष्वैव प्रति तिष्ठति रक्षीरे भवति रुचमेवास्मि-
न्दधात्युद्धरति श्रुतत्वाय सर्पिष्वान्भवति मेध्यत्वाय चत्वारं
आर्षेयाः प्राश्नन्ति दिशामेव ज्योतिषि जुहोति॥२८॥

ग्रामी युनक्तीध्मः स्व एवेनान्नाद्यं यच्छन्त्येकान्नपञ्चाशच्च॥८॥ [८]

देविकां निर्वपेत्प्रजाकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि व

खलु वै प्रजाश्छन्दोभिरेवास्मै प्रजाः प्र जनयति प्रथमं धातारं
 करोति मिथुनी एव तेन करोत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते
 राते राका प्र सिनीवाली जनयति प्रजास्वेव प्रजातासु
 कुह्वा वाचं दधात्येता एव निर्वपेत्पशुकामश्छन्दांसि वै
 देविकाश्छन्दांसि॥ २९॥

इव खलु वै पशवश्छन्दोभिरेवास्मै पशून् जनयति प्रथमं
 धातारं करोति प्रैव तेन वापयत्यन्वेवास्मा अनुमतिर्मन्यते
 राते राका प्र सिनीवाली जनयति पशून् प्रजातान्कुह्वा
 प्रतिं ष्ठापयत्येता एव निर्वपेद्भ्रामकामश्छन्दांसि वै
 देविकाश्छन्दांसीव खलु वै ग्रामश्छन्दोभिरेवास्मै
 ग्रामम्॥ ३०॥

अव रुद्धे मध्यतो धातारं करोति मध्यत एवेनं
 ग्रामस्य दधात्येता एव निर्वपेज्ज्योगामयावी छन्दांसि
 वै देविकाश्छन्दांसि खलु वा एतमभि मन्यन्ते यस्य
 ज्योगामयति छन्दोभिरेवैनमगदं करोति मध्यतो धातारं
 करोति मध्यतो वा एतस्याक्लृप्तं यस्य ज्योगामयति मध्यत
 एवास्य तेन कल्पयत्येता एव निः॥ ३१॥

व॒पेद्यं॑ य॒ज्ञो नो॒प॒नमे॒च्छन्दा॑सि॒ वै दे॒वि॒का॒श्छन्दा॑सि॒
 खलु॑ वा ए॒तं नोप॑ नमन्ति॒ यं य॒ज्ञो नो॒प॒नम॑ति प्रथ॒मं धा॒तारं॑
 करोति॑ मुख॒त ए॒वास्मै॑ छन्दा॑सि दधा॒त्युपै॑नं य॒ज्ञो न॑मत्ये॒ता
 ए॒व निर्व॑पेदीजा॒नश्छन्दा॑सि॒ वै दे॒वि॒का या॒तया॑मानीव॒ खलु॑
 वा ए॒तस्य॑ छन्दा॑सि॒ य ई॑जा॒न उ॑त्त॒मं धा॒तारं॑ करोति॥ ३२॥

उ॒परि॑ष्टादे॒वास्मै॑ छन्दा॑स्यया॒तया॑मान्यव॑ रु॒न्द्ध
 उ॒पै॒नमु॑त्तरो य॒ज्ञो न॑मत्ये॒ता ए॒व निर्व॑पेद्य॒म्मेधा॑ नो॒प॒नमे॒च्छन्दा॑सि॒
 वै दे॒वि॒का॒श्छन्दा॑सि॒ खलु॑ वा ए॒तं नोप॑ नमन्ति॒ य॒म्मेधा॑
 नो॒प॒नम॑ति प्रथ॒मं धा॒तारं॑ करोति॑ मुख॒त ए॒वास्मै॑ छन्दा॑सि
 दधा॒त्युपै॑न॒म्मेधा॑ न॑मत्ये॒ता ए॒व निर्व॑पेत्॥ ३३॥

रु॒क्का॑म॒श्छन्दा॑सि॒ वै दे॒वि॒का॒श्छन्दा॑सीव॒ खलु॑
 वै रु॒क्छन्दा॑भिरे॒वास्मि॑न्नुचं॑ दधाति॒ रू॒षी॒रे भ॑वन्ति॒
 रुच॑मे॒वास्मि॑न्दधति॒ मध्य॑तो धा॒तारं॑ करोति॒ मध्य॑त
 ए॒वैनं॑ रु॒चो द॑धाति गाय॒त्री वा अ॑नु॒मति॑स्त्रिष्टु॒ग्रा॒का ज॑गती
 सिनी॑वा॒ल्यनु॑ष्टु॒प्कुहू॑र्धा॒ता व॑ष॒ट्कारः॑ पू॒र्वप॑र॒ख्यो रा॒काप॑र॒प॒र॒ख्यः
 कुहू॑र॒मावा॑स्या॒ सिनी॑वा॒ली पौ॑र्ण॒मास्य॑नु॒मति॑श्च॒न्द्रमा॑ धा॒ता-
 ऽष्टौ॥ ३४॥

वसवोऽष्टारखरा गायत्र्येकादश रुद्रा एकादशाखरा
 त्रिष्टुब्धादशादित्या द्वादशाखरा जगती प्रजापतिरनुष्टुब्धाता
 वषट्कार एतद्वै देविकाः सर्वाणि च छन्दांसि सर्वाश्च देवता
 वषट्कारस्ता यथ्सह सर्वा निर्वपेदीश्वरा एनम्प्रदहो द्वे प्रथमे
 निरुप्य धातुस्तृतीयं निर्वपेत्तथो एवोत्तरे निर्वपेत्तथैनं न प्र
 दहन्त्यथो यस्मै कामाय निरुप्यन्ते तमेवाभिरुपाप्नोति ॥ ३५ ॥

पशुकामश्छन्दांसि वै देविकाश्छन्दांसि ग्रामङ्गल्पयत्येता एव निरुत्तमन्धातारं करोति
 मेधा नमत्येता एव निर्वपेदष्टौ दहन्ति नवं च ॥ १ ॥ देविकाः प्रजाकामो मिथुनी पशुकाम ॥ [९]

वास्तोष्पते प्रति जानीह्यस्मान्त्स्वावेशो अनमीवो भवा
 नः। यत्त्वेमहे प्रति तन्नो जुषस्व शं न एधि द्विपदे शं
 चतुष्पदे। वास्तोष्पते शग्मया ससदा ते सखीमहि रण्वया
 गातुमत्या। आवः ख्वेम उत योगे वरं नो यूयम्पात स्वस्तिभिः
 सदा नः। यत्सायम्प्रातरग्निहोत्रं जुहोत्याहुतीष्टका एव ता उप
 धत्ते ॥ ३६ ॥

यजमानोऽहोरात्राणि वा एतस्येष्टका य आहिताग्निर्यत्सायम्
 कृत्वोप धत्ते दशं समानत्रं जुहोति दशाखरा
 विराड्विराजमेवास्वेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽथो विराज्येव

य॒ज्ञमा॑प्नोति॒ चित्यं॑श्चित्योऽस्य॒ भवति॑ तस्मा॒द्यत्र॒ दशो॑षित्वा
प्र॒याति॒ तद्य॑ज्ञवा॒स्त्ववा॑स्त्वेव॒ तद्यत्ततो॑ऽर्वा॒चीनम्॑॥ ३७॥

रु॒द्रः खलु॑ वै वा॑स्तोष्प॒तिर्यद॑हु॒त्वा वास्तोष्प॒तीयं॑ म॒प्रया॒याद्रु॒द्र
ए॑न॒म्भूत्वा॑ग्नि॒रनू॑त्थाय॒ ह॒न्याद्वास्तोष्प॒तीयं॑ जु॒होति॑
भा॒ग॒धेये॑नै॒वैनं॑ श॒मय॑ति॒ नार्ति॑माच्छति॒ यज॑मानो॒ यद्यु॑क्ते
जु॒हुया॑द्यथा॒ प्रया॑ते॒ वास्ता॑वाहु॒तिं जु॒होति॑ ता॒दृगे॒व तद्य॑दयु॒क्ते
जु॒हुया॑द्यथा॒ र॒खेम॒ आहु॑तिं॒ जु॒होति॑ ता॒दृगे॒व तद॑हु॒तम॑स्य
वास्तोष्प॒तीयं॑ स्यात्॥ ३८॥

द॒र्षि॒णो यु॒क्तो भ॑वति॒ स॒व्योऽयु॒क्तोऽथ॑ वास्तोष्प॒तीयं॑
जु॒होत्यु॒भय॑मे॒वाक॑र॒परि॑वर्गमे॒वैनं॑ श॒मय॑ति॒ यदे॑क॒या
जु॒हुया॑द्वि॒होमं॑ कुर्यात्पु॒रोनु॑वा॒क्याम॑नूच्य॒ याज्य॑या जु॒होति॑
सदे॒वत्वाय॑ यद्धु॒त आ॑द॒ध्याद्रु॒द्रं गृ॑हान॒न्वारो॑हयेद्यद॒व-
र॒खाणा॑न्यसं॒म्रखा॑प्य॒ प्रया॑याद्यथा॒ यज्ञ॑वेश॒सं वा॑दह॒नं
वा ता॒दृगे॒व तद॑यं॒ ते योनि॑र॒ऋत्वि॒य इत्य॑रण्योः
सु॒मारो॑हयति॥ ३९॥

ए॒ष वा अ॒ग्रेयो॑निः॒ स्व ए॒वैनं॑ यो॒नौ सु॒मारो॑हयत्यथो
ख॒ल्वाहु॑र्यद॒रण्योः सु॒मारू॑ढो नश्येदु॒दस्या॑ग्निः सी॒देत्पु॒नरा॑धेयः

स्यादिति या ते अग्ने यज्ञियां तनूस्तयेह्यारोहेत्यात्मन्समारोहय
यजमानो वा अग्रेर्योनिः स्वायामेवैनं योन्याः
समारोहयते॥४०॥

धृत्तेऽर्वाचीनः स्यात्समारोहयति पञ्चचत्वारिंशच्च॥१०॥ [१०]

त्वमग्ने बृहद्वयो दधांसि देव दाशुषे। कविर्गृहपतिर्युवा॥
हव्यवाङ्गिरजरः पिता नो विभुर्विभावा सुदृशीको
अस्मे। सुगार्हपत्याः समिषो दिदीह्यस्मद्रियक्सम्मिमीहि
श्रवांसि। त्वं च सोम नो वशो जीवातुं न
मरामहे। प्रियस्तोत्रो वनस्पतिः। ब्रह्मा देवानां पदवीः
कवीनामृषिर्विप्राणाम्महिषो मृगाणाम्। श्येनो गृध्राणां
स्वर्धितिर्वनानां सोमः॥४१॥

पवित्रमत्यैति रेभन्। आ विश्वदेवः सत्पतिः सूक्तैरद्या
वृणीमहे। सत्यसंवः सवितारम्॥ आ सत्येन रजसा
वर्तमानो निवेशयन्नमृतम्मर्त्यं च। हिरण्ययेन सविता रथेना
देवो याति भुवना विपश्यन्। यथा नो अदितिः करत्पश्चे
नृभ्यो यथा गवैः। यथा तोकाय रुद्रियम्। मा नस्तोके तनये
मा न आयुषि मा नो गोषु मा॥४२॥

नो अश्वेषु रीरिषः। वीरान्मा नो रुद्र भामितो
 वधीर्हविष्मन्तो नमसा विधेम ते। उदप्रुतो न वयो
 रख्यमाणा वावदतो अभ्रियस्येव घोषाः। गिरिभ्रजो
 नोर्मयो मदन्तो बृहस्पतिमभ्यर्का अनावन्। ह॑सैरिव
 सखिभिर्वावदद्विरश्मन्मयानि नहन्। व्यस्यन्। बृहस्पतिरभि
 कनिक्रदद्वा उत प्रास्तौदुच्च विद्वा॑ अंगायत्। एन्द्र॑ सानसि॑
 रयिम्॥४३॥

सजित्वान॑ सदासहम्। वर्षिष्ठमृतये भर। प्र संसाहिषे
 पुरुहूत शत्रूँष्येष्ठस्ते शुष्म इह रातिरस्तु। इन्द्रा भर
 दखिणेना वसूनि पतिः सिन्धूनामसि रेवतीनाम्। त्व॑
 सुतस्य पीतये सद्यो वृद्धो अजायथाः। इन्द्र ज्यैष्ठ्याय
 सुक्रतो। भुवस्त्वमिन्द्र ब्रह्मणा महान्भुवो विश्वेषु सवनेषु
 यज्ञियः। भुवो नृ॑श्च्यौत्नो विश्वस्मिन्भरे ज्येष्ठश्च मन्त्रः॥४४॥

विश्वचर्षणे। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य
 सानसिम्। सत्यं चित्रश्रवस्तमम्। मित्रो जनान् यातयति
 प्रजानन्मित्रो दाधार पृथिवीमुत द्याम्। मित्रः कृष्टीरनिमिषाभि
 चष्टे सत्याय हव्यं घृतवद्विधेम। प्र स मित्र॑ मर्तो अस्तु
 प्रयस्वान् यस्त आदित्य शिख्यति व्रतेन। न ह॑न्यते न

जीयते त्वोतो नैनम२हो अश्रोत्यन्तितो न दूरात्। यत्॥४५॥

चिद्धि ते विशो यथा प्र देव वरुण व्रतम्। मिनीमसि
द्यविद्यवि। यत्किं चेदं वरुण दैव्ये जनेऽभिद्रोह-
म्मनुष्याः श्वरा मसि। अचिन्ती यत्तव धर्मा युयोपिम मा
नस्तस्मादेनसो देव रीरिषः। कित्वासो यद्रिरिपुर्न दीवि
यद्वा घा सत्यमुत यन्न विद्म। सर्वा ता वि ष्य शिथिरेव
देवाथा ते स्याम वरुण प्रियासः॥४६॥

सोमो गोषु मा रयिं मन्त्रो यच्छिथिरा सप्त च॥११॥ [११]

पूर्णर्षयोऽग्निना ये देवाः सूर्यो मा सन्त्वा न ह्यामि वषट्कारः स खंदिर उपयामगृहीतोऽसि
यां वै त्वे ऋतुम्प्र देवमेकादश॥११॥ पूर्णा संहजान्तवाग्ने प्राणैरेव षट्त्रिंशत्॥३६॥ पूर्णा सन्ति
देवाः॥ [१२]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां तृतीयकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

पूर्णा पश्चादुत पूर्णा पुरस्तादुन्मध्यतः पौर्णमासी जिगाय।
तस्यां देवा अधि संवसन्त उत्तमे नाकं इह मादयन्ताम्।
यत्ते देवा अदधुर्भागधेयममावास्ये संवसन्तो महित्वा। सा

नो यज्ञमिपृहि विश्ववारे रयिं नो धेहि सुभगे सुवीरम्।
निवेशनी संगमनी वसूनां विश्वां रूपाणि वसून्त्यावेशयन्ती।
सहस्रपोषः सुभगा रराणा सा न आ गुन्वर्चसा॥१॥

संविदाना। अग्नीषोमौ प्रथमौ वीर्येण वसून्नुद्रानादित्यानिह
जिन्वतम्। माध्यः हि पौर्णमासं जुषेथाम्ब्रह्मणा
वृद्धौ सुकृतेन सातावथास्मभ्यः सहवीराः रयिं नि
यच्छतम्। आदित्याश्चाङ्गिरसश्चाग्नीनादधत ते दर्शपूर्णमासौ
प्रेप्सन्तेषामङ्गिरसां निरुप्तः हविरासीदथादित्या एतौ
होमावपश्यन्तावजुहवुस्ततो वै ते दर्शपूर्णमासौ॥२॥

पूर्व आलभन्त दर्शपूर्णमासावालभमान एतौ होमौ
पुरस्ताञ्जुहुयात्साख्यादेव दर्शपूर्णमासावा लभते ब्रह्मवादिनो
वदन्ति स त्वै दर्शपूर्णमासावालभेत य एनयोरनुलोमं
च प्रतिलोमं च विद्यादित्यमावास्याया ऊर्ध्वं तदनुलोम-
म्पौर्णमास्यै प्रतीचीनं तत्प्रतिलोमं यत्पौर्णमासीम्पूर्वामालभेत
प्रतिलोममेनावा लभेतामुमपृखीयमाणमन्वप॥३॥

खीयेत सारस्वतौ होमौ पुरस्ताञ्जुहुयादमावास्या
वै सरस्वत्यनुलोममेवेनावा लभतेऽमुमाप्यायमानमन्वा

प्यायत आग्नावैष्णवमेकादशकपालम्पुरस्तान्निर्वपेत्सरस्वत्यै
 चरुं सरस्वते द्वादशकपालं यदाग्नेयो भवत्यग्निर्वै
 यज्ञमुखं यज्ञमुखमेवर्द्धिम्पुरस्ताद्धत्ते यद्वैष्णवो भवति
 यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेवारभ्य प्र तनुते सरस्वत्यै चरुर्भवति
 सरस्वते द्वादशकपालोऽमावास्यां वै सरस्वती पूर्णमासः
 सरस्वान्तावेव साख्यादा रभत ऋध्नोत्याभ्यान्द्वादशकपालः
 सरस्वते भवति मिथुनत्वाय प्रजात्यै मिथुनौ गावौ दखिष्णा
 समृद्धौ ॥ ४ ॥

वर्चसा वै ते दर्शपूर्णमासावपं तनुते सरस्वत्यै पञ्चविंशतिश्च ॥ १ ॥ ————— [१]

ऋषयो वा इन्द्रमप्रत्यर्ख्यं नापश्यन्तं वसिष्ठः
 प्रत्यर्ख्यम्पश्यत्सोऽब्रवीद्ब्राह्मणं ते वक्ष्यामि यथा त्वत्पुरोहिताः
 प्रजाः प्रजनिष्यन्तेऽथ मेतरेभ्य ऋषिभ्यो मा प्र वोच इति
 तस्मा एतान्थस्तोमभागानब्रवीत्ततो वसिष्ठपुरोहिताः प्रजाः
 प्राजायन्त तस्माद्वासिष्ठो ब्रह्मा कार्यः प्रैव जायते रश्मिरसि
 र्व्याय त्वा र्व्यं जिन्वेति ॥ ५ ॥

आह देवा वै र्व्यो देवेभ्य एव यज्ञम्प्राह प्रेतिरसि
 धर्माय त्वा धर्मं जिन्वेत्याह मनुष्या वै धर्मो मनुष्येभ्य

ए॒व य॒ज्ञ॒म्प्रा॒हान्वि॑तिरसि दि॒वे त्वा॒ दि॒वं जि॒न्वेत्या॑है॒भ्य ए॒व
लो॒केभ्यो॑ य॒ज्ञ॒म्प्रा॒हं वि॒ष्ट॒म्भो॑ऽसि वृ॒ष्ट्यै॑ त्वा॒ वृ॒ष्टिं जि॒न्वेत्या॑ह
वृ॒ष्टिमे॒वाव॑ ॥ ६ ॥

रु॒न्ध्रे प्र॒वा॒स्य॑नु॒वासी॑त्या॒ह मि॒थु॒न॒त्वा॒यो॒शि॒गो॑सि
व॒सु॒भ्य॑स्त्वा॒ व॒सू॒ञ्जि॒न्वेत्या॑हा॒ष्टौ व॒स॒व॒ एका॑दश रु॒द्रा
द्वा॑द॒शादि॒त्या ए॒ताव॑न्तो॒ वै दे॒वास्ते॑भ्य॒ ए॒व य॒ज्ञ॒म्प्रा॒हो॒जो॑ऽसि
पि॒तृ॒भ्य॑स्त्वा पि॒तृ॒ञ्जि॒न्वेत्या॑ह दे॒वाने॑व पि॒तृ॒ननु॒ सं त॑नोति
तन्तु॑रसि प्र॒जाभ्य॑स्त्वा प्र॒जा जि॒न्व ॥ ७ ॥

इ॒त्या॒ह पि॒तृ॒ने॒व प्र॒जा अ॒नु सं त॑नोति पृ॒त॒ना॒षा॒डसि
प॒शु॒भ्य॑स्त्वा प॒शू॒ञ्जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जा ए॒व प॒शू॒ननु॒ सं
त॑नोति रे॒व॒द॒स्योष॑धी॒भ्य॒स्त्वोष॑धी॒र्जि॒न्वेत्या॑होष॑धी॒ष्वे॒व
प॒शू॒न्प्र॒ति॒ ष्ठा॒प॒य॒त्यभि॑जि॒दसि॑ यु॒क्त॒ग्रा॒वेन्द्रा॑य॒ त्वेन्द्र॑
जि॒न्वेत्या॑हाभि॒जित्या॑ अधि॑पतिरसि प्रा॒णाय॑ त्वा प्रा॒णम् ॥ ८ ॥

जि॒न्वेत्या॑ह प्र॒जास्वे॒व प्रा॒णान्द॑धाति त्रि॒वृ॒द॒सि
प्र॒वृ॒द॒सी॒त्या॒ह मि॒थु॒न॒त्वा॒य॒ स॒रो॒हो॑ऽसि नी॒रो॒हो॑ऽसी॒त्या॒ह
प्र॒जा॑त्यै व॒सु॒को॑ऽसि वे॒ष॑श्चिरसि व॒स्य॑ष्टि॒सी॒त्या॒ह

प्रतिष्ठित्यै॥९॥

जिन्वेत्यव प्रजा जिन्व प्राणत्रिंशच्च॥२॥ _____ [२]

अग्निना देवेन पृतना जयामि गायत्रेण छन्दसा
त्रिवृता स्तोमेन रथंतरेण साम्ना वषट्कारेण वज्रेण
पूर्वजान्भ्रातृव्यानधरान्पादयाम्यवैनान्बाधे प्रत्यैनान्नुदे-
ऽस्मिन्ख्येऽस्मिन्भूमिलोके योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्मो
विष्मोः क्रमेणात्यैनान्क्रामामीन्द्रेण देवेन पृतना जयामि
त्रैष्टुभेन छन्दसा पञ्चदशेन स्तोमेन बृहता साम्ना वषट्कारेण
वज्रेण॥१०॥

सहजान् विश्वेभिर्देवेभिः पृतना जयामि जागतेन
छन्दसा सप्तदशेन स्तोमेन वामदेव्येन साम्ना वषट्कारेण
वज्रेणापरजानिन्द्रेण सयुजो वयं सांसह्याम पृतन्यतः।
घ्नन्तो वृत्राण्यप्रति। यत्ते अग्ने तेजस्तेनाहं तेजस्वी भूयासं
यत्ते अग्ने वर्चस्तेनाहं वचस्वी भूयासं यत्ते अग्ने हरस्तेनाहं
हरस्वी भूयासम्॥११॥

बृहता साम्ना वषट्कारेण वज्रेण षट्त्वारिंशच्च॥३॥ _____ [३]

ये देवा यज्ञह्नो यज्ञमुषः पृथिव्यामध्यासते। अग्निर्मा

तेभ्यो ररखतु गच्छेम सुकृतो वयम्। आगन्म मित्रावरुणा
 वरेण्या रात्रीणाम्भागो युवयोर्यो अस्ति। नाकं गृह्णानाः
 सुकृतस्य लोके तृतीयं पृष्ठे अधि रोचने दिवः। ये देवा यज्ञह्नो
 यज्ञमुषोऽन्तरिख्येऽध्यासते। वायुर्मा तेभ्यो ररखतु
 गच्छेम सुकृतो वयम्। यास्ते रात्रीः सवितः॥१२॥

देवयानीरन्तरा द्यावापृथिवी वियन्ति। गृहैश्च सर्वैः प्रजया
 न्वग्रे सुवो रुहाणास्तरता रजांसि। ये देवा यज्ञह्नो
 यज्ञमुषो दिव्यध्यासते। सूर्यो मा तेभ्यो ररखतु गच्छेम
 सुकृतो वयम्। येनेन्द्राय समभरः पयांस्युत्त- मेन हविषा
 जातवेदः। तेनाग्रे त्वमुत वर्धयेम९ संजाताना९ श्रैष्ठ्य आ
 धेह्येनम्। यज्ञह्नो वै देवा यज्ञमुषः॥१३॥

सन्ति त एषु लोकेष्वासत आददाना विमथ्राना यो
 ददाति यो यजते तस्य। ये देवा यज्ञह्नः पृथिव्यामध्यासते
 ये अन्तरिख्ये ये दिवीत्याहेमानेव लोकांस्तीर्त्वा सगृहः
 सपशुः सुवर्गं लोकमेत्यप वै सोमैनेजानाद्देवतांश्च यज्ञश्च
 क्रामन्त्याग्रेयम्पञ्चकपालमुदवसानीयं निर्वपेदग्निः सर्वा
 देवताः॥१४॥

पाङ्क्तो यज्ञो देवताँश्चैव यज्ञं चावं रुन्दे गायत्रो वा
 अग्निर्गायत्रच्छन्दास्तं छन्दसा व्यर्धयति यत्पञ्चकपालं
 करोत्यष्टाकपालः कार्योऽष्टार्षरा गायत्री गायत्रो-
 ऽग्निर्गायत्रच्छन्दाः स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयति पङ्क्तौ
 याज्यानुवाक्ये भवतः पाङ्क्तो यज्ञस्तेनैव यज्ञान्नैति॥१५॥

सवितुर्देवा यज्ञमुषः सर्वा देवतास्त्रिचत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

सूर्यो मा देवो देवेभ्यः पातु वायुरन्तरिक्षाद्यजमानो-
 ऽग्निर्मा पातु चरष्षुषः। सख्य शूष सवितुर्विश्वचर्षण
 एतेभिः सोम नामभिर्विधेम ते तेभिः सोम नामभिर्विधेम
 ते। अहम्परस्तादहमवस्तादहं ज्योतिषा वि तमो
 ववार। यदन्तरिख्यं तदु मे पिताभूदहं सूर्यमुभयतो
 ददर्शाहम्भूयासमुत्तमः समानानाम्॥१६॥

आ समुद्रादाऽन्तरिक्षात्प्रजापतिरुदधिं च्यावयातीन्द्रः प्र
 स्त्रौतु मरुतो वरषयन्तून्मभय पृथिवीम्भिन्द्दीदं दिव्यं नमः।
 उद्रो दिव्यस्य नो देहीशानो वि सृजा दृतिम्। पशवो वा एते
 यदादित्य एष रुद्रो यदग्निरोषधीः प्रास्याग्नावादित्यं जुहोति
 रुद्रादेव पशून्तर्द्धात्यथो ओषधीष्वेव पशून्॥१७॥

प्रति॑ ष्ठापयति॑ क॒विर्य॒ज्ञस्य॑ वि त॑नोति॒ पन्थां॑ नाक॑स्य
 पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। येन॑ ह॒व्यं वह॑सि॒ यासि॑ दू॒त इ॒तः
 प्रच॑ता अ॒मुतः॑ सनी॑यान्। यास्ते॒ विश्वाः॑ स॒मिधः॑ स॒न्त्यग्रे॑ याः
 पृ॒थिव्या॑म्ब॒र्हिषि॑ सूर्ये॒ याः। तास्ते॑ गच्छ॒न्त्वाहु॑तिं घृ॒तस्य॑
 दे॒वाय॑ते यज॑मानाय॒ शर्म॑। आ॒शासा॑नः सु॒वीर्य॑ꣳ रा॒यस्पोष॑ꣳ
 स्व॒श्विय॑म्। बृह॒स्पति॑ना रा॒या स्व॒गाकृ॑तो॒ मह्यं॑ यज॑मानाय
 तिष्ठ॥१८॥

सुमानानामोषधीष्वेव पशून्मह्यं यजमानायैकञ्च॥५॥ ————— [५]

सं त्वा॑ नह्यामि॒ पय॑सा घृ॒तेन॑ सं त्वा॑ नह्याम्य॒प ओष॑धीभिः।
 सं त्वा॑ नह्यामि॒ प्र॒जया॑हम॒द्य सा दी॑र्षि॒ता सं॑नवो॒ वाज॑म॒स्मे।
 प्रैतु॑ ब्रह्म॑ण॒स्पती॒ वेदिं॑ वर्णे॒न सी॑दतु। अथा॒हम॑नुका॒मिनी॒ स्वे
 लो॒के वि॒शा इ॒ह। सु॒प्र॒जस॑स्त्वा व॒यꣳ सु॒प॒तीरु॑प॒ सेदि॑म। अ॒ग्ने
 स॒प॒त्न॒द॒म्भ॒न॒म॒द॒ध्यासो॑ अ॒दा॒भ्यम्। इ॒मं वि॒ ष्या॑मि॒ वरु॑णस्य॒
 पा॒शम्॥१९॥

यम॑ब॒ध्रीत॑ सवि॒ता सु॒केतः॑। धा॒तुश्च॒ योनौ॑ सु॒कृत॑स्य॒ लो॒के
 स्यो॒न॒म्मे स॒ह प॒त्या॑ करोमि। प्रेह्य॒देह्य॑तस्य॒ वामी॑रन्व॒ग्निस्ते॒-
 ऽग्रं॑ नय॒त्वदि॑ति॒र्मध्यं॑ द॒दताꣳ रु॒द्राव॑सृ॒ष्टासि॑ यु॒वा नाम॑ मा

मां हि॑सी॒र्वसु॑भ्यो रु॒द्रेभ्य॑ आदि॒त्येभ्यो॑ वि॒श्वेभ्यो॑ वो दे॒वेभ्यः॑
प॒त्रेज॑नीर्गृह्णामि य॒ज्ञाय॑ वः प॒त्रेज॑नीः सादयामि वि॒श्वस्य॑ ते
वि॒श्वाव॑तो वृ॒ष्णि॒याव॑तः॥ २०॥

तवा॑ग्ने वा॒मीर॑नु॒ संदृ॑शि वि॒श्वा रेता॑सि धि॒षीया॑गं दे॒वान्
य॒ज्ञो नि॑ दे॒वीर्दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञम॑शिषन्नस्मिन्सु॒न्वति॑ यज॑मान
आ॒शिषः॑ स्वाहा॑कृताः समु॒द्रेष्ठा॑ गन्ध॒र्वमा॑ तिष्ठ॒ताऽनु॑। वात॑स्य
प॒त्मन्नि॒ड ई॑डि॒ताः॥ २१॥

पाशं वृ॒ष्णि॒याव॑तस्त्रि॒शच्च॑॥ ६॥ [६]

व॒षट्कारो॑ वै गा॒यत्रि॑यै शिरो॑ऽच्छि॒न्नत्तस्यै॑ र॒सः परा॑प॒त॒त्स
पृ॒थि॒वीम्प्रावि॑श॒त्स ख॑दि॒रोऽभ॑व॒द्यस्य॑ ख॒ादि॒रः स्रु॒वो भ॑व॒न्ति
छ॒न्द॑सा॒मेव॑ र॒सेना॑व॒ द्यति॑ सर॑सा अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति
तृ॒तीय॑स्यामि॒तो दि॒वि सोम॑ आसी॒त्तं गा॑य॒त्र्याह॑र॒त्तस्य॑
प॒र्णम॑च्छि॒द्यत् तत्प॑र्णोऽभ॒वत्तत्प॑र्णस्य॑ प॒र्णत्वं॑ यस्य॑ प॒र्णम॑यी
जु॒हूः॥ २२॥

भ॒व॑न्ति सौ॒म्या अ॒स्याहु॑तयो भ॒वन्ति॑ जु॒षन्ते॑ऽस्य दे॒वा
आहु॑तीर्दे॒वा वै ब्र॑ह्म॒न्नव॑दन्त॒ तत्प॑र्ण उपा॑शृ॒णो॒त्सु॒श्रवा॑ वै नाम्
यस्य॑ प॒र्णम॑यी जु॒हूर्भ॑व॒न्ति न॑ पा॒पः श्लो॒कः शृ॑णोति ब्रह्म

वै पु॒र्णो वि॒ष्मरु॒तोऽन्नं वि॒ष्मरु॒तोऽश्व॑त्थो यस्य॑ पु॒र्णमयी॑
जु॒हूर्भव॑त्याश्व॑त्थ्युप॒भृद्ब्रह्म॑णै॒वान्न॑मव॑ रु॒द्धेऽथो॑ ब्रह्म॑॥२३॥

ए॒व वि॒श्यध्यू॑हति रा॒ष्ट्रं वै पु॒र्णो वि॒डंश्व॑त्थो
यत्पु॒र्णमयी॑ जु॒हूर्भव॑त्याश्व॑त्थ्युप॒भृद्राष्ट्र॑मे॒व वि॒श्यध्यू॑हति
प्र॒जाप॑ति॒र्वा अ॑जुहो॒त्सा यत्राहु॑तिः प्र॒त्यति॑ष्ठ॒त्ततो॑ वि॒कङ्क॑त
उ॒दति॑ष्ठ॒त्ततः॑ प्र॒जा अ॑सृज॒त यस्य॑ वै॒कङ्क॑ती ध्रु॒वा भव॑ति
प्र॒त्येवा॑स्याहु॑तय॒स्तिष्ठ॑न्त्यथो॒ प्रैव जा॑यत ए॒तद्वै स्रु॑चा॒
रूपं॑ यस्यै॒व रूपाः॑ स्रु॒चो भव॑न्ति॒ सर्वा॑ण्ये॒वैनं॑ रू॒पाणि॑
प॒शूनामु॑प॒ तिष्ठ॑न्ते॒ नास्या॑प॒रूप॑मा॒त्मजा॑यते॥२४॥

जुहूरथो ब्रह्मं स्रुचां सप्तदश च॥७॥ [७]

उ॒प॒या॒मगृ॑हीतोऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा ज्योति॑ष्मते
ज्योति॑ष्मन्तं गृ॒ह्णामि॑ द॒र्षाय॑ द॒र्षवृ॑धे रा॒तं दे॒वेभ्यो॑-
ऽग्नि॑जि॒ह्वेभ्यः॑- स्त्व॒र्तायु॑भ्य इन्द्र॑ज्ये॒ष्ठेभ्यो॑ वरु॑णराज॒भ्यो
वाता॑पि॒भ्यः पु॒र्जन्या॑त्म॒भ्यो दि॒वे त्वान्तरि॑ख्याय त्वा
पृथि॑व्यै त्वापेन्द्र॑ द्विष॒तो मनो॑ऽप॒ जिज्या॑सतो ज॒ह्यप॒ यो
नोऽरा॑ती॒यति॑ तं ज॑हि प्रा॒णाय॑ त्वापा॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा
स॒ते त्वा॑स॒न्ते त्वा॒द्भ्यस्त्वौष॑धी॒भ्यो विश्वे॑भ्य॒स्त्वा भू॑ते॒भ्यो यतः॑

प्रजा अक्विद्रा अजायन्त तस्मै त्वा प्रजापतये विभूदात्रे
ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥२५॥

ओषधीभ्यश्चतुर्दश च॥८॥ [८]

यां वा अध्वर्युश्च यजमानश्च देवतामन्तरितस्तस्या आ
वृश्चेते प्राजापत्यं दधिग्रहं गृहीयात्प्रजापतिः सर्वा देवता
देवताभ्य एव नि हुवाते ज्येष्ठो वा एष ग्रहाणां यस्यैष
गृह्यते ज्येष्ठमेव गच्छति सर्वासां वा एतद्देवतानां रूपं
यदेष ग्रहो यस्यैष गृह्यते सर्वाण्येवैनं रूपाणि पशूनामुप
तिष्ठन्त उपयामगृहीतः॥२६॥

असि प्रजापतये त्वा ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं
गृह्णामीत्याहु ज्योतिरेवैनं समानानां करोत्यग्निजिह्वेभ्यस्त्वर्ता
इत्याहैतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्यो गृह्णात्यपेन्द्र
द्विषतो मन इत्याहु भ्रातृव्यापनुत्यै प्राणाय त्वापानाय
त्वेत्याहु प्राणानेव यजमाने दधाति तस्मै त्वा प्रजापतये
विभूदात्रे ज्योतिष्मते ज्योतिष्मन्तं जुहोमि॥२७॥

इत्याहु प्रजापतिः सर्वा देवताः सर्वाभ्य एवैनं

देवताभ्यो जुहोत्याज्यग्रहं गृहीयात्तेजस्कामस्य तेजो वा
 आज्यन्तेजस्यैव भवति सोमग्रहं गृहीयाद्ब्रह्मवर्चस्कामस्य
 ब्रह्मवर्चसं वै सोमो ब्रह्मवर्चस्यैव भवति दधिग्रहं
 गृहीयात्पशुकामस्योर्वै दध्यूर्कपर्शवं ऊर्जैवास्मा
 ऊर्जम्पशूनवं रुद्धे॥२८॥

उपयामगृहीतो जुहोमि त्रिचंत्वारिंशच्च॥१॥ [९]

त्वे क्रतुमपि वृञ्जन्ति विश्वे द्विर्यदेते त्रिर्भवन्त्यूमाः। स्वादोः
 स्वादीयः स्वादुना सृजा समतं ऊ षु मधु मधुनाभि योधि।
 उपयामगृहीतोऽसि प्रजापतये त्वा जुष्टं गृह्णाम्येष ते योनिः
 प्रजापतये त्वा। प्राणग्रहान्गृह्णात्येतावद्वा अस्ति यावदेते ग्रहाः
 स्तोमाश्छन्दांसि पृष्ठानि दिशो यावदेवास्ति तत्॥२९॥

अवं रुद्धे ज्येष्ठा वा एतान्ब्राह्मणाः पुरा विद्वामक्रन्तस्मात्तेषां
 सर्वा दिशोऽभिजिता अभूवन् यस्यैते गृह्यन्ते ज्येष्ठमेव
 गच्छत्यभि दिशो जयति पञ्च गृह्यन्ते पञ्च दिशः सर्वास्वेव
 दिक्ष्वध्रुवन्ति नवनव गृह्यन्ते नव वै पुरुषे प्राणाः प्राणानेव
 यजमानेषु दधति प्रायणीये चोदयनीये च गृह्यन्ते प्राणा वै
 प्राणग्रहाः॥३०॥

प्राणैरेव प्रयन्ति प्राणैरुद्यन्ति दशमेऽहं नृह्यन्ते प्राणा वै
 प्राणग्रहाः प्राणेभ्यः खलु वा एतत्प्रजा यन्ति यद्वामदेव्यं
 योनेश्च्यवते दशमेऽहं न्वामदेव्यं योनेश्च्यवते यदशमेऽहं नृह्यन्ते
 प्राणेभ्य एव तत्प्रजा न यन्ति ॥ ३१ ॥

तत्प्राणग्रहाः सप्तत्रिंशच्च ॥ १० ॥

प्र देवं देव्या धिया भरता जातवेदसम्। हव्या
 नो वरुषदानुषक्। अयमुष्य प्र देवयुर्होता यज्ञाय
 नीयते। रथो न योरभीवृतो घृणीवाश्चेतति त्मना।
 अयमग्निरुरुष्यत्यमृतादिव जन्मनः। सहसश्चिथ्सहीयां देवो
 जीवातवे कृतः। इडायास्त्वा पदे वयं नाभा पृथिव्या अधि।
 जातवेदो नि धीमह्यग्रे हव्याय वोढवे ॥ ३२ ॥

अग्रे विश्वेभिः स्वनीक देवैरूर्णावन्तम्प्रथमः सीद योनिम्।
 कुलायिनं घृतवन्तं सवित्रे यज्ञं नय यजमानाय साधु।
 सीद होतः स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञं सुकृतस्य
 योनौ। देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्रे बृहद्यजमाने वयो धाः।
 नि होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवा अंसदत्सुदरुषः।
 अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। त्वं

दूतस्त्वम्॥ ३३॥

उ नः परस्पास्त्वं वस्य आ वृषभ प्रणेता। अग्रे तोकस्य
नस्तने तनूनामप्रयुच्छन्दीर्घद्वोधि गोपाः। अभि त्वा देव
सवितरीशानं वार्याणाम्। सदावन्भागमीमहे। मही द्यौः
पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिख्यताम्। पिपृतां नो भरीमभिः।
त्वामग्रे पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः।
तमु॥ ३४॥

त्वा दध्यङ्घ्रिः पुत्र ईधे अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरंदरम्। तमु
त्वा पाथ्यो वृषा समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयः रणेरणे।
उत ब्रुवन्तु जन्तव उदग्निर्वृत्रहाजनि। धनंजयो रणेरणे। आ
यः हस्ते न खादिनः शिशुं जातं न बिभ्रति। विशामग्निः
स्वध्वरम्। प्र देवं देववीतये भरता वसुवित्तमम्। आ स्वे
योनौ नि षीदतु। आ॥ ३५॥

जातं जातवेदसि प्रियः शिशीतातिथिम्। स्योन
आ गृहपतिम्। अग्निनाग्निः समिध्यते कविर्गृहपतिर्युवा॥
हव्यवाङ्मुह्यस्यः। त्वः ह्यग्रे अग्निना विप्रो विप्रेण
सन्धस्ता। सखा सख्या समिध्यसे॥ तम्मर्जयन्त

सु॒क्रतु॑म्पु॒रोया॑वा॒नमा॒जिषु॑। स्वे॒षु ख॒षये॑षु वा॒जिन॑म्। य॒ज्ञेन॑
 य॒ज्ञम॑यजन्त दे॒वास्ता॑नि॒ धर्मा॑णि प्रथ॒मान्या॑सन्। ते ह
 नाक॑म्महि॒मानः॑ सचन्ते॒ यत्र॒ पूर्वे॑ सा॒ध्याः सन्ति॑ दे॒वाः॥३६॥

वोढवे दूतस्त्वन्तमुं सीदत्वा यत्र चत्वारि च॥११॥ [११]

यु॒ञ्जान॑ इ॒माम॑गृ॒भ्णं दे॒वस्य॑ सन्ते॒ वि पा॑जसा॒ वस॑वस्त्वा॒ समा॑स्त्वो॒र्ध्वा अ॒स्याकू॑तिं॒ यद॑ग्रे
 यान्य॑ग्रे॒ यं य॒ज्ञमे॑का॒दश॥११॥ यु॒ञ्जानो॑ वर्म॒ च स्थ॑ आ॒दित्या॑स्त्वा॒ भार॑ती॒ स्वा॑ अह॒
 षट्त्वारि॑शत्॥४६॥ यु॒ञ्जानो॑ वा॒जेवा॑जे॥ [१२]

॥ काण्डम् ४ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

युञ्जानः प्रथमम्मनस्तत्त्वाय सविता धियः। अग्निं
ज्योतिर्निचाय्य पृथिव्या अध्याभरत्। युक्ताय मनसा
देवान्त्सुर्वर्यतो धिया दिवम्। बृहज्ज्योतिः करिष्यतः सविता
प्र सुवति तान्। युक्तेन मनसा वयं देवस्य सवितुः सुवे।
सुवर्गेयाय शक्त्यै। युञ्जते मन उत युञ्जते धियो विप्रा विप्रस्य
बृहतो विपश्चितः। वि होत्रा दधे वयुनाविदेक इत्॥१॥

मही देवस्य सवितुः परिष्टुतिः। युजे वाम्ब्रह्म पूर्वं
नमोभिर्वि श्लोका यन्ति पथ्येव सूरः। शृण्वन्ति विश्वे
अमृतस्य पुत्रा आ ये धामानि दिव्यानि तस्थुः। यस्य
प्रयाणमन्वन्य इद्ययुर्देवा देवस्य महिमानमर्चतः। यः
पार्थिवानि विममे स एतंशो रजांसि देवः सविता
महित्वना। देव सवितुः प्र सुव यज्ञम्प्र सुव॥२॥

यज्ञपतिम्भगाय दिव्यो गन्धर्वः। केतपूः केत नः पुनातु
वाचस्पतिर्वाचमद्य स्वदाति नः। इमं नो देव सवितर्यज्ञं

प्र सु॒व दे॒वायु॒वः स॒खिवि॒दः स॒त्राजि॒तं ध॒नजि॒तः
सु॒वर्जि॒तम्। ऋ॒चा स्तो॒मः स॒मर्ध॒य गा॒यत्रेण॑ रथं॒त॒रम्।
बृ॒हद्गा॒यत्र॒वर्त॒नि। दे॒वस्य॑ त्वा स॒वि॒तुः प्र॒स॒वेऽश्वि॒नोर्बा॒हुभ्या॑
पू॒ष्णो ह॒स्ताभ्या॑म्गा॒यत्रेण॑ छ॒न्द॒साऽऽद॑दे ऽङ्गि॒र॒स्वद॒भ्रिर॒सि
ना॒रिः॥ ३॥

अ॒सि पृ॒थि॒व्याः स॒धस्था॑द॒ग्निम्पु॑री॒ष्यम॒ङ्गि॒र॒स्वदा भ॑र
त्रैष्टु॒भेन॑ त्वा छ॒न्द॒साऽऽद॑दे ऽङ्गि॒र॒स्वद्व॒भ्रिर॒सि ना॒रि॒र॒सि त्वया॑
व॒यः स॒धस्थ॑ आ॒ग्निः श॑के॒म ख॒नि॒तुम्पु॑री॒ष्यं जा॑ग॒तेन॑ त्वा
छ॒न्द॒साऽऽद॑दे ऽङ्गि॒र॒स्वद्व॒स्त आ॒धाय॑ स॒वि॒ता बि॒भ्रद॒भ्रिः
हि॒र॒ण्ययी॑म्। तया॑ ज्यो॒ति॒रज॑स्र॒मिद॒ग्निं खा॒त्वी न॒ आ
भ॒रानु॑ष्टु॒भेन॑ त्वा छ॒न्द॒साऽऽद॑दे ऽङ्गि॒र॒स्वत्॥

इद्यज्ञं प्र सु॒व ना॒रि॒रानु॑ष्टु॒भेन॑ त्वा छ॒न्द॒सा त्रीणि॑ च॥१॥ [१]

इ॒माम॑गृ॒ष्णत्र॑श॒नामृ॑तस्य॒ पूर्वं आ॑यु॒षि वि॒दथै॑षु क॒व्या।
तया॑ दे॒वाः सु॒तमा॑ ब॒भूवु॑र्ऋ॒तस्य॑ सा॒मन्त्स॒रमा॑र॒पन्ती॑।
प्र॒तूर्तं॑ वा॒जि॒त्रा द्र॑व॒ वरि॑ष्ठा॒मनु॑ सं॒वत॑म्। दि॒वि ते॒ जन्म॑
पर॑म॒मन्त॑रि॒क्षे ना॒भिः पृ॒थि॒व्याम॑धि॒ योनिः॑। यु॒ञ्जाथा॑
रा॒संभं॑ यु॒वम॒स्मिन् या॑मे॒ वृष॑ण्वसू। अ॒ग्नि॒म्भर॑न्त॒मस्म॑यु॒म्।

योगेयोगे तवस्तरं वाजैवाजे हवामहे। सखाय इन्द्रमृतये।
प्रतूर्वन्॥ ५॥

एह्यवक्रामन्नशंस्ती रुद्रस्य गाणपत्यान्मयोभूरेहि।
उर्वन्तरिक्षमन्विहि स्वस्तिगव्यूतिरभयानि कृण्वन्। पूष्णा
सयुजा सह। पृथिव्याः सधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेह्यग्निम्
ऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्यामोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरामः।
अन्वग्निरुषसामग्रमख्यदन्वहानि प्रथमो जातवेदाः। अनु
सूर्यस्य॥ ६॥

पुरुत्रा च रश्मीननु द्यावापृथिवी आ ततान। आगत्य
वाज्यध्वनः सर्वा मृधो वि धूनुते। अग्निः सधस्थे महति
चक्षुषा नि चिकीषते। आक्रम्य वाजिन्पृथिवीमग्निमिच्छ रुचा
त्वम्। भूम्या वृत्वाय नो ब्रूहि यतः खनाम् तं वयम्।
द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सधस्थमात्मान्तरिक्षः समुद्रस्ते योनिः।
विख्याय चक्षुषा त्वमभि तिष्ठ॥ ७॥

पृतन्यतः। उत्क्राम महते सौभगायास्मादास्थानाद्विणोदा
वाजिन्। वयः स्याम सुमतौ पृथिव्या अग्निं खनिष्यन्त
उपस्थे अस्याः। उदक्रमीद्विणोदा वाज्यर्वाकः स लोकः

सुकृतम्पृथिव्याः। ततः खनेम सुप्रतीकमग्निं सुवो रुहाणा
अधि नाकं उत्तमे। अपो देवीरुपं सृजं मधुमतीरयक्ष्माय
प्रजाभ्यः। तासां स्थानादुज्जिहतामोषधयः सुपिप्पलाः।
जिघर्मि॥८॥

अग्निम्मनसा घृतेन प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वा।
पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तं व्यचिष्ठमन्नं रभसं
विदानम्। आ त्वा जिघर्मि वचसा घृतेनारक्षसा
मनसा तज्जुषस्व। मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो अग्निर्नाभिमृशे
तनुवा जर्हषाणः। परि वाजपतिः कविरग्निर्हव्या
न्यक्रमीत्। दधद्रत्नानि दाशुषे। परि त्वाग्ने पुरं वयं विप्रं
सहस्य धीमहि। धृषद्वर्णं दिवेदिवे भेत्तारम्भङ्गुरावतः।
त्वमग्ने द्युभिस्त्वमाशुशुक्षणिस्त्वमद्भ्यस्त्वमश्मनस्परि। त्वं
वनेभ्यस्त्वमोषधीभ्यस्त्वं नृणां नृपते जायसे शुचिः॥९॥

प्रतूर्वन्धसूर्यस्य तिष्ठ जिघर्मि भेत्तारं विश्वं॥२॥ [२]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसवेऽश्विनोर्बाहुभ्यां पृष्णो
हस्ताभ्याम्पृथिव्याः सधस्थेऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्व-
त्वंनामि। ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमजस्रेण भानुना

दी॒द्या॒नम्। शि॒वम्प्र॒जाभ्योऽहि॑सन्त- म्पृ॒थि॒व्याः सु॒धस्थे-
 ऽग्निं पु॒री॒ष्यम॒ङ्गिर॒स्वत्ख॑नामि। अ॒पाम्पृ॒ष्ठम॑सि स॒प्रथा॑
 उ॒र्व॒ग्नि॒म्भरि॒ष्यद॑परावपिष्ठम्। वर्ध॑मानम्मुह आ च पुष्करं
 दि॒वो मा॒त्र॒या वरि॒णा प्र॑थस्व। शर्म च स्थः॥१०॥

वर्म च स्थो अच्छिद्रे बहुले उभे। व्यचस्वती सं
 वसाथाम्भर्तमग्निम्पुरीष्यम्। सं वसाथाः सुवर्विदा समीची
 उरसा त्मना। अग्निमन्तर्भरिष्यन्ती ज्योतिष्मन्तमजस्रमित्।
 पुरीष्योऽसि विश्वभराः। अथर्वा त्वा प्रथमो निरमन्थदग्ने।
 त्वामग्ने पुष्करादध्यथर्वा निरमन्थत। मूर्ध्नो विश्वस्य वाघतः।
 तमु त्वा दध्यङ्घ्रिषिः पुत्र ईधे॥११॥

अथर्वणः। वृत्रहणम्पुरन्दरम्। तमु त्वा पाथ्यो वृषा
 समीधे दस्युहन्तमम्। धनंजयः रणेरणे। सीद होतः
 स्व उ लोके चिकित्वान्त्सादया यज्ञः सुकृतस्य योनौ।
 देवावीर्देवान् हविषा यजास्यग्ने बृहद्यजमाने वर्यो धाः। नि
 होता होतृषदने विदानस्त्वेषो दीदिवाः असदत्सुदक्षः।
 अदब्धव्रतप्रमतिर्वसिष्ठः सहस्रम्भरः शुचिजिह्वो अग्निः। सः
 सीदस्व महाः असि शोचस्व॥१२॥

देव॒वीत॑मः। वि धूम॑म॒ग्ने अरु॑ष॒मि॒ये॒ध्य सृ॒ज प्र॑शस्त
दर्श॑तम्। जनि॑ष्वा हि जे॒न्यो अ॒ग्ने अ॒ह्ना॑ ह॒तो हि॒तेष्व॑रु॒षो
वने॑षु। दमे॑दमे स॒प्त रत्ना॑ दधा॒नोऽग्नि॑र॒होता॑ नि ष॑सादा
यजी॑यान्॥१३॥

स्थ ईधे शोच॑स्व स॒प्तवि॑शतिश्च॥३॥ [३]

सं ते वा॒युर्मा॑तरि॒श्वा दधा॑तू॒त्ता॒नायै॑ हृद॑यं यद्वि॒लि॒ष्टम्।
दे॒वानां॑ यश्चर॑ति प्रा॒णथे॑न॒ तस्मै॑ च दे॒वि व॑ष॒डस्तु॑ तुभ्य॑म्।
सुजा॑तो ज्योति॑षा स॒ह शर्म॑ वरू॒थमा॑स॒दः सुवः॑। वासो॑ अ॒ग्ने
वि॒श्वरू॑प॒ः सं व्य॑यस्व विभाव॑सो। उदु॑ तिष्ठ स्वध्व॒रावा॑
नो दे॒व्या कृ॑पा। दृ॒शे च॑ भा॒सा बृ॑हता सु॒शुक्न॑नि॒राग्ने॑ याहि
सुश॑स्तिभिः॥१४॥

ऊ॒र्ध्व ऊ॒ षु ण॑ ऊ॒तये॑ तिष्ठा॑ दे॒वो न स॑वि॒ता। ऊ॒र्ध्वो
वाज॑स्य॒ सनि॑ता॒ यद॑ञ्जिभि॒र्वाघ॑द्वि॒र्वि॒ह्वया॑महे। स जा॒तो
गर्भो॑ अ॒सि रोद॑स्यो॒र॒ग्ने चारु॑र्विभृ॒त ओष॑धीषु। चि॒त्रः शि॒शुः
परि॒ तमा॑स्य॒क्तः प्र मा॑तृ॒भ्यो अधि॑ क॒निक्र॑दद्वाः। स्थि॒रो
भ॑व वी॒ड्वङ्ग॑ आ॒शुर्भ॑व वा॒ज्य॑र्वन्। पृथु॑र्भ॒व सु॑षद॒स्त्वम॒ग्नेः
पु॒रीष॑वा॒हनः॑। शि॒वो भ॑व॥१५॥

प्रजाभ्यो मानुषीभ्यस्त्वमङ्गिरः। मा द्यावापृथिवी
अभि शूशुचो मान्तरिक्षम्मा वनस्पतीन्। प्रेतु वाजी
कनिक्रदन्नानदद्रासंभः पत्वा। भरन्नग्निम्पुरीष्यम्मा पाद्यायुषः
पुरा। रासंभो वा कनिक्रदत्सुयुक्तो वृषणा रथे। स
वामग्निम्पुरीष्यमाशुर्दूतो वहादितः। वृषाग्निं वृषणम्भरन्नपां
गर्भं समुद्रियम्। अग्र आ याहि॥१६॥

वीतयं ऋतं सत्यम्। ओषधयः प्रति गृहीताग्निमेतं
शिवमायन्तमभ्यत्र युष्मान्। व्यस्यन्विश्वा अमतीररातीर्निषीदन्त्रो
अपं दुर्मतिं हनत्। ओषधयः प्रति मोदध्वमेनम्पुष्पावतीः
सुपिप्पलाः। अयं वो गर्भं ऋत्वियः प्रत्नं सधस्थमासदत्॥१७॥

सुशस्तिभिः शिवो भव याहि षट्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

वि पाजंसा पृथुना शोशुचानो बाधस्व द्विषो रक्षसो
अमीवाः। सुशर्मणो बृहतः शर्मणि स्यामग्नेरहं सुहवस्य
प्रणीतौ। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे
रणाय चक्षसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः।
उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो यस्य क्षयाय
जिन्वथ। आपो जनयथा च नः। मित्रः॥१८॥

स॒ꣳसृज्यं पृथि॒वीम्भूमिं च ज्योति॑षा स॒ह। सुजा॑तं
जा॒तवे॑दसम॒ग्निं वैश्वान॑रं वि॒भुम्। अ॒यक्ष्मा॑य त्वा स॒ꣳ सृजामि
प्र॒जाभ्यः॑। विश्वे॑ त्वा दे॒वा वैश्वान॑राः स॒ꣳ सृज॑न्त्वानु॒ष्टुभेन॑
छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्। रु॒द्राः स॒म्भृत्य॑ पृथि॒वीम्बृह॑ज्योतिः
समी॑धिरे। तेषां॑ भा॒नुरज॑स्र इच्छु॒क्रो दे॒वेषु॑ रोचते। स॒ꣳसृष्टां
वसु॑भी रु॒द्रेर्धीरैः॑ कर्म॒ण्याम्मृद॑म्। हस्ता॑भ्याम्मृ॒द्धीं कृ॒त्वा
सिनी॑वाली करोतु॥१९॥

ताम्। सिनी॒वाली सु॑कपर्दा सु॒कुरी॒रा स्वौप॑शा। सा
तुभ्य॑मदिते मह॒ ओखां द॑धातु हस्त॑योः। उ॒खां करोतु॑ शक्त्या
बा॒हुभ्या॑मदितिर्धिया। मा॒ता पु॒त्रं यथो॑पस्थे सा॒ग्निम्बि॑भर्तु
गर्भ॑ आ। म॒खस्य॑ शिरो॒ऽसि य॒ज्ञस्य॑ पदे स्थः। वस॑वस्त्वा
कृ॒ण्वन्तु गाय॑त्रेण छन्द॑साङ्गिर॒स्वत्पृथि॑व्य॒सि रु॒द्रास्त्वा
कृ॒ण्वन्तु त्रैष्टु॑भेन छन्द॑साङ्गिर॒स्वद॒न्तरि॑क्षमसि॥२०॥

आ॒दि॒त्यास्त्वा कृ॒ण्वन्तु जा॑गतेन छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्वौर॑सि
विश्वे॑ त्वा दे॒वा वैश्वान॑राः कृ॒ण्वन्त्वानु॑ष्टुभेन छन्द॑साङ्गिर॒स्वद्विशो॑-
ऽसि ध्रु॒वासि॑ धा॒रया॑ मयि प्र॒जाꣳ रा॒यस्पोषं॑ गौप॒त्यꣳ
सु॒वीर्यꣳ स॒जा॒तान् यज॑माना॒यादित्यै॑ रा॒स्त्रास्य॑दितिस्ते

बिलं गृह्णातु पाङ्केन छन्दसाङ्गिरस्वत्। कृत्वाय सा
महीमुखाम्मृन्मयीं योनिमग्नये। ताम्पुत्रेभ्यः सम्प्रायच्छुददितिः
श्रपयानिति॥ २१॥

मित्रः करोत्वन्तरिख्यमसि प्र चत्वारि च॥५॥ [५]

वसवस्त्वा धूपयन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
धूपयन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वा धूपयन्तु
जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा
धूपयन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदिन्द्रस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वद्विष्णु
धूपयत्वङ्गिरस्वद्वरुणस्त्वा धूपयत्वङ्गिरस्वददितिस्त्वा देवी
विश्वदेव्यावती पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्खनत्ववट देवानां
त्वा पत्नीः॥ २२॥

देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वदधतूखे
धिषणास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थे -
ऽङ्गिरस्वदभीन्धतामुखे ग्रास्त्वा देवीर्विश्वदेव्यावतीः
पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वच्छपयन्तूखे वरूत्रयो जनयस्त्वा
देवीर्विश्वदेव्यावतीः पृथिव्याः सधस्थेऽङ्गिरस्वत्पचन्तूखे।
मित्रैतामुखाम्पचैषा मा भेदि। एतां ते परि ददाम्यभित्यै।

अभीमाम्॥२३॥

महिना दिवमिन्द्रो बभूव सप्रथाः। उत श्रवसा
पृथिवीम्। मित्रस्य चर्षणीधृतः श्रवो देवस्य सानसिम्।
द्युम्नं चित्रश्रवस्तमम्। देवस्त्वा सवितोद्वपतु सुपाणिः
स्वङ्गुरिः। सुबाहुरुत शक्त्या। अपद्यमाना पृथिव्याशा
दिश आ पृण। उत्तिष्ठ बृहती भवोर्ध्वा तिष्ठ ध्रुवा त्वम्।
वसवस्त्वाच्छृन्दन्तु गायत्रेण छन्दसाङ्गिरस्वद्रुद्रास्त्वा
च्छृन्दन्तु त्रैष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वदादित्यास्त्वाच्छृन्दन्तु
जागतेन छन्दसाङ्गिरस्वद्विश्वे त्वा देवा वैश्वानरा
आच्छृन्दन्त्वानुष्टुभेन छन्दसाङ्गिरस्वत्॥२४॥

पत्नीरिमा५ रुद्रास्त्वाच्छृन्दन्त्वेकान्नवि९शतिश्च॥६॥ [६]

समास्त्वाग्न ऋतवो वर्धयन्तु संवत्सरा ऋषयो यानि
सत्या। सं दिव्येन दीदिहि रोचनेन विश्वा आ भाहि प्रदिशः
पृथिव्याः। सं चेध्यस्वाग्ने प्र च बोधयेन्मुचं तिष्ठ महते
सौभगाय। मा च रिषदुपसत्ता ते अग्ने ब्रह्माणस्ते यशसः
सन्तु मान्ये। त्वामग्ने वृणते ब्राह्मणा इमे शिवो अग्ने॥२५॥

संवरणे भवा नः। सप्तलहा नो अभिमातिजिच्च स्वे गये

जागृह्यप्रयुच्छन्। इहैवाग्ने अधि धारया रयिम्मा त्वा नि
 क्रन्पूर्वचितो निकारिणः। क्षत्रमग्ने सुयममस्तु तुभ्यमुपसत्ता
 वर्धतां ते अनिष्टृतः। क्षत्रेणाग्ने स्वायुः स९ रभस्व मित्रेणाग्ने
 मित्रधेये यतस्व। सजातानाम्मध्यमस्था एधि राज्ञामग्ने
 विहव्यो दीदिहीह। अति॥२६॥

निहो अति स्निधोऽत्यचित्तिमत्यरातिमग्ने। विश्वा ह्यग्ने
 दुरिता सहस्वाथास्मभ्य९ सहवीरा९ रयिं दाः। अनाधृष्यो
 जातवेदा अनिष्टृतो विराडग्ने क्षत्रभृद्दीदिहीह। विश्वा आशाः
 प्रमुञ्चन्मानुषीर्भियः शिवाभिरद्य परि पाहि नो वृधे। बृहस्पते
 सवितर्बोधयेन९ स९ शितं चित्संतरा९ स९ शिशाधि।
 वर्धयेनम्महते सौभगाय॥२७॥

विश्व एनमनु मदन्तु देवाः। अमुत्रभूयादध यद्यमस्य
 बृहस्पते अभिशस्तेरमुञ्चः। प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्माद्देवानाम्
 मिषजा शचीभिः। उद्वयं तमसस्परि पश्यन्तो ज्योतिरुत्तरम्।
 देवं देवत्रा सूर्यमगन्म ज्योतिरुत्तमम्॥२८॥

इमे शिवो अग्नेऽति सौभगाय चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ [७]

ऊर्ध्वा अस्य समिधो भवन्त्यूर्ध्वा शुक्रा शोची९ष्यग्नेः।

द्युमत्तमा सुप्रतीकस्य सूनोः। तनूनपादसुरो विश्ववेदा देवो
 देवेषु देवः। पथ आनक्ति मध्वा घृतेन। मध्वा यज्ञं नक्षसे
 प्रीणानो नराशंसो अग्ने। सुकृद्देवः संविता विश्ववारः।
 अच्छायमेति शवसा घृतेनेडानो वह्निर्ममसा। अग्निः सुचो
 अध्वरेषु प्रयत्सु। स यक्षदस्य महिमानमग्नेः सः॥२९॥

ई मन्द्रासु प्रयसः। वसुश्चेतिष्ठो वसुधातमश्च। द्वारो
 देवीरन्वस्य विश्वे व्रता ददन्ते अग्नेः। उरुव्यचंसो धाम्ना
 पत्यमानाः। ते अस्य योषणे दिव्ये न योनावुषासानक्ता।
 इमं यज्ञमवतामध्वरं नः। दैव्या होतारावूर्ध्वमध्वरं नो-
 ऽग्नेर्जिह्वामभि गृणीतम्। कृणुतं नः स्विष्टिम्। तिस्रो
 देवीर्बर्हिरेदं सदन्त्विडा सरस्वती॥३०॥

भारती। मही गृणाना। तन्नस्तुरीपमद्भुतम्पुरुक्षु त्वष्टा
 सुवीरम्। रायस्पोषं विष्यंतु नाभिमस्मे। वनस्पतेऽव सृजा
 रराणस्त्मना देवेषु। अग्निर्हव्यं शमिता सूदयाति। अग्ने
 स्वाहा कृणुहि जातवेद इन्द्राय हव्यम्। विश्वे देवा हविरिदं
 जुषन्ताम्। हिरण्यगर्भः समवर्तताग्ने भूतस्य जातः पतिरेकं
 आसीत्। स दाधार पृथिवीं द्याम्॥३१॥

उतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम। यः प्राणतो निमिषतो

म॒हि॒त्वैक॒ इ॒द्रा॒जा ज॒ग॒तो ब॒भूव॑। य ई॒शे अ॒स्य द्वि॒प॒द॒श्चतु॑ष्प॒दः
 क॒स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम॑। य आ॒त्म॒दा ब॒ल॒दा यस्य॑ वि॒श्वं
 उ॒पा॒स॒ते प्र॒शिषं॑ यस्य॑ दे॒वाः। यस्य॑ छा॒यामृ॑तं यस्य॑ मृ॒त्युः
 क॒स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम॑। यस्ये॒मे हि॒मव॑न्तो म॒हित्वा॑ यस्य॑
 स॒मु॒द्रं र॒सया॑ स॒ह॥३२॥

आ॒हुः। यस्ये॒माः प्र॒दि॒शो यस्य॑ बा॒हू क॒स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
 वि॒धेम॑। यं क्र॒न्द॒सी अ॒व॒सा तस्त॑भा॒ने अ॒भ्यै॒क्षेता॑म्म॒नसा॑
 रेज॑माने। यत्रा॒धि सूर॑ उ॒दि॒तौ व्येति॑ क॒स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
 वि॒धेम॑। येन॒ द्यौरु॑ग्रा पृ॒थि॒वी च दृ॒ढे येन॒ सुवः॑ स्त॒भितं॑ येन॒
 नाकः॑। यो अ॒न्तरि॑क्षे रज॑सो वि॒मानः॑ क॒स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
 वि॒धेम॑। आपो॑ ह॒ यन्म॑ह॒तीर्वि॒श्वम्॥३३॥

आ॒य॒न्द॒क्षं द॒धा॒ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। ततो॑ दे॒वानां॑
 नि॒र॒व॒र्त॒तासु॑रेकः क॒स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम॑। यश्चि॒दापो॑
 म॒हि॒ना प॒र्य॑पश्य॒द॒क्षं द॒धा॒ना ज॒नय॑न्तीर॒ग्निम्। यो दे॒वेष्व॑धि
 दे॒व एक॑ आसी॒त्क॒स्मै दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम॥३४॥

अ॒ग्नेः स सर॑स्वती द्यां स॒ह वि॒श्वश्चतु॑स्त्रि॒हंशश्च॥८॥ [८]

आ॒कू॒तिम॒ग्नि॒म्प्र॒युज॑ꣳ स्वाहा मनो॑ मे॒धाम॒ग्नि॒म्प्र॒युज॑ꣳ

स्वाहा॑ चि॒तं वि॒ज्ञात॑म॒ग्नि॒म्र॒यु॒जः॑ स्वाहा॑ वा॒चो
 वि॒धृति॑म॒ग्नि॒म्र॒यु॒जः॑ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये॒ मन॑वे स्वाहा॑ग्नये॒
 वैश्वान॑राय॒ स्वाहा॒ विश्वे॑ दे॒वस्य॑ ने॒तुर्म॑र्तो वृणीत॒ स॒ख्यं विश्वे॑
 रा॒य इ॑षु॒ध्यसि॒ द्यु॒म्रं वृ॑णीत॒ पु॒ष्यसे॒ स्वाहा॒ मा सु॑ भि॒त्था॒ मा
 सु रि॑षो॒ दृ॒ह॑स्व वी॒डय॑स्व॒ सु। अ॒म्बं धृ॑ष्णु वी॒रय॑स्व॥३५॥

अ॒ग्निश्चे॑दं क॑रिष्यथः। दृ॒ह॑स्व दे॒वि पृ॑थि॒वि स्व॒स्तय॑
 आ॒सुरी॑ मा॒या स्व॒धया॑ कृ॒तासि॑। जुष्टं॑ दे॒वाना॑मि॒दम॑स्तु
 ह॒व्यम॑रि॒ष्टा त्वमु॑दि॒हि य॒ज्ञे अ॒स्मिन्। मि॒त्रेता॑मु॒खां तपै॑षा
 मा भे॑दि। ए॒तान्ते॒ परि॑ द॒दाम्य॑भि॒त्त्यै। द्ध॒न्नः सर्पि॑रा॒सुतिः
 प्र॒बो होता॒ वरे॑ण्यः। स॒हस॑स्पु॒त्रो अ॒द्भुतः॑। पर॑स्या॒ अधि॑
 सं॒वतो॑ऽव॒रा॑ अभ्या॥३६॥

त॒रा यत्रा॑हमस्मि॒ ता॑ अ॒वा। प॒रम॑स्याः॒ परा॑वतो॒
 रो॒हिद॑श्च इ॒हा ग॑हि। पु॒री॒ष्यः पु॒रुप्रि॑योऽग्ने॒ त्वं त॑रा॒ मृधः॑।
 सीद॑ त्वम्मा॒तुर॑स्या॒ उप॑स्थे॒ विश्वा॑न्य॒ग्ने व॒युना॑नि वि॒द्वान्।
 मैना॑म॒र्चिषा॒ मा तप॑सा॒भि शू॑शुचोऽन्तर॑स्या॑ शु॒क्रज्यो॑तिर्वि
 भा॑हि। अ॒न्तर॑ग्ने रु॒चा त्वमु॑खायै॒ सदे॑ने॒ स्वे। तस्या॑स्त्व॑
 हर॑सा॒ तप॑ञ्जात॒वेदः॑ शि॒वो भ॑वा॒ शिवो॑ भू॒त्वा मह्य॑म॒ग्ने-
 ऽथो॑ सीद॑ शि॒वस्त्व॑म्। शि॒वाः कृ॒त्वा दि॒शः सर्वाः॑ स्वां

योनिमिहासदः॥ ३७ ॥

वीरयस्वा तपन्विशतिश्च॥ १॥ [१]

यदग्ने यानि कानि चा ते दारूणि दध्मसि। तदस्तु
तुभ्यमिद्धृतं तज्जुषस्व यविष्य। यदत्त्युपजिह्विका यद्वम्रो
अतिसर्पति। सर्वं तदस्तु ते घृतं तज्जुषस्व यविष्य।
रात्रिं रात्रिमप्रयावम्भरन्तोऽश्वायेव तिष्ठते घासमस्मै।
रायस्पोषेण समिषा मदन्तोऽग्ने मा ते प्रतिवेशा रिषाम।
नाभा॥ ३८ ॥

पृथिव्याः समिधानमग्निं रायस्पोषाय बृहते
हवामहे। इरम्मदम्बृहदुक्थं यजत्रं जेतारमग्निम्पृतनासु
सासहिम्। याः सेना अभीत्वरीराव्याधिनीरुगणा
उता ये स्तेना ये च तस्करास्तास्ते अग्नेऽपि
दधाम्यास्ये। दष्ट्राभ्याम्मलिमूञ्जम्यैस्तस्करा उता।
हनूभ्यास्तेनान्भगवस्तास्त्वं खाद सुखादितान्। ये जनैषु
मलिम्लवः स्तेनास्तस्करा वने। ये॥ ३९ ॥

कक्षेष्वघायवस्तास्ते दधामि जम्भयोः। यो
अस्मभ्यमरातीयाद्यश्च नो द्वेषते जनैः। निन्दाद्यो अस्मान्

दिप्साँच्च सर्वं तम्मस्मसा कुरु। स॑शितं मे ब्रह्म
स॑शितं वीर्यं बलम्। स॑शितं क्षत्रं जिष्णु यस्याहमस्मि
पुरोहितः। उदेषाम्बाहू अतिरमुद्वर्च उदू बलम्। क्षिणोमि
ब्रह्मणामित्रानुन्नयामि॥४०॥

स्वा॑ अ॒हम्। दृ॒शानो रु॒क्म उ॒र्व्या व्य॑द्यौर्दुर्म॑रुष॒मायुः श्रिये
रु॒चानः। अ॒ग्निर॒मृतो॑ अभव॒द्वयो॑भिर्यदे॒नं द्यौर॑ज॒नय॑त्सुरेताः।
वि॒श्वा रू॒पाणि॑ प्रति॑ मुञ्चते क॒विः प्रासा॑वीद्भ॒द्रं द्वि॒पदे॑ चतु॒ष्पदे॑।
वि नाक॑मख्यत्सवि॒ता वरे॑ण्योऽनु॑ प्रयाण॑मुषसो॒ वि रा॑जति।
नक्तो॒षासा॒ सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते शिशुमेक॑ समी॒ची।
द्यावा॒ क्षामा॑ रु॒क्मः॥४१॥

अ॒न्तर्वि॑ भा॒ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रयन्द्रवि॒णोदाः। सु॒प॒र्णो॒
ऽसि॑ ग॒रुत्मा॑न्निवृ॒त्ते शिरो॑ गाय॒त्रं चक्षुः॑ स्तोम॑ आ॒त्मा
साम॑ ते त॒नूर्वा॑मदेव्यम्बृ॒हद्रथ॑न्तरे प॒क्षौ य॑ज्ञाय॒ज्ञिय॑म्पुच्छं
छन्दा॑स्य॒ङ्गानि॑ धि॒ष्णि॒याः श॒फा यजू॑षि॒ नाम॑। सु॒प॒र्णो॒ऽसि॑
ग॒रुत्मा॑न्दि॒वं गच्छ॑ सु॒वः पत॑॥४२॥

नाभा वने येन यामि ख्यामा रुक्मोऽष्टात्रिंशच्च॥१०॥

अग्ने यं यज्ञमध्वरं विश्वतः परिभूरसि। स इद्वेवेषु

गच्छति। सोम॒ यास्ते॑ मयो॒भुव॑ ऊ॒तयः॑ सन्ति॑ दा॒शुषे॑।
 ताभि॑र्नोऽवि॒ता भ॑व। अ॒ग्निर्मूर्धा॑ भुवः॑। त्वं नः॑ सोम॒ या
 ते॒ धामा॑नि। तत्स॑वि॒तुर्वरे॑ण्य॒म्भर्गो॑ दे॒वस्य॑ धीमहि। धियो॒
 यो नः॑ प्रचो॒दया॑त्। अचि॑त्ती॒ यच्च॑कृ॒मा दैव्ये॒ जने॑ दी॒नैर्दक्षैः॑
 प्रभू॑ती पू॒रुष॒त्वता॑॥४३॥

दे॒वेषु॑ च सवि॒त॒र्मानु॑षेषु च त्वं नो॒ अत्र॑ सुवता॒दना॑गसः।
 चो॒दयि॑त्री सूनृता॑नां॒ चेत॑न्ती सुमती॒नाम्। य॒ज्ञं द॑धे॒ सर॑स्वती।
 पावी॑रवी क॒न्या चि॒त्रायुः॑ सर॑स्वती वी॒रप॑त्नी॒ धियं॑ धात्।
 ग्राभि॑रच्छि॒द्रं शर॑णं स॒जोषा॑ दुरा॒धर्षं॑ गृण॒ते शर्म॑ य॒सत्।
 पू॒षा गा अ॒न्वे॑तु नः॒ पू॒षा र॑क्ष॒त्वर्व॑तः। पू॒षा वाज॑ं स॒नोतु॑
 नः। शुक्रं॑ ते॒ अ॒न्यद्य॑ज॒तं ते॒ अ॒न्यत्॥४४॥

विषु॑रूपे अह॑नी॒ द्यौरि॑वासि। विश्वा॒ हि मा॒या
 अ॒व॑सि स्वधा॒वो भ॒द्रा ते॑ पू॒षन्नि॑ह रा॒तिर॑स्तु। ते॒ऽव॑र्धन्त॒
 स्वत॑वसो म॒हित्व॒ना नाकं॑ त॒स्थुरु॑रु च॑क्रिरे॒ सदः॑।
 विष्णु॑र्य॒द्धाव॑द्वृष॒णम्म॑द॒च्युतं॑ वयो॒ न सी॑द॒न्नधि॑ ब॒र्हिषि॑ प्रि॒ये।
 प्र चि॒त्रम॑र्कं गृण॒ते तुरा॑य॒ मारु॑ताय॒ स्वत॑वसे भ॒रध्व॑म्। ये
 सहा॑ंसि॒ सह॑सा॒ सह॑न्ते॥४५॥

रेजन्ते अग्ने पृथिवी मुखेभ्यः। विश्वे देवा विश्वे देवाः।
 द्यावा नः पृथिवी इमं सिध्रमद्य दिविस्पृशम्। यज्ञं देवेषु
 यच्छताम्। प्र पूर्वजे पितरा नव्यसीभिर्गीर्भिः कृणुध्वं सदाने
 ऋतस्य। आ नो द्यावापृथिवी दैव्येन जनेन यातम्महि
 वां वरूथम्। अग्निं स्तोमेन बोधय समिधानो अमर्त्यम्।
 हव्या देवेषु नो दधत्। स हव्यवाडमर्त्य उशिग्दूतश्चनोहितः।
 अग्निर्धिया समृण्वति। शं नो भवन्तु वाजेवाजे॥४६॥

पुरुषत्वतां यजतन्तै अन्यथ्सहन्ते चनोहितोऽष्टौ च॥११॥ [११]

विष्णोः क्रमोऽसि दिवस्पर्यन्तपतेऽपेतं समितं या जाता मा नो हिंसीद्धुवा-
 ऽस्यादित्यङ्गभूमिन्द्राग्नी रोचनैकादश॥११॥ विष्णोरस्मिन् हव्येति त्वाऽहं धीतिभिरहोत्रां
 अष्टाचत्वारिंशत्॥४८॥ विष्णोः क्रमोऽसि स त्वन्नो अग्ने॥ [१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहा गायत्रं छन्द आ रोह
 पृथिवीमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः
 क्रमोऽस्यभिश्चस्तिहा त्रैष्टुभं छन्द आ रोहान्तरिक्षमनु वि

क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मो विष्णोः क्रमोऽस्यरातीयतो
हन्ता जागतं छन्द आ रोह दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः
स यं द्विष्मो विष्णोः॥१॥

क्रमोऽसि शत्रूयतो हन्तानुष्टुभं छन्द आ रोह दिशोऽनु
वि क्रमस्व निर्भक्तः स यं द्विष्मः। अक्रन्ददग्निः स्तनयन्निव
द्यौः क्षामा रेरिहद्वीरुधः समञ्जन्। सद्यो जज्ञानो वि हीमिद्धो
अख्यदा रोदसी भानुना भात्यन्तः। अग्नेऽभ्यावर्तिन्नभि न आ
वर्तस्वायुषा वर्चसा सन्या मेधया प्रजया धनेन। अग्ने॥२॥

अङ्गिरः शतं ते सन्त्वावृतः सहस्रं त उपावृतः।
तासाम्पोषस्य पोषेण पुनर्नो नष्टमा कृधि पुनर्नो रयिमा
कृधि। पुनरूर्जा नि वर्तस्व पुनरग्न इषायुषा। पुनर्नः
पाहि विश्वतः। सह रय्या नि वर्तस्वाग्ने पिन्वस्व
धारया। विश्वप्स्त्रिया विश्वतस्परि। उदुत्तमं वरुण
पाशमस्मदवाधमम्॥३॥

वि मध्यमं श्रथाय। अथा वयमादित्य व्रते तवानांगसो
अदितये स्याम। आ त्वाहार्षमन्तरभूर्ध्रुवस्तिष्ठा- विचाचलिः।
विशस्त्वा सर्वा वाञ्छन्त्वस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रय। अग्ने

बृहन्नुषसामूर्ध्वो अस्थान्निर्जग्मिवान्तमसो ज्योतिषागात्।
अग्निर्भानुना रुशता स्वङ्ग आ जातो विश्वा सद्मान्यप्राः।
सीद त्वम्मातुरस्याः॥४॥

उपस्थे विश्वान्यग्रे वयुनानि विद्वान्। मैनामर्चिषा
मा तपसाभि शूशुचोऽन्तरस्याः शुक्रज्योतिर्वि भाहि।
अन्तरग्रे रुचा त्वमुखायै सदेने स्वे। तस्यास्त्वः हरसा
तपञ्जातवेदः शिवो भव। शिवो भूत्वा मह्यमग्रेऽथो सीद
शिवस्त्वम्। शिवाः कृत्वा दिशः सर्वाः स्वं योनिमिहासदः।
हः सः शुचिषद्वसुरन्तरिक्षसद्धोता वेदिषदतिथिर्दुरोणसत्।
नृषद्वरसदृतसद्धोमसदजा गोजा ऋतजा अद्रिजा
ऋतम्बृहत्॥५॥

दिवमनु वि क्रमस्व निर्भक्तः स यन्द्रिष्मो विष्णोर्धनेनाग्नेऽधममस्याः शुचिषथोऽंश
च॥१॥

[१]

दिवस्परि प्रथमं जज्ञे अग्निरस्मद्वितीयम्परि जातवेदाः।
तृतीयमप्सु नृमणा अजस्रमिन्धान एनं जरते स्वाधीः। विद्वा
ते अग्ने त्रेधा त्रयाणि विद्वा ते सद्म विभृतम्पुरुत्रा। विद्वा
ते नाम परमं गुहा यद्विद्वा तमुत्सं यत आजगन्थ। समुद्रे
त्वा नृमणा अप्स्वन्तर्नृचक्षा ईधे दिवो अग्न ऊधन्। तृतीयै

त्वा॥६॥

रजंसि तस्थिवा॑संमृतस्य॒ योनौ॑ महिषा अ॒हिन्वन्।
अक्र॑न्दद॒ग्निः स्त॒नय॑न्निव॒ द्यौः क्षामा॑ रे॒रिह॑द्वीरुधः॒ सम॒ञ्जन्।
स॒द्यो ज॑ज्ञानो वि हीमि॒द्धो अ॒ख्यदा॑ रोद॒सी भा॒नुना॑
भात्य॑न्तः। उ॒शिक्पा॑व॒को अ॑र॒तिः सु॑मे॒धा म॑र्तेष्व॒ग्निर॒मृतो॑
निधा॑यि। इय॑र्ति धू॒मम॑रुष॒म्भरि॑भ्रदुच्छु॒क्रेण॑ शो॒चिषा॑
द्यामि॑नक्षत्। विश्व॑स्य के॒तुर्भुव॑नस्य॒ गर्भ॑ आ॥७॥

रोद॑सी अपृणा॒ज्जाय॑मानः। वी॒डुं चि॒दद्रि॑मभिनत्परा॒यञ्जना॑
यद॒ग्निम॑यजन्त॒ पञ्च। श्री॒णामु॑दारो ध॒रुणो॑ रयी॒णाम्म॑नी॒षाणा॑म्प्राप
सोम॑गोपाः। वसोः॑ सू॒नुः सह॑सो अ॒प्सु राजा॑ वि भा॒त्यग्रं॑
उ॒षसा॑मिधा॒नः। यस्ते॑ अ॒द्य कृ॑णव॒द्भद्र॑शोचेऽपू॒षं दे॑व
घृ॒तव॑न्तम॒ग्ने। प्र तं न॑य प्र॒तरां॑ वस्यो॒ अच्छा॑भि द्यु॒म्नं दे॒वभ॑क्तं
यवि॑ष्ठ। आ॥८॥

तम्भ॑ज सौश्रव॒सेष्व॑ग्र उ॒क्थउ॑क्थ॒ आ भ॑ज श॒स्यमा॑ने।
प्रि॒यः सूर्ये॑ प्रि॒यो अ॒ग्रा भ॑वा॒त्युज्जा॑तेन॒ भिन॑ददु॒ज्जनि॑त्वैः। त्वाम॑ग्रे
यज॑माना॒ अनु॑ द्यून् विश्वा॒ वसू॑नि दधिरे॒ वार्या॑णि। त्वया॑ स॒ह
द्रवि॑णमिच्छ॒माना॑ व्र॒जं गोम॑न्तमु॒शिजो॑ वि व॒व्रुः। दृशा॑नो

रुक्म उर्व्या व्यद्यौदुर्मर्षमायुः श्रिये रुचानः। अग्निरमृतो
अभवद्वयोभिर्यदेनं द्यौरजनयत्सुरेताः॥९॥

तृतीयं त्वा गर्भ आ यविष्ठा यच्चत्वारि च॥२॥ [२]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देह्यनमीवस्य शुष्मिणः। प्रप्रदातारं
तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पदे। उदु त्वा विश्वे देवा
अग्ने भरन्तु चित्तिभिः। स नो भव शिवतमः सुप्रतीको
विभावसुः। प्रेदग्ने ज्योतिष्मान् याहि शिवेभिर्चिभिस्त्वम्।
बृहद्विभानुभिर्भासन्मा हिंसीस्तनुवां प्रजाः। समिधाग्निं
दुवस्यत घृतैर्बोधयतातिथिम्। आ॥१०॥

अस्मिन् हव्या जुहोतन। प्रप्रायमग्निर्भरतस्य शृण्वे वि
यत्सूर्यो न रोचते बृहद्भाः। अभि यः पूरुम् पृतनासु तस्थौ
दीदाय दैव्यो अतिथिः शिवो नः। आपो देवीः प्रति गृहीत
भस्मैतत्स्योने कृणुध्वं सुरभावं लोके। तस्मै नमन्तां जनयः
सुपत्नीर्मातेवं पुत्रम्बिभृता स्वेनम्। अप्स्वग्ने सधिष्टव॥११॥

सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे सञ्जायसे पुनः। गर्भो
अस्योषधीनां गर्भो वनस्पतीनाम्। गर्भो विश्वस्य भूतस्याग्ने

गर्भो अ॒पाम॑सि। प्र॒सद्य॒ भस्म॑ना॒ योनि॑मपश्च॒ पृथि॑वीम॒ग्ने।
 स॒ꣳसृ॒ज्य मा॒तृभि॑स्त्वं ज्योति॑ष्मान्पुन॒रास॑दः। पुन॑रा॒सद्य॒
 स॒दन॑मपश्च॒ पृथि॑वीम॒ग्ने। शेषे॑ मा॒तुर्य॑थोप॒स्थेऽन्तर॑स्याꣳ
 शि॒वत॑मः। पुन॑रूर्जा॥१२॥

नि वर्त॑स्व पुन॑रग्र॒ इषा॑युषा। पुन॑र्नः पाहि
 वि॒श्वतः॑। स॒ह र॒य्या नि वर्त॑स्वाग्ने पि॒न्वस्व॒ धार॑या।
 वि॒श्वप्ति॑या वि॒श्वत॑स्परि। पुन॑स्त्वादित्या रु॒द्रा वस॑वः
 समि॑न्धता॒म्पुन॑र्ब्रह्माणो॑ वसुनीथ य॒ज्ञैः। घृ॒तेन॒ त्वं त॒नुवो॑
 वर्ध॑यस्व स॒त्याः स॑न्तु यज॑मानस्य॒ कामाः॑। बोधा॑ नो अ॒स्य
 वच॑सो यविष्ठ मꣳहिष्ठस्य॒ प्रभृ॑तस्य स्वधावः। पीय॑ति त्वो
 अनु॑ त्वो गृणाति व॒न्दारु॑स्ते त॒नुवं वन्दे॑ अग्ने। स बोधि॑
 सूरि॑र्म॒घवा॑ वसु॒दावा॑ वसु॑पतिः। यु॒यो॒ध्यस्म॑द्वेषाꣳसि॥१३॥

आ तवोर्जाऽनु षोडश च॥३॥ [३]

अपै॑त॒ वी॒त वि च॑ सर्प॑तातो॒ येऽत्र॒ स्थ पु॑रा॒णा ये
 च॒ नूत॑नाः। अदा॑दिदं य॒मोऽव॑सान॒म्पृथि॑व्या अ॒क्रन्नि॑मम्
 पि॒तरो॑ लो॒कम॑स्मै। अ॒ग्नेर्भ॑स्मा॒स्यग्नेः॑ पु॒रीष॑मसि स॒ज्ञान॑मसि
 काम॑धर॒णम्म॑रि॒ते काम॑धर॒णम्भू॑यात्। सं या वः॑ प्रि॒यास्त॒नुवः॑
 सम्प्रि॒या हृ॑दयानि वः। आ॒त्मा वो॑ अस्तु॥१४॥

सम्प्रियः सम्प्रियास्तनुवो मम। अयं सो अग्निर्यस्मिन्सोमः
 सुतं दधे जठरे वावशानः। सहस्रियं वाजमत्यं न सति
 ससवान्तसन्तस्तूयसे जातवेदः। अग्ने दिवो अर्णमच्छा
 जिगास्यच्छा देवाः ऊचिषे धिष्ण्या ये। याः परस्ताद्रोचने
 सूर्यस्य याश्चावस्तादुपतिष्ठन्त आपः। अग्ने यत्ते दिवि वर्चः
 पृथिव्यां यदोषधीषु॥१५॥

अप्सु वा यजत्र। येनान्तरिक्षमुर्वाततन्थ त्वेषः स
 भानुरर्णवो नृचक्षाः। पुरीष्यासो अग्नयः प्रावणेभिः
 सजोषसः। जुषन्ताः हव्यमाहुतमनमीवा इषो महीः।
 इडामग्ने पुरुदसः सनि गोः शश्वत्तमः हवमानाय साध।
 स्यान्नः सुनुस्तनयो विजावाग्ने सा ते सुमतिर्भूत्वस्मे। अयं
 ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो अरोचथाः। तं जानन्न॥१६॥

अग्न आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्। चिदसि तया
 देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद परिचिदसि तया देवतयाऽ
 ङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीद लोकम्पृण छिद्रम्पृणाथो सीद शिवा
 त्वम्। इन्द्राग्नी त्वा बृहस्पतिरस्मिन् योनावसीषदन्न। ता
 अस्य सूददोहसः सोमः श्रीणन्ति पृश्नयः। जन्म देवानां

विशस्त्रिष्वा रोचने दिवः॥१७॥

अस्त्वोषधीषु जानन्नष्टाचत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

समित॑ꣳ सं कल्पेथा॑ꣳ सम्प्रियौ रोचिष्णू सुमन॑स्यमानौ।
इषमूर्ज॑मभि संवसानौ सं वाम्मनाꣳसि सं व्रता समु॑
चित्तान्याकर॑म्। अग्ने॑ पुरीष्याधिपा भवा॑ त्वं नः। इषमूर्ज॑
यज॑मानाय धेहि। पुरीष्य॑स्त्वमग्ने रयि॑मान्पुष्टिमाꣳ अ॑सि।
शि॒वाः कृ॒त्वा दि॒शः सर्वाः॑ स्वां योनि॑मिहास॑दः। भव॑तं नः
सम॑नसौ समो॑कसौ॥१८॥

अ॒रे॒पसौ॑। मा य॒ज्ञꣳ हिꣳसिष्ट॑म्मा य॒ज्ञप॑तिं जा॒तवे॑दसौ
शि॒वौ भ॑वतम॒द्य नः॑। मा॒तेव॑ पु॒त्रम्पृ॑थि॒वी पु॑रीष्य॒मग्निꣳ
स्वे योना॑वभा॒रुखा। तां वि॒श्वेर्दे॑वैर्ऋ॒तुभिः॑ संवि॒दानः
प्र॒जाप॑तिर्वि॒श्वक॑र्मा वि मु॑ञ्चतु। यद॒स्य पा॑रे रज॑सः शु॒क्रं
ज्योति॑रजा॒यत। तन्नः॑ पर्ष॒दति॑ द्विषोऽग्ने॑ वैश्वान॒र स्वाहा॑।
नमः॑ सु ते॑ निर्ऋ॒ते वि॒श्वरू॑पे॥१९॥

अ॒य॒स्मयं॑ वि चृ॒ता ब॒न्धमे॑तम्। य॒मेन॑ त्वं य॒म्या
संवि॑दानोत्त॒मं नाक॑मधि॒ रोह॑येमम्। यत्तै॑ दे॒वी निर्ऋ॑तिरा
ब॒बन्ध॑ दामं ग्री॒वास्व॑विच॒त्यम्। इ॒दं ते॑ तद्वि॒ष्याम्या॑युषो॒ न

मध्या॒दथा जी॒वः पि॒तुर्म॑द्धि प्रमु॒क्तः। यस्या॑स्ते अ॒स्याः क्रूर
आ॒सञ्जु॑होम्येषाम्ब॒न्धाना॑मव॒सर्ज॑नाय। भूमि॒रिति॑ त्वा॒ जना॑
वि॒दुर्निर्ऋ॑तिः॥ २० ॥

इति॑ त्वा॒हम्परि॑ वेद वि॒श्वतः॑। असु॑न्वन्तमय॑जमानमिच्छ
स्तेन॑स्येत्यां तस्कर॑स्यान्वैषि। अन्य॑म॒स्मदिच्छ॑ सा तं इ॒त्या
नमो॑ देवि निर्ऋ॒ते तुभ्य॑मस्तु। दे॒वीम॒हं निर्ऋ॑तिं वन्द॑मानः
पि॒तेव॑ पु॒त्रं द॑सये वचो॑भिः। विश्व॑स्य॒ या जा॑यमानस्य॒ वेद॑
शि॒रःशि॒रः प्रति॑ सू॒री वि च॑ष्टे। नि॒वेश॑नः संग॑मनो॒ वसू॑नां
विश्वा॑ रू॒पाभि च॑ष्टे॥ २१ ॥

शची॑भिः। दे॒व इ॒व स॒वि॒ता स॒त्यध॑र्मेन्द्रो न त॑स्थौ सम॒रे
प॑थी॒नाम्। सं व॑र॒त्रा द॑धातन् निरा॑हावा॒न्कृ॒णोत॑न। सि॒श्राम॑हा
अ॒व॒टमु॑द्रिणं व॒यं वि॒श्वाहा॑दस्त॒मक्षि॑तम्। निष्कृ॑ताहावम॒व॒टः
सु॑व॒रत्र॑ः सु॒षेच॑नम्। उ॒द्रिणः॑ सि॒ञ्चे अ॑क्षितम्। सी॒रा यु॑ञ्जन्ति
क॒वयो॑ यु॒गा वि त॑न्वते पृथक्। धी॒रा दे॒वेषु॑ सु॒म॒या। यु॒नक्त॑
सी॒रा वि यु॒गा त॑नोत कृ॒ते यो॒नौ व॑पतेह॥ २२ ॥

बी॒जम्। गि॒रा च॑ श्रु॒ष्टिः स॒भरा॑ अस॒न्नो ने॒दीय॑ इत्सृ॒ण्या
प॒क्कमा॑यत्। लाङ्ग॑ल॒म्पवी॑रवः सु॒शेवः॑ सु॒म॒तित्स॑रु।

उदित्कृषति गामविम्प्रफुर्व्यं च पीवरीम्। प्रस्थावद्रथवाहनम्।
 शुनं नः फाला वि तुदन्तु भूमिं शुनं कीनाशा अभि
 यन्तु वाहान्। शुनम्पर्जन्यो मधुना पयोभिः शुनासीरा
 शुनमस्मासु धत्तम्। कामं कामदुघे धुक्ष्व मित्राय वरुणाय
 च। इन्द्रायाग्रये पूष्ण ओषधीभ्यः प्रजाभ्यः। घृतेन सीता
 मधुना समक्ता विश्वेदेवैरनुमता मरुद्भिः। ऊर्जस्वती पयसा
 पिन्वमानास्मान्त्सीते पयसाभ्याववृत्स्व॥२३॥

समौकसौ विश्वरूपे विदुर्निरृतिरभि चष्ट इह मित्राय द्वाविंशतिश्च॥५॥—[५]

या जाता ओषधयो देवेभ्यस्त्रियुगम्पुरा। मन्दांमि
 बभ्रूणामहं शतं धामानि सप्त च। शतं वो अम्ब धामानि
 सहस्रमुत वो रुहः। अथा शतक्रत्वो यूयमिमम्मे अगदं
 कृत। पुष्पावतीः प्रसूवतीः फलिनीरफला उत। अश्वा इव
 सजित्वरीर्वीरुधः पारयिष्णवः। ओषधीरिति मातरस्तद्वो
 देवीरुपं ब्रुवे। रपांसि विघ्नतीरित् रपः॥२४॥

चातयमानाः। अश्वत्थे वो निषदनम्पर्णे वो वसतिः
 कृता। गोभाज इत्किलासथ यत्सनवथ पूरुषम्। यदहं
 वाजयन्निमा ओषधीरहस्त आदधे। आत्मा यक्ष्मस्य नश्यति

पुरा जीव॒गृभौ॑ यथा। यदोष॑धयः संगच्छ॑न्ते राजा॑नः
 समि॑ताविवा। विप्रः॒ स उ॑च्यते भिष॑ग्रक्षो॒हामी॑वचात॑नः।
 निष्कृ॑तिर्नामं वो मा॒ताथा॑ यूय॑ः स्थ॒ संकृ॑तीः। स॒राः
 प॑त॒त्रिणीः॑॥२५॥

स्थ॒न॒ यदा॒मय॑ति निष्कृ॑त। अ॒न्या वो॑ अ॒न्याम॑वत्व॒न्यान्य॑स्या
 उपा॑वता। ताः सर्वा॑ ओष॑धयः संवि॑दाना इ॒दम्मे॒ प्राव॑ता
 वचः॑। उच्छु॑ष्मा ओष॑धीनां गावो॑ गो॒ष्ठादि॑वेरते। धन॑ः
 सनि॑ष्यन्तीनामा॒त्मानं॑ तव॑ पूरुष। अति॑ विश्वाः॑ परि॒ष्ठाः स्तेन॑
 इ॒व व्र॑जम॑क्रमुः। ओष॑धयः प्राचु॑च्यवु॒र्यत् किं च॑ त॒नुवा॑ः
 रपः॑। याः॥२६॥

त॒ आ॒त॒स्थुरा॒त्मानं॑ या आ॑वि॒विशुः॑ परुः॑परुः। तास्ते॒
 यक्ष्मं॑ वि बा॑धन्तामु॒ग्रो म॑ध्यम॒शीरि॑व। सा॒कं य॑क्ष्म प्र प॑त
 श्ये॒नेन॑ कि॒किदी॒विना॑। सा॒कं वा॑तस्य॒ ध्राज्या॑ सा॒कं न॑श्य
 नि॒हाक॑या। अ॒श्वाव॑तीः सोम॑वतीमूर्जय॑न्ती- मुदो॑जसम्।
 आ वि॑त्सि सर्वा॑ ओष॑धीर॒स्मा अ॑रि॒ष्टता॑तये। याः फ॒लिनी॒र्या
 अ॑फ॒ला अ॑पु॒ष्पा याश्च॑ पु॒ष्पिणीः॑। बृह॑स्पतिप्रसू॒तास्ता॑ नो
 मुञ्च॑न्त्व॒हंसः॑। याः॥२७॥

ओष॑धयः सोम॑राज्ञीः प्रवि॑ष्टाः पृथि॒वीम॑नु। तासां॑

त्वमस्युत्तमा प्र णो जीवातवे सुव। अवपतन्तीरवदन्दिव
 ओषधयः परि। यं जीवमश्रवामहे न स रिष्याति पूरुषः।
 याश्चेदमुपशृण्वन्ति याश्च दूरम्परागताः। इह संगत्य ताः
 सर्वा अस्मै सं दत्त भेषजम्। मा वो रिषत्खनिता यस्मै
 चाहं खनामि वः। द्विपच्चतुष्पदस्माकं सर्वमस्त्वनानातुरम्।
 ओषधयः सं वदन्ते सोमेन सह राज्ञा। यस्मै करोति
 ब्राह्मणस्तं राजन्पारयामसि॥२८॥

रपः पत्रिणीर्या अहंसो याः खनामि वोऽष्टादश च॥६॥ [६]

मा नो हिंसीञ्जनिता यः पृथिव्या यो वा दिवः
 सत्यधर्मा जजान। यश्चापश्चन्द्रा बृहतीर्जजान कस्मै देवाय
 हविषा विधेम। अभ्यावर्तस्व पृथिवि यज्ञेन पयसा सह।
 वपां ते अग्निरिषितोऽव सर्पतु। अग्ने यत्ते शुक्रं यच्चन्द्रं
 यत्पूतं यद्यज्ञियम्। तद्देवेभ्यो भरामसि। इषमूर्जमहमित
 आ॥२९॥

दद ऋतस्य धाम्नो अमृतस्य योनेः। आ नो गोषु
 विशत्वौषधीषु जहामि सेदिमनिराममीवाम्। अग्ने तव
 श्रवो वयो महि भ्राजन्त्यर्चयो विभावसो। बृहद्भानो शवंसा

वाजमुक्थ्यं दधासि दाशुषे कवे। इरज्यन्नग्रे प्रथयस्व
जन्तुभिरस्मे रायो अमर्त्य। स दर्शतस्य वपुषो वि
राजसि पृणक्षि सानसि५ रयिम्। ऊर्जो नपाज्जातवेदः
सुशस्तिभिर्मन्दस्व॥ ३० ॥

धीतिभिर्हितः। त्वे इषः सं दधुर्भूरिरेतसश्चित्रोतयो
वामजाताः। पावकवर्चाः शुक्रवर्चा अनूनवर्चा उदियर्षि
भानुना। पुत्रः पितरा विचरन्नुपावस्युभे पृणक्षि रोदसी।
ऋतावानम्महिषं विश्वचर्षणिमग्नि५ सुम्नाय दधिरे पुरो
जनाः। श्रुत्कर्ण५ सप्रथस्तमन्त्वा गिरा दैव्यम्मानुषा
युगा। निष्कर्तारमध्वरस्य प्रचेतसं क्षयन्तः५ राधसे महे।
रातिम्भृगूणामुशिजं कविक्रतुम्पृणक्षि सानसिम्॥ ३१ ॥

रयिम्। चितः स्थ परिचित ऊर्ध्वचितः श्रयध्वं तया
देवतयाङ्गिरस्वद् ध्रुवाः सीदत। आ प्यायस्व समेतु ते विश्वतः
सोम वृष्णियम्। भवा वाजस्य संगथे। सं ते पया५सि
समु यन्तु वाजाः सं वृष्णियान्यभिमातिषाहः। आप्यायमानो
अमृताय सोम दिवि श्रवा५स्युत्तमानि धिष्व॥ ३२ ॥

अभ्यस्थाद्विश्वाः पृतना अरातीस्तदग्निराहु तदु सोमं
 आह। बृहस्पतिः सविता तन्म आह पुषा माधात्सुकृतस्य
 लोके। यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा
 पुरीषात्। श्येनस्य पक्षा हरिणस्य बाहू उपस्तुतं जनिम तत्ते
 अर्वन्। अपाम्पृष्ठमसि योनिरग्नेः समुद्रमभितः पिन्वमानम्।
 वर्धमानम्महः॥३३॥

आ च पुष्करं दिवो मात्रया वरिणा प्रथस्व। ब्रह्म
 जज्ञानमप्रथमम्पुरस्ताद्वि सीमतः सुरुचो वेन आवः। स
 बुध्निया उपमा अस्य विष्ठाः सतश्च योनिमसतश्च विवः।
 हिरण्यगर्भः समवर्तताग्रे भूतस्य जातः पतिरेक आसीत्।
 स दाधार पृथिवीं द्यामुतेमां कस्मै देवाय हविषा विधेम।
 द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु॥३४॥

द्यामिमं च योनिमनु यश्च पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं
 द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त होत्राः। नमो अस्तु सर्पेभ्यो ये के च
 पृथिवीमनु। ये अन्तरिक्षे ये दिवि तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। येऽदो
 रोचने दिवो ये वा सूर्यस्य रश्मिषु। येषामप्सु सदः कृतं
 तेभ्यः सर्पेभ्यो नमः। या इषवो यातुधानानां ये वा वनस्पतीः

रनु। ये वाव॒टेषु॑ शे॒रते॑ तेभ्यः॑ स॒र्पेभ्यो॑ नमः॥३५॥

म॒होऽनु॑ यातु॒धाना॑ना॒मेका॑दश च॥८॥ [८]

ध्रु॒वासिं॑ ध॒रुणा॑स्तृ॒ता वि॒श्वक॑र्मणा॒ सुकृ॑ता। मा त्वा॑ समु॒द्र
उद्व॑धी॒न्मा सु॑प॒र्णोऽव्य॑थमा॒ना पृथि॑वीं दृ॒ह। प्र॒जाप॑तिस्त्वा
साद॑यतु॒ पृथि॑व्याः पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वती॒म्प्रथ॑स्वती॒म्प्रथो॑-
ऽसि॑ पृथि॒व्यसि॑ भू॒रसि॑ भू॒मिर॑स्यदि॒तिर॑सि वि॒श्वधा॑या॒
वि॒श्वस्य॑ भुव॑नस्य ध॒र्त्री पृथि॑वीं यच्छ॒ पृथि॑वीं दृ॒ह
पृथि॑वी॒न्मा हि॑सी॒र्विश्व॑स्मै प्रा॒णाया॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑
प्रति॑ष्ठा॒यै॥३६॥

च॒रित्रा॑या॒ग्निस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॒र्दिषा॑ श॒तमे॑न॒
तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्ध्रु॒वा सी॑द। काण्डा॑त्काण्डात् प्र॒रोह॑न्ती॒
परु॑षःपरु॑षः परि॑। ए॒वा नो॑ दूर्वे॒ प्र त॑नु स॒हस्रे॑ण श॒तेन॑
च। या श॒तेन॑ प्र॒तनो॑षि स॒हस्रे॑ण वि॒रोह॑सि। तस्या॑स्ते
दे॒वीष्ट॑के वि॒धेम॑ ह॒विषा॑ व॒यम्। अषा॑ढा॒सि स॑ह॒माना॒
सह॑स्वरा॒तीः सह॑स्वरा॒तीय॑तः सह॑स्व॒ पृत॑नाः सह॑स्व
पृत॑न्य॒तः। सह॑स्र॒वीर्या॑॥३७॥

अ॒सि सा मा॑ जिन्वा। मधु॒ वाता॑ ऋ॒ताय॑ते मधु॑

क्षरन्ति सिन्धवः। माध्वीर्नः सन्त्वोषधीः। मधु नक्तमुतोषसि
मधुमत्पार्थिवः रजः। मधु द्यौरस्तु नः पिता। मधुमान्नो
वनस्पतिर्मधुमाः अस्तु सूर्यः। माध्वीर्गावो भवन्तु नः।
मही द्यौः पृथिवी च न इमं यज्ञमिमिक्षताम्। पिपृतां नो
भरीमभिः। तद्विष्णोः परमम्॥३८॥

पदः सदा पश्यन्ति सूरयः। दिवीव चक्षुराततम्। ध्रुवासिं
पृथिवि सहस्व पृतन्यतः। स्यूता देवेभिरमृतेनागाः। यास्ते
अग्ने सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः
सर्वाभी रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो
गोष्वश्वेषु या रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त
बृहस्पते। विराट्॥३९॥

ज्योतिरधारयत्सम्राड्ज्योतिरधारयत्स्वराड्ज्योतिरधारयत्।
अग्ने युक्ष्वा हि ये तवाश्वासो देव साधवः। अरं वहन्त्याशवः।
युक्ष्वा हि देवहूतमाः अश्वाः अग्ने रथीरिव। नि होता पूर्यः
सदः। द्रप्सश्चस्कन्द पृथिवीमनु द्यामिमं च योनिमनु यश्च
पूर्वः। तृतीयं योनिमनु संचरन्तं द्रप्सं जुहोम्यनु सप्त॥४०॥

होत्राः। अभूदिदं विश्वस्य भुवनस्य वाजिनमग्नेर्वैश्वानरस्य

चा॒ अ॒ग्नि॒ज्योति॑षा॒ ज्योति॑ष्मान्नु॒क्मो वर्च॑सा॒ वर्च॑स्वान्। ऋ॒चे
त्वा॑ रु॒चे त्वा॒ समि॑त्स्र॒वन्ति स॒रितो॒ न धेनाः॑। अ॒न्तर्हृ॒दा
मन॑सा पू॒यमा॑नाः। घृ॒तस्य॒ धारा॑ अ॒भि चा॑कशीमि। हि॒र॒ण्यो
वेत॑सो म॒ध्य आ॑साम्। तस्मि॑न्त्सुप॒र्णो म॑धुकृ॒त्कुला॒यी
भज॑न्नास्ते म॒धु दे॒वता॑भ्यः। तस्या॑सते ह॒रयः॑ स॒प्त तीरे॑ स्व॒धां
दुहा॑ना अ॒मृत॑स्य॒ धाराम्॥ ४१॥

प्रति॑ष्ठायै॒ सहस्र॑वीर्या॒ पर॑मं वि॒राद॑भ्यस॒ तीरे॑ च॒त्वारि॑ च॥ ९॥ [९]

आदि॒त्यं गर्भ॑म्पय॑सा॒ सम॑ञ्जन्त्सहस्र॑स्य॒ प्रति॑मां
वि॒श्वरूप॑म्। परि॑ वृ॒द्धिं ह॒रसा॒ माभि॑ मृ॒क्षः श॒तायु॑षं कृ॒णुहि
ची॒यमा॑नः। इ॒मम्मा हि॑सीद्वि॒पाद॑म्पशूनां॑ सह॑स्राक्ष
मे॒ध आ॑ ची॒यमा॑नः। म॒युमा॑र॒ण्यमनु॑ ते दि॒शामि॒ तेन॑
चि॒न्वा॒नस्त॒नुवो॒ नि षी॑द। वा॒तस्य॒ ध्राजि॑ वरु॒णस्य॒ नाभि॑मश्वं
ज॒ज्ञान॑ स॒रिर॑स्य॒ मध्यै॑। शि॒शु न॒दीना॑ हरि॒मद्रि॑बुद्ध॒मग्ने
मा हि॑सीः॥ ४२॥

प॒रमे॑ व्योमन्। इ॒मम्मा हि॑सीरेक॑शफ॒म्पशूनां॑ क॒निक॒दं
वा॒जिनं॒ वाजि॑नेषु। गौ॒रमा॑र॒ण्यमनु॑ ते दि॒शामि॒ तेन॑
चि॒न्वा॒नस्त॒नुवो॒ नि षी॑द। अज॑स्रमि॒न्दुम॒रुष॑म्भु॒रण्युम॒ग्निमी॑डे

पूर्वचि॑त्तौ नमो॑भिः। स पर्व॑भिर्ऋतु॒शः कल्प॑मानो गाम्मा
हि॑ँसीरदि॑तिं वि॒राज॑म्। इ॒मं॑ संमु॒द्रं॑ श॒तधा॑रमु॒त्सं॑
व्य॒च्यमा॑न॒म्भुव॑नस्य॒ मध्ये॑। घृ॒तं दुहा॑ना॒मदि॑तिं जना॒याग्रे॑
मा॥४३॥

हि॑ँसीः प॒रमे व्यो॑मन्। ग॒व्यमा॑र॒ण्यम॑नु ते दि॒शामि॑ तेन॑
चि॒न्वा॒नस्त॒नुवो॑ नि षी॑द। वरू॑त्रिं त्वष्टु॑र्वरु॒णस्य॑ नाभि॑मविं
जज्ञा॑नां॑ रज॑सः प॒रस्मात्। म॒ही॑ सा॒हस्री॑मसु॒रस्य॑
मा॒याम॑ग्रे मा हि॑ँसीः प॒रमे व्यो॑मन्। इ॒मामू॑र्णा॒युं वरु॑णस्य
मा॒यां त्वच॑म्पशूनां द्वि॒पदां॑ चतु॑ष्पदाम्। त्वष्टुः॑ प्र॒जानां॑ प्रथ॑मं
ज॒नित्र॑मग्रे मा हि॑ँसीः प॒रमे व्यो॑मन्। उष्ट्र॑मा॒र॒ण्यम॑नु॥४४॥

ते दि॒शामि॑ तेन॑ चि॒न्वा॒नस्त॒नुवो॑ नि षी॑द। यो
अ॒ग्नि॒रग्रे॑स्तप॒सोऽधि॑ जा॒तः शोचा॑त्पृथि॒व्या उ॒त वा॑
दि॒वस्परि॑। येन॑ प्र॒जा वि॒श्वक॑र्मा व्या॒न॒द्वम॑ग्रे हेडः॑ परि॑ ते
वृण॑क्तु। अ॒जा ह्य॑ग्रेरज॑निष्ट॒ गर्भा॑त्सा वा अ॑पश्य॒ज्जनि॑तार॒मग्रे॑।
तया॑ रोह॑माय॒न्नुप॑ मे॒ध्यास॑स्तया॑ दे॒वा दे॒वता॑मग्रं॑ आयन्।
श॒र॒भमा॑र॒ण्यम॑नु ते दि॒शामि॑ तेन॑ चि॒न्वा॒नस्त॒नुवो॑ नि

षीद॥४५॥

अग्ने मा हिंसीरग्ने मोष्टमारण्यमनु शरभं नवं च॥10॥ आदित्यमिमन्दिपादम्पुं
वातस्याश्वमिममेकशफङ्गैरमजसङ्गवयं वरूत्रिमविमिमामूर्णायुमुष्टं यो अग्निरग्नेः शरभम्॥[१०]

इन्द्राग्नी रोचना दिवः परि वाजेषु भूषथः। तद्वा चेति
प्र वीर्यम्। श्रथद्वृत्रमुत सनोति वाजमिन्द्रा यो अग्नी सहुरी
सपर्यात्। इरज्यन्ता वसव्यस्य भूरेः सहस्तमा सहसा
वाजयन्ता। प्र चर्षणिभ्यः पृतना हवेषु प्र पृथिव्या रिरिचाथे
दिवश्च। प्र सिन्धुभ्यः प्र गिरिभ्यो महित्वा प्रेन्द्राग्नी विश्वा
भुवनात्यन्या। मरुतो यस्य हि॥४६॥

क्षये पाथा दिवो विमहसः। स सुगोपातमो जनः। यज्ञैर्वा
यज्ञवाहसो विप्रस्य वा मतीनाम्। मरुतः शृणुता हवम्।
श्रियसे कम्भानुभिः सम्मिमिक्षिरे ते रश्मिभिस्त ऋक्भिः
सुखादयः। ते वाशीमन्त इष्मिणो अभीरवो विद्रे प्रियस्य
मारुतस्य धाम्नः। अव ते हेड उदुत्तमम्। कया नश्चित्र आ
भुवदूती सदावृधः सखा। कया शचिष्ठया वृता॥४७॥

को अद्य युङ्क्ते धुरि गा ऋतस्य शिमीवतो भामिनो
दुरहणायून्। आसन्निषून् हृत्स्वसो मयोभून् य एषाम्

भृत्यामृणधृत्स जीवात्। अग्ने नया देवानां५ शं नो भवन्तु
वाजेवाजे। अप्स्वग्ने सधिष्टव सौषधीरनु रुध्यसे। गर्भे
सञ्जायसे पुनः। वृषा सोम द्युमा५ असि वृषा देव वृषव्रतः।
वृषा धर्माणि दधिषे। इमम्मे वरुण तत्त्वा यामि त्वं नो
अग्ने स त्वं नो अग्ने॥४८॥

हि वृता म एकादश च॥11॥—————[११]

अपां त्वेमन्नयं पुरो भुवः प्राची ध्रुवस्त्रिंतिस्त्र्यविरिन्द्राग्नी मा छन्द आशुस्त्रिवृद्ग्रेर्भागो-
ऽस्येकयेयमेव सा याग्रे जातानग्निर्वृत्राणि त्रयोदश॥13॥ अपां त्वेन्द्राग्नी इयमेव देवताता-
षट्त्रिंशत्॥36॥ अपां त्वेमन् हविषा वर्धनेन॥—————[१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

अपां त्वेमन्त्सादयाम्यपां त्वोद्वन्त्सादयाम्यपां त्वा
भस्मन्त्सादयाम्यपां त्वा ज्योतिषि सादयाम्यपां त्वार्यने
सादयाम्यर्णवे सदने सीद समुद्रे सदने सीद सलिले
सदने सीदापां रूषये सीदापा५ सधिषि सीदापां त्वा
सदने सादयाम्यपां त्वा सधस्थे सादयाम्यपां त्वा

पु॒रिषे सा॒दयाम्य॒पां त्वा यो॒नौ सा॒दयाम्य॒पां त्वा पा॒थसि
सा॒दयामि गा॒यत्री छ॒न्दस्त्रि॒ष्टुप्छ॒न्दो जग॑ती छ॒न्दोऽनु॒ष्टुप्छ॒न्दः
प॒ङ्क्तिश्छ॒न्दः ॥ १ ॥

यो॒नौ पञ्च॑दश च॥१॥ [१]

अ॒यम्पु॒रो भुव॑स्तस्य प्रा॒णो भौवा॑य॒नो व॑स॒न्तः प्रा॑णाय॒नो
गा॒यत्री वा॑स॒न्ती गा॒यत्रि॒ये गा॒यत्रं गा॒यत्रादु॑पा॒शु-
रु॒पा॒शोस्त्रि॒वृत्रि॒वृतो रथं॑तर॒ रथं॑तराद्वसि॒ष्ठ ऋषिः
प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्वया प्रा॒णं गृ॑ह्णामि प्र॒जाभ्योऽयं
द॑खि॒ष्णा वि॒श्वक॑र्मा तस्य॒ मनो॑ वैश्वक॒र्मणं ग्री॒ष्मो
मा॒न॒सस्त्रि॒ष्टुग्रे॒ष्मी त्रि॒ष्टुभं ऐ॒डमै॒डाद॑न्तर्या॒मोऽन्तर्या॑मात्
पञ्च॑द॒शः पञ्च॑द॒शाद्बृह॑द्बृह॒तो भ॒रद्वा॑ज॒ ऋषिः प्र॒जाप॑तिगृहीतया
त्वया॒ मनः॑ ॥ २ ॥

गृ॒ह्णामि प्र॒जाभ्योऽय॑म्पश्चाद्वि॒श्वव्य॑चास्तस्य॒ च॒र॒षुर्वैश्व॑व्यच॒सं
व॒र्षाणि॑ चा॒र॒षुषाणि॑ जग॑ती वा॒र्षी जग॑त्या॒ ऋ॒र॒ष॒म॒मृ॒र॒ष॒माच्छु॑
शु॒क्राथ॑सप्तद॒शः सप्त॑द॒शाद्वैरू॑पं वैरू॒पाद्वि॒श्वामि॑त्र॒ ऋषिः
प्र॒जाप॑तिगृहीतया त्वया॒ च॒र॒षुर्गृ॑ह्णामि प्र॒जाभ्य॑ इ॒दमु॑त्तराथ्सुव॒स्त
श्रो॒त्रं सौ॒व॒ शर॑च्छौ॒त्र्यनु॒ष्टुप्छा॑र॒द्यनु॒ष्टुभः स्वा॒रं
स्वा॒रा॒न्म॒न्थी म॒न्थिन॑ एक॒विंश॑ एक॒विंश॑द्वैरा॒जं

वैराजाञ्जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया ॥ ३ ॥

त्वया श्रोत्रं गृह्णामि प्रजाभ्यं इयमुपरि मतिस्तस्यै
वाङ्माती हैमन्तो वाच्यायनः पङ्क्तिर्हैमन्ती पङ्क्तौ
निधनवन्निधनवत आग्रयण आग्रयणात्रिणवत्रयस्त्रिंशौ
त्रिणवत्रयस्त्रिंशाभ्यां शाक्ररैवते शाक्ररैवताभ्यां
विश्वकर्मर्षिः प्रजापतिगृहीतया त्वया वाचं गृह्णामि
प्रजाभ्यः ॥ ४ ॥

त्वया मनो जमदग्निर्ऋषिः प्रजापतिगृहीतया त्रिंशच्च ॥ २ ॥

प्राचीं दिशां वसन्त ऋतूनामग्निर्देवता ब्रह्म द्रविणं
त्रिवृथस्तोमः स उ पञ्चदशवर्तनिर्यविर्वयः कृतमयांनां
पुरोवातो वातः सानङ्ग ऋषिर्दरिष्णिणा दिशां ग्रीष्म
ऋतूनामिन्द्रो देवतां ख्यत्रं द्रविणम्पञ्चदशः स्तोमः स उ
सप्तदशवर्तनिर्दित्यवाङ्मयस्त्रेतायांनां दरिष्णिणाद्वातो वातः
सनातन ऋषिः प्रतीचीं दिशां वर्षा ऋतूनां विश्वे देवा
देवता विट् ॥ ५ ॥

द्रविणं सप्तदशः स्तोमः स उवेकविंशवर्तनिर्यविर्वथसो
वयो द्वापरोऽयांनाम्पश्चाद्वातो वातोऽहभून् ऋषिरुदीची

दिशा॑ ५ श॒रद॑तूनामि॒त्रावरु॑णौ दे॒वता॑ पु॒ष्टं द्रवि॑णमेकवि॒ंशः
 स्तोमः॑ स उ॑ त्रिण॒वव॑र्तनिस्तुर्य॒वाङ्मय॑ आस्क॒न्दो--
 ऽ या॑नामुत्तराद्वा॒तो वातः॑ प्र॒त्न ऋषि॑रू॒र्ध्वा दि॒शा ५
 हे॒मन्त॑शिशिरावृ॒तूनाम्बृ॑हस्पतिर्दे॒वता॑ वर्चो॑ द्रवि॑णं त्रिण॒वः
 स्तोमः॑ स उ॑ त्रयस्त्रि॒ंशव॑र्तनिः प॒ष्ठवा॑द्वयो॒ऽभिभू॑र्यानां
 विष्व॒ग्वा॒तो वातः॑ सु॒पर्ण॑ ऋषिः॒ पित॑रः पिताम॒हाः
 परे॒ऽवरे॑ ते नः॑ पान्तु॒ ते नो॑ऽवन्त्वस्मिन्ब्रह्म॒न्नस्मिन्व॒ष्ट्रे-
 ऽस्यामा॑शिष्य॒स्याम्पु॑रो॒धायाम॑स्मिन्कर्म॒न्नस्यां॑ दे॒वहू॑त्याम्॥६॥

विद्वष्ट॒वाङ्मयो॑ऽष्टावि॒ंशतिश्च॑॥३॥ [३]

ध्रु॒वखि॑तिर्ध्रु॒वयो॑निर्ध्रु॒वासि॑ ध्रु॒वं योनि॑मा सी॒द सा॒ध्या।
 उ॒ख्यस्य॑ के॒तुम्र॑थ॒मम्पु॑रस्ता॒दश्वि॑ना॒ध्वर्यू॑ सा॒दय॑तामि॒ह
 त्वा॑। स्वे द॒ख्ये द॒ख्यपि॑ते॒ह सी॒द दे॒वत्रा॑ पृथि॒वी बृ॑ह॒ती
 ररा॑णा। स्वा॒स॒स्था त॑नुवा॒ सं वि॑शस्व पि॒तेवै॑धि सू॒नव॑ आ
 सु॒शेवा॒श्विना॒ध्वर्यू॑ सा॒दय॑तामि॒ह त्वा॑। कु॒ला॒यिनी॑ वसु॒मती॑
 वयो॒धा र॒यिं नो॑ वर्ध॒ बहु॑ल॒ ५ सु॒वीर॑म्॥७॥

अपा॑मतिं दुर्म॒तिम्बा॑ध॒माना॑ रा॒यस्पोषे॑ य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्ती
 सुव॑र्धेहि॒ यज॑मानाय॒ पोष॑म॒श्विना॒ध्वर्यू॑ सा॒दय॑तामि॒ह त्वा॑।

अ॒ग्नेः पु॒री॑षम॒सि दे॒व॒या॒नी॒ तां त्वा॒ वि॒श्वे॑ अ॒भि गृ॑णन्तु
 दे॒वाः। स्तोम॑पृ॒ष्ठा घृ॒तव॑न्ती॒ह सी॑द प्र॒जाव॑दस्मे द्रवि॒णा
 य॑जस्वा॒श्विना॑ध्व॒र्यू सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। दि॒वो मूर्धा॑सि
 पृथि॒व्या नाभि॑र्वि॒ष्टम्भ॑नी दि॒शामधि॑पत्नी॒ भुव॑नानाम्॥८॥

ऊ॒र्मिर्द्र॒प्सो अ॒पाम॑सि वि॒श्वक॑र्मा त ऋषि॑र॒श्विना॑ध्व॒र्यू
 सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। स॒जूर॑ऋ॒तुभिः स॒जूर्वि॒धाभिः
 स॒जूर्व॑सु॒भिः स॒जू रु॒द्रैः स॒जूरा॑दि॒त्यैः स॒जूर्वि॒श्वैर्दे॒वैः
 स॒जूर्दे॒वैः स॒जूर्दे॒वैर्वयो॑ना॒धैर॒ग्रये॑ त्वा वै॒श्वान॒राया॑श्विना॑ध्व॒र्यू
 सा॑दयतामि॒ह त्वा॑। प्रा॒णम्मे॑ पा॒ह्यपा॒नम्मे॑ पा॒हि व्या॒नम्मे॑ पा॒हि
 च॒र॒ख्युर्म॑ उ॒र्व्या वि॑ भा॒हि श्रो॒त्रम्मे॑ श्लो॒कया॑प॒स्पिन्वौष॑धीर्जि॒न्व
 द्वि॒पात्पा॑हि चतु॑ष्पादव दि॒वो वृ॒ष्टिमे॑रय॥९॥

सुवीरं भुवनानामुर्व्या सप्तदश च॥४॥ [४]

अ॒विर्व॑यस्त्रि॒ष्टुच्छ॑न्दो॒ दित्य॑वाङ्म॒यो वि॒राट्छ॑न्दः पश्चा॑विर्व॒यो
 गा॒य॒त्री छ॑न्दस्त्रि॒व॒त्सो व॑य उ॒ष्णिहा॑ छ॑न्दस्तु॒र्यवाङ्म॒योऽ-
 नु॒ष्टुच्छ॑न्दः प॒ष्ठवा॑द्वयो॒ बृ॒हती॑ छ॑न्द उ॒ख्या व॑यः स॒तोबृ॑हती॒
 छ॑न्द ऋ॒षभो॑ व॑यः क॒कुच्छ॑न्दो॒ धेनु॑र्वयो जग॑ती छ॑न्दोऽ-
 न॒ड्वान् व॑यः प॒ङ्क्तिश्छ॑न्दो॒ ब॒स्तो व॑यो वि॒वलं॑ छ॑न्दो॒ वृ॒ष्णिर्व॑यो

विशालं छन्दः पुरुषो वयस्तन्द्रं छन्दो व्याघ्रो वयोऽ- नाधृष्टं
 छन्दः सिं॒हो वयश्छुदिश्छन्दो विष्टम्भो वयोऽधिपतिश्छन्दः
 र्षत्रं वयो मयंदं छन्दो विश्वकर्मा वयः परमेष्ठी छन्दो
 मूर्धा वयः प्रजापतिश्छन्दः॥१०॥

पुरुषो वयष्वङ्घ्रिं शतिश्च॥५॥ [५]

इन्द्रा॒ग्नी अव्य॑थमाना॒मिष्ट॑कां दृ॒ह॒तं यु॒वम्। पृ॒ष्ठेन॒
 द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरि॑ख्यं च वि बा॑धताम्॥ वि॒श्वकर्मा॑ त्वा
 सादय॑त्वन्त॒रिख्य॑स्य पृ॒ष्ठे व्य॑च॒स्वती॒म्प्रथ॑स्वती॒म्भास्व॑ती॒
 सूरि॑मती॒मा या द्या॑म्भास्या पृथि॒वीमोर्व॑न्त॒रिख्य॑मन्त॒रिख्यं
 यच्छा॑न्त॒रिख्यं दृ॒ह॒हान्त॑रिख्य॒म्मा हिं॑सीर्वि॒श्वस्मै॑
 प्रा॒णाया॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑ च॒रित्रा॑य
 वा॒युस्त्वा॒भि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छु॑र्दिषा॥११॥

श॑तमेन॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धुवा सी॒द। रा॒ज्यं सि॒
 प्रा॒ची दि॒ग्विरा॑ड॒सि द॑रि॒ष्णि॒णा दि॒क्स॒म्राड॑सि प्र॒तीची॑
 दि॒क्स्व॒राड॑स्युदी॒ची दि॒गधि॑पत्यसि बृ॒हती॑ दि॒गायु॑र्मे पाहि
 प्रा॒णम्मे॑ पा॒ह्यपा॑न॒म्मे पा॑हि व्या॒नम्मे॑ पाहि च॒ख्युर्मे॑ पाहि
 श्रो॒त्रं मे॑ पाहि म॒नो मे॑ जि॒न्व वा॑च॒म्मे पि॒न्वात्मा॑न॒म्मे पा॑हि

ज्योतिर्मे यच्छ॥१२॥

छुर्दिषां पितृ पद्व॥६॥ [६]

मा छन्दः प्रमा छन्दः प्रतिमा छन्दोऽस्त्रीविश्वछन्दः
पङ्क्तिश्छन्द उष्णिहा छन्दो बृहती छन्दोऽनुष्टुप्छन्दो
विराट्छन्दो गायत्री छन्दस्त्रिष्टुप्छन्दो जगती छन्दः पृथिवी
छन्दोऽन्तरिक्षं छन्दो द्यौश्छन्दः समाश्छन्दो नखत्राणि
छन्दो मनश्छन्दो वाक्छन्दः कृषिश्छन्दो हिरण्यं छन्दो
गौश्छन्दोऽजा छन्दोऽश्वश्छन्दः। अग्निर्देवता॥१३॥

वातो देवता सूर्यो देवता चन्द्रमा देवता वसवो देवता
रुद्रा देवतादित्या देवता विश्वे देवा देवता मरुतो देवता
बृहस्पतिर्देवतेन्द्रो देवता वरुणो देवता मूर्धासि राङ्गुवासि
धरुणा यत्र्यसि यमित्रीषे त्वोर्जे त्वा कृष्यै त्वा ख्येमाय
त्वा यन्त्री राङ्गुवासि धरणी धत्र्यसि धरित्र्यायुषे त्वा वर्चसे
त्वौजसे त्वा बलाय त्वा॥१४॥

देवताऽऽयुषे त्वा पद्व॥७॥ [७]

आशुस्त्रिवृद्भान्तः पञ्चदशो व्योम सप्तदशः प्रतूर्तिरष्टादशस्तपो

नवदशोऽभिवर्तः सवि॒शो ध॒रुण॑ एकवि॒शो वर्चो॑ द्वावि॒शः
 सम्भरण॑स्त्रयोवि॒शो योनि॑श्चतुर्वि॒शो गर्भाः॑ पञ्चवि॒शः
 ओज॑स्त्रिणवः क्रतु॑रेकत्रि॒शः प्रति॑ष्ठा त्रय॑स्त्रि॒शो ब्र॒ध्नस्य॑
 विष्टपं॑ चतुस्त्रि॒शो नाकः॑ षट्त्रि॒शो वि॒वर्तो॑ऽष्टाचत्वारि॒शः
 ध॒र्त्रश्चतुष्टोमः॥१५॥

आशुः सप्तत्रि॒शत्॥८॥ [८]

अ॒ग्नेर्भा॒गोऽसि॑ दी॒र्खाया॒ आधि॑पत्य॒म्ब्रह्म॑ स्पृ॒तं त्रि॒वृथ्स्तोम॑
 इन्द्र॑स्य भा॒गोऽसि॑ विष्णो॒राधि॑पत्यं र॒खत्र॑ः स्पृ॒तम्पञ्चद॑शः
 स्तोमो॑ नृच॒र॒खसाम्भा॑गोऽसि॑ धा॒तुराधि॑पत्यं ज॒नित्र॑ः स्पृ॒तः
 सप्त॑दशः स्तोमो॑ मि॒त्रस्य॑ भा॒गोऽसि॑ वरु॒णस्याधि॑पत्यं दि॒वो
 वृष्टि॑र्वाताः स्पृ॒ता ए॒कवि॒शः स्तोमो॑ऽदित्यै भा॒गोऽसि॑ पू॒ष्ण
 आधि॑पत्य॒मोजः॑ स्पृ॒तं त्रि॒णवः॑ स्तोमो॑ वसू॒नाम्भा॑गोऽसि॥१६॥

रु॒द्राणा॒माधि॑पत्यं चतु॑ष्पाथस्पृ॒तं चतुर्वि॒शः स्तोमं॑
 आ॒दि॒त्यानां॑ भा॒गोऽसि॑ म॒रुता॒माधि॑पत्यं गर्भाः॑ स्पृ॒ताः
 पञ्चवि॒शः स्तोमो॑ दे॒वस्य॑ सवि॒तुर्भा॑गोऽसि॑ बृह॒स्पते॒राधि॑पत्यं
 स॒मीची॑र्दिशः स्पृ॒ताश्चतुष्टोमः॑ स्तोमो॑ यावा॑नाम्भा॒गो-
 ऽस्य॑यावाना॒माधि॑पत्य॒म्प्रजाः॑ स्पृ॒ताश्चतुश्चत्वारि॒शः स्तोमं॑

ऋभूणांभागोऽसि विश्वेषां देवानांमाधिपत्यम्भूतं निशान्तं
स्पृतं त्रयस्त्रिंशः स्तोमः॥१७॥

वसूनां भागोऽसि षट्त्वारिंशच्च॥१८॥ [१]

एकयास्तुवत प्रजा अधीयन्त प्रजापतिरधिपतिरासीत्सृभि-
ब्रह्मासृज्यत ब्रह्मणस्पतिरधिपतिरासीत् पञ्चभिरस्तुवत
भूतान्यसृज्यन्त भूतानाम्पतिरधिपतिरासीत्सप्तभिरस्तुवत
सप्तर्षयोऽसृज्यन्त धाताधिपतिरा- सीन्नवभिरस्तुवत
पितरोऽसृज्यन्तादितिरधिपत्यासीदेकादशभिरस्तुवतर्तवो-
ऽसृज्यन्तार्तवोऽधिपतिरासीत् त्रयोदशभिरस्तुवत मासा
असृज्यन्त संवत्सरोऽधिपतिः॥१८॥

आसीत्पञ्चदशभिरस्तुवत र्षत्रयमसृज्यतेन्द्रोऽधिपतिरासीत्स
पशवोऽसृज्यन्त बृहस्पतिरधिपतिरासी- न्नवदशभिरस्तुवत
शूद्रार्यावसृज्येतामहोरात्रे अधिपत्नी आस्तामेकविंशत्यास्तुवतै
पशवोऽसृज्यन्त वरुणोऽधिपतिरासीत्रयोविंशत्यास्तुवत
रक्षुद्राः पशवोऽसृज्यन्त पूषाधिपतिरासीत्पञ्चविंशत्यास्तुवतार
पशवोऽसृज्यन्त वायुरधिपतिरासीत्सप्तविंशत्यास्तुवत
द्यावापृथिवी वि॥१९॥

ऐतां वसवो रुद्रा आदित्या अनु व्यायन्तेषामधिपत्यमासीन्न
 वनस्पतयोऽसृज्यन्त सोमोऽधिपतिरासीदेकत्रिंशतास्तुवत
 प्रजा असृज्यन्त यावानां चायावानां चाधिपत्यमासीन्नयस्त्रिंशत
 भूतान्यशाम्यन्प्रजापतिः परमेष्ठ्यधिपतिरासीत् ॥ २० ॥

सं वत्सुरोऽधिपतिर्वि पञ्चत्रिंशच्च ॥ १० ॥

इयमेव सा या प्रथमा व्यौच्छदन्तरस्यां चरति प्रविष्टा।
 वधूर्जजान नवगङ्गनित्री त्रय एनाम्महिमानः सचन्ते॥
 छन्दस्वती उषसा पेपिशाने समानं योनिमनु संचरन्ती।
 सूर्यपत्नी वि चरतः प्रजानती केतुं कृण्वाने अजरे
 भूरिरेतसा॥ ऋतस्य पन्थामनु तिस्र आगुस्त्रयो घर्मासो
 अनु ज्योतिषागुः। प्रजामेका ररख्यत्यूर्जमेका॥ २१ ॥

व्रतमेका ररख्यति देवयूनाम्॥ चतुष्टोमो अभवद्या
 तुरीया यज्ञस्य पुरखावृषयो भवन्ती। गायत्रीं त्रिष्टुभं
 जगतीमनुष्टुभं बृहदकं युञ्जानाः सुवराभरन्निदम्॥
 पञ्चभिर्धाता वि दधाविदं यत्तासां स्वसृरजनयत्पञ्चपञ्च।
 तासामु यन्ति प्रयवेण पञ्च नाना रूपाणि क्रतवो
 वसानाः॥ त्रिंशत्स्वसार उप यन्ति निष्कृतं समानं
 केतुम्प्रतिमुञ्चमानाः। ॥ २२ ॥

ऋतूँस्तन्वते कवयः प्रजान्तीर्मध्येछन्दसः परि
यन्ति भास्वतीः। ज्योतिष्मती प्रति मुञ्चते नभो रात्रीं
देवी सूर्यस्य व्रतानि। वि पश्यन्ति पशवो जायमाना
नानारूपा मातुरस्या उपस्थे। एकाष्टका तपसा तप्यमाना
जजान गर्भम्महिमानमिन्द्रम्। तेन दस्यून्व्यसहन्त देवा
हन्तासुराणामभवच्छचीभिः। अनानुजामनुजाम्मामकर्त
सत्यं वदन्त्यन्विच्छ एतत्। भूयासम्॥२३॥

अस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र युक्त।
अभून्मम सुमतौ विश्ववेदा आष्टं प्रतिष्ठामविदद्धि गाधम्।
भूयासमस्य सुमतौ यथा यूयमन्या वो अन्यामति मा प्र
युक्त। पञ्च व्युष्टीरनु पञ्च दोहा गाम्पञ्चनाम्रीमृतवोऽनु पञ्च।
पञ्च दिशः पञ्चदशेन क्लृप्ताः समानमूर्ध्नीरभि लोकमेकम्॥२४॥

ऋतस्य गर्भः प्रथमा व्यूष्यपामेका महिमानम्बिभर्ति।
सूर्यस्यैका चरति निष्कृतेषु घर्मस्यैका सवितैका नि
यच्छति। या प्रथमा व्यौच्छत्सा धेनुरभवद्यमे। सा नः
पयस्वती धुक्ष्वोत्तरामुत्तराँ समाम्। शुक्रर्षभा नभसा
ज्योतिषागाँद्विश्वरूपा शबलीरग्निक्वैतुः। समानमर्थः॥

स्वप॒स्यमा॑ना बिभ्र॑न्ती ज॒राम॑जर उष॒ आगाः॑। ऋतू॑नाम्पत्नीं
प्रथ॑मेयमागाद॒ह्ना ने॒त्री ज॑नि॒त्री प्र॒जाना॑म्। एका॑ स॒ती
ब॑हु॒धोषो॑ व्युच्छ॒स्यजी॑र्णा त्वं ज॑रयसि सर्व॑मन्यत्॥२५॥

ऊर्जमेका॑ प्रतिमुञ्चमा॑ना भूयास॑मेकं प॒त्येका॑न्नवि॒शति॑श्च॥११॥ ————— [११]

अग्रे॑ जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्नान्प्रत्यजा॑ताज्ञातवेदो नुदस्व।
अ॒स्मे दी॑दिहि सु॒मना॒ अहे॑ड॒न्तव॑ स्या॒ः शर्म॑न्नि॒वरू॑थ उ॒द्भित्।
सह॑सा जा॒तान्प्र णु॑दा नः स॒पत्नान्प्रत्यजा॑ताज्ञातवेदो नुदस्व।
अधि॑ नो ब्रूहि सु॒मन॑स्यमा॑नो व॒यः स्या॑म प्र णु॑दा नः
स॒पत्नान्। च॒तुश्च॒त्वारि॑ः शः स्तोमो॑ वर्चो॒ द्रवि॑णः षोड॒शः
स्तोम॑ ओजो॒ द्रवि॑णम्पृथि॒व्याः पुरी॑षमसि॥२६॥

अ॒प्सो नाम॑। ए॒वश्छ॑न्दो॒ वरि॑वश्छ॑न्दः श॒म्भूश्छ॑न्दः
परि॒भूश्छ॑न्द॒ आ॒च्छच्छ॑न्दो॒ मन॑श्छ॑न्दो॒ व्यच॑श्छ॑न्दः
सिन्धु॑श्छ॑न्दः स॒मुद्रं॑ छ॑न्दः स॒लिलं॑ छ॑न्दः स॒ंयच्छ॑न्दो॒
वि॒यच्छ॑न्दो॒ बृह॑च्छ॑न्दो॒ रथ॑न्तरं छ॑न्दो॒ नि॒काय॑श्छ॑न्दो॒
वि॒वध॑श्छ॑न्दो॒ गि॒रश्छ॑न्दो॒ भ्रज॑श्छ॑न्दः स॒ष्टृच्छ॑न्दो॒ऽनु॑ष्टृच्छ॑न्दः
क॒कुच्छ॑न्दस्त्रि॒क॒कुच्छ॑न्दः का॒व्यं छ॑न्दो॒ऽङ्कु॑पं छ॑न्दः॥२७॥

प॒दप॑ङ्क्तिश्छ॑न्दो॒ऽर॒खर॑पङ्क्तिश्छ॑न्दो॒ विष्टा॑रपङ्क्तिश्छ॑न्दः

ख्युरो भृज्वाञ्छन्दः प्रच्छच्छन्दः पृष्यश्छन्द एवश्छन्दो
 वरिवश्छन्दो वयश्छन्दो वयस्कृच्छन्दो विशालं छन्दो
 विष्पर्धाश्छन्दश्छुदिश्छन्दो दूरोहणं छन्दस्तन्द्रं छन्दोऽङ्काङ्कं
 छन्दः ॥ २८ ॥

अस्यङ्कुपञ्छन्दस्त्रयस्त्रिंशच्च ॥ १२ ॥ [१२]

अग्निर्वृत्राणि जङ्घनद्रविणस्युर्विपुन्यया। समिद्धः
 शुक्र आहुतः॥ त्वं सोमासि सत्यंतिस्त्वं राजोत
 वृत्रहा। त्वम्भद्रो असि क्रतुः॥ भद्रा ते अग्ने स्वनीक
 संहृगघोरस्य सतो विषुणस्य चारुः। न यत्ते शोचिस्तमसा
 वरन्त न ध्वस्मानस्तनुवि रेप आ धुः॥ भद्रं ते अग्ने
 सहसिन्ननीकमुपाक आ रोचते सूर्यस्य॥ २९ ॥

रुशद्दृशे ददृशे नक्तया चिदरूखितं दृश आ रूपे अन्नम्।
 सैनानीकेन सुविदत्रो अस्मे यष्टा देवाः आयजिष्ठः स्वस्ति।
 अदब्धो गोपा उत नः परस्पा अग्ने द्युमदुत रेवद्दिदीहि।
 स्वस्ति नो दिवो अग्ने पृथिव्या विश्वायुर्धेहि यजथाय देव।
 यत्सीमहि दिविजात प्रशस्तं तदस्मासु द्रविणं धेहि चित्रम्।
 यथा होतुर्मनुषः॥ ३० ॥

दे॒वता॑ता॒ य॒ज्ञेभिः॑ सू॒नो स॒हसो॑ य॒जासि॑। ए॒वानो॑ अ॒द्य
 संम॒ना संमा॑नानु॒शन्न॑ग्र उ॒शतो॑ य॒खि दे॒वान्॥ अ॒ग्नि॒मीडे॑
 पु॒रोहि॑तं य॒ज्ञस्य॑ दे॒वमृ॑त्विजम्। हो॒तांर॑ रत्न॒धात॑मम्॥
 वृषा॑ सोम द्यु॒मा र॑ अ॒सि वृषा॑ दे॒व वृष॑व्रतः। वृषा॑ धर्मा॑णि
 दधि॑षे॥ सा॒न्तोप॑ना इ॒द र॑ ह॒विर्म॑रुत॒स्तञ्जु॑ष्टन। यु॒ष्माको॑ती
 रि॒शाद॑सः॥ यो नो॒ मर्तो॑ व॒सवो॑ दु॒र॒ह॒णा॒युस्ति॑रः स॒त्यानि॑
 म॒रुतः॑॥ ३१॥

जिघा॑ र॒सात्। द्रु॒हः पा॑श॒म्प्रति॑ स मु॒चीष्ट॑ तपि॒ष्ठेन॑
 तप॑सा ह॒न्तना॑ तम्। सं॒व॒त्स॒रीणा॑ म॒रुतः॑ स्व॒र्का उ॑रु॒ख्यया॑
 स॒ग॒णा मा॑नु॒षेषु॑। ते॒ऽस्म॑त्पाशा॒न्प्र मु॑ञ्च॒न्त्व र॑ह॒सः सा॑न्त॒प॒ना
 म॑दि॒रा मा॑दयि॒ष्णवः॑। पि॒प्री॑हि दे॒वा र॑ उ॒शतो॑ य॒विष्ठ॑ वि॒द्वा र॑
 ऋ॒तू र॑ऋ॒तुप॑ते य॒ज्ञेह॑। ये दै॒व्या ऋ॑त्विज॒स्तेभि॑र॒ग्ने त्व॑ र॒
 हो॑तृ॒णाम॑स्याय॒जिष्ठः॑। अ॒ग्ने य॒द॒द्य वि॒शो अ॑ध्व॒रस्य॑ हो॒तः
 पा॒व॒क॥ ३२॥

शो॒चे वे॒ष्ट र॑ हि य॒ज्वा॑। ऋ॒ता य॑जासि म॒हिना॑ वि
 य॒द्भूर॑ह॒व्या व॑ह य॒विष्ठ॑ या ते॒ अ॒द्य। अ॒ग्निना॑ र॒यिम॑श्नव॒त्पोष॑मे॒व
 दि॒वेदि॑वे। य॒शसं॑ वी॒रव॑त्तमम्॥ ग॒य॒स्फा॒नो अ॑मीव॒हा

वसुवित्पुष्टिर्वर्धनः। सुमित्रः सोम नो भव। गृहमेधास आ
 गत मरुतो मापं भूतन। प्रमुञ्चन्तो नो अहंसः। पूर्वीभिर्हि
 ददाशिम शरद्विर्मरुतो वयम्। महोभिः॥३३॥

चर्षणीनाम्। प्र बुध्निया ईरते वो महांसि प्र
 णामानि प्रयज्यवस्तिरध्वम्। सहस्रियं दम्यम्भागमेतं
 गृहमेधीयम्मरुतो जुषध्वम्। उप यमेति युवतिः सुदख्यं
 दोषा वस्तोर्हविष्मती घृताची। उप स्वैनमरमतिर्वसूयुः।
 इमो अग्रे वीततमानि हव्याजस्रो वख्य देवतातिमच्छं। प्रति
 न ईहं सुरभीणि वियन्तु। क्रीडं वः शर्धो मारुतमनर्वाणं
 रथेशुभम्॥३४॥

कणां अभि प्र गायत। अत्यासो न ये मरुतः स्वश्चो
 यख्यदृशो न शुभयन्त मर्याः। ते हर्म्येष्ठाः शिशवो न शुभ्रा
 वत्सासो न प्रक्रीडिनः पयोधाः। प्रैषामज्मेषु विधुरेवं रेजते
 भूमिर्यामेषु यद्धं युञ्जते शुभे। ते क्रीडयो धुनयो भ्राजदृष्टयः
 स्वयम्महित्वम्पनयन्त धूतयः। उपह्वरेषु यदचिध्वं ययिं वयं
 इव मरुतः केन॥३५॥

चित्पथा। श्रोतन्ति कोशा उप वो रथेष्व्वा घृतमुख्यता

मधुवर्णमर्चते। अग्निमग्निं हवीमभिः सदा हवन्त विश्पतिम्।
 हव्यवाहम्पुरुप्रियम्। तं हि शश्वन्त ईडते सुचा देवं
 घृतश्रुतां। अग्निं हव्याय वोढवे। इन्द्राग्नी रोचना दिवः
 श्रथद्वत्रमिन्द्रं वो विश्वतस्परीन्द्रं नरो विश्वकर्मन् हविषा
 वावृधानो विश्वकर्मन् हविषा वर्धनेन॥३६॥

सूर्यस्य मनुषो मरुतः पावक महोभी रथेशुभं केन षट्त्वारिंशच्च॥13॥—[१३]

रश्मिरसि राज्यस्ययं पुरो हरिकेशोऽग्निर्मूर्धेन्द्राग्निभ्यां बृहस्पतिर्भूयस्कृदस्यग्निना
 विश्वापाद्वजापतिर्मनसा कृत्तिका मधुश्च समिदिशान्द्रादश॥12॥ रश्मिरसि प्रति धेनुमसि
 स्तनयितुसर्निरस्यादित्यानां सप्तत्रिंशत्॥37॥ रश्मिरसि को अद्य युङ्क्ते॥—[१४]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

रश्मिरसि खषयाय त्वा खषयं जिन्व प्रेतिरसि
 धर्माय त्वा धर्मं जिन्वान्वितिरसि दिवे त्वा दिवं जिन्व
 संधिरस्यन्तरिखषाय त्वान्तरिखषं जिन्व प्रतिधिरसि
 पृथिव्यै त्वा पृथिवीं जिन्व विष्टम्भोऽसि वृष्ट्यै त्वा वृष्टिं
 जिन्व प्रवास्यहे त्वाहर्जिन्वानुवासि रात्रियै त्वा रात्रिं

जिन्वोशिगंसि॥१॥

वसुभ्यस्त्वा वसूञ्जिन्व प्रकेतोऽसि रुद्रेभ्यस्त्वा
 रुद्राञ्जिन्व सुदीतिरस्यादित्येभ्यस्त्वाऽऽदित्याञ्जिन्वौजो-
 ऽसि पितृभ्यस्त्वा पितृञ्जिन्व तन्तुरसि प्रजाभ्यस्त्वा
 प्रजा जिन्व पृतनाषाडसि पशुभ्यस्त्वा पशूञ्जिन्व
 रेवदस्योषधीभ्यस्त्वौषधीर्जिन्वाभिजिदसि युक्तग्रावेन्द्राय
 त्वेन्द्र जिन्वाधिपतिरसि प्राणाय॥२॥

त्वा प्राणं जिन्व यन्तास्यपानाय त्वापानं जिन्व सꣳसर्पो-
 ऽसि चरख्युषे त्वा चरख्युर्जिन्व वयोधा असि श्रोत्राय त्वा श्रोत्रं
 जिन्व त्रिवृदसि प्रवृदसि संवृदसि विवृदसि सꣳरोहोऽसि
 नीरोहोऽसि प्ररोहोऽस्यनुरोहोऽसि वसुकोऽसि वेषश्चिरसि
 वस्यष्टिरसि॥३॥

उशिगंसि प्राणाय त्रिचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

राज्यंसि प्राची दिग्वसंवस्ते देवा अधिपतयो-
 ऽग्निर्हेतीनाम्प्रतिधर्ता त्रिवृत्त्वा स्तोमः पृथिव्याꣳ
 श्रयत्वाज्यमुक्थ- मव्यथयथस्तभ्रातु रथंतरꣳ साम्
 प्रतिष्ठित्यै विराडसि दखिणा दिगुद्रास्ते देवा अधिपतय

इन्द्रो हेतीनाम्प्रतिधर्ता पञ्चदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु
प्रउगमुक्थमव्यथयथस्तभ्रातु बृहत्साम् प्रतिष्ठित्यै सम्राडसि
प्रतीची दिक्॥४॥

आदित्यास्तै देवा अधिपतयः सोमो हेतीनाम्प्रतिधर्ता
सप्तदशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु मरुत्वतीयमुक्थ-
मव्यथयथस्तभ्रातु वैरूपः साम् प्रतिष्ठित्यै स्वराडस्युदीची
दिग्विश्वे ते देवा अधिपतयो वरुणो हेतीनाम्प्रतिधर्तैक-
विंशस्त्वा स्तोमः पृथिव्याः श्रयतु निष्केवल्यमुक्थमव्यथयथ-
वैराजः साम् प्रतिष्ठित्या अधिपत्यसि बृहती दिङ्मरुतस्ते
देवा अधिपतयः॥५॥

बृहस्पतिर्हेतीनाम्प्रतिधर्ता त्रिणवत्रयस्त्रिंशौ त्वा
स्तोमौ पृथिव्याः श्रयतां वैश्वदेवाग्निमारुते उक्थे
अव्यथयन्ती स्तभ्रीताः शाक्ररैवते सामनी प्रतिष्ठित्या
अन्तरिक्षायर्षयस्त्वा प्रथमजा देवेषु दिवो मात्रया वरिणा
प्रथन्तु विधर्ता चायमधिपतिश्च ते त्वा सर्वे संविदाना
नाकस्य पृष्ठे सुवर्गे लोके यजमानं च सादयन्तु॥६॥

अयम्पुरो हरिकेशः सूर्यरश्मिस्तस्य रथगृथ्सश्च रथौजाश्च
 सेनानिग्रामण्यौ पुञ्जिकस्थला च कृतस्थला चाप्सरसौ
 यातुधाना हेती रख्यांसि प्रहेतिरयं दक्षिणा विश्वकर्मा
 तस्य रथस्वनश्च रथेचित्रश्च सेनानिग्रामण्यौ मेनका च
 सहजान्या चाप्सरसौ दङ्गवः पशवो हेतिः पौरुषेयो
 वधः प्रहेतिरयम्पश्चाद्विश्वव्यचास्तस्य रथप्रोतश्चासंमरथश्च
 सेनानिग्रामण्यौ प्रम्लोचन्ती च॥७॥

अनुम्लोचन्ती चाप्सरसौ सर्पा हेतिर्व्याघ्राः प्रहेतिरयमुत्तराथ्सं
 सेनजिच्च सुषेणश्च सेनानिग्रामण्यौ विश्वाची च घृताची
 चाप्सरसावापो हेतिर्वातुः प्रहेतिरयमुपर्यर्वाग्वसुस्तस्य
 तार्क्ष्यश्चारिष्टनेमिश्च सेनानिग्रामण्या- वुर्वशी च
 पूर्वचित्तिश्चाप्सरसौ विद्युद्धेतिरवस्फूर्जन्प्रहेतिस्तेभ्यो
 नमस्ते नो मृडयन्तु ते यम्॥८॥

द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधाम्यायोस्त्वा
 सदेने सादयाम्यवतश्छायायां नमः समुद्राय नमः समुद्रस्य
 चख्षसे परमेष्ठी त्वां सादयतु दिवः पृष्ठे व्यचस्वतीम्प्रथस्वतीं
 विभूमतीम्प्रभूमतीम्परिभूमतीं दिवं यच्छु दिवं दृह दिवम्मा

हि॑सीर्वि॒श्वस्मै॑ प्रा॒णाय॑पा॒नाय॑ व्या॒नायो॑दा॒नाय॑ प्रति॒ष्ठायै॑
 च॒रित्रा॑य॒ सूर्य॑स्त्वाभि पा॑तु म॒ह्या स्व॒स्त्या छ॒र्दिषा॑ श॒न्तमे॑न॒
 तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्भुवा सी॑द। प्रोथ॒दश्चो॑ न यव॑से अवि॒ष्यन्
 यदा॑ म॒हः सं॒वर॑णा॒द्वस्था॑त्। आद॑स्य॒ वातो॑ अनु॑ वाति
 शोचि॑रध॒ स्म ते॒ व्रज॑नं कृ॒ष्णम॑स्ति॥१॥

प्रमोचन्ती च यः स्वस्त्याष्टाविंशतिश्च॥३॥ [३]

अ॒ग्नि॒र्मूर्धा॑ दि॒वः क॒कुत्प॑तिः पृथि॒व्या अ॒यम्। अ॒पा॑
 रेता॑सि जि॒न्वति॥ त्वा॒म॒ग्ने पु॒ष्करा॑दध्यथ॒र्वा नि॒र॒म॒न्थ॒त।
 मूर्ध्नो॑ वि॒श्वस्य॑ वा॒घतः॥ अ॒यम॒ग्निः स॒हस्रि॑णो॒ वाज॑स्य
 श॒ति॒न॒स्पतिः॑। मूर्धा॑ क॒वी र॑यी॒णाम्॥ भुवो॑ य॒ज्ञस्य॑ रज॑सश्च
 ने॒ता य॒त्रा नि॒युद्धिः॑ सच॑से शि॒वाभिः॑। दि॒वि मूर्धा॑नं दधि॑षे
 सुव॑र्षां जि॒ह्वा॒म॒ग्ने च॒कृषे॑ हव्य॒वाह॑म्॥ अबो॑ध्य॒ग्निः स॒मिधा॑
 जना॑नाम्॥१०॥

प्रति॑ धे॒नुमि॑वाय॒तीमु॑षासम्। य॒ह्वा इ॒व प्र॑ व॒यामु॑ज्जिहा॑नाः
 प्र भा॑नवः॒ सिस्र॑ते॒ नाक॑मच्छ॒। अ॒वो॒चाम॑ क॒वये॑ मे॒ध्याय॑ वचो॑
 व॒न्दारु॑ वृष॒भाय॑ वृ॒ष्णो॑। गवि॑ष्ठिरो॒ नम॑सा॒ स्तोम॑म॒ग्नौ दि॒वीव॑
 रु॒क्ममु॑र्व्यश्च॒मश्ने॑त्। जन॑स्य गो॒पा अ॑जनिष्ट॒ जागृ॑विर॒ग्निः

सुद॒र्खः सु॒वि॒ताय॒ नव्य॑से। घृ॒तप्र॑तीको बृ॒हता दि॒वि॒स्पृशा॑
द्यु॒मद्वि॑ भा॒ति भर॑तेभ्यः शुचिः। त्वा॒मग्ने॑ अ॒ङ्गिर॑सः॥११॥

गुहा॑ ह॒ितम॑न्व॒विन्द॑ञ्छि॒श्रिया॑णं वने॑वने। स जा॑यसे
म॒थ्यमा॑नः स॒हो म॒हत्त्वा॑माहुः स॒हस॑स्पु॒त्रम॑ङ्गिरः। य॒ज्ञस्य॑
के॒तुम्प्र॑थ॒मम्पु॑रोहि॒तम॑ग्निं नर॑स्त्रिषध॒स्थे समि॑न्धते। इन्द्रे॑ण
दे॒वैः स॒रथ॑ꣳ स ब॒र्हिषि॑ सीद॒न्नि हो॑ता य॒जथा॑य सु॒क्रतुः। त्वं
चि॒त्रश्र॑वस्तम ह॒वन्ते वि॒ख्यु ज॑न्तवः। शोचि॑ष्के॒शम्पु॑रुप्रि॒याग्ने॑
ह॒व्याय॑ वोढ॒वे। सखा॑यः सं वः स॒म्यञ्च॑मिषम्॥१२॥

स्तो॒मं चा॒ग्नये॑। व॒र्षि॑ष्ठाय खि॒प्तीना॑मूर्जो न॒त्रे सह॑स्वते।
सꣳस॒मिद्यु॑वसे वृष॒न्नग्ने॑ वि॒श्वान्य॑र्य आ। इ॒डस्प॑दे स॒मिध्य॑से
स नो॒ वसू॑न्या भ॒र। ए॒ना वो॑ अ॒ग्निं नम॑सो॒र्जो नपा॑त॒मा
हु॒वे। प्रि॒यं चेति॑ष्ठम॒रति॑ꣳ स्व॒ध्वरं॑ वि॒श्वस्य॑ दू॒तम॑मृ॒तम्। स
यो॑जते अरु॒षो वि॒श्वभो॑जसा॒ स दु॑द्रव॒थ्स्वाहु॑तः। सु॒ब्रह्मा॑ य॒ज्ञः
सु॒शर्मा॑॥१३॥

वसू॑नां दे॒वꣳ रा॒धो जना॑नाम्। उ॒दस्य॑ शो॒चिर॑स्थादा॒जुह्वा॑नस्य
मी॒दुषः॑। उ॒द्धूमा॑सो अरु॒षासो॑ दि॒वि॒स्पृशः॑ स॒मग्नि॑मिन्धते
नरः॑। अ॒ग्ने वा॒जस्य॑ गो॒मत् ई॒शानः॑ सहसो य॒हो। अ॒स्मे

धेहि जातवेदो महि श्रवः। स इधानो वसुष्कविरग्निरीडेन्यो
गिरा। रेवदस्मभ्यम्पुर्वणीक दीदिहि। ख्वपो राजन्नुत त्मनाग्रे
वस्तोरुतोषसः। स तिग्मजम्भ॥१४॥

रख्सो दह प्रति। आ ते अग्न इधीमहि द्युमन्तं देवाजरम्।
यद्ध स्या ते पनीयसी समिद्धीदयति द्यवीषः स्तोतृभ्य
आ भर। आ ते अग्न ऋचा हविः शुक्रस्य ज्योतिषस्पते।
सुश्चन्द्र दस्म विशपते हव्यवाद्भ्यः हूयत इषः स्तोतृभ्य
आ भर। उभे सुश्चन्द्र सर्पिषो दर्वी श्रीणीष आसनि। उतो
न उत्पूर्याः॥१५॥

उक्थेषु शवसस्पत इषः स्तोतृभ्य आ भर। अग्रे तमद्याश्वं
न स्तोमैः क्रतुं न भद्रः हृदिस्पृशम्। ऋध्यामा त ओहैः।
अधा ह्यग्रे क्रतोर्भद्रस्य दख्यस्य साधोः। रथीरऋतस्य बृहतो
बभूथ। आभिष्टे अद्य गीर्भिर्गुणन्तोऽग्रे दाशेम। प्र ते दिवो
न स्तनयन्ति शुष्माः। एभिर्नो अर्केर्भवा नो अर्वाङ्॥१६॥

सुवर्न ज्योतिः। अग्रे विश्वेभिः सुमना अनीकैः। अग्निः
होतारम्मन्ये दास्वन्तं वसोः सूनुः सहसो जातवेदसम्। विप्रं
न जातवेदसम्। य ऊर्ध्वया स्वध्वरो देवो देवाच्या कृपा।

घृतस्य विभ्राष्टिमनु शुक्रशोचिष आजुह्वानस्य सर्पिषः। अग्रे
त्वन्नो अन्तमः। उत त्राता शिवो भव वरूथ्यः। तं त्वा शोचिष्ठ
दीदिवः। सुम्नाय नूनमीमहे सखिभ्यः। वसुरग्निर्वसुश्रवाः।
अच्छा नखिष द्युमत्तमो रयिं दाः॥१७॥

जनानामङ्गिरस् इषं सुशमीं तिग्मजम्भ पुपूर्या अर्वाङ्गसुश्रवाः पञ्च च॥४॥—[४]

इन्द्राग्निभ्यां त्वा सयुजा युजा युनज्म्याघाराभ्यां
तेजसा वर्चसोक्थेभिः स्तोमैभिश्छन्दोभी रय्यै पोषाय
सजातानाम्मध्यमस्थेयाय मया त्वा सयुजा युजा
युनज्म्यम्बा दुला निततिरभ्रयन्ती मेघयन्ती वर्षयन्ती
चुपुणीका नामासि प्रजापतिना त्वा विश्वाभिर्धीभिरुप दधामि
पृथिव्युदपुरमन्त्रेन विष्टा मनुष्यास्ते गोप्तारोऽग्निर्वियत्तोऽस्यां
तामहम्प्र पद्ये सा॥१८॥

मे शर्म च वर्म चास्त्वधिद्यौरन्तरिखम्ब्रह्मणा विष्टा
मरुतस्ते गोप्तारो वायुर्वियत्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे
शर्म च वर्म चास्तु द्यौरपराजितामृतेन विष्टादित्यास्ते
गोप्तारः सूर्यो वियत्तोऽस्यां तामहम्प्र पद्ये सा मे शर्म च

वर्म चास्तु॥१९॥

साऽष्टाचत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

बृहस्पतिस्त्वा सादयतु पृथिव्याः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं
विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छाग्निस्तेऽधिपतिर्-
विश्वकर्मा त्वा सादयत्वन्तरिख्यस्य पृष्ठे ज्योतिष्मतीं
विश्वस्मै प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ वायुस्तेऽधिपतिः
प्रजापतिस्त्वा सादयतु दिवः पृष्ठे ज्योतिष्मतीं विश्वस्मै
प्राणायापानाय विश्वं ज्योतिर्यच्छ परमेष्ठी तेऽधिपतिः
पुरोवातसनिरस्यभ्रसनिरसि विद्युत्सनिः॥२०॥

असि स्तनयितुसनिरसि वृष्टिसनिरस्यग्रेर्यान्यसि
देवानामग्रेर्यान्यसि वायोर्यान्यसि देवानां वायोयान्यस्यन्तरिख्य
यान्यसि देवानामन्तरिख्ययान्यस्यन्तरिख्यमस्यन्तरिख्याय
त्वा सलिलाय त्वा सर्णीकाय त्वा सतीकाय त्वा केताय
त्वा प्रचेतसे त्वा विवस्वते त्वा दिवस्त्वा ज्योतिष
आदित्येभ्यस्त्वर्चे त्वा रुचे त्वा द्युते त्वा भासे त्वा ज्योतिषे
त्वा यशोदां त्वा यशसि तेजोदां त्वा तेजसि पयोदां त्वा
पयसि वर्चोदां त्वा वर्चसि द्रविणोदां त्वा द्रविणे सादयामि

तेन॑र्षि॒णा तेन॑ ब्र॒ह्म॑णा॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्धु॒वा सी॑द॥ २१ ॥

विद्यु॒त्सनि॑र्द्यु॒त्वैका॒न्नत्रि॒॑शच्च॑॥ ६ ॥ [६]

भूय॑स्कृ॒दसि॑ वरि॒वस्कृ॑दसि॒ प्राच्य॑स्यूर्ध्वास्य॑न्तरि॒ख्यस॑दस्य॒न्त
सी॑दाप्सुष॒दसि॑ श्ये॒नस॑दसि॒ गृध्र॑स॒दसि॑ सु॒पर्ण॑स॒दसि॑
ना॒कस॑दसि॒ पृथि॑व्यास्त्वा॒ द्रवि॑णे सा॒दयाम्य॑न्तरि॒ख्यस्य॑ त्वा॒
द्रवि॑णे सा॒दयामि॑ दि॒वस्त्वा॒ द्रवि॑णे सा॒दयामि॑ दि॒शां त्वा॒
द्रवि॑णे सा॒दयामि॑ द्रवि॒णोदा॑ं त्वा॒ द्रवि॑णे सा॒दयामि॑ प्रा॒णम्मे॑
पा॒ह्यपा॑नम्मे॑ पा॒हि व्या॑नम्मे॑॥ २२ ॥

पा॒ह्यायु॑र्मे पा॒हि वि॒श्वायु॑र्मे पा॒हि स॒र्वायु॑र्मे पा॒ह्यग्रे॑ यत्ते
पर॒॑५ ह॒न्नाम॑ तावेहि॒ स॒५ र॑भाव॒है पा॒ञ्चज॑न्ये॒ष्वप्ये॑ध्यग्रे॒ यावा॑
अ॒यावा॑ ए॒वा ऊ॒माः स॒ब्दः स॒गरः सु॒मेकः॑॥ २३ ॥

व्या॒नम्मे॑ द्वात्रि॒॑शच्च॑॥ ७ ॥ [७]

अ॒ग्निना॑ वि॒श्वाषा॑ट्॒सूर्ये॑ण स्व॒राट्क॑त्वा श॒चीप॑ति॒र्ऋष॑भेण॒
त्वष्टा॑ य॒ज्ञेन॑ म॒घवा॑न्दि॒ख्यि॑णया सु॒वर्गो॑ म॒न्युना॑ वृ॒त्रहा॑
सौहा॑र्द्येन॒ तनू॑धा अ॒त्रेन॑ ग॒यः पृथि॑व्यास॒नोदृ॑ग्भि॒रन्ना॑दो
व॑षट्कारेण॒र्द्धः साम्ना॑ तनू॒पा वि॒राजा॑ ज्योति॑ष्मान् ब्र॒ह्म॑णा
सोम॑पा गोभि॑र्य॒ज्ञं दा॑धार ख्य॒त्रेण॑ म॒नुष्या॑न॒श्वेन॑ च॒ रथे॑न

च वज्र॑तुभिः प्र॒भुः संवत्स॑रेण॑ परि॒भूस्तप॑साना॑धृष्टः सूर्यः
सन्त॑नूभिः ॥ २४ ॥

अ॒ग्निनैका॒न्नपञ्चा॑शत् ॥ ८ ॥ [८]

प्र॒जाप॑ति॒र्मन॑सान्धोऽच्छे॑तो धा॒ता दी॒ख्याया॑
सवि॑ता भृ॒त्याम्पू॑षा सोम॑क्रय॒ण्यां वरु॑ण उप॑न॒द्धोऽसुरः॑
क्री॒यमा॑णो मि॒त्रः क्री॑तः शि॒पिवि॑ष्ट आसा॑दितो न॒रंघि॑षः
प्रो॒ह्यमा॑णोऽधि॑पति॒रागतः॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒णीय॑मानोऽग्निरा॒ग्नीध्रे॑
बृ॒हस्प॑ति॒राग्नी॑धात्प्र॒णीय॑मानं इन्द्रो॑ हवि॒र्धाने॑ऽदि॒तिरासा॑दितो
विष्णु॑रुपाव॒हिय॑माणोऽथ॒र्वोपो॑त्तो य॒मोऽभिषु॑तोऽपू॒तपा॑
आ॑धूय॒मानो वा॒युः पू॒यमा॑नो मि॒त्रः र॒खीर॑श्री॒र्मन्थी॑
स॑त्तुश्री॒र्वैश्व॑दे॒व उ॒न्नीतो॑ रु॒द्र आहु॑तो वा॒युरावृ॑त्तो नृ॒चख्याः॑
प्र॑ति॒ख्यातो॑ भ॒र॒ष्य आ॑गतः पि॒तृणां॑ ना॒राश॑सोऽसुरा॒त्तः
सिन्धु॑रवभृ॒थम॑वप्र॒यन्त्समु॑द्रोऽव॑गतः स॒लिलः॑ प्र॒प्लुतः॑
सुव॑रु॒द्वचं॑ ग॒तः ॥ २५ ॥

रु॒द्र एक॑वि॒ंशति॑श्च ॥ ८ ॥ [९]

कृ॒त्तिका॑ न॒र॒ष्यत्र॑म॒ग्निर्दे॒वता॒ग्ने रुचः॑ स्थ प्र॒जाप॑ते॒र्धातुः॑
सोम॑स्य॒र्चे त्वा॑ रु॒चे त्वा॑ द्यु॒ते त्वा॑ भा॒से त्वा॑ ज्योति॑षे त्वा

रोहिणी नख्यत्रम्प्रजापतिर्देवता मृगशीर्षं नख्यत्रं५ सोमो
 देवतार्द्रा नख्यत्रं५ रुद्रो देवता पुनर्वसू नख्यत्रमदिति-
 देवता तिष्यो नख्यत्रम्बृहस्पतिर्देवताश्रेषा नख्यत्रं५ सर्पा
 देवता मघा नख्यत्रम्पितरो देवता फल्गुनी नख्यत्रम्॥२६॥

अर्यमा देवता फल्गुनी नख्यत्रम्भगो देवता हस्तो
 नख्यत्रं५ सविता देवता चित्रा नख्यत्रमिन्द्रो देवता स्वाती
 नख्यत्रं वायुर्देवता विशाखे नख्यत्रमिन्द्राग्नी देवताऽनूराधा
 नख्यत्रम्मित्रो देवता रोहिणी नख्यत्रमिन्द्रो देवता विचृतौ
 नख्यत्रम्पितरो देवताषाढा नख्यत्रमापो देवताषाढा नख्यत्रं
 विश्वे देवा देवताश्रोणा नख्यत्रं विष्णुर्देवता श्रविष्ठा नख्यत्रं
 वसवः॥२७॥

देवता शतभिषङ्गनख्यत्रमिन्द्रो देवता प्रोष्ठपदा
 नख्यत्रमज एकपाद्देवता प्रोष्ठपदा नख्यत्रमहिर्बुध्नियो
 देवता रेवती नख्यत्रम्पूषा देवताश्वयुजौ नख्यत्रमश्विनौ
 देवतापभरणीनख्यत्रं यमो देवता पूर्णा पश्चाद्यत्ते देवा
 अदधुः॥२८॥

मधुश्च माधवश्च वासन्तिकावृतू शुक्रश्च शुचिश्च ग्रैष्मावृतू
 नभश्च नभस्यश्च वार्षिकावृतू इषश्चोर्जश्च शारदावृतू
 सहश्च सहस्यश्च हैमन्तिकावृतू तपश्च तपस्यश्च शैशिरावृतू
 अग्नेरन्तःश्लेषोऽसि कल्पेतां द्यावापृथिवी कल्पन्तामाप
 ओषधीः कल्पन्तामग्नयः पृथङ्मम ज्यैष्ठ्याय सव्रताः॥२९॥

येऽग्नयः समनसोऽन्तरा द्यावापृथिवी शैशिरावृतू अभि
 कल्पमाना इन्द्रमिव देवा अभि सं विशन्तु संयच्च प्रचेताश्चाग्नेः
 सोमस्य सूर्यस्योग्रा च भीमा च पितॄणां यमस्येन्द्रस्य ध्रुवा
 च पृथिवी च देवस्य सवितुर्मरुतां वरुणस्य धर्त्री च धरित्री
 च मित्रावरुणयोर्मित्रस्य धातुः प्राची च प्रतीची च वसूनां
 रुद्राणाम्॥३०॥

आदित्यानान्ते तेऽधिपतयस्तेभ्यो नमस्ते नो मृडयन्तु ते
 यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि सहस्रस्य
 प्रमा असि सहस्रस्य प्रतिमा असि सहस्रस्य विमा असि
 सहस्रस्योन्मा असि साहस्रोऽसि सहस्राय त्वेमा मे अग्र
 इष्टका धेनवः सन्त्वेका च शतं च सहस्रं चायुतं च॥३१॥

नियुतं च प्रयुतं चार्बुदं च न्यर्बुदं च समुद्रश्च मध्यं

चान्तंश्च परार्धश्चेमा मे अग्र इष्टंका धेनवः सन्तु षष्टिः
 सहस्रमयुतमख्ययमाणा ऋतस्थाः स्थर्तावृधौ घृतश्रुतौ
 मधुश्रुत ऊर्जस्वतीः स्वधाविनीस्ता मे अग्र इष्टंका धेनवः
 सन्तु विराजो नाम कामदुघा अमुत्रामुष्मिल्लौके॥३२॥

सब्रता रुद्राणामयुतंश्च पञ्चचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

समिद्दिशामाशया नः सुवर्विन्मधोरतो माधवः पात्वस्मान्।
 अग्निर्देवो दुष्टरीतुरदाभ्य इदं रक्षत्रं ररक्षतु पात्वस्मान्।
 रथंतरं सामभिः पात्वस्मान्गायत्री छन्दसां विश्वरूपा।
 त्रिवृत्रो विष्टया स्तोमो अह्नां समुद्रो वात इदमोजः पिपर्तु।
 उग्रा दिशामभिभूतिर्वयोधाः शुचिः शुक्रे अहन्योजसीना।
 इन्द्राधिपतिः पिपृतादतो नो महि॥३३॥

रक्षत्रं विश्वतो धारयेदम्। बृहत्सामं रक्षत्रभृद्वृद्धवृष्णियं
 त्रिष्टुभोजः शुभितमुग्रवीरम्। इन्द्र स्तोमेन पञ्चदशेन मध्यमिदं
 वातेन सगरेण रक्ष। प्राचीं दिशां सहयशा यशस्वती
 विश्वे देवाः प्रावृषाह्नां सुवर्वती। इदं रक्षत्रं दुष्टरमस्त्वोजो-
 ऽनाधृष्टं सहस्रियं सहस्वत्। वैरूपे सामन्निह तच्छक्रेम
 जगत्येनं विक्ष्वा वैशयामः। विश्वे देवाः सप्तदशेन॥३४॥

वर्च इदं ख्यत्र९ सलिलवातमुग्रम्। धूर्त्री दिशां
 ख्यत्रमिदं दाधारोपस्थाशानाम्मित्रवदस्त्वोजः। मित्रावरुणा
 शरदाह्ना चिकित्वा अस्मै राष्ट्राय महि शर्म यच्छतम्।
 वैराजे सामन्नधि मे मनीषानुष्टुभा सम्भृतं वीर्य९ सहः।
 इदं ख्यत्रम्मित्रवदार्द्रदानु मित्रावरुणा रख्यतमाधिपत्यैः।
 सम्राड्विशा९ सहसाम्नी सहस्वत्यृतुरहेमन्तो विष्टया नः
 पिपर्तु। अवस्युवाताः॥३५॥

बृहतीर्नु शक्ररीरिमं यज्ञमवन्तु नो घृताचीः। सुवर्वती
 सुदुर्घा नः पयस्वती दिशां देव्यवतु नो घृताचीः। त्वं
 गोपाः पुरएतोत पश्चाद्बृहस्पते याम्या युङ्क्ति वाचम्। ऊर्ध्वा
 दिशा९ रन्तिराशौषधीना९ संवत्सरेण सविता नो अह्वाम्।
 रेवथसामातिच्छन्दा उ छन्दोजातशत्रुः स्योना नो अस्तु।
 स्तोमत्रयस्त्रि९शे भुवनस्य पत्नि विवस्वद्वाते अभि नः॥३६॥

गृणाहि। घृतवती सवितराधिपत्यैः पयस्वती रन्तिराशा
 नो अस्तु। ध्रुवा दिशां विष्णुपत्यघोरस्येशाना सहसो या
 मनोता। बृहस्पतिर्मातरिश्वोत वायुः संधुवाना वाता अभि
 नो गृणन्तु। विष्टम्भो दिवो धरुणः पृथिव्या अस्येशाना

जग॑तो विष्णु॑पत्नी। वि॒श्वव्य॑चा इ॒षय॑न्ती सु॒भूतिः॑ शि॒वा नो॑
अ॒स्त्वदि॑तिरु॒पस्थे॑। वै॒श्वान॒रो न॑ ऊ॒त्या पृ॒ष्ठो दि॒व्यनु॑ नो॒
ऽद्या॑नु॒मति॑रन्वि॒दनु॑मते॒ त्वङ्क्या॑ नश्चि॒त्र आ भु॑व॒त्को अ॒द्य
यु॑ङ्क्ते॥ ३७॥

महिं सप्तदशेनावस्युवाता अ॒भि नोऽनु॑ न॒श्चतु॑र्दश च॥12॥—————[१२]

नम॑स्ते रु॒द्र नमो॑ हि॒र॒ण्यबा॑हवे॒ नमः॑ स॒हमा॑नाय॒ नम॑ आ॒व्याधि॑नी॒भ्यो नमो॑ भ॒वाय॑ नमो॑
ज्ये॒ष्ठाय॑ नमो॑ दु॒न्दु॒भ्याय॑ नमः॑ सोमा॑य॒ नम॑ इ॒रि॒ण्याय॑ द्रापे॑ स॒हस्रा॑ण्येका॒दश॥11॥ नम॑स्ते रु॒द्र
नमो॑ भ॒वाय॑ द्रापे॑ स॒प्तविं॑शतिः॥27॥ नम॑स्ते रु॒द्र तं वो॑ ज॒म्भे द॑धामि॥—————[१३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

नम॑स्ते रु॒द्र म॒न्यव॑ उ॒तो त॒ इष॑वे॒ नमः॑। नम॑स्ते अस्तु
ध॒न्व॑ने बा॒हुभ्या॑मु॒त ते॒ नमः॑। या त॒ इषुः॑ शि॒वत॑मा शि॒वम्ब॒भूव॑
ते॒ धनुः॑। शि॒वा श॑र॒व्या या तव॑ तया॑ नो रु॒द्र मृ॑डय। या ते॑
रु॒द्र शि॒वा त॒नूर॑घो॒रापा॑पकाशिनी। तया॑ नस्त॒नुवा॑ श॒न्तम॑या
गि॒रि॑शन्ता॒भि चा॑कशीहि। यामिषु॑ गि॒रि॑शन्त॒ हस्ते॑॥१॥

बिभ॑र्ष्यस्त॑वे। शि॒वां गि॑रि॒त्र तां कुरु॑ मा हि॑सीः पुरु॑षं

जगत्। शिवेन वचसा त्वा गिरिशाच्छा वदामसि। यथा नः
 सर्वमिज्जगदयक्ष्मः सुमना असत्। अध्यवोचदधिवक्ता प्रथमो
 दैव्यो भिषक्। अहीश्च सर्वाञ्जम्भयन्त्सर्वाश्च यातुधान्यः।
 असौ यस्ताम्रो अरुण उत बभ्रुः सुमङ्गलः। ये चेमाः रुद्रा
 अभितो दिव्यु॥ २॥

श्रिताः सहस्रशोऽवैषाः हेड ईमहे। असौ योऽवसर्पति
 नीलग्रीवो विलोहितः। उत्तैनं गोपा अदृशन्नदृशन्नुदहार्यः।
 उत्तैनं विश्वा भूतानि स दृष्टो मृडयाति नः। नमो अस्तु
 नीलग्रीवाय सहस्राख्याय मीढुषे। अथो ये अस्य सत्वानो-
 ऽहं तेभ्योऽकरं नमः। प्र मुञ्च धन्वंनस्त्वमुभयोरार्तियोज्याम्।
 याश्च ते हस्त इषवः॥ ३॥

परा ता भगवो वप। अवतत्य धनुस्त्वः सहस्राख्य
 शतैषुधे। निशीर्य शल्यानाम्मुखा शिवो नः सुमना भव।
 विज्यं धनुः कपर्दिनो विशल्यो बाणवाः उत। अनैशन्नस्येषव
 आभुरस्य निषङ्गथिः। या ते हेतिर्मीढुष्टम् हस्ते बभूव ते
 धनुः। तयास्मान् विश्वतस्त्वमयख्यमया परि भुज। नमस्ते
 अस्त्वायुधानातताय धृष्णवे। उभाभ्यामुत ते नमो बाहुभ्यां

तव धन्वने। परि ते धन्वनो हेतिरस्मान्वृणक्तु विश्वतः। अथो
य इषुधिस्तवारे अस्मन्नि धैहि तम्॥४॥

हस्ते दिक्षिष्वपव उभाभ्यां द्वाविंशतिश्च॥१॥ [१]

नमो हिरण्यबाहवे सेनान्ये दिशां च पतये नमो
नमो वृष्येभ्यो हरिकेशेभ्यः पशूनाम्पतये नमो नमः
सस्मिञ्जराय त्विषीमते पथीनाम्पतये नमो नमो बभ्रुशाय
विव्याधिनेऽन्नानाम्पतये नमो नमो हरिकेशायोपवीतिने
पुष्टानाम्पतये नमो नमो भवस्य हेत्यै जगताम्पतये
नमो नमो रुद्रायातताविने ख्येत्राणाम्पतये नमो नमः
सूतायाहन्त्याय वनानाम्पतये नमो नमः॥५॥

रोहिताय स्थपतये वृक्षाणाम्पतये नमो नमो
मन्त्रिणे वाणिजाय कख्याणाम्पतये नमो नमो भुवन्तये
वारिवस्कृतायौषधीनाम्पतये नमो नमो उच्चैर्घोषायाक्रन्दयते
पत्तीनाम्पतये नमो नमः कृत्स्नवीताय धावते सत्वनाम्पतये
नमः॥६॥

वनानाम्पतये नमो नमो एकात्रिंशच्च॥२॥ [२]

नमः सहमानाय निव्याधिनं आव्याधिनीनाम्पतये नमो

नमः ककुभाय निषङ्गिणे स्तेनानाम्पतये नमो नमो निषङ्गिणं
 इषुधिमते तस्कराणाम्पतये नमो नमो वञ्चते परिवञ्चते
 स्तायूनाम्पतये नमो नमो निचेरवे परिचरायारण्यानाम्पतये
 नमो नमः सृकाविभ्यो जिघांसद्भ्यो मुष्णताम्पतये नमो
 नमोऽसिमद्भ्यो नक्तं चरद्भ्यः प्रकृन्तानाम्पतये नमो नमः
 उष्णीषिणे गिरिचराय कुलुश्चानाम्पतये नमो नमः॥७॥

इषुमद्भ्यो धन्वाविभ्यश्च वो नमो नमः आतन्वानेभ्यः
 प्रतिदधानेभ्यश्च वो नमो नमः आयच्छद्भ्यो विसृजद्भ्यश्च वो
 नमो नमोऽस्यद्भ्यो विध्यद्भ्यश्च वो नमो नमः आसीनेभ्यः
 शयानेभ्यश्च वो नमो नमः स्वपद्भ्यो जाग्रद्भ्यश्च वो नमो
 नमस्तिष्ठद्भ्यो धावद्भ्यश्च वो नमो नमः सभाभ्यः सभापतिभ्यश्च
 वो नमो नमो अश्वेभ्योऽश्वपतिभ्यश्च वो नमः॥८॥

कुलुश्चानाम्पतये नमो नमोऽश्वपतिभ्यस्त्रीणि च॥३॥ [३]

नमः आव्याधिनीभ्यो विविध्यन्तीभ्यश्च वो नमो
 नमः उगणाभ्यस्तृहतीभ्यश्च वो नमो नमो गृथ्सेभ्यो
 गृथ्सपतिभ्यश्च वो नमो नमो व्रातेभ्यो व्रातपतिभ्यश्च वो
 नमो नमो गुणेभ्यो गुणपतिभ्यश्च वो नमो नमो विरूपेभ्यो
 विश्वरूपेभ्यश्च वो नमो नमो महद्भ्यः ख्युल्लकेभ्यश्च वो नमो

नमो रथिभ्योऽरथेभ्यश्च वो नमो नमो रथेभ्यः॥९॥

रथपतिभ्यश्च वो नमो नमः सेनाभ्यः सेनानिभ्यश्च वो
नमो नमः रथत्तृभ्यः संग्रहीतृभ्यश्च वो नमो नमस्तथैभ्यो
रथकारेभ्यश्च वो नमो नमः कुलालेभ्यः कर्मरिभ्यश्च वो
नमो नमः पुञ्जिष्टेभ्यो निषादेभ्यश्च वो नमो नम इषुकृद्भ्यो
धन्वकृद्भ्यश्च वो नमो नमो मृगयुभ्यः श्वनिभ्यश्च वो नमो नमः
श्वभ्यः श्वपतिभ्यश्च वो नमः॥१०॥

रथेभ्यः श्वपतिभ्यश्च द्वे च॥४॥ [४]

नमो भवाय च रुद्राय च नमः शर्वाय च पशुपतये च नमो
नीलग्रीवाय च शितिकण्ठाय च नमः कपर्दिने च व्युत्तकेशाय
च नमः सहस्राख्याय च शतधन्वने च नमो गिरिशाय च
शिपिविष्टाय च नमो मीढुष्टेमाय चेषुमते च नमो ह्रस्वाय
च वामनाय च नमो बृहते च वर्षीयसे च नमो वृद्धाय च
संवृध्वने च॥११॥

नमो अग्रियाय च प्रथमाय च नम आशवे चाजिराय च
नमः शीघ्रियाय च शीभ्याय च नम ऊर्म्याय चावस्वन्याय

च नमः स्रोतस्याय च द्वीप्याय च॥१२॥

सं वृध्वने च पञ्चविंशतिश्च॥५॥ [५]

नमो ज्येष्ठाय च कनिष्ठाय च नमः पूर्वजाय चापरजाय च
नमो मध्यमाय चापगल्भाय च नमो जघन्याय च बुध्नियाय
च नमः सोभ्याय च प्रतिसर्याय च नमो याम्याय च र्षेम्याय
च नम उर्वर्याय च खल्याय च नमः श्लोक्याय चावसान्याय
च नमो वन्याय च कक्ष्याय च नमः श्रवाय च प्रतिश्रवाय
च॥१३॥

नम आशुषेणाय चाशुरथाय च नमः शूराय चावभिन्दते
च नमो वर्मिणे च वरूथिने च नमो बिल्मिने च कवचिने
च नमः श्रुताय च श्रुतसेनाय च॥१४॥

प्रतिश्रवाय च पञ्चविंशतिश्च॥६॥ [६]

नमो दुन्दुभ्याय चाहनन्याय च नमो धृष्णवे च प्रमृशाय
च नमो दूताय च प्रहिताय च नमो निषङ्गिणे चेषुधिमतं
च नमस्तीक्ष्णेषवे चायुधिने च नमः स्वायुधाय च सुधन्वने
च नमः स्रुत्याय च पथ्याय च नमः काट्याय च नीप्याय
च नमः सूद्याय च सरस्याय च नमो नाद्याय च वैशन्ताय

च॥१५॥

नमः कू॒प्याय॑ चाव॒र्त्याय॑ च॒ नमो॑ व॒र्ष्याय॑ चाव॒र्ष्याय॑ च॒
नमो॑ मे॒घ्याय॑ च वि॒द्युत्या॑य च॒ नम॑ ई॒ध्रिया॑य चात॒प्याय॑ च॒
नमो॑ वा॒त्याय॑ च॒ रे॒ष्मिया॑य च॒ नमो॑ वास्त॒व्याय॑ च वास्तुपा॒य॑
च॥१६॥

वै॒श॒न्ताय॑ च त्रि॒ंशच्च॑॥७॥ [७]

नमः सोमा॑य च रु॒द्राय॑ च॒ नमस्ता॒म्राय॑ चा॒रु॒णाय॑ च॒ नमः॑
शं॒गाय॑ च पशु॒पत॑ये च॒ नम॑ उ॒ग्राय॑ च भी॒माय॑ च॒ नमो॑
अ॒ग्नेव॑धाय॑ च दू॒रेव॑धाय॑ च॒ नमो॑ ह॒त्रे च॒ ह॒नीय॑से च॒ नमो॑
वृ॒ख्येभ्यो॑ ह॒रि॒केशे॑भ्यो॒ नमस्ता॒राय॑ नमः॑ श॒म्भवे॑ च म॒योभ॑वे च॒
नमः॑ शं॒कराय॑ च म॒यस्क॑राय॑ च॒ नमः॑ शि॒वाय॑ च शि॒वत॑राय॑
च॥१७॥

नम॒स्ती॒र्थ्याय॑ च॒ कू॒ल्याय॑ च॒ नमः॑ पा॒र्याय॑ चावा॒र्याय॑ च॒
नमः॑ प्र॒तर॑णाय॑ चो॒त्तर॑णाय॑ च॒ नम॑ आ॒ता॒र्याय॑ चा॒ला॒द्याय॑ च॒
नमः॑ श॒ष्याय॑ च॒ फे॒न्याय॑ च॒ नमः॑ सि॒क्त्या॑य च प्र॒वा॒ह्याय॑
च॥१८॥

शि॒वत॑राय॑ च त्रि॒ंशच्च॑॥८॥ [८]

नम॑ इरि॒ण्याय॑ च प्रप॒थ्याय॑ च॒ नमः॑ कि॒शिलाय॑ च॒
 र॒ख्य॑णा॒य च॒ नमः॑ कप॒र्दिने॑ च पु॒ल॒स्तये॑ च॒ नमो॑ गो॒ष्ठा॒य
 च॒ गृ॒ह्याय॑ च॒ नम॑स्त॒ल्प्याय॑ च॒ गे॒ह्याय॑ च॒ नमः॑ का॒ट्याय॑
 च॒ ग॒ह्वरे॑ष्ठाय॑ च॒ नमो॑ हृद॒य्याय॑ च॒ नि॒वे॒ष्याय॑ च॒ नमः॑
 पा॒स॒व्याय॑ च॒ रज॒स्याय॑ च॒ नमः॑ शु॒ष्क्याय॑ च॒ हरि॒त्याय॑ च॒
 नमो॑ लो॒प्याय॑ चो॒ल॒प्याय॑ च॥१९॥

नम॑ ऊ॒र्व्याय॑ च॒ सू॒र्म्याय॑ च॒ नमः॑ पु॒र्ण्याय॑ च॒ पर्ण॑श॒द्याय॑
 च॒ नमो॑ऽपगु॒रमा॑णाय॑ चाभिघ्न॒ते च॒ नम॑ आ॒क्खि॒द॒ते च॑
 प्र॒क्खि॒द॒ते च॒ नमो॑ वः॒ कि॒रि॒केभ्यो॑ दे॒वाना॑ ५ हृद॒येभ्यो॑ नमो॑
 वि॒र॒खी॒ण॒केभ्यो॑ नमो॑ वि॒चि॒न्व॒त्केभ्यो॑ नम॑ आ॒नि॒र्ह॒तेभ्यो॑ नम॑
 आ॒मी॒व॒त्केभ्यः॑ ॥२०॥

उ॒ल॒प्याय॑ च॒ त्रय॑स्त्रि॒श॒च॥१॥

[१]

द्रा॒पे अ॒न्ध॑स॒स्प॒ते द॒रि॒द्र॒न्नी॒ल॒लो॒हित॑ । ए॒षाम्पु॒रु॒षा॒णामे॒षाम्प॑शू॒
 भे॒र्मा॒रो मो॑ ए॒षां किं॑ च॒नाम॑मत् । या ते॑ रु॒द्र शि॒वा त॒नूः शि॒वा
 वि॒श्वा॒ह॒भे॒षजी॑ । शि॒वा रु॒द्रस्य॑ भे॒षजी॑ तया॑ नो मृ॒ड जी॒वसे॑ ।
 इ॒मा ५ रु॒द्राय॑ त॒वसे॑ क॒प॒र्दिने॑ र॒ख्य॑द्वी॒राय॑ प्र भ॑रामहे
 म॒तिम् । यथा॑ नः॒ श॒म॒सं॒द्वि॒प॒दे च॒तु॒ष्प॒दे वि॒श्व॑म्पु॒ष्ट॒म्रा॒मे

अस्मिन् ॥ २१ ॥

अना॑तुरम्। मृ॒डा नो॑ रु॒द्रोत॑ नो॒ मय॑स्कृ॒धि र॒ख्यद्वी॑राय॒
नम॑सा विधेम ते। यच्छं॑ च योश्च॒ मनु॑राय॒जे पि॒ता तद॑श्याम॒
तव॑ रु॒द्र प्रणी॑तौ। मा नो॑ म॒हान्त॑मु॒त मा नो॑ अ॒र्भक॑म्मा
न॒ उर॑ख्यन्तमु॒त मा न॑ उ॒ख्यि॒तम्। मा नो॑ व॒धीः पि॒तर॑म्मोत
मा॒तर॑म्पि॒या मा न॑स्त॒नुवः॑ ॥ २२ ॥

रु॒द्र री॒रिषः॑। मा न॑स्तो॒के तन॑ये॒ मा न॒ आयु॑षि॒ मा नो॒
गोषु॑ मा नो॒ अश्वे॑षु री॒रिषः॑। वी॒रान्मा॑ नो॒ रुद्र॑ भा॒मि॒तो
व॒धीर्ह॒विष्म॑न्तो॒ नम॑सा विधेम ते। आ॒रा॒त्ते गो॒घ्न उ॒त पू॒रुष॑घ्ने
र॒ख्यद्वी॑राय॒ सु॒म्रम॑स्मे ते॑ अस्तु। र॒ख्यां च नो॒ अधि॑ च दे॒व
ब्रू॒ह्यधा॑ च नः॒ शर्म॑ यच्छ॒ द्वि॒बर्हाः॑। स्तु॒हि ॥ २३ ॥

श्रु॒तं गर्त॑सदं॒ युवा॑न॒म्मृ॒गं न भी॑ममु॒पह॑तुमु॒ग्रम्। मृ॒डा
ज॑रि॒त्रे रु॒द्र स्तवा॑नो अ॒न्यं ते॑ अ॒स्मन्नि॒ वप॑न्तु॒ सेनाः॑।
परि॑ णो रु॒द्रस्य॑ हे॒तिर्वृ॑णक्तु॒ परि॑ त्वे॒षस्य॑ दु॒र्मति॑र॒घा॒योः।
अव॑ स्थि॒रा म॒घव॑द्भ्यस्तनुष्व॒ मी॒ढ्वस्तो॑काय॒ तन॑याय॒ मृ॒डया॑।
मी॒ढुष्ट॑म॒ शिव॑तम॒ शिवो॑ नः॒ सु॒मना॑ भव। प॒र॒मे वृ॒ख्य आयु॑धं
नि॒धाय॑ कृ॒त्तिं वसा॑न॒ आ च॑र॒ पिना॑कम् ॥ २४ ॥

बिभ्र॒दा ग॑हि। वि॒कि॒रि॒द् वि॒लो॒हि॒त॒ नम॑स्ते अस्तु भगवः।
 यास्ते॑ स॒हस्र॑ः हे॒तयो॑ऽन्यम॒स्मन्नि॑ व॒पन्तु॑ ताः। स॒हस्रा॑णि
 सह॒स्र॒धा बा॑हुवोस्तव हे॒तयः॑। तासा॒मीशा॑नो भगवः परा॒चीना॒
 मुखा॑ कृधि॥२५॥

अ॒स्मि॒ऽ स्त॒नुवः॑ स्तु॒हि पि॒ना॒क॒मेका॒न्नत्रि॑ऽश॒च्च॥१०॥

स॒हस्रा॑णि सह॒स्र॒शो ये रु॒द्रा अधि॑ भू॒म्याम्। तेषा॑ः
 सह॒स्र॒योज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि तन्म॒सि। अ॒स्मिन्म॑ह॒त्यर्ण॑वे॒ऽऽ॒
 न्तरि॑ख्ये भ॒वा अधि॑। नील॑ग्री॒वाः शि॒ति॒क॒ण्ठाः श॒र्वा
 अधः॑ ख्यमाच॒राः। नील॑ग्री॒वाः शि॒ति॒क॒ण्ठा दि॒वः रु॒द्रा
 उप॑श्रिताः। ये वृ॒ख्येषु॑ स॒स्मिञ्ज॑रा नील॑ग्री॒वा वि॒लो॒हि॒ताः।
 ये भू॒ताना॑मधि॒पत॑यो वि॒शि॒खासः॑ क॒प॒र्दिनः॑। ये अ॒न्नैषु॑
 वि॒वि॒ध्यन्ति॑ पात्रेषु पिब॑न्तो जना॑न्। ये प॒थाम्प॑थि॒रख्य॑य
 ऐल॑बृ॒दा य॒व्युधः॑। ये ती॒र्थानि॑॥२६॥

प्रच॑रन्ति सृ॒काव॑न्तो निष॒ङ्गिणः॑। य ए॒ताव॑न्तश्च भू॒याः सश्च॑
 दि॒शो रु॒द्रा वि॑तस्थि॒रे। तेषा॑ः सह॒स्र॒योज॒नेऽव॒ धन्वा॑नि
 तन्म॒सि। नमो॑ रु॒द्रेभ्यो॑ ये पृ॒थि॒व्यां येऽन्तरि॑ख्ये ये दि॒वि
 येषा॑मन्नं वातो॑ व॒र्षमिष॑व॒स्तेभ्यो॑ द॒श प्रा॒चीर्द॒श द॒खि॒णा
 द॒श प्र॒ती॒चीर्द॒शोदी॒चीर्द॒शोर्ध्वास्ते॑भ्यो नम॒स्ते नो॑ मृडयन्तु ते

यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि॥२७॥

तीर्थानि यश्च षट्॥११॥ [११]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवं॥९॥
अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिगूतिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः
ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१२]

अश्मन् य इमोर्देनमाशुः प्राचीं जीमूतस्य यदक्रन्दो मा नो मित्रो ये वाजिनं नवं॥९॥
अश्मन्मनोयुजं प्राचीमनु शर्म यच्छतु तेषामभिगूतिः षट्त्वारिंशत्। अश्मन् हविष्मान्॥ हरिः
ओम्। श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥ [१३]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

अश्मन्नूर्जम्पर्वते शिश्रियाणां वाते पर्जन्ये वरुणस्य शुष्मे।
अद्भ्य ओषधीभ्यो वनस्पतिभ्योऽधि सम्भृतां तां न इषमूर्जं
धत्त मरुतः सः रराणाः। अश्मंस्ते ख्युदमुं ते शुगृच्छतु यं
द्विष्मः। समुद्रस्य त्वाऽवाकयाग्ने परि व्ययामसि। पावको
अस्मभ्यं शिवो भव। हिमस्य त्वा जरायुणाग्ने परि
व्ययामसि। पावको अस्मभ्यं शिवो भव। उप॥१॥

ज्मन्नुपं वेतसेऽवन्तरं नदीष्वा। अग्ने पित्तमपामंसि।
मण्डूकि ताभिरा गंहि सेमं नो यज्ञम्। पावकवर्णः शिवं
कृधि। पावक आ चितयन्त्या कृपा। ख्यामन्नुरुच उषसो
न भानुना। तूर्वन्न यामन्नेतशस्य नू रण आ यो घृणे।
न तत्तृषाणो अजरः। अग्ने पावक रोचिषा मन्द्रया देव
जिह्वया। आ देवान्॥२॥

वृषि यषि च। स नः पावक दीदिवोऽग्ने देवाः इहा
वह। उप यज्ञः हविश्च नः। अपामिदं न्ययनः समुद्रस्य
निवेशनम्। अन्यं ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यः
शिवो भव। नमस्ते हरसे शोचिषे नमस्ते अस्त्वर्चिषे। अन्यं
ते अस्मत्तपन्तु हेतयः पावको अस्मभ्यः शिवो भव। नृषदे
वट्॥३॥

अप्सुषदे वङ्गनसदे वङ्गरहिषदे वट्सुवर्विदे वट्। ये देवा
देवानां यज्ञिया यज्ञियानाः संवत्सरीणमुप भागमासते।
अहुतादो हविषो यज्ञे अस्मिन्स्वयं जुहुध्वम्मधुनो घृतस्य।
ये देवा देवेष्वधि देवत्वमायन् ये ब्रह्मणः पुरएतारो अस्य।
येभ्यो नर्ते पवते धाम किं च न ते दिवो न पृथिव्या अधि
स्रुषु। प्राणदाः॥४॥

अ॒पा॒न॒दा व्या॒न॒दाश्च॑र॒ख्य॒र्दा व॑र्चो॒दा व॑रि॒वो॒दाः। अ॒न्यं
 ते अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तयः॑ पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ः शि॒वो भ॑व।
 अ॒ग्नि॒स्ति॒ग्मेन॑ शो॒चिषा॑ य॒ः स॒द्वि॒श्वं न्य॑त्रि॒णम्। अ॒ग्नि॒र्नो
 व॒स॒ते र॒यिम्। सै॒ना॒नी॒केन॑ सु॒वि॒द॒त्रो अ॒स्मे य॑ष्टा॑ दे॒वाः
 आ॒य॑जिष्ठः स्व॒स्ति। अ॒द॒ब्धो गो॒पा उ॒त नः॑ पर॒स्पा अ॒ग्ने
 द्यु॒म॒दुत रे॒व॒द्दि॒दीहि॑॥५॥

उप॑ दे॒वान् व॒द्वा॒ण॒दाश्च॑तु॒श्च॒त्वारि॑ः श॒च॥१॥ [१]

य इ॒मा वि॒श्वा भु॑व॒नानि॑ जु॒ह्व॒दृषि॑र्होता॑ नि॒ष॒सादा॑ पि॒ता
 नः। स आ॒शिषा॑ द्र॒वि॒णमि॑च्छ॒मानः॑ पर॒म॒च्छ॒दो वर॑ आ
 वि॒वेश। वि॒श्वक॑र्मा॒ मन॑सा॒ यद्वि॑हा॒या धा॒ता वि॑धा॒ता पर॑मो॒त
 सं॒दृक्। तेषा॑मि॒ष्टानि॑ स॒मिषा॑ म॒दन्ति॑ यत्र॑ स॒प्त॒र्षीन्प॑र
 ए॒कमा॑हुः। यो नः॑ पि॒ता ज॑नि॒ता यो वि॑धा॒ता यो नः॑ स॒तो
 अ॒भ्या स॑ज्ज॒जान॑।॥६॥

यो दे॒वानां॑ ना॒म॒धा ए॒क ए॒व त॑ः स॒म्प्र॒श्जम्भु॑व॒ना
 यन्त्य॑न्या। त आ॒य॑जन्त॒ द्र॒वि॒णः स॑म॒स्मा ऋ॑ष॒यः
 पूर्वे॑ ज॒रि॒तारो॑ न भू॒ना। अ॒सूर्ता॑ सू॒र्ता र॑ज॒सो वि॒माने॑
 ये भू॒तानि॑ स॒म॒कृ॑ण्वन्नि॒मानि॑। न तं वि॑दाथ॒ य इ॒दं

जुजानान्यद्युष्माकमन्तरम्भवाति। नीहारेण प्रावृता जल्प्या
चासुतृप उक्थशासंश्चरन्ति। परो दिवा पर एना॥७॥

पृथिव्या परो देवेभिरसुरैर्गुहा यत्। कः स्विद्धर्मं प्रथमं
दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। तमिद्धर्मप्रथमं
दध्र आपो यत्र देवाः समगच्छन्त विश्वे। अजस्य
नाभावध्येकमर्पितं यस्मिन्निदं विश्वम्भुवनं मधि श्रितम्।
विश्वकर्मा ह्यजनिष्ट देव आदिद्गन्धर्वो अभवद्वितीयः। तृतीयः
पिता जनितौषधीनाम्॥८॥

अपां गर्भं व्यदधात्पुरुत्रा। चख्युषः पिता मनसा हि
धीरो घृतमेने अजनन्नन्नमाने। यदेदन्ता अददहन्त
पूर्व आदिद्यावापृथिवी अप्रथेताम्। विश्वतश्चख्युरुत
विश्वतोमुखो विश्वतोहस्त उत विश्वतस्पात्। सं बाहुभ्यां
नमति सम्पतत्रैर्द्यावापृथिवी जनय देव एकः। किं
स्विदासीदधिष्ठानमारम्भणं कतमथिस्वत्किमासीत्। यदी
भूमिं जनयन्॥९॥

विश्वकर्मा वि द्यामौर्णोन्महिना विश्वचख्याः। किं
स्विद्वनं क उ स वृख्य आसीद्यतो द्यावापृथिवी निष्टतख्युः।

मनीषिणो मनसा पृच्छतेदु तद्यदध्यतिष्ठद्भुवनानि धारयन्।
 या ते धामानि परमाणि यावमा या मध्यमा विश्वकर्मन्नुतेमा।
 शिख्या सखिभ्यो हविषि स्वधावः स्वयं यजस्व तनुवं
 जुषाणः। वाचस्पतिं विश्वकर्माणमृतये॥१०॥

मनोयुजं वाजे अद्या हुवेम। स नो नेदिष्ठा हवनानि
 जोषते विश्वशम्भूरवसे साधुकर्मा। विश्वकर्मन् हविषा
 वावृधानः स्वयं यजस्व तनुवं जुषाणः। मुह्यन्त्वन्ये
 अभितः सपत्ना इहास्माकम्मघवा सूरिरस्तु। विश्वकर्मन्
 हविषा वर्धनेन त्रातारमिन्द्रमकृणोरवध्यम्। तस्मै विशः
 समनमन्त पूर्वीरयमुग्रो विहव्यो यथासत्। समुद्राय वयुनाय
 सिन्धूनाम्पतये नमः। नदीनां सर्वासाम्पित्रे जुहुता
 विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं हविः॥११॥

ज्जानैनौषधीनां भूमिं जनयन्नृतये नमो नवं च॥२॥ [२]

उदेनमुत्तरां नयाग्रे घृतेनाहुता। रायस्पोषेण सः सृज
 प्रजया च धनेन च। इन्द्रेमम्प्रतरां कृधि सजातानामसद्वशी।
 समेनं वर्चसा सृज देवेभ्यो भागधा असत्। यस्य कुर्मो

ह॒विर्गृ॑हे तम॒ग्रे वर्ध॑या॒ त्वम्। तस्मै॑ दे॒वा अधि॑ ब्रवन्नु॒यं च॒
ब्रह्म॑ण॒स्पतिः॑। उदु॑ त्वा॒ विश्वे॑ दे॒वाः॥१२॥

अ॒ग्रे भर॑न्तु चि॒त्तिभिः॑। स नो॑ भव शि॒वत॑मः सु॒प्रती॑को
वि॒भाव॑सुः। प॒ञ्च दि॒शो दैवी॑र्य॒ज्ञम॑वन्तु दे॒वीर॑पा॒मंति॑
दुर्म॑ति॒म्बाध॑मानाः। रा॒यस्पो॑षे य॒ज्ञप॑तिमा॒भज॑न्तीः। रा॒यस्पो॑षे
अधि॑ य॒ज्ञो अ॑स्था॒त्समि॑द्धे अ॒ग्नावधि॑ माम॒हानः॑। उ॒क्थ॑प॒त्र
ईड्यो॑ गृभी॒तस्त॑प्तं घ॒र्मम्प॑रिगृह्या॒यज॑न्त। ऊ॒र्जा यद्य॑ज्ञम॒शम॑न्त
दे॒वा दैव्या॑य ध॒र्त्रे जो॑ष्टे। दे॒वश्रीः॑ श्रीम॑णाः श॒तप॑याः॥१३॥

प॒रिगृ॑ह्य दे॒वा य॒ज्ञमा॑यन्। सूर्य॑रश्मि॒रहरि॑केशः
पु॒रस्ता॑त्सवि॒ता ज्योति॑रुद॒याः अ॑ज॒स्रम्। तस्य॑ पू॒षा
प्र॒स॒वं या॑ति दे॒वः स॒म्पश्य॑न्वि॒श्वा भुव॑नानि गो॒पाः। दे॒वा
दे॒वेभ्यो॑ अध्व॒र्यन्तो॑ अ॒स्थुर्वी॑तः श॒मित्रे॑ श॒मिता॑ य॒जध्वै॑।
तु॒रीयो॑ य॒ज्ञो यत्र॑ ह॒व्यमे॑ति॒ ततः॑ पाव॒का आ॒शिषो॑ नो
जुष॑न्ताम्। वि॒मानं॑ ए॒ष दि॒वो मध्य॑ आ॒स्त आप॑प्रि॒वान्नो॑द॒सी
अ॒न्तरि॑ख्यम्। स वि॒श्वाची॑र॒भिः॥१४॥

च॒ष्टे घृ॒ताची॑रन्त॒रा पू॒र्वम॑प॒रं च॑ के॒तुम्। उ॒ख्या सं॑मु॒द्रो
अ॒रुणः॑ सु॒पर्णः॑ पू॒र्वस्य॑ योनि॑म्पि॒तुरा वि॑वेश। मध्य॑ दि॒वो

निहि॑तः पृ॒श्नि॒रश्मा॑ वि च॑क्रमे रज॑सः पा॒त्यन्तौ॑। इन्द्रं॑ वि॒श्वा
अवी॑वृधन्त्समु॒द्रव्य॑चसं गि॒रः। र॒थी॑तमं र॒थी॑नां वाजा॑नां
सत्प॑तिम्पतिम्। सु॒म्रह॑र्यज्ञो दे॒वाः आ च॑ व॒र॒ख्य॒द्य॒ख्य॒दग्नि॑दे॒वो
दे॒वाः आ च॑ व॒र॒ख्यत्। वाज॑स्य मा प्रस॒वेनो॑द्वा॒भेणो॑दग्रभीत्।
अथा॑ स॒पत्ना॑ इन्द्रो॑ मे नि॒ग्रा॒भेणा॑ध॒राः अकः॑। उ॒द्वा॒भं च॑
नि॒ग्रा॒भं च॑ ब्र॒ह्म दे॒वा अ॑वीवृधन्। अथा॑ स॒पत्ना॑निन्द्रा॒ग्नी मे॑
विषू॑चीना॒न्व्य॑स्यताम्॥१५॥

दे॒वाः श॒त॒प॒या अ॒भि वाज॑स्य षड्विंश॑तिश्च॥३॥ [३]

आ॒शुः शि॒शा॒नो वृ॒ष॒भो न यु॒ध्मो घ॑नाघ॒नः
ख्यो॑भ॒णश्च॑र॒षणी॑नाम्। स॒ङ्क्र॑न्द॒नोऽनि॑मिष ए॒कवी॑रः श॒तं
सेना॑ अजय॒त्सा॒कमिन्द्रः॑। स॒क्र॑न्द॒नेना॑निमिषेण॑ जि॒ष्णुना॑
यु॒त्का॒रेण॑ दु॒श्च्यव॑नेन॑ धृ॒ष्णुना॑। तदिन्द्रे॑ण जयत् तत्स॑ह॒ध्वं
यु॒धो न॑र इषु॑हस्तेन॑ वृ॒ष्णा। स इषु॑हस्तेः स नि॑ष॒ङ्गिभि॑र्व॒शी
सः स्र॑ष्टा स यु॒ध इन्द्रो॑ ग॒णेन॑। सः सृ॑ष्टि॒जि॒त्सोम॑पा
बा॑हुश॒र्ध्यूर्ध्व॑ध॒न्वा प्र॑ति॒हि॒ताभि॑रस्ता॑। बृ॒ह॑स्पते॒ परि॑
दी॒य॥१६॥

रथे॑न र॒ख्यो॒हामि॑त्राः अप॒बाध॑मानः। प्र॒भ॒ञ्ज॒न्त्सेना॑ः

प्रमृणो युधा जयन्त्रस्माकमेध्यविता रथानाम्। गोत्रभिदं
 गोविदं वज्रबाहुं जयन्तमज्मं प्रमृणन्तमोजसा। इमं
 संजाता अनु वीरयध्वमिन्द्रं सखायोऽनु स रभध्वम्।
 बलविज्ञायः स्थविरः प्रवीरः सहस्वान् वाजी सहमान
 उग्रः। अभिवीरो अभिसत्वा सहोजा जैत्रमिन्द्र रथमा तिष्ठ
 गोवित्। अभि गोत्राणि सहसा गाहमानोऽदायः॥१७॥

वीरः शतमन्युरिन्द्रः। दुश्श्रवणः पृतनाषाडयुध्योऽस्माकं
 सेना अवतु प्र युत्सु। इन्द्र आसां नेता बृहस्पतिर्दक्षिणा
 यज्ञः पुर एतु सोमः। देवसेनानामभिभञ्जतीनां
 जयन्तीनाम्मरुतो यन्त्वग्रै। इन्द्रस्य वृष्णो वरुणस्य राज्ञं
 आदित्यानाम्मरुता शर्ध उग्रम्। महामनसाम्भुवनच्यवानां
 घोषो देवानां जयतामुदस्थात्। अस्माकमिन्द्रः समृतेषु
 ध्वजेष्वस्माकं या इषवस्ता जयन्तु॥१८॥

अस्माकं वीरा उत्तरे भवन्त्वस्मानु देवा अवता हवेषु।
 उद्धर्षय मघवन्नायुधान्युत्सत्वंनाम्नामकानाम्महासि।
 उद्धृत्रहन्वाजिनां वाजिनान्युद्रथानां जयतामेतु घोषः। उप
 प्रेत जयता नरः स्थिरा वः सन्तु बाहवः। इन्द्रो वः

शर्म यच्छत्वनाधृष्या यथासंथ। अवसृष्टा परा पत शरव्ये
ब्रह्मसंशिता। गच्छामित्रान्प्र॥१९॥

विश मेषां कं चनोच्छिषः। मर्माणि ते वर्मभिश्छादयामि
सोमस्त्वा राजामृतेनाभि वस्ताम्। उरोर्वरीयो वरिवस्ते
अस्तु जयन्तं त्वामनु मदन्तु देवाः। यत्र बाणाः सम्पतन्ति
कुमारा विशिखा इव। इन्द्रो नस्तत्र वृत्रहा विश्वाहा शर्म
यच्छतु॥२०॥

दीया दायो जयन्त्वमित्रान्प्र चत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

प्राचीमनु प्रदिशम्प्रेहि विद्वानग्नेरग्ने पुरो अग्निर्भवेह।
विश्वा आशा दीद्यानो वि भाह्यूजं नो धेहि द्विपदे
चतुष्पदे। क्रमध्वमग्निना नाकमुख्यं हस्तेषु बिभ्रतः।
दिवः पृष्ठं सुवर्गत्वा मिश्रा देवेभिराद्धम्। पृथिव्या
अहमुदन्तरिख्यमारुहमन्तरिख्यादिवमारुहम्। दिवो
नाकस्य पृष्ठाथ्सुवर्ज्योतिरगाम्॥२१॥

अहम्। सुवर्यन्तो नापैख्यन्त आ द्यां रोहन्ति रोदसी।
यज्ञं ये विश्वतोधारं सुविद्वांसो वितेनिरे। अग्ने प्रेहि
प्रथमो देवयतां चख्युर्देवानामुत मर्त्यानाम्। इयंख्यमाणा

भृगुभिः सजोषाः सुवर्यन्तु यजमानाः स्वस्ति। नक्तोषासा
 समनसा विरूपे धापयेते शिशुमेकं समीची। द्यावा
 ख्यामा रुक्मो अन्तर्विभाति देवा अग्निं धारयन्द्रविणोदाः।
 अग्ने सहस्राख्य॥ २२॥

शतमूर्धञ्छतं ते प्राणाः सहस्रमपानाः। त्वं साहस्रस्य
 राय ईशिषे तस्मै ते विधेम वाजाय स्वाहा। सुपर्णो-
 ऽसि गरुत्मान्पृथिव्यां सीद पृष्ठे पृथिव्याः सीद
 भासान्तरिख्यमा पृण ज्योतिषा दिवमुत्तमान तेजसा दिश
 उद्धृह। आजुह्वानः सुप्रतीकः पुरस्तादग्ने स्वां योनिमा सीद
 साध्या। अस्मिन्सधस्थे अध्युत्तरस्मिन्विश्वे देवाः॥ २३॥

यजमानश्च सीदत। प्रेद्धौ अग्ने दीदिहि पुरो नो-
 ऽजस्रया सूर्या यविष्ठ। त्वां शश्वन्त उप यन्ति वाजाः।
 विधेम ते परमे जन्मन्त्रग्ने विधेम स्तोमैरवरे सधस्थे।
 यस्माद्योनेरुदारिथा यजे तम्प्र त्वे हवींषि जुहुरे समिद्धे।
 तां संवितुर्वरेण्यस्य चित्रामाहं वृणे सुमतिं विश्वजन्याम्।
 यामस्य कण्वो अदुहृत्प्रपीनां सहस्रधाराम्॥ २४॥

पयसा महीं गाम्। सप्त ते अग्ने समिधः सप्त जिह्वाः

स॒प्त॒र्ष॒यः स॒प्त धामं॑ प्रि॒याणि॑ । स॒प्त हो॒त्राः स॒प्त॒धा त्वा॑ यजन्ति
 स॒प्त योनी॑रा पृ॒णस्वा घृ॑तेन । ई॒दृङ्ङा॑न्यादृङ्ङै॒तादृङ्ङं॑ प्रतिदृङ्ङं
 मि॒तश्च॑ स॒म्मितश्च॑ स॒भ॒राः । शु॒क्रज्यो॑तिश्च चि॒त्रज्यो॑तिश्च
 स॒त्यज्यो॑तिश्च ज्योति॑ष्मा॒श्च स॒त्यश्च॑र्त॒पाश्चात्य॑हाः ॥ २५ ॥

ऋ॒त॒जिच्च॑ स॒त्यजिच्च॑ से॒न॒जिच्च॑ सु॒षेण॑श्चान्त्य॑मित्रश्च
 दू॒रेअ॑मित्रश्च गु॒णः । ऋ॒तश्च॑ स॒त्यश्च॑ ध्रु॒वश्च॑ ध॒रुण॑श्च ध॒र्ता च॑
 वि॒ध॒र्ता च॑ वि॒धा॒र॒यः । ई॒दृ॒खा॑स ए॒तादृ॒खा॑स ऊ॒ षु णः
 स॒दृ॒खा॑सः प्र॒ति॒स॒दृ॒खा॑स ए॒त॒न । मि॒ता॒स॑श्च स॒म्मि॒ता॒स॑श्च
 न ऊ॒तये॑ स॒भ॒र॒सो म॑रुतो य॒ज्ञे अ॒स्मिन्नि॒न्द्रं दै॒वी॒र्वि॒शो
 म॒रुतो॑ऽनु॒व॒र्त्मानो॑ यथेन्द्रं दै॒वी॒र्वि॒शो म॒रुतो॑ऽनु॒व॒र्त्मान॑ ए॒वमि॑मं
 यज॑मानं दै॒वी॑श्च वि॒शो मा॒नु॒षी॒श्चानु॑व॒र्त्मानो॑ भवन्तु ॥ २६ ॥

अ॒गा॒श्च॑ स॒हस्रा॑क्ष दे॒वाः स॒हस्र॑धा॒रा॒मत्य॑हा अनु॒व॒र्त्मानः॑ षोड॑श च ॥ ५ ॥ — [५]

जी॒मू॒त॒स्ये॒व भ॑वति प्रती॒कं य॒द्वर्मी॑ याति॑ स॒मदा॑मुप॒स्थे ।
 अना॑विद्धया त॒नुवा॑ जय॒ त्व॒श्च त्वा॒ वर्म॑णो महि॒मा पि॑प॒र्तु ।
 धन्वं॑ना गा धन्वं॑ना॒जिं ज॑येम॒ धन्वं॑ना ती॒व्राः स॒मदो॑ जयेम ।
 धनुः॑ शत्रो॑रप॒कामं॑ कृ॒णोति॑ धन्वं॑ना॒ सर्वाः॑ प्र॒दिशो॑ जयेम ।
 व॒क्ष्यन्ती॑वे॒दा ग॑नीगन्ति॒ कर्ण॑मि॒प्रय॑श्च स॒खाय॑म्परिष॒स्वजा॑ना ।

योषेव शिङ्गे वितताधि धन्वन् ॥ २७ ॥

ज्या इयं समने पारयन्ती। ते आचरन्ती समनेव
योषां मातेव पुत्रम्बिभृतामुपस्थै। अप शत्र न् विध्यतां
संविदाने आर्त्ता इमे विष्फुरन्ती अमित्रान्। बह्वीनाम्पिता
बहुरस्य पुत्रश्चिश्चा कृणोति समनावगत्य। इषुधिः
सङ्काः पृतनाश्च सर्वाः पृष्ठे निनद्धो जयति प्रसूतः। रथे
तिष्ठन्नयति वाजिनः पुरो यत्रयत्र कामयते सुषारथिः।
अभीशूनाम्महिमानम् ॥ २८ ॥

पनायत मनः पश्चादनु यच्छन्ति रश्मयः। तीव्रान्धोषान्कृण्वते
वृषपाणयोऽश्वा रथेभिः सह वाजयन्तः। अवक्रामन्तः
प्रपदैरमित्रान्निष्पणन्ति शत्रून् रनपव्ययन्तः। रथवाहनं
हविरस्य नाम यत्रायुधं निहितमस्य वर्म। तत्रा रथमुप शग्मं
संदेम विश्वाहा वयं सुमनस्यमानाः। स्वादुषु सदः पितरौ
वयोधाः कृच्छ्रेश्रितः शक्तीवन्तो गभीराः। चित्रसेना इषुबला
अमृध्राः सतोवीरा उरवो व्रातसाहाः। ब्राह्मणासः ॥ २९ ॥

पितरः सोम्यासः शिवे नो द्यावापृथिवी अनेहसा। पूषा नः
पातु दुरितादृतावृधो रख्या मार्किर्नो अघशंस ईशत। सुपर्ण

वस्ते मृगो अस्या दन्तो गोभिः संनद्धा पतति प्रसूता। यत्रा
नरः सं च वि च द्रवन्ति तत्रास्मभ्यमिषवः शर्म यः सन्न।
ऋजीते परि वृद्धि नोऽश्मा भवतु नस्तनूः। सोमो अधि
ब्रवीतु नोऽदितिः॥३०॥

शर्म यच्छतु। आ जङ्घन्ति सान्वेषां जुघनाः उप
जिघ्रते। अश्वाजनि प्रचेतसोऽश्वान्त्समथ्सु चोदय। अहिरिव
भोगैः पर्येति बाहुं ज्यायां हेतिम्परिबाधमानः। हस्तघ्नो
विश्वा वयुनानि विद्वान्पुमान्पुमाः सम्परि पातु विश्वतः।
वनस्पते वीड्वङ्गो हि भूया अस्मत्सखा प्रतरणः सुवीरः।
गोभिः संनद्धो असि वीडयस्वास्थाता ते जयतु जेत्वानि।
दिवः पृथिव्याः परि॥३१॥

ओज उद्धृतं वनस्पतिभ्यः पर्याभृतः सहः।
अपामोज्मानम्परि गोभिरावृतमिन्द्रस्य वज्रः हविषा
रथं यज। इन्द्रस्य वज्रो मरुतामनीकम्मित्रस्य गर्भो
वरुणस्य नाभिः। सेमां नो हव्यदातिं जुषाणो देव रथं प्रति
हव्या गृभाय। उप श्वासय पृथिवीमुत द्याम्पुरुत्रा ते मनुतां
विष्टितं जगत्। स दुन्दुभे सजूरिन्द्रेण देवैर्दूरात्॥३२॥

दवीयो अपं सेधु शत्रून्। आ क्रन्दय बलमोजो न
 आ धा नि ष्टनिहि दुरिता बाधमानः। अपं प्रोथ दुन्दुभे
 दुच्छुनाः इत इन्द्रस्य मुष्टिरसि वीडयस्व। आमूरज
 प्रत्यावर्तयेमाः केतुमद्वन्दुभिर्वावदीति। समश्वपर्णाश्चरन्ति नो
 नरोऽस्माकमिन्द्र रथिनो जयन्तु॥३३॥

धन्वन्महिमानं ब्राह्मणासोऽदितिः पृथिव्याः परि दूरादेकचत्वारिंशच्च॥६॥———[६]

यदक्रन्दः प्रथमं जायमान उद्यन्त्समुद्रादुत वा पुरीषात्।
 श्येनस्य पुरषा हरिणस्य बाहू उपस्तुत्यम्महि जातं ते अर्वन्न।
 यमेन दत्तं त्रित एनमायुनगिन्द्र एणम्प्रथमो अध्यतिष्ठत्।
 गन्धर्वो अस्य रशनामगृभ्णात्सूरादश्वं वसवो निरतष्ट। असि
 यमो अस्यादित्यो अर्वन्नसि त्रितो गुह्येन व्रतेन। असि सोमेन
 समया विपृक्तः॥३४॥

आहुस्ते त्रीणि दिवि बन्धनानि। त्रीणि त आहुर्दिवि
 बन्धनानि त्रीण्यप्सु त्रीण्यन्तः समुद्रे। उतेव मे
 वरुणश्छन्त्स्यर्वन् यत्रा त आहुः परमं जनित्रम्।
 इमा ते वाजिन्नवमार्जनानीमा शफानाः सनितुर्निधाना।
 अत्रा ते भद्रा रशना अपश्यमृतस्य या अभिरखन्ति गोपाः।

आत्मानं ते मनसारादजानामवो दिवा॥३५॥

पतयन्तम्पतंगम्। शिरो अपश्यम्पथिभिः सुगेभिररेणुभिर्जेहम्
अत्रा ते रूपमुत्तममपश्यं जिगीषमाणमिष आ पदे गोः।
यदा ते मर्तो अनु भोगमानडादिद्वसिष्ठ ओषधीरजीगः।
अनु त्वा रथो अनु मर्यो अर्वन्ननु गावोऽनु भगः कनीनाम्।
अनु व्रातासस्तव सख्यमीयुरनु देवा ममिरे वीर्यम्॥३६॥

ते। हिरण्यशृङ्गोऽयो अस्य पादा मनोजवा अवर् इन्द्र
आसीत्। देवा इदस्य हविरद्यमायन् यो अर्वन्तम्प्रथमो
अध्यतिष्ठत्। ईर्मान्तासः सिलिकमध्यमासः स९
शूरणासो दिव्यासो अत्याः। ह९सा इव श्रेणिशो यतन्ते
यदाखिषुर्दिव्यमज्ममश्वाः। तव शरीरम्पतयिष्वर्वन्तव
चित्तं वात इव धर्जीमान्। तव शृङ्गाणि विष्टिता पुरुत्रारण्येषु
जर्भुराणा चरन्ति। उप॥३७॥

प्रागाच्छसनं वाज्यर्वा देवद्रीचा मनसा दीध्यानः। अजः
पुरो नीयते नाभिरस्यानु पश्चात्क्वयो यन्ति रेभाः। उप
प्रागात्परमं यत्सधस्थमर्वा९ अच्छा पितरम्मातरं च। अद्या

देवाञ्जुष्टतमो हि गम्या अथा शास्ते दाशुषे वार्याणि॥३८॥

विपृक्तो दिवा वीर्यमुपैकान्नचत्वारिंशच्च॥७॥ [७]

मा नो मित्रो वरुणो अर्यमायुरिन्द्रं ऋभुख्या मरुतः
परि ख्यन्। यद्वाजिनो देवजातस्य सप्तैः प्रवक्ष्यामो विदथे
वीर्याणि। यन्निर्णिजा रेक्णासा प्रावृतस्य रातिं गृभीताम्मुखतो
नयन्ति। सुप्राङ्जो मेम्यद्विश्वरूप इन्द्रापूष्णोः प्रियमप्येति
पाथः। एष च्छागः पुरो अश्वेन वाजिनो पूष्णो भागो नीयते
विश्वदैव्यः। अभिप्रियं यत्पुरोडाशमर्वता त्वष्टेत्॥३९॥

एन९ सौश्रवसाय जिन्वति। यद्धविष्यमृतुशो देवयानं
त्रिर्मानुषाः पर्यश्वं नयन्ति। अत्रा पूष्णः प्रथमो भाग एति
यज्ञं देवेभ्यः प्रतिवेदयन्नजः। होताध्वर्युरावया अग्निमिन्धो
ग्रावग्राभ उत शःस्ता सुविप्रः। तेन यज्ञेन स्वरंकृतेन स्विष्टेन
वर्ख्याणा आ पूणध्वम्। यूपव्रस्का उत ये यूपवाहाश्चषालं ये
अश्वयूपाय तर्खति। ये चार्वते पचन९ सम्भरन्त्युतो॥४०॥

तेषामभिगूर्तिर्न इन्वतु। उप प्रागाथ्सुमन्मेऽधायि मन्म
देवानामाशा उप वीतपृष्ठः। अन्वेनं विप्रा ऋषयो मदन्ति

दे॒वानां॑ पु॒ष्टे च॑कृ॒मा सु॒बन्धु॑म्। यद्वा॒जिनो॒ दामं॑ सं॒दान॒मर्वतो॑
या शी॑र्ष॒ण्या र॒शना॑ र॒ज्जुर॑स्य। यद्वा॑ घा॒स्य प्र॑भृ॒तमा॒स्ये तृण॑ ५
सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। यद॒श्वस्य॑ ऋ॒विषः॑ ॥ ४१ ॥

म॒खिष॒काश॑ यद्वा॒ स्वरौ॑ स्व॒धितौ॑ रि॒प्तम॑स्ति।
यद्ध॑स्त॒योः श॑मि॒तुर्य॑न्न॒खेषु॑ सर्वा॑ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु।
यदू॑व॒ध्यमु॒दर॑स्याप॒वाति॑ य आ॒मस्य॑ ऋ॒विषो॑ ग॒न्धो अ॑स्ति।
सु॒कृता॑ तच्छ॒मि॒तारः॑ कृ॒ण्वन्तू॑त मे॒धः ५ शृ॑त॒पाकं॑ प॒चन्तु॑। यत्ते॒
गा॒त्राद॑ग्नि॒ना प॑च्यमा॒नाद॑भि शूलं॒ निह॑तस्याव॒धाव॑ति। मा
तद्भू॒म्या॒मा श्रि॑ष॒न्मा तृ॑णेषु दे॒वेभ्य॑स्तदु॒शब्धो॑ रा॒तम॑स्तु ॥ ४२ ॥

इदुतो ऋविषः श्रिषथ्स च ॥ ८ ॥ [८]

ये वा॒जिन॑म्परि॒पश्य॑न्ति प॒क्वं य ई॑मा॒हुः सु॑र॒भिर्नि॑र॒हरे॑ति।
ये चा॒र्वतो॑ मा॒सभि॑ख्यामुपा॒संत॑ उ॒तो तेषा॑म॒भिगू॑र्तिर्न
इ॒न्वतु॑। यन्नी॒ख्येण॑म्मा॒स्यच॑न्या उ॒खाया॑ या पा॒त्राणि॑ यू॒ष्ण
आ॒सेच॑नानि। ऊ॒ष्म॒ण्यापि॑धाना॑ च॒रूणा॑म॒ङ्गाः सू॒नाः परि॑
भूष॑न्त्य॒श्वम्। नि॒क्रम॑णं नि॒षद॑नं वि॒वर्त॑नं यच्च॒ पङ्क्ति॑श्मर्व॒तः।
यच्च॑ प॒पौ यच्च॑ घा॒सिम्॑ ॥ ४३ ॥

ज॒घास॒ सर्वा॒ ता ते॒ अपि॑ दे॒वेष्व॑स्तु। मा त्वा॒ग्नि॒र्ध्व॑नयिद्धूम॑गंनि
 भ्राज॑न्त्य॒भि वि॑क्त॒ जघ्निः॑। इ॒ष्टं वी॒तम॒भिगू॑र्तं वष॑ट्कृतं तं दे॒वासः
 प्रति॑ गृ॒भ्णन्त्य॑श्वम्। यद॒श्वाय॑ वास॑ उप॒स्तृण॑न्त्य॒धीवा॒सं
 या हि॑र॒ण्यान्य॑स्मै। स॒दान॒मर्व॑न्त॒म्पङ्क्ती॑श॒म्प्रिया॑ दे॒वेष्वा
 या॑मयन्ति। यत्ते॑ सा॒दे मह॑सा॒ शूकृ॑तस्य॒ पा॒र्ष्ण्या॑ वा
 क॒शया॑॥ ४४॥

वा तु॒तोद॑। सु॒चेव॑ ता ह॒विषो॑ अध्व॒रेषु॑ सर्वा॒ ता ते॒ ब्रह्म॑णा
 सूद॑यामि। चतु॑स्त्रि॒ंशद्वा॒जिनो॑ दे॒वब॑न्धोर्वङ्गी॒रश्व॑स्य॒ स्वधि॑तिः
 समे॑ति। अ॒च्छि॒द्रा गा॒त्रा व॒युना॑ कृ॒णोत॑ परु॒ष्परु॑रनु॒घुष्या॑ वि
 श॑स्त। ए॒क॒स्त्वष्टु॑रश्व॑स्या॒ विश॑स्ता द्वा य॒न्तारा॑ भव॒तस्तथ॑र्तुः।
 या ते॒ गात्रा॑णामृ॒तुथा कृ॒णोमि॑ ताता॒ पिण्डा॑ना॒म्प्र जु॑होम्य॒ग्नौ।
 मा त्वा॑ तपत्॥ ४५॥

प्रि॒य आ॒त्मापि॑यन्त॒म्मा स्वधि॑तिस्त॒नुव॑ आ ति॑ष्ठिपत्ते। मा
 ते॒ गृध्र॑र॒विश॑स्ताति॒हाय॑ छि॒द्रा गा॒त्राण्य॑सिना॒ मिथू॑ कः। न वा
 उ॒ वेत॑न्मि॒यसे॒ न रि॑ष्यसि दे॒वा इ॒दैषि॑ प॒थिभिः॑ सु॒गेभिः॑।
 हरी॑ ते॒ युञ्जा॑ पृष॑ती अ॒भूता॑मुपा॒स्थाद्वा॒जी धुरि॑ रास॑भस्य।
 सु॒गव्यं॑ नो वा॒जी स्व॒श्विय॑म्पु॒ंसः पु॒त्रा उ॒त वि॑श्वा॒पुषः॑

रयिम्। अनागास्त्वं नो अदितिः कृणोतु ख्यत्रं नो अश्वो
वनता५ हविष्मान्॥४६॥

घासिं कशया तपद्रयिं नवं च॥९॥ [१]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां चतुर्थकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

अग्नाविष्णू सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरागतम्
वाजंश्च मे प्रसवश्च मे प्रयतिश्च मे प्रसितिश्च मे धीतिश्च
मे क्रतुश्च मे स्वरश्च मे श्लोकश्च मे श्रावश्च मे श्रुतिश्च मे
ज्योतिश्च मे सुवश्च मे प्राणश्च मेऽपानः॥१॥

च मे व्यानश्च मेऽसुश्च मे चित्तं च म आधीतं च मे वाक्कं
मे मनश्च मे चख्युश्च मे श्रोत्रं च मे दख्यश्च मे बलं च म
ओजश्च मे सहश्च म आयुश्च मे जरा च म आत्मा च मे
तनूश्च मे शर्म च मे वर्म च मेऽङ्गानि च मेऽस्थानि च मे
परूषि च मे शरीराणि च मे॥२॥

अपानस्तनूश्च मेऽष्टादश च॥१॥ [१]

ज्यैष्ठ्यं च म आधिपत्यं च मे मन्युश्च मे भामश्च मेऽमश्च

मेऽम्भश्च मे जेमा च मे महिमा च मे वरिमा च मे प्रथिमा
च मे वर्ष्मा च मे द्राघुया च मे वृद्धं च मे वृद्धिश्च मे सत्यं
च मे श्रद्धा च मे जगच्च॥३॥

मे धनं च मे वशश्च मे त्विषिश्च मे क्रीडा च मे मोदश्च
मे जातं च मे जनिष्यमाणं च मे सूतं च मे सुकृतं च मे
वित्तं च मे वेद्यं च मे भूतं च मे भविष्यच्च मे सुगं च मे
सुपथं च म ऋद्धं च म ऋद्धिश्च मे क्लृप्तं च मे क्लृप्तिश्च मे
मृतिश्च मे सुमृतिश्च मे॥४॥

जगच्चर्द्धिश्चतुर्दश च॥२॥ [२]

शं च मे मयश्च मे प्रियं च मेऽनुकामश्च मे कामश्च मे
सौमनसश्च मे भद्रं च मे श्रेयश्च मे वस्यश्च मे यशश्च मे
भगश्च मे द्रविणं च मे यन्ता च मे धर्ता च मे रखेमश्च मे
धृतिश्च मे विश्वं च॥५॥

मे महश्च मे संविच्च मे ज्ञात्रं च मे सूश्च मे प्रसूश्च मे सीरं
च मे लयश्च म ऋतं च मेऽमृतं च मेऽयक्ष्मं च मेऽनामयच्च
मे जीवातुश्च मे दीर्घायुत्वं च मेऽनमित्रं च मेऽभयं च मे

सुगं च मे शयनं च मे सूषा च मे सुदिनं च मे॥६॥

विश्वं च शयनमष्टौ च॥३॥ [३]

ऊर्कं मे सूनृतां च मे पयश्च मे रसश्च मे घृतं च मे मधु
च मे सग्धिश्च मे सर्पातिश्च मे कृषिश्च मे वृष्टिश्च मे जैत्रं च
म औद्भिद्यं च मे रयिश्च मे रायश्च मे पुष्टं च मे पुष्टिश्च मे
विभु च॥७॥

मे प्रभु च मे बहु च मे भूयश्च मे पूर्णं च मे पूर्णतरं
च मेऽख्यतिश्च मे कूयवाश्च मेऽन्नं च मेऽख्युच्च मे व्रीहयश्च
मे यवाश्च मे माषाश्च मे तिलाश्च मे मुद्गाश्च मे खल्वाश्च मे
गोधूमाश्च मे मसुराश्च मे प्रियंगवश्च मेऽणवश्च मे श्यामाकाश्च
मे नीवाराश्च मे॥८॥

विभु च मसुराश्चतुर्दश च॥४॥ [४]

अश्मां च मे मृत्तिका च मे गिरयश्च मे पर्वताश्च मे
सिकताश्च मे वनस्पतयश्च मे हिरण्यं च मेऽयश्च मे सीसं
च मे त्रपुश्च मे श्यामं च मे लोहं च मेऽग्निश्च म आपश्च मे
वीरुधश्च म ओषधयश्च मे कृष्टपच्यं च॥९॥

मेऽकृष्टपुच्यं च मे ग्राम्याश्च मे पशव आरण्याश्च यज्ञेन
कल्पन्तां वित्तं च मे वित्तिश्च मे भूतं च मे भूतिश्च मे वसु
च मे वसतिश्च मे कर्म च मे शक्तिश्च मेऽर्थश्च म एमश्च म
इतिश्च मे गतिश्च मे॥१०॥

कृष्टपुच्यश्चाष्टाचत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

अग्निश्च म इन्द्रश्च मे सोमश्च म इन्द्रश्च मे सविता च म
इन्द्रश्च मे सरस्वती च म इन्द्रश्च मे पूषा च म इन्द्रश्च मे
बृहस्पतिश्च म इन्द्रश्च मे मित्रश्च म इन्द्रश्च मे वरुणश्च म
इन्द्रश्च मे त्वष्टा च॥११॥

म इन्द्रश्च मे धाता च म इन्द्रश्च मे विष्णुश्च म इन्द्रश्च
मेऽश्विनौ च म इन्द्रश्च मे मरुतश्च म इन्द्रश्च मे विश्वे च
मे देवा इन्द्रश्च मे पृथिवी च म इन्द्रश्च मेऽन्तरिक्षश्च म
इन्द्रश्च मे द्यौश्च म इन्द्रश्च मे दिशश्च म इन्द्रश्च मे मूर्धा च
म इन्द्रश्च मे प्रजापतिश्च म इन्द्रश्च मे॥१२॥

त्वष्टा च द्यौश्च म एकविंशतिश्च॥६॥ [६]

अंशुश्च मे रश्मिश्च मेऽदाभ्यश्च मेऽधिपतिश्च म
उपांशुश्च मेऽन्तर्यामिश्च म ऐन्द्रवायवश्च मे मैत्रावरुणश्च

म आश्विनश्च मे प्रतिप्रस्थानश्च मे शुक्रश्च मे मन्थी च
 म आग्रयणश्च मे वैश्वदेवश्च मे ध्रुवश्च मे वैश्वानरश्च म
 ऋतुग्रहाश्च॥१३॥

मेऽतिग्राह्याश्च म ऐन्द्राग्रश्च मे वैश्वदेवश्च मे मरुत्वतीयाश्च
 मे माहेन्द्रश्च म आदित्यश्च मे सावित्रश्च मे सारस्वतश्च मे
 पौष्णश्च मे पालीवतश्च मे हारियोजनश्च मे॥१४॥

ऋतुग्रहाश्च चतुस्त्रिंशच्च॥७॥ ————— [७]

इध्मश्च मे बर्हिश्च मे वेदिश्च मे धिष्ण्याश्च मे स्रुचश्च
 मे चमसाश्च मे ग्रावाणश्च मे स्वरवश्च म उपरवाश्च मे-
 ऽधिषवणे च मे द्रोणकलशश्च मे वायव्यानि च मे पूतभृच्च
 म आधवनीयश्च म आग्नीध्रं च मे हविर्धानं च मे गृहाश्च मे
 सदश्च मे पुरोडाशाश्च मे पचताश्च मेऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च
 मे॥१५॥

गृहाश्च षोडश च॥८॥ ————— [८]

अग्निश्च मे घर्मश्च मेऽर्कश्च मे सूर्यश्च मे प्राणश्च मे-
 ऽश्वमेधश्च मे पृथिवी च मेऽदितिश्च मे दितिश्च मे द्यौश्च मे
 शक्वरीरङ्गुलयो दिशश्च मे यज्ञेन कल्पन्तामृक् मे सामं च मे

स्तोमंश्च मे यजुंश्च मे दी॒र्खा च मे तपंश्च म ऋ॒तुश्च मे व्र॒तं च
मेऽहो॒रा॒त्रयोर्वृ॒ष्ट्या बृ॒ह॒द्रथ॒न्तरे च मे य॒ज्ञेन॑ कल्पेताम्॥१६॥

दी॒र्खाऽष्टा॑दश च॥९॥ [९]

गर्भा॑श्च मे व॒त्साश्च मे त्र्य॒विश्च मे त्र्य॒वी च मे दि॒त्य॒वाद्
मे दि॒त्यौही च मे प॒ञ्चा॒विश्च मे प॒ञ्चा॒वी च मे त्रि॒व॒त्सश्च मे
त्रि॒व॒त्सा च मे तु॒र्य॒वाद् मे तु॒र्यौही च मे प॒ष्ठ॒वाच्च मे प॒ष्ठौही
च म उ॒र्खा च मे व॒शा च म ऋ॒षभ॑श्च॥१७॥

मे वे॒ह॒च्चमेऽनु॒द्धाश्च मे धे॒नुश्च म आ॒यु॒र्य॒ज्ञेन॑ कल्पताम्प्रा॒णो
य॒ज्ञेन॑ कल्पतामपा॒नो य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒व्यौनो य॒ज्ञेन॑
कल्पता॒श्च॒ख्यु॒र्य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒ं श्रो॒त्रं य॒ज्ञेन॑ कल्पता॒म्मनो॑
य॒ज्ञेन॑ कल्पतां वा॒ग्य॒ज्ञेन॑ कल्पतामा॒त्मा य॒ज्ञेन॑ कल्पतां
य॒ज्ञो य॒ज्ञेन॑ कल्पताम्॥१८॥

ऋ॒षभ॑श्च च॒त्वारि॑ंशच्च॥१०॥ [१०]

एका॑ च मे ति॒स्रश्च मे प॒ञ्च च मे स॒प्त च मे न॒व च
म ए॒का॑दश च मे त्रयो॑दश च मे प॒ञ्च॑दश च मे स॒प्त॑दश
च मे न॒व॑दश च म ए॒क॒विं॑शतिश्च मे त्रयो॑विं॒शतिश्च
मे प॒ञ्च॑विं॒शतिश्च मे स॒प्त॑विं॒शतिश्च मे न॒व॑विं॒शतिश्च म

एकत्रिंशच्च मे त्रयस्त्रिंशच्च॥१९॥

मे चतस्रश्च मेऽष्टौ च मे द्वादश च मे षोडश च
मे विंशतिश्च मे चतुर्विंशतिश्च मेऽष्टाविंशतिश्च
मे द्वात्रिंशच्च मे षट्त्रिंशच्च मे चत्वारिंशच्च
मे चतुश्चत्वारिंशच्च मेऽष्टाचत्वारिंशच्च मे वाजंश्च
प्रसवश्चापिजश्च ऋतुश्च सुवश्च मूर्धा च व्यञ्जियश्चान्त्यायनश्चान्त्यंश्च
भौवनश्च भुवनश्चाधिपतिश्च॥२०॥

त्रयस्त्रिंशच्च व्यञ्जिय एकादश च॥११॥ [११]

वाजो नः सप्त प्रदिशश्चतस्रो वा परावतः। वाजो नो
विश्वैर्देवैर्धनंसाताविहावतु। विश्वे अद्य मरुतो विश्वं ऊती
विश्वे भवन्त्वग्नयः समिद्धाः। विश्वे नो देवा अवसा गमन्तु
विश्वमस्तु द्रविणं वाजो अस्मे। वाजस्य प्रसवं देवा
रथैर्याता हिरण्ययैः। अग्निरिन्द्रो बृहस्पतिर्मरुतः सोमपीतये।
वाजेवाजेऽवत वाजिनो नो धनेषु॥२१॥

विप्रा अमृता ऋतज्ञाः। अस्य मध्वः पिबत मादयध्वं तृप्ता
यांत पृथिभिर्देवयानैः। वाजः पुरस्तादुत मध्यतो नो वाजो
देवां ऋतुभिः कल्पयाति। वाजस्य हि प्रसवो ननमीति

विश्वा॑ आशा॑ वाज॑पति॒र्भवे॑यम्। पयः॑ पृथि॒व्याम्प॑य॒ ओष॑धीषु
पयो॑ दिव्य॒न्तरि॑ख्ये॒ पयो॑ धाम्। पय॑स्वतीः प्र॒दिशः॑ सन्तु
मह्य॑म्। सम्मा॑ सृजामि॒ पय॑सा घृ॒तेन॒ सम्मा॑ सृजाम्य॒पः॥ २२॥

ओष॑धीभिः। सौ॑ऽहं वाज॑ः सने॒यम॑ग्रे। नक्तो॒षासा॒
सम॑नसा॒ विरू॑पे धा॒पये॑ते शिशु॑मेकः॒ समी॑ची। द्यावा॒
ख्यामा॑ रु॒क्मो अ॒न्तर्वि॑ भा॒ति दे॒वा अ॒ग्निं धा॑रय॒न्द्रवि॑णो॒दाः।
स॒मुद्रो॑ऽसि॒ नभ॑स्वाना॒र्द्रदा॑नुः श॒म्भूर्म॑यो॒भूर॑भि मां वाहि॑
स्वाहा॑ मा॒रुतो॑ऽसि म॒रुता॑ ग॒णः श॒म्भूर्म॑यो॒भूर॑भि मां
वाहि॑ स्वाहा॑व॒स्युर॑सि॒ दुव॑स्वाञ्छु॒म्भूर्म॑यो॒भूर॑भि मां वाहि॑
स्वाहा॑॥ २३॥

धने॑ष्वपो दुव॑स्वाञ्छु॒म्भूर्म॑यो॒भूर॑भि मा॒ द्वे च॑॥ १२॥ [१२]

अ॒ग्निं यु॑नज्मि॒ शव॑सा घृ॒तेन॑ दि॒व्यः॑ सु॒प॒र्णं व॑य॒सा
बृ॒हन्त॑म्। तेन॑ व॒यम्प॑तेम ब्र॒ध्नस्य॑ वि॒ष्टप॑ः सुवो॒ रुहा॑णा
अधि॑ नाकं॒ उत्त॑मे। इ॒मौ ते॑ प॒ख्याव॑ज॒रौ प॑त॒त्रिणो॑ या॒भ्याः॑
र॒ख्याः॑ स्य॒प॒हः॑ स्य॒ग्रे। ता॒भ्यां प॑तेम सु॒कृता॑मु॒ लोकं॑ यत्र॒र्षयः॑
प्रथ॑म॒जा ये पु॑रा॒णाः। चि॒द॒सि स॒मुद्र॑यो॒निरि॑न्दु॒र्दख्यः॑ श्ये॒न
ऋ॒तावा॑। हि॒र॒ण्य॑प॒ख्यः॑ शकु॒नो भु॑र॒ण्यु॒र्म॒हान्त्स॒धस्थे॑

ध्रुवः॥२४॥

आ निष॑त्तः। नम॑स्ते अस्तु॒ मा मां हि॒॑सीर्वि॒श्वस्य॑
मूर्ध॑न्नधि॑ तिष्ठसि श्रि॒तः। स॒मु॒द्रे ते॒ हृद॑यम॒न्तरा॑यु॒र्द्यावा॑पृथि॒वी
भुव॑नेष्वर्पि॑ते। उ॒द्रो द॑त्तो॒दधि॑म्भि॒न्त दि॒वः पु॒र्जन्या॑द॒न्तरि॑ख्यात्पृथि॒
नो वृ॑ष्ट्या॒वत। दि॒वो मूर्धा॑सि॑ पृथि॒व्या नाभि॑रू॒र्गपा॑मोष॒धीना॑म्।
वि॒श्वायुः शर्म॑ स॒प्रथा॒ नम॑स्प॒थे। येन॑र्ष॒यस्तप॑सा स॒त्रम्॥२५॥

आस॑ते॒न्याना॑ अ॒ग्निः सुव॑रा॒भर॑न्तः। तस्मि॑न्न॒हं नि द॑धे
नाक॑ं अ॒ग्निमे॒तं यमा॑हुर्म॒नवः स्ती॒र्णब॑र्हिषम्। तम्प॒त्नीभि॑रनु॒
गच्छे॑म दे॒वाः पु॒त्रैर्भ्रा॑तृभि॒रुत॒ वा हि॑र॒ण्यैः। नाकं॑ गृह्णा॒नाः
सु॑कृ॒तस्य॑ लो॒के तृ॒तीयं॑ पृ॒ष्ठे अधि॑ रोच॒ने दि॒वः। आ वा॒चो
मध्य॑मरुह॒द्भुर॑ण्युर॒यम॑ग्निः सत्प॑ति॒श्चेकि॑तानः। पृ॒ष्ठे पृ॑थि॒व्या
निहि॑तो॒ दवि॑द्युतदधस्प॒दं कृ॑णुते॥२६॥

ये पृ॑त॒न्यवः॑। अ॒यम॑ग्निर्वी॒रत॑मो वयो॒धाः स॑ह॒स्त्रियो॑
दी॒प्यता॑मप्रयुच्छन्। वि॒भ्राज॑मानः सरि॒रस्य॑ मध्य॒ उप॒ प्र
या॑त दि॒व्यानि॒ धाम॑। सम्प्र च्य॑वध्व॒मनु॑ सम्प्र या॒ताग्ने॑ प॒थो
दै॒वया॑ना॒न्कृ॑णुध्वम्। अ॒स्मिन्ध॑स॒धस्थे॑ अ॒ध्युत्तर॑स्मि॒न्विश्वे॑ दे॒वा
यज॑मानश्च सीदत। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि॒ येना॑ग्ने॒ सर्व॑वेद॒सम्।

तेनेमं यज्ञं नो वह देवयानो यः॥२७॥

उत्तमः। उद्धृष्यस्वाग्ने प्रति जागृह्येनमिष्टापूते
स॥सृजेथामयं च। पुनः कृण्व॥स्त्वा पितरं युवानमन्वाता॥सीत
त्वयि तन्तुमेतम्। अयं ते योनिर्ऋत्वियो यतो जातो
अरोचथाः। तं जानन्नग्र आ रोहाथा नो वर्धया रयिम्॥२८॥

ध्रुवः सत्रङ्कणुते यः सत्रिंशच्च॥१३॥—————[१३]

ममाग्ने वर्चो विहवेष्वस्तु वयं त्वेन्धानास्तनुवम्पुषेम।
मह्यं नमन्ताम्प्रदिशश्चतस्रस्त्वयाध्यर्ख्येण पृतना जयेम।
मम देवा विहवे सन्तु सर्व इन्द्रावन्तो मरुतो विष्णुरग्निः।
ममान्तरिख्यमुरु गोपमस्तु मह्यं वातः पवतां कामे अस्मिन्।
मयि देवा द्रविणमा यजन्ताम्मय्याशीरस्तु मयि देवहूतिः।
दैव्या होतारा वनिषन्त॥२९॥

पूर्वेऽरिष्टाः स्याम तनुवा सुवीराः। मह्यं यजन्तु मम
यानि हव्याकूतिः सत्या मनसो मे अस्तु। एनो मा नि
गां कतमच्चनाहं विश्वे देवासो अधि वोचता मे। देवीः
षडुर्वीरुरु णः कृणोत विश्वे देवास इह वीरयध्वम्। मा
हास्महि प्रजया मा तनूभिर्मा रंधाम द्विषते सोम राजन्।

अग्निर्मन्युम्प्रतिनुदन्पुरस्तात्॥३०॥

अदब्धो गोपाः परि पाहि नस्त्वम्। प्रत्यञ्चो यन्तु निगुतः
पुनस्तेऽमैषां चित्तम्प्रबुधा वि नेशत्। धाता धातृणाम्भुवनस्य
यस्पतिर्देवः सवितारमभिमातिषाहम्। इमं यज्ञमश्विनोभा
बृहस्पतिर्देवाः पान्तु यजमानं न्यर्थात्। उरुव्यचो नो महिषः
शर्म यः सदस्मिन् हवे पुरुहूतः पुरुष्यु। स नः प्रजायै हर्यश्व
मृडयेन्द्र मा॥३१॥

नो रीरिषो मा परा दाः। ये नः सुपत्ना अप ते
भवन्त्विन्द्राग्निभ्यामव बाधामहे तान्। वसवो रुद्रा आदित्या
उपरिस्पृशम्मोग्रं चेत्तारमधिराजमक्रन्। अर्वाञ्चमिन्द्रममुतो
हवामहे यो गोजिद्धं नजिदश्वजिद्यः। इमं नो यज्ञं विह्वे
जुषस्वास्य कुर्मो हरिवो मेदिनं त्वा॥३२॥

वृनिषन्त पुरस्तान्मा त्रिचत्वारिंशच्च॥१४॥

अग्नेर्मन्वे प्रथमस्य प्रचेतसो यम्पाञ्चजन्यम्बहवः
समिन्धते। विश्वस्यां विशि प्रविविशिवाः समीमहे स नो
मुञ्चत्वहंसः। यस्येदम्प्राणन्निमिषद्यदेजति यस्य जातं
जनमानं च केवलम्। स्तौम्यग्निं नाथितो जोहवीमि

स नो मुञ्चत्व९हंसः। इन्द्रस्य मन्ये प्रथमस्य प्रचेतसो
वृत्रघ्नः स्तोमा उप मामुपागुः। यो दाशुषः सुकृतो हवमुप
गन्ता॥ ३३ ॥

स नो मुञ्चत्व९हंसः। यः संग्रामं नयति सं वशी युधे यः
पुष्टानि स९सृजति त्रयाणि। स्तौमीन्द्रं नाथितो जोहवीमि
स नो मुञ्चत्व९हंसः। मन्वे वाम्मित्रावरुणा तस्य वित्त९
सत्यौजसा दृ९हणा यं नुदेथे। या राजान९ सरथं याथ उग्रा
ता नो मुञ्चतमागंसः। यो वा९ रथं ऋजुरश्मिः सत्यधर्मा
मिथुश्चरन्तमुपयाति दूषयन्। स्तौमि॥ ३४ ॥

मित्रावरुणा नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः।
वायोः सवितुर्विदथानि मन्महे यावा९त्मन्वद्विभृतो यौ च
रख्यतः। यौ विश्वस्य परिभू बभूवतुस्तौ नो मुञ्चतमागंसः।
उप श्रेष्ठा न आशिषो देवयोर्धर्मे अस्थिरन्। स्तौमि वायु९
सवितारं नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतमागंसः। रथीतमौ
रथीनामह ऊतये शुभं गमिष्ठौ सुयमेभिरश्वैः। ययौः॥ ३५ ॥

वां देवौ देवेष्वनिशितमोजस्तौ नो मुञ्चतमागंसः।
यदयातं वहतु९ सूर्यायास्त्रिचक्रेण स९सदमिच्छमानौ।

स्तौमि देवावश्विनौ नाथितो जोहवीमि तौ नो मुञ्चतुमागंसः।
 मरुताम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां वाचं विश्वामवन्तु विश्वे।
 आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। तिग्ममायुधं
 वीडितं सहस्वद्विव्यं शर्धः॥३६॥

पृतनासु जिष्णु। स्तौमि देवान्मरुतो नाथितो जोहवीमि
 ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। देवानाम्मन्वे अधि नो ब्रुवन्तु प्रेमां
 वाचं विश्वामवन्तु विश्वे। आशून् हुवे सुयमानूतये ते नो
 मुञ्चन्त्वेनंसः। यदिदम्माभिश्चोचति पौरुषेयेण दैव्येन। स्तौमि
 विश्वा देवान्नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चन्त्वेनंसः। अनु नो-
 ऽद्यानुमतिरनु॥३७॥

इदनुमते त्वं वैश्वानरो न ऊत्या पृष्टो दिवि। ये
 अप्रथेताममितेभिरोजोभिर्ये प्रतिष्ठे अभवतां वसूनाम्। स्तौमि
 द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो मुञ्चतुमंहंसः।
 उर्वी रोदसी वरिवः कृणोतं ख्येत्रस्य पत्नी अधि नो
 ब्रूयातम्। स्तौमि द्यावापृथिवी नाथितो जोहवीमि ते नो
 मुञ्चतुमंहंसः। यत्ते वयम्पुरुषत्रा यविष्ठाविद्वांसश्चक्रुमा
 कच्चन॥३८॥

आगः। कृ॒धी स्वंस्मा॑ꣳ अदि॑ते॒रना॑गा॒ व्येना॑ꣳसि शिश्रथो॒
 विष्व॑ग॒ग्ने। यथा॑ ह॒ तद्व॑सवो गौ॒र्यं चि॒त्प॒दि पि॒ताम॑मु॒ञ्चता॑
 यज॑त्राः। ए॒वा त्वम॑स्मत्प्र मु॒ञ्चा व्य॑ꣳहः प्राता॑र्य॒ग्ने प्र॒तरां न॒
 आयुः॑ ॥ ३९ ॥

गन्तां दूषयन्स्तौमि ययोः शर्धोऽनुमतिरनुं चन चतुस्त्रिंशच्च॥15॥ [१५]

अग्निष्ठां वामश्चो द्विचत्वारिंशच्च॥11॥ [१६]

॥ काण्डम् ५ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

सावित्राणि जुहोति प्रसूत्यै चतुर्गृहीतेन जुहोति चतुष्पादः
 पशवः पशून्नेवाव रुन्दे चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
 छन्दांसि देवेभ्योऽप्राकामन्न वोऽभागानि हव्यं वक्ष्याम
 इति तेभ्य एतच्चतुर्गृहीतमधारयन् पुरोनुवाक्यायै याज्यायै
 देवतायै वषट्काराय यच्चतुर्गृहीतं जुहोति छन्दांस्येव
 तत्प्रीणाति तान्यस्य प्रीतानि देवेभ्यो हव्यं वहन्ति यं
 कामयेत ॥ १ ॥

पापीयान्थस्यादित्येकैकं तस्य जुहुयादाहुतीभिरेवैनमप
 गृह्णाति पापीयान्भवति यं कामयेत वसीयान्थस्यादिति
 सर्वाणि तस्यानुद्गत्य जुहुयादाहुत्यैवैनमभि क्रमयति
 वसीयान्भवत्यथो यज्ञस्यैवैषाभिक्रान्तिरेति वा एष
 यज्ञमुखादृद्ध्या योऽग्नेर्देवताया एत्यष्टावेतानि सावित्राणि
 भवन्त्यष्टार्षरा गायत्री गायत्रः ॥ २ ॥

अग्निस्तेनैव यज्ञमुखादृद्ध्या अग्नेर्देवतायै नैत्यष्टौ

सावित्राणि भवन्त्याहुतिर्नवमी त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि
यातयति यदि कामयेत छन्दांसि यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यृचमन्
कुर्याच्छन्दांस्येव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत
यजमानं यज्ञयशसेनार्पयेयमिति यजुरन्तमं कुर्याद्यजमानमेव
यज्ञयशसेनार्पयत्यृचा स्तोमं समर्धयेति॥३॥

आहु समृद्धौ चतुर्भिरभिमा दत्ते चत्वारि छन्दांसि
छन्दोभिरेव देवस्य त्वा सवितुः प्रसुव इत्याहु प्रसूत्या
अग्निर्देवेभ्यो निलायत स वेणुम्प्राविशत्स एतामृतिमनु
समचरद्यद्वेणोः सुषिरं सुषिराभिर्भवति सयोनित्वाय स
यत्रयत्रावसत्तत्कृष्णमभवत्कल्माषी भवति रूपसमृद्ध्या
उभयतः क्षणूर्भवतीतश्चामुतश्चार्कस्यावरुद्धौ व्याममात्री
भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्यसम्मिताऽपरिमिता
भवत्यपरिमितस्यावरुद्धौ यो वनस्पतीनाम्फलग्रहिः स
एषां वीर्यावान्फलग्रहिर्वेणुर्वेणवी भवति वीर्यस्यावरुद्धौ॥४॥

कामयेत गायत्रौऽर्धयेति च सप्तविंशतिश्च॥१॥ [१]

व्यूद्धं वा एतद्यज्ञस्य यदयजुष्केण क्रियत इमामगृभ्णन्नशनाम्
दत्ते यजुष्कृत्यै यज्ञस्य समृद्धौ प्रतूर्तं वाजिन्ना द्रवेत्यश्वमभि

दधाति रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे युञ्जथा ५
 रासंभं युवमिति गर्दभमसत्येव गर्दभम्प्रतिष्ठापयति
 तस्मादश्वद्भद्रभोऽसत्तरो योगेयोगे त्वस्तरमित्याह ॥ ५ ॥

योगेयोग एवैनं युङ्क्ते वाजेवाजे हवामह इत्याहान्नं वै
 वाजोऽन्नमेवाव रुद्धे सखाय इन्द्रमृतय इत्याहेन्द्रियमेवाव
 रुद्धेऽग्निदेवेभ्यो निलायत तम्प्रजापतिरन्वविन्दत्प्राजापत्यो-
 ऽश्वोऽश्वेन सम्भरत्यनुवित्त्यै पापवस्यसं वा एतत्क्रियते
 यच्छ्रेयसा च पापीयसा च समानं कर्म कुर्वन्ति
 पापीयान् ॥ ६ ॥

ह्यश्वद्भद्रभोऽश्वम्पूर्वं नयन्ति पापवस्यसस्य व्यावृत्त्यै
 तस्माच्छ्रेयाः सम्पापीयान्पश्चादन्वेति बहुर्वै भवतो
 भ्रातृव्यो भवतीव खलु वा एष योऽग्निश्चिनुते वज्र्यश्वः
 प्रतूर्वन्नेह्यवक्रामन्नशस्तीरित्याह वज्रेणैव पाप्मानम्भ्रातृव्यमव
 क्रामति रुद्रस्य गाणपत्यादित्याह रौद्रा वै पशवो
 रुद्रादेव ॥ ७ ॥

पशून्निर्याच्यात्मने कर्म कुरुते पूष्णा सयुजा सहेत्याह
 पूषा वा अर्ध्वनाः संनेता समष्ट्यै पुरीषायतनो वा एष

यदग्निरङ्गिरसो वा एतमग्रे देवतानां५ सम्भरन्पृथिव्याः
सुधस्थादग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेहीत्याह सायतनमेवैनं
देवताभिः सम्भरत्यग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वदच्छेम इत्याह
येन॥८॥

संगच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्ते प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः
सम्भृत्य इत्याहुरियं वै प्रजापतिस्तस्या एतच्छ्रोत्रं
यद्वल्मीकोऽग्निम्पुरीष्यमङ्गिरस्वद्वरिष्याम इति वल्मीकवपामुप
तिष्ठते साख्यादेव प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निः५ सम्भरत्यग्निम्पुरीष्य
इत्याह येन संगच्छते वाजमेवास्य वृङ्क्तेऽन्वग्निरुषसामग्रम्॥९॥

अख्यदित्याहानुख्यात्या आगत्य वाज्यध्वन आक्रम्य
वाजिन्पृथिवीमित्याहेच्छत्येवैनम्पूर्वया विन्दत्युत्तरया
द्वाभ्यामा क्रमयति प्रतिष्ठित्या अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः
पशवः प्र जायन्ते द्यौस्ते पृष्ठम्पृथिवी सुधस्थमित्याहेभ्यो वा
एतं लोकेभ्यः प्रजापतिः समैरयद्रूपमेवास्यैतन्महिमानं
व्याचष्टे वज्री वा एष यदश्वो दद्विरन्यतोदद्ध्यो
भूयाल्लौमभिरुभयादद्ध्यो यं द्विष्यात्तमधस्पदं ध्यायेद्वज्रेणैवैनं॥१०॥

स्तृणुते॥10॥

आह पापीयान्ब्राह्मेदेव येनाग्रं वज्री वै सप्तदश च॥२॥ [२]

उत्क्रामोदक्रमीदिति द्वाभ्यामुत्क्रमयति प्रतिष्ठित्या
अनुरूपाभ्यान्तस्मादनुरूपाः पशवः प्र जायन्तेऽप उप
सृजति यत्र वा आप उपगच्छन्ति तदोषधयः प्रति
तिष्ठन्त्योषधीः प्रतितिष्ठन्तीः पशवोऽनु प्रति तिष्ठन्ति पशून्
यज्ञो यज्ञं यजमानो यजमानम्प्रजास्तस्मादप उप सृजति
प्रतिष्ठित्यै यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः॥११॥

स्याद्रख्यांसि यज्ञं हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव
जुहोति नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञं रख्यांसि
घ्नन्ति जिघर्म्यग्निम्मनसा घृतेनेत्याह मनसा हि पुरुषो
यज्ञमभिगच्छति प्रतिक्ष्यन्तम्भुवनानि विश्वेत्याह सर्वं ह्येष
प्रत्यङ्मुखेति पृथुं तिरश्चा वयसा बृहन्तमित्याहाल्पो ह्येष
जातो महान्॥१२॥

भवति व्यचिष्टमन्नं रभसं विदानमित्याहान्नमेवास्मै
स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य एवं वेदा त्वा जिघर्मि
वचसा घृतेनेत्याह तस्माद्यत्पुरुषो मनसाभिगच्छति तद्वाचा

वदत्यरख्यसेत्याहु रख्यसामपहत्यै मर्यश्रीः स्पृहयद्वर्णो
अग्निरित्याहापचितिमेवास्मिन्दधात्यपचितिमान्भवति य
एवं॥१३॥

वेद मनसा त्वै तामाप्तुमर्हति यामध्वर्युरनग्नावाहुतिं
जुहोति मनस्वतीभ्यां जुहोत्याहुत्योरात्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै
यज्ञमुखेयज्ञमुखे वै क्रियमाणे यज्ञं रख्यांसि
जिघांसन्त्येतरहि खलु वा एतद्यज्ञमुखं यर्ह्येनदाहुतिरश्नुते
परि लिखति रख्यसामपहत्यै तिसृभिः परि लिखति त्रिवृद्धा
अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्माद्रख्यांस्यप हन्ति॥१४॥

गायत्रिया परि लिखति तेजो वै गायत्री तेजसैवैनम्परि
गृह्णाति त्रिष्टुभा परि लिखतीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियेणैवैनम् परि
गृह्णात्यनुष्टुभा परि लिखत्यनुष्टुप्सर्वाणि छन्दांसि परिभूः
पर्याप्त्यै मध्यतोऽनुष्टुभा वाग्वा अनुष्टुप्सस्मान्मध्यतो वाचा
वदामो गायत्रिया प्रथमया परि लिखत्यथानुष्टुभाथ त्रिष्टुभा
तेजो वै गायत्री यज्ञोऽनुष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुप्तेजसा चैवेन्द्रियेण
चोभयतो यज्ञम्परि गृह्णाति॥१५॥

अन्धोऽध्वर्युर्महान्भवति त्रिष्टुभा तेजो वै गायत्री त्रयोदश च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति खनति प्रसूत्या अथो
 धूममेवैतेन जनयति ज्योतिष्मन्तं त्वाग्ने सुप्रतीकमित्याह
 ज्योतिरेवैतेन जनयति सोऽग्निर्जातः प्रजाः शुचार्पयत्तं देवा
 अर्धर्चेनाशमयञ्छिवम्प्रजाभ्योऽहिः सन्तमित्याह प्रजाभ्यं
 एवैनं शमयति द्वाभ्यां खनति प्रतिष्ठित्या अपाम्पृष्ठमसीति
 पुष्करपूर्णमा॥१६॥

हरत्यपां वा एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपूर्णं रूपेणैवैनदा
 हरति पुष्करपूर्णेन सम्भरति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपूर्णं
 सयोनिमेवाग्निः सम्भरति कृष्णाजिनेन सम्भरति यज्ञो
 वै कृष्णाजिनं यज्ञेनैव यज्ञः सम्भरति यद्गाम्याणां
 पशूनां चर्मणा सम्भरेद्गाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेत्कृष्णाजिनेन
 सम्भरत्यारण्यानेव पशून्॥१७॥

शुचार्पयति तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः
 पशवः कर्नीयाः सः शुचा ह्यृता लोमतः सम्भरत्यतो
 ह्यस्य मेध्यङ्कृष्णाजिनं च पुष्करपूर्णं च सः स्तृणातीयं
 वै कृष्णाजिनमसौ पुष्करपूर्णमाभ्यामेवैनमुभयतः परि
 गृह्णात्यग्निर्देवेभ्यो निलायत तमथर्वान्वपश्यदथर्वा त्वा प्रथमो

निरमन्थदग््न इति॥१८॥

आह य एवैनमन्वपश्यत्तेनैवैनं सम्भरति त्वामग्ने
पुष्करादधीत्याह पुष्करपर्णे ह्येनमुपश्रितमविन्दत्तमु
त्वा दध्यङ्गुषिरित्याह दध्यङ्गा आथर्वणस्तेजस्व्यासीत्तेज
एवास्मिन्दधाति तमु त्वा पाथ्यो वृषेत्याह पूर्वमेवोदितमुत्तरेणाभि
गृणाति॥१९॥

चतसृभिः सम्भरति चत्वारि छन्दांसि छन्दाभिरेव
गायत्रीभिर्ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुग्भीं राजन्यस्य
त्रैष्टुभो हि राजन्यो यं कामयेत वसीयान्त्स्यादित्युभर्याभिस्तस्य
सम्भरेत्तेजश्चैवास्मा इन्द्रियं च समीचीं दधात्यष्टाभिः
सम्भरत्यष्टार्ष्वरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्त
सम्भरति सीदं होतरित्याह देवता एवास्मै स सादयति
नि होतेति मनुष्यान्त्स सीदस्वेति वयांसि जनिष्व हि
जेन्यो अग्ने अहामित्याह देवमनुष्यानेवास्मै स सन्नाम्न
जनयति॥२०॥

एव पशूनिर्ति गृणाति होतरिति सप्तविंशतिश्च॥४॥ [४]

क्रूरमिव वा अस्या एतत्करोति यत्खनत्यप उप

सृज॒त्यापो॑ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभिरे॒वास्यै॑ शुच॑ शमयति॒ सं
ते वा॒युर्मा॑तरिश्वा॑ दधा॒त्वित्या॑ह प्रा॒णो वै वा॒युः प्रा॒णेनै॒वास्यै॑
प्रा॒णश्च॑ सं दधाति॒ सं ते वा॒युरित्या॑ह तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता दि॒वो
वृ॒ष्टिरी॑ते॒ तस्मै॑ च देवि॒ वष॑डस्तु॥२१॥

तुभ्य॑मित्या॑ह षड्वा ऋ॒तवं ऋ॒तुष्वे॒व वृ॒ष्टिं दधा॑ति
तस्मा॑त्सर्वा॑नृ॒तून् व॑र्षति॒ यद्व॑षट्कुर्याद्र॒ख्याश्च॑सि य॒ज्ञश्च॑
ह॒न्युर्व॑डित्या॑ह प॒रोख्य॑मे॒व वष॑ट्करोति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा
वष॑ट्कारो भव॑ति॒ न य॒ज्ञश्च॑ र॒ख्याश्च॑सि घ्नन्ति॒ सुजा॑तो
ज्योति॑षा स॒हेत्य॑नुष्टु॒भोप॑ नह्यत्यनुष्टुप्॥२२॥

सर्वा॑णि छ॒न्दाश्च॑सि॒ छ॒न्दाश्च॑सि॒ खलु॑ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
त॒नूः प्रि॒ययै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ परि॑ दधाति॒ वेदु॑को वासो॑ भवति
य ए॒वं वेद॑ वारु॒णो वा अ॒ग्निरु॑प॒नद्ध॑ उदु॑ तिष्ठ स्वध्वरो॒र्ध्व
ऊ॒ षु णं॑ ऊ॒तय॑ इति॑ सावि॒त्रीभ्या॑मुत्तिष्ठति॒ सवि॑तृप्र॒सूत
ए॒वास्यो॒र्ध्वा व॑रुणमे॒निमु॑त्सृजति॒ द्वाभ्या॑म्प्रति॑ष्ठित्यै॒ स जा॑तो
गर्भो॑ असि॥२३॥

रोद॑स्योरित्या॑हेमे वै रोद॑सी॒ तयो॑रे॒ष गर्भो॑ यद॒ग्निस्तस्मा॑दे॒वम
चा॒रुर्वि॑भृ॒त ओष॑धी॒ष्वित्या॑ह य॒दा ह्ये॑तं वि॒भर॑न्त्यथ॒ चा॒रुत॑रो

भवति॑ प्र मा॒तृभ्यो॑ अधि॒ कनि॑क्रदद्वा॒ इत्या॒हौष॑धयो॒ वा
अ॒स्य मा॒तर॒स्ताभ्य॑ ए॒वैन॒म्र च्या॑वयति स्थि॒रो भ॑व वी॒ड्वङ्ग॑
इति॑ गर्द॒भ आ सा॑दयति॥२४॥

सं न॑ह्यत्ये॒वैनमे॒तया॑ स्थे॒म्रे गर्द॑भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा॑द्गर्द॒भः
प॑शूनाम्भा॒रभा॒रित॑मो गर्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा॑द्गर्द॒भो -
ऽप्य॑नाले॒शेत्य॑न्यान्प॒शून्मे॑द्यत्यन्न॒ः ह्ये॑नेना॒र्कः॑ सम्भ॑रन्ति
गर्द॒भेन॒ सम्भ॑रति॒ तस्मा॑द्गर्द॒भो द्वि॑रेताः स॒न्कनि॑ष्ठम्पशूनाम्प्र
जा॑यते॒ऽग्नि॑र्ह्यस्य॒ योनिं॑ नि॒र्दह॑ति प्र॒जासु॒ वा ए॒ष
ए॒तर्ह्यारू॑ढः॥२५॥

स ई॑श्वरः प्र॒जाः शु॒चा प्र॒दहः॑ शि॒वो भ॑व प्र॒जाभ्य॑
इत्या॑ह प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैन॑ शमयति॒ मानु॑षीभ्यस्त्वम॑ङ्गिर॒
इत्या॑ह मान॒व्यो हि प्र॒जा मा द्या॑वापृथि॒वी अ॒भि शू॑शुचो
मान्तरि॑ख्य॒म्मा वन॑स्पती॒नित्या॑हैभ्य ए॒वैनं॑ लो॒केभ्यः॑ शमयति॒
प्रेतुं॑ वा॒जी कनि॑क्रद॒दित्या॑ह वा॒जी ह्ये॑ष नान॑द॒द्रास॑भः
प॒त्वेति॑॥२६॥

आ॒ह रा॑स॒भ इति॑ ह्ये॒तमृष॑योऽव॑द॒न्भर॑न्न॒ग्निम्पु॑री॒ष्यमित्या॑हा॒ग्नि
ह्ये॑ष भ॑रति॒ मा पा॒द्यायु॑षः पु॒रेत्या॑हायु॒रेवास्मि॑न्दधाति॒

तस्माद्गर्दभः सर्वमायुरेति तस्माद्गर्दभे पुरायुषः प्रमीते
बिभ्यति वृषाग्निं वृषणम्भरन्नित्याह वृषा ह्येष वृषाग्निरपां
गर्भम्॥२७॥

समुद्रियमित्याहापाः ह्येष गर्भो यदग्निरग्न आ याहि
वीतय इति वा इमौ लोकौ व्यैतामग्न आ याहि वीतय इति
यदाहानयोर्लोकयोर्वीत्यै प्रच्युतो वा एष आयतनादगतः
प्रतिष्ठाः स एतर्ह्यध्वर्युं च यजमानं च ध्यायत्यृतः
सत्यमित्याहेयं वा ऋतमसौ॥२८॥

सत्यमनयोरेवैनम्प्रतिं ष्ठापयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
यजमानो वरुणो वा एष यजमानमभ्येति यदग्निरुपनद्ध
ओषधयः प्रतिं गृहीताग्निमेतमित्याह शान्त्यै व्यस्यन्विश्वा
अमंतीररांतीरित्याह रख्षंसामपहत्यै निषीदन्तो अपं दुर्मतिः
हनदित्याह प्रतिष्ठित्या ओषधयः प्रतिं मोदध्वम्॥२९॥

अस्त्वनुष्टुबंसि सादयत्यारूढः पत्वेति गर्भमसौ मोदध्वं द्विचत्वारिंशच्च॥५॥—[५]

एनमित्याहोषधयो वा अग्नेर्भागधेयन्ताभिरेवैनः समर्धयति पुष्पावतीः सुपिप्पला इत्याह
तस्मादोषधयः फलं गृह्णन्त्ययं वो गर्भं ऋत्विजः प्रत्नः सधस्थमासददित्याह याभ्यं एवैनम्प्रच्यावयंति
तास्वेवैनम्प्रतिं ष्ठापयति द्वाभ्यामुपावहरति प्रतिष्ठित्यै॥३०॥—[६]

वा॒रु॒णो वा अ॒ग्निरु॒प॒न॒द्धो वि पा॒ज॒सेति॒ वि स्र॑स॒यति॒
 सवि॒तृप्र॑सू॒त ए॒वा॒स्य॒ विषू॑र्चीं वरु॒णमे॒निं वि सृ॑ज॒त्य॒प॒ उप॑
 सृ॒ज॒त्यापो॒ वै शा॒न्ताः शा॒न्ताभि॑रे॒वा॒स्य॒ शुच॑ श॒मय॑ति
 ति॒सृ॒भि॒रु॒प॑ सृ॒जति॒ त्रि॒वृ॒द्धा अ॒ग्निर्या॑वा॒ने॒वा॒ग्नि॒स्तस्य॒ शुच॑
 श॒मय॑ति मि॒त्रः स॒सृ॒ज्यं पृ॒थि॒वीमि॒त्याह॑ मि॒त्रो वै शि॒वो
 दे॒वाना॒न्ते॒नैव॥ ३१॥

ए॒न॒स॒ सृ॑ज॒ति शा॒न्त्यै॒ यद्वा॒म्याणा॒म्पा॒त्राणां॑ क॒पालैः॑
 स॒सृ॒जेद्वा॒म्याणि॒ पा॒त्राणि॑ शु॒चा॒र्प॒ये॒दर्म॑क॒पालैः॑ स॒
 सृ॑ज॒त्ये॒तानि॒ वा अ॑नु॒पजी॒वनी॒यानि॒ तान्ये॒व शु॒चा॒र्प॒यति॒
 शर्क॑राभिः स॒सृ॑ज॒ति धृ॒त्या॒ अथो॑ श॒त्वाया॑ज॒लो॒मैः स॒
 सृ॑ज॒त्येषा॒ वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॑नूर्य॒दजा॑ प्रि॒ययै॒वैनं॑ त॒नुवा॒ स॒
 सृ॑ज॒त्यथो॒ तेज॑सा कृ॒ष्णाजि॒नस्य॒ लोम॑भिः सम्॥ ३२॥

सृ॒ज॒ति य॒ज्ञो वै कृ॑ष्णाजि॒नं य॒ज्ञेनै॒व य॒ज्ञ॑ स॒सृ॑ज॒ति
 रु॒द्राः स॒म्भृ॒त्यं पृ॒थि॒वीमि॒त्याहै॒ता वा ए॒तं दे॒वता॑ अ॒ग्ने
 स॒म॒भर॑न्ताभि॒रे॒वैन॑ स॒म्भ॑रति म॒खस्य॒ शिरो॒ऽसी॒त्याह॑ य॒ज्ञो
 वै म॒खस्त॑स्यै॒तच्छि॒रो यदु॒खा तस्मा॑दे॒वमा॑ह य॒ज्ञस्य॑ प॒दे स्थ॒
 इत्या॑ह य॒ज्ञस्य॒ ह्ये॒ते॥ ३३॥

पदे अथो प्रतिष्ठित्यै प्राण्याभिर्यच्छृत्यन्वन्यैर्मन्त्रयते
 मिथुनत्वाय त्र्युद्धिं करोति त्रयं इमे लोका एषां
 लोकानामाप्त्यै छन्दोभिः करोति वीर्यं वै छन्दांसि
 वीर्येणैवैनां करोति यजुषा बिलं करोति व्यावृत्त्या
 इयंतीं करोति प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितान्द्विस्तनां
 करोति द्यावापृथिव्योर्दोहाय चतुः स्तनां करोति पशूनां
 दोहायाष्टास्तनां करोति छन्दसां दोहाय नवांश्चिमभिचरतः
 कुर्यान्निवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति स्तृत्यै
 कृत्वाय सा महीमुखामिति नि दधाति देवतांस्वेवैनाम्प्रति
 ष्ठापयति॥३४॥

तेनैव लोमभिः समेते अभिचरंतु एकविंशतिश्च॥६॥ [७]

सप्तभिर्धूपयति सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः शिर एतद्यज्ञस्य
 यदुखा शीर्षन्नेव यज्ञस्य प्राणान्दधाति तस्मात्सप्त
 शीर्षन्प्राणा अश्वशकेन धूपयति प्राजापत्यो वा अश्वः
 सयोनित्वायादितिस्त्वेत्याहेयं वा अदितिरदित्यैवादित्यां
 खनत्यस्या अक्रूरंकाराय न हि स्वः स्वः हिनस्ति देवानां
 त्वा पत्नीरित्याह देवानाम्॥३५॥

वा ए॒ता॒म्प॒त॒नो॒ऽग्रे॒ऽकुर्व॑न्ताभिरे॒वैना॑ दधाति धि॒षणा॒स्त्वेत्या॑ह
 वि॒द्या वै धि॒षणा॑ वि॒द्याभिरे॒वैना॑मभी॒न्दे ग्रा॑स्त्वेत्या॒ह
 छ॒न्दा॑ँसि॒ वै ग्रा॑श्छ॒न्दो॑भिरे॒वैना॑ँ श्रपयति वरू॒त्रय॑स्त्वेत्या॒ह
 हो॒त्रा वै वरू॒त्रयो॑ हो॒त्राभिरे॒वैना॑ पचति ज॒नय॑स्त्वेत्या॒ह
 दे॒वानां॑ वै प॒त्नीः॑ ॥ ३६ ॥

ज॒नय॑स्ताभिरे॒वैना॑ पचति ष॒द्भिः प॑चति ष॒ड्वा ऋ॒तव॑
 ऋ॒तुभिरे॒वैना॑ पचति द्विः पच॑न्त्वित्या॒ह तस्मा॑द्विः स॒वत्स॑रस्य
 स॒स्यम्प॑च्यते वा॒रु॒ण्यु॒खाभी॑द्धा मै॒त्रियो॑पैति शा॒न्त्यै
 दे॒वस्त्वा॑ सवि॒तोद्व॑प॒त्वित्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत ए॒वैना॑म्ब्रह्म॒णा
 दे॒वता॑भि॒रुद्व॑प॒त्यप॑द्यमाना पृथि॒व्याशा॑ दि॒श आ पृ॑ण ॥ ३७ ॥

इत्या॑ह तस्मा॑द॒ग्निः सर्वा॑ दि॒शोऽनु॑ वि भा॒त्युत्ति॑ष्ठ बृ॒हती
 भ॒वोर्ध्वा ति॑ष्ठ ध्रु॒वा त्वमि॑त्या॒ह प्र॑ति॒ष्ठित्या॑ अ॒सुर्य॑म्पात्र॒-
 म॒ना॑च्छृ॒ण्ण॒मा च्छृ॑ण॒न्ति दे॒व॒त्राक॑रज॒खीरे॑णा च्छृ॒ण॒न्ति पर॑मं
 वा ए॒तत्प॑यो यद॑ज॒खीर॑म्प॒रमे॑णै॒वैना॑म्पय॒सा च्छृ॑ण॒न्ति यजु॑षा
 व्यावृ॑त्यै छ॒न्दो॑भि॒रा च्छृ॑ण॒न्ति छ॒न्दो॑भि॒र्वा ए॒षा क्रि॑यते
 छ॒न्दो॑भिरे॒व छ॒न्दा॑ँस्या च्छृ॒ण॒न्ति ॥ ३८ ॥

एकविंशत्या माषैः पुरुषशीर्षमच्छैत्यमेध्या वै
 माषा अमेध्यम्पुरुषशीर्षममेध्यैरेवास्यामेध्यं निरवदाय
 मेध्यं कृत्वा हरत्येकविंशतिर्भवन्त्येकविंशो वै पुरुषः
 पुरुषस्यास्यै व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षं संस्था
 वितृण्णां वल्मीकवृषाम्प्रति नि दधाति सप्त वै शीर्षण्याः
 प्राणाः प्राणैरेवैनथ्समर्धयति मेध्यत्वाय यावन्तः॥३९॥

वै मृत्युबन्धवस्तेषां यम आधिपत्यम्परीयाय यमगाथाभिः
 परि गायति यमादेवैनद्वृङ्के तिसृभिः परि गायति त्रयं इमे
 लोका एभ्य एवैनल्लोकेभ्यो वृङ्के तस्माद्वायते न देयङ्गाथा हि
 तद्वृङ्केऽग्निभ्यः पशूना लभते कामा वा अग्नयः कामानेवाव
 रुन्दे यत्पशून्नालभेतानवरुद्धा अस्य॥४०॥

पशवः स्युर्यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजेद्यज्ञवेशसं कुर्याद्यथ्संस्थाप
 शीर्षाणि स्युर्यत्पशूनालभते तेनैव पशूनव रुन्दे
 यत्पर्यग्निकृतानुत्सृजति शीर्ष्णामयातयामत्वाय प्राजापत्येन
 स संस्थापयति यज्ञो वै प्रजापतिर्यज्ञ एव यज्ञम्प्रति
 ष्ठापयति प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत स
 एता आप्रीरपश्यत्ताभिर्वै स मुखतः॥४१॥

आत्मानमाप्रीणीत यदेता आप्रियो भवन्ति यज्ञो वै
 प्रजापतिर्यज्ञमेवैताभिर्मुखत आ प्रीणात्यपरिमितच्छन्दसो
 भवन्त्यपरिमितः प्रजापतिः प्रजापतेरास्या ऊनातिरिक्ता
 मिथुनाः प्रजात्यै लोमशं वै नामैतच्छन्दः प्रजापतेः पशवो
 लोमशाः पशून्नेवाव रुद्धे सर्वाणि वा एता रूपाणि सर्वाणि
 रूपाण्यग्नौ चित्ये क्रियन्ते तस्मादेता अग्नेश्चित्यस्य ॥ ४२ ॥

भवन्त्येकविंशतिः सामिधेनीरन्वाह रुग्वा एकविंशो
 रुचमेव गच्छत्यथो प्रतिष्ठामेव प्रतिष्ठा ह्येकविंशश्चतुर्विंशतिम्
 चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
 साख्यादेव वैश्वानरमव रुद्धे पराचीरन्वाह पराडिव
 हि सुवर्गो लोकः समास्त्वाग्र ऋतवो वर्धयन्त्वित्याह
 समाभिरेवाग्निं वर्धयति ॥ ४३ ॥

ऋतुभिः संवत्सरं विश्वा आ भाहि प्रदिशः
 पृथिव्या इत्याह तस्मादग्निः सर्वा दिशोऽनु वि भाति
 प्रत्यौहतामश्विना मृत्युमस्मादित्याह मृत्युमेवास्मादप
 नुदत्युद्वयं तमसस्परीत्याह पाप्मा वै तमः पाप्मानमेवास्मादप
 हन्त्यगन्म ज्योतिरुत्तममित्याहासौ वा आदित्यो

ज्योतिरुत्तममादित्यस्यैव सायुज्यं गच्छति न संवत्सरस्तिष्ठति
 नास्य श्रीस्तिष्ठति यस्यैताः क्रियन्ते ज्योतिष्मतीमुत्तमामन्वाह
 ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै ॥ ४४ ॥

यावन्तोऽस्य मुखतश्चित्यस्य वर्धयत्यादित्योऽष्टाविंशतिश्च ॥ ८ ॥ [९]

षड्भिर्दीर्घयति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं दीर्घयति
 सप्तभिर्दीर्घयति सप्त छन्दांसि छन्दोभिरेवैनं दीर्घयति
 विश्वे देवस्य नेतुरित्यनुष्टुभोत्तमया जुहोति वाग्वा
 अनुष्टुप्तस्मात्प्राणानां वागुत्तमैकस्मादखरादनां सप्रथमम्पदम्
 तस्माद्यद्वाचोऽनां तं तन्मनुष्या उप जीवन्ति पूर्णया जुहोति
 पूर्ण इव हि प्रजापतिः ॥ ४५ ॥

प्रजापतेरात्यै न्यूनया जुहोति न्यूनाद्धि प्रजापतिः प्रजा
 असृजत प्रजानां सृष्ट्यै यद्विषिं प्रवृज्याद्भूतमव रुन्धीत
 यदङ्गारेषु भविष्यदङ्गारेषु प्र वृणक्ति भविष्यदेवाव रुन्दे
 भविष्यद्धि भूयो भूताद्वाभ्याम्प्र वृणक्ति द्विपाद्यजमानः
 प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मणा वा एषा यजुषा सम्भृता यदुखा सा
 यद्विद्येतार्तिमार्च्छत् ॥ ४६ ॥

यजमानो हन्येतास्य यज्ञो मित्रेतामुखां तपेत्याह ब्रह्म

वै मि॒त्रो ब्र॒ह्म॒न्ने॒वैना॒म्प्रति॑ ष्ठा॒पय॑ति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छति॑ यज॑मानो
नास्य॑ य॒ज्ञो ह॑न्यते॒ यदि॑ भिद्ये॑त॒ तैरे॒व क॒पालैः स॑ꣳ सृ॒जेत्सै॒व
ततः॑ प्राय॑श्चित्ति॒र्यो ग॒तश्रीः॑ स्यान्म॑थि॒त्वा तस्या॑व॒ दध्या॑द्भूतो
वा ए॒ष स स्वां॑॥४७॥

दे॒वता॑मु॒पैति॑ यो भू॒तिकामः॑ स्याद्य॒ उ॒खायै॑ स॒म्भवे॑त्स ए॒व
तस्य॑ स्या॒दतो॒ ह्येष॑ स॒म्भव॑त्येष॒ वै स्व॑य॒म्भूर्नाम॑ भ॒वत्ये॒व
यं का॒मये॑त॒ भ्रातृ॑व्यमस्मै॒ जनये॑य॒मित्य॒न्यत॑स्तस्या॒हृत्या॑व॒
दध्या॑त्सा॒ख्यादे॒वास्मै॑ भ्रातृ॑व्यं॒ जनय॑त्य॒म्बरी॑षा- द॒न्नकाम॑स्याव॒
दध्या॑द॒म्बरी॑षे॒ वा अ॒न्नंभ्रि॑यते॒ सयोन्ये॑वा॒न्नम्॑॥४८॥

अ॒व॑ रु॒द्धे मु॒ञ्जान॑व॒ दधा॑त्य॒गर्वे॑ मु॒ञ्जा ऊ॒र्जमे॑वा॒स्मा अपि॑
दधा॑त्य॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ स क्रु॑मु॒कम्प्रा॑वि॒शत् क्रु॑मु॒कम॑व॒
दधा॑ति॒ यदे॒वास्य॑ तत्र॒ न्य॑क्तं॒ तदे॒वाव॑ रु॒द्ध आ॒ज्ये॑न॒ सं
यौ॑त्येत॒द्वा अ॒ग्नेः प्रि॑यं॒ धाम॑ यदा॒ज्यम् प्रि॑येणै॒वैनं॑ धा॒न्ना
सम॑र्धय॒त्यथो॑ तेज॑सा॥४९॥

वैक॑न्कती॒मा द॑धाति॒ भा ए॒वाव॑ रु॒द्धे शमी॑मयी॒मा द॑धाति॒
शान्त्यै॑ सी॒द त्व॑म्मा॒तुर॒स्या उ॒पस्थ॑ इति॒ तिसृ॑भिर्जा॒तमु॒प
तिष्ठ॑ते॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॒व लो॒केष्वा॒विदं॑ गच्छ॒त्यथो॑

प्राणानेवात्मन्धत्ते॥५०॥

प्रजापतिरुच्छेत्स्वामेवान्नं तेजसा चतुस्त्रिंशच्च॥९॥ [१०]

न हं स्म वै पुराग्निरपंरशुवृक्णं दहति तदस्मै
प्रयोग एवर्षिरस्वदयद्यदग्ने यानि कानि चेति समिधमा
दधात्यपंरशुवृक्णमेवास्मै स्वदयति सर्वमस्मै स्वदते य
एवं वेदौदुम्बरीमा दधात्यूर्वा उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि
दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत तं सृष्टं रख्यांसि॥५१॥

अजिघांसन्थ्स एतद्राख्योघ्नमपश्यत्तेन वै स
रख्यांस्यपाहत यद्राख्योघ्नम्भवत्यग्नेरेव तेन जाताद्रख्यांस्यप
हन्त्याश्वत्थीमा दधात्यश्वत्थो वै वनस्पतीनां सपत्नसाहो
विजित्यै वैकङ्कतीमा दधाति भा एवाव रुद्धे शमीमयीमा
दधाति शान्त्यै सशितम्मे ब्रह्मोदेषाम्बाहू अतिरमित्युत्तमे
औदुम्बरी॥५२॥

वाचयति ब्रह्मणैव ख्यत्रं सः शयति ख्यत्रेण ब्रह्म
तस्माद्ब्राह्मणो राजन्यवानत्यन्यम्ब्राह्मणं तस्माद्राजन्यो
ब्राह्मणवानत्यन्यं राजन्यम्मृत्युर्वा एष यदग्निरमृतं
हिरण्यं रुक्ममन्तरम्प्रति मुञ्चतेऽमृतमेव मृत्योरन्तर्धत्त

एकंविंशतिनिर्बाधो भवत्येकंविंशतिर्वै देवलोका द्वादश
मासाः पञ्चतवस्त्रयं इमे लोका असावादित्यः॥५३॥

एकविंश एतावन्तो वै देवलोकास्तेभ्य एव
भ्रातृव्यमन्तरेति निर्बाधैर्वै देवा असुरान्निर्बाधेऽकुर्वन्त
तन्निर्बाधानां निर्बाधत्वन्निर्बाधी भवति भ्रातृव्यानेव
निर्बाधे कुरुते सावित्रिया प्रति मुञ्चते प्रसूत्यै
नक्तोषासेत्युत्तरयाहोरात्राभ्या- मेवैनमुद्यच्छते देवा अग्निं
धारयन्द्रविणोदा इत्याह प्राणा वै देवा द्रविणोदा
अहोरात्राभ्यामेवैनमुद्यत्य॥५४॥

प्राणैर्दाधारासीनः प्रति मुञ्चते तस्मादासीनाः प्रजाः
प्र जायन्ते कृष्णाजिनमुत्तरन्तेजो वै हिरण्यम्ब्रह्म
कृष्णाजिनन्तेजसा चैवैनम्ब्रह्मणा चोभयतः परि गृह्णाति
षडुद्यामं शिष्यम्भवति षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनमुद्यच्छते
यद्वादशोद्यामं संवत्सरेणैव मौञ्जम्भवत्यूर्ग्वै मुञ्जा
ऊर्जैर्वैनं समर्धयति सुपर्णोऽसि गुरुत्मानित्यवेख्यते
रूपमेवास्यैतन्महिमानं व्याचष्टे दिवं गच्छ सुवः पतेत्याह

सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति॥५॥

रख्याः स्यौदुम्बरी आदित्य उद्यत्य सञ्चतुर्विंशतिश्च॥१०॥ [११]

समिद्धो अञ्जन्कृदरम्मतीनां घृतमग्ने मधुमत्पिन्वमानः।
वाजी वहन्वाजिनं जातवेदो देवानां वरिषि प्रियमा
सुधस्थम्। घृतेनाञ्जन्सम्पथो देवयानां नृजानन्वाज्यप्येतु
देवान्। अनु त्वा सप्ते प्रदिशः सचन्ताः स्वधामस्मै
यजमानाय धेहि। ईड्यश्वासि वन्द्यश्च वाजिन्नाशुश्वासि
मेध्यश्च सप्ते। अग्निष्ट्वा॥५६॥

देवैर्वसुभिः सजोषाः प्रीतं वह्निं वहतु जातवेदाः।
स्तीर्णम्बर्हिः सुष्टरीमा जुषाणोरु पृथु प्रथमानम्पृथिव्याम्।
देवेभिर्युक्तमदितिः सजोषाः स्योनं कृण्वाना सुविते दधातु।
एता उ वः सुभगा विश्वरूपा वि परख्योभिः श्रयमाणा उदातैः।
ऋष्याः सतीः कवषः शुम्भमाना द्वारो देवीः सुप्रायणा
भवन्तु। अन्तरा मित्रावरुणा चरन्ती मुखं यज्ञानामभि
संविदाने। उषासा वाम्॥५७॥

सुहिरण्ये सुशिल्पे ऋतस्य योनाविह सादयामि। प्रथमा
वाः सरथिना सुवर्णा देवौ पश्यन्तौ भुवनानि विश्वा।

अपिप्रयं चोदना वाम्मिमान् होतां ज्योतिः प्रदिशा
दिशन्ता। आदित्यैर्नो भारती वष्टु यज्ञं सरस्वती सह
रुद्रेर्न आवीत्। इडोपहूता वसुभिः सजोषा यज्ञं नो
देवीरमृतेषु धत्त। त्वष्टा वीरं देवकामं जजान त्वष्टुर्वा
जायत आशुरश्वः॥५८॥

त्वष्टेदं विश्वम्भुवनं जजान ब्रह्मः कर्तारमिह यस्मिन्
होतः। अश्वो घृतेन तमन्या समंक्त उप देवां ऋतुशः पार्थ
एतु। वनस्पतिर्देवलोकम्प्रजानन्नग्निना हव्या स्वदितानि
वर्षत्। प्रजापतेस्तपसा वावृधानः सद्यो जातो दधिषे
यज्ञमग्ने। स्वाहाकृतेन हविषा पुरोगा याहि साध्या हविरदन्तु
देवाः॥५९॥

अग्निष्ट्वा वामश्वो द्विचत्वारिंशच्च॥११॥ [१२]

विष्णुमुखा अन्नपते यावती वि वै पुरुषमात्रेणाग्ने तव श्रवो ब्रह्म जज्ञानं स्वयमातृणामेषां
वै पशुर्गायत्री कस्त्वा द्वादश॥१२॥ विष्णुमुखा अपचितिमान् वि वा एतावन्ने तव स्वयमातृणां
विष्वचीनानि गायत्री चतुष्पष्टिः॥१३॥ विष्णुमुखास्तनुवै भुवत्॥ [१३]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

विष्णुमुखा वै देवाश्छन्दोभिरिमाल्लोकाननपजय्यमभ्यजयन्
 यद्विष्णुक्रमान्क्रमते विष्णुरेव भूत्वा यजमानश्छन्दोभिरिमाल्लोक
 जयति विष्णोः क्रमोऽस्यभिमातिहेत्याह गायत्री वै पृथिवी
 त्रैष्टुभमन्तरिख्यम् जागती द्यौरानुष्टुभीर्दिशश्छन्दोभिरेवेमाल्लोका
 यथापूर्वमभि जयति प्रजापतिरग्निमसृजत सो-
 ऽस्मात्सृष्टः॥१॥

पराङ्मेतयान्वैदक्रन्ददिति तया वै सोऽग्नेः प्रियं
 धामावारुन्द्ध यदेतामन्वाहाग्नेरेवैतया प्रियं धामाव रुन्द्ध
 ईश्वरो वा एष पराङ्मुदघो यो विष्णुक्रमान्क्रमते चतसृभिरा
 वर्तते चत्वारि छन्दांसि छन्दांसि खलु वा अग्नेः प्रिया
 तनूः प्रियामेवास्य तनुवमभि॥२॥

पर्यावर्तते दखिणा पर्यावर्तते स्वमेव वीर्यमनु
 पर्यावर्तते तस्मादखिणोऽर्ध आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो
 आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तते शुनःशेपमाजीगर्ति वरुणो-
 ऽगृह्णात्स एतां वारुणीमपश्यत्तया वै स आत्मानं

वरुणपाशादमुञ्चद्वरुणो वा एतं गृह्णाति य उखाम्प्रतिमुञ्चत
उदुत्तमं वरुण पाशमस्मदित्याहात्मानमेवैतया॥३॥

वरुणपाशान्मुञ्चत्या त्वाहार्षमित्याहा ह्येनः हरति
ध्रुवस्तिष्ठाविचाचलिरित्याह प्रतिष्ठित्यै विशस्त्वा सर्वा
वाञ्छन्त्वित्याह विशैवैनः समर्धयत्यस्मिन्नाष्ट्रमधि श्रयेत्याह
राष्ट्रमेवास्मिन्ध्रुवमकर्यं कामयेत राष्ट्रः स्यादिति तम्मनसा
ध्यायेद्राष्ट्रमेव भवति॥४॥

अग्ने बृहन्नुपसामूर्ध्वो अस्थादित्याहाग्रमेवैनः समानानां
करोति निर्जग्मिवान्तमस इत्याह तम एवास्मादप हन्ति
ज्योतिषागादित्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति चतसृभिः
सादयति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिछन्दसोत्तमया
वर्ष्म वा एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मेवैनः समानानां
करोति सद्धती॥५॥

भवति सत्त्वमेवैनं गमयति वाथ्सप्रेणोप तिष्ठत एतेन
वै वथ्सप्रीर्भालन्दनोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैतेन प्रियं
धामाव रुन्द्ध एकादशम्भवत्येकधैव यजमाने वीर्यं दधाति
स्तोमेन वै देवा अस्मिल्लोक आध्रुवञ्छन्दोभिरमुष्मिन्स्तोमस्येव

खलु वा एतद्रूपं यद्वा[॥]त्सप्रम्यद्वा[॥]त्सप्रेणोपतिष्ठते॥६॥

इममेव तेन लोकमभि जयति यद्विष्णुक्रमान्क्रमते-
ऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पूर्वद्युः प्र क्रामत्युत्तरेद्युरुप-
तिष्ठते तस्माद्योगेऽन्यासां प्रजानाम्मनः ख्वेमे-
ऽन्यासान्तस्माद्यायावरः ख्वेम्यस्येशे तस्माद्यायावरः
ख्वेम्यमध्यवस्यति मुष्टी करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य
धृत्यै॥७॥

सृष्टोऽभ्येतया भवति सद्युपतिष्ठते द्विचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

अन्नपतेऽन्नस्य नो देहीत्याहाग्निर्वा अन्नपतिः स एवास्मा
अन्नम्प्र यच्छत्यनमीवस्य शुष्मिण इत्याहायक्ष्मस्येति
वावैतदाह प्र प्रदातारं तारिष ऊर्जं नो धेहि द्विपदे चतुष्पद
इत्याहाशिषमेवैतामा शास्त उदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः॥८॥

प्राणैरेवैनमुद्यच्छतेऽग्रे भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा एवैनं
चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति चतसृभिरा सादयति
चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेवातिच्छन्दसोत्तमया वर्ष्म वा
एषा छन्दसां यदतिच्छन्दा वर्ष्मैवैनं समानानां करोति

सद्वती भवति सत्त्वमेवैनं गमयति प्रेदग्ने ज्योतिष्मान्॥९॥

याहीत्याह ज्योतिरेवास्मिन्दधाति तनुवा वा एष
 हिनस्ति यः हिनस्ति मा हिंसीस्तनुवा प्रजा इत्याह
 प्रजाभ्य एवैनं शमयति रख्यांसि वा एतद्यज्ञः
 संचन्ते यदनं उथ्सर्जत्यक्रन्ददित्यन्वाह रख्यंसामपहत्या
 अनंसा वहन्त्यपंचितिमेवास्मिन्दधाति तस्मादनस्वी च रथी
 चातिथीनामपंचिततमौ॥१०॥

अपंचितिमान्भवति य एवं वेद समिधाऽग्निं दुवस्यतेति
 घृतानुषिक्तामवंसिते समिधमा दधाति यथातिथय आगताय
 सर्पिष्वदातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्गायत्रिया ब्राह्मणस्य
 गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्योऽप्सु
 भस्म प्रवेशयत्यप्सु योनिर्वा अग्निः स्वामेवैनं योनिं गमयति
 तिसृभिः प्रवेशयति त्रिवृद्वै॥११॥

अग्निर्यावानेवाग्निस्तम्प्रतिष्ठां गमयति परा वा एषोऽग्निं
 वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति ज्योतिष्मतीभ्यामव
 दधाति ज्योतिरेवास्मिन्दधाति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै परा
 वा एष प्रजाम्पशून् वपति योऽप्सु भस्म प्रवेशयति
 पुनरूर्जा सह रय्येति पुनरुदैति प्रजामेव पशूनात्मन्धत्ते

पुनस्त्वादित्याः॥१२॥

रुद्रा वसवः समिन्धतामित्याहैता वा एतं देवता अग्रे
समैन्धत ताभिरेवैनं५ समिन्द्रे बोधा स बोधीत्युपं तिष्ठते
बोधयत्येवैनन्तस्मात्सुत्वा प्रजाः प्र बुध्यन्ते यथास्थानमुपं
तिष्ठते तस्माद्यथास्थानम्पशवः पुनरेत्योपं तिष्ठन्ते॥१३॥

वै विश्वे देवा ज्योतिष्मानपंचिततमौ त्रिवृद्धा आदित्या द्विचत्वारिंशच्च॥२॥—[२]

यावती वै पृथिवी तस्यै यम आधिपत्यम्परीयाय यो वै यमं
देवयजनमस्या अनिर्याच्याग्निं चिनुते यमायैनं५ स चिनुते-
ऽपेतेत्यध्यवसाययति यममेव देवयजनमस्यै निर्याच्यात्मने-
ऽग्निं चिनुत इष्वग्रेण वा अस्या अनामृतमिच्छन्तो नाविन्दन्ते
देवा एतद्यजुरपश्यन्नपेतेति यदेतेनाध्यवसाययति॥१४॥

अनामृत एवाग्निं चिनुत उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं
तदपं हन्त्यपोऽवोर्षति शान्त्यै सिकता नि वपत्येतद्वा
अग्रेवैश्वानरस्य रूपं५ रूपेणैव वैश्वानरमव रुद्ध ऊषान्नि
वपति पुष्टिर्वा एषा प्रजननं यदूषाः पुष्ट्यामेव प्रजननेऽग्निं
चिनुतेऽथौ संज्ञान एव संज्ञानं५ ह्येतत्॥१५॥

पशूनां यदूषा द्यावापृथिवी सहास्तान्ते वियती

अब्रूतामस्त्वेव नौ सह यज्ञियमिति यदमुष्या यज्ञियमासीत्तदस्य
 ऊषा अभवन् यदस्या यज्ञियमासीत्तदमुष्यामदधात्तददश्चन्द्रमसि
 कृष्णमूषान्निवपन्नदो ध्यायेद्वावापृथिव्योरेव यज्ञियेऽग्निं
 चिनुतेऽयं सो अग्निरिति विश्वामित्रस्य॥१६॥

सूक्तम्भवत्येतेन वै विश्वामित्रोऽग्नेः प्रियं धामावारुन्द्वाग्नेरेवैते
 प्रियं धामाव रुन्द्धे छन्दोभिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायश्चतस्रः
 प्राचीरुप दधाति चत्वारि छन्दांसि छन्दोभिरेव तद्यजमानः
 सुवर्गं लोकमेति तेषां सुवर्गं लोकं यतां दिशः समं वीयन्त
 ते द्वे पुरस्तात्समीची उपादधत द्वे॥१७॥

पश्चात्समीची ताभिर्वै ते दिशोऽदहन् यद्वे
 पुरस्तात्समीची उपदधाति द्वे पश्चात्समीची दिशां विधृत्या
 अथो पशवो वै छन्दांसि पशूनेवास्मै समीचो दधात्यष्टावुप
 दधात्यष्टार्षरा गायत्री गायत्रौऽग्निर्यावानेवाग्निस्तं चिनुते-
 ऽष्टावुप दधात्यष्टार्षरा गायत्री गायत्री सुवर्गं लोकमञ्जसा
 वेद सुवर्गस्य लोकस्य॥१८॥

प्रज्ञात्यै त्रयोदश लोकम्पृणा उप दधात्येकविंशतिः
 सम्पद्यन्ते प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठा गार्हपत्य
 एकविंशस्यैव प्रतिष्ठां गार्हपत्यमनु प्रति तिष्ठति प्रत्यग्निं

चि॒क्या॒नस्ति॑ष्ठति॒ य एवं॑ वे॒द् पञ्च॑चि॒तीकं॑ चिन्वीत प्रथ॒मं
चि॒न्वा॒नः पा॒ङ्क्तो॑ य॒ज्ञः पा॒ङ्क्तो॑ः प॒शवो॑ य॒ज्ञमे॒व प॒शून्व॑ रु॒न्दे
त्रिचि॑तीकं चिन्वीत द्वितीयं चिन्वा॒नस्त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒ष्वे॒व
लो॒केषु॑ ॥ १९ ॥

प्रति॑ तिष्ठत्येक॑चि॒तीकं॑ चिन्वीत तृतीयं चिन्वा॒न ए॒क॒धा
वै सु॒व॒र्गो लो॒क ए॒क॒वृ॒तै॒व सु॒व॒र्गं लो॒कमे॑ति॒ पुरी॑षेणाभ्यू॒हति॑
तस्मा॑न्मा॒ः से॒नास्थि॑ छ॒न्नन्न॑ दु॒श्च॒र्मा भ॒वति॑ य एवं॑ वे॒द् पञ्च॑
चि॒त॒यो भ॒वन्ति॑ प॒ञ्चभिः॑ पुरी॑षैरभ्यू॒हति॑ द॒श स॒म्प॑द्यन्ते
द॒शा॒ख्य॒रा वि॒राड॑न्न॒ वि॒राड्वि॒राज्ये॒वान्नाद्ये॑ प्रति॑ तिष्ठति ॥ २० ॥

अ॒द्य॒व॒साय॑र्यति॒ ह्येत॑द्वि॒श्वमि॑त्रस्या॒दधत्॑ द्वे लो॒कस्य॑ लो॒केषु॑ स॒प्तच॑त्वारि॒ः श॒च ॥ ३ ॥ - [३]

वि वा ए॒तौ द्वि॑षाते यश्च॑ पु॒राग्निर्य॑श्चो॒खाया॑ः स॒मि॒त॒मि॒ति॑
च॒त॒सृभिः॑ सं नि व॑पति च॒त्वारि॑ छ॒न्दा॑ः॒सि छ॒न्दा॑ः॒सि
ख॒लु वा अ॒ग्नेः प्रि॒या त॒नूः प्रि॒ययै॒वैनौ॑ त॒नुवा॑ स॒ः शा॑स्ति
स॒मि॒त॒मि॒त्याह॑ तस्मा॒द्वह्म॑णा ख॒षत्र॑ स॒मे॑ति॒ यथ॑सं॒न्युष्य॑
वि॒हर॑ति॒ तस्मा॒द्वह्म॑णा ख॒षत्रं॑ व्यै॒त्यु॒तुभिः॑ ॥ २१ ॥

वा ए॒तं दी॑ख्यन्ति॒ स ऋ॒तुभि॑रे॒व वि॒मुच्यो॑ मा॒ते॒व
पु॒त्रम्पृ॑थि॒वी पु॒री॒ष्यमि॒त्याह॑र्तुभि॑रे॒वैनं॑ दी॒ख्ययि॒त्वर्तु॑भिर्वि

मुञ्चति वैश्वानुर्या शिष्यमा दत्ते स्वदयत्येवैनन्नैर्ऋतीः
 कृष्णास्तिस्त्रस्तुषपक्वा भवन्ति निर्ऋत्यै वा एतद्भागधेयं
 यत्तुषा निर्ऋत्यै रूपं कृष्णं रूपेणैव निर्ऋतिं निरवदयत
 इमां दिशं यन्त्येषा॥२२॥

वै निर्ऋत्यै दिक्स्वायामेव दिशि निर्ऋतिं निरवदयते
 स्वकृत इरिण उपं दधाति प्रदरे वैतद्वै निर्ऋत्या आयतनं
 स्व एवायतने निर्ऋतिं निरवदयते शिष्यमभ्युपं दधाति
 नैर्ऋतो वै पाशः साख्यादेवैनं निर्ऋतिपाशान्मुञ्चति
 तिस्र उपं दधाति त्रेधाविहितो वै पुरुषो यावानेव
 पुरुषस्तस्मान्निर्ऋतिमव यजते पराचीरुपं॥२३॥

दधाति पराचीमेवास्मान्निर्ऋतिम्प्र णुदतेऽप्रतीक्ष्यमा
 यन्ति निर्ऋत्या अन्तर्हित्यै मार्जयित्वोपं तिष्ठन्ते मेध्यत्वाय
 गार्हपत्यमुपं तिष्ठन्ते निर्ऋतिलोक एव चरित्वा पूता
 देवलोकमुपावर्तन्त एकयोपं तिष्ठन्त एकधैव यजमाने वीर्यं
 दधति निवेशनः संगमनो वसूनामित्याह प्रजा वै पशवो
 वसु प्रजयैवैनम्पशुभिः समर्धयन्ति॥२४॥

पुरुषमात्रेण वि मिमीते यज्ञेन वै पुरुषः सम्मितो
यज्ञपुरुषैवेनं वि मिमीते यावान्पुरुष ऊर्ध्वबाहुस्तावान्भव-
त्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं वीर्येणैवेनं वि मिमीते पुरुषो भवति
न ह्यपुरुषः पतितुमर्हत्यरत्निना पुरुषो द्राघीयांसौ
भवतस्तस्मात्पुरुषप्रवयांसि वयांसि व्याममात्रौ पुरुषौ
च पुच्छं च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यम्॥२५॥

वीर्यसम्मितो वेणुना वि मिमीत आग्नेयो वै वेणुः
सयोनित्वाय यजुषा युनक्ति यजुषा कृषति व्यावृत्त्यै षड्गवेन
कृषति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवेनं कृषति यद्वादशगवेनं
संवत्सरेणैवेयं वा अग्नेरतिदाहादबिभेत्सैतद्विगुणमपश्यत्कृष्टं
चाकृष्टं च ततो वा इमां नात्यदहद्यत्कृष्टं चाकृष्टं च॥२६॥

भवत्यस्या अनतिदाहाय द्विगुणं त्वा अग्निमुद्यन्तुमर्हतीत्याहुः
चाकृष्टं च भवत्यग्नेरुद्यत्या एतावन्तो वै पशवो द्विपादश्च
चतुष्पादश्च तान् यत्प्राचं उथ्सृजेद्रुद्रायापि दध्याद्यद्विषिणा
पितृभ्यो नि धुवेद्यत्प्रतीचो रख्यांसि हन्युरुदीच
उथ्सृजत्येषा वै देवमनुष्याणां शान्ता दिक्॥२७॥

तामेवेनाननूथ्सृजत्यथो खल्विमां दिशमुथ्सृजत्यसौ

वा आदित्यः प्राणः प्राणमेवैनाननूत्सृजति दखिणा
 पर्यावर्तन्ते स्वमेव वीर्यमनु पर्यावर्तन्ते तस्मादखिणोऽर्ध
 आत्मनो वीर्यावत्तरोऽथो आदित्यस्यैवावृतमनु पर्यावर्तन्ते
 तस्मात्परांश्चः पशवो वि तिष्ठन्ते प्रत्यश्च आ वर्तन्ते
 तिस्रस्तिस्त्रः सीताः॥ २८॥

कृषति त्रिवृतमेव यज्ञमुखे वि यातयत्योषधीर्वपति
 ब्रह्मणान्नमव रुद्धेऽर्केऽर्कश्चीयते चतुर्दशभिर्वपति सप्त
 ग्राम्या ओषधयः सप्तारण्या उभयीषामवरुद्धा अन्नस्यान्नस्य
 वपत्यन्नस्यान्नस्यावरुद्धौ कृष्टे वपति कृष्टे ह्योषधयः
 प्रतितिष्ठन्त्यनुसीतं वपति प्रजात्यै द्वादशसु सीतासु वपति
 द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा अन्नम्पचति
 यदग्निचित्॥ २९॥

अनवरुद्धस्याश्नीयादवरुद्धेन व्यृद्धेत् ये वनस्पतीनाम्फलान्
 ऽपि प्रोख्येदनवरुद्धस्यावरुद्धौ दिग्भ्यो लोष्टान्त्समस्यति
 दिशामेव वीर्यमवरुध्य दिशां वीर्येऽग्निं चिनुते यं द्विष्याद्यत्र
 स स्यात्तस्यै दिशो लोष्टमा हरेदिषमूर्जमहमित आ
 दद इतीषमेवोर्जं तस्यै दिशोऽव रुद्धे ख्योर्धुको भवति

यस्तस्यां दिशि भवत्युत्तरवेदिमुप वपत्युत्तरवेद्याः
 ह्यग्निश्चीयतेऽथो पशवो वा उत्तरवेदिः पशून्वेवाव रुन्देऽथो
 यज्ञपुरुषोऽनन्तरित्यै॥ ३०॥

च भवत्येतावद्वै पुरुषे वीर्यं यत्कृष्टश्चाकृष्टश्च दिव्यसीता अग्निचिदव पञ्चविंशतिश्च॥ ५॥ [५]

अग्रे तव श्रवो वय इति सिकता नि वपत्येतद्वा
 अग्रे वैश्वानरस्य सूक्तः सूक्तेनैव वैश्वानरमव रुन्दे षड्भिर्नि
 वपति षड्वा ऋतवः सं वथ्सरः संवथ्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
 साख्यादेव वैश्वानरमव रुन्दे समुद्रं वै नामैतच्छन्दः
 समुद्रमनु प्रजाः प्र जायन्ते यदेतेन सिकता निवपति
 प्रजानां प्रजननायेन्द्रः॥ ३१॥

वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयः
 रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयं येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ताः
 शर्करा अभवन्तच्छर्कराणाः शर्करत्वं वज्रो वै शर्कराः
 पशुरग्निर्यच्छर्कराभिरग्निम्परिमिनोति वज्रेणैवास्मै पशून्परि
 गृह्णाति तस्माद्वज्रेण पशवः परिगृहीतास्तस्मात्स्थेयानस्थेयसो
 नोप हरते त्रिसप्ताभिः॥ ३२॥

पशुकामस्य परि मिनुयात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणाः

प्राणाः पशवः प्राणैरेवास्मै पशूनव रुन्दे त्रिणवाभि-
 भ्रातृव्यवतस्त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति
 स्तृत्या अपरिमिताभिः परि मिनुयादपरिमितस्यावरुद्धौ यं
 कामयेतापशुः स्यादित्यपरिमित्य तस्य शर्कराः सिकता
 व्यूहेदपरिगृहीत एवास्य विषूचीनं रेतः परा सिञ्चत्यपशुरेव
 भवति॥ ३३॥

यं कामयेत पशुमान्त्स्यादिति परिमित्य तस्य शर्कराः
 सिकता व्यूहेत्परिगृहीत एवास्मै समीचीनं रेतः सिञ्चति
 पशुमानेव भवति सौम्या व्यूहति सोमो वै रेतोधा रेत एव
 तदधाति गायत्रिया ब्राह्मणस्य गायत्रो हि ब्राह्मणस्त्रिष्टुभा
 राजन्यस्य त्रैष्टुभो हि राजन्यः शं युम्बारहस्पत्यम्मेधो
 नोपानमत्सोऽग्निम्प्राविशत्॥ ३४॥

सोऽग्नेः कृष्णो रूपं कृत्वोदायत् सोऽश्वम्प्राविशत्सो-
 ऽश्वस्यावान्तरशफोऽभवद्यदश्वमाक्रमयति य एव मेधो-
 ऽश्वम्प्राविशत्तमेवाव रुन्दे प्रजापतिनाग्निश्चेतव्य इत्याहुः
 प्राजापत्योऽश्वो यदश्वमाक्रमयति प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते
 पुष्करपर्णमुप दधाति योनिर्वा अग्नेः पुष्करपर्णं
 सयोनिमेवाग्निं चिनुतेऽपाम्पृष्ठमसीत्युप दधात्युपां वा

एतत्पृष्ठं यत्पुष्करपूर्णं रूपेणैवैनदुपं दधाति॥ ३५॥

इन्द्रः पशुकामस्य भवत्यविश्वस्योनिं विश्वतिष्ठ॥ ६॥ [६]

ब्रह्मं जज्ञानमिति रुक्ममुपं दधाति ब्रह्ममुखा वै प्रजापतिः
प्रजा असृजत ब्रह्ममुखा एव तत्प्रजा यजमानः सृजते ब्रह्म
जज्ञानमित्याहु तस्माद्ब्राह्मणो मुख्यो मुख्यो भवति य एवं वेद
ब्रह्मवादिनो वदन्ति न पृथिव्यां नान्तरिक्षे न दिव्यग्निश्चेतव्य
इति यत्पृथिव्यां चिन्वीत पृथिवीं शुचार्पयेन्नौषधयो न
वनस्पतयः॥ ३६॥

प्र जायेरन् यदन्तरिक्षे चिन्वीतान्तरिक्षं शुचार्पयेन्न
वयांसि प्र जायेरन् यद्विवि चिन्वीत दिवं शुचार्पयेन्न
पर्जन्यो वर्षेद्रुक्ममुपं दधात्यमृतं वै हिरण्यममृतं एवाग्निं
चिनुते प्रजात्यै हिरण्यमुप्पुरुषमुपं दधाति यजमानलोकस्य
विधृत्यै यदिष्टकाया आतृण्णमनूपदध्यात्पशूनां च
यजमानस्य च प्राणमपि दध्याद्वखिणतः॥ ३७॥

प्राञ्चमुपं दधाति दाधारं यजमानलोकत्र पशूनां
च यजमानस्य च प्राणमपि दधात्यथो खल्विष्टकाया
आतृण्णमनूपं दधाति प्राणानामुत्सृष्ट्यै द्रप्सश्चस्कन्देत्यभि

मृशति॑ होत्रा॑स्वेवैन॒म्प्रति॑ ष्ठापयति॑ सुचा॒वुप॑ दधा॒त्याज्य॑स्य
 पूर्णा॑ का॒र्ष्मर्य॑मयी॑ द॒ध्नः पूर्णा॑मौदु॒म्बरी॑मियं वै का॒र्ष्मर्य॑मय्य॒सावौत॑
 एवोप॑ धत्ते॥ ३८॥

तूष्णीमुप॑ दधाति॑ न हीमे यजुषा॑प्तुमर्हति॑ दखि॑ष्णां
 का॒र्ष्मर्य॑मयी॒मुत्तरा॑मौदु॒म्बरी॑न्तस्मा॑दस्या अ॒सावुत्तरा॑ज्यस्य
 पूर्णा॑ का॒र्ष्मर्य॑मयी॑ वज्रो॒ वा आज्यं॑ वज्रः॑ का॒र्ष्मर्यो॑
 वज्रेणै॒व य॒ज्ञस्य॑ दखि॑ष्णतो रख्या॒स्यप॑ हन्ति द॒ध्नः
 पूर्णा॑मौदु॒म्बरी॑म्पशवो॒ वै दध्यूर्गु॑दु॒म्बरः॑ प॒शुष्वेवोर्ज॑ दधाति
 पूर्णे॑ उप॑ दधाति पूर्णे॑ ए॒वैन॑म्॥ ३९॥

अ॒मुष्मि॑ल्लौक॒ उप॑ तिष्ठेते वि॒राज्य॑ग्निश्चे॒तव्य॑ इत्या॑हुः
 स्रु॒ग्वै वि॒राड्य॑त्सुचा॒वुप॑दधाति॑ वि॒राज्ये॑वाग्निं चि॒नुते
 य॒ज्ञमु॒खेय॑ज्ञमु॒खे वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः रख्या॑सि
 जिघा॑सन्ति य॒ज्ञमु॒खः रु॒क्मो यद्रु॒क्मं व्या॑घारयति
 य॒ज्ञमु॒खादे॒व रख्या॑स्यप॑ हन्ति प॒ञ्चभिर्व्या॑घारयति
 पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तस्मा॑द्रख्या॒स्यप॑ हन्त्यक्ष॒णया॑
 व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष॒णया॑ प॒शवोऽङ्गानि॑ प्र ह॑रन्ति

प्रतिष्ठित्यै॥४०॥

वनस्पतयो दखिणतो धत्त एनन्तस्मादक्षण्या पञ्च च॥७॥ [७]

स्वयमातृणामुप दधातीयं वै स्वयमातृणेमामेवोप
धत्तेऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते प्रथमेष्टकोपधीयमाना
पशूनां च यजमानस्य च प्राणमपि दधाति स्वयमातृणा
भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
अग्नावग्निश्चेतव्य इत्याहुरेष वै॥४१॥

अग्निर्वैश्वानरो यद्वाह्मणस्तस्मै प्रथमामिष्टकां यजुष्कृताम्प्र
यच्छेत्ताम्ब्राह्मणश्चोप दध्यातामग्नावेव तदग्निं चिनुत ईश्वरो
वा एष आर्तिमार्तोऽर्योऽविद्वानिष्टकामुपदधाति त्रीन्
वरान्दद्यात्रयो वै प्राणाः प्राणानां स्पृत्यै द्वावेव देयौ द्वौ
हि प्राणावेक एव देय एको हि प्राणः पशुः॥४२॥

वा एष यदग्निर्न खलु वै पशव आयवसे रमन्ते
दूर्वेष्टकामुप दधाति पशूनां धृत्यै द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्यै
काण्डात्काण्डात्प्ररोहन्तीत्याह काण्डेनकाण्डेन ह्येषा
प्रतितिष्ठत्येवा नो दूर्वे प्र तनु सहस्रेण शतेन चेत्याह

साहस्रः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै देवलक्ष्मं वै त्र्यालिखिता
तामुत्तरलक्ष्माणं देवा उपादधताधरलक्ष्माणमसुरा यम्॥४३॥

कामयेत वसीयान्थस्यादित्युत्तरलक्ष्माणं तस्योप
दध्याद्वसीयानेव भवति यं कामयेत पापीयान्थस्यादित्यधर-
लक्ष्माणं तस्योप दध्यादसुरयोनिमेवैनमनु परा भावयति
पापीयान्भवति त्र्यालिखिता भवतीमे वै लोका-
स्त्यालिखितैभ्य एव लोकेभ्यो भ्रातृव्यमन्तरेत्यङ्गिरसः
सुवर्गं लोकं यतः पुरोडाशः कूर्मो भूत्वानु प्रासर्पत्॥४४॥

यत्कूर्ममुपदधाति यथा खेत्रविदञ्जसा नयत्येवमेवैनं
कूर्मः सुवर्गं लोकमञ्जसा नयति मेधो वा एष पशूनां
यत्कूर्मो यत्कूर्ममुपदधाति स्वमेव मेधम्पश्यन्तः पशव
उप तिष्ठन्ते श्मशानं वा एतत्क्रियते यन्मृतानां
पशूनां शीर्षाण्युपधीयन्ते यज्जीवन्तं कूर्ममुपदधाति
तेनाश्मशानचिद्वास्तव्यो वा एष यत्॥४५॥

कूर्मो मधु वाता ऋतायत इति दध्ना मधुमिश्रेणाभ्यनक्ति
स्वदयत्येवैनङ्गाम्यं वा एतदन्नं यद्वध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना
मधुमिश्रेणाभ्यनक्त्युभयस्यावरुद्धौ मही द्यौः पृथिवी च न

इत्याहाभ्यामेवैनमुभयतः परि गृह्णाति प्राश्चमुपं दधाति
 सुवर्गस्य लोकस्य समष्टौ पुरस्तात्प्रत्यश्चमुपं दधाति
 तस्मात्॥ ४६ ॥

पुरस्तात्प्रत्यश्चः पशवो मेधमुपं तिष्ठन्ते यो वा
 अपनाभिमुग्निं चिनुते यजमानस्य नाभिमनु प्र विंशति स
 एनमीश्वरो हिंसितोरुलूखलमुपं दधात्येषा वा अग्नेर्नाभिः
 सनाभिमेवाग्निं चिनुतेऽहिंसाया औदुम्बरम्भवत्यूर्वा
 उदुम्बर ऊर्जमेवाव रुद्धे मध्यत उपं दधाति मध्यत
 एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत इयद्भवति
 प्रजापतिना यज्ञमुखेन सम्मितमव हन्त्यन्नमेवाकर्वैष्णव्यर्चोपं
 दधाति विष्णुर्वै यज्ञो वैष्णवा वनस्पतयो यज्ञ एव यज्ञम्प्रति
 ष्ठापयति॥ ४७ ॥

एष वै पुर्ययमसर्पदेव यत्तस्मात्तस्मात्सप्तविंशतिश्च॥ ८ ॥ [८]

एषां वा एतल्लोकानां ज्योतिः सम्भृतं यदुखा
 यदुखामुपदधात्येभ्य एव लोकेभ्यो ज्योतिरव रुद्धे मध्यत
 उपं दधाति मध्यत एवास्मै ज्योतिर्दधाति तस्मान्मध्यतो
 ज्योतिरुपास्महे सिकताभिः पूरयत्येतद्वा अग्नेर्वैश्वानरस्य

रूपं रूपेणैव वैश्वानरमव रुन्दे यं कामयेत् खोधुकः
स्यादित्यूनां तस्योप॥४८॥

दध्यात्खोधुक एव भवति यं कामयेतानुपदस्यदन्नमद्यादिति
पूर्णां तस्योपं दध्यादनुपदस्यदेवान्नमत्ति सहस्रं वै प्रति पुरुषः
पशूनां यच्छति सहस्रमन्ये पशवो मध्ये पुरुषशीर्षमुप
दधाति सवीर्यत्वायोखायामपि दधाति प्रतिष्ठामेवैनद्रमयति
व्यृद्धं वा एतत्प्राणैरमेध्यं यत्पुरुषशीर्षममृतं खलु वै
प्राणाः॥४९॥

अमृतं हिरण्यम्प्राणेषु हिरण्यशल्कान्प्रत्यस्यति
प्रतिष्ठामेवैनद्रमयित्वा प्राणैः समर्धयति दध्ना मधुमिश्रेण
पूरयति मध्व्योऽसानीति शृतातङ्घ्रौ न मेध्यत्वाय
ग्राम्यं वा एतदन्नं यद्दध्यारण्यम्मधु यद्दध्ना मधुमिश्रेण
पूरयत्युभयस्यावरुद्धौ पशुशीर्षाण्युप दधाति पशवो
वै पशुशीर्षाणि पशून्वाव रुन्दे यं कामयेतापशुः
स्यादिति॥५०॥

विषूचीनानि तस्योपं दध्याद्विषूच एवास्मात्पशून्दधात्यपशुरेव
भवति यं कामयेत् पशुमान्स्यादिति समीचीनानि तस्योपं
दध्यात्समीच एवास्मै पशून्दधाति पशुमानेव भवति

पुरस्तात्प्रतीचीनमश्वस्योपं दधाति पश्चात्प्राचीनमृषभस्यापंशवो
वा अन्ये गोअश्वेभ्यः पशवो गोअश्वानेवास्मै समीचो
दधात्येतावन्तो वै पशवः॥५१॥

द्विपादश्च चतुष्पादश्च तान् वा एतदग्नौ प्र दधाति
यत्पशुशीर्षाण्युपदधात्यमुमार्ण्यमनु ते दिशमीत्याह
ग्राम्येभ्य एव पशुभ्य आरण्यान्पशूञ्छुचमनूत्सृजति
तस्मात्समावत्पशूनाम्प्रजायमानानामारण्याः पशवः
कर्नीयांसः शुचा हृताः सर्पशीर्षमुपं दधाति यैव सर्पे
त्विषिस्तामेवाव रुन्दे॥५२॥

यथसमीचीनम्पशुशीर्षैरुपदध्याद्ग्राम्यान्पशून्दंशुकाः
स्युर्यद्विषूचीनमारण्यान् यजुरेव वदेदव तां त्विषिं रुन्दे
या सर्पे न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानथो खलूपधेयमेव
यदुपदधाति तेन तां त्विषिमव रुन्दे या सर्पे यद्यजुर्वदति
तेन शान्तम्॥५३॥

ऊनान्तस्योपं प्राणाः स्यादिति वै पशवो रुन्दे चतुश्चत्वारिंशच्च॥९॥ [९]

पशुर्वा एष यदग्निर्योनिः खलु वा एषा पशोर्वि क्रियते
यत्प्राचीनमैष्टकाद्यजुः क्रियते रेतोऽपस्या अपस्या उपं
दधाति योनावेव रेतो दधाति पञ्चोपं दधाति पाङ्गाः

प॒शवः॑ प॒शूने॑वास्मै॒ प्र ज॑नयति॒ पञ्च॑ द॒खिण॑तो वज्रो॒ वा
अ॒प॒स्या॑ वज्रेणै॒व य॒ज्ञस्य॑ द॒खिण॑तो र॒ख्या॒स्य॑पं ह॒न्ति॒ पञ्च॑
प॒श्चात्॥ ५४॥

प्राची॒रुप॑ दधाति॒ पश्चा॑द्वै प्राचीनः॑ रेतो॑ धीयते
प॒श्चादे॒वास्मै॑ प्राचीनः॑ रेतो॑ दधाति॒ पञ्च॑ पुरस्ता॑त्प्राचीरुप॑
दधाति॒ पञ्च॑ प॒श्चात्प्राची॑स्तस्मा॑त्प्राचीनः॑ रेतो॑ धीयते
प्रा॒तीचीः॑ प्र॒जा जा॑यन्ते॒ पञ्चो॑त्तर॒तश्छ॑न्द॒स्याः॑ प॒शवो॑ वै
छ॑न्द॒स्याः॑ प॒शूने॑व प्रजा॑ता॒न्त्स्वमा॑यत॒नम॑भि पर्यू॑हत इ॒यं वा
अ॒ग्नेरे॑तिदा॒हाद॑बिभेत्सैताः॥ ५॥

अ॒प॒स्या॑ अ॒पश्य॑त्ता उपा॑धत्त॒ ततो॑ वा इ॒मां
नात्य॑द॒हृद्य॑द॒प॒स्या॑ उप॒दधा॑त्य॒स्या॑ अ॒न॒तिदा॑हायो॒वाचं॑
हे॒यम॑द॒दि॒त्स ब्र॑ह्म॒णान्नं॑ यस्यै॒ता उप॑धी॒यान्तै॒ य उ॑ चैना
ए॒वं वेद॑दिति॒ प्राण॑भृ॒त उप॑ दधाति॒ रेत॑स्यै॒व प्रा॑णान्दधाति॒
तस्मा॑द्वद॒न्प्रा॑णन्पश्य॑ञ्छृ॒ण्वन्प॒शुर्जा॑यते॒ऽयम्पु॑रः॥ ५६॥

भुव॒ इति॑ पुरस्ता॒दुप॑ दधाति॒ प्रा॒णमे॒वैताभि॑र्दा॒धारा॑यं
द॒खि॒णा वि॒श्वक॑र्मेति॒ द॒खि॒णतो॑ मन॑ ए॒वैताभि॑र्दा॒धारा॑यम्प॒श्चाद्वि॒
इति॑ प॒श्चाच्च॑ख्यु॒रेवै॑ताभि॒र्दा॒धारे॑दमु॒त्तरा॑त्सुव॒रित्यु॑त्तर॒तः

श्रोत्रमेवैताभिर्दाधारेयमुपरि मतिरित्युपरिष्ठाद्वाचमेवैताभिर्दाधार
दशदशोप दधाति सर्वीर्यत्वायाक्ष्णया॥५७॥

उप दधाति तस्मादक्ष्णया पशवोऽङ्गानि प्र हरन्ति
प्रतिष्ठित्यै याः प्राचीस्ताभिर्वसिष्ठ आध्रोद्या दग्धिणा
ताभिर्भरद्वाजो याः प्रतीचीस्ताभिर्विश्वामित्रो या
उदीचीस्ताभिर्जमदग्निर्या ऊर्ध्वास्ताभिर्विश्वकर्मा य
एवमेतासामृद्धिं वेदध्रोत्येव य आसामेवम्बन्धुतां वेद
बन्धुमान्भवति य आसामेवं कृप्तिं वेद कल्पते॥५८॥

अस्मै य आसामेवमायतनं वेदायतनवान्भवति य
आसामेवम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति प्राणभृत उपधाय
संयत उप दधाति प्राणानेवास्मिन्धित्वा संयद्धिः सं
यच्छति तत्संयतां संयत्त्वमथो प्राण एवापानं दधाति
तस्मात्प्राणापानौ सं चरतो विषूचीरुप दधाति तस्माद्विष्वश्चौ
प्राणापानौ यद्वा अग्नेरसं यतम्॥५९॥

असुवर्ग्यमस्य तत्सुवर्ग्योऽग्निर्यत्सं यत उपदधाति
समेवैनं यच्छति सुवर्ग्यमेवाकस्यविर्वयः कृतमयानामित्याह
वयोभिरेवायानवं रुद्धेऽयैर्वयांसि सर्वतो वायुमतीर्भवन्ति

तस्माद्य॑ सर्वतः॑ पवते॥६०॥

पश्चादेताः पुरोऽक्षण्या कल्पतेऽसं यत्पञ्चत्रिंशच्च॥१०॥ [१०]

गा॒य॒त्री त्रि॒ष्टु॒जग॑त्यनुष्टु॒क्प॒ङ्क्ता॑ स॒ह। बृ॒ह॒त्यु॒ष्णिहा॑
क॒कु॒त्सू॒चीभिः॑ शि॒म्यन्तु॑ त्वा। द्वि॒पदा॑ या चतु॑ष्पदा त्रि॒पदा॑
या च॒ षट्प॑दा। स॒छन्दा॑ या च॒ वि॒च्छन्दाः॑ सू॒चीभिः॑ शि॒म्यन्तु॑
त्वा। म॒हाना॑म्नी रे॒वत॑यो॒ विश्वा॑ आशाः॑ प्र॒सू॒वरीः॑। मे॒घ्या
वि॒द्युतो॑ वाचः॑ सू॒चीभिः॑ शि॒म्यन्तु॑ त्वा। र॒ज॒ता हरि॑णीः॒ सीसा॑
युजो॑ युज्यन्ते॒ कर्म॑भिः। अश्व॑स्य वा॒जिन॑स्त्व॒चि सू॒चीभिः॑
शि॒म्यन्तु॑ त्वा। ना॒रीः॥६१॥

ते॒ पत्न॑यो॒ लोम॑ वि चि॒न्वन्तु॑ मनी॒षया॑। दे॒वाना॑म्पत्नी॒र्दिशः॑
सू॒चीभिः॑ शि॒म्यन्तु॑ त्वा। कु॒वि॒द॒ङ्ग यव॑मन्तो॒ यव॑ चि॒द्यथा॑
दान्त्य॑नुपूर्व॒ वियू॑य। इ॒हेहै॑षां कृणु॒त भो॒ज॒नानि॑ ये ब॒र्हिषो॑
नमो॑वृत्तिं॒ न ज॒ग्मुः॥६२॥

नारी॑स्त्रिंशच्च॥११॥ [११]

क॒स्त्वा॑ छ॒ति क॒स्त्वा॑ वि शा॑स्ति॒ कस्ते॑ गा॒त्राणि॑ शि॒म्यति॑।
क॒ उ॑ ते श॒मिता॑ क॒विः। ऋ॒तव॑स्त ऋ॒तुधा॑ परुः॑ श॒मिता॑रो॒ वि
शा॑सतु। स॒न्व॒त्स॒रस्य॑ धाय॑सा॒ शिमी॑भिः शि॒म्यन्तु॑ त्वा। दै॒व्या

अध्व॑र्यव॑स्त्वा॒ छ्यन्तु॑ वि च॑ शासतु। गात्रा॑णि पर्व॑शस्ते शिमाः॑
कृ॒ण्वन्तु॑ शि॒म्यन्तः॑। अ॒र्धमा॑साः परू॑षि ते मासा॑श्छ्यन्तु॑
शि॒म्यन्तः॑। अ॒होरा॒त्राणि॑ म॒रुतो॑ विलि॑ष्टं॥६३॥

सू॒दय॑न्तु ते। पृ॒थि॒वी ते॒ऽन्तरि॑ख्येण वा॒युश्छि॑द्र॒म्भिष॑ज्यतु।
द्यौस्ते॑ नख्य॑त्रैः स॒ह रू॒पं कृ॑णोतु साधु॒या। शं ते॒ परे॑भ्यो
गात्रे॑भ्यः शम॑स्त्ववरे॒भ्यः। शम॑स्थ॒भ्यो म॒ज्जभ्यः॑ शमु॑ ते त॒नुवे॑
भुवत्॥६४॥

विलि॑ष्टं॒ श॒च॑॥१२॥ [१२]

उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञ इन्द्रा॑ग्नी दे॒वा वा अ॑ख्य॒णया॑स्तोमीयां अ॒ग्नेर्भा॑गो॒ऽस्य॑ग्ने जा॒तात्र॑श्मि॒रिति॑
नाक॑सद्वि॒च्छन्दा॑सि॒ सर्वा॑भ्यो वृष्टि॑सनी॒र्दे॒वासुराः॑ कनी॑या॒सः प्र॒जाप॑तेरख्य॒ द्वाद॑श॥१२॥
उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञो दे॒वा वै यस्य॑ मुख्य॑वतीर्नाक॑सद्वि॒रे॒वैताभि॑र॒ष्टाच॑त्वारि॒शत्॥४४॥ उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञः
सर्व॑त्वाय॥ [१३]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

उ॒त्स॒न्नय॑ज्ञो वा ए॒ष यद॑ग्निः किं वा॒हैत॑स्य॒ क्रिय॑ते किं
वा न॒ यद्वै य॒ज्ञस्य॑ क्रि॒यमा॑णस्यान्त॒र्यन्ति॑ पू॒र्यन्ति॑ वा अ॑स्य॒

तदा॑श्चिनीरुपं दधात्य॒श्चिनौ॑ वै दे॒वानां॑ भिष॒जौ ताभ्या॑मे॒वास्मै॑
भेष॒जं क॑रोति प॒ञ्चोप॑ दधाति पा॒ङ्क्तौ य॒ज्ञो यावा॑ने॒व य॒ज्ञस्तस्मै॑
भेष॒जं क॑रोत्य॒त॒व्या उप॑ दधात्य॒तूनां॑ क्लृ॒प्त्यै॑॥१॥

पञ्चोप॑ दधाति पञ्च वा ऋ॒तवो॑ याव॑न्त ए॒वर्तव॑स्तान्कल्पयति
समा॒नप्र॑भृतयो भवन्ति समा॒नोद॑र्कास्तस्मा॑त्समा॒ना ऋ॒तव॑
एके॑न प॒देन॒ व्याव॑र्तन्ते तस्मा॑द्द॒तवो॑ व्याव॑र्तन्ते प्राण॒भृत॑ उप॑
दधात्य॒तुष्वे॒व प्रा॒णान्द॑धाति तस्मा॑त्समा॒नाः सन्त॑ ऋ॒तवो॑ न
जी॒र्यन्त्यथो॑ प्र ज॑नयत्ये॒वैना॑ने॒ष वै वा॒युर्य॑त्प्रा॒णो यद॑त॒व्या
उप॒धाय॑ प्राण॒भृतः॑॥२॥

उ॒प॒दधा॑ति तस्मा॑त्सर्वा॒नृ॒तून्नु॑ वा॒युरा व॑रीवर्त्ति
वृष्टि॑सनी॒रुपं॑ दधाति वृष्टि॑मे॒वाव॑ रु॒द्धे यदे॑क॒धोप॑द॒ध्यादे॑क॒मृतुं॑
व॑र्षेदनुपरि॒हारं॑ सादयति तस्मा॑त्सर्वा॒नृ॒तून् व॑र्षति
यत्प्रा॑ण॒भृत॑ उप॒धाय॑ वृष्टि॑सनी॒रुप॑दधाति तस्मा॑द्वा॒युप्र॑च्युता
दि॒वो वृ॑ष्टिरी॒र्ते प॒शवो॑ वै व॑य॒स्या ना॑ना॒मन॑सः खलु॒ वै
प॒शवो॑ ना॒ना॑व्रता॒स्तै॑ऽप ए॒वाभि॑ सम॒नसः॑॥३॥

यं का॒मये॑ताप॒शुः स्या॒दिति॑ वय॒स्यास्त॑स्यो॒प॒धाया॑प॒स्या
उप॑ द॒ध्याद॑सं॒ज्ञान॑मे॒वास्मै॑ प॒शुभिः॑ करोत्य॒प॒शुरे॒व भ॑वति

यं का॒मये॑त प॒शुमा॑न्त्स्या॒दित्य॑प॒स्यो॑स्तस्यो॑प॒धाय॑ वय॒स्यां
उप॑ द॒ध्यात्सं॑ज्ञान॒मेवा॑स्मै प॒शुभिः॑ करोति प॒शुमाने॑व भ॒वति॑
चत॑स्रः पु॒रस्ता॒दुप॑ दधाति॒ तस्मा॑च्च॒त्वारि॒ चर्खु॑षो रू॒पाणि॒ द्वे
शु॒क्ले द्वे कृ॑ष्णे ॥ ४ ॥

मूर्ध॑न्वती॒र्भवन्ति॒ तस्मा॑त्पु॒रस्ता॑न्मूर्धा पञ्च द॒रि॒षि॒णाया॑ः
श्रो॒ण्यामु॑प॒ दधाति॒ पञ्चो॑त्तर॒स्यां तस्मा॑त्प॒श्चाद्व॑र्षी॒यान्
पु॒रस्ता॑त्प्रवणः प॒शुर्ब॑स्तो वय॒ इति॒ द॒रि॒षि॒णेऽस॑ उप॑
दधाति वृ॒ष्णिर्व॑य॒ इत्यु॑त्तरेऽ॒सावे॑व प्र॒ति द॑धाति व्याघ्रो
वय॒ इति॒ द॒रि॒षि॒णे प॒र॒ख्य उप॑ दधाति सि॒हो वय॒ इत्यु॑त्तरे
प॒र॒ख्योरे॑व वी॒र्यं द॑धाति पुरु॑षो वय॒ इति॒ मध्ये॒ तस्मा॑त्पुरु॑षः
प॒शूना॑मधि॒पतिः॑ ॥ ५ ॥

क्लृ॒त्या उप॑धाय॒ प्राण॑भृ॒तः सम॑नसः कृष्णे पुरु॑षो वय॒ इति॒ पञ्च॑ च ॥ १ ॥ — [१]

इन्द्रा॑ग्नी॒ अव्य॑थ॒माना॒मिति॑ स्वयमा॒तृ॒ण्णामु॑प॒ दधा॑तीन्द्रा॒ग्निभ्य॑
वा इ॒मौ लो॒को वि॑धृ॒ताव॑नयो॒र्लो॒कयो॑र्वि॒धृत्या॒ अधृ॑तेव॒ वा
ए॒षा यन्म॑ध्य॒मा चि॑तिर॒न्तरि॑र॒ख्यमि॑व॒ वा ए॒षेन्द्रा॑ग्नी
इत्या॑हेन्द्रा॒ग्नी वै दे॒वाना॑मो॒जोभृ॑तावो॒जसै॑वैना॒ मन्तरि॑र॒ख्ये
चि॒नुते॒ धृत्यै॑ स्वयमा॒तृ॒ण्णामु॑प॒ दधा॑त्य॒न्तरि॑र॒ख्यं वै

स्वयमातृणान्तरिख्यमेवोप धत्तेऽश्वमुप॥६॥

घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो वा अश्वः
प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृणा भवति प्राणानामुत्सृष्ट्या
अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै देवानां वै सुवर्गं लोकं
यतां दिशः समव्हीयन्त त एता दिश्या अपश्यन्ता उपादधत्
ताभिर्वै ते दिशोऽदृहन्त्यद्विश्या उपदधाति दिशां विधृत्यै
दशं प्राणभृतः पुरस्तादुप॥७॥

दधाति नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव
पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तात्प्राणा ज्योतिष्मतीमुत्तमामुप
दधाति तस्मात्प्राणानां वाग्ज्योतिरुत्तमा दशोप
दधाति दशाखरा विराड्विराट्छन्दसां ज्योतिर्ज्योतिरेव
पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्ताज्योतिरुपास्महे छन्दांसि
पशुष्वजिमयुस्तान्बृहत्युदजयत्तस्माद्बार्हताः॥८॥

पशवं उच्यन्ते मा छन्द इति दखिणत उप दधाति
तस्माद्दखिणावृतो मासाः पृथिवी छन्द इति पश्चात्प्रतिष्ठित्या
अग्निर्देवतेत्युत्तरत ओजो वा अग्निरोज एवोत्तरतो धत्ते
तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति षट्त्रिंशत्सम्पद्यन्ते
षट्त्रिंशदखरा बृहती बार्हताः पशवो बृहत्यैवास्मै पशूनव

रुद्धे बृहती छन्दसां स्वाराज्यम्परीयाय यस्यैताः॥९॥

उपधीयन्ते गच्छति स्वाराज्यं सप्त वालखिल्याः
पुरस्तादुपं दधाति सप्त पश्चात्सप्त वै शीर्षण्याः प्राणा
द्वाववाञ्चौ प्राणानां सवीर्यत्वाय मूर्धासि राडिति
पुरस्तादुपं दधाति यन्त्री राडिति पश्चात्प्राणानेवास्मै समीचो
दधाति॥१०॥

अश्वमुपं पुरस्तादुपं बारहता एताश्चतुस्त्रिंशच्च॥२॥ [२]

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वन्त तदसुरा अकुर्वन्त ते देवा एता
अक्ष्णयास्तोमीया अपश्यन्ता अन्यथानूच्यान्यथोपादधत्
तदसुरा नान्ववायन्ततो देवा अभवन्परासुरा यदक्ष्णयास्तोमीया
अन्यथानूच्यान्यथोपादधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवत्याशुस्त्रिवृदिति पुरस्तादुपं दधाति
यज्ञमुखं वै त्रिवृत्॥११॥

यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यांतयति व्योम सप्तदश इति
दख्णिणतोऽन्नं वै व्योमान्नं सप्तदशोऽन्नमेव दख्णिणतो
धत्ते तस्मादख्णिणेनान्नमद्यते धरुणं एकविंश इति
पश्चात्प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्यै भान्तः पञ्चदश

इत्युत्तर॒त ओजो॒ वै भा॒न्त ओजः॑ पञ्चद॒श ओजं॑ ए॒वोत्तर॑तो
ध॒त्ते तस्मा॑दुत्तरतोभिप्रया॒यी ज॑यति॒ प्रतू॑र्तिरष्टाद॒श इति॑
पुरस्ता॑त्॥१२॥

उप॑ दधाति॒ द्वौ त्रि॒वृता॑वभिपूर्व॒ यज्ञ॑मुखे वि
या॑तयत्यभि॒वर्तः॑ स॒वि॒श इति॑ द॒खिण॑तोऽन्नं॒ वा
अ॒भि॒व॒र्तोऽन्नं॑ स॒वि॒शोऽन्न॑मेव द॒खिण॑तो ध॒त्ते
तस्मा॑द॒खिण॑णेनान्नमद्यते॒ वर्चो॑ द्वावि॒श इति॑ प॒श्चाद्य॑द्वि॒शति॑द्वे
तेन॑ वि॒राजो॑ यद्वे प्र॑ति॒ष्ठा तेन॑ वि॒राजो॑रे॒वाभि॑पूर्वम॒न्नाद्ये॑ प्र॑ति
तिष्ठति॒ तपो॑ नवद॒श इत्यु॑त्तर॒तस्तस्मा॑त्स॒व्यः॥१३॥

हस्त॑योस्तप॒स्वितरो॒ योनि॑श्चतुर्वि॒श इति॑ पुरस्ता॒दुप॑
दधाति॒ चतु॑र्वि॒शत्य॑ख्यरा गाय॒त्री गाय॑त्री यज्ञ॑मुखम्
यज्ञ॑मुखमेव पुरस्ता॒द्वि या॑तयति॒ गर्भाः॑ पञ्चवि॒श इति॑
द॒खिण॑तोऽन्नं॒ वै गर्भा॑ अन्न॑म्पञ्चवि॒शोऽन्न॑मेव द॒खिण॑तो
ध॒त्ते तस्मा॑द॒खिण॑णेनान्नमद्यत॒ ओज॑स्त्रिण॒व इति॑ प॒श्चादि॑मे वै
लो॒कास्त्रि॑ण॒व ए॒ष्वेव लो॒केषु॑ प्र॑ति॒ तिष्ठ॑ति स॒म्भरण॑स्रयोवि॒श
इति॑॥१४॥

उत्तर॑तस्तस्मा॑त्स॒व्यो हस्त॑योः सम्भा॒र्यतरः॒ ऋतु॑रेकत्रि॒श

इति पुरस्तादुप दधाति वाग्वै ऋतुर्यज्ञमुखं वाग्यज्ञमुखमेव
 पुरस्ताद्वि यातयति ब्रध्नस्य विष्टपं चतुस्त्रिंश इति
 दखिणतोऽसौ वा आदित्यो ब्रध्नस्य विष्टपम् ब्रह्मवर्चसमेव
 दखिणतो धत्ते तस्माद्विष्टिणोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः प्रतिष्ठा
 त्रयस्त्रिंश इति पश्चात्प्रतिष्ठित्यै नाकः षट्त्रिंश इत्युत्तरतः
 सुवर्गो वै लोको नाकः सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै॥१५॥

वै त्रिवृदिति पुरस्तात्स्वयस्त्रयोविंश इति सुवर्गो वै पञ्च च॥३॥ आशुर्व्योम धरुणो भान्तः
 प्रतूर्तिरभिवर्तो वर्चस्तपो योनिर्गर्भा ओजः सम्भरणः ऋतुर्ब्रध्नस्य प्रतिष्ठा नाकृष्णोऽंशः॥-[३]

अग्नेर्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वा
 अग्निर्यज्ञमुखं दीख्या यज्ञमुखम्ब्रह्म यज्ञमुखं त्रिवृद्यज्ञमुखमेव
 पुरस्ताद्वि यातयति नृचख्साम्भागोऽसीति दखिणतः
 शुश्रुवांसो वै नृचख्सोऽन्नं धाता जातायैवास्मा अन्नमपि
 दधाति तस्माज्जातोऽन्नमत्ति जनित्रं स्पृतं सप्तदशः स्तोम
 इत्याहान्नं वै जनित्रम्॥१६॥

अन्नं सप्तदशोऽन्नमेव दखिणतो धत्ते तस्माद्विष्टिणेनान्नमद
 मित्रस्य भागोऽसीति पश्चात्प्राणो वै मित्रोऽपानो वरुणः
 प्राणापानावेवास्मिन्दधाति दिवो वृष्टिर्वाताः स्पृता एकविंशः

स्तोम इत्याह प्रतिष्ठा वा एकविंशः प्रतिष्ठित्या इन्द्रस्य
भागोऽसीत्युत्तरतो ओजो वा इन्द्र ओजो विष्णुरोजः
रुक्ममोजः पञ्चदशः॥१७॥

ओज एवोत्तरतो धत्ते तस्मादुत्तरतोभिप्रयायी जयति
वसूनाम्भागोऽसीति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै वसवो
यज्ञमुखं रुद्रा यज्ञमुखं चतुर्विंशो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि
यातयत्यादित्यानां भागोऽसीति दक्षिणतोऽन्नं वा आदित्या
अन्नम्मरुतोऽन्नं गर्भा अन्नम्पञ्चविंशोऽन्नमेव दक्षिणतो
धत्ते तस्माद्विष्णिणेनान्नमद्यतेऽदित्यै भागः॥१८॥

असीति पश्चात्प्रतिष्ठा वा अदितिः प्रतिष्ठा पूषा प्रतिष्ठा
त्रिणवः प्रतिष्ठित्यै देवस्य सवितुर्भागोऽसीत्युत्तरतो ब्रह्म वै
देवः सविता ब्रह्म बृहस्पतिर्ब्रह्म चतुष्टोमो ब्रह्मवर्चसमेवोत्तरतो
धत्ते तस्मादुत्तरोऽर्धो ब्रह्मवर्चसितरः सावित्रवती भवति
प्रसूत्यै तस्माद्वाह्मणानामुदीची सनिः प्रसूता धृत्रश्चतुष्टोम
इति पुरस्तादुप दधाति यज्ञमुखं वै धृत्रः॥१९॥

यज्ञमुखं चतुष्टोमो यज्ञमुखमेव पुरस्ताद्वि यातयति
यावानाम्भागोऽसीति दक्षिणतो मासा वै यावा अर्धमासा

अयावास्तस्माद्दखिणावृतो मासा अन्नं वै यावा अन्नम्प्रजा
 अन्नमेव दखिणतो धत्ते तस्माद्दखिणेनान्नमद्यत
 ऋभूणाम्भागोऽसीति पश्चात् प्रतिष्ठित्यै विवर्तो-
 ऽष्टाचत्वारिंश इत्युत्तरतोऽनयोर्लोकयोः सवीर्यत्वाय
 तस्मादिमौ लोकौ समावद्दीर्यौ ॥ २० ॥

यस्य मुख्यवतीः पुरस्तादुपधीयन्ते मुख्य एव
 भवत्यास्य मुख्यो जायते यस्यान्नवतीर्दखिणतो-
 ऽत्यन्नमास्यान्नादो जायते यस्य प्रतिष्ठावतीः पश्चात्प्रत्येव
 तिष्ठति यस्यौजस्वतीरुत्तरत औजस्व्यैव भवत्यास्यौजस्वी
 जायतेऽर्को वा एष यदग्निस्तस्यैतदेव स्तोत्रमेतच्छ्रुं यदेषा
 विधा ॥ २१ ॥

विधीयतेऽर्क एव तदर्कमनु विधीयतेऽत्यन्नमास्यान्नादो
 जायते यस्यैषा विधा विधीयते य उ चैनामेवं वेद
 सृष्टीरुप दधाति यथासृष्टमेवाव रुद्धे न वा इदं दिवा न
 नक्तमासीदव्यावृत्तन्ते देवा एता व्युष्टीरपश्यन्ता उपादधत्
 ततो वा इदं व्यौच्छद्यस्यैता उपधीयन्ते व्यैवास्मा उच्छत्यथो

तम् ए॒वाप॑ ह॒ते॥२२॥

वै ज॒नित्रं॑ प॒ञ्चद॒शोऽदि॒त्यै भा॒गो वै ध॒र्त्रः स॒माव॑द्दी॒र्यो वि॒धा ततो॑ वा इ॒दं च॑तु॒र्दश॑
च॥४॥ अ॒ग्नेर्नृ॑च॒खस॑साञ्ज॒नित्रं॑ मि॒त्रस्येन्द्र॑स्य॒ वसू॑नामादि॒त्याना॒मदि॒त्यै दे॒वस्य॑ स॒वितुः॑ सा॒वित्र॑व॒न्ती
ध॒र्त्रो या॒वाना॑मृ॒भूणां वि॑व॒र्तश्च॑तु॒र्दश॑॥ [४]

अ॒ग्ने जा॒तान्प्र॑ णु॒दा नः॑ स॒पत्न्या॑नि॒तिं पु॒रस्ता॑दु॒पं
दधा॑ति जा॒ताने॒व भ्रातृ॑व्या॒न्प्र णु॒दते॑ स॒हसा॑ जा॒तानि॑तिं
प॒श्चाञ्ज॑नि॒ष्यमा॑णाने॒व प्र॒ति नु॑द॒ते च॑तु॒श्चत्वारि॒॑शः स्तोम॑
इति॑ द॒खिण॑तो ब्र॒ह्मव॑र्च॒सं वै च॑तु॒श्चत्वारि॒॑शो ब्र॒ह्मव॑र्च॒समे॒व
द॒खिण॑तो ध॑त्ते॒ तस्मा॑द॒खिणो॑ऽर्धो॑ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सित॑रः षोड॒शः
स्तोम॑ इत्यु॒त्तर॑त॒ ओजो॑ वै षोड॒श ओज॑ ए॒वोत्त॑र॒तो ध॑त्ते
तस्मा॑त्॥२३॥

उ॒त्तर॑तो॒भिप्र॑यायी ज॑यति॒ वज्रो॑ वै च॑तु॒श्चत्वारि॒॑शो वज्रः॑
षोड॒शो यदे॑ते इष्ट॑के उ॒प॒दधा॑ति जा॒ताश्चै॒व ज॑नि॒ष्यमा॑णाश्च
भ्रातृ॑व्या॒न्प्रणु॑द्य॒ वज्र॑मनु॒ प्र ह॑रति॒ स्तृत्यै॑ पु॒रीष॑वती॒म्मध्य॑
उ॒पं दधा॑ति पु॒रीषं॑ वै म॒ध्यमा॑त्मनः॒ सात्मा॑नमे॒वाग्निं॑ चि॒नुते॑
सात्मा॑मु॒ष्मिँल्लो॑के भ॑वति॒ य ए॒वं वेदै॑ता वा अ॑स॒पत्न्या॑ ना॒मेष्ट॑का
यस्यै॒ता उ॑प॒धी॒यन्ते॑॥२४॥

नास्यं सपत्नौ भवति पशुर्वा एष यदग्निर्विराजं
 उत्तमायां चित्यामुप दधाति विराजमेवोत्तमाम्पशुषु दधाति
 तस्मात्पशुमानुत्तमां वाचं वदति दशदशोप दधाति
 सवीर्यत्वायां क्षणयोप दधाति तस्मादक्षण्या पशवोऽङ्गानि प्र
 हरन्ति प्रतिष्ठित्यै यानि वै छन्दांसि सुवर्ग्याण्यासन्तैर्देवाः
 सुवर्गं लोकमायन्तेनर्षयः ॥ २५ ॥

अश्राम्यन्ते तपोऽतप्यन्त तानि तपसापश्यन्तेभ्य एता
 इष्टका निरमिमतेवश्छन्दो वरिवश्छन्द इति ता उपादधत्
 ताभिर्वै ते सुवर्गं लोकमायन् यदेता इष्टका उपदधाति यान्येव
 छन्दांसि सुवर्ग्याणि तैरेव यजमानः सुवर्गं लोकमेति
 यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत् ताः स्तोमभागैरेवासृजत्
 यत् ॥ २६ ॥

स्तोमभागा उपदधाति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
 बृहस्पतिर्वा एतद्यज्ञस्य तेजः समभरद्यथस्तोमभागा
 यथस्तोमभागा उपदधाति सतेजसमेवाग्निं चिनुते बृहस्पतिर्वा
 एतां यज्ञस्य प्रतिष्ठामपश्यद्यथस्तोमभागा यथस्तोमभागा
 उपदधाति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै सप्तसप्तोप दधाति सवीर्यत्वाय

तिस्रो मध्ये प्रतिष्ठित्यै॥२७॥

उत्तरतो धत्ते तस्मादुपधीयन्त ऋषयोऽसृजत यत्रिचत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

रश्मिरित्येवादित्यमसृजत प्रेतिरिति धर्ममन्वितिरिति
दिवः संधिरित्यन्तरिखम्प्रतिधिरिति पृथिवीं विष्टम्भ
इति वृष्टिम्प्रवेत्यहरनुवेति रात्रिमुशिगिति वसून्प्रकेत इति
रुद्रान्त्सुदीतिरित्यादित्यानोज इति पितृस्तन्तुरिति प्रजाः
पृतनाषाडिति पशून्नेवदित्योषधीरभिजिदसि युक्तग्रावा॥२८॥

इन्द्राय त्वेन्द्रं जिन्वेत्येव दखिणतो वज्रम्पर्योहदभिजित्यै
ताः प्रजा अपप्राणा असृजत तास्वधिपतिरसीत्येव
प्राणमदधाद्यन्तेत्यपानः सः सर्प इति चख्बुर्वयोधा इति
श्रोत्रन्ताः प्रजाः प्राणतीरपानतीः पश्यन्तीः शृण्वतीर्न
मिथुनी अभवन्तासु त्रिवृदसीत्येव मिथुनमदधात्ताः प्रजा
मिथुनी॥२९॥

भवन्तीर्न प्राजायन्त ताः सः रोहोऽसि नीरोहोऽसीत्येव
प्राजनयत्ताः प्रजाः प्रजाता न प्रत्यतिष्ठन्ता वसुकोऽसि
वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीत्येवेषु लोकेषु प्रत्यस्थापयद्यदाह
वसुकोऽसि वेषश्रिरसि वस्यष्टिरसीति प्रजा एव प्रजाता

एषु लोकेषु प्रतिं ष्ठापयति सात्मान्तरिख्यं रोहति
सप्राणोऽमुष्मिल्लोके प्रतिं तिष्ठत्यव्यर्धुकः प्राणापानाभ्यां
भवति य एवं वेद॥३०॥

युक्तग्रावा प्रजा मिथुन्यन्तरिख्यन्द्वादश च॥६॥ [६]

नाकसद्भिर्वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तन्नाकसदो नाकसत्त्वं
यन्नाकसदं उपदधाति नाकसद्भिरेव तद्यजमानः सुवर्गं
लोकमेति सुवर्गो वै लोको नाको यस्यैता उपधीयन्ते
नास्मा अकम्भवति यजमानायतनं वै नाकसदो यन्नाकसदं
उपदधात्यायतनमेव तद्यजमानः कुरुते पृष्ठानां वा एतत्तेजः
सम्भृतं यन्नाकसदो यन्नाकसदः॥३१॥

उपदधाति पृष्ठानामेव तेजोऽवं रुद्धे पञ्चचोडा उप
दधात्यप्सरसं एवैनमेता भूता अमुष्मिल्लोक उप शेरेऽथो
तनूपानीरेवैता यजमानस्य यं द्विष्यात्तमुपदधद्वायेदेताभ्यं
एवैनं देवताभ्यं आ वृश्चति ताजगार्तिमार्च्छत्युत्तरा नाकसद्भ्य
उप दधाति यथा जायामानीयं गृहेषु निषादयति तादृगेव
तत्॥३२॥

पश्चात्प्राचीमुत्तमामुप दधाति तस्मात्पश्चात्प्राची

पत्यन्वास्ते स्वयमातृणां च विकर्णी चोत्तमे उप
 दधाति प्राणो वै स्वयमातृणायुर्विकर्णी प्राणं चैवायुश्च
 प्राणानामुत्तमौ धत्ते तस्मात्प्राणश्चायुश्च प्राणानामुत्तमौ
 नान्यामुत्तरामिष्टकामुप दध्याद्यदन्यामुत्तरामिष्टकामुप दध्यात्पशुः

च यजमानस्य च प्राणं चायुश्चापि दध्यात्तस्मान्नान्योत्तरेष्टको
 स्वयमातृणामुप दधात्यसौ वै स्वयमातृणामूमेवोप धत्ते-
 ऽश्वमुप घ्रापयति प्राणमेवास्यां दधात्यथो प्राजापत्यो
 वा अश्वः प्रजापतिनैवाग्निं चिनुते स्वयमातृणा भवति
 प्राणानामुत्सृष्ट्या अथो सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या
 एषा वै देवानां विक्रान्तिर्यद्विकर्णी यद्विकर्णीमुपदधाति
 देवानामेव विक्रान्तिमनु वि क्रमत उत्तरत उप दधाति
 तस्मादुत्तरत उपचारोऽग्निर्वायुमती भवति समिद्धौ ॥ ३४ ॥

सम्भृतं यन्नाकसदो यन्नाकसदस्तत्पशुनामेपां वै द्वाविंशतिश्च ॥ ७ ॥ ————— [७]

छन्दांस्युप दधाति पशवो वै छन्दांसि पशूनेवाव रुन्धे
 छन्दांसि वै देवानां वामम्पशवो वाममेव पशूनव रुन्ध
 एता ह वै यज्ञसेनश्चैत्रियायणश्चितिं विदां चकार तथा वै
 स पशूनवारुन्ध यदेतामुपदधाति पशूनेवाव रुन्धे गायत्रीः

पुरस्तादुपं दधाति तेजो वै गायत्री तेज एव ॥ ३५ ॥

मुखतो धत्ते मूर्धन्वतीर्भवन्ति मूर्धानमेवैनं समानानां
करोति त्रिष्टुभ उपं दधातीन्द्रियं वै त्रिष्टुगिन्द्रियमेव मध्यतो
धत्ते जगतीरुपं दधाति जागता वै पशवंः पशूनेवाव
रुद्धेऽनुष्टुभ उपं दधाति प्राणा वा अनुष्टुप्प्राणानामुत्सृष्ट्यै
बृहतीरुष्णिहाः पङ्कीरखरपङ्कीरिति विषुरूपाणि छन्दांस्युपं
दधाति विषुरूपा वै पशवंः पशवंः ॥ ३६ ॥

छन्दांसि विषुरूपानेव पशूनव रुद्धे विषुरूपमस्य
गृहे दृश्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एव
वेदातिच्छन्दसमुपं दधात्यतिच्छन्दा वै सर्वाणि छन्दांसि
सर्वेभिरेवैनं छन्दोभिश्चिनुते वर्ष्म वा एषा छन्दसां
यदतिच्छन्दा यदतिच्छन्दसमुपदधाति वर्ष्मेवैनं समानानां
करोति द्विपदा उपं दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ॥ ३७ ॥

तेज एव पशवंः पशवो यजमान एकश्च ॥ ८ ॥ ————— [८]

सर्वाभ्यो वै देवताभ्योऽग्निश्चीयते यत्सयुजो नोपदध्याद्देवता
अस्याग्निं वृञ्जीरन् यत्सयुज उपदधात्यात्मनैवैनं सयुजं
चिनुते नाग्निना व्यृध्यतेऽथो यथा पुरुषः स्नावभिः संतत

एवमेवैताभिर्ऽग्निः संततोऽग्निना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्ता
अमूः कृत्तिका अभवन् यस्यैता उपधीयन्ते सुवर्गमेव॥३८॥

लोकमेति गच्छति प्रकाशं चित्रमेव भवति मण्डलेष्टका
उप दधातीमे वै लोका मण्डलेष्टका इमे खलु वै लोका
दैवपुरा दैवपुरा एव प्र विंशति नार्तिमार्च्छत्यग्निं चिक्थानो
विश्वज्योतिष उप दधातीमानेवैताभिर्लोकाज्योतिष्मतः
कुरुतेऽथो प्राणानेवैता यजमानस्य दाधत्येता वै देवताः
सुवर्ग्यास्ता एवान्वारभ्य सुवर्गं लोकमेति॥३९॥

सुवर्गमेव ता एव चत्वारि च॥१॥ [१]

वृष्टिसनीरुपं दधाति वृष्टिमेवाव रुद्धे यदेकधोपदध्यादेकमृतं
वर्षेदनुपरिहारं सादयति तस्मात्सर्वानृतून् वर्षति
पुरोवातसनिर्सीत्याहेतद्वै वृष्ट्यै रूपं रूपेणैव वृष्टिमव
रुद्धे संयानीभिर्वै देवा इमाल्लोकान्त्समयुस्तत्संयानीनां
संयानित्वं यत्संयानीरुपदधाति यथाप्सु नावा संयात्येवम्॥४०॥

एवैताभिर्यजमान इमाल्लोकान्त्सं याति प्लवो वा
एषोऽग्नेर्यत्संयानीर्यत्संयानीरुपदधाति प्लवमेवैतमग्नय
उप दधात्युत यस्यैतासूपहितास्वापोऽग्निं हरन्त्यहंत

ए॒वास्या॒ग्निरा॑दित्येष्ट॒का उप॑ दधात्यादि॒त्या वा ए॒तम्भू॒त्यै
प्रति॑ नुदन्ते॒ योऽल॒म्भू॒त्यै स॒न्भूतिं॑ न प्रा॒प्नोत्या॑दि॒त्याः॥४१॥

ए॒वैन॒म्भूतिं॑ गमयन्त्य॒सौ वा ए॒तस्या॑दि॒त्यो रुच॒मा द॑त्ते यो॑-
ऽग्निं चि॒त्वा न रोच॑ते॒ यदा॑दित्येष्ट॒का उप॑दधा॒त्यसा॑वेवास्मिन्नादि॒त्या
रुचं॑ दधाति॒ यथा॒सौ दे॒वाना॑ः५ रोच॑त ए॒वमे॒वैष म॑नु॒ष्याणा॑ः५
रोच॑ते घृ॒तेष्ट॒का उप॑ दधात्येतद्वा अ॒ग्नेः प्रि॒यं धाम॑
यद्धृ॒तम्प्रि॒येणै॒वैनं॑ धाम्ना॒ सम॑र्धयति॥४२॥

अथो॒ तेज॑सानुपरि॒हारः॑ सादयत्यप॑रिवर्गमे॒वास्मि॒न्तेजो॑
दधाति॒ प्रजा॑पतिर॒ग्निम॑चिनुत् स यश॑सा॒ व्या॑र्ध्यत् स ए॒ता
यशो॑दा अ॒पश्य॑त्ता उपा॑धत्ता ताभि॒र्वै स यश॑ आ॒त्मन्न॑धत्ता
यद्यशो॑दा उप॑दधाति॒ यश॑ ए॒व ताभि॑र्यज॒मान आ॒त्मन्ध॑त्ते
पञ्चो॒प दधाति॒ पाङ्क्तुः॑ पुरु॒षो यावा॑ने॒व पुरु॑षस्तस्मिन् यशो॑
दधाति॥४३॥

ए॒वं प्रा॒प्नोत्या॑दि॒त्या अ॑र्धयत्येका॒न्नपञ्चा॑शच्च॥१०॥

दे॒वा॒सुराः॑ संय॑त्ता आ॒स॒न्कनी॑याः५ सो दे॒वा आ॒स॒न्भूया॑ः५ सो-
ऽसुरा॑स्ते दे॒वा ए॒ता इष्ट॑का अ॒पश्य॑न्ता उपा॑दधत
भूय॑स्कृ॒दसी॒त्येव॑ भूयाः५ सोऽभ॒वन्व॒नस्पति॑भि॒रोष॑धीभिर्वरि॒वस्कृ॑तः॥

प्राचीं दिशमजयन्नूर्ध्वासीत्यमूमजयन्नन्तरिख्यसदस्यन्तरिख्ये
सीदेत्यन्तरिख्यमजयन्ततो देवा अभवन्॥४४॥

परासुरा यस्यैता उपधीयन्ते भूयानेव भवत्यभीमाल्लौकाञ्जयति
भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यप्सुषदसि श्येनसदसीत्याहे
अग्ने रूपं रूपेणैवाग्निमव रुन्दे पृथिव्यास्त्वा द्रविणे
सादयामीत्याहेमानेवैताभिर्लोकान् द्रविणावतः कुरुत
आयुष्या उप दधात्यायुरेव॥४५॥

अस्मिन्दधात्यग्ने यत्ते परं हन्नामेत्याहेतद्वा अग्नेः प्रियं
धाम प्रियमेवास्य धामोपाप्नोति तावेहि स रभावहा
इत्याह व्यैवैनेन परि धत्ते पाञ्चजन्येष्वप्येध्यग्र इत्याहेष
वा अग्निः पाञ्चजन्यो यः पञ्चचितीकस्तस्मादेवमाहर्तव्या
उप दधात्येतद्वा ऋतूनाम्प्रियं धाम यदृतव्या ऋतूनामेव
प्रियं धामाव रुन्दे सुमेक इत्याह संवत्सरो वै सुमेकः
संवत्सरस्यैव प्रियं धामोपाप्नोति॥४६॥

अभवन्नायुरेवर्तव्या उप षड्विंशतिश्च॥११॥ ————— [११]

प्रजापतेरक्ष्यंश्चयत्तत्परापतत्तदश्वोऽभवद्यदश्वयत्तदश्वस्याश्वत
अश्वमेधेनैव प्रत्यदधुरेष वै प्रजापतिः सर्वं करोति यो-

ऽश्वमे॑धेन॒ यज॑ते॒ सर्व॑ ए॒व भ॑वति॒ सर्व॑स्य॒ वा ए॒षा प्राय॑श्चित्तिः॒
 सर्व॑स्य भेष॒जः॑ सर्व॑ वा ए॒तेन॑ पा॒प्मानं॑ दे॒वा अ॑तर॒न्नपि॑ वा
 ए॒तेन॑ ब्रह्म॒हत्याम॑तर॒न्त्सर्व॑म्पा॒प्मानम्॑॥४७॥

त॒रति॑ त॒रति॑ ब्रह्म॒हत्यां॑ यो॑ऽश्वमे॑धेन॒ यज॑ते॒ य उ॑ चैनमे॒वं
 वेदो॑त्तरं॒ वै तत्प्र॒जाप॑ते॒रक्ष्य॑श्वय॒त्तस्मा॒दश्व॑स्योत्तर॒तोऽव॑ द्यन्ति
 द॒खिण॑तो॑ऽन्येषां॑ पशूना॒म्वैत॑सः॒ कटो॑ भवत्य॒प्सु यो॑निर्वा
 अश्वो॑ऽप्सु॒जो वैत॑सः॒ स्व ए॒वैनं॑ यो॒नौ प्र॑ति॒ष्ठाप॑यति चतुष्टो॒मः
 स्तोमो॑ भवति स॒रङ्गु॒ वा अश्व॑स्य॒ सक्थ्या॑वृ॒हत्तद्दे॒वाश्च॑तुष्टो॒मेनै॒व
 प्रत्य॑दधुर्य॒च्चतुष्टो॒मः स्तोमो॑ भवत्यश्व॑स्य॒ सर्व॑त्वाय॑॥४८॥

सर्व॑ पा॒प्मानं॑मवृ॒हद्द्वाद॑श च॥१२॥ [१२]

दे॒वा॒सुराः॑ तेन॒र्त्त्यां रु॒द्रोऽश्म॑नृषदे॒ वडु॑देनं प्राचीमिति॒ वसो॑र्धारा॒मग्नि॑दे॒वेभ्यः॑ सुव॒र्गाय॑ यत्राकू॒ताय॑
 छन्द॑श्चितं प॒वस्व॒ द्वाद॑श॥१२॥ दे॒वा॒सुरा॑ अ॒जायां॑ वै ग्र॒मुष्टिः॑ प्रथ॒मो दे॒वय॑तामे॒तद्वै छन्द॑सामृ॒भ्रोत्यष्टौ॑
 पञ्चा॑शचत्॥५८॥ दे॒वा॒सुराः॑ सर्व॑ जयति॥ [१३]

॥ चतुर्थः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः ॥

दे॒वा॒सुराः संय॑त्ता आ॒सन्ते न व्य॑जयन्त॒ स ए॒ता
इन्द्र॑स्त॒नूर॑पश्य॒त्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै स त॒नुव॑मिन्द्रि॒यं
वी॒र्य॑मा॒त्मन्न॑धत्त॒ ततो॑ दे॒वा अ॒भ॒व॒न्परा॑सुरा॒ यदिन्द्र॑त॒नूरु॑प॒दधा॑ति
त॒नुव॑मे॒व ताभि॑रिन्द्रि॒यं वी॒र्यं यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते-
ऽथो॑ सेन्द्र॑मे॒वाग्नि॑ स॒तनुं॑ चिनुते॒ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य
भ्रातृ॑व्यः ॥ १ ॥

भ॒वति॑ य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्राम॒त्तम॑व॒रुधं॑ नाश॑कृ॒वन्त ए॒ता
य॑ज्ञत॒नूर॑पश्य॒न्ता उपा॑धत्त॒ ताभि॑र्वै ते य॒ज्ञमवा॑रुन्धत्त॒
यद्य॑ज्ञत॒नूरु॑प॒दधा॑ति य॒ज्ञमे॒व ताभि॑र्यज॑मानोऽव॒ रुन्दे॑
त्रय॑स्त्रि॑श॒तमु॑प॒ दधा॑ति॒ त्रय॑स्त्रि॑श॒द्वे दे॒वता॑ दे॒वता॑
ए॒वाव॑ रु॒न्देऽथो॑ सा॒त्मान॑मे॒वाग्नि॑ स॒तनुं॑ चिनुते॒
सा॒त्मा॒मुष्मि॑ल्लो॒के ॥ २ ॥

भ॒वति॑ य ए॒वं वेद॑ ज्योति॑ष्मतीरु॒पं दधा॑ति॒
ज्योति॑रे॒वास्मि॑न्दधा॒त्येता॑भि॒र्वा अ॒ग्निश्चितो॑ ज्व॑लति॒
ताभि॑रे॒वैन॑ समि॑न्द्र उ॒भयो॑रस्मै लो॒कयो॒ज्योति॑र्भवति॒

नख्षत्रेष्टका उपं दधात्येतानि वै दिवो ज्योतींषि
तान्येवाव रुद्धे सुकृतां वा एतानि ज्योतींषि यन्नख्षत्राणि
तान्येवाप्रोत्यथो अनूकाशमेवैतानि॥३॥

ज्योतींषि कुरुते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
यत्संस्पृष्टा उपदध्याद्वृष्ट्यै लोकमपि दध्यादवर्षुकः
पर्जन्यः स्यादसंस्पृष्टा उपं दधाति वृष्ट्या एव लोकं
करोति वर्षुकः पर्जन्यो भवति पुरस्तादन्याः प्रतीचीरुपं
दधाति पश्चादन्याः प्राचीस्तस्मात्प्राचीनानि च प्रतीचीनानि
च नख्षत्राण्या वर्तन्ते॥४॥

भ्रातृव्यो लोक एवैतान्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ [१]

ऋतव्या उपं दधात्यृतूनां कृत्यै द्वंद्वमुपं दधाति
तस्माद्वंद्वमृतवोऽधृतेव वा एषा यन्मध्यमा चित्तिरन्तरिखमिव
वा एषा द्वंद्वमन्यासु चितीषूपं दधाति चतस्रो मध्ये धृत्या
अन्तःश्लेषणं वा एताश्चितीनां यदृतव्या यदृतव्या उपदधाति
चितीनां विधृत्या अवकामनूपं दधात्येषा वा अग्नेर्योनिः
सयोनिम्॥५॥

एवाग्निं चिनुत उवाच ह विश्वामित्रोऽददिथ्स ब्रह्मणान्नं
यस्यैता उपधीयान्तै य उ चैना एवं वेददिति संवत्सरो

वा ए॒तम्प्रति॑ष्ठायै नुद॒ते योऽग्निं॑ चि॒त्वा न प्र॑ति॒तिष्ठ॑ति पञ्च
पूर्वा॑श्चित॒यो भव॑न्त्यथ॒ षष्ठीं चि॑तिं चिनु॒ते षड्वा ऋ॒तवः॑ संव॒त्सर
ऋ॒तुष्वेव॑ संव॒त्सरे॑ प्रति॑ तिष्ठत्ये॒ता वै॥६॥

अधि॑प॒त्नीर्नामि॑ष्टका॒ यस्यै॒ता उप॑धी॒यन्तेऽधि॑पतिरे॒व
स॒मा॒ना॒ना भव॑ति॒ यं द्वि॑ष्या॒त्तमु॑प॒दध॑द्वायेदे॒ताभ्यं॑ ए॒वैनं॑
दे॒वता॑भ्य॒ आ वृ॑श्चति॒ ताज॑गा॒र्तिमा॑र्च्छत्यङ्गि॒रसः॑ सुव॒र्गं
लो॒कं यन्तो॑ या य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॒तिरा॑सी॒त्तामृषि॑भ्यः प्रत्यौ॒हन्
तद्धि॑रण्यमभव॒द्यद्धि॑रण्यश॒ल्कैः प्रो॑र॒ख्यति॑ य॒ज्ञस्य॑ निष्कृ॒त्या
अथो॑ भेष॒जमे॒वास्मै॑ करोति॥७॥

अथो॑ रू॒पेणै॒वैनं॑ सम॑र्धय॒त्यथो॑ हि॒रण्य॑ज्योतिषै॒व
सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति साह॒स्रव॑ता॒ प्रो॑र॒ख्यति॑ साह॒स्रः प्र॑जाप॒तिः
प्र॑जाप॒तेरा॑स्या इ॒मा मे॑ अ॒ग्न इष्ट॑का धे॒नवः॑ स॒न्त्वित्या॑ह
धे॒नूरे॒वैनोः॑ कुरु॒ते ता ए॑नं का॒मदु॑घा अ॒मुत्रा॑मुष्मि॒ल्लोक॑ उप॑
तिष्ठ॑न्ते॥८॥

सयोनमेता वै करोत्येकान्नचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

रु॒द्रो वा ए॒ष यद॑ग्निः स ए॒तर्हि॑ जा॒तो यर्हि॑ सर्व॑श्चितः
स यथा॑ व॒त्सो जा॒तः स्तन॑म्प्रे॒प्सत्ये॒वं वा ए॒ष ए॒तर्हि॑

भागधेयम्प्रेप्सति तस्मै यदाहुतिं न जुहुयादध्वर्युं च
यजमानं च ध्यायेच्छतरुद्रीयं जुहोति भागधेयेनैवैनं
शमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न यजमानो यद्गाम्याणां
पशूनाम्॥९॥

पयसा जुहुयाद्गाम्यान्पशूञ्छुचार्पयेद्यदारण्यानामारण्याञ्जर्ति
वा जुहुयाद्गवीधुकयवाग्वा वा न ग्राम्यान्पशून्
हिनस्ति नारण्यानथो खल्वाहुरनाहुतिर्वै जर्तिलांश्च
गवीधुकाश्चेत्यजखीरेण जुहोत्याग्नेयी वा एषा यदजाहुत्यैव
जुहोति न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यानङ्गिरसः सुवर्गं
लोकं यन्तः॥१०॥

अजायां घर्मम्प्राप्तिंश्चन्त्सा शोचन्ती पूर्णम्पराजिहीत
सो ३ ऽर्कोऽभवत्तदर्कस्यार्कत्वमर्कपूर्णं जुहोति
सयोनित्वायोदङ्घ्रिष्ठञ्जुहोत्येषा वै रुद्रस्य दिक्स्वायामेव
दिशि रुद्रं निरवदयते चरमायामिष्टकायां जुहोत्यन्तत
एव रुद्रं निरवदयते त्रेधाविभक्तं जुहोति त्रयं इमे लोका
इमानेव लोकान्स्समावद्वीर्यान्करोतीत्यग्रे जुहोति॥११॥

अथेयत्यथेयति त्रयं इमे लोका एभ्य एवैनं लोकेभ्यः

शमयति तिस्र उत्तरा आहुतीर्जुहोति षट्सम्पद्यन्ते
 षड्वा ऋतव ऋतुभिरेवैनं शमयति यदनुपरिक्रामं
 जुहुयादन्तरवचारिणं रुद्रं कुर्यादथो खल्वाहुः कस्यां वाहं
 दिशि रुद्रः कस्यां वेत्यनुपरिक्राममेव होतव्यमपरिवर्गमेवैनं
 शमयति॥१२॥

एता वै देवताः सुवर्गा या उत्तमास्ता यजमानं
 वाचयति ताभिरेवैनं सुवर्गं लोकं गमयति यं द्विष्यात्तस्य
 संचरे पशूनां न्यस्येद्यः प्रथमः पशुरभितिष्ठति स
 आर्तिमाच्छति॥१३॥

पशूनां यन्तोऽग्ने जुहोत्यपरिवर्गमेवैनं शमयति त्रिंशच्च॥३॥ [३]

अश्मन्नूर्जमिति परि पिश्रति मार्जयत्येवैनमथो तर्पयत्येव
 स एनं तृप्तोऽख्युध्यन्नशोचन्नमुष्मिल्लोक उप तिष्ठते तृप्यति
 प्रजया पशुभिर्य एवं वेद तां न इषमूर्जं धत्त मरुतः सःरराणा
 इत्याहान्नं वा ऊर्गन्नम्मरुतोऽन्नमेवाव रुन्देऽश्मं स्ते ख्युदमुं
 ते शुक्॥१४॥

ऋच्छतु यं द्विष्म इत्याह यमेव द्वेष्टि तमस्य ख्युधा च शुचा
 चार्पयति त्रिः परिपिश्रन्पर्येति त्रिवृद्धा अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य

शुचं शमयति त्रिः पुनः पर्येति षट्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतव
 ऋतुभिरेवास्य शुचं शमयत्यपां वा एतत्पुष्पं यद्वैतसो-
 ऽपाम्॥१५॥

शरोऽवका वेतसशाखया चावकाभिश्च वि कर्षत्यापो
 वै शान्ताः शान्ताभिरेवास्य शुचं शमयति यो वा अग्निं
 चितम्प्रथमः पशुरधिक्रामतीश्वरो वै तं शुचा प्रदहो
 मण्डूकैर्न वि कर्षत्येष वै पशूनामनुपजीवनीयो न वा एष
 ग्राम्येषु पशुषु हितो नारण्येषु तमेव शुचार्यत्यष्टाभिर्वि
 कर्षति॥१६॥

अष्टार्षरा गायत्री गायत्रोऽग्निर्यावानेवाग्निस्तस्य
 शुचं शमयति पावकवतीभिरन्नं वै पावकोऽन्नैर्नैवास्य
 शुचं शमयति मृत्युर्वा एष यदग्निर्ब्रह्मण एतद्रूपं
 यत्कृष्णाजिनम् कार्ष्णी उपानहावुपं मुञ्चते ब्रह्मणैव
 मृत्योरन्तर्धत्तेऽन्तर्मृत्योर्धत्तेऽन्तरन्नाद्यादित्याहुरन्यामुपमुञ्चते-
 ऽन्यां नान्तः॥१७॥

एव मृत्योर्धत्तेऽवान्नाद्यं रुद्धे नमस्ते हरसे शोचिष
 इत्याह नमस्कृत्य हि वसीयांसमुपचरन्त्यन्यं ते

अ॒स्मत्त॑पन्तु हे॒तय॑ इ॒त्याह॑ यमे॒व द्वेष्टि॑ तम॑स्य शु॒चार्प॑यति
पा॒व॒को अ॒स्मभ्य॑ः शि॒वो भ॒वेत्या॒हान्नं॑ वै पा॒व॒कोऽन्न॑मे॒वाव॑
रु॒द्धे द्वाभ्या॑मधि॑ क्राम॒ति॒ प्रति॑ष्ठित्या अप॒स्य॑वतीभ्या॒ः
शान्त्यै॑ ॥ १८ ॥

शुर्वेतसोऽपामंष्टाभिर्विकर्षति नान्तरेकान्नपञ्चाशच्च ॥ ४ ॥ [४]

नृ॒षदे॒ वडि॑ति॒ व्याघा॑रयति॒ प॒ङ्क्याहु॑त्या य॒ज्ञमु॒खमा॑
र॑भतेऽक्ष॒णया॑ व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष॒णया॑ प॒शवोऽङ्गा॑नि
प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यद्व॑ष॒ट्कुर्या॑द्या॒तया॑मास्य वष॒ट्कारः॑
स्या॒द्यन्न॑ व॒षट्कुर्या॑द्र॒खाः॑सि य॒ज्ञः॑ ह॒न्युर्वडि॑त्याह प॒रोख॑मे॒व
व॒षट्करो॑ति॒ नास्य॑ या॒तया॑मा वष॒ट्कारो॑ भव॑ति॒ न य॒ज्ञः॑
र॒खाः॑सि घ्नन्ति हु॒तादो॑ वा अ॒न्ये दे॒वाः ॥ १९ ॥

अ॒हुतादोऽन्ये॑ तान॑ग्नि॒चिदे॒वोभ्या॑न्प्रीणा॒ति॒ ये दे॒वा
दे॒वाना॑मि॒ति॒ द॒ध्रा म॑धुमि॒श्रेणा॑वो॒रूष॑ति हु॒ताद॑श्चै॒व
दे॒वान॑हु॒ताद॑श्च य॒ज॑मानः प्रीणा॒ति॒ ते य॒ज॑मान॒मप्री॑णन्ति
द॒ध्रैव॑ हु॒तादः॑ प्रीणा॒ति॒ मधु॑षाहु॒तादो॑ ग्रा॒म्यं वा ए॒तदन्नं॑
यद॒ध्या॑र॒ण्यम्मधु॑ यद॒ध्रा म॑धुमि॒श्रेणा॑वो॒रूष॑त्युभय॒स्याव॑रुद्धौ
गुमु॒ष्टिना॑वो॒रूष॑ति प्राजाप॒त्यः ॥ २० ॥

वै ग्रुमुष्टिः संयोनि॒त्वाय॒ द्वाभ्या॒म्प्रति॑ष्ठित्या अनुपरि॒चार॒मवो॑रु
 वि वा ए॒ष प्रा॒णैः प्र॒जया॑ प॒शुभिर्ऋ॑ध्यते योऽग्निं
 चि॒न्वन्न॑धि॒क्राम॑ति प्रा॒णदा॑ अपान॒दा इत्या॑ह प्रा॒णाने॒वात्म॑न्धत्ते
 वर्चो॑दा वरि॒वोदा॑ इत्या॑ह प्र॒जा वै वर्चः॑ प॒शवो॑ वरि॒वः
 प्र॒जामे॒व प॒शूना॑त्मन्धत्त इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्तं वृ॒त्रः॥ २१॥

ह॒तः षोड॑शभिर्भोगैर॑सिना॒त्स ए॒ताम॒ग्नये॑ऽनीकवत्
 आहु॑तिमपश्य॒त्ताम॑ जुहो॒त्तस्या॒ग्निरनी॑कवा॒न्धस्वेन॑ भाग॒धेये॑न
 प्री॒तः षोड॑शधा वृ॒त्रस्य॑ भो॒गानप्य॑दह॒द्वैश्व॑कर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑
 नि॒रमु॑च्यत॒ यद॒ग्नये॑ऽनीकवत् आहु॑तिं जुहो॒त्यग्नि॑रे॒वास्यानी॑कवा॒न्ध
 भाग॒धेये॑न प्री॒तः पा॒प्मान॒मपि॑ दहति वैश्व॑कर्म॒णेन॑ पा॒प्मनो॑
 निर्मु॑च्यते॒ यं का॒मये॑त चि॒रम्पा॒प्मनः॑॥ २२॥

नि॒र्मुच्ये॑तेत्येकैकं॒ तस्य॑ जुहुयाच्चि॒रमे॒व पा॒प्मनो॑ निर्मु॑च्यते
 यं का॒मये॑त ताज॒क्पा॒प्मनो॑ निर्मु॑च्येतेति॒ सर्वा॑णि॒ तस्या॑नु॒द्रुत्य॑
 जुहुया॒त्ताज॑गे॒व पा॒प्मनो॑ निर्मु॑च्यतेऽथो॒ खलु॑ नाने॒व सू॒क्ताभ्या॑
 जुहो॑ति॒ नाने॒व सू॒क्तयोर्वी॑र्यं दधा॒त्यथो॑ प्रति॑ष्ठित्यै॥ २३॥

दे॒वाः प्रा॑जाप॒त्यो वृ॒त्रश्चि॑रं पा॒प्मन॑श्चत्वारि॒ंशच्च॑॥ ५॥ [५]

उदेनमुत्तरां नयेति समिध आ दधाति यथा जनं
यतेऽवसं करोति तादृगेव तत्तिष्ठ आ दधाति त्रिवृद्धा
अग्निर्यावानेवाग्निस्तस्मै भागधेयं करोत्यौदुम्बरीर्भवन्त्यूर्वा
उदुम्बर ऊर्जमेवास्मा अपि दधात्युदु त्वा विश्वे देवा इत्याह
प्राणा वै विश्वे देवाः प्राणैः॥ २४॥

एवैनमुद्यच्छतेऽग्ने भरन्तु चित्तिभिरित्याह यस्मा
एवैनं चित्तायोद्यच्छते तेनैवैनं समर्धयति पञ्च दिशो
दैवीर्यज्ञमवन्तु देवीरित्याह दिशो ह्येषोऽनु प्रच्यवतेऽपामंतिं
दुर्मतिम्बाधमाना इत्याह रख्यसामपंहत्यै रायस्पोषे
यज्ञपतिमाभजन्तीरित्याह पशवो वै रायस्पोषः॥ २५॥

पशूनेवाव रुद्धे षड्विहरति षड्वा ऋतवं ऋतुभिरेवैनं
हरति द्वे परिगृह्यवती भवतो रख्यसामपंहत्यै सूर्यरश्मिर्हरिकेश
पुरस्तादित्याह प्रसूत्यै ततः पावका आशिषो नो
जुषन्तामित्याहान्नं वै पावकोऽन्नमेवाव रुद्धे देवासुराः
संयत्ता आसन्ते देवा एतदप्रतिरथमपश्यन्तेन वै तै-
ऽप्रति॥ २६॥

असुरानजयन्तदप्रतिरथस्याप्रतिरथत्वं

यदप्रतिरथं

द्वितीयो होता॑न्वाहा॑प्रत्ये॒व तेन॑ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्याञ्जयत्यथो॒
 अन॑भिजितमे॒वाभि॑ ज॒यति॑ दश॑र्चम्भवति॒ दशा॑खरा
 वि॒राड्विराज॑मौ लो॒को विधृ॑तावनयो॒र्लो॒कयोर्विधृ॑त्या॒ अथो॒
 दशा॑खरा वि॒राडन्न॑ वि॒राड्विराज्ये॑वान्नाद्ये॒ प्रति॑ तिष्ठत्यसंदि॒व
 वा अ॒न्तरि॑ख्यम॒न्तरि॑ख्यमिवाग्नी॑ध्रमाग्नी॑ध्रे॥ २७ ॥

अश्मानं॑ नि द॑धाति स॒त्त्वाय॒ द्वाभ्या॑म्प्रति॑ष्ठित्यै वि॒मानं॑
 ए॒ष दि॒वो मध्यं॑ आस्त॒ इत्या॑ह व्यै॒वैतया॑ मिमीते॒ मध्यं॑
 दि॒वो निहि॑तः पृश्नि॒रश्मे॒त्या॒हान्नं॑ वै पृश्न्यन्नमे॒वाव॑ रुन्दे
 चत॑सृभि॒रा पुच्छा॑देति च॒त्वारि॑ छन्दा॑सि छन्दा॑भिरेवेन्द्रं
 विश्वा॑ अवीवृध॒न्नित्या॑ह वृद्धि॑मे॒वोपाव॑र्तते॒ वाजा॑ना॒ऽ
 सत्य॑तिम्पतिम्॥ २८ ॥

इत्या॑हान्नं वै वाजोऽन्नमे॒वाव॑ रुन्दे सु॒म्रह॑र्यज्ञो दे॒वाऽ आ
 च॑ व॒ख्यदि॒त्याह॑ प्र॒जा वै प॒शवः॑ सु॒म्रम्प्र॒जामे॒व प॒शूना॒त्मन्ध॑त्ते
 य॒ख्यद॒ग्निर्दे॒वो दे॒वाऽ आ च॑ व॒ख्यदि॒त्याह॑ स्व॒गाकृ॑त्यै वाज॑स्य
 मा प्रस॑वेनो॒द्भाभे॑णोद॒ग्रभी॑दि॒त्याहा॑सौ वा आ॑दित्य उ॒द्यन्नु॒द्भाभ॑
 ए॒ष नि॒म्रोच॑न्नि॒ग्राभो॑ ब्रह्म॑णै॒वात्मानं॑मुद्गृह्णाति॒ ब्रह्म॑णा॒ भ्रातृ॑व्यं
 नि गृ॑ह्णाति॥ २९ ॥

प्राचीमनु॑ प्रदिश॑म्प्रेहि॑ विद्वानित्या॑ह देवलोकमे॒वैतयो॒पावर्तते॑
 क्रम॑ध्वम॒ग्निना॒ नाक॑मित्या॒हेमाने॑वैतया॑ लोकान्क्रमते पृथिव्या
 अ॒हमुद॑न्तरि॒ख्यमारु॑हमित्या॒हेमाने॑वैतया॑ लोकान्स्समारो॑हति
 सुव॑र्यन्तो॒ नापै॑ख्यन्त॒ इत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैतया॑ लोकमेत्यग्ने
 प्रेहि॑ ॥ ३० ॥

प्र॒थ॒मो दे॒वय॑तामित्या॒होभये॑ष्वे॒वैतया॑ देवमनुष्येषु
 च॒ख्युर्दधा॑ति प॒ञ्चभि॑रधि॒ क्राम॑ति पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो यावा॑नेव
 य॒ज्ञस्तेन॑ स॒ह सु॑व॒र्गं लोक॑मेति॒ नक्तो॑षासेति॒ पुरो॑नुवाक्यामन्वा॒ह
 प्र॒त्या अ॒ग्ने सह॑स्रा॒ख्येत्या॑ह साह॒स्रः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑तेरा॒स्यै
 तस्मै॑ ते वि॒धेम॒ वाजा॑य॒ स्वाहे॑त्या॒हान्नं॒ वै वाजो॑-
 ऽन्नमे॒वाव॑ ॥ ३१ ॥

रु॒न्ध्रे द॒ध्नः पूर्णामौदु॑म्बरी॑ स्वयमातृ॒ण्णायां॑ जुहोत्यू॒र्ग्वै
 दध्यू॑र्गुदु॒म्बरो॒ऽसौ स्व॑यमातृ॒ण्णामु॒ष्यामे॒वोर्जं॑ दधाति
 तस्मा॑द॒मुतो॒ऽर्वाची॑मूर्जमुप॑ जीवामस्ति॒सृभिः॑ सादयति
 त्रि॒वृद्वा अ॒ग्निर्यावा॑नेवा॒ग्निस्तम्प्र॑ति॒ष्ठां ग॑मयति॒ प्रेद्धो॑ अ॒ग्ने
 दी॒दिहि॑ पुरो न॒ इत्यौदु॑म्बरी॒मा द॑धात्येषा॒ वै सू॒र्मी
 कर्ण॑कावत्येतया॑ ह स्म ॥ ३२ ॥

वै दे॒वा असु॑राणां॒ शत॑त॒र्हा॒स्तृ॑हन्ति॒ यदे॒तया॑
स॒मिध॑मा॒दधा॑ति॒ वज्र॑मे॒वैतच्छ॑त॒घ्नीं॒ यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्याय॒ प्र
ह॑रति॒ स्तृ॒त्या अ॒च्छ॑म्ब॒द्धारं॒ वि॒धेम॑ ते॒ पर॑मे॒ जन्म॑न्न॒ग्न इति॑
वैक॑ङ्क॒तीमा॒ दधा॑ति॒ भा ए॒वाव॑ रु॒न्दे ता॒॑ संवि॑तुर्वरे॒ण्यस्य॑
चि॒त्रामि॑ति॒ शमी॑मयी॒ शान्त्या॑ अ॒ग्निर्वा॑ ह॒ वा अ॒ग्नि॒चितं॑
दुहे॑ऽग्नि॒चिद्वा॒ग्निं दु॑हे॒ ताम्॥ ३३॥

स॒वि॒तुर्वरे॑ण्यस्य चि॒त्रामि॑त्या॒हैष॒ वा अ॒ग्नेर्दो॒हस्त॑मस्य॒
क॒ण्वं ए॒व श्रा॑य॒सोऽवे॒त्तेन॑ ह॒ स्मैन्॒ स दु॑हे॒ यदे॒तया॑
स॒मिध॑मा॒दधा॑त्य॒ग्नि॒चिदे॒व तद॑ग्निं दु॑हे॒ सप्त॑ ते॒ अग्ने॑ स॒मिधः॑
सप्त॑ जि॒ह्वा इत्या॑ह॒ सप्तै॒वास्य॒ साप्तानि॑ प्रीणाति॒ पूर्ण॑या॒
जुहो॑ति॒ पूर्ण॑ इ॒व हि॒ प्र॒जाप॑तिः॒ प्र॒जाप॑तेः॥ ३४॥

आ॒प्त्यै न्यून॑या जुहोति॒ न्यूना॒द्धि प्र॒जाप॑तिः॒ प्र॒जा
असृ॑जत॒ प्र॒जाना॒॑ सृष्ट्या॑ अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ स
दिशो॑ऽनु॒ प्रावि॑श॒ञ्जुहू॑न्मन॑सा॒ दिशो॑ ध्यायेद्दि॒ग्भ्य ए॒वैन॑मव॒
रु॒न्दे द॒ध्ना पु॒रस्ता॑ञ्जुहो॒त्याज्ये॑नो॒परि॑ष्टा॒त्तेज॑श्चै॒वास्मा॑ इन्द्रि॒यं
च॑ स॒मीची॑ दधाति॒ द्वाद॑शक॒पालो॑ वै॒श्वान॒रो भ॑वति॒ द्वाद॑श॒
मासाः॑ संव॒त्सरः॑ संव॒त्सरो॑ऽग्निर्वै॒श्वान॒रः सा॒ख्यात्॥ ३५॥

ए॒व वै॑श्वान॒रम॑वं रु॒न्ध्रे य॑त्प्र॒याजा॑नूया॒जान्कुर्या॑द्विक॒स्तिः
 सा य॒ज्ञस्य॑ दर्वि॒होमं॑ क॒रोति॑ य॒ज्ञस्य॑ प्र॒ति॑ष्ठित्यै रा॒ष्ट्रं
 वै वै॑श्वान॒रो वि॑ण्म॒रुतो॑ वैश्वान॒रः हु॒त्वा मा॑रु॒ताञ्जु॑होति
 रा॒ष्ट्र ए॒व वि॑श॒मनु॑ ब॒ध्नात्यु॑च्चैर्वै॑श्वान॒रस्या॑ श्रा॒वय॑त्युपा॒ःशु
 मा॑रु॒ताञ्जु॑होति॒ तस्मा॑द्रा॒ष्ट्रं वि॑श॒मति॑ वदति मा॒रुता॑ भ॒वन्ति॑
 म॒रुतो॒ वै दे॒वानां॑ वि॒शो दे॒ववि॑शेनै॒वास्मै॑ मनुष्यवि॒शम॑वं
 रु॒न्ध्रे स॒प्त भ॑वन्ति स॒प्तग॑णा॒ वै म॒रुतो॑ गण॒श ए॒व वि॑श॒मवं
 रु॒न्ध्रे गु॒णेन॑ गु॒णम॑नु॒द्भुत्य॑ जुहोति॒ वि॒शमे॒वास्मा॑ अनु॒वर्त्मानं॑
 करोति॥ ३६॥

अग्ने॒ प्रेह्य॑वं स्म द॒हे तां प्र॒जाप॑तेः सा॒ख्यान्म॑नुष्यवि॒शमे॑कवि॒ंशति॑श्च॥ ७॥ — [७]

वसो॒र्धारा॑ जुहोति॒ वसो॑र्मे॒ धारा॑स॒दिति॑ वा ए॒षा हू॑यते
 घृ॒तस्य॑ वा ए॒नमे॑षा धा॒रामु॑ष्मि॒ल्लोके॑ पि॒न्वमा॑नोप॒ तिष्ठ॑त
 आ॒ज्येन॑ जुहोति॒ तेजो॑ वा आ॒ज्यं तेजो॑ वसो॒र्धारा॑
 तेज॑सै॒वास्मै॑ तेजोऽ॒वं रु॒न्ध्रेऽथो॑ का॒मा वै वसो॒र्धारा॑
 का॒माने॒वाव॑ रु॒न्ध्रे यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्या॒न्नाद्यं॑ वि॥ ३७॥

छि॒न्द्यामि॑ति॒ वि॒ग्राहं॑ तस्य॑ जुहुयात्प्रा॒णाने॒वास्या॒न्नाद्यं॑
 वि॒च्छि॒न॒त्ति यं का॒मये॑त प्रा॒णान॑स्या॒न्नाद्यं॑ सं त॑नुया॒मिति॑

संततां तस्य जुहुयात्प्राणानेवास्यान्नाद्यं सं तनोति द्वादश
द्वादशानि जुहोति द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मा
अन्नमव रुन्देऽन्नं च मेऽख्यं च म इत्याहैतद्वै॥ ३८॥

अन्नस्य रूपं रूपेणैवान्नमव रुन्देऽग्निश्च म आपश्च म
इत्याहैषा वा अन्नस्य योनिः सयोन्येवान्नमव रुन्देऽर्धेन्द्राणि
जुहोति देवता एवाव रुन्दे यत्सर्वेषामर्धमिन्द्रः प्रति
तस्मादिन्द्रो देवतानाम्भूयिष्ठभाक्तं इन्द्रमुत्तरमाहेन्द्रियमेवास्मि
यज्ञायुधानि जुहोति यज्ञः॥ ३९॥

वै यज्ञायुधानि यज्ञमेवाव रुन्देऽथो एतद्वै यज्ञस्य रूपं
रूपेणैव यज्ञमव रुन्देऽवभृथश्च मे स्वगाकारश्च म इत्याह
स्वगाकृत्या अग्निश्च मे घर्मश्च म इत्याहैतद्वै ब्रह्मवर्चसस्य
रूपं रूपेणैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्दे ऋक् मे सामं च म
इत्याह॥ ४०॥

एतद्वै छन्दसा रूपं रूपेणैव छन्दास्यव रुन्दे
गर्भाश्च मे वत्साश्च म इत्याहैतद्वै पशूना रूपं रूपेणैव
पशूनव रुन्दे कल्पाञ्जुहोत्यक्लृप्तस्य क्लृप्त्यै युग्मदयुजे जुहोति
मिथुनत्वायोत्तरावती भवतोऽभिक्रान्त्या एका च मे तिस्रश्च

म॒ इत्या॑ह देव॒छन्द॒सं वा एका॑ च तिस्रश्च॥४१॥

म॒नु॒ष्य॒छन्द॒सं चत॑स्रश्चाष्टौ च देव॒छन्द॒सं चैव
म॒नु॒ष्य॒छन्द॒सं चाव॑ रु॒न्ध्र आ त्रय॑स्त्रिंशतो जुहोति
त्रय॑स्त्रिंशद्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒न्ध्र आष्टा॑च॒त्वारि॑शतो
जुहोत्य॒ष्टाच॑त्वारि॑शद॒खरा॒ जग॑ती जाग॑ताः प॒शवो॑
जग॑त्यै॒वास्मै॑ प॒शून॑व रु॒न्ध्रे वाज॑श्च प्रस॒वश्चेति॑ द्वाद॒शं
जुहोति॑ द्वाद॒श मा॑साः सं॒वत्सरः॑ सं॒वत्सर॑ ए॒व प्रति॑
तिष्ठति॥४२॥

वि वै यज्ञः सामं च म॒ इत्या॑ह च तिस्रश्चैकान्नपञ्चाशच्च॥८॥ [८]

अ॒ग्निर्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्रामद्वा॒गधेय॑मिच्छ॒मान॑स्तं दे॒वा अ॑ब्रुवन्नुप॑
न॒ आ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सोऽ॒ब्रवी॑द्वरं वृ॒णै मह्य॑मे॒व
वा॒जप्र॑स॒वीयं॑ जुहव॒न्निति॑ तस्मा॑द॒ग्नये॑ वाजप्रस॒वीयं॑ जुह॒ति
यद्वा॑जप्रस॒वीयं॑ जुहोत्य॒ग्निमे॒व तद्वा॑ग॒धेये॑न॒ सम॑र्धयत्यथो॑
अभिषे॒क ए॒वास्य॑ स च॒तुर्द॑शभिर्जुहोति स॒प्त ग्राम्या॑ ओष॑धयः
सप्त॥४३॥

आ॒र॒ण्या उ॒भयी॑षाम॒वरु॑द्धा अ॒न्नस्या॑न्नस्य जुहोत्य॒न्नस्या॑न्नस्य
औ॒दु॒म्बरे॑ण स्रु॒वेण॑ जुहोत्य॒र्ग्वर्वा उ॒दु॒म्बर॑ ऊ॒र्गन्न॑मूर्जै॒वास्मा॑

ऊर्जमन्नमव रुन्देऽग्निर्वै देवानामभिषिक्तोऽग्निचिन्मनुष्याणान्तस्
न धावेदवरुद्धं ह्यस्यान्नमन्नमिव खलु वै वर्षं
यद्धावेदन्नाद्यद्धावेदुपावर्तते तन्नाद्यमेवाभि ॥ ४४ ॥

उपावर्तते नक्तोषासेति कृष्णायै श्वेतवत्सायै पयसा
जुहोत्यहैवास्मै रात्रिम्प दापयति रात्रियाहरहोरात्रे एवास्मै
प्रत्ते काममन्नाद्यं दुहाते राष्ट्रभृतो जुहोति राष्ट्रमेवाव रुन्दे
षड्भिर्जुहोति षड्वा ऋतव ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठति भुवनस्य
पत इति रथमुखे पश्चाहुतीर्जुहोति वज्रो वै रथो वज्रैणैव
दिशः ॥ ४५ ॥

अभि जयत्यग्निचितं ह वा अमुष्मिल्लोके वातोऽभि
पवते वातनामानि जुहोत्यभ्यैवैनममुष्मिल्लोके वातः पवते
त्रीणि जुहोति त्रयं इमे लोका एभ्य एव लोकेभ्यो
वातमव रुन्दे समुद्रोऽसि नभस्वानित्याहेतद्वै वातस्य
रूपं रूपेणैव वातमव रुन्देऽञ्जलिना जुहोति न
ह्येतेषामन्यथाहुतिरवकल्पते ॥ ४६ ॥

ओषधयः सप्ताभि दिशोऽन्यथा द्वे च ॥ ९ ॥ [९]

सुवर्गाय वै लोकाय देवरथो युज्यते यत्राकूताय

मनुष्यरथ एष खलु वै देवरथो यदग्निरग्निं युनज्मि
 शवंसा घृतेनेत्याह युनक्त्येवैनं स एनं युक्तः सुवर्गं
 लोकमभि वहति यत्सर्वाभिः पञ्चभिर्युज्याद्युक्तोऽस्याग्निः
 प्रच्युतः स्यादप्रतिष्ठिता आहुतयः स्युरप्रतिष्ठिताः स्तोमा
 अप्रतिष्ठितान्युक्थानि तिसृभिः प्रातःसवनेऽभि मृशति
 त्रिवृत् ॥ ४७ ॥

वा अग्निर्यावानेवाग्निस्तं युनक्ति यथानसि युक्त
 आधीयत एवमेव तत्प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति प्रति स्तोमाः
 प्रत्युक्थानि यज्ञायज्ञियस्य स्तोत्रे द्वाभ्यामभि मृशत्येतावान्
 वै यज्ञो यावानग्निष्टोमो भूमा त्वा अस्यात ऊर्ध्वः क्रियते
 यावानेव यज्ञस्तमन्ततोऽन्वारोहति द्वाभ्याम्प्रतिष्ठित्या
 एकयाप्रस्तुतम्भवत्यथ ॥ ४८ ॥

अभि मृशत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यथो संतत्ये प्र वा
 एषोऽस्माल्लोकाच्च्यवते योऽग्निं चिनुते न वा एतस्यानिष्टक
 आहुतिरव कल्पते यां वा एषोऽनिष्टक आहुतिं जुहोति
 स्रवति वै सा तां स्रवन्तीं यज्ञोऽनु परां भवति
 यज्ञं यजमानो यत्पुनश्चितिं चिनुत आहुतीनाम्प्रतिष्ठित्यै
 प्रत्याहुतयस्तिष्ठन्ति ॥ ४९ ॥

न यज्ञः पराभवति न यजमानोऽष्टावुप दधात्यष्टाख्वरा
 गायत्री गायत्रेणैवेन छन्दसा चिनुते यदेकादश त्रैष्टुभेन
 यद्वादश जागतेन छन्दोभिरेवेन चिनुते नपात्को वै
 नामैषोऽग्निर्यत्पुनश्चितिर्य एवं विद्वान्पुनश्चितिं चिनुत आ
 तृतीयात्पुरुषादन्नमत्ति यथा वै पुनराधेय एवम्पुनश्चितिर्यो-
 ऽग्न्याधेयेन न॥५०॥

ऋध्नोति स पुनराधेयमा धत्ते योऽग्निं चित्वा नध्नोति
 स पुनश्चितिं चिनुते यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्ध्या अथो
 खल्वाहुर्न चैतव्येति रुद्रो वा एष यदग्निर्यथा व्याघ्रः
 सुप्तम्बोध्यति तादृगेव तदथो खल्वाहुश्चेतव्येति यथा
 वसीयाः सम्भागधेयेन बोध्यति तादृगेव तन्मनुरग्निमचिनुत
 तेन नाध्नोत्स एताम्पुनश्चितिमपश्यत्तामचिनुत तया वै स
 आध्नोद्यत्पुनश्चितिं चिनुत ऋद्धौ॥५१॥

त्रिवृदथ तिष्ठन्त्यग्न्याधेयेन नाचिनुत सप्तदश च॥10॥ [१०]

छन्दश्चितं चिन्वीत पशुकामः पशवो वै छन्दांसि
 पशुमानेव भवति श्येनचितं चिन्वीत सुवर्गकामः श्येनो
 वै वयसाम्पतिष्ठः श्येन एव भूत्वा सुवर्गं लोकम्पतति

कङ्कचितं चिन्वीत् यः कामयेत शीर्षण्वानमुष्मिल्लोके
 स्यामिति शीर्षण्वानेवामुष्मिल्लोके भवत्यलजचितं चिन्वीत्
 चतुःसीतम्प्रतिष्ठाकामश्चतस्रो दिशो दिक्ष्वेव प्रति तिष्ठति
 प्रउगचितं चिन्वीत् भ्रातृव्यवान् ॥ ५२ ॥

एव भ्रातृव्यान्नुदत उभयतःप्रउगं चिन्वीत् यः कामयेत
 प्र जाताभ्रातृव्यान्नुदेय प्रतिजनिष्यमाणानिति प्रैव
 जाताभ्रातृव्यान्नुदते प्रति जनिष्यमाणान्नथचक्रचितं
 चिन्वीत् भ्रातृव्यवान् वज्रो वै रथो वज्रमेव भ्रातृव्येभ्यः
 प्र हरति द्रोणचितं चिन्वीतान्नकामो द्रोणे वा अन्नम्भ्रियते
 सयोन्येवान्नमव रुन्दे समूह्यं चिन्वीत् पशुकामः पशुमानेव
 भवति ॥ ५३ ॥

परिचाय्यं चिन्वीत् ग्रामकामो ग्राम्येव भवति श्मशानचितं
 चिन्वीत् यः कामयेत पितृलोक ऋध्रुयामिति पितृलोक
 एवध्नोति विश्वामित्रजमदग्नी वसिष्ठेनास्पर्धेतां स
 एता जमदग्निर्विह्व्या अपश्यत्ता उपाधत्ता ताभिर्वै स
 वसिष्ठस्येन्द्रियं वीर्यमवृद्धं यद्विह्व्या उपदधातीन्द्रियमेव
 ताभिर्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्धे होतुर्धिष्णिय उप

दधाति यजमानायतनं वै॥५४॥

होता स्व एवास्मा आयतन इन्द्रियं वीर्यमव रुन्दे
द्वादशोप दधाति द्वादशाखरा जगती जागताः पशवो
जगत्यैवास्मै पशूनव रुन्देऽष्टावष्टावन्येषु धिष्णियेषूप
दधात्यष्टाशफाः पशवः पशूनेवाव रुन्दे षण्माजालीये
षड्वा ऋतव ऋतवः खलु वै देवाः पितर ऋतूनेव
देवान्पितृन्प्रीणाति॥५॥

प्र भवति यजमानायतनं वा अष्टाचत्वारिंशच्च॥११॥ [११]

पवस्व वाजसातय इत्यनुष्टुक्प्रतिपद्वति तिस्रो-
ऽनुष्टुभश्चतस्रो गायत्रियो यत्तिस्रोऽनुष्टुभस्तस्मादः
श्वस्त्रिभिस्तिष्ठं स्तिष्ठति यच्चतस्रो गायत्रियस्तस्मात्सर्वांश्चतुर
पदः प्रतिदधत्पलायते परमा वा एषा छन्दसां
यदनुष्टुक्परमश्चतुष्टोमः स्तोमानाम्परमस्त्रिरात्रो यज्ञानां
परमोऽश्वः पशूनाम्परमेणैवैनम्परमतां गमयत्येकविंशमहर्भवति

यस्मिन्नश्वं आलभ्यते द्वादश मासाः पञ्चर्तवस्त्रय इमे
लोका असावादित्य एकविंश एष प्रजापतिः प्राजापत्यो-
ऽश्वस्तमेव साख्यादधोति शक्ररयः पृष्ठम्भवन्त्यन्यदन्यच्छन्दो-

ऽन्येन्ये वा एते पशव आ लभ्यन्त उतेव ग्राम्या
 उतेवारण्या यच्छक्करयः पृष्ठम्भवन्त्यश्वस्य सर्वत्वाय
 पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवति रश्मिना वा अश्वः॥५७॥

यत ईश्वरो वा अश्वोऽयतोऽप्रतिष्ठितः परां परावतं
 गन्तोर्त्पार्थुरश्मम्ब्रह्मसामम्भवत्यश्वस्य यत्यै धृत्यै
 संकृत्यच्छावाकसामम्भवत्युत्सन्नयज्ञो वा एष यदश्वमेधः
 कस्तद्वेदेत्याहुर्यदि सर्वो वा क्रियते न वा सर्व इति
 यत्संकृत्यच्छावाकसामम्भवत्यश्वस्य सर्वत्वाय पर्याप्त्या
 अनन्तरायाय सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तममहर्भवति सर्वस्याप्त्यै
 सर्वस्य जित्यै सर्वमेव तेनाप्रोति सर्वं जयति॥५८॥

अहर्भवति वा अश्वोऽहर्भवति दशं च॥१२॥

यदेकैः प्रजापतिः प्रेणानु यजुषापो विश्वकर्माग्र आ याहि सुवर्गाय वज्रो गायत्रेणाग्रं उदधे
 समीचीन्द्राय मयुरपां बलाय पुरुषमृगः सौरी पृषतः शका रुक्मरुजः सुपर्ण आग्नेयोऽश्वो-
 ऽग्नयेऽनीकवते चतुर्विंशतिः॥२४॥ यदेकैः स पार्ष्णीयानेतद्वा अग्नेर्धनुस्तद्देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा अपां
 नप्रेऽश्वस्तूपरो द्विषष्टिः॥६२॥ यदेकैः नैकशितिपात्येत्वं॥

[१३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

यदेकेन सः स्थापयति यज्ञस्य संतत्या अविच्छेदायैन्द्राः
 पशवो ये मुष्करा यदैन्द्राः सन्तोऽग्निभ्य आलभ्यन्ते
 देवताभ्यः समदं दधात्याग्नेयीस्त्रिष्टुभो याज्यानुवाक्याः
 कुर्याद्यदाग्नेयीस्तेनाग्नेया यत्रिष्टुभस्तेनैन्द्राः समृद्धौ न
 देवताभ्यः समदं दधाति वायवे नियुत्वन्ते तूपरमा लभते
 तेजोऽग्नेर्वायुस्तेजस एष आ लभ्यते तस्माद्यद्रियङ्वायुः ॥ १ ॥

वातिं तद्रियङ्मुग्निर्दहति स्वमेव तत्तेजोऽन्वेति
 यन्न नियुत्वन्ते स्यादुन्माद्येद्यजमानो नियुत्वन्ते भवति
 यजमानस्यानुन्मादाय वायुमतीं श्वेतवतीं याज्यानुवाक्यै
 भवतः सतेजस्त्वायं हिरण्यगर्भः समवर्तताग्र इत्याधारमा
 धारयति प्रजापतिर्वै हिरण्यगर्भः प्रजापतेरनुरूपत्वाय
 सर्वाणि वा एष रूपाणि पशूनाम्प्रत्या लभ्यते
 यच्छ्रुणस्तत् ॥ २ ॥

पुरुषाणां रूपम् यत्तूपरस्तदश्वानां यदन्यतोदन्तद्गवां
 यदव्या इव शफास्तदवीनां यदजस्तदजानां वायुर्वै

पशूनाम्प्रियं धाम यद्वायव्यो भवत्येतमेवैनमभि संजानानाः
 पशव उप तिष्ठन्ते वायव्यः कार्या(३)ः प्राजापत्या(३)
 इत्याहुयद्वायव्यं कुर्यात्प्राजापतेरियाद्यत्प्राजापत्यं कुर्याद्वायोः॥ ३

इयाद्यद्वायव्यः पशुर्भवति तेन वायोनैति यत्प्राजापत्यः
 पुरोडाशो भवति तेन प्राजापतेनैति यद्वादशकपालस्तेन
 वैश्वानरान्नैत्याग्नावैष्णवमेकादशकपालं निर्वपति दीर्घिष्यमाणो
 ऽग्निः सर्वा देवता विष्णुर्यज्ञो देवताश्चैव यज्ञं चारभते-
 ऽग्निरवमो देवतानां विष्णुः परमो यदाग्नावैष्णवमेकादशकपालं
 निर्वपति देवताः॥ ४॥

एवोभयतः परिगृह्य यजमानोऽव रुद्धे पुरोडाशेन वै देवा
 अमुष्मिल्लोक आर्धुवश्चरुणास्मिन् यः कामयेतामुष्मिल्लोक
 ऋध्रुयामिति स पुरोडाशं कुर्वीतामुष्मिन्नेव लोक ऋध्रोति
 यदष्टाकपालस्तेनाग्नेयो यत्रिकपालस्तेन वैष्णवः समृद्धौ
 यः कामयेतास्मिल्लोक ऋध्रुयामिति स चरुं कुर्वीताग्नेर्घृतं
 विष्णोस्तण्डुलास्तस्मात्॥ ५॥

चरुः कार्योऽस्मिन्नेव लोक ऋध्रोत्यादित्यो भवतीयं
 वा अदितिर्स्यामेव प्रति तिष्ठत्यथो अस्यामेवाधि

य॒ज्ञं त॑नु॒ते यो वै सं॑व॒त्स॒रमु॒ख्यम॑भृ॒त्वाग्निं॑ चि॒नुते॑
 यथा॑ सा॒मि गर्भो॑ऽव॒पद्य॑ते ता॒दृगे॒व तदार्ति॑मा॒र्च्छेद्वै॑श्वा॒नरं
 द्वाद॑शकपालम् पुरस्ता॒न्निर्व॑पेत्सं॒वत्स॒रो वा अ॒ग्निर्वै॑श्वा॒नरो
 यथा॑ सं॒वत्स॒रमा॒त्वा॥६॥

का॒ल आ॑गते वि॒जाय॑त ए॒वमे॒व सं॑व॒त्स॒रमा॒त्वा का॒ल
 आ॑गतेऽग्निं चि॒नुते॑ ना॒र्तिमा॒र्च्छत्ये॑षा वा अ॒ग्नेः प्रि॒या
 त॒नूर्यद्वै॑श्वा॒नरः प्रि॒यामे॒वास्य॑ त॒नुव॑मव॒ रुन्दे॑ त्री॒ण्येतानि॑
 ह॒वीः॑ ऽपि॑ भवन्ति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒षां लो॒काना॑ः
 रोहा॑य॥७॥

यद्रियंङ्गायुर्यच्छ्रुणुस्तद्वायोर्निर्वपति देवतास्तस्मादात्वाष्टात्रिंशच्च॥१॥ [१]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाः सृ॒ष्ट्वा प्रे॒णानु॑ प्रावि॑श॒त्ताभ्यः॑ पुनः
 सम्भ॑वितुं नाश॑क्रो॒त्सोऽब्र॑वीदृ॒ध्रव॑दि॒त्स यो मे॒तः पुनः॑
 संचि॑नव॒दिति॑ तं दे॒वाः सम॑चि॒न्वन्त॑तो॒ वै त आ॑र्ध्रु॒वन्
 यत्स॒मचि॑न्वन्त॒च्चित्य॑स्य चि॒त्यत्व॑म् य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्निं चि॒नुत
 ऋ॒ध्नोत्ये॒व कस्मै॒ कम॑ग्निश्ची॒यत॑ इत्या॑हुरग्नि॒वान्॥८॥

अ॒सा॒नीति॑ वा अ॒ग्निश्ची॑यतेऽग्नि॒वाने॒व भ॑वति॒ कस्मै॑
 कम॑ग्निश्ची॒यत॑ इत्या॑हुर्दे॒वा मा॑ वेद॒न्निति॑ वा अ॒ग्निश्ची॑यते

विदुरेनं देवाः कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुर्गृह्यं सानीति वा
अग्निश्चीयते गृह्येव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः
पशुमानं सानीति वा अग्निः॥९॥

चीयते पशुमानेव भवति कस्मै कमग्निश्चीयत इत्याहुः
सप्त मा पुरुषा उप जीवानिति वा अग्निश्चीयते त्रयः
प्राञ्चस्त्रयः प्रत्यश्च आत्मा संस्रम एतावन्त एवैनममुष्मिल्लौक
उप जीवन्ति प्रजापतिरग्निमचिकीषत् तम्पृथिव्यब्रवीन्न
मय्यग्निं चैष्यसेति मा धक्ष्यति सा त्वातिदह्यमाना वि
धविष्ये॥१०॥

स पापीयान्भविष्यसीति सौऽब्रवीत्तथा वा अहं करिष्यामि
यथा त्वा नातिधक्ष्यतीति स इमामभ्यमृशत् प्रजापतिस्त्वा
सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेतीमामेवेष्टकां
कृत्वोपाधत्तानंतिदाहाय यत्प्रत्यग्निं चिन्वीत तदभि
मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीद॥११॥

इतीमामेवेष्टकां कृत्वोप धत्तेऽनंतिदाहाय प्रजापतिरकामयत्
प्र जायेयेति स एतमुख्यमपश्यत् संवत्सरमबिभस्ततो

वै स प्राजायत तस्मात्संवत्सरम्भार्यः प्रैव जायते तं
वसवोऽब्रुवन् त्वमजनिष्ठा वयम्प्रा जायामहा इति तं
वसुभ्यः प्रायच्छुतं त्रीण्यहान्यबिभरुस्तेन ॥१२॥

त्रीणि च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्त्र्यहम्भार्यः
प्रैव जायते तान्ब्रुवा अब्रुवन् यूयमजनिद्वं वयम्प्रा जायामहा
इति तं रुद्रेभ्यः प्रायच्छुतं षडहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि
च शतान्यसृजन्त त्रयस्त्रिंशतं च तस्मात्षडहम्भार्यः प्रैव
जायते तानादित्या अब्रुवन् यूयमजनिद्वं वयम् ॥१३॥

प्र जायामहा इति तमादित्येभ्यः प्रायच्छुतं
द्वादशाहान्यबिभरुस्तेन त्रीणि च शतान्यसृजन्त
त्रयस्त्रिंशतं च तस्माद्द्वादशाहम्भार्यः प्रैव जायते
तेनैव ते सहस्रमसृजन्तोखाः सहस्रतमीं य एवमुख्यः
साहस्रं वेद प्र सहस्रम्पशूनाप्नोति ॥१४॥

अग्निवान्पशुमानं सानीति वा अग्निर्धविष्ये मृशेत्प्रजापतिस्त्वा सादयतु तया देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा
सीद् तेन तानादित्या अब्रुवन् यूयमजनिद्वं वयश्चत्वारिंशच्च ॥२॥ [२]

यजुषा वा एषा क्रियते यजुषा पच्यते यजुषा वि मुच्यते
यदुखा सा वा एषैतरहि यातयाम्नी सा न पुनः प्रयुज्येत्याहुरग्ने

युक्ष्वा हि ये तवं युक्ष्वा हि देवहूतमा२ इत्युखायां जुहोति
तेनैवैनाम्पुनः प्र युङ्क्ते तेनायातयाम्नी यो वा अग्निं योग आगते
युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेष्वग्ने॥१५॥

युक्ष्वा हि ये तवं युक्ष्वा हि देवहूतमा२ इत्याहैष
वा अग्नैर्योगस्तेनैवैनं युनक्ति युङ्क्ते युञ्जानेषु ब्रह्मवादिनो
वदन्ति न्यङ्कुःश्वैतव्या(३) उत्ताना(३) इति वयंसां
वा एष प्रतिमया चीयते यदग्निर्यन्त्यंश्च चिनुयात्पृष्टित
एनमाहुतय ऋच्छेयुर्यदुत्तानं न पतितु२ शक्रुयादसुवर्ग्यो-
ऽस्य स्यात्प्राचीनमुत्तानम्॥१६॥

पुरुषशीर्षमुप दधाति मुखत एवैनमाहुतय ऋच्छन्ति
नोत्तानं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति सौर्या जुहोति
चख्बुरेवास्मिन्प्रति दधाति द्विर्जुहोति द्वे हि चख्बुषी
समान्या जुहोति समान२ हि चख्बुः समृद्धौ देवासुराः
संयत्ता आसन्ते वामं वसु सं न्यदधत् तद्देवा वामभृतावृञ्जत्
तद्वामभृतो वामभृत्वं यद्वामभृतमुपदधाति वाममेव तया
वसु यजमानो भ्रातृव्यस्य वृङ्क्ते हिरण्यमूर्ध्नी भवति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिर्वामज्योतिषैवास्य ज्योतिर्वामं वृङ्क्ते

द्वियजुर्भवति प्रतिष्ठित्यै॥१७॥

युञ्जानेष्वग्नें प्राचीनमुत्तानं वामभृतश्चतुर्विंशतिश्च॥३॥ [३]

आपो वरुणस्य पत्न्य आसन्ता अग्निरभ्यध्यायत्ताः
समभवत्तस्य रेतः परापतत्तदियमभवद्यद्वितीयम्परापतत्तदसा-
वभवदियं वै विराडसौ स्वराड्यद्विराजावुपदधातीमे एवोप
धत्ते यद्वा असौ रेतः सिञ्चति तदस्याम्प्रति तिष्ठति तत्प्र
जायते ता ओषधयः॥१८॥

वीरुधो भवन्ति ता अग्निरत्ति य एवं वेद प्रैव जायते-
ऽन्नादो भवति यो रेतस्वी स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामुभे
उप दध्यादिमे एवास्मै समीची रेतः सिञ्चतो यः सिक्तरेताः
स्यात्प्रथमायां तस्य चित्यामन्यामुप दध्यादुत्तमायां- मन्या
रेत एवास्य सिक्तमाभ्यामुभयतः परि गृह्णाति संवत्सरं न
कम्॥१९॥

चन प्रत्यवरोहेन्न हीमे कं चन प्रत्यवरोहतस्तदेनयोर्व्रतं
यो वा अपशीर्षाणमग्निं चिनुतेऽपशीर्षामुष्मिल्लोके भवति
यः सशीर्षाणं चिनुते सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति चित्तिं
जुहोमि मनसा घृतेन यथा देवा इहागमन्वीतिहोत्रा ऋतावृधः

समुद्रस्य वयुनस्य पत्नञ्जुहोमि विश्वकर्मणे विश्वाहामर्त्यं
हविरिति स्वयमातृणामुपधाय जुहोति॥२०॥

एतद्वा अग्नेः शिरः सशीर्षाणमेवाग्निं चिनुते
सशीर्षामुष्मिल्लोके भवति य एवं वेद सुवर्गाय वा एष
लोकाय चीयते यदग्निस्तस्य यदयथापूर्वं क्रियतेऽसुवर्ग्यमस्य
तत्सुवर्ग्योऽग्निश्चितिमुपधायाभि मृशेच्चित्तिमचित्तिं चिनवद्वि
विद्वान्पृष्ठेव वीता वृजिना च मर्तान्नाये च नः स्वपत्याय
देव दिति च रास्वादिति मरुष्येति यथापूर्वमेवैनामुप धत्ते
प्राञ्चमेनं चिनुते सुवर्ग्योऽस्य भवति॥२१॥

ओषधयः कञ्जुहोति स्वपत्यायाष्टादश च॥४॥ [४]

विश्वकर्मा दिशाम्पतिः स नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु
तस्मै नमः प्रजापती रुद्रो वरुणोऽग्निर्दिशाम्पतिः स
नः पशून्पातु सोऽस्मान्पातु तस्मै नम एता वै देवता
एतेषां पशूनामधिपतयस्ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते यः
पशुशीर्षाण्युपदधाति हिरण्येष्टका उप दधात्येताभ्य एव
देवताभ्यो नमस्करोति ब्रह्मवादिनः॥२२॥

वदन्त्यग्नौ ग्राम्यान्पशून् दधाति शुचारण्यानर्पयति

किं तत् उच्छि॑ष॒तीति॑ यद्धि॑रण्येष्ट॒का उप॑दधा॒त्यमृ॑तं
 वै हि॑रण्यम॒मृतै॑नैव॒ ग्राम्ये॑भ्यः प॒शुभ्यो॑ भेष॒जं क॑रोति॒
 नैनान् हि॑नस्ति प्रा॒णो वै प्र॑थ॒मा स्व॑यमातृ॒ण्णा व्या॒नो
 द्वि॒तीया॑पा॒नस्तृ॒तीया॑नु प्रा॒ण्यात्प्र॑थ॒मा स्व॑यमातृ॒ण्णामु॑प॒धाय॑
 प्रा॒णेनै॒व प्रा॒ण स्व॑म॒र्धय॑ति॒ व्य॑न्यात्॥ २३ ॥

द्वि॒तीया॑मु॒प॒धाय॑ व्या॒नेनै॒व व्या॒न स्व॑म॒र्धय॑त्यपा॒न्यात्तृ॒तीया॑मु॒प॒
 सम॑र्धय॒त्यथो॑ प्रा॒णैरे॒वैव॑ स्व॒मि॒न्द्रे भूर्भुवः॑ सुव॒रिति॑
 स्वय॑मातृ॒ण्णा उप॑ दधा॒तीमे॒ वै लो॒काः स्व॑यमातृ॒ण्णा ए॒ताभिः॑
 खलु॑ वै व्या॒हृती॑भिः प्रजा॑प॒तिः प्रा॒जाय॑त यदे॒ताभिर्व्या॑हृतीभिः
 स्वय॑मातृ॒ण्णा उप॑दधा॒तीमा॒ने॒व लो॒कानु॑प॒धायै॑षु॥ २४ ॥

लो॒केष्वधि॑ प्र जा॑यते प्रा॒णाय॑ व्या॒नाया॑पा॒नाय॑ वा॒चे त्वा
 च॒ख्षुषे॑ त्वा॒ तया॑ दे॒वत॑याङ्गि॒रस्व॑द्भु॒वा सी॑दा॒ग्निना॑ वै दे॒वाः
 सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑जिगा॒ स्व॒न्तेन॑ पति॑तुं नाश॑कृ॒वन्त ए॒ताश्च॑त॒स्रः
 स्वय॑मातृ॒ण्णा अ॑पश्य॒न्ता दि॒ख्मूपा॑दधत् तेन॑ स॒र्वत॑श्च॒ख्षुषा
 सु॒वर्गं॑ लो॒कमा॑य॒न्यच्च॑त॒स्रः स्वय॑मातृ॒ण्णा दि॒ख्मूप॑दधा॒ति
 स॒र्वत॑श्च॒ख्षुषै॒व तद॑ग्निना॒ यज॑मानः सु॒वर्गं॑ लो॒कमे॑ति॥ २५ ॥

अग्र आ याहि वीतय इत्याहाह्वतैवैनमग्निं दूतं वृणीमह
 इत्याह हूत्वैवैनं वृणीतेऽग्निनाग्निः समिध्यत इत्याह समिन्द
 एवैनमग्निर्वृत्राणि जङ्घनदित्याह समिद्ध एवास्मिन्निन्द्रियं
 दधात्यग्नेः स्तोमम्मनामह इत्याह मनुत एवैनमेतानि वा
 अहाः रूपाणि॥ २६॥

अन्वहमेवैनं चिनुतेऽवाहाः रूपाणि रुन्दे ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्मात्सत्याद्यातयाम्नीरन्या इष्टका अयातयाम्नी
 लोकम्पृणेत्यैन्द्राग्नी हि बार्हस्पत्येति ब्रूयादिन्द्राग्नी
 च हि देवानाम्बृहस्पतिश्चायातयामानोऽनुचरवती
 भवत्यजामित्वायानुष्टुभानुं चरत्यात्मा वै लोकम्पृणा
 प्राणोऽनुष्टुप्तस्मात्प्राणः सर्वाण्यङ्गान्यनुं चरति ता अस्य
 सूददोहसः॥ २७॥

इत्याह तस्मात्पुरुषिपुरुषि रसः सोमः श्रीणन्ति
 पृश्नय इत्याहान्नं वै पृश्नयन्नमेवाव रुन्देऽर्को वा
 अग्निरर्कोऽन्नमन्नमेवाव रुन्दे जन्म देवानां विशस्त्रिष्वा
 रोचने दिव इत्याहेमानेवास्मै लोकाऽयोतिष्मतः करोति
 यो वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठां वेद प्रत्येव तिष्ठति तया

देवतयाङ्गिरस्वद्ध्रुवा सीदेत्याहैषा वा इष्टकानाम्प्रतिष्ठा य
एवं वेद प्रत्येव तिष्ठति॥२८॥

रूपाणि सूददोहसस्तया षोडश च॥६॥ [६]

सुवर्गाय वा एष लोकाय चीयते यदग्निर्वज्रं एकादशिनी
यदग्नावेकादशिनीमिनुयाद्वज्रेणैव सुवर्गालोका-
दन्तर्दध्याद्यन्न मिनुयात्स्वरुभिः पशून्यर्धयेदेकयूपमिमिनोति
नैनं वज्रेण सुवर्गालोकादन्तर्दधाति न स्वरुभिः
पशून्यर्धयति वि वा एष इन्द्रियेण वीर्येणर्ध्यते यो-
ऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामत्यैन्द्रिया॥२९॥

ऋचाक्रमणम्प्रतीष्टकामुप दध्यान्नेन्द्रियेण वीर्येण व्यृध्यते
रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्य तिस्रः शरव्याः प्रतीची
तिरश्च्यनूची ताभ्यो वा एष आ वृश्च्यते योऽग्निं चिनुते-
ऽग्निं चित्वा तिसृधन्वमयाचितम्ब्राह्मणाय दद्यात्ताभ्य एव
नमस्करोत्यथो ताभ्य एवात्मानं निष्क्रीणीते यत्ते रुद्र
पुरः॥३०॥

धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र संवत्सरेण
नमस्करोमि यत्ते रुद्र दखिणा धनुस्तद्वातो अनु वातु

ते तस्मै ते रुद्र परिवथ्सरेण नमस्करोमि यत्ते रुद्र
पश्चाद्धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्रेदावथ्सरेण
नमस्करोमि यत्ते रुद्रोत्तराद्धनुस्तत्॥ ३१॥

वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्रेदुवथ्सरेण नमस्करोमि
यत्ते रुद्रोपरि धनुस्तद्वातो अनु वातु ते तस्मै ते रुद्र
वथ्सरेण नमस्करोमि रुद्रो वा एष यदग्निः स यथा
व्याघ्रः क्रुद्धस्तिष्ठत्येवं वा एष एतर्हि संचितमेतैरुप तिष्ठते
नमस्कारैरेवैनं शमयति येऽग्नयः॥ ३२॥

पुरीष्याः प्रविष्टाः पृथिवीमनु। तेषां त्वमस्युत्तमः प्र
णो जीवातवे सुवा। आपं त्वाग्ने मनसापं त्वाग्ने तपसापं
त्वाग्ने दीर्घयापं त्वाग्ने उपसद्भिरापं त्वाग्ने सुत्ययापं त्वाग्ने
दख्णिणाभिरापं त्वाग्नेऽवभृथेनापं त्वाग्ने वशयापं त्वाग्ने
स्वगाकारेणेत्याहैषा वा अग्नेराप्तिस्तयैवैनमाप्नोति॥ ३३॥

ऐन्द्रिया पुर उत्तराद्धनुस्तदग्नयं आहाष्टौ च॥७॥ [७]

गायत्रेण पुरस्तादुपं तिष्ठते प्राणमेवास्मिन्दधाति
बृहद्रथन्तराभ्यां पृष्ठावोजं एवास्मिन्दधात्यृतुस्थायज्ञायज्ञियेन
पुच्छंमृतुष्वेव प्रति तिष्ठति पृष्ठैरुपं तिष्ठते तेजो वै

पृष्ठानि तेजं एवास्मिन्दधाति प्रजापतिरग्निमसृजत सोऽ-
 ऽस्मात्सृष्टः पराङ्मत्तं वारवन्तीयेनावारयत तद्वारवन्तीयस्य
 वारवन्तीयत्वः श्यैतेन श्येती अकुरुत तच्छैतस्य
 श्यैतत्वम् ॥ ३४ ॥

यद्वारवन्तीयेनोपतिष्ठते वारयत एवैनः श्यैतेन श्येती
 कुरुते प्रजापतेरहृदयेनापि पृष्वम्प्रत्युप तिष्ठते प्रेमाणमेवास्य
 गच्छति प्राच्यां त्वा दिशा सादयामि गायत्रेण छन्दसाग्निना
 देवतयाग्नेः शीर्ष्णाग्नेः शिर उप दधामि दखिणया त्वा
 दिशा सादयामि त्रैष्टुभेन छन्दसेन्द्रेण देवतयाग्नेः पृष्वेणाग्नेः
 पृष्वमुप दधामि प्रतीच्यां त्वा दिशा सादयामि ॥ ३५ ॥

जागतेन छन्दसा सवित्रा देवतयाग्नेः पुच्छेनाग्नेः
 पुच्छमुप दधाम्युदीच्या त्वा दिशा सादयाम्यानुष्टुभेन
 छन्दसा मित्रावरुणाभ्यां देवतयाग्नेः पृष्वेणाग्नेः पृष्वमुप
 दधाम्यूर्ध्वयां त्वा दिशा सादयामि पाङ्केन छन्दसा
 बृहस्पतिना देवतयाग्नेः पृष्ठेनाग्नेः पृष्ठमुप दधामि यो वा
 अपात्मानमग्निं चिनुतेऽपात्मा मुष्मिल्लोके भवति यः सात्मानं
 चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके भवत्यात्मेष्टका उप दधात्येष वा
 अग्नेरात्मा सात्मानमेवाग्निं चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके भवति

य एवं वेद॥३६॥

श्यैतत्वं प्रतीच्यां त्वा दिशा सादयामि यः सात्मानश्चिनुते द्वाविंशतिश्च॥८॥—[८]

अग्रं उदधे या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यास्ते
नमस्तस्यास्त उप जीवन्तो भूयास्माग्रे दुध गह्य किंशिल
वन्य या त इषुर्युवा नाम तया नो मृड तस्यास्ते नमस्तस्यास्त
उप जीवन्तो भूयास्म पञ्च वा एतेऽग्नयो यच्चितय उदधिरेव
नाम प्रथमो दुधः॥३७॥

द्वितीयो गह्यस्तृतीयः किंशिलश्चतुर्थो वन्यः पञ्चमस्तेभ्यो
यदाहुतीर्न जुहुयादध्वर्युं च यजमानं च प्र दहेयुर्यदेता
आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनच्छमयति नार्तिमाच्छत्यध्वर्युर्न
यजमानो वाङ्म आसन्नसोः प्राणोऽक्ष्योश्चख्युः कर्णयोः
श्रोत्रम्बाहुवोर्बलमूरुवोरोजोऽरिष्टा विश्वान्यङ्गानि तनूः॥३८॥

तनुवा मे सह नमस्ते अस्तु मा मां हिंसीरप वा
एतस्मात्प्राणाः कामन्ति योऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामन्ति वाङ्म
आसन्नसोः प्राण इत्याह प्राणानेवात्मन्धत्ते यो रुद्रो अग्नौ यो
अप्सु य ओषधीषु यो रुद्रो विश्वा भुवनाविवेश तस्मै रुद्राय
नमो अस्त्वाहुतिभागा वा अन्ये रुद्रा हविर्भागाः॥३९॥

अन्ये शतरुद्रीयं हुत्वा गावीधुकं चरुमेतेन यजुषा
 चरमायामिष्टकायां नि दध्याद्वागधेयैर्नैवेनं शमयति
 तस्य त्वै शतरुद्रीयं हुतमित्याहुर्यस्यैतदग्नौ क्रियत इति
 वसवस्त्वा रुद्रेः पुरस्तात्पान्तु पितरस्त्वा यमराजानः
 पितृभिर्दरिष्विणतः पान्त्वादित्यास्त्वा विश्वैर्देवैः पश्चात्पान्तु
 द्युतानस्त्वा मारुतो मरुद्भिरुत्तरतः पातु ॥ ४० ॥

देवास्त्वेन्द्रज्येष्ठा वरुणराजानोऽधस्ताच्चोपरिष्ठाच्च पान्तु
 न वा एतेन पूतो न मेध्यो न प्रोर्षितो यदेनमतः
 प्राचीनम्प्रोर्षति यत्संचितमाज्येन प्रोर्षति तेन पूतस्तेन
 मेध्यस्तेन प्रोर्षितः ॥ ४१ ॥

दुध्रस्तनूरहविर्भागाः पातु द्वात्रिंशच्च ॥ १ ॥ [९]

समीची नामासि प्राची दिक्तस्यास्तेऽग्निरधिपतिरसितो
 ररिषिता यश्चाधिपतिर्यश्च गोप्ता ताभ्यां नमस्तौ नो मृडयतान्ते
 यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वां जम्भे दधाम्योजस्विनी नामासि
 दरिष्विणा दिक्तस्यास्त इन्द्रोऽधिपतिः पृदाकुः प्राची नामासि
 प्रतीची दिक्तस्यास्ते ॥ ४२ ॥

सोमोऽधिपतिः स्वजोऽवस्थावा नामास्युदीची

दिक्तस्या॑स्ते वरु॑णोऽधि॑पतिस्ति॒रश्च॑राजि॒रधि॑पत्नी॒ नामा॑सि
 बृ॒हती॑ दिक्तस्या॑स्ते बृ॒हस्पति॑रधि॑पतिः श्वि॒त्रो व॒शिनी॑
 नामा॑सी॒यं दिक्तस्या॑स्ते य॒मोऽधि॑पतिः क॒ल्माष॑ग्रीवो
 रखि॒ता यश्चाधि॑पतिर्यश्च॑ गो॒प्ता ताभ्यां॑ नम॒स्तौ नो॑
 मृडय॑तान्ते यं द्वि॒ष्मो यश्च॑॥४३॥

नो॒ द्वेष्टि॒ तं वां॒ जम्भे॑ दधाम्ये॒ता वै दे॒वता॑ अ॒ग्निं चि॒तः
 र॒खन्ति॒ ताभ्यो॑ यदाहु॑तीर्न जु॒हुयाद॑ध्व॒र्युं च॒ यज॑मानं
 च ध्याये॒र्युदे॒ता आहु॑तीर्जु॒होति॑ भाग॒धेये॑नै॒वैना॑ञ्छमयति
 नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑ध्व॒र्युर्न यज॑मानो हे॒तयो॒ नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः
 पुरो॑ गृ॒हा अ॒ग्निर्व॒ इष॑वः सलि॒लो निलि॑म्पा नाम॑॥४४॥

स्थ॒ तेषां॑ वो दखि॒ष्णा गृ॒हाः पि॒तरौ॑ व॒ इष॑वः सग॑रो
 व॒ज्रिणो॑ नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ वः प॒श्चाद्गृ॒हाः स्वप्नो॑ व॒ इष॑वो ग॒ह्वरो॑-
 ऽव॒स्थावा॑नो नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ व॒ उत्त॑राद्गृ॒हा आपो॑ व॒ इष॑वः
 समु॒द्रोऽधि॑पतयो॒ नाम॑ स्थ॒ तेषां॑ व॒ उप॑रि॒ गृ॒हा व॒र्षं व॒ इष॑वो-
 ऽव॒स्वान्क्र॑व्या नाम॑ स्थ॒ पार्थि॑वास्तेषां॑ व॒ इह॑ गृ॒हाः॥४५॥

अन्नं॑ व॒ इष॑वो निमि॒षो वा॑तना॒मन्तेभ्यो॑ वो नम॒स्ते नो॑

मृडयत् ते यं द्विष्मो यश्च नो द्वेष्टि तं वो जम्भे दधामि हुतादो
 वा अन्ये देवा अहुतादोऽन्ये तानग्निचिदेवोभयान्प्रीणाति
 दध्ना मधुमिश्रेणैता आहुतीर्जुहोति भागधेयेनैवैनान्प्रीणात्यथो
 खल्वाहुरिष्टका वै देवा अहुताद् इति॥४६॥

अनुपरिक्रामं जुहोत्यपरिवर्गमेवैनान्प्रीणातीमः
 स्तनमूर्जस्वन्तं धयापाम्प्रप्यातमग्रे सरिरस्य मध्ये।
 उत्सं जुषस्व मधुमन्तमूर्वं समुद्रियः सदनमा विशस्व। यो
 वा अग्निम्प्रयुज्य न विमुञ्चति यथाश्वो युक्तोऽविमुच्यमानः
 रब्धुर्धन्यपराभवत्येवमस्याग्निः परा भवति तम्पराभवन्तं
 यजमानोऽनु परा भवति सोऽग्निं चित्वा लूख्यः॥४७॥

भवतीमः स्तनमूर्जस्वन्तं धयापामित्याज्यस्य पूर्णाः
 स्रुचं जुहोत्येष वा अग्नेर्विमोको विमुच्यैवास्मा अन्नमपि
 दधाति तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च न सुधायः ह वै वाजी
 सुहितो दधातीत्यग्निर्वाव वाजी तमेव तत्प्रीणाति स
 एनम्प्रीतः प्रीणाति वसीयान्भवति॥४८॥

वसीयान्भवति॥10॥ [१०]

इन्द्राय॑ राज्ञे॑ सू॒करो॑ वरु॒णाय॑ राज्ञे॑ कृ॒ष्णो॑ य॒माय॑ राज्ञे॑
ऋ॒श्यं॑ ऋष॒भाय॑ राज्ञे॑ ग॒वयः॑ शार्दू॒लाय॑ राज्ञे॑ गौ॒रः पु॑रुषरा॒जाय॑
म॒र्कटः॑ खिप्र॒श्येन॑स्य॒ वर्ति॑का नील॒ङ्गोः क्रि॑मिः सोम॑स्य॒ राज्ञे॑
कुलु॒ङ्गः सिन्धोः॑ शि॒श्शु॒मारो॑ हिम॒वतो॑ ह॒स्ती॥४९॥

इन्द्रायाष्टाविंशतिः॥11॥ [११]

म॒युः प्रा॑जाप॒त्य ऊ॒लो ह॒ली॑क्ष्णो वृष॒द॒श्शस्ते॑ धा॒तुः
सर॑स्वत्यै॒ शारिः॑ श्ये॒ता पु॑रुष॒वाग्सर॑स्वते॒ शु॒कः श्ये॑तः
पु॑रुष॒वागा॑र॒ण्योऽजो॑ न॒कुलः॑ श॒का ते॑ पौ॒ष्णा वा॒चे
क्रौ॒ञ्चः॥५०॥

मयुस्रयोविंशतिः॥12॥ [१२]

अ॒पां न॒त्रे ज॒षो ना॒क्रो म॒करः॑ कुली॒कय॑स्तेऽकू॒पार॑स्य
वा॒चे पै॒ङ्गरा॑जो भ॒गाय॑ कु॒षीत॑क आ॒ती वा॑ह॒सो दर्वि॑दा॒ ते
वा॒य॒व्या दि॒ग्भ्यश्च॑क्रवा॒कः॥५१॥

अपामेकान्नविंशतिः॥13॥ [१३]

ब॒ला॒याज॑गर आ॒खुः सृ॑ज॒या श॒यण॑ड॒कस्ते॑ मै॒त्रा मृ॒त्यवे॑-
ऽसि॒तो म॒न्यवे॑ स्व॒जः कु॑म्भी॒नसः॑ पु॒ष्कर॑सा॒दो लो॑हि॒ताहि॑स्ते

त्वाष्ट्राः प्रतिश्रुत्कायै वाहसः॥५२॥

[१४]

पुरुषमृगश्चन्द्रमसे गोधा कालका दारवाघाटस्ते
वनस्पतीनामेण्यहे कृष्णो रात्रियै पिकः क्ष्विङ्गा नीलशीर्ष्णी
तैर्यम्णे धातुः कत्कटः॥५३॥

[१५]

सौरी बलाकश्यो मयूरः श्येनस्ते गन्धर्वाणां वसूनां
कपिञ्जलो रुद्राणां तित्तिरी रोहितकुण्डुणाचीं गोलत्तिका ता
अप्सरसामरण्याय सृमरः॥५४॥

[१६]

पृषतो वैश्वदेवः पित्वो न्यङ्कुः कशस्तेऽनुमत्या अन्यवापो-
ऽर्धमासानाम्मासां कश्यपः क्वयिः कुटरुर्दात्यौहस्ते
सिनीवाल्यै बृहस्पतये शित्पुटः॥५॥

[१७]

शका भौमी पात्रः कशो मान्थीलवस्ते पितृणामृतूनां
जहंका संवत्सराय लोपा कपोत उलूकः शशस्ते नैर्ऋताः

कृक॒वाकुः सावि॒त्रः॥५६॥

बला॑य पुरुष॑मृगः सौरी॑ पृष॑तः शका॑ष्टाद॑शाष्टाद॑श॥14-18॥ _____[१८]

रुरु॑ रौ॒द्रः कृ॒कला॒सः श॒कुनिः पिप्प॑का॒ ते श॑र॒व्यायै॑ हरि॒णो
मा॑रु॒तो ब्र॒ह्मणे॑ शा॒र्गस्तर॑ख्युः कृ॒ष्णः श्वा च॑तु॒रख्यो॑ गर्द॒भस्त
इ॒तरज॒नाना॑म॒ग्नये॑ धू॒ङ्गा॥५७॥

रुरु॑र्वि॒शतिः॥19॥ _____[१९]

अ॒ल॒ज आ॑न्तरि॒ख्य उ॒द्रो म॒द्गुः प्ल॒वस्ते॑ऽपामदि॒त्यै
ह॒स॒साचि॑रिन्द्रा॒ण्यै की॒र्शा गृ॒ध्रः शि॒ति॒क॒ख्यी वा॑र्धा॒ण॒सस्ते
दि॒व्या द्या॑वापृथि॒व्या श्वा॒वित्॥५८॥

_____ [२०]

सु॒प॒र्णः पा॑र्जन्यो ह॒सो वृ॒को वृष॑द॒शस्त॑ ऐ॒न्द्रा
अ॒पामु॒द्रोऽर्य॑म्णे लो॒पा॒शः सि॒हो न॑कु॒लो व्या॒घ्रस्ते॑ म॒हेन्द्रा॑य
का॒माय॑ पर॒स्वान्॥५९॥

अ॒ल॒जः सु॒पर्णो॑ऽष्टाद॑शाष्टाद॑श॥21॥ _____[२१]

आ॒ग्ने॒यः कृ॒ष्णा॒ग्नीवः॑ सा॒रस्व॑ती मे॒षी ब॒भ्रुः सौ॒म्यः पौ॒ष्णः
श्या॒मः शि॑ति॒पृ॒ष्ठो बा॑र्हस्प॒त्यः शिल्पो॑ वै॒श्वदे॑व ऐ॒न्द्रोऽरु॑णो
मा॑रु॒तः क॒ल्माष॑ ऐ॒न्द्रा॒ग्नः स॒हितो॑ऽधो॒रामः॑ सावि॒त्रो वा॑रु॒णः

पेत्वः॥६०॥

अग्नेयो द्वाविंशतिः॥२२॥ [२२]

अश्वस्तूपरो गोमृगस्ते प्राजापत्या आग्नेयौ कृष्णग्रीवौ
त्वाष्ट्रौ लोमशसक्थौ शितिपृष्ठौ बार्हस्पत्यौ धात्रे पृषोदरः
सौर्यो बलरूपः पेत्वः॥६१॥

अश्वषोडशः॥२३॥ [२३]

अग्नयेऽनीकवते रोहिताञ्जिरनुद्वानधोरांमौ सावित्रौ पौष्णौ
रजतनाभी वैश्वदेवौ पिशंगौ तूपरौ मारुतः कल्माष
आग्नेयः कृष्णोऽजः सारस्वती मेधी वारुणः कृष्ण
एकशितिपात्पेत्वः॥६२॥

अग्नयेऽनीकवते द्वाविंशतिः॥२४॥ [२४]

हिरण्यवर्णा अपां ग्रहान्भूतेष्टकाः सज्जः स वथ्सरं प्रजापतिः स रघुरपविरग्नेर्वै दीर्घया
सुवर्गाय तं यन्न सूर्ये प्रजापतिरऋतुभी रोहितः पृश्निः शितिबाहुर्नृतः कर्णाः शुण्ठा
इन्द्रायादित्यै सौम्या वारुणाः सोमायैकादश पिशङ्गास्त्रयोविंशतिः॥२३॥ हिरण्यवर्णा भूतेष्टकाश्छन्दो
यत्कनीयाः सन्निवृद्धाग्निर्वारुणाश्चतुःपञ्चाशत्॥५४॥ हिरण्यवर्णा निर्वरूपः॥ [२५]

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

हिरण्यवर्णाः शुचयः पावका यासु जातः कश्यपो
 यास्विन्द्रः। अग्निं या गर्भं दधिरे विरूपास्ता न आपः शङ्
 स्योना भवन्तु। यासां राजा वरुणो याति मध्ये सत्यानृते
 अवपश्यञ्जनानाम्। मधुश्चुतः शुचयो याः पावकास्ता न
 आपः शङ् स्योना भवन्तु। यासां देवा दिवि कृण्वन्ति भूखं
 या अन्तरिख्ये बहुधा भवन्ति। याः पृथिवीम्पर्यसोन्दन्ति॥१॥

शुक्रास्ता न आपः शङ् स्योना भवन्तु। शिवेन मा
 चख्षुषा पश्यतापः शिवया तनुवोप स्पृशत त्वचम्मे। सर्वां
 अग्नीं रप्सुषदो हुवे वो मयि वर्चो बलमोजो नि धत्त।
 यद्ददः सम्प्रयतीरहावनदता हुते। तस्मादा नद्यो नाम स्थ
 ता वो नामानि सिन्धवः। यत्प्रेषिता वरुणेन ताः शीभं
 समवल्गता॥२॥

तदाप्रोदिन्द्रो वो यतीस्तस्मादापो अनु स्थन।
 अपकामं स्यन्दमाना अवीवरत वो हिकम्। इन्द्रो
 वः शक्तिभिर्देवीस्तस्माद्वार्णाम वो हितम्। एको देवो

अप्यतिष्ठथ्स्यन्दमाना यथावशम्। उदानिषुर्महीरिति
तस्मादुदकमुच्यते। आपो भद्रा घृतमिदापं आसुरग्रीषोमौ
बिभ्रत्याप इत्ताः। तीव्रो रसो मधुपृचाम्॥३॥

अरंगम आ मां प्राणेन सह वर्चसा गन्। आदित्यश्याम्युत
वां शृणोम्या मा घोषो गच्छति वाङ् आसाम्। मन्ये भेजानो
अमृतस्य तर्हि हिरण्यवर्णा अतृपं यदा वः। आपो हि ष्ठा
मयोभुवस्ता न ऊर्जे दधातन। महे रणाय चख्यसे। यो वः
शिवतमो रसस्तस्य भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा
अरं गमाम वो यस्य खयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः।
दिवि श्रयस्वान्तरिख्ये यतस्व पृथिव्या सम्भवं ब्रह्मवर्चसमसि
ब्रह्मवर्चसाय त्वा॥४॥

उन्दन्ति समवल्गात मधुपृचांमातरो द्वाविंशतिश्च॥१॥ [१]

अपां ग्रहांगृह्णात्येतद्वाव राजसूयं यदेते ग्रहांः सवो-
ऽग्निर्वरुणसवो राजसूयमग्निसवश्चित्यस्ताभ्यामेव सूयतेऽथो
उभावेव लोकावभि जयति यश्च राजसूयेनेजानस्य
यश्चाग्निचित आपो भवन्त्यापो वा अग्नेर्भ्रातृव्या यदपो-
ऽग्नेर्यस्तादुपदधाति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य

भ्रातृव्यो भवत्यमृतम्॥५॥

वा आपस्तस्मादद्भिरवतान्तमभि षिञ्चन्ति नार्तिमार्च्छति
सर्वमायुरेति यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेदान्नं वा
आपः पशव आपोऽन्नम्पशवोऽन्नादः पशुमान्भवति यस्यैता
उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद द्वादश भवन्ति द्वादश मासाः
संवत्सरः संवत्सरेणैवास्मै॥६॥

अन्नमव रुद्धे पात्राणि भवन्ति पात्रे वा अन्नमद्यते
सयोन्येवान्नमव रुद्ध आ द्वादशात्पुरुषादन्नमत्यथो पात्रान्न
छिद्यते यस्यैता उपधीयन्ते य उ चैना एवं वेद कुम्भाश्च
कुम्भीश्च मिथुनानि भवन्ति मिथुनस्य प्रजात्यै प्र प्रजया
पशुभिर्मिथुनैर्जायते यस्यैता उपधीयन्ते य उ॥७॥

चैना एवं वेद शुक्वा अग्निः सोऽध्वर्यु यजमानम्प्रजाः
शुचार्पयति यदप उपदधाति शुचमेवास्य शमयति
नार्तिमार्च्छत्यध्वर्युर्न यजमानः शाम्यन्ति प्रजा यत्रैता
उपधीयन्तेऽपां वा एतानि हृदयानि यदेता आपो यदेता
अप उपदधाति दिव्याभिरेवैनाः स९ सृजति वर्षुकः
पर्जन्यः॥८॥

भ॒व॒ति॒ यो॒ वा॒ ए॒ता॒सा॒मा॒य॒त॒नं॒ क्लृ॒प्तिं॒ वेदा॒य॒त॒न॒वा॒न्भ॒व॒ति॒
क॒ल्प॒ते॒ऽस्मा॒ अनु॒सी॒त॒मु॒प॒ द॒धा॒त्ये॒त॒द्वा॒ आ॒सा॒मा॒य॒त॒न॒मे॒षा॒
क्लृ॒प्ति॒र्य॒ एवं॒ वेदा॒य॒त॒न॒वा॒न्भ॒व॒ति॒ क॒ल्प॒ते॒ऽस्मै॒ द्व॒न्द्व॒म॒न्या॒ उप॑
द॒धा॒ति॒ च॒त॒स्रो॒ मध्ये॒ धृ॒त्या॒ अ॒न्नं॒ वा॒ इष्ट॑का ए॒तत्ख॒लु॒ वै
सा॒ख्या॒द॒न्नं॒ य॒देष॒ च॒रु॒र्य॒दे॒तं॒ च॒रु॒मु॒प॒द॒धा॒ति॒ सा॒ख्या॒त्॥१॥

ए॒वा॒स्मा॒ अ॒न्न॒म॒वं॒ रु॒द्धे॒ मध्य॑त॒ उप॑ द॒धा॒ति॒ मध्य॑त॒ ए॒वा॒स्मा॒
अ॒न्नं॒ द॒धा॒ति॒ तस्मा॑न्मध्य॒तो॒ऽन्न॑म॒द्य॒ते॒ बा॒र्ह॒स्प॒त्यो॒ भ॒व॒ति॒ ब्र॒ह्म॒
वै दे॒वा॒ना॒म्बृ॒ह॒स्प॒ति॒र्ब्र॒ह्म॑णै॒वा॒स्मा॒ अ॒न्न॒म॒वं॒ रु॒द्धे॒ ब्र॒ह्म॑व॒र्च॒स॒म॒सि॒
ब्र॒ह्म॑व॒र्च॒सा॒य॒ त्वे॒त्या॒ह॒ ते॒ज॒स्वी॒ ब्र॒ह्म॑व॒र्च॒सी॒ भ॒व॒ति॒ य॒स्यै॒ष
उ॒प॒धी॒य॒ते॒ य॒ उ॒ चै॒न॒मे॒वं॒ वेद॑॥१०॥

अ॒मृत॑म॒स्मै॒ जा॒य॒ते॒ य॒स्यै॒ता॒ उ॒प॒धी॒य॒न्ते॒ य॒ उ॒ पु॒र्जन्यं॒ उ॒प॒द॒धा॒ति॒
सा॒ख्या॒त्स॒प्त॒च॒त्वारि॑५श॒च्च॑॥२॥

[२]

भू॒ते॒ष्ट॒का॒ उप॑ द॒धा॒त्य॒त्रा॑न्न॒ वै मृ॒त्यु॒र्जा॒य॒ते॒ य॒त्र॒य॒त्रै॒व
मृ॒त्यु॒र्जा॒य॒ते॒ त॒त॑ ए॒वै॒न॒म॒वं॒ य॒ज॒ते॒ तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒त्स॒र्व॒मा॒यु॒रे॒ति॒
स॒र्वे॒ ह्य॑स्य॒ मृ॒त्य॒वो॒ऽवे॑ष्टा॒स्तस्मा॑द॒ग्नि॒चि॒न्ना॒भि॒च॑रि॒त॒वै
प्र॒त्य॒गे॒न॒म॒भि॒चा॒रः॒ स्तृ॑णु॒ते॒ सू॒य॒ते॒ वा॒ ए॒ष॒ यो॑ऽग्निं॒ चि॑नु॒ते॒
दे॒व॒सु॒वा॒मे॒ता॒नि॒ ह॒वी॑५षि॒ भ॒व॒न्त्ये॒ता॒व॒न्तो॒ वै दे॒वा॒ना॑५

स॒वास्त ए॒व॥११॥

अ॒स्मै स॒वान्प्र यच्छ॑न्ति॒ त ए॑न॒ः सु॒वन्ते स॒वो-
ऽग्निर्व॑रुणस॒वो रा॑ज॒सूय॑म्ब्रह्मस॒वश्चित्यो॑ दे॒वस्य॑ त्वा स॒वितुः॑
प्र॑स॒व इत्या॑ह स॒वितृ॑प्र॒सूत ए॒वैन॒म्ब्रह्म॑णा दे॒वता॑भि॒रभि
षि॑ञ्च॒त्यन्न॑स्यान्नस्या॒भि षि॑ञ्च॒त्यन्न॑स्यान्नस्या॒वरु॑द्धौ पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यञ्च॑
षि॑ञ्चति पु॒रस्ता॑द्धि प्र॒तीची॑न॒मन्न॑म॒द्यते॑ शी॒र्षतो॑ऽभि षि॑ञ्चति
शी॒र्षतो॑ ह्यन्न॑म॒द्यत् आ॑ मु॒खाद॑न्वव॑स्रावयति॥१२॥

मु॒ख॒त ए॒वास्मा॑ अ॒न्नाद्यं॑ दधात्य॒ग्नेस्त्वा॑ सा॒म्राज्ये॑ना॒भि
षि॑ञ्चा॒मीत्या॑हैष वा अ॒ग्नेः स॒वस्तेनै॒वैन॑म॒भि षि॑ञ्चति॒
बृ॒ह॒स्पते॑स्त्वा॒ सा॒म्राज्ये॑ना॒भि षि॑ञ्चा॒मीत्या॑ह ब्रह्म
वै दे॒वाना॑म्बृ॒ह॒स्पति॑र्ब्रह्म॑णै॒वैन॑म॒भि षि॑ञ्च॒तीन्द्र॑स्य त्वा
सा॒म्राज्ये॑ना॒भि षि॑ञ्चा॒मीत्या॑हेन्द्रि॒यमे॒वास्मि॑न्नुप॒रि॑ष्टाद॒धात्ये॒तत्॥१३॥

वै रा॑ज॒सूय॑स्य रू॒पं य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नु॒त उ॒भावे॒व
लो॒काव॑भि ज॑यति॒ यश्च॑ रा॒ज॒सूये॑नेजा॒नस्य॑ यश्चा॒ग्निचि॑त्
इन्द्र॑स्य सुषु॒वाण॑स्य॒ दश॑धेन्द्रि॒यं वी॒र्य॑म्परा॑प॒तत्तद्दे॒वाः
सौ॒त्राम॑ण्या स॒म॒भर॑न्त्सूय॑ते वा ए॒ष यो॑ऽग्निं चि॑नु॒तेऽग्निं चि॑त्वा

सौत्रामण्या यजेतेन्द्रियमेव वीर्यं सम्भृत्यात्मन्धत्ते ॥ १४ ॥

त एवान्ववस्त्रावयत्येतदुष्टाचत्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

सजूरब्दोऽयावभिः सजूरूषा अरुणीभिः सजूः सूर्य
एतशेन सजोषावश्विना दसौभिः सजूरग्निर्वैश्वानर
इडाभिर्घृतेन स्वाहा संवत्सरो वा अब्दो मासा अयावा
उषा अरुणी सूर्य एतश इमे अश्विना संवत्सरोऽग्निर्वैश्वानरः
पशव इडा पशवो घृतं संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
संवत्सरेणैवास्मै पशून्प्र जनयति दर्भस्तम्बे जुहोति
यत् ॥ १५ ॥

वा अस्या अमृतं यद्वीर्यं तद्दर्भास्तस्मिञ्जुहोति प्रैव
जायतेऽन्नादो भवति यस्यैवं जुह्वत्येता वै देवता
अग्नेः पुरस्ताद्वागास्ता एव प्रीणात्यथो चरख्युरेवाग्नेः
पुरस्तात्प्रति दधात्यनन्धो भवति य एवं वेदापो वा
इदमग्ने सलिलमासीत्स प्रजापतिः पुष्करपर्णे वातो
भूतोऽलेलायत्सः ॥ १६ ॥

प्रतिष्ठां नाविन्दत स एतदपां कुलायमपश्यत्तस्मिन्त्रग्निमचिनु
तदियमभवत्ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्याम्पुरस्तादुपा-

दधा॒त्तच्छि॒रोऽभ॒व॒त्सा प्रा॒ची दि॒ग्यां द॑खि॒णत॒ उ॒पाद॑धा॒त्स
द॒खि॒णः प॒र॒ख्योऽभ॒व॒त्सा द॑खि॒णा दि॒ग्याम्प॒श्चादु॒पा॒॒
द॒धा॒त्तत्पु॒च्छंम॒भ॒व॒त्सा प्र॒तीची॒ दि॒ग्यामु॑त्त॒रत॒ उ॒पाद॑धात्॥१७॥

स उत्त॑रः प॒र॒ख्योऽभ॒व॒त्सोदी॑ची॒ दि॒ग्यामु॑परि॒ष्टादु॒पाद॑धा॒त्तत्पृ॒ष्ठ
दि॒गियं॒ वा अ॒ग्निः प॒ञ्चै॑ष्ट॒कस्त॒स्माद्य॒दस्यां॒ खन॑न्त्य॒भीष्ट॑कां
तृ॒न्दन्त्य॒भि शर्करा॑ꣳ सर्वा॒ वा इ॒यं वयो॑भ्यो॒ नक्तं॑ दृ॒शे दी॑प्यते
तस्मा॑दि॒मां वया॑ꣳसि॒ नक्तं॑ ना॒ध्यास॑ते॒ य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं
चि॑नुते प्रत्ये॒व॥१८॥

ति॒ष्ठत्य॒भि दि॒शो ज॑यत्या॒ग्नेयो वै ब्रा॑ह्म॒णस्त॒स्माद्ब्रा॑ह्म॒णाय॒
सर्वा॑सु दि॒क्ष्वर्धु॑कꣳ स्वा॒मे॒व तद्वि॑श॒मन्वे॑त्य॒पां वा अ॒ग्निः
कु॒लाय॑न्त॒स्मादा॒पोऽग्नि॑ꣳ हा॒रु॒काः स्वा॒मे॒व तद्यो॑नि॒म्प्र
वि॑शन्ति॥१९॥

यद॑ले॒लाय॑त्स उत्त॑रत॒ उ॒पाद॑धादे॒व द्वात्रि॑ꣳशच्च॥४॥ [४]

सं॒व॒त्स॒रमु॒ख्यंभृ॑त्वा द्विती॑ये सं॒व॒त्स॒र आ॑ग्ने॒यमृ॑ष्टाक॒पालं॒
निर्व॑पेद॒ैन्द्रमे॑कादशक॒पालं॒ वैश्व॑दे॒वं द्वा॑द॒शक॒पालम्
बा॒र्हस्प॑त्यं च॒रुं वै॑ष्ण॒वं त्रि॑क॒पाल॒न्तृती॑ये सं॒व॒त्स॒रे-
ऽभि॒जिता॑ यजेत॒ यदृ॑ष्टाक॒पालो भ॑वत्य॒ष्टार॑ख्य॒रा गाय॑त्र्या॒ग्नेयं॒

गायत्रिम्प्रातःसवनम् प्रातःसवनमेव तेन दाधार गायत्रं
छन्दो यदेकादशकपालो भवत्येकादशाखरा त्रिष्टुगैन्द्रं
त्रैष्टुभम्माध्यंदिनं सवनंमाध्यंदिनमेव सवनं तेन दाधार
त्रिष्टुभम्॥२०॥

छन्दो यद्वादशकपालो भवति द्वादशाखरा जगती वैश्वदेवं
जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसवनमेव तेन दाधार जगतीं छन्दो
यद्वाहस्पत्यश्चरुर्भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मैव तेन
दाधार यद्वैष्णवस्त्रिकपालो भवति यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञमेव
तेन दाधार यत्तृतीयं संवत्सरंऽभिजिता यजतेऽभिजित्यै
यथ्संवत्सरमुख्यम्बिभर्तीममेव॥२१॥

तेन लोकः स्पृणोति यद्वितीयं संवत्सरंऽग्निं चिनुते-
ऽन्तरिख्यमेव तेन स्पृणोति यत्तृतीयं संवत्सरे यजतेऽमुमेव
तेन लोकः स्पृणोत्येतं वै परं आद्धारः कखीवाः औशिजो
वीतहव्यः श्रायसस्त्रसदस्युः पौरुकुथ्यः प्रजाकामा
अचिन्वत् ततो वै ते सहस्रं सहस्रम्पुत्रानविन्दन्त प्रथते
प्रजयां पशुभिस्ताम्मात्रामाप्नोति यां तेऽगच्छन् य एवं
विद्वानेतमग्निं चिनुते॥२२॥

प्रजापतिरग्निमचिनुत् स ख्युरपविर्भूत्वातिष्ठत्तं देवा
 बिभ्यंतो नोपायन्ते छन्दोभिरात्मानं छादयित्वोपायन्तच्छन्दसां
 छन्दस्त्वम्ब्रह्म वै छन्दांसि ब्रह्मण एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनङ्काष्णीं
 उपानहावुपं मुञ्चते छन्दोभिरेवात्मानं छादयित्वाग्निमुपं
 चरत्यात्मनोऽहिंसायै देवनिधिर्वा एष नि धीयते
 यदग्निः॥ २३॥

अन्ये वा वै निधिमगुप्तं विन्दन्ति न वा प्रति प्र
 जानात्युखामा क्रामत्यात्मानमेवाधिपां कुरुते गुप्त्या
 अथो खल्व्वाहुर्नाक्रम्येति नैर्ऋत्युखा यदाक्रमेन्निर्ऋत्या
 आत्मानमपि दध्यात्तस्मान्नाक्रम्या पुरुषशीर्षमुपं दधाति
 गुप्त्या अथो यथा ब्रूयादेतन्मे गोपायेति तादृगेव तत्॥ २४॥

प्रजापतिर्वा अथर्वाग्निरेव दध्यङ्गार्थर्वणस्तस्येष्टका
 अस्थान्येतं ह वाव तदृषिरभ्यनूवाचेन्द्रो दधीचो
 अस्थभिरिति यदिष्टकाभिरग्निं चिनोति सात्मानमेवाग्निं
 चिनुते सात्मा मुष्मिल्लोके भवति य एवं वेद शरीरं वा
 एतदग्रेर्यच्चित्य आत्मा वैश्वानरो यच्चिते वैश्वानरं जुहोति
 शरीरमेव सःस्कृत्य॥ २५॥

अभ्यारोहति शरीरं वा एतद्यजमानः सङ्स्क्रुते
यदग्निं चिनुते यच्चिते वैश्वानरं जुहोति शरीरमेव
सङ्स्क्रुत्यात्मनाभ्यारोहति तस्मात्तस्य नाव द्यन्ति
जीवन्नेव देवानप्येति वैश्वानर्यर्चा पुरीषमुप दधातीयं वा
अग्निर्वैश्वानरस्तस्यैषा चितिर्यत्पुरीषमग्निमेव वैश्वानरं चिनुत
एषा वा अग्नेः प्रिया तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियामेवास्य तनुवमव
रुन्दे ॥ २६ ॥

अग्निस्तथ्सङ्स्क्रुत्याग्नेर्दशं च ॥ ६ ॥ [६]

अग्नेर्वै दीर्घया देवा विराजमाप्नुवन्ति स्रो रात्रीर्दीर्घितः
स्यात्रिपदा विराड्विराजमाप्नोति षड्रात्रीर्दीर्घितः स्यात्
षड्वा ऋतवः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति
दश रात्रीर्दीर्घितः स्याद्दशांखरा विराड्विराजमाप्नोति
द्वादश रात्रीर्दीर्घितः स्याद्द्वादश मासाः संवत्सरः
संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति त्रयोदश रात्रीर्दीर्घितः
स्यात्त्रयोदश ॥ २७ ॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरो विराड्विराजमाप्नोति पञ्चदश
रात्रीर्दीर्घितः स्यात्पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयो-

ऽर्धमासशः संवत्सर आ॑प्यते संवत्सरो वि॒राड्विराज॑माप्रोति
 सप्तद॑श रात्री॑र्दीर्घि॒तः स्याद्द्वाद॑श मा॒साः पञ्च॑र्तवः स
 संवत्सरः संवत्सरो वि॒राड्विराज॑माप्रोति चतु॑र्विंशति॒ः
 रात्री॑र्दीर्घि॒तः स्याच्चतु॑र्विंशति॒रर्धमा॑साः संवत्सरः संवत्सरो
 वि॒राड्विराज॑माप्रोति त्रि॒ंशत॑ रात्री॑र्दीर्घि॒तः स्यात्॥ २८ ॥

त्रि॒ंशद॑खरा वि॒राड्विराज॑माप्रोति मा॒सं दी॑र्घि॒तः
 स्याद्यो मा॒सः स संवत्सरः संवत्सरो वि॒राड्विराज॑माप्रोति
 चतु॑रो मा॒सो दी॑र्घि॒तः स्याच्चतु॑रो वा ए॒तम्मा॒सो
 वस॑वोऽबिभरु॒स्ते पृ॑थि॒वीमाज॑यन्गाय॒त्रीं छन्दो॑ऽष्टौ
 रु॒द्रास्ते॑ ऽन्तरि॑ख्यमाज॑यन्निष्टु॒भं छन्दो॑ द्वाद॑शादित्यास्ते
 दि॒वमाज॑य॒ञ्जग॑तीं छन्द॒स्ततो॑ वै ते व्या॒वृत्त॑मगच्छ॒ञ्छ्रेष्ठं॑
 दे॒वाना॑म् तस्मा॒द्द्वाद॑श मा॒सो भृ॒त्वाग्निं॑ चि॒न्वीत् द्वाद॑श
 मा॒साः संवत्सरः संवत्सरो॑ऽग्निश्चित्य॑स्तस्या॒होरा॑त्राणीष्ट॑का
 आ॒प्तेष्ट॑कमेनं चिनु॑तेऽथो॑ व्या॒वृत्त॑मे॒व ग॑च्छति॒ श्रेष्ठं॑
 समा॒नाना॑म्॥ २९ ॥

स्यान्नयोंदश त्रिंशत रात्रीर्दीर्घितः स्याद्वै तैऽष्टाविंशतिश्च॥ ७ ॥ ————— [७]

सुव॒र्गाय॑ वा ए॒ष लो॒काय॑ ची॒यते॑ यद॒ग्नि॑स्तं

यन्नान्वा॒रोहे॑त्सुव॒र्गाल्लो॒काद्यज॑मानो हीयेत पृथि॒वीमा॑क्र॒मिषम्प्रा॒ण
मा॒ मा हा॑सीदन्तरि॒ख्यमा॑क्र॒मिषम्प्रा॒जा मा॒ मा हा॑सीद्वि॒वमा॑क्र॒मिष
सुव॑रग॒न्मेत्या॑हैष वा अ॒ग्रेर॑न्वा॒रोह॑स्तेनै॒वैन॑- मन्वा॒रोह॑ति
सुव॑र्गस्य॒ लो॒कस्य॒ सम॑ष्ट्यै॒ यत्प॒ख्यस॑म्मिता॒मिनु॑यात् ॥ ३० ॥

कनी॑या॒सं यज्ञ॑क्र॒तुमु॑पै॒यात्पा॑पी॒यस्य॑स्या॒त्मनः॑ प्र॒जा
स्या॒द्वेदि॑स॒मि॒ता॒मि॒नोति॒ ज्या॒या॒समे॒व य॑ज्ञक्र॒तुमु॑पै॒ति
ना॒स्या॒त्मनः॑ पा॒पी॒यसी॑ प्र॒जा भ॑वति साह॒स्रं चि॑न्वीत प्रथ॒मं
चि॑न्वा॒नः स॒हस्र॑स॒मि॒तो वा अ॒यं लो॒क इ॒ममे॒व लो॒कम॑भि
ज॑यति द्विषा॒हस्रं॑ चिन्वीत द्वितीयं॑ चिन्वा॒नो द्विषा॑ह॒स्रं वा
अ॒न्तरि॑ख्यम॒न्तरि॑ख्यमे॒वाभि॑ ज॑यति त्रिषा॒हस्रं॑ चिन्वीत
तृतीयं॑ चिन्वा॒नः ॥ ३१ ॥

त्रिषा॑ह॒स्रो वा अ॒सौ लो॒कोऽमु॑मे॒व लो॒कम॑भि
ज॑यति जानुद॒घ्नं चि॑न्वीत प्रथ॒मं चि॑न्वा॒नो गा॑यत्रि॒यैवे॑मं
लो॒कम॑भ्या॒रोह॑ति नाभिद॒घ्नं चि॑न्वीत द्वितीयं॑ चिन्वा॒नस्त्रि॑ष्टुभै॒वान्त॑
ग्रीवद॒घ्नं चि॑न्वीत तृतीयं॑ चिन्वा॒नो जग॑त्यै॒वामु॑
लो॒कम॑भ्या॒रोह॑ति नाग्निं चि॒त्वा रा॒मामु॑पै॒यादयो॑नौ रेता॑
धास्या॒मीति॑ न द्वितीयं॑ चि॒त्वान्य॑स्य॒ स्त्रिय॑म् ॥ ३२ ॥

उपेयान्न तृतीयं चित्वा कां चनोपेयाद्रेतो वा एतन्नि धत्ते
यदग्निं चिनुते यदुपेयाद्रेतंसा व्युध्येताथो खल्वाहुरप्रजस्यं
तद्यन्नोपेयादिति यद्रेतःसिचावुपदधाति ते एव यजमानस्य
रेतो बिभृतस्तस्मादुपेयाद्रेतसोऽस्कन्दाय त्रीणि वाव रेताः सि
पिता पुत्रः पौत्रः ॥ ३३ ॥

यद्वे रेतःसिचावुपदध्याद्रेतोऽस्य विच्छिन्द्यात्तिस्र उप
दधाति रेतसः संतत्या इयं वाव प्रथमा रेतःसिग्वाग्वा
इयं तस्मात्पश्यन्तीमाम्पश्यन्ति वाचं वदन्तीमन्तरिख्यं
द्वितीया प्राणो वा अन्तरिख्यं तस्मान्नान्तरिख्यम्पश्यन्ति न
प्राणमसौ तृतीया चरख्युर्वा असौ तस्मात्पश्यन्त्यमूमपश्यन्ति
चरख्युर्यजुषेमां च ॥ ३४ ॥

अमूं चोप दधाति मनसा मध्यमामेषां लोकानां क्लृप्त्या
अथो प्राणानामिष्टो यज्ञो भृगुभिराशीर्दा वसुभिस्तस्य त
इष्टस्य वीतस्य द्रविणेह भर्खीयेत्याह स्तुतशस्त्रे एवैतेन
दुहे पिता मातरिश्वाच्छिद्रा पदा धा अच्छिद्रा उशिजः
पदानुं तख्युः सोमो विश्वविन्नेता नैषद्वहस्पतिरुक्थामदानि
शः सिषदित्याहैतद्वा अग्रेरुक्थन्तेनैवैनमनु शः सति ॥ ३५ ॥

सूयते वा एषोऽग्नीनां य उखायां भ्रियते यदधः सादयेद्गर्भाः
 प्रपादुकाः स्युरथो यथा सवात्प्रत्यवरोहति तादृगेव तदासन्दी
 सादयति गर्भाणां धृत्या अप्रपादायाथो सवमेवैनं करोति गर्भो
 वा एष यदुख्यो योनिः शिक्यं यच्छ्रिक्यादुखां निरूहेद्योनेर्गर्भं
 निर्हण्याथ्षडुद्याम२ शिक्यम्भवति षोढाविहितो वै॥३६॥

पुरुष आत्मा च शिरश्च चत्वार्यङ्गान्यात्मन्नेवैनम्बिभर्ति
 प्रजापतिर्वा एष यदग्निस्तस्योखा चोलूखलं च स्तनौ तावस्य
 प्रजा उपजीवन्ति यदुखां चोलूखलं चोपदधाति ताभ्यामेव
 यजमानोऽमुष्मिल्लौकैः अग्निं दुहे संवत्सरो वा एष यदग्निस्तस्य
 त्रेधाविहिता इष्टकाः प्राजापत्या वैष्णवीः॥३७॥

वैश्वकर्मणीरहोरात्राण्येवास्य प्राजापत्या यदुख्यम्बिभर्ति
 प्राजापत्या एव तदुप धत्ते यत्समिधं आदधाति वैष्णवा
 वै वनस्पतयो वैष्णवीरेव तदुप धत्ते यदिष्टकाभिरग्निं
 चिनोतीयं वै विश्वकर्मा वैश्वकर्मणीरेव तदुप धत्ते
 तस्मादाहुस्त्रिवृदग्निरिति तं वा एतं यजमान एव चिन्वीत
 यदस्यान्यश्चिनुयाद्यत्तं दखिणाभिर्न राधयेदग्निमस्य
 वृञ्जीत योऽस्याग्निं चिनुयात्तं दखिणाभी राधयेदग्निमेव

तत्स्पृणोति॥३८॥

षोढाविहितो वै वैष्णवीरन्यो विशतिश्च॥९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमचिनुतर्तुभिः संवत्सरं वसन्तेनैवास्य
पूर्वार्धमचिनुत ग्रीष्मेण दखिणम्पर्ख्यं वर्षाभिः पुच्छं
शरदोत्तरम्पर्ख्यं हेमन्तेन मध्यम्ब्रह्मणा वा अस्य
तत्पूर्वार्धमचिनुत रक्षत्रेण दखिणम्पर्ख्यम्पशुभिः पुच्छं
विशोत्तरम्पर्ख्यमाशया मध्यं य एवं विद्वानग्निं चिनुत
ऋतुभिरेवैनं चिनुतेऽथो एतदेव सर्वमव॥३९॥

रुन्दे शृण्वन्त्येनमग्निं चिक्यान्मत्त्यन्नं रोचत इयं वाव
प्रथमा चित्तिरोषधयो वनस्पतयः पुरीषमन्तरिख्यं द्वितीया
वयांसि पुरीषमसौ तृतीया नख्यत्राणि पुरीषं यज्ञश्चतुर्थी
दखिण्या पुरीषं यजमानः पञ्चमी प्रजा पुरीषं यत्रिचितीकं
चिन्वीत यज्ञं दखिण्यामात्मानम्प्रजामन्तरियात्तस्मात्पञ्चचितीक
एतदेव सर्वं स्पृणोति यत्तिस्रश्चितयः॥४०॥

त्रिवृद्धग्निर्यद्वे द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै पञ्च चितयो
भवन्ति पाङ्क्तुः पुरुष आत्मानमेव स्पृणोति पञ्च चितयो
भवन्ति पञ्चभिः पुरीषैरभ्यूहति दश सम्पद्यन्ते दशाख्यरो

वै पुरुषो यावानेव पुरुषस्तः स्पृणोत्यथो दशांख्वरा
 विराडन्नं विराड्विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठति संवत्सरो वै
 षष्ठी चित्तिर्ऋतवः पुरीषः षड्वित्तयो भवन्ति षट्पुरीषाणि
 द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सर एव
 प्रति तिष्ठति॥४१॥

अव चित्तयः पुरीषं पञ्चदश च॥10॥ [१०]

रोहितो धूम्रोहितः कर्कन्धुरोहितस्ते प्राजापत्या
 बभ्रुररुणबभ्रुः शुक्बभ्रुस्ते रौद्राः श्येतः श्येताख्वः श्येतग्रीवस्ते
 पितृदेवत्यास्तिस्रः कृष्णा वशा वारुण्यस्तिस्रः श्वेता वशाः
 सौर्यो मैत्राबार्हस्पत्या धूम्रललामास्तूपराः॥४२॥

॥11॥ [११]

पृश्निस्तिरश्चीनपृश्निरूर्ध्वपृश्निस्ते मारुताः फल्गूलोहितो
 बलख्यी ताः सारस्वत्यः पृषती स्थूलपृषती ख्युद्रपृषती ता
 वैश्वदेव्यस्तिस्रः श्यामा वशाः पौष्णियस्तिस्रो रोहिणीर्वशा
 मैत्रिय ऐन्द्राबार्हस्पत्या अरुणललामास्तूपराः॥४३॥

रोहितः पृश्निष्पट्विंशतिष्पट्विंशतिः॥12॥ [१२]

शि॒ति॒बा॒हुर॒न्यतः॑ शि॒ति॒बा॒हुः सम॒न्तशि॑ति॒बा॒हुस्त
 ऐ॒न्द्रवा॒यवाः शि॑ति॒रन्ध्रोऽन्य॑तः शि॒ति॒रन्ध्रः सम॒न्तशि॑ति॒रन्ध्रस्ते
 मै॒त्रावरु॑णाः शु॒द्धवा॑लः स॒र्वशु॑द्धवा॒लो म॒णिवा॑ल॒स्त
 आ॒श्विना॑स्ति॒स्रः शि॒ल्पा व॒शा वै॒श्वदे॒व्यस्ति॒स्रः श्येनीः॑
 परमे॒ष्ठिने॑ सोमापौ॒ष्णाः श्याम॑ल॒लामास्तू॒पराः॥ ४४॥

॥13॥ _____ [१३]

उ॒न्नत॑ ऋ॒षभो॑ वा॒मन॑स्त ऐ॒न्द्रावरु॑णाः शि॒ति॒ककु॑च्छि॒तिपृ॑ष्ठः
 शि॒ति॒भस॑त्त ऐ॒न्द्राबा॑र्हस्प॒त्याः शि॒ति॒पाच्छि॑त्योष्ठः शि॒ति॒भ्रुस्त
 ऐ॒न्द्रावै॑ष्णवा॒स्ति॒स्रः सि॒ध्मा व॒शा वै॒श्वक॑र्म॒ण्यस्ति॒स्रो धा॒त्रे
 पृ॒षोद॑रा ऐ॒न्द्रापौ॒ष्णाः श्ये॑त॒ललामास्तू॒पराः॥ ४५॥

शि॒ति॒बा॒हुरु॑न्नतः पञ्च॑वि॒शतिः पञ्च॑वि॒शतिः॥ 14॥ _____ [१४]

कर्णा॑स्त्रयो॒ यामाः॑ सौ॒म्यास्त्रयः॑ श्वि॒ति॒ङ्गा अ॒ग्नये॑ यवि॒ष्टाय॑
 त्रयो॑ नकु॒लास्ति॒स्रो रोहि॑णी॒र्यव्य॑स्ता वसू॒नान्ति॒स्रोऽरु॑णा
 दि॒त्यौह्य॑स्ता रु॒द्राणां॑ सोमै॒न्द्रा ब॒भ्रुल॑लामास्तू॒पराः॥ ४६॥

कर्णा॑स्त्रयो॒ वि॒शतिः॥ 15॥ _____ [१५]

शु॒ण्ठास्त्रयो॑ वै॒ष्णवा॑ अ॒धीलो॑ध॒कर्णा॑स्त्रयो॒ वि॒ष्णव॑
 उरु॒क्रमा॑य॒ लप्सु॑दि॒नस्त्रयो॑ वि॒ष्णव॑ उरु॒गाया॑य॒ पञ्चा॑वी॒स्ति॒स्र

आदित्यानां त्रिविधसास्तिस्रोऽङ्गिरसामैन्द्रावैष्णवा गौरललामास्तु

शुण्ठा विंशतिः॥16॥ [१६]

इन्द्राय राज्ञे त्रयः शितिपृष्ठा इन्द्रायाधिराजाय त्रयः
शितिककुद इन्द्राय स्वराज्ञे त्रयः शितिभसदस्तिस्रस्तुर्योह्यः
साध्यानां तिस्रः पष्ठौह्यो विश्वेषां देवानां माग्नेन्द्राः
कृष्णललामास्तूपराः॥४८॥

इन्द्राय राज्ञे द्वाविंशतिः॥17॥ [१७]

अदित्यै त्रयो रोहितैता इन्द्राण्यै त्रयः कृष्णैताः कुह्वै
त्रयोऽरुणैतास्तिस्रो धेनवो राकायै त्रयोऽनङ्वाहः सिनीवाल्ल्या
आग्नावैष्णवा रोहितललामास्तूपराः॥४९॥

अदित्या अष्टादश॥18॥ [१८]

सौम्यास्त्रयः पिशंगाः सोमाय राज्ञे त्रयः सारंगाः पार्जन्या
नभोरूपास्तिस्रोऽजा मल्हा इन्द्राण्यै तिस्रो मेष्य आदित्या
द्यावापृथिव्या मालङ्गास्तूपराः॥५०॥

सौम्या एकात्रविंशतिः॥19॥ [१९]

वारुणास्त्रयः कृष्णललामा वरुणाय राज्ञे त्रयो
रोहितोललामा वरुणाय रिशादसे त्रयोऽरुणललामाः

शि॒ल्पा॒स्त्रयो॑ वै॒श्वदे॒वास्त्रयः॑ पृ॒श्नयः॑ सर्वदे॒व॒त्या॑ ऐ॒न्द्रासू॒राः
श्ये॑त॒ल॒लामा॑स्तू॒पराः॑ ॥ ५१ ॥

वा॒रु॒णा वि॑श॒तिः ॥ 20 ॥ [२०]

सोमा॑य स्व॒राज्ञे॑ ऽनोवा॒हाव॑न॒द्वाहा॑वि॒न्द्राग्नि॑भ्या॒मोजो॑दाभ्या॒मुष्ट॑
भ्या॑ ब॒ल॒दाभ्या॑ ऽ सी॒रवा॒हाव॑वी द्वे धे॒नू भौ॒मी दि॒ग्भ्यो
वड॑बे द्वे धे॒नू भौ॒मी वै॒राजी पु॑रु॒षी द्वे धे॒नू भौ॒मी
वा॒यव॑ आरो॒हण॑वा॒हाव॑न॒द्वाहौ॑ वा॒रु॒णी कृ॒ष्णे व॒शे अ॑रा॒ड्यौ
दि॒व्यावृ॑ष॒भौ परि॑म॒रौ ॥ ५२ ॥

सोमा॑य स्व॒राज्ञे चतु॑स्त्रि॒शतः॑ ॥ 21 ॥ [२१]

एका॑दश प्रा॒तर्ग॑व्याः प॒शव॑ आ ल॒भ्यन्ते॑ छ॒गलः॑ क॒ल्माषः॑
कि॒किदी॒विर्वि॑दी॒गय॑स्ते त्वा॒ष्ट्राः सौ॒रीर्नव॑ श्वे॒ता व॒शा
अ॒नूब॒न्ध्या भ॑वन्त्याग्ने॒य ऐ॑न्द्रा॒ग्न आ॑श्वि॒नस्ते वि॑शा॒लयूप॑ आ
ल॒भ्यन्ते॑ ॥ ५३ ॥

एका॑दश प॒ञ्चवि॑श॒तिः ॥ 22 ॥ [२२]

पि॒शङ्गा॒स्त्रयो॑ वा॒सन्ताः सा॒रङ्गा॒स्त्रयो॑ ग्रैष्माः॒ पृष॑न्त॒स्त्रयो॑
वा॒र्षिकाः॑ पृ॒श्नय॑स्त्रयः॒ शा॒र॒दाः पृ॑श्नि॒स॒क्थास्त्रयो॑ हैम॒न्तिका॑

अवलिप्तास्त्रयः शैशिराः संवत्सराय निर्वख्यसः॥५४॥

पिशङ्गां विंशतिः॥23॥ [२३]

यो वा अयंथादेवतन्त्वामग्र इन्द्रस्य चित्तिं यथा वै वयो वै यदाकृताद्यास्तं
अग्रे मयिं गृह्णामि प्रजापतिः सौऽस्माथ्स्तेगान् वाजं कूर्मान् योक्तं मित्रावरुणाविन्द्रस्य
पूष्ण ओजं आनन्दमहर्ग्रेर्वयोः पन्थाङ्गमैद्यौस्तेऽग्निः पशुरासीत्थद्विंशतिः॥26॥ यो वा
एवाहुंतिमभवन्पृथिभिर्वरुध्यान्न्दमद्यौपश्चाशत्॥58॥ यो वा अयंथादेवतं यद्यवजिघ्रंसि॥ [२४]

॥सप्तमः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां पञ्चमकाण्डे सप्तमः प्रश्नः॥

यो वा अयंथादेवतमग्निं चिनुत आ देवताभ्यो
वृश्च्यते पापीयान्भवति यो यंथादेवतं न देवताभ्य आ
वृश्च्यते वसीयान्भवत्याग्नेय्या गायत्रिया प्रथमां चित्तिमभि
मृशेत्रिष्टुभां द्वितीयां जगत्या तृतीयामनुष्टुभां चतुर्थीम्पङ्क्त्या
पञ्चमीं यंथादेवतमेवाग्निं चिनुते न देवताभ्य आ वृश्च्यते
वसीयान्भवतीडाये वा एषा विभक्तिः पशव इडां
पशुभिरेनम्॥१॥

चिनुते यो वै प्रजापतये प्रतिप्रोच्याग्निं चिनोति

नार्ति॑मा॒र्च्छत्य॑श्वा॒व॒भित॑स्तिष्ठेतां कृ॒ष्ण उत्त॑रतः श्वे॒तो
द॒खि॑ष्ण- स्तावा॒लभ्ये॑ष्टका॒ उप॑ द॒ध्यादे॑तद्वै प्र॒जाप॑ते
रूप॑म्प्रा॒जाप॑त्योऽश्वः सा॒ख्यादे॑व प्र॒जाप॑तये प्रति॒प्रोच्या॑ग्निं
चि॑नोति॒ नार्ति॑मा॒र्च्छत्ये॑तद्वा अहो॑ रूपं यच्चे॒तोऽश्वो॑ रात्रि॒यै
कृ॒ष्ण ए॒तद॑हः ॥ २ ॥

रूपं॑ यदिष्टका॒ रात्रि॑यै पु॒रीष॑मिष्टका उपधा॒स्यञ्चे॑तमश्वम॒भि
मृ॑शेत्पु॒रीष॑मुपधा॒स्यन्कृ॒ष्णम॑होरा॒त्राभ्या॑मेवैनं चिनुते
हि॒र॒ण्यपा॒त्रम्म॑धोः पूर्णं द॑दाति मध॒व्योऽसा॒नीति॑ सौ॒र्या
चि॒त्रव॒त्यावै॑रूपते चि॒त्रमे॒व भ॑वति म॒ध्यन्दि॑नेऽश्वम॒व
घ्रा॑पयत्य॒सौ वा आ॑दि॒त्य इन्द्र॑ ए॒ष प्र॒जाप॑तिः प्रा॒जाप॑त्यो-
ऽश्व॒स्तमे॒व सा॒ख्याद॑धोति ॥ ३ ॥

ए॒नमे॒तद॑होऽष्टाच॑त्वारि॒ंशच्च॑ ॥ १ ॥ [१]

त्वाम॑ग्रे वृष॒भं चे॒कि॒तान॒म्पुन॑र्युवा॒नञ्ज॒नय॑न्नुपागाम्।
अ॒स्थू॒रि णो॒ गार्ह॑पत्यानि सन्तु ति॒ग्मेन॑ नो ब्र॒ह्मणा॒ स॒
शि॑शाधि। प॒शवो॒ वा ए॒ते यदि॑ष्टकाश्चित्या॑चित्यामृष॒भमु॑प
दधा॑ति मिथु॒नमे॒वास्य॑ तद्य॒ज्ञे क॑रोति प्र॒जन॑नाय॒ तस्मा॑द्यथेयूथ
ऋष॑भः। सं॒व॒त्स॒रस्य॑ प्रति॒मां यां त्वा॑ रा॒त्र्युपा॑सते। प्र॒जा॒९

सुवीरां कृत्वा विश्वमायुर्व्यञ्जवत्। प्राजापत्याम्॥४॥

एतामुप दधातीयं वावैषैकाष्टका यदेवैकाष्टकायामन्नं
क्रियते तदेवैतयाव रुन्द्र एषा वै प्राजापतेः कामदुघा
तयैव यजमानोऽमुष्मिँल्लोकेऽग्निं दुहे येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा
उदायन् येनादित्या वसवो येन रुद्राः। येनाङ्गिरसो
महिमानमानशुस्तेनैतु यजमानः स्वस्ति। सुवर्गाय वा एष
लोकाय॥५॥

चीयते यदग्निर्येन देवा ज्योतिषोर्ध्वा उदायन्नित्युख्यं
समिन्द्र इष्टका एवैता उप धत्ते वानस्पत्याः सुवर्गस्य
लोकस्य समष्ट्यै शतायुधाय शतवीर्याय शतोतये-
ऽभिमातिषाहै। शतं यो नः शरदो अजीतानिन्द्रो नेषदति
दुरितानि विश्वा। ये चत्वारः पथयो देवयाना अन्तरा
द्यावापृथिवी वियन्ति। तेषां यो अज्यानिमजीतिमा
वहात्तस्मै नो देवाः॥६॥

परि दत्तेह सर्वे। ग्रीष्मो हेमन्त उत नो वसन्तः शरद्वर्षाः
सुवितं नो अस्तु। तेषामृतूनां शतशारदानां निवात
एषामभये स्याम। इदुवत्सराय परिवत्सराय संवत्सराय

कृणुता बृहन्नमः। तेषां वयं सुमतौ यज्ञियानां ज्योगर्जीता
अहंताः स्याम। भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवास्त्वयावसेन
समशीमहि त्वा। स नो मयोभूः पितो॥७॥

आ विशस्व शं तोकाय तनुवै स्योनः। अज्यानीरेता
उप दधात्येता वै देवता अपराजितास्ता एव प्र विशति
नैव जीयते ब्रह्मवादिनो वदन्ति यदर्धमासा मासा
ऋतवः संवत्सर ओषधीः पचन्त्यथ कस्मादन्याभ्यो
देवताभ्य आग्रयणं निरुप्यत इत्येता हि तद्देवता उदजयन्
यदृतुभ्यो निर्वपेद्देवताभ्यः समदं दध्यादाग्रयणं निरुप्येता
आहुतीर्जुहोत्यर्धमासानेव मासानृतून्संवत्सरमप्रीणाति न
देवताभ्यः समदन्दधाति भद्रान्नः श्रेयः समनैष्ट देवा इत्याह
हुताद्याय यजमानस्यापराभावाय॥८॥

प्राजापत्याह्नौकाय देवाः पितो दध्यादाग्रयणं पञ्चविंशतिश्च॥२॥ ————— [२]

इन्द्रस्य वज्रोऽसि वार्त्रघ्नस्तनूपा नः प्रतिस्पृशः। यो
नः पुरस्ताद्विषिणतः पश्चादुत्तरतोऽघायुरभिदासत्येतं
सोऽश्मानमृच्छतु। देवासुराः संयन्ता आसन्तेऽसुरा
दिग्भ्य आबाधन्त तां देवा इष्वा च वज्रेण चापानुदन्त

यद्वज्रिणीरुपदधातीष्वां चैव तद्वज्रेण च यजमानो भ्रातृव्यानपं
नुदते दिख्युप॥९॥

दधाति देवपुरा एवैतास्तनूपानीः पर्यूहतेऽग्नाविष्णू
सजोषसेमा वर्धन्तु वां गिरः। द्युमैर्वाजेभिरा गतम्।
ब्रह्मवादिनो वदन्ति यन्न देवतायै जुहुत्यथ किन्देवत्या
वसोर्धारित्यग्निर्वसुस्तस्यैषा धारा विष्णुर्वसुस्तस्यैषा
धाराग्नावैष्णव्यर्चा वसोर्धारां जुहोति भागधेयेनैवैनौ
समर्धयत्यथो एताम्॥१०॥

एवाहुतिमायतनवतीं करोति यत्काम एनां जुहोति
तदेवाव रुद्धे रुद्रो वा एष यदग्निस्तस्यैते तनुवौ घोरान्या
शिवान्या यच्छतरुद्रीयं जुहोति यैवास्यं घोरा तनूस्तां तेन
शमयति यद्वसोर्धारां जुहोति यैवास्यं शिवा तनूस्तां तेन
प्रीणाति यो वै वसोर्धारायै॥११॥

प्रतिष्ठां वेद् प्रत्येव तिष्ठति यदाज्यमुच्छिष्येत
तस्मिन्ब्रह्मौदनम्पचेत्तम्ब्राह्मणाश्चत्वारः प्राश्नीयुरेष वा
अग्निर्वैश्वानरो यद्ब्राह्मण एषा खलु वा अग्नेः प्रिया
तनूर्यद्वैश्वानरः प्रियायामेवैनौ तनुवाम्प्रति स्थापयति चतस्रो

धेनू॒र्दद्या॒त्ताभि॑रे॒व यज॑मानोऽमुष्मि॒ल्लोके॑ऽग्निं दु॒हे ॥१२॥

उपै॒तान्धा॑रायै षट्त्वारि॑ंशच्च ॥३॥ [३]

चित्ति॑ञ्जुहोमि॒ मन॑सा घृ॒तेने॒त्याहा॑दा॒भ्या वै नामै॑षाहु॒तिर्वैश्व॑कर्म॒
नैनं॑ चि॒क्या॒नम्भ्रा॑तृ॒व्यो द॒भ्रोत्य॑थो दे॒वता॑ ए॒वाव॑ रु॒द्धेऽग्ने॒
तम॒द्येति॑ प॒ङ्क्या जु॑होति प॒ङ्क्याहु॑त्या यज्ञ॒मुख॑मार॒भते॑
सप्त॑ ते अ॒ग्ने स॒मिधः॑ सप्त जि॒ह्वा इत्या॑हु॒ होत्रा॑ ए॒वाव॑
रु॒द्धेऽग्नि॑र्दे॒वेभ्यो॑ऽपा॒क्राम॑द्वा॒गधे॑यम् ॥१३॥

इच्छ॑मान॒स्तस्मा॑ ए॒तद्वा॒गधे॑य॒म्प्राय॑च्छ॒न्नेत॑द्वा अ॒ग्नेर॑ग्नि॒होत्र॑मे॒त
खलु॑ वा ए॒ष जा॒तो य॒र्हि स॑र्व॒श्चितो॑ जा॒तायै॑वास्मा॒
अन्न॑मपि॒ दधा॑ति॒ स ए॑न॒म्प्रीतः॑ प्री॒णाति॑ वसी॒यान्भव॑ति
ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यदेष॑ गा॒र्हप॑त्यश्ची॒यतेऽथ॑ क्वा॒स्याह॑व॒नीय॑
इत्य॑सावा॒दित्य॑ इति॒ ब्रू॒यादे॒तस्मिन् हि स॑र्वा॒भ्यो दे॒वता॑भ्यो
जुह॑ति ॥१४॥

य ए॒वं वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते सा॒ख्यादे॒व दे॒वता॑ ऋ॒ध्नोत्य॑ग्ने॒
यश॑स्विन् यश॑से॒मम॑र्प॒येन्द्रा॑वती॒मप॑चिती॒मिहा॑ व॒ह।
अ॒यम्मु॑र्धा प॑रमे॒ष्टी सु॑वर्चाः॒ समा॑नाना॒मुत्त॑म॒श्लोको॑ अस्तु।
भ॒द्रम्प॑श्यन्त॒ उप॑ सेदुर॒ग्ने तपो॑ दी॒क्षामृ॑षयः सु॒र्विदः॑। ततः॑

ख्यत्रम्बलमोजंश्च जातं तदस्मै देवा अभि सं नमन्तु। धाता
विधाता परमा॥१५॥

उत संदृक्प्रजापतिः परमेष्ठी विराजा। स्तोमाश्छन्दांसि
निविदो म आहुरेतस्मै राष्ट्रमभि सं नमाम। अभ्यावर्तध्वमुप
मेतं साकमयः शास्ताधिपतिर्वो अस्तु। अस्य विज्ञानमनु
सः रभध्वमिमम्पश्चादनु जीवाथ सर्वे। राष्ट्रभृतं एता उप
दधात्येषा वा अग्रेश्चिती राष्ट्रभृत्तयैवास्मिन्नाष्ट्रं दधाति राष्ट्रमेव
भवति नास्माद्राष्ट्रम्भः शते॥१६॥

भागधेयञ्जुहति परमा राष्ट्रन्दधाति सप्त च॥४॥ [४]

यथा वै पुत्रो जातो म्रियते एवं वा एष म्रियते
यस्याग्निरुख्यं उद्वायति यन्निर्मन्थ्यं कुर्याद्विच्छिन्द्याद्भातृव्यमस्मै
जनयेत्स एव पुनः परीध्यः स्वादेवैनं योनेर्जनयति नास्मै
भ्रातृव्यं जनयति तमो वा एतं गृह्णाति यस्याग्निरुख्यं
उद्वायति मृत्युस्तमः कृष्णं वासः कृष्णा धेनुर्दखिणा
तमसा॥१७॥

एव तमो मृत्युमपं हते हिरण्यं ददाति ज्योतिर्वै
हिरण्यज्योतिषैव तमोऽपं हतेऽथो तेजो वै हिरण्यन्तेजं

ए॒वा॒त्म॒न्ध॒त्ते सु॒व॒र्न घ॒र्मः स्वा॒हा सु॒व॒र्ना॒र्कः स्वा॒हा सु॒व॒र्न
शु॒क्रः स्वा॒हा सु॒व॒र्न ज्यो॒तिः स्वा॒हा सु॒व॒र्न सू॒र्यः स्वा॒हा॒र्को
वा ए॒ष यद॒ग्निर॒सावा॑दि॒त्यः॥१८॥

अ॒श्व॒मे॒धो यदे॒ता आ॒हु॒ती॒र्जु॒हो॒त्य॒र्का॒श्व॒मे॒धो॒रे॒व
ज्यो॒ती॒ऽपि सं द॑धा॒त्येष ह॒ त्वा अ॑र्का॒श्व॒मे॒धी
यस्यै॒तद॒ग्नौ क्रि॒यत् आपो॒ वा इ॒दम॒ग्रे स॒लि॒लमा॑सी॒त्स
ए॒ताम्प्र॒जाप॑तिः प्रथ॒मां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॒ तदि॒यम॑भ॒वत्तं
वि॒श्वक॑र्मा॒ब्रवी॑दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह॒ लो॒को॑ऽस्तीति॥१९॥

अ॒ब्रवी॑त्स ए॒तां द्वि॒तीयां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॒
तद॒न्तरि॑ख्यम॒भव॑त्स य॒ज्ञः प्र॒जाप॑तिम॒ब्रवी॑दुप॒ त्वाया॒नीति॒
नेह॒ लो॒को॑ऽस्तीत्य॒ब्रवी॑त्स वि॒श्वक॑र्माणम॒ब्रवी॑दुप॒ त्वाया॒नीति॒
केन॑ मो॒पैष्य॑सीति॒ दि॒श्या॒भिरि॒त्य॒ब्रवी॑त्तन्दि॒श्या॒भिरु॒पैत्ता
उपा॑धत्त॒ ता दि॒शः॥२०॥

अ॒भ॒व॒न्त्स प॑रमे॒ष्ठी प्र॒जाप॑तिम॒ब्रवी॑दुप॒ त्वाया॒नीति॒ नेह॒
लो॒को॑ऽस्तीत्य॒ब्रवी॑त्स वि॒श्वक॑र्माणं च य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑
वा॒माया॒नीति॒ नेह॒ लो॒को॑ऽस्तीत्य॒ब्रूता॑ऽस ए॒तां
तृ॒तीयां चि॒तिम॑पश्य॒त्तामु॑पा॒धत्त॒ तद॒साव॑भ॒वत्स आ॑दि॒त्यः
प्र॒जाप॑तिम॒ब्रवी॑दुप॒ त्वा॥२१॥

आ॒या॒नी॒ति॒ नेह॑ लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रवी॑त्स वि॒श्वक॑र्माणं च
 य॒ज्ञं चा॑ब्रवी॒दुप॑ वा॒माया॒नीति॒ नेह॑ लो॒कोऽस्ती॑त्य॒ब्रूता॒ः
 स पर॑मे॒ष्ठिन॑मब्रवी॒दुप॑ त्वाया॒नीति॒ केन॑ मो॒पैष्य॑सीति
 लोक॑म्पृणयेत्य॒ब्रवी॑त्तं लोक॑म्पृणयो॒पैत्तस्मा॑दया॒तयाम्नी
 लोक॑म्पृणा॒ऽया॑तयामा॒ ह्यसौ॑ ॥ २२ ॥

आ॒दि॒त्यस्ता॑नृष॒योऽब्रु॑वन्नुप॑ व॒ आया॑मेति॒ केन॑ न
 उ॒पैष्य॑थेति॒ भूमे॑त्य॒ब्रुव॑न्तान्द्वा॒भ्यां चि॒ती॑भ्यामुपाय॒न्त्स
 पञ्च॑चि॒तीकः॑ सम॑पद्यत॒ य एवं॑ वि॒द्वान॒ग्निं चि॑नुते भू॒याने॒व
 भ॑वत्य॒भीमा॒ल्लो॒काञ्ज॑यति वि॒दुरे॑न॒ देवा॑ अथो॒ ए॒तासा॑मे॒व
 दे॒वता॑ना॒ः सायु॑ज्यं गच्छ॒ति ॥ २३ ॥

तम॑सा॒ऽऽदि॒त्योऽस्ती॑ति दि॒शं आ॒दि॒त्यः प्र॒जाप॑तिमब्रवी॒दुप॑ त्वा॒ऽसौ पञ्च॑चत्वारि॒ःश॒च्च ॥ ६ ॥ [५]

वयो॒ वा अ॒ग्निर्य॑द॒ग्निचि॑त्प॒रिषि॑णो॒ऽश्नी॑यात्तमे॒वाग्नि॑म॒द्यादा॑र्तिम
 व्र॒तं च॑रेत्संव॒त्सर॑ः हि व्र॒तं ना॑ति प॒शुर्वा ए॒ष यद॑ग्निर्हिनस्ति
 खलु॒ वै तम्प॑शु॒र्य ए॑नम्पु॒रस्ता॑त्प्र॒त्यश्च॑मु॒पच॑रति॒ तस्मा॑त्प॒श्चात्प्रा॑डु॒
 आ॒त्मनो॑ऽहि॒सायै॑ तेजो॑ऽसि॒ तेजो॑ मे यच्छ॒ पृथि॑वीं
 यच्छ॑ ॥ २४ ॥

पृथि॒व्यै मा॑ पाहि॒ ज्योति॑रसि॒ ज्योति॑र्मे यच्छा॒न्तरि॑खं

यच्छान्तरिख्वान्मा पाहि सुवरसि सुवर्मे यच्छ दिवं यच्छ
 दिवो मा पाहीत्याहैताभिर्वा इमे लोका विधृता यदेता
 उपदधात्येषां लोकानां विधृत्यै स्वयमातृणा उपधाय
 हिरण्येष्टका उप दधातीमे वै लोकाः स्वयमातृणा
 ज्योतिरहिरण्यं यत्स्वयमातृणा उपधाय॥२५॥

हिरण्येष्टका उपदधातीमानेवैताभिर्लोकाज्योतिष्मतः
 कुरुतेऽथो एताभिरेवास्मा इमे लोकाः प्र भान्ति यास्ते अग्ने
 सूर्ये रुचं उद्यतो दिवमातृन्वन्ति रश्मिभिः। ताभिः सर्वाभी
 रुचे जनाय नस्कृधि। या वो देवाः सूर्ये रुचो गोष्वश्वेषु या
 रुचः। इन्द्राग्नी ताभिः सर्वाभी रुचं नो धत्त बृहस्पते। रुचं
 नो धेहि॥२६॥

ब्राह्मणेषु रुचं राजंसु नस्कृधि। रुचं विश्वेषु शूद्रेषु
 मयि धेहि रुचा रुचम्। द्वेधा वा अग्निं चिक्यान्स्य
 यश इन्द्रियं गच्छत्यग्निं वा चितमीजानं वा यदेता
 आहुतीर्जुहोत्यात्मन्नेव यश इन्द्रियं धत्त ईश्वरो वा एष
 आर्तिमार्तोऽग्निं चिन्वन्नधिक्रामति तत्त्वां यामि ब्रह्मणा
 वन्दमान इति वारुण्यर्चा॥२७॥

जुहुयाच्छान्तिरेवैषाग्नेर्गुप्तिरात्मनो हविष्कृतो वा एष
 योऽग्निं चिनुते यथा वै हविः स्कन्दत्येवं वा एष स्कन्दति
 योऽग्निं चित्वा स्त्रियमुपैति मैत्रावरुण्यामिख्यया यजेत
 मैत्रावरुणतामेवोपैत्यात्मनोऽस्कन्दाय यो वा अग्निमृतुस्थां
 वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान एति प्रत्येव तिष्ठति संवत्सरो
 वा अग्निः॥२८॥

ऋतुस्थास्तस्य वसन्तः शिरो ग्रीष्मो दखिणः
 पृष्वो वर्षाः पुच्छः शरदुत्तरः पृष्वो हेमन्तो
 मध्यम्पूर्वपृष्वाश्चितयोऽपरपृष्वाः पुरीषमहोरात्राणीष्टका
 एष वा अग्निर्ऋतुस्था य एवं वेदतुर्ऋतुरस्मै कल्पमान
 एति प्रत्येव तिष्ठति प्रजापतिर्वा एतं ज्यैष्ठ्यकामो न्यधत्
 ततो वै स ज्यैष्ठ्यमगच्छद्य एवं विद्वानग्निं चिनुते ज्यैष्ठ्यमेव
 गच्छति॥२९॥

पृथिवीं यच्छु यथ्स्वयमातृणा उपधाय धेहृचाग्निश्चिनुते त्रीणि च॥७॥ ——— [६]

यदाकूतात्समसुस्रोद्धृदो वा मनसो वा सम्भृतं चख्युषो
 वा। तमनु प्रेहि सुकृतस्य लोकं यत्रर्षयः प्रथमजा ये
 पुराणाः। एतं संधस्थ परि ते ददामि यमावहाच्छेवधिं

जा॒तवे॑दाः। अ॒न्वा॒ग॒न्ता॒ य॒ज्ञप॑तिर्वो॒ अत्र॒ तं स्मं॑ जानीत
पर॒मे व्यो॑मन्। जा॒नी॒तादे॑नम्पर॒मे व्यो॑म॒न्देवाः॑ सध॒स्था वि॒द
रू॒पम॑स्य। यदा॒गच्छा॑त्॥३०॥

प॒थिभि॑र्दे॒व॒यानै॑रिष्टा॒पूर्ते कृ॑णुतादा॒विर॑स्मै। सम्प्र
च्य॑वध्व॒मनु॒ सम्प्र॒ या॒ताग्ने॑ प॒थो दे॑व॒याना॑न्कृ॒णुध्व॑म्।
अ॒स्मिन्स॒धस्थे॑ अ॒ध्युत्तर॑स्मिन्वि॒श्वे दे॒वा य॑ज॒मान॑श्च सीदत।
प्र॒स्त॒रेण॑ परि॒धिना॑ सु॒चा वे॒द्या च ब॑र्हिषा॑। ऋ॒चेमं॑ य॒ज्ञं
नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। यदि॑ष्टं यत्प॑रा॒दानं॑ यद्व॒त्तं या च॒
द॒खि॑षणा। तत्॥३१॥

अ॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑ नो दधत्। येना॑ स॒हस्रं॑ वह॑सि
येना॑ग्ने॒ सर्व॑वेद॒सम्। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे।
येना॑ग्ने॒ द॒खि॑षणा यु॒क्ता य॒ज्ञं वह॑न्त्यृ॒त्विजः॑। तेने॑मं य॒ज्ञं
नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। येना॑ग्ने सु॒कृतः॑ प॒था मधो॑र्धारा॑
व्या॒न॒शुः। तेने॑मं य॒ज्ञं नो॑ वह॒ सुव॑र्दे॒वेषु॑ गन्त॒वे। यत्र॒ धारा॑
अ॒न॒पेता॒ मधो॑र्धृतस्य॑ च॒ याः। तद॒ग्निर्वै॑श्वक॒र्मणः॑ सुव॑र्दे॒वेषु॑
नो दधत्॥३२॥

यास्ते अग्ने समिधो यानि धाम या जिह्वा जातवेदो यो
अर्चिः। ये ते अग्ने मेडयो य इन्द्रवस्तेभिरात्मानं चिनुहि
प्रजानन्। उथ्सन्नयज्ञो वा एष यदग्निः किं वाहैतस्य क्रियते
किं वा न यद्वा अध्वर्युरग्नेश्चिन्वन्नन्तरेत्यात्मनो वै तदन्तरैति
यास्ते अग्ने समिधो यानि॥३३॥

धामेत्याहैषा वा अग्नेः स्वयंचितिरग्निरेव तदग्निं चिनोति
नाध्वर्युरात्मनोऽन्तरैति चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नयं इमं
नो यज्ञं नयतु प्रजानन्। घृतम्पिन्वन्नजरं सुवीरम्ब्रह्म
समिद्धवत्याहुतीनाम्। सुवर्गाय वा एष लोकायोप धीयते
यत्कूर्मश्चतस्र आशाः प्र चरन्त्वग्नय इत्याह॥३४॥

दिश एवैतेन प्र जानातीमं नो यज्ञं नयतु प्रजानन्नित्याह
सुवर्गस्य लोकस्याभनीत्यै ब्रह्म समिद्धवत्याहुतीनामित्याह
ब्रह्मणा वै देवाः सुवर्गं लोकमायन् यद्ब्रह्मण्वत्योपदधाति
ब्रह्मणैव तद्यजमानः सुवर्गं लोकमेति प्रजापतिर्वा एष
यदग्निस्तस्य प्रजाः पशवश्छन्दांसि रूपं सर्वान्
वर्णानिष्टकानां कुर्याद्रूपेणैव प्रजाम्पशूच्छन्दांस्यव रुन्दे-

ऽथो॑ प्र॒जाभ्य॑ ए॒वैन॑म्प॒शुभ्य॑श्छ॒न्दो॑भ्योऽव॒रुद्धा॑ चिनुते॥३५॥

यान्य॒ग्रय॑ इत्या॒हेष्ट॑काना॒ः षोड॑श च॥८॥ [८]

मयि॑ गृ॒ह्णाम्य॑ग्रे अ॒ग्निः॑ रा॒यस्पोषा॑य सुप्रजा॒स्त्वाय॑
सु॒वीर्या॑य। मयि॑ प्र॒जाम्मयि॑ वर्चो॑ दधा॒म्यरि॑ष्टाः स्याम
त॒नुवा॑ सु॒वीराः॑। यो नो॑ अ॒ग्निः पि॑तरो हृ॒त्स्वन्तर॑म॒र्त्यो
म॒र्त्याः॑ आवि॒वेशः॑। तमा॒त्मन्परि॑ गृ॒ह्णीमहे॑ व॒यम्मा सो
अ॒स्माः॑ अ॒वहा॑य परा॑ गात्। यद॑ध्व॒र्युरा॒त्मन्न॒ग्निम॑गृहीत्वा॒ग्निं
चि॒नुयाद्यो॑ऽस्य॒ स्वो॑ऽग्निस्तमपि॥३६॥

यज॑मानाय चिनुयाद॒ग्निं खलु॑ वै प॒शवोऽनूप॑
तिष्ठ॑न्तेऽप॒क्रामु॑का अ॒स्मात्प॒शवः॑ स्युर्मयि॑ गृ॒ह्णाम्य॑ग्रे
अ॒ग्निमित्या॑हा॒त्मन्नेव॑ स्व॒म॒ग्निं दा॑धार॒ नास्मा॑त्प॒शवोऽप॑
क्राम॑न्ति ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यन्मृ॑चाप॑श्चा॒ग्नेर॑नाद्यमथ॒
कस्मा॑न्मृ॒दा चा॒द्भिश्चा॒ग्निश्ची॑यत॒ इति॑ यद॒द्भिः सं॒यौति॑॥३७॥

आपो॑ वै सर्वा॑ दे॒वता॑ दे॒वता॑भिरे॒वैन॑ः सः॑ सृ॒जति॑
यन्मृ॒दा चि॒नोती॑यं वा अ॒ग्निर्वै॑श्वान॒रोऽग्नि॑नैव तद॒ग्निं
चि॒नोति॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति॒ यन्मृ॑दा चा॒द्भिश्चा॒ग्निश्ची॑यते-
ऽथ॒ कस्मा॑द॒ग्निरु॑च्यत॒ इति॑ यच्छ॒न्दोभि॑श्चि॒नोत्य॒ग्रयो॑ वै

छन्दांसि तस्मादग्निरुच्यतेऽथो इयं वा अग्निर्वैश्वानरो
यत्॥३८॥

मृदा चिनोति तस्मादग्निरुच्यते हिरण्येष्टका उप दधाति
ज्योतिर्वै हिरण्यं ज्योतिरेवास्मिन्दधात्यथो तेजो वै हिरण्यं
तेज एवात्मन्धत्ते यो वा अग्निः सर्वतोमुखं चिनुते सर्वासु
प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयति गायत्रीम्पुरस्तादुप
दधाति त्रिष्टुभं दखिणतो जगतीम्पश्चादनुष्टुभमुत्तरतः
पङ्क्तिम्मध्यं एष वा अग्निः सर्वतोमुखस्तं य एवं विद्वाश्चिनुते
सर्वासु प्रजास्वन्नमत्ति सर्वा दिशोऽभि जयत्यथो दिश्येव
दिशम्प्र वयति तस्माद्विशि दिक्प्रोता॥३९॥

अपि सं योतिं वैश्वानरो यदेष वै पञ्चविंशतिश्च॥९॥ [९]

प्रजापतिरग्निमसृजत सौऽस्मात्सृष्टः प्राङ्माद्रवत्तस्मा
अश्वम्प्रत्यास्यत्स दखिणावर्तत तस्मै वृष्णिम्प्रत्यास्यत्स
प्रत्यङ्मावर्तत तस्मा ऋषभम्प्रत्यास्यत्स उदङ्मावर्तत
तस्मै बस्तम्प्रत्यास्यत्स ऊर्ध्वोऽद्रवत्तस्मै पुरुषम्प्रत्यास्यत्
यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति सर्वत एवैनम्॥४०॥

अवरुध्य चिनुत एता वै प्राणभृतश्चख्युष्मतीरिष्टका

यत्पशुशीर्षाणि यत्पशुशीर्षाण्युपदधाति ताभिरेव
 यजमानोऽमुष्मिल्लोके प्राणित्यथो ताभिरेवास्मां इमे लोकाः
 प्र भान्ति मृदाभिलिप्योप दधाति मेध्यत्वाय पशुर्वा एष
 यदग्निरन्नम्पशवं एष खलु वा अग्निर्यत्पशुशीर्षाणि यं
 कामयेत कनीयोऽस्यान्नम्॥४१॥

स्यादिति संतरां तस्य पशुशीर्षाण्युप दध्यात्कनीय
 एवास्यान्नम्भवति यं कामयेत समावदस्यान्नं स्यादिति
 मध्यतस्तस्योप दध्यात्समावदेवास्यान्नम्भवति यं कामयेत
 भूयोऽस्यान्नं स्यादित्यन्तेषु तस्य व्यूढह्योप दध्यादन्तत
 एवास्मा अन्नमव रुद्धे भूयोऽस्यान्नम्भवति॥४२॥

एनमस्यान्नम्भूयोस्यान्नम्भवति॥१०॥ [१०]

स्तेगान्दंष्ट्राभ्याम्पण्डूकाञ्जम्यैभिरादंकां खादेनोर्जं
 ससूदेनारण्यं जाम्बीलेन मृदम्बस्वैभिः शर्कराभिरवकामवकां
 शर्करामुत्सादेन जिह्वामवक्रन्देन तालुं सरस्वतीं
 जिह्वाग्रेण॥४३॥

स्तेगान्द्वाविंशतिः॥११॥ [११]

वाजं हनूभ्याम्प आस्येनादित्याञ्जश्रुभिरुपयाममधरेणोष्ठे

सदुत्तरेणान्तरेणानूकाशम्प्रकाशेन बाह्यं स्तनयितुं निर्बाधेन
सूर्याग्री चख्युभ्यां विद्युतौ कनानकाभ्यामशनिम्मस्तिष्केण
बलम्मज्जभिः ॥ ४४ ॥

वाजम्पञ्चविंशतिः ॥ 12 ॥ [१२]

कूर्माञ्छफैरच्छलाभिः कपिञ्जलान्थसाम् कुष्ठिकाभिर्जवं
जङ्घाभिरगदं जानुभ्यां वीर्यं कुहाभ्यां भयम्प्रचालाभ्याम्
गुहोपपृष्ठाभ्यामश्विनावसाभ्यामदितिः शीर्ष्णा निरृतिं
निर्जाल्मकेन शीर्ष्णा ॥ ४५ ॥

कूर्मान्नयोविंशतिः ॥ 13 ॥ [१३]

योक्रं गृध्राभिर्युगमानतेन चित्तम्मन्याभिः संक्रोशान्प्राणैः
प्रकाशेन त्वचम्पराकाशेनान्तराम्मशकान्केशैरिन्द्रं स्वपसा
वहेन बृहस्पतिः शकुनिसादेन रथमुष्णिहाभिः ॥ ४६ ॥

योक्रमेकविंशतिः ॥ 14 ॥ [१४]

मित्रावरुणौ श्रोणीभ्यामिन्द्राग्री शिखण्डाभ्यामिन्द्राबृहस्पती
ऊरुभ्यामिन्द्राविष्णू अष्टीवद्धाः सवितारम्पुच्छेन
गन्धर्वाञ्छेपेनाप्सरसो मुष्काभ्याम्पर्वमानम्पायुना
पवित्रम्पोत्राभ्यामाक्रमणं स्थूराभ्यां प्रतिक्रमणं

कुष्ठाभ्याम् ॥ ४७ ॥

॥ 15 ॥ _____ [१५]

इन्द्रस्य क्रोडोऽदित्यै पाजस्यन्दिशां जत्रवो
जीमूतान्हृदयौपशाभ्यामन्तरिखम्पुरितता नभ उदर्येणेन्द्राणीम्
वल्मीकान्क्लोम्ना गिरीन्मूशिभिः समुद्रमुदरेण वैश्वानरम्भस्मना ॥

मित्रावरुणाविन्द्रस्य द्वाविंशतिर्द्वाविंशतिः ॥ 16 ॥ _____ [१६]

पूष्णो वनिष्ठुरन्धाहेः स्थूरगुदा सर्पान्गुदाभिर्ऋतून्पृष्टीभिर्दिव
वसूनाम्प्रथमा कीकसा रुद्राणां द्वितीयादित्यानां
तृतीयाङ्गिरसां चतुर्थी साध्यानां पञ्चमी विश्वेषां देवानां
षष्ठी ॥ ४९ ॥

पूष्णश्चतुर्विंशतिः ॥ 17 ॥ _____ [१७]

ओजो ग्रीवाभिर्निर्ऋतिमस्थभिरिन्द्रः स्वपसा वह्नेन
रुद्रस्य विचलः स्कन्धोऽहोरात्रयोर्द्वितीयोऽर्धमासानां तृतीयो
मासां चतुर्थ ऋतूनाम्पञ्चमः संवत्सरस्य षष्ठः ॥ ५० ॥

ओजो विंशतिः ॥ 18 ॥ _____ [१८]

आनन्दं नन्दथुना कामम्प्रत्यासाभ्यां भयं शिंतीमभ्यां

प्रशिषम्प्रशासाभ्यां सूर्याचन्द्रमसौ वृक्षाभ्यां श्यामशबलौ
मतस्नाभ्याव्युष्टिं रूपेण निम्नुक्तिमरूपेण ॥ ५१ ॥

आनन्दं षोडशं ॥ 19 ॥ [१९]

अहर्मासेन रात्रिम्पीवसापो यूषेण घृतं रसेन श्यां
वसया दूषीकाभिर्ह्लादुनिमश्रुभिः पृष्वान्दिवं रूपेण
नख्यत्राणि प्रतिरूपेण पृथिवीं चर्मणा छुवीं छुव्योपाकृताय
स्वाहालब्धाय स्वाहा हुताय स्वाहा ॥ ५२ ॥

अहर्ष्टाविंशतिः ॥ 20 ॥ [२०]

अग्नेः पंख्यतिः सरस्वत्यै निपंख्यतिः सोमस्य तृतीयापां
चतुर्थ्योषधीनाम्पञ्चमी संवत्सरस्य षष्ठी मरुतां सप्तमी
बृहस्पतेरष्टमी मित्रस्य नवमी वरुणस्य दशमीन्द्रस्यैकादशी
विश्वेषां देवानां द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यमस्य
पाटुरः ॥ ५३ ॥

अग्नेरेकात्रिंशत् ॥ 21 ॥ [२१]

वायोः पंख्यतिः सरस्वतो निपंख्यतिश्चन्द्रमसस्तृतीया
नख्यत्राणां चतुर्थी सवितुः पञ्चमी रुद्रस्य षष्ठी सर्पाणां

सप्तम्यैर्यम्णोऽष्टमी त्वष्टुर्नवमी धातुर्दशमीन्द्राण्या
 एकादश्यदित्यै द्वादशी द्यावापृथिव्योः पार्श्वं यम्यै
 पाटूरः॥५४॥

वायोरष्टाविंशतिः॥२२॥ [२२]

पन्थामनूवृग्भ्यां संततिः स्नावन्याभ्यां शुक्रान्पित्तं
 हरिमाणं यक्रा हलीक्षणान्पापवातेन कूश्माञ्छकभिः
 शवर्तानूवध्येन शुनो विशसनेन सर्पाल्लोहितगन्धेन वयांसि
 पक्कगन्धेन पिपीलिकाः प्रशादेन॥५॥

पन्थान्द्राविंशतिः॥२३॥ [२३]

क्रमैरत्यक्रमीद्वाजी विश्वैर्देवैर्यज्ञियैः संविदानः। स नो नय
 सुकृतस्य लोकं तस्य ते वयं स्वधया मदेम॥५६॥

क्रमैरष्टादश॥२४॥ [२४]

द्यौस्ते पृष्ठमृथिवी सधस्थमात्मान्तरिख्यं समुद्रो योनिः
 सूर्यस्ते चख्खुर्वातः प्राणश्चन्द्रमाः श्रोत्रम्मासाश्चार्धमासाश्च
 पर्वाण्यृतवोङ्गानि संवत्सरो महिमा॥५७॥

द्यौः पञ्चविंशतिः॥२५॥ [२५]

अग्निः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं लोकमजयद्यस्मिन्नग्निः
 स ते लोकस्तं जैष्यस्यथाव जिघ्र वायुः पशुरासीत्तेनायजन्त
 स एतं लोकमजयद्यस्मिन्वायुः स ते लोकस्तस्मात्त्वान्तरैष्यामि
 यदि नावजिघ्रस्यादित्यः पशुरासीत्तेनायजन्त स एतं
 लोकमजयद्यस्मिन्नादित्यः स ते लोकस्तं जैष्यसि
 यद्यवजिघ्रसि॥५८॥

यस्मिन्नष्टौ च॥26॥ [२६]

प्राचीनव॑शं यावन्त ऋ॒ख्सा॒मे वा॒ग्वै दे॒वेभ्यो॑ दे॒वा वै दे॒वय॑जनङ्क॒द्रूश्च॒ तद्धि॑र॒ण्य॑ ष॒ट्प॒दानि॑
 ब्र॒ह्मवा॒दिनो॑ वि॒चित्यो॒ यत्क॒लया॑ ते वा॒रु॒णो वै क्री॑तः सोम॒ एका॑दश॥11॥ प्रा॒चीन॑व॒शं
 स्वा॒हेत्या॑हु॒ येऽन्तः॑ श॒रा ह्ये॑ष सन्तप॑सा च॒ यत्कर्ण॑गृही॒तेति॑ लो॒म॒तो वा॑रु॒णषट्॑स॒प्ततिः॥76॥
 प्रा॒चीन॑व॒शं॒म्परि॑चरति॥ [२७]

॥ काण्डम् ६ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्राचीनव॑शं करोति देवमनु॒ष्या दि॒शो व्य॑भजन्तु
 प्राचीं॑ दे॒वा द॑खि॒ष्णा पि॒तरः प्र॒तीची॑म्मनु॒ष्या उदी॑ची॑
 रु॒द्रा यत्प्राचीनव॑शं करोति दे॒वलोक॑मे॒व तद्यज॑मान
 उ॒पाव॑र्तते॒ परि॑ श्रयत्यन्त॒र्हि॒तो हि दे॒वलोक॑ो म॒नुष्यलो॒का-
 न्नास्माल्लो॒काथ्स्वे॒तव्यमि॒वेत्याहुः॑ को हि तद्वे॒द यद्य॒मुष्मि॑ल्लो॒के-
 ऽस्ति॑ वा न वेति॑ दि॒क्ष्वती॑का॒शान्क॑रोति॥१॥

उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑र॒भिजि॑त्यै केशश्म॒श्रु व॑पते न॒खानि॒ नि
 कृ॑न्तते मृ॒ता वा ए॒षा त्वग॑मे॒ध्या यत्केश॑श्म॒श्रु मृ॒तामे॒व
 त्वच॑ममे॒ध्याम॑प॒हत्य॑ य॒ज्ञियो॑ भू॒त्वा मे॒धमु॒पैत्यङ्गि॑रसः सु॒वर्गं
 लोकं॑ यन्तो॒ऽप्सु दी॑ख्यात॒पसी॒ प्रावे॑शयन्न॒प्सु स्ना॑ति
 सा॒ख्यादे॒व दी॑ख्यात॒पसी॒ अव॑ रु॒द्धे ती॒र्थे स्ना॑ति ती॒र्थे हि ते
 ताम्प्रावे॑शयन्ती॒र्थे स्ना॑ति॥२॥

ती॒र्थमे॒व सं॑मा॒नाना॑ भवत्य॒पोऽश्वा॑त्यन्त॒रत॒ ए॒व मे॒ध्यो
 भ॒वति॒ वास॑सा दी॒क्षय॑ति सौ॒म्यं वै ख्यौम॑ दे॒वत॑या॒ सोम॑मेष

देवतामुपैति यो दीर्ख्यते सोमस्य तनूरसि तनुवम्मे पाहीत्याह
 स्वामेव देवतामुपैत्यथो अशिषमेवैतामा शास्तेऽग्नेस्तूषाधानं
 वायोर्वातपानम्पितृणान्निविरोषधीनाम्प्रघातः ॥ ३ ॥

आदित्यानां प्राचीनतानो विश्वेषां देवानामोतुर्नख्यत्राणामतीव
 एतत्सर्वदेवत्यं यद्वासो यद्वाससा दीर्ख्ययति सर्वाभिरेवेनं
 देवताभिर्दीर्ख्ययति बहिःप्राणो वै मनुष्यस्तस्याशनम्प्राणो-
 ऽश्जातिः सप्राण एव दीर्ख्यत आशितो भवति
 यावानेवास्यं प्राणस्तेन सह मेधमुपैति घृतं देवानाम्मस्तु
 पितृणान्निष्पेक्षमनुष्याणान्तद्वै ॥ ४ ॥

एतत्सर्वदेवत्यं यन्नवनीतं यन्नवनीतेनाभ्यङ्गे सर्वा
 एव देवताः प्रीणाति प्रच्युतो वा एषोऽस्माल्लोकादगतो
 देवलोकं यो दीर्ख्यतोऽन्तरेव नवनीतन्तस्मान्नवनीतेनाभ्यङ्गे-
 ऽनुलोमं यजुषा व्यावृत्त्या इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य कनीनिका
 परापतत्तदाञ्जनमभवद्यदाङ्गे चरख्युरेव भ्रातृव्यस्य वृङ्गे
 दख्यिणम्पूर्वमाङ्गे ॥ ५ ॥

सुव्य९ हि पूर्वमनुष्या आञ्जते न नि धावते नीव हि
 मनुष्या धावन्ते पञ्च कृत्व आङ्गे पञ्चाख्यरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो

य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒द्धे परि॑मित॒माङ्गेऽप॑रि॒मित॒५ हि म॑नु॒ष्या
आ॒ञ्जते॒ सत॑ल॒याङ्गेऽप॑तूल॒या हि म॑नु॒ष्या आ॒ञ्जते॒ व्यावृ॑त्त्यै
यद॑प॒तूल॒याञ्जीत॑ व॒ज्रं इव॑ स्या॒थ्सत॑ल॒याङ्गे मि॒त्रत्वाय॑॥६॥

इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑ह॒न्त्सोऽ३ पोऽ३ भ्य॑म्रियत॒ तासां॑
यन्मे॑ध्यं य॒ज्ञिय॑५ सदे॑व॒मासी॑त्तद॒पोद॑क्राम॒त्ते दु॒र्भा
अ॑भवन् यद॑र्भपु॒ञ्जीलैः प॒वय॑ति॒ या ए॒व मे॑ध्या
य॒ज्ञियाः सदे॑वा आप॒स्ताभि॑रे॒वैन॑म्पवयति॒ द्वाभ्यां॑
पव॑यत्य॒होरा॒त्राभ्या॑मे॒वैन॑म्पवयति॒ त्रिभिः॑ प॒वय॑ति॒ त्रयं॑
इ॒मे लो॒का ए॒भिरे॒वैनं॑ लो॒कैः प॑वयति प॒ञ्चभिः॑॥७॥

प॒वय॑ति प॒ञ्चा॑ख॒षरा प॒ङ्क्तिः पाङ्क्तो॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञायै॑वैन॑म्पवयति
ष॒ङ्क्तिः प॑वयति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑म्पवयति स॒प्तभिः॑
पव॑यति स॒प्त छ॒न्दा॑५सि छ॒न्दो॑भि॒रेवैन॑म्पवयति न॒वभिः॑
पव॑यति न॒व वै पु॑रु॒षे प्रा॒णाः स॒प्रा॒णमे॒वैन॑म्पव॒
य॒त्येक॑वि॒ंश॒त्या प॑वयति॒ दश॒ ह॒स्त्या अ॒ङ्गुल॑यो दश॒
प॒द्या आ॒त्मैक॑वि॒ंशो यावा॑ने॒व पु॑रु॒षस्त॑मप॒रिव॑र्गम्॥८॥

प॒वय॑ति चि॒त्पति॑स्त्वा पुना॒त्वित्या॑ह॒ मनो॒ वै
चि॒त्पति॑र्मन॒सैवैन॑म्पवयति वा॒क्पति॑स्त्वा पुना॒त्वित्या॑ह॒

वा॒चै॒वैन॑म्पवयति दे॒वस्त्वा॑ सवि॒ता पु॑ना॒त्वित्या॑ह सवि॒तृप्र॑सूत
ए॒वैन॑म्पवयति॒ तस्य॑ ते पवि॒त्रप॑ते प॒वित्रे॑ण॒ यस्मै॒ कम्पु॑ने
तच्छ॑केय॒मित्या॑हाशि॒षमे॒वैता॑मा शा॒स्ते॥ ९ ॥

अ॒ती॒का॒शा॒न्करो॑त्यव॑शयन्ती॒र्थे स्ना॑ति प्र॒घा॒तो म॑नु॒ष्या॑णा॒न्तद्वा आ॑ङ्गे मि॒त्र॒त्वाय॑
प॒ञ्चभि॑र॒परि॒वर्ग॑म॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑॥ १ ॥ [१]

याव॑न्तो॒ वै दे॒वा य॒ज्ञाया॑पुन॒त॒ त ए॒वाभ॑वन्॒ य ए॒वं वि॒द्वान्
य॒ज्ञाय॑ पु॒नी॒ते भ॑व॒त्येव॒ ब॒हिः प॑वयित्वान्तः प्र पा॑दयति
मनु॑ष्यलो॒क ए॒वैन॑म्पवयित्वा पृ॒तन्दे॑वलो॒कम्प्र॑ ण॑य॒त्यदी॑र्षित॒
एक॑याहु॒त्येत्या॑हुः सु॒वेण॑ च॒तस्रो॑ जुहोति दीर्षि॒त॒त्वाय॑ सु॒चा
प॑ञ्च॒मी॒म्पश्चा॑र्षरा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तौ॑ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रु॒न्द्ध आ॑कू॒त्यै
प्र॒युजे॒ऽग्नये॑॥ १० ॥

स्वा॒हेत्या॑हाकू॒त्या हि॒ पुरु॑षो य॒ज्ञम॒भि प्र॑यु॒ङ्क्ते य॒जेये॒ति
मे॒धायै॑ मन॑से॒ऽग्नये॒ स्वा॒हेत्या॑ह मे॒धया॑ हि मन॑सा॒ पुरु॑षो
य॒ज्ञम॒भिगच्छ॑ति॒ सर॑स्वत्यै पू॒ष्णे॑ऽग्नये॒ स्वा॒हेत्या॑ह वा॒ग्वै
सर॑स्वती पृथि॒वी पू॒षा वा॒चैव॑ पृथि॒व्या य॒ज्ञम्प्र॑ यु॒ङ्क्त॑ आपो॑
दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुव॒ इत्या॑ह॒ या वै॒ वर्ष्या॑स्ताः॥ ११ ॥

आपो॑ दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुवो॒ यदे॒तद्य॒जुर्न॒ ब्रू॒याद्वि॒व्या

आपोऽशा॑न्ता इ॒मल्लो॑क॒मा ग॑च्छेयुरापो॑ दे॒वीर्बृ॑हतीर्वि॒श्वश॑म्भुव॒
इत्या॑हा॒स्मा ए॒वैना॑ लो॒काय॑ श॒मय॑ति॒ तस्मा॑च्छा॒न्ता
इ॒मल्लो॑क॒मा ग॑च्छन्ति॒ द्यावा॑पृथि॒वी इत्या॑ह॒ द्यावा॑पृथि॒व्योर्हि
य॒ज्ञ उ॒र्वन्तरि॑ख्यमि॒त्याहान्तरि॑ख्ये॒ हि य॒ज्ञो बृ॑हस्पति॑र्नो
ह॒विषा॑ वृ॒धातु॑॥१२॥

इत्या॑ह॒ ब्रह्म॒ वै दे॒वाना॑म्बृहस्पति॑र्ब्रह्म॑णै॒वास्मै॑ य॒ज्ञम॑व॒
रु॒न्द्रे य॒द्व्याद्वि॑धेरिति॑ य॒ज्ञस्था॑णुमृच्छेद्वृ॒धात्वित्या॑ह॒
य॒ज्ञस्था॑णुमे॒व परि॑ वृ॒णक्ति॑ प्र॒जाप॑तिर्य॒ज्ञम॑सृ॒जत॒
सोऽस्मा॑त्सृष्टः॒ परा॑ङ्मि॒त्स प्र॒ यजुर॑र्ह्नीना॒त्प्र साम्
तमृ॑गुदयच्छद्यदृगुदयच्छत्तदौ॑द्ब्रह्म॑णस्यौद्ब्रह्म॑णत्वमृ॒चा॥१३॥

जुहो॑ति॒ य॒ज्ञस्यो॑द्य॒त्या अनु॑ष्टुप्छन्द॑सामुदयच्छदित्या॑हुस्तस्मा॑
जुहो॑ति॒ य॒ज्ञस्यो॑द्य॒त्यै द्वा॑द॒श वा॒त्सब॒न्धान्यु॑दयच्छन्नित्या॑हुस्तस्मा॑
दी॒र्षय॑न्ति॒ सा वा॒ ए॒षर्ग॑नुष्टु॒ग्वाग॑नुष्टु॒ग्यदे॑तय॒र्चा दी॒र्षय॑ति॒
वा॒चैवै॒न॒९ स॑र्वया॒ दी॒र्षय॑ति॒ वि॒श्वे दे॒वस्य॑ ने॒तुरि॑त्या॒ह
सावि॒त्र्यैते॑न॒ मर्तो॑ वृणीत॒ स॒ख्यम्॥१४॥

इत्या॑ह॒ पि॒तृदे॒वत्यै॑तेन॒ वि॒श्वे रा॒य इ॑षुध्यसीत्या॑ह॒
वै॒श्वदे॒व्यैते॑न॒ द्यु॒म्नं वृ॑णीत॒ पु॒ष्यस॒ इत्या॑ह॒ पौ॒ष्ण्यै॑तेन॒ सा

वा ए॒ष॒र्क्ष॑सर्वदे॒व॒त्या॑ यदे॒त॒य॒र्चा दी॒र्ख॒य॒ति॒ सर्वा॑भि॒रे॒वैनं॑
दे॒व॒ताभिर्दी॒र्ख॒य॒ति॒ स॒प्ता॒र्ख॒र॒म्प्र॒थ॒म॒म्प॒द॒म॒ष्टा॒र्ख॒राणि॒ त्रीणि॑
या॒नि॒ त्रीणि॑ ता॒न्य॒ष्टावु॑प॒ यन्ति॒ या॒नि॒ च॒त्वारि॒ ता॒न्य॒ष्टौ
यद॒ष्टा॒र्ख॒रा तेन॑॥१५॥

गा॒य॒त्री यदे॒का॒द॒शा॒र्ख॒रा तेन॑ त्रि॒ष्टु॒ग्य॒द्वा॒द॒शा॒र्ख॒रा तेन॑
ज॒ग॒ती सा वा ए॒ष॒र्क्ष॑सर्वाणि॒ छ॒न्दा॑ँसि॒ यदे॒त॒य॒र्चा दी॒र्ख॒य॒ति॒
सर्वे॑भि॒रे॒वैनं॑ छ॒न्दो॑भिर्दी॒र्ख॒य॒ति॒ स॒प्ता॒र्ख॒र॒म्प्र॒थ॒म॒म्प॒द॑ँ
स॒प्त॒प॒दा श॒क्र॒री प॒श॒वः श॒क्र॒री प॒शू॒ने॒वाव॑ रु॒न्ध्र
ए॒क॒स्मा॒द॒र्ख॒रा॒दना॑प्त॒म्प्र॒थ॒म॒म्प॒द॒न्त॒स्मा॒द्य॒द्वा॒चोऽना॑प्त॒न्त॒न्म॑नु॒ष्या
उ॒प जी॒व॒न्ति पू॒र्ण॒या जु॒होति॑ पू॒र्ण इ॒व हि प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जाप॑ते॒रास्यै॒ न्यून॑या जु॒होति॑ न्यू॒ना॒द्धि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा
अ॒सृ॒ज॒त प्र॒जा॒नाँ सृ॒ष्ट्यै॑॥१६॥

अ॒ग्नये॒ ता वृ॑धा॒त्वृ॒चा स॒ख्य॒न्तेन॑ जु॒होति॑ पञ्च॒दश॒ च॥२॥ [२]

ऋ॒क्स॒ामे वै दे॒वेभ्यो॑ य॒ज्ञा॒याति॑ष्ठ॒माने॒ कृ॒ष्णो
रू॒पं कृ॒त्वाप॒क्र॒म्या॑ति॒ष्ठता॑न्ते॒ऽम॒न्य॒न्त॒ यं वा इ॒मे
उ॒पाव॑त्स्य॒तः स इ॒दं भ॑विष्य॒तीति॒ ते उ॒पा॑म॒न्त्र॒यन्त॒ ते
अ॒हो॒रा॒त्रयो॑र्महि॒मानं॑म॒पनि॒धाय॑ दे॒वानु॒पाव॑र्ते॒तामे॒ष वा ऋ॒चो

वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष साम्नो यत्कृष्णमृक्सामयोः
शिल्पे स्थ इत्याहवर्सा मे एवाव रुन्ध एषः॥१७॥

वा अहो वर्णो यच्छुक्लं कृष्णाजिनस्यैष रात्रिया
यत्कृष्णं यदेवैनयोस्तत्र न्यक्तं तदेवाव रुन्धे कृष्णाजिनेन
दीर्क्षयति ब्रह्मणो वा एतद्रूपं यत्कृष्णाजिनम्ब्रह्मणैवेन
दीर्क्षयतीमान्धियः शिर्षमाणस्य देवेत्याह यथायजुरेवैतद्गर्भो
वा एष यद्दीर्क्षित उल्बं वासः प्रोर्णुते तस्मात्॥१८॥

गर्भाः प्रावृता जायन्ते न पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत
यत्पुरा सोमस्य क्रयादपोर्णीत गर्भाः प्रजानां परापातुकाः
स्युः क्रीते सोमेऽपोर्णुते जायत एव तदथो यथा
वसीयाः सम्प्रत्यपोर्णुते तादृगेव तदङ्गिरसः सुवर्गं लोकं
यन्त ऊर्जं व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत ते शरा अभवन्नूगै
शरा यच्छरमयी॥१९॥

मेखला भवत्यूर्जमेवाव रुन्धे मध्यतः सन्नह्यति मध्यत
एवास्मा ऊर्जं दधाति तस्मान्मध्यत ऊर्जा भुञ्जत ऊर्ध्वं
वै पुरुषस्य नाभ्यै मेध्यमवाचीनममेध्यं यन्मध्यतः संनह्यति
मेध्यं चैवास्यामेध्यं च व्यावर्तयतीन्द्रो वृत्राय वज्रम्प्राहरत्स

त्रेधा व्यभवत्स्फ्यस्तृतीयं रथस्तृतीयं यूपस्तृतीयम् ॥ २० ॥

येऽन्तःशरा अशीर्यन्त ते शरा अभवन्तच्छराणां शरत्वं
वज्रो वै शराः ख्युत्खलु वै मनुष्यस्य भ्रातृव्यो यच्छरमयी
मेखला भवति वज्रेणैव साख्यात्ख्युधम्भ्रातृव्यम्मध्यतोऽप
हते त्रिवृद्धवति त्रिवृद्धे प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणम्मध्यतो
यजमाने दधाति पृथ्वी भवति रङ्गनाव्यावृत्त्यै मेखलया
यजमानन्दीख्यति योक्त्रेण पत्नीम्मिथुनत्वाय ॥ २१ ॥

यज्ञो दखिणामभ्यध्यायत्तां समभवत्तदिन्द्रोऽचायत्सो-
ऽमन्यत यो वा इतो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति
ताम्प्राविशत्तस्या इन्द्र एवाजायत सोऽमन्यत यो वै
मदितोऽपरो जनिष्यते स इदम्भविष्यतीति तस्या अनुमृश्य
योनिमाच्छिनत्सा सूतवंशाभवत्तत्सूतवंशायै जन्म ॥ २२ ॥

तां हस्ते न्यवेष्टयत् ताम्मृगेषु न्यदधात्सा
कृष्णविषाणाभवदिन्द्रस्य योनिरसि मा मां हिंसीरिति
कृष्णविषाणाम्प्र यच्छति सयोनिमेव यज्ञं करोति
सयोनिन्दखिणां सयोनिमिन्द्रं सयोनित्वाय कृष्यै त्वां
सुसस्याया इत्याहु तस्मादकृष्टपृच्या ओषधयः पच्यन्ते
सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य इत्याहु तस्मादोषधयः फलं

गृह्णन्ति यद्धस्तेन॥ २३॥

कण्डूयेत॑ पाम॒न॒म्भावु॑काः प्र॒जाः स्युर्य॑थ्स्मयेत
न॒ग्न॒म्भावु॑काः कृष्णविषा॒णया॑ कण्डूयतेऽपि॒गृह्य॑ स्मयते
प्र॒जानां॑ गोपी॒थाय॑ न पु॒रा द॑खि॒षणा॑भ्यो नेतोः॑ कृष्णविषा॒णामव॑
चृते॒द्यत्पु॒रा द॑खि॒षणा॑भ्यो नेतोः॑ कृष्णविषा॒णामव॑चृतेद्योनिः॑
प्र॒जानां॑ परा॒पातु॑का स्यान्नी॒तासु॑ द॑खि॒षणा॑सु चात्वा॑ले
कृष्णविषा॒णाम्प्रास्य॑ति योनिर्वै॑ य॒ज्ञस्य॑ चात्वा॑लं
योनिः॑ कृष्णविषा॒णा योना॑वे॒व योनि॑न्दधाति य॒ज्ञस्य॑
सयो॑नित्वाय॑॥ २४॥

रुन्ध॒ एष॑ तस्मा॑च्छ्र॒मयी॑ यूप॒स्तृतीय॑मि॒धुन॑त्वाय॒ जन्म॑ हस्तेना॒ष्टाच॑त्वारि॒शच्च॑॥३॥।[३]

वाग्वै दे॒वेभ्यो॑ऽपा॑क्रामद्य॒ज्ञायाति॑ष्ठमा॒ना सा वन॑स्पती॒न्प्रावि॑श
वाग्वन॑स्पतिषु॒ वदति॑ या दु॒न्दुभौ॑ या तू॒णवे॒ या वी॑णायां
यद्दी॑खि॒तद॒ण्डम्प्र॑यच्छति॒ वाच॑मे॒वाव॑ रु॒न्ध्र औदु॑म्बरो
भव॑त्यू॒र्वा उ॑दु॒म्बर॒ ऊर्ज॑मे॒वाव॑ रु॒न्ध्रे मुखे॑न॒ सम्मि॑तो
भवति॑ मुख॒त ए॒वास्मा॒ ऊर्ज॑ दधाति॒ तस्मा॑न्मुख॒त ऊर्जा॑
भु॑ञ्जते॥ २५॥

क्री॒ते सोमे॑ मै॒त्रावरु॑णाय॑ द॒ण्डम्प्र॑ यच्छति॒ मैत्रा॑वरु॒णो

हि पुरस्तादृत्विग्भ्यो वाचं विभजंति तामृत्विजो यजमाने
 प्रतिं ष्ठापयन्ति स्वाहा यज्ञम्मनसेत्याह मनसा हि
 पुरुषो यज्ञमभिगच्छति स्वाहा द्यावापृथिवीभ्यामित्याह
 द्यावापृथिव्योर्हि यज्ञः स्वाहोरोरन्तरिख्यादित्याहान्तरिख्ये
 हि यज्ञः स्वाहा यज्ञं वातादारभ इत्याहायम्॥२६॥

वाव यः पवते स यज्ञस्तमेव साख्यादा रभते मुष्टी
 करोति वाचं यच्छति यज्ञस्य धृत्या अदीर्घिष्टायम्ब्राह्मण
 इति त्रिरुपांश्चाह देवेभ्य एवैनम्प्राह त्रिरुच्चैरुभयेभ्य एवैनं
 देवमनुष्येभ्यः प्राह न पुरा नख्यत्रेभ्यो वाचं वि सृजेद्यत्पुरा
 नख्यत्रेभ्यो वाचं विसृजेद्यज्ञं विच्छिन्द्यात्॥२७॥

उदितेषु नख्यत्रेषु व्रतं कृणुतेति वाचं वि सृजति
 यज्ञव्रतो वै दीर्घितो यज्ञमेवाभि वाचं वि सृजति यदि
 विसृजेद्विष्णवीमृचमनु ब्रूयाद्यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञेनैव यज्ञः
 सं तनोति दैवीन्धियम्मनामह इत्याह यज्ञमेव तन्म्रदयति
 सुपारा नो असद्वश इत्याह व्युष्टिमेवाव रुन्दे॥२८॥

ब्रह्मवादिनो वदन्ति होतव्यं दीर्घितस्य गृहा(३)इ न
 होतव्या(३)मिति हविर्वै दीर्घितो यज्ञुहयाद्यजमानस्यावदाय

जुहुयाद्यन्न जुहुयाद्यज्ञपरुरन्तरियाद्ये देवा मनोजाता
 मनोयुज इत्याह प्राणा वै देवा मनोजाता मनोयुजस्तेष्वेव
 परोरब्धं जुहोति तन्नेवं हुतं नेवाहुतः स्वपन्तं वै दीर्घितः
 ररब्धांसि जिघांसन्त्यग्निः॥ २९॥

खलु वै ररब्धोहाग्ने त्वं सु जागृहि वयं
 सु मन्दिषीमहीत्याहाग्निमेवाधिपां कृत्वा स्वपिति
 ररब्धसामपंहत्या अब्रत्यमिव वा एष करोति यो
 दीर्घितः स्वपिति त्वमग्ने व्रतपा असीत्याहाग्निर्वै देवानां
 व्रतपतिः स एवैनं व्रतमालम्भयति देव आ मर्त्येष्वेत्याह
 देवः॥ ३०॥

ह्येष सन्मर्त्येषु त्वं यज्ञेष्वीड्य इत्याहैतः हि यज्ञेष्वीड्यते-
 ऽप वै दीर्घिताथ्सुषुपुषं इन्द्रियं देवताः क्रामन्ति विश्वे
 देवा अभि मामाववृत्रन्नित्याहेन्द्रियेणैवैनं देवताभिः सं नयति
 यदेतद्यजुर्न ब्रूयाद्यावत् एव पशून्भि दीर्घेत तावन्तोऽस्य
 पशवः स्यू रास्वेयत्॥ ३१॥

सोमा भूयो भूरेत्याहापरिमितानेव पशून्वं रुद्धे चन्द्रमसि
 मम भोगाय भवेत्याह यथादेवतमेवैनाः प्रति गृह्णाति वायवे

त्वा वरुणाय त्वेति यदेवमेता नानुदिशेदयथादेवतं
दखिषणा गमयेदा देवताभ्यो वृश्चेत् यदेवमेता अनुदिशति
यथादेवतमेव दखिषणा गमयति न देवताभ्य आ॥३२॥

वृश्चते देवीरापो अपां नपादित्याह यद्वो मेध्यं यज्ञियं
सदेवं तद्वो मावं क्रमिषमिति वावैतदाहाच्छिन्नं तन्तुम्पृथिव्या
अनु गेषमित्याह सेतुमेव कृत्वात्येति॥३३॥

भुञ्जतेऽयच्छिन्द्याद्बुधेऽग्निराह देव इयदेवताभ्य आ त्रयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

देवा वै देवयजनमध्यवसाय दिशो न प्राजानन्तेऽ
न्योन्यमुपाधावन्त्वया प्र जानाम त्वयेति तेऽदित्या
समधियन्त त्वया प्र जानामेति साब्रवीद्वरं वृणै मत्प्रायणा
एव वो यज्ञा मदुदयना असन्निति तस्मादादित्यः प्रायणीयो
यज्ञानामादित्य उदयनीयः पञ्च देवता यजति पञ्च दिशो
दिशाम्प्रज्ञात्यै॥३४॥

अथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे
पथ्याः स्वस्तिमयजन्प्राचीमेव तया दिशम्प्राजानन्नग्निना
दखिषणा सोमेन प्रतीचीः सवित्रोदीचीमदित्योर्ध्वाम्पथ्याः
स्वस्तिं यजति प्राचीमेव तया दिशम्प्र जानाति पथ्याः

स्वस्तिमिद्वाग्नीषोमौ यजति चख्षुषी वा एते यज्ञस्य
यद्वाग्नीषोमौ ताभ्यामेवानुं पश्यति॥३५॥

अग्नीषोमाविद्वा सवितारं यजति सवितृप्रसूत एवानुं
पश्यति सवितारमिद्वादिति यजतीयं वा अदितिरस्यामेव
प्रतिष्ठायानुं पश्यत्यदितिमिद्वा मारुतीमृचमन्वाह मरुतो
वै देवानां विशो देवविशं खलु वै कल्पमानम्मनुष्यविश-
मनुं कल्पते यन्मारुतीमृचमन्वाह विशां क्लृप्त्यै ब्रह्मवादिनो
वदन्ति प्रयाजवदननूयाजम्प्रायणीयं कार्यमनूयाजवत्॥३६॥

अप्रयाजमुदयनीयमितीमे वै प्रयाजा अमी अनूयाजाः
सैव सा यज्ञस्य संततिस्तत्तथा न कार्यमात्मा वै प्रयाजाः
प्रजानूयाजा यत्प्रयाजानन्तरियादात्मानमन्तरियाद्यदनूयाजान-
खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनुं यज्ञः परा भवति
यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु॥३७॥

परा भवति प्रयाजवदेवानूयाजवत्प्रायणीयं कार्यम्प्रयाजवदन-
नात्मानमन्तरेति न प्रजां न यज्ञः पराभवति न यजमानः
प्रायणीयस्य निष्कास उदयनीयमभि निर्वपति सैव सा
यज्ञस्य संततिर्याः प्रायणीयस्य याज्या यत्ता उदयनीयस्य

याज्याः कुर्यात्पराङ्मुं लोकमा रोहेत्प्रमायुकः स्याद्वाः
 प्रायणीयस्य पुरोनुवाक्यास्ता उदयनीयस्य याज्याः
 करोत्यस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठति॥३८॥

प्रज्ञात्यै पश्यत्यनूयाजवद्यजमानोऽनु पुरोनुवाक्यास्ता अष्टौ च॥५॥—————[५]

कद्रूश्च वै सुपर्णी चात्मरूपयोरस्पर्धेता९ सा कद्रूः
 सुपर्णीमजयत्साब्रवीत्तृतीयस्यामितो दिवि सोमस्तमा हर
 तेनात्मानं निष्क्रीणीष्वेतीयं वै कद्रूसौ सुपर्णी छन्दांसि
 सौपर्ण्याः साब्रवीदस्मै वै पितरौ पुत्रान्बिभृतस्तृतीयस्यामितो
 दिवि सोमस्तमा हर तेनात्मानं निष्क्रीणीष्व॥३९॥

इति मा कद्रूवोचदिति जगत्युदपतच्चतुर्दशाख्वरा
 सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अख्वरे अमीयेता९ सा
 पशुभिश्च दीख्वया चागच्छत्तस्माज्जगती छन्दसाम्पशव्यतमा
 तस्मात्पशुमन्तं दीख्वोप नमति त्रिष्टुगुदपतत्रयोदशाख्वरा
 सती साप्राप्य न्यवर्तत तस्यै द्वे अख्वरे अमीयेता९ सा
 दखिणाभिश्च॥४०॥

तपसा चागच्छत्तस्मात्त्रिष्टुभो लोके माध्यदिने सवने
 दखिणा नीयन्त एतत्खलु वाव तप इत्याहुयः स्वं

ददातीति गायत्र्युदपतच्चतुरखरा सत्यजया ज्योतिषा
तमस्या अजाभ्यरुद्ध तदजाया अजत्वः सा सोमं
चाहरच्चत्वारिं चाखराणि साष्टाखरा समपद्यत ब्रह्मवादिनो
वदन्ति॥४१॥

कस्मात्सत्याद्वायत्री कनिष्ठा छन्दसाः सती
यज्ञमुखम्परीयायेति यदेवादः सोममाहरत्तस्माद्यज्ञमुखम्पर्येत
तस्मात्तेजस्विनीतमा पृथ्वा द्वे सवने समगृह्णान्मुखेनैकं
यन्मुखेन समगृह्णात्तदधयत्तस्माद्धे सवने शुक्रवती प्रातःसवनं
च माध्यंदिनं च तस्मात्तृतीयसवनं ऋजीषमभि पुण्वन्ति
धीतमिव हि मन्यन्ते॥४२॥

आशिरमव नयति सशुक्रत्वायाथो सम्भरत्येवैनत्तः
सोममाह्रियमाणं गन्धर्वो विश्वावसुः पर्यमुष्णात्स तिस्रो
रात्रीः परिमुषितोऽवसत्तस्मात्तिस्रो रात्रीः क्रीतः सोमो वसति
ते देवा अब्रुवन्स्त्रीकामा वै गन्धर्वाः स्त्रिया निष्क्रीणामेति ते
वाचः स्त्रियमेकहायनीं कृत्वा तया निरक्रीणन्त्सा रोहिद्रूपं
कृत्वा गन्धर्वेभ्यः॥४३॥

अपक्रम्यातिष्ठत्तद्रोहितो जन्म ते देवा अब्रुवन्नप

युष्मदक्रमीन्नास्मानुपावर्तते वि ह्वयामहा इति ब्रह्मं गन्धुर्वा
 अवदन्नगायं देवाः सा देवान्गायंत उपावर्तत तस्माद्गायन्तः
 स्त्रियः कामयन्ते कामुका एनः स्त्रियो भवन्ति य एवं
 वेदाथो य एवं विद्वानपि जन्येषु भवन्ति तेभ्य एव ददत्युत
 यद्वहृतयाः ॥ ४४ ॥

भवन्त्येकहायन्या क्रीणाति वाचैवैनः सर्वया क्रीणाति
 तस्मादेकहायना मनुष्या वाचं वदन्त्यकूटयाऽकर्णयाऽ
 काणयाऽश्लोणयाऽसप्तशफया क्रीणाति सर्वयैवेनं क्रीणाति
 यच्छ्वेतया क्रीणीयाद्दुश्चर्मा यजमानः स्याद्यत्कृष्णयानुस्तरणी
 स्यात्प्रमायुको यजमानः स्याद्यद्विरूपया वात्रघ्नी
 स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं वान्यो जिनीयादरुणया
 पिङ्गाक्ष्या क्रीणात्येतद्वै सोमस्य रूपः स्वयैवेनं देवतया
 क्रीणाति ॥ ४५ ॥

निष्क्रीणीष्व दखिणाभिश्च वदन्ति मन्यन्ते गन्धर्वेभ्यो बहृतयाः पिङ्गाक्ष्या दश च ॥ ६ ॥ [६]

तद्धिरण्यमभवत्तस्मादद्ध्यो हिरण्यम्पुनन्ति ब्रह्मवादिनो
 वदन्ति कस्मात्सत्यादनस्थिकेन प्रजाः प्रवीयन्तेऽ-
 स्थन्वतीर्जायन्त इति यद्धिरण्यं घृतेऽवधाय जुहोति

तस्मादनुस्थिकेन प्रजाः प्र वीयन्तेऽस्थन्वतीर्जायन्त एतद्वा
अग्नेः प्रियं धाम यद्धृतं तेजो हिरण्यमियं ते शुक्र तनूरिदं
वर्च इत्याह सतेजसमेवैनं सतनुम्॥४६॥

करोत्यथो सम्भरत्येवैनं यदबद्धमवदध्याद्गर्भाः प्रजानां
परापातुकाः स्युर्बद्धमव दधाति गर्भाणां धृत्यै निष्टर्क्यम्बध्राति
प्रजानां प्रजननाय वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी जूरसीत्याह
यद्धि मनसा जवते तद्वाचा वदति धृता मनसेत्याह मनसा
हि वाग्धृता जुष्टा विष्णव इत्याह॥४७॥

यज्ञो वै विष्णुर्यज्ञायैवेनां जुष्टां करोति तस्यांस्ते
सत्यसंवसः प्रसव इत्याह सवितृप्रसूतामेव वाचमव रुन्दे
काण्डेकाण्डे वै क्रियमाणे यज्ञं रख्यांसि जिघांसन्त्येष
खलु वा अरख्योहतः पन्था योऽग्रेष्व सूर्यस्य च सूर्यस्य
चख्युरारुहमग्रेरक्षणः कनीनिकामित्याह य एवारख्योहतः
पन्थास्तं समारोहति॥४८॥

वाग्वा एषा यथ्सोमक्रयणी चिदसि मनासीत्याह
शास्त्येवैनामेतत्तस्माच्छ्रिष्टाः प्रजा जायन्ते चिदसीत्याह
यद्धि मनसा चेतयते तद्वाचा वदति मनासीत्याह यद्धि

मनसाभिगच्छति तत्करोति धीरसीत्याह यद्धि मनसा
ध्यायति तद्वाचा॥४९॥

वदति दखिणासीत्याह दखिणा ह्येषा यज्ञियासीत्याह
यज्ञियामेवैनं करोति ख्यत्रियासीत्याह ख्यत्रिया
ह्येषादितिरस्युभयतःशीर्ष्णीत्याह यदेवादित्यः प्रायणीयो
यज्ञानामादित्य उदयनीयस्तस्मादेवमाह यदबद्धा स्यादयता
स्याद्यत्पदिबद्धानुस्तरणी स्यात्प्रमायुको यजमानः
स्यात्॥५०॥

यत्कर्णगृहीता वार्त्रघ्नी स्यात्स वान्यं जिनीयात्तं
वान्यो जिनीयाम्मित्रस्त्वां पदि बध्नात्वित्याह मित्रो
वै शिवो देवानान्तेनैवैनं पदि बध्नाति पूषाध्वनः
पात्वित्याहेयं वै पूषेमामेवास्या अधिपामकः समष्ट्या
इन्द्रायाध्यख्यायेत्याहेन्द्रमेवास्या अध्यख्यं करोति॥५१॥

अनु त्वा माता मन्यतामनु पितेत्याहानुमतयैवैनया
क्रीणाति सा देवि देवमच्छेहीत्याह देवी ह्येषा देवः सोम
इन्द्राय सोममित्याहेन्द्राय हि सोमं आह्रियते यदेतद्यजुर्न
ब्रूयात्पराच्येव सोमक्रयणीयाद्रुद्रस्त्वा वर्तयत्वित्याह रुद्रो वै

क्रूरः॥५२॥

देवाना॑न्तमे॒वास्यै॑ प॒रस्ता॑द्वधा॒त्यावृ॑त्त्यै क्रूरमि॑व वा
ए॒तत्क॑रोति॒ यद्रु॑द्रस्य॑ की॒र्तय॑ति मि॒त्रस्य॑ प॒थेत्या॑ह॒ शान्त्यै॑
वा॒चा वा ए॒ष वि क्री॑णीते॒ यः सोम॑क्रय॒ण्या स्व॑स्ति
सोम॑सखा॒ पुन॑रेहि॒ सह॒ र॒य्येत्या॑ह॒ वाचै॑व वि॒क्रीय॑
पुन॑रा॒त्मन्वाच॑ ध॒त्तेऽनु॑पदासुकास्य॒ वाग्भ॑वति॒ य एवं॑
वेद॑॥५३॥

सतनुं विष्णव इत्याह समारोहति ध्यायति तद्वाचा यजमानः स्यात्करोति क्रूरो
वेद॑॥७॥

[७]

षट्प॑दान्यनु॒ नि क्रा॑मति॒ षड॑हं वाङ्गा॑ति॒ वद॑त्यु॒त
सं॑व॒त्स॒रस्याय॑ने॒ याव॑त्ये॒व वा॒क्ताम॑व॒ रुन्दे॑ सप्त॒मे प॒दे
जु॑होति सप्तप॑दा॒ शक्क॑री प॒शवः॑ शक्क॑री प॒शूने॒वाव॑ रुन्दे॑ सप्त
ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ सप्तार॒ण्याः सप्त॑ छन्दा॑स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑
व॒स्व्यसि॑ रु॒द्रासी॑त्या॒ह रू॒पमे॒वास्या॑ ए॒तन्म॑हि॒मानम्॑॥५४॥

व्याचष्टे बृहस्पतिस्त्वा सुम्ने रण्वत्वित्याह ब्रह्म वै
देवाना॑म्बृहस्पति॑र्ब्रह्मणै॒वास्मै॑ प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ रु॒द्रो वसु॑भिरा
चि॑के॒त्वित्या॑हावृत्त्यै पृथि॒व्यास्त्वा॑ मूर्ध॒न्ना जि॑घर्मि॒ देव॑यज॒न

इत्याह पृथिव्या ह्येष मूर्धा यदेवयजनमिडायाः पद
इत्याहेडाये ह्येतत्पदं यत्सोमक्रयण्यै घृतवति स्वाहा॥५॥

इत्याह यदेवास्यै पदाद्धृतमपीड्यत् तस्मादेवमाह
यदध्वर्युरनग्नावाहुतिं जुहुयादन्धोऽध्वर्युः स्याद्रख्यांसि
यज्ञः हन्युरहिरण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति
नान्धोऽध्वर्युर्भवति न यज्ञः रख्यांसि घ्नन्ति काण्डेकाण्डे
वै क्रियमाणे यज्ञः रख्यांसि जिघांसन्ति परिलिखितः
रख्यः परिलिखिता अरातय इत्याह रख्यंसामपहत्यै॥५६॥

इदमहः रख्यंसो ग्रीवा अपि कृन्तामि योऽस्मान्द्वेष्टि यं
च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं चैव द्वेष्टि यश्चैनं
द्वेष्टि तयोरेवानन्तरायं ग्रीवाः कृन्तति पशवो वै सोमक्रयण्यै
पदं यावत्सूतः सं वपति पशून्नेवाव रुद्धेऽस्मे राय इति सं
वपत्यात्मानमेवाध्वर्युः॥५७॥

पशुभ्यो नान्तरेति त्वे राय इति यजमानाय प्र यच्छति
यजमान एव रयिन्दधाति तोते राय इति पत्निया अर्धो
वा एष आत्मनो यत्पत्नी यथा गृहेषु निधत्ते तादृगेव
तत्त्वष्टीमती ते सपेयेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां

रूपकृद्रूपमेव पशुषु दधात्यस्मै वै लोकाय गार्हपत्य आ
धीयतेऽमुष्मा आहवनीयो यद्गार्हपत्य उपवपेदस्मिल्लौके
पशुमान्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिल्लौके पशुमान्स्यादुभयोरुप
वपत्युभयोरेवैनल्लौकयोः पशुमन्तं करोति॥५८॥

महिमान् ५ स्वाहापंहत्या अर्घ्युधीयते चतुर्विंशतिश्च॥८॥ [८]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति विचित्यः सोमा (३) न विचित्या
(३) इति सोमो वा ओषधीनां ५ राजा तस्मिन् यदापन्नं
ग्रसितमेवास्य तद्यद्विचिनुयाद्यथास्याद्ग्रसितं निष्विदति
तादृगेव तद्यन्न विचिनुयाद्यथाख्यन्नापन्नं विधावति
तादृगेव तत्खोधुकोऽर्घ्युः स्यात्खोधुको यजमानः
सोमविक्रयिन्सोमं ५ शोधयेत्येव ब्रूयाद्यदीतरम्॥५९॥

यदीतरमुभयेनैव सोमविक्रयिणमर्पयति तस्मात्सोमविक्रयी
खोधुकोऽरुणो ह स्माहौपवेशिः सोमक्रयण एवाहं
तृतीयसवनमव रुन्ध इति पशूनां चर्मन्मिमीते पशूनेवाव
रुन्दे पशवो हि तृतीयं ५ सवनं यङ्गामयेतापशुः
स्यादित्यृख्यतस्तस्य मिमीतृख्यं वा अपशव्यमपशुरेव
भवति यं कामयेत पशुमान्स्यात्॥६०॥

इति लोम॒तस्तस्य॑ मिमी॒तैतद्वै॑ प॒शूना॑ ५ रू॒पः ५ रू॒पेणै॒वास्मै॑
प॒शून॑व॒ रुन्दे॑ प॒शुमा॑ने॒व भ॑वत्य॒पाम॑न्ते॒ क्री॑णाति॒ सर॑समे॒वैनं॑
क्री॑णात्य॒मात्यो॒ऽसी॒त्याहा॒मैवैनं॑ कुरुते शुक्र॒स्ते ग्र॑ह इत्या॒ह
शु॒क्रो ह्य॑स्य॒ ग्रहो॑ऽन॒साच्छ॑ याति॒ महि॑मान॒मेवा॑स्याच्छ॒
या॒त्यन॑सा॥६१॥

अच्छ॑ याति॒ तस्मा॑दनोवा॒ह्यः ५ स॒मे जी॒वनं॑ यत्र॒ खलु॒ वा
ए॒तः ५ शी॒र्ष्णा हर॑न्ति॒ तस्मा॑च्छी॒र्षहा॒र्यं गि॒रौ जी॒वनम॑भि॒
त्यं दे॒वः ५ संवि॑तार॒मित्य॑ति॒च्छन्द॑स॒र्चा मि॒मी॒तेऽति॑च्छन्दा॒ वै
सर्वा॑णि॒ छन्दा॑ः॒सि सर्वे॑भिरे॒वैनं॑ छन्दा॑भिर्मिमी॒ते वर्ष्म॑
वा ए॒षा छन्द॑सां॒ यदति॑च्छन्दा॒ यदति॑च्छन्द॒सर्चा॑ मिमी॒ते
वर्ष्मै॒वैनः॑ स॒माना॑नां॒ करो॒त्येक॑यैकयो॒त्सर्ग॑म्॥६२॥

मि॒मी॒तेऽया॑तया॒ग्नि॒याया॑तया॒ग्नि॒यैवैनं॑मिमी॒ते तस्मा॑न्ना॒नावी॒य
अ॒ङ्गुल॑यः॒ सर्वा॑स्वङ्गु॒ष्ठमु॒प नि॒ गृ॒ह्णाति॒ तस्मा॑त्स॒माव॑द्दी॒र्यो-
ऽन्या॑भिर्ङ्गुलिभिस्तस्मा॒त्सर्वा॑ अनु॒ सं च॑रति॒ यत्स॑ह
सर्वा॑भिर्मिमी॒त स॒ंश्लि॑ष्टा अ॒ङ्गुल॑यो जायेर॒न्नेक॑यैकयो॒त्सर्ग॑म्मि॒
तस्मा॑द्विभ॒क्ता जा॑यन्ते॒ पञ्च॒ कृत्वो॒ यजु॑षा मिमी॒ते पञ्चा॑ख॒रा
प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तौ य॒ज्ञो य॒ज्ञमे॒वाव॑ रुन्दे॒ पञ्च॒ कृत्व॑स्तू॒ष्णीम्॥६३॥

दश॒ सम्प॑द्यन्ते दशा॑खरा वि॒राड॑न्नं वि॒राड्वि॑राजै॒वान्नाद्य॑मव॒
रुन्धे॑ यद्यजु॑षा मिमी॑ते भू॒तमे॒वाव॑ रुन्धे॑ यत्तू॒ष्णीम्भ॑विष्यद्यद्वै
तावा॑ने॒व सोमः॑ स्याद्याव॑न्त॒म्मिमी॑ते यज॑मानस्यै॒व स्यान्नापि॑
सद॒स्याना॑म्र॒जाभ्य॑स्त्वेत्युप॑ समू॑हति सद॒स्याने॒वान्वाभ॑जति
वास॒सोप॑ नह्यति सर्वदे॒वत्य॑ वै॥६४॥

वासः॑ सर्वा॑भिरे॒वैनं॑ दे॒वता॑भिः सम॑र्धयति प॒शवो॑ वै सोमः॑
प्रा॒णाय॑ त्वेत्युप॑ नह्यति प्रा॒णमे॒व प॒शुषु॑ दधाति व्या॒नाय॑
त्वेत्यनु॑ शृ॒न्थति॑ व्या॒नमे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ तस्मा॑त्स्व॒पन्त॑मप्रा॒णा
न ज॑हति॥६५॥

इतर॑म्यशु॒मान्स्या॑द्यात्यन॑सो॒त्सर्ग॑न्तूष्णी॑ सं॒र्वदे॒वत्य॑ वै त्रय॑स्त्रि॑शच्च॥९॥ ——— [९]

यत्क॒लया॑ ते श॒फेनं॑ ते क्री॒णानी॑ति प॒णेता॑गो॒अर्घ॑
सोमं॑ कुर्याद॒गो॒अर्घं॑ यज॑मान॒मगो॑अर्घमध्व॒र्युङ्गो॑स्तु म॑हि॒मानं॑
नाव॑ तिरे॒द्रवा॑ ते क्री॒णानी॑त्ये॒व ब्रू॑याद्गो॒अर्घमे॒व सोमं॑
क॒रोति॑ गो॒अर्घं॑ यज॑मानं गो॒अर्घम॑ध्व॒र्युन्न॑ गो॒र्महि॑मान॒मव॑
तिर॑त्य॒जया॑ क्रीणाति॒ सत॑प॒समे॒वैनं॑ क्रीणाति॒ हिर॑ण्येन
क्रीणाति॒ सशु॑क्रमे॒व॥६६॥

ए॒नं क्री॑णाति॒ धे॒न्वा क्री॑णाति॒ साशि॑रमे॒वैनं॑ क्रीणात्यृष॒भेण॑

क्रीणाति॒ सेन्द्र॑मे॒वैनं॑ क्रीणात्यन॒डुहा॑ क्रीणाति॒ वह्नि॑र्वा
 अ॒न॒ड्वान् वह्नि॑नै॒व वह्नि॑ य॒ज्ञस्य॑ क्रीणाति मिथु॒नाभ्या॑
 क्रीणाति मिथु॒नस्याव॑रुद्धे॒ वास॑सा क्रीणाति सर्वदे॒वत्यं॑ वै
 वासः॑ सर्वा॑भ्य ए॒वैनं॑ दे॒वता॑भ्यः क्रीणाति॒ दश॑ सम्प॑द्यन्ते
 दशा॑ख॒षरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्विराजै॑वान्नाद्य॒मव॑ रु॒द्धे॥६७॥

तप॑सस्त॒नूर॑सि प्र॒जाप॑ते॒र्वर्णं॑ इत्या॒ह प॒शुभ्य॑ ए॒व तद॑ध्व॒र्युर्नि
 हु॒त आ॒त्मनो॑ऽना॒व्रस्काय॑ गच्छ॑ति॒ श्रिय॑म्प्र प॒शूना॑प्नोति॒ य ए॒वं
 वेद॑ शु॒क्रं ते शु॒क्रेण॑ क्रीणा॒मीत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्दे॒वा वै येन॑
 हि॒रण्येन॑ सोम॒मक्री॑णन्तद॒भीष॑हा पुन॒राद॑दत् को हि तेज॑सा
 वि॒क्रेष्य॑त॒ इति॑ येन॒ हि॒रण्येन॑॥६८॥

सोमं॑ क्रीणी॒यात्तद॑भी॒षहा॑ पुन॒रा द॑दीत् तेजं॑ ए॒वात्म॑न्ध॒त्ते-
 ऽस्मे ज्योतिः॑ सोमवि॒क्रयि॑णि॒ तम् इत्या॑ह ज्योति॑रे॒व
 यज॑माने दधाति॒ तम॑सा॒ सोमवि॒क्रयि॑णंम॒र्पय॑ति॒ यदनु॑पग्रथ्य
 ह॒न्याद॑न्द॒शूका॒स्ताः समा॑ः सर्पाः॑ स्यु॒रिद॑म॒हः सर्पा॑णां
 द॒न्दशू॒कानां॑ ग्री॒वा उप॑ ग्र॒थ्नामी॒त्याहा॑द॒न्दशू॒कास्ता॑ः समा॑ः
 सर्पा॑ भ॒वन्ति॑ तम॑सा सोमवि॒क्रयि॑णं वि॒ध्यति॑ स्वानं॑॥६९॥

भ्राजे॑त्या॒हैते॑ वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑मरख॒न्तेभ्यो॑ऽधि॒

सोममाह॑रन् यदे॒तेभ्यः॑ सोम॒क्रय॑णा॒न्नानु॑दि॒शेद॑क्री॒तोऽस्य॑
 सोमः॑ स्या॒न्नास्यै॑ते॒ऽमुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑ꣳ र॒ख्येयु॑र्यदे॒तेभ्यः॑
 सोम॒क्रय॑णाननुदि॒शति॑ क्री॒तोऽस्य॑ सोमो॑ भवत्ये॒ते-
 ऽस्या॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑ꣳ र॒ख्यन्ति॥ ७० ॥

सशुक्रमेव रुन्ध इति येन हिरण्येन स्वान् चतुश्चत्वारिंशच्च॥१०॥ ————— [१०]

वारु॒णो वै क्री॒तः सोम॒ उप॑नद्धो मि॒त्रो न॒ एहि॑ सुमि॒त्रधा॑
 इत्या॑ह शान्त्या इन्द्र॑स्योरुमा वि॒श द॑खि॒षण॑मित्या॑ह दे॒वा वै
 यꣳ सोम॑मक्री॒णन्तमि॑न्द्र॒स्योरौ द॑खि॒षण॑ आसा॑दयन्नेष खलु
 वा ए॒तर्हीन्द्रो॒ यो यज॑ते तस्मा॑दे॒वमा॒होदायु॑षा स्वा॒युषे॑त्या॑ह
 दे॒वता॑ ए॒वान्वा॒रभ्यो॑त्॥ ७१ ॥

तिष्ठ॑त्यु॒र्वन्तरि॑ख्यमन्वि॒हीत्या॑हान्तरि॒ख्यदे॒वत्यो॑ ३ ह्ये॒तर्हि
 सोमो॑ऽदि॒त्याः सदो॑ऽस्यदि॒त्याः सद॑ आ सी॒देत्या॑ह
 यथा॑य॒जुरे॒वैतद्वि॑ वा ए॒नमे॒तदर्ध॑यति यद्वा॑रु॒णꣳ सन्त॑म्मै॒त्रं
 क॒रोति॑ वारु॒ण्यर्चा॑ सा॑दयति स्वयै॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ सम॑र्धयति
 वास॑सा॒ पर्या॑न॒ह्यति॑ सर्वदे॒वत्यै॑ वै वासः॒ सर्वा॑भिरे॒व॥ ७२ ॥

ए॒नं दे॒वता॑भिः सम॑र्धयत्यथो र॒ख्यंसा॑मप॑हत्यै वने॑षु
 व्य॑न्तरि॒ख्यं तता॑नेत्या॑ह वने॑षु हि व्य॑न्तरि॒ख्यं तता॑न

वाज॒मर्व॑त्स्वित्या॑ह॒ वाज॒ः ह्य॑र्वत्सु॒ पयो॑ अ॒घ्निया॑स्वित्या॑ह॒
पयो॑ ह्य॒घ्निया॑सु॒ ह॒त्सु क्र॑तुमि॒त्याह॒ ह॒त्सु हि॒ क्रतुं॑ वरु॒णो
वि॒क्ष्व॑ग्निमि॒त्याह॒ वरु॑णो॒ हि वि॒क्ष्व॑ग्नि॒न्दि॒वि सूर्य॑म्॥ ७३॥

इत्या॑ह दि॒वि हि॒ सूर्य॑ः सोम॒मद्रा॑वित्या॑ह॒ ग्रावा॑णो॒ वा
अ॒द्रय॑स्तेषु॒ वा ए॒ष सोमं॑ दधाति॒ यो यज॑ते॒ तस्मा॑दे॒वमा॒होदु॑
त्यं जा॒तवे॑दस॒मिति॑ सौ॒र्यर्चा॑ कृ॒ष्णाजि॑नम्प्र॒त्यान॑ह्यति॒
रख्ण॑सामप॑हत्या॒ उ॒स्त्रावे॑त॒ धूर्षा॑हा॒वित्या॑ह॒ यथा॑य॒जुरे॒वैत॑त्प्र
च्य॑वस्व भुव॒स्पत॑ इत्या॑ह भू॒ताना॑ः हि॥ ७४॥

ए॒ष प॑तिर्वि॒श्वान्य॑भि॒ धामा॑नीत्या॑ह॒ विश्वा॑नि॒ ह्ये
३ षो॑ऽभि॒ धामा॑नि॒ प्रच्य॑वते॒ मा त्वा॑ परिपरी
वि॒द्दित्या॑ह॒ यदे॒वादः॑ सोम॒माहि॑यमा॒णं गन्ध॑र्वो वि॒श्वाव॑सुः
प॒र्यमु॑ष्णा॒त्तस्मा॑दे॒वमा॒हाप॑रि॒मोषा॑य॒ यज॑मानस्य स्व॒स्त्यय॑न्यसी॒त
यज॑मानस्यै॒वैष॑ य॒ज्ञस्या॑न्वा॒रम्भो॑ऽन॒वच्छि॑त्त्यै॒ वरु॑णो॒ वा ए॒ष
यज॑मानम॒भ्यैति॑ यत्॥ ७५॥

क्री॒तः सोम॑ उप॑नद्धो॒ नमो॑ मि॒त्रस्य॑ वरु॒णस्य॑
च॒ख्षस॑ इत्या॑ह॒ शान्त्या॑ आ सोमं॑ वह॑न्त्य॒ग्निना॑
प्रति॑ तिष्ठते॒ तौ स॒म्भव॑न्तौ॒ यज॑मानम॒भि स॒म्भव॑तः

पुरा खलु वावैष मेधायात्मानमारभ्य चरति यो
 दीर्घितो यदग्नीषोमीयम्पशुमालभत आत्मनिष्क्रयण
 एवास्य स तस्मात्तस्य नाशयम्पुरुषनिष्क्रयण इव
 ह्यथो खल्वाहुरग्नीषोमाभ्यां वा इन्द्रो वृत्रमहन्निति
 यदग्नीषोमीयम्पशुमालभते वार्त्रघ्न एवास्य स तस्माद्वाश्यं
 वारुण्यर्चा परिं चरति स्वयैवैनं देवतया परिं चरति॥७६॥

अन्वारभ्योत्सर्वाभिरेव सूर्यं भूतानां ह्येति यदाहुः सप्तविंशतिश्च॥११॥—[११]

यदुभौ देवासुरा मिथस्तेषां सुवर्गं यद्वा अनीशानः पुरोहविषि तेभ्यः सोत्तरवेदिर्बद्धं
 देवस्याग्निः शिरो वा एकादश॥११॥ यदुभावित्याह देवानां यज्ञो देवेभ्यो न रथाय यजमानाय
 परस्तादवाचीन्नवपञ्चाशत्॥५९॥ यदुभौ दुह एवेनाम्॥—[१२]

॥द्वितीयः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः॥

यदुभौ विमुच्यातिथ्यं गृह्णीयाद्यज्ञं विच्छिन्द्याद्यदुभावविमुच्य
 यथानागतायातिथ्यं क्रियते तादृगेव तद्विमुक्तोऽन्यो-
 ऽनङ्गान्भवत्यविमुक्तोऽन्योऽथातिथ्यं गृह्णाति यज्ञस्य संतत्यै
 पत्यन्वारभते पत्नी हि पारीणह्यस्येशे पत्नियैवानुमतं निर्वपति

यद्वै पत्नीं यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्न्या एव॥१॥

एष यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्यै यावद्विर्वै राजानुचरैरागच्छ
सर्वेभ्यो वै तेभ्य आतिथ्यं क्रियते छन्दांसि खलु वै
सोमस्य राजोऽनुचराण्यग्नेरातिथ्यमसि विष्णवे त्वेत्याह
गायत्रिया एवैतेन करोति सोमस्यातिथ्यमसि विष्णवे
त्वेत्याह त्रिष्टुभं एवैतेन करोत्यतिथेरातिथ्यमसि विष्णवे
त्वेत्याह जगत्यै॥२॥

एवैतेन करोत्यग्नये त्वा रायस्पोषदात्रे विष्णवे
त्वेत्याहानुष्टुभं एवैतेन करोति श्येनाय त्वा सोमभृते विष्णवे
त्वेत्याह गायत्रिया एवैतेन करोति पञ्च कृत्वो गृह्णाति
पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्याद्रायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियत
इति यदेवादः सोममा॥३॥

अहरत्तस्माद्गायत्रिया उभयत आतिथ्यस्य क्रियते
पुरस्ताच्चोपरिष्ठाच्च शिरो वा एतद्यज्ञस्य यदातिथ्यं नवकपालः
पुरोडाशो भवति तस्मान्नवधा शिरो विष्यूतन्नवकपालः
पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता स्तोमैन्

सम्मितास्तेजस्त्रिवृत्तेज एव यज्ञस्य शीर्षन्दधाति
नवंकपालः पुरोडाशो भवति ते त्रयस्त्रिकपालास्त्रिवृता
प्राणेन सम्मितास्त्रिवृद्वै॥४॥

प्राणस्त्रिवृतमेव प्राणमभिपूर्वं यज्ञस्य शीर्षन्दधाति
प्रजापतेर्वा एतानि पक्ष्माणि यदश्ववाला ऐरुष्वी तिरश्ची
यदाश्ववालः प्रस्तरो भवत्यैरुष्वी तिरश्ची प्रजापतेरेव
तच्चरुः सम्भरति देवा वै या आहुतीरजुहवुस्ता असुरा
निष्कावमादन्ते देवाः कार्ष्ण्यमपश्यन्कर्मण्यो वै कर्मनेन
कुर्वीतेति ते कार्ष्ण्यमयान्परिधीन्॥५॥

अकुर्वत तैर्वै ते रक्षांस्यपाघ्नत यत्कार्ष्ण्यमयाः
परिधयो भवन्ति रक्षसामपहत्यै सस्पर्शयति
रक्षसामनन्ववचाराय न पुरस्तात्परि दधात्यादित्यो
ह्यवोद्यन्पुरस्ताद्रक्षांस्यपहन्त्यूर्ध्वं समिधावा दधात्युपरिष्ठादेव
रक्षांस्यपहन्ति यजुषान्यां तूष्णीमन्यामिथुनत्वाय द्वे आ
दधाति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्यै ब्रह्मवादिनो वदन्ति॥६॥

अग्निश्च वा एतौ सोमश्च कथा सोमायातिथ्यं क्रियते नाग्नय
इति यद्गावग्निम्मथित्वा प्रहरति तेनैवाग्नय आतिथ्यं क्रियते-

ऽथो खल्वाहुरग्निः सर्वा देवता इति यद्धविरासाद्याग्निम्मन्थति
हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयति॥ ७ ॥

पवित्रा एव जगत्या आ त्रिवृद्धे परिधीन् वदन्त्येकचत्वारिंशच्च॥१॥ ————— [१]

देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा मिथो विप्रिया आसन्तेऽ
न्योन्यस्मै ज्यैष्ठ्यायातिष्ठमानाः पञ्चधा व्यक्रामन्नाग्नि- र्वसुभिः
सोमो रुद्रैरिन्द्रो मरुद्भिर्वरुण आदित्यैर्बृहस्पतिर्विश्वैर्देवैस्ते-
ऽमन्यन्तासुरेभ्यो वा इदम्भ्रातृव्येभ्यो रध्यामो यन्मिथो
विप्रियाः स्मो या न इमाः प्रियास्तनुवस्ताः समवद्यामहे
ताभ्यः स निर्ऋच्छाद्यः॥ ८ ॥

नः प्रथमोऽ
न्योन्यस्मै द्रुह्यादिति तस्माद्यः
सतानूनप्रिणाम्प्रथमो द्रुह्यति स आर्तिमाच्छति यत्तानूनप्र
समवद्यति भ्रातृव्याभिभूत्यै भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो
भवति पञ्च कृत्वोऽव द्यति पञ्चधा हि ते तथ्समवाद्यन्ताथो
पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुद्ध आपतये त्वा
गृह्णामीत्याह प्राणो वै॥ ९ ॥

आपतिः प्राणमेव प्रीणाति परिपतय इत्याह मनो
वै परिपतिर्मन एव प्रीणाति तनूनप्र इत्याह तनुवो हि

ते ताः संवाद्यन्त शाक्रायेत्याह शक्त्यै हि ते ताः
 संवाद्यन्त शक्रन्नोजिष्ठयेत्याहौजिष्ठः हि ते तदात्मनः
 संवाद्यन्तानाधृष्टमस्यनाधृष्यमित्याहानाधृष्टः ह्येतदनाधृष्यं
 देवानामोजः ॥ १० ॥

इत्याह देवानाः ह्येतदोजोऽभिशस्तिपा अंनभिशस्तेन्यमित्य
 ह्येतदंनभिशस्तेन्यमनु मे दीर्क्षां दीर्क्षापतिर्मन्यतामित्याह
 यथायजुरेवैतद्धृतं वै देवा वज्रं कृत्वा सोममघ्नन्नन्तिकमिव
 खलु वा अस्यैतच्चरन्ति यत्तानूनप्रेणं प्रचरन्त्यः शुरः शुस्ते
 देव सोमा प्यायतामित्याह यत् ॥ ११ ॥

एवास्यापुवायते यन्मीयते तदेवास्यैतेना प्याययत्या
 तुभ्यमिन्द्रः प्यायतामा त्वमिन्द्राय प्यायस्वेत्याहोभावेवेन्द्रं च
 सोमं चा प्याययत्या प्यायय सखीन्त्सुन्या मेधयेत्याहर्त्विजो
 वा अस्य सखायस्तानेवा प्याययति स्वस्ति ते देव सोम
 सुत्यामंशीय ॥ १२ ॥

इत्याहशिषमेवैतामा शास्ते प्र वा एतेऽस्माल्लोकाच्च्यवन्ते
 ये सोममाप्याययन्त्यन्तरिख्यदेवत्यो हि सोम आप्यायित
 एष्टा रायः प्रेषे भगायेत्याह द्यावापृथिवीभ्यामेव

नमस्कृत्यास्मिँल्लोके प्रति तिष्ठन्ति देवासुराः संयत्ता
 आसन्ते देवा बिभ्यन्तोऽग्निम्प्राविशन्तस्मादाहुरग्निः सर्वा
 देवता इति ते॥१३॥

अग्निमेव वरूथं कृत्वासुरानभ्यभवन्नग्निमिव खलु वा
 एष प्र विंशति योऽवान्तरदीर्घ्यामुपैति भ्रातृव्याभिभूत्यै
 भवत्यात्मना परास्य भ्रातृव्यो भवत्यात्मानमेव दीर्घ्या
 पाति प्रजामवान्तरदीर्घ्या संतराम्मेखलां समायच्छते
 प्रजा ह्यात्मनोऽन्तरतरा तप्तव्रतो भवति मदन्तीभिर्मार्जयते
 निर्ह्यग्निः शीतेन वायति समिद्धौ या ते अग्ने रुद्रिया
 तनूरित्याह स्वयैवैनद्देवतया व्रतयति सयोनित्वाय
 शान्त्यै॥१४॥

यो वा ओजं आह यदंशीयेति तैऽग्न एकादश च॥२॥ [२]

तेषामसुराणान्तिस्त्रः पुरं आसन्नयस्मय्यवमा-
 ऽथ रजताऽथ हरिणी ता देवा जेतुन्नाशंकुवन्ता
 उपसदैवाजिगीषन्तस्मादाहुर्यश्चैवं वेद यश्च नोपसदा वै
 महापुरं जयन्तीति त इषुः समस्कुर्वताग्निमनीकः सोमः
 शल्यं विष्णुन्तेजन्तेऽब्रुवन्क इमामसिष्यतीति॥१५॥

रुद्र इत्यब्रुवन्नृद्रो वै क्रूरः सोऽस्यत्विति सो-
 ऽब्रवीद्वरं वृणा अहमेव पशूनामधिपतिरसानीति तस्माद्रुद्रः
 पशूनामधिपतिस्ताः रुद्रोऽवासृजत्स तिस्रः पुरो भित्त्वैभ्यो
 लोकेभ्योऽसुरान्प्राणुदत् यदुपसदं उपसद्यन्ते भ्रातृव्यपराणुत्यै
 नान्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयाद्यदन्यामाहुतिम्पुरस्ताञ्जुहुयात् ॥ १६ ॥

अन्यन्मुखं कुर्यात्स्रुवेणाधारमा धारयति यज्ञस्य प्रज्ञात्यै
 पराङ्तिक्रम्य जुहोति परांच एवैभ्यो लोकेभ्यो यजमानो
 भ्रातृव्यान्प्र णुदते पुनरत्याक्रम्योपसदं जुहोति प्रणुद्यैवैभ्यो
 लोकेभ्यो भ्रातृव्याञ्जित्वा भ्रातृव्यलोकमभ्यारोहति देवा वै याः
 प्रातरुपसदं उपासीदन्नहस्ताभिरसुरान्प्राणुदन्त याः सायं
 रात्रियै तामिर्यत्सायम्प्रातरुपसदः ॥ १७ ॥

उपसद्यन्तेऽहोरात्राभ्यामेव तद्यजमानो भ्रातृव्यान्प्र
 णुदते याः प्रातर्याज्याः स्युस्ताः सायम्पुरोनुवाक्याः
 कुर्यादयातयामत्वाय तिस्र उपसद उपैति त्रय इमे लोका
 इमानेव लोकान्प्रीणाति षट्सम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवं ऋतूनेव
 प्रीणाति द्वादशाहीने सोम उपैति द्वादश मासाः संवत्सरः
 संवत्सरमेव प्रीणाति चतुर्विंशतिः सम् ॥ १८ ॥

पृथ॒न्ते चतुर्विंश॑तिर॒र्धमा॒सा अ॒र्धमा॒साने॒व प्री॑णा॒त्यारा॑ग्राम॒व
काम॑येता॒स्मिन्मे॑ लो॒केऽर्धु॑कः॒ स्या॒दित्ये॒कम॒ग्रेऽथे॒ द्वाव॑थ
त्री॒नथ॑ च॒तुर॑ ए॒षा वा आ॒रा॑ग्रा॒वान्तर॑दी॒ख्यास्मिन्ने॒वास्मै॑
लो॒केऽर्धु॑कम्भवति प॒रोव॑रीयसीम॒वान्तर॑दी॒ख्यामु॒पेया॒द्यः
काम॑येता॒मुष्मि॑न्मे लो॒केऽर्धु॑कः॒ स्या॒दिति॑ च॒तुरो॒ऽग्रेऽथ
त्री॒नथ॑ द्वावथै॒कमे॒षा वै प॒रोव॑रीयस्य॒वान्तर॑दी॒ख्यामुष्मि॑न्ने॒वास्मै॑
लो॒केऽर्धु॑कम्भवति॥१९॥

अ॒सि॒ष्य॒तीति॑ जुहुयात्साय॒मप्रा॑तरु॒पस॑दश्चतुर्विंशतिः सञ्च॒तुरो॒ऽग्रे षोड॑श च॥३॥—[३]

सु॒वर्गं॑ वा ए॒ते लो॒कं य॑न्ति॒ य उ॑प॒सद॑ उ॒पय॑न्ति॒ तेषां॑
य उ॒न्नय॑ते॒ हीय॑त ए॒व स नो॑द॒नेषी॑ति॒ सू॒त्रीय॑मि॒व यो वै
स्वा॒र्थेतां॑ य॒ताः श्रान्तो॑ हीय॑त उ॒त स नि॑ष्ठ॒पाय॑ स॒ह व॑सति॒
तस्मा॑त्स॒कृदु॒न्नीय॑ ना॒पर॑मु॒न्नये॑त द॒धोन्न॑येतै॒तद्वै प॑शूनाः॒ रूप॑ः
रू॒पेणै॒व प॑शू॒नव॑ रु॒न्दे॥२०॥

य॒ज्ञो दे॒वेभ्यो॑ नि॒लाय॑त॒ विष्णूँ॑ रू॒पं कृ॑त्वा स
पृ॒थि॒वीम्प्रा॑वि॒शत्तं॑ दे॒वा ह॑स्ता॒न्त्स र॒भ्यैच्छ॑न्तमिन्द्र
उ॒पर्यु॑पर्य॒त्यक्रा॑मत् सो॒ऽब्र॑वी॒त्को मा॒यमु॑पर्यु॒पर्य॒त्यक्र॑मी॒दित्य॑हं
दु॒र्गे ह॑न्तेत्यथ॒ कस्त्व॑मित्य॒हं दु॒र्गादा॑हर्तेति॒ सो॒ऽब्र॑वीद्दु॒र्गे वै

हन्तावोचथा वराहोऽयं वाममोषः॥२१॥

सप्तानां गिरीणाम्पुरस्ताद्वित्तं वेद्यमसुराणाम्बिभर्ति तं जहि
यदि दुर्गे हन्तासीति स दर्भपुञ्जीलमुद्धृत्य सप्त गिरीभित्त्वा
तमहन्त्सोऽब्रवीद्दुर्गाद्वा आहर्तावोचथा एतमा हरेति तमेभ्यो
यज्ञ एव यज्ञमाहरद्यत्तद्वित्तं वेद्यमसुराणामविन्दन्त तदेकं वेद्यै
वेदित्वमसुराणाम्॥२२॥

वा इयमग्रं आसीद्यावदासीनः परापश्यति तावद्देवानान्ते
देवा अब्रुवन्नस्त्वेव नोऽस्यामपीति कियद्वो दास्याम् इति
यावदियं सलावृकी त्रिः परिक्रामति तावन्नो दत्तेति स इन्द्रः
सलावृकी रूपं कृत्वेमां त्रिः सर्वतः पर्यक्रामत्तदिमामविन्दन्त
यदिमामविन्दन्त तद्वेद्यै वेदित्वम्॥२३॥

सा वा इयं सर्वेव वेदिरियति शक्ष्यामीति त्वा
अवमायं यजन्ते त्रिंशत्पदानि पश्चात्तिरश्ची भवति
षट्त्रिंशत्प्राची चतुर्विंशतिः पुरस्तात्तिरश्ची दशदश
सम्पद्यन्ते दशाखरा विराडन्नं विराड्विराजैवान्नाद्यमव
रुद्ध उद्धन्ति यदेवास्या अमेध्यं तदपि हन्त्युद्धन्ति
तस्मादोषधयः परा भवन्ति बर्हिः स्तृणाति तस्मादोषधयः

पुन॒रा भ॑व॒न्त्युत्त॑रम्ब॒र्हिष॑ उत्त॒रब॒र्हिः स्तृ॑णाति प्र॒जा वै
ब॒र्हिर्य॑ज॒मान॑ उत्त॒रब॒र्हिर्य॑ज॒मानमे॒वाय॑ज॒माना॒दुत्त॑रं करोति
तस्मा॒द्यज॑मा॒नोऽय॑ज॒माना॒दुत्त॑रः॥२४॥

रुन्धे वाममोषो वेदित्वमसुराणां वेदित्वमभवन्ति पञ्चविंशतिश्च॥४॥ [४]

यद्वा अनी॑शानो भार॒माद॑त्ते वि वै स लि॑शते॒ यद्वाद॑श
सा॒हस्यो॑प॒सदः॑ स्यु॒स्तिस्त्रो॑ऽहीन॒स्य य॒ज्ञस्य॑ विलो॒म
क्रिये॑त तिस्र ए॒व सा॒हस्यो॑प॒सदो॒ द्वाद॑शाहीन॒स्य य॒ज्ञस्य॑
सवी॒र्य॒त्वाया॑थो॒ सलो॑म क्रियते व॒थ्सस्यै॑कः स्तनो॑ भा॒गी
हि सोऽथै॑कः॒ स्तनं॑ व्र॒तमु॑पैत्यथ॒ द्वाव॑थ॒ त्रीन॑थ॒ चतु॑रं
ए॒तद्वै॥२५॥

ख॒षुरप॑वि॒ नाम॑ व्र॒तं येन॒ प्र जा॒तान्भ्रातृ॑व्यान्नुद॑ते
प्रति॑ जनि॒ष्यमा॑णानथो॒ कनी॑यसै॒व भूय॑ उपै॒ति च॒तुरोऽग्रे॑
स्तनो॑न्व्र॒तमु॑पैत्यथ॒ त्रीन॑थ॒ द्वाव॑थै॒कमे॑तद्वै सु॒जघ्नं॑ नाम॑ व्र॒तं
तप॑स्य॒ सुव॑र्ग्यमथो॒ प्रैव॑ जा॒यते॑ प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्यवा॒गू
रा॒ज॒न्यस्य॑ व्र॒तं क्रूरे॑व॒ वै य॑वा॒गूः क्रू॒र इ॒व॥२६॥

रा॒ज॒न्यो व॒ज्रस्य॑ रू॒पं समृ॑द्ध्या आ॒मि॒ख्या वैश्य॑स्य
पा॒कय॑ज्ञस्य॒ रू॒पम्पु॑ष्ट्यै॒ पयो॑ ब्रा॒ह्मण॑स्य॒ तेजो॑ वै ब्रा॒ह्मण॑स्तेजः॒

पयस्तेजसैव तेजः पय आत्मन्धत्तेऽथो पयसा वै गर्भा
वर्धन्ते गर्भ इव खलु वा एष यद्दीर्घिषितो यदस्य पयो
व्रतम्भवत्यात्मानमेव तद्वर्धयति त्रिव्रतो वै मनुरासीद्विव्रता
असुरा एकव्रताः॥२७॥

देवाः प्रातर्मध्यंदिने सायं तन्मनोर्व्रतमासीत्पाकयज्ञस्य
रूपम्पुष्ट्यै प्रातश्च सायं चासुराणां निर्मध्यं ख्युधो रूपं ततस्ते
पराभवन्मध्यंदिने मध्यरात्रे देवानां ततस्तेऽभवन्सुवर्गं
लोकमायन् यदस्य मध्यंदिने मध्यरात्रे व्रतम्भवति मध्यतो
वा अत्रेन भुञ्जते मध्यत एव तदूर्जं धत्ते भ्रातृव्याभिभूत्यै
भवत्यात्मानो॥२८॥

पराऽस्य भ्रातृव्यो भवति गर्भो वा एष यद्दीर्घिषितो
योनिर्दीर्घितविमितं यद्दीर्घिषितो दीर्घितविमितात्प्रवसेद्यथा
योनेर्गर्भः स्कन्दति तादृगेव तन्न प्रवस्तव्यमात्मनो
गोपीथायैष वै व्याघ्रः कुलगोपो यदग्निस्तस्माद्यद्दीर्घिषितः
प्रवसेत्स एनमीश्वरोऽनूत्थाय हन्तोर्न प्रवस्तव्यमात्मनो गुप्त्यै
दक्षिणतः शय एतद्वै यजमानस्यायतनं स्व एवायतने

शयेऽग्निमभ्यावृत्य शये देवता एव यज्ञमभ्यावृत्य शये॥२९॥

एतद्वै कूर इवैकव्रता आत्मना यजमानस्य त्रयोदश च॥५॥ [५]

पुरोहविषि देवयजने याजयेद्यं कामयेतोपैनमुत्तरो यज्ञो नमेदभि सुवर्गं लोकं जयेदित्येतद्वै पुरोहविर्देवयजनं यस्य होता प्रातरनुवाकमनुब्रुवन्नग्निमप आदित्यमभि विपश्यत्युपैनमुत्तरो यज्ञो नमत्यभि सुवर्गं लोकं जयत्याप्ते देवयजने याजयेद्भातृव्यवन्तम्पन्था वाधिस्पर्शयेत्कर्त वा यावन्नानसे यातवै॥३०॥

न रथायैतद्वा आप्तं देवयजनमाप्नोत्येव भ्रातृव्यं नैनम्भ्रातृव्य आप्नोत्येकोन्नते देवयजने याजयेत्पशुकाममेकोन्नतं देवयजनादङ्गिरसः पशूनसृजन्तान्तरा सदोहविर्धाने उन्नतः स्यादेतद्वा एकोन्नतं देवयजनम्पशुमानेव भवति त्र्युन्नते देवयजने याजयेत्सुवर्गकामत्र्युन्नताद्वै देवयजनादङ्गिरसः सुवर्गं लोकमायन्नन्तराहवनीयं च हविर्धानं च॥३१॥

उन्नतः स्यादन्तरा हविर्धानं च सदश्चान्तरा सदश्च गार्हपत्यं चैतद्वै त्र्युन्नतं देवयजनं सुवर्गमेव लोकमेति प्रतिष्ठिते देवयजने याजयेत्प्रतिष्ठाकाममेतद्वै प्रतिष्ठितं

देवयजनं यत्सर्वतः समप्रत्येव तिष्ठति यत्रान्याअन्या
ओषधयो व्यतिषक्ताः स्युस्तद्याजयेत्पशुकाममेतद्वै पशूनां
रूपं रूपेणैवास्मै पशून्॥३२॥

अव रुद्धे पशुमानेव भवति निर्ऋतिगृहीते
देवयजने याजयेद्यं कामयेत् निर्ऋत्यास्य यज्ञं
ग्राहयेयमित्येतद्वै निर्ऋतिगृहीतं देवयजनं यत्सदृश्यै
सत्या ऋष्यन्निर्ऋत्यैवास्य यज्ञं ग्राहयति व्यावृत्ते
देवयजने याजयेद्वावृत्कामं यम्पात्रे वा तल्पे वा
मीमांसेरन्प्राचीनमाहवनीयात्प्रवणं स्यात्प्रतीचीनं
गार्हपत्यादेतद्वै व्यावृत्तं देवयजनं वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तते नैनम्पात्रे न तल्पे मीमांसन्ते कार्ये देवयजने
याजयेद्भूतिकामं कार्यो वै पुरुषो भवत्येव॥३३॥

यातवै हविर्धानञ्च पशून्पाप्मनाऽष्टादश च॥६॥ [६]

तेभ्य उत्तरवेदिः सिंही रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्यातिष्ठते
देवा अमन्यन्त यतरान् वा इयमुपावत्स्यति त
इदम्भविष्यन्तीति तामुपामन्त्रयन्त साब्रवीद्वरं वृणै
सर्वान्मया कामान्व्यश्जवथ पूर्वा तु माऽग्नेराहुतिरश्जवता

इति तस्मादुत्तरवेदिम्पूर्वामग्नेर्व्याधारयन्ति वारंवृतः३ ह्यस्यै
शम्यया परि मिमीते॥३४॥

मात्रैवास्यै साऽथो युक्तेनैव युक्तमव रुन्दे वित्तायनी
मेऽसीत्याह वित्ता ह्येनानावत्तित्तायनी मेऽसीत्याह
तित्तान् ह्येनानावदवतान्मा नाथितमित्याह नाथितान्
ह्येनानावदवतान्मा व्यथितमित्याह व्यथितान् ह्येनानावद्विदेरग्नि-
नाम॥३५॥

अग्ने अङ्गिर इति त्रिर्हरति य एवेषु लोकेष्वग्नयस्तानेवाव
रुन्दे तूष्णीं चतुर्थः५ हरत्यनिरुक्तमेवाव रुन्दे सि५हीरसि
महिषीरसीत्याह सि५हीरह्येषा रूपं कृत्वोभयानन्तरापक्रम्याति
प्रथस्वोरु ते यज्ञपतिः प्रथतामित्याह यजमानमेव प्रजया
पशुभिः प्रथयति ध्रुवा॥३६॥

असीति सः५ हन्ति धृत्यै देवेभ्यः शुन्धस्व देवेभ्यः
शुम्भस्वेत्यव चोर्षति प्र च किरति शुद्धा इन्द्रघोषस्त्वा
वसुभिः पुरस्तात्पात्वित्याह दिग्भ्य एवैनाम्प्रोर्षति
देवाः५श्चेदुत्तरवेदिरुपाववर्तीहैव वि जयामहा इत्यसुरा
वज्रमुद्यत्य देवानभ्यायन्त तानिन्द्रघोषो वसुभिः

अ॒का॒म॒य॒न्त॒ प॒शून् वि॒न्दे॒म॒हीति॒ तेऽजु॒हवुः सि॒५॒हीर॑सि
 रा॒य॒स्पोष॑व॒निः स्वा॒हेति॒ ते प॒शून् वि॒न्दन्त॒ ते प॒शून्
 वि॒त्त्वाऽका॑म॒यन्त॒ प्रति॑ष्ठां वि॒न्दे॒म॒हीति॒ तेऽजु॒हवुः

सि॒ः॒हीर॑स्यादित्य॒वनिः॑ स्वाहेति॒ त इ॒माम्प्रति॑ष्ठाम॒विन्दन्त॑
 त इ॒माम्प्रति॑ष्ठां वि॒त्त्वाका॑मयन्त दे॒वता॑ आ॒शिष॑ उ॒पेया॑मेति॒
 तेऽजु॑हवुः सि॒ः॒हीर॑स्या वह॒ देवान्दे॒वय॑ते॥४०॥

यज॑मानाय॒ स्वाहेति॑ ते दे॒वता॑ आ॒शिष॑ उ॒पाय॑न्पञ्च
 कृत्वो॒ व्याघा॑रयति॒ पञ्चा॑खरा प॒ङ्क्तिः॑ पाङ्क्तो॒ यज्ञो॑ य॒ज्ञमे॒वाव॑
 रुन्देऽक्ष॑णया॒ व्याघा॑रयति॒ तस्मा॑दक्ष॒णया॑ प॒शवो॑ऽङ्गानि॒
 प्र ह॑रन्ति॒ प्रति॑ष्ठित्यै भू॒तेभ्य॑स्त्वेति॒ सुच॑मुद्गृह्णाति॒ य
 ए॒व दे॒वा भू॒तास्तेषा॑न्तद्भा॒गधे॑यन्ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒
 पौतु॑द्रवान्परि॒धीन्परि॑ दधात्ये॒षाम्॥४१॥

लो॒कानां॑ विधृत्या अ॒ग्नेस्त्रयो॑ ज्याया॑ऽसौ भ्रा॒तर॑
 आसन्ते दे॒वेभ्यो॑ ह॒व्यं वह॑न्तः प्रा॒मीय॑न्त सौ-
 ऽग्नि॑र॒बिभेद॑त्थं वाव॒ स्य आ॒र्तिमा॑रिष्य॒तीति॑ स॒ निला॑यत॒
 स यां॑ वन॒स्पति॑ष्वव॒सत्ता॑म्पूतु॒द्रौ यामोष॑धीषु॒ ताः
 सु॑गन्धि॒तेज॑ने॒ याम्प॑शुषु॒ ताम्पे॒त्वंस्यान्तरा॑ शृङ्गे॒ तं दे॒वताः॑
 प्रैष॑मैच्छन्तमन्व॒विन्द॑न्तम॒ब्रुव॑न्॥४२॥

उप॑ न॒ आ वर्त॑स्व ह॒व्यं नो॑ व॒हेति॑ सौऽब्र॑वीद्वरं
 वृ॒णै यदे॒व गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य॒ बहिः॑ परि॒धि स्क॑न्दा॒त्तन्मे॑
 भ्रात॑णाम्भा॒गधे॑यम॒सदिति॑ तस्मा॒द्यद्गृ॑ही॒तस्याहु॑तस्य

बहिःपरिधिं स्कन्दति तेषान्तद्वाग्धेयं तानेव तेन प्रीणाति
सोऽमन्यतास्थन्वन्तो मे पूर्वे भ्रातरः प्रामैषतास्थानि शातया
इति स यानि॥४३॥

अस्थान्यशातयत तत्पूतुं द्वभवद्यन्माः समुपमृतं
तद्गुल्गुलु यदेतान्त्सम्भारान्त्सम्भरत्यग्निमेव तत्सम्भरत्यग्नेः
पुरीषमसीत्याहाग्नेरह्येतत्पुरीषं यत्सम्भारा अथो खल्वाहुरेते
वावैनं ते भ्रातरः परि शेरे यत्पौतुं द्रवाः परिधय इति॥४४॥

वित्वा देवयत एषामंब्रुवन् यानि चतुश्चत्वारिंशच्च॥८॥ [८]

बद्धमव स्यति वरुणपाशादेवैनं मुञ्चति प्र णेनेक्ति मेध्ये
एवैनं करोति सावित्रियर्चा हुत्वा हविर्धाने प्र वर्तयति
सवितृप्रसूत एवैनं प्र वर्तयति वरुणो वा एष दुर्वागुभयतो
बद्धो यदरुषः स यदुत्सर्जेद्यजमानस्य गृहानभ्युत्सर्जेत्
सुवाग्देव दुर्याः आ वदेत्याह गृहा वै दुर्याः शान्त्यै
पत्नी॥४५॥

उपानक्ति पत्नी हि सर्वस्य मित्रमित्रत्वाय यद्वै
पत्नी यज्ञस्य करोति मिथुनं तदथो पत्निया एवेष
यज्ञस्यान्वारम्भोऽनवच्छित्त्यै वर्त्मना वा अन्वित्यै

य॒ज्ञः र॒ख्याँ॑सि जिघाँ॑सन्ति वैष्ण॒वीभ्या॑मृ॒ग्भ्यां
व॒र्त्मनो॑र्जुहोति य॒ज्ञो वै विष्णु॑र्य॒ज्ञादे॒व र॒ख्याँ॑स्यप॑ हन्ति
यद॑ध्व॒र्युर॑न॒ग्नावा॑हुतिञ्जुह॒याद॒न्धोऽध्व॑र्युः स्या॒द्र॒ख्याँ॑सि य॒ज्ञः
ह॑न्युः ॥ ४६ ॥

हिर॑ण्यमुपास्य जुहोत्यग्निवत्येव जुहोति नान्धो-
ऽध्व॑र्युर्भवति न य॒ज्ञः र॒ख्याँ॑सि घ्नन्ति प्राची॑ प्रेतमध्व॒रं
क॒ल्पय॑न्ती इत्या॑ह सुव॒र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयत्यत्र रमेथां
व॒र्ष्मन्पृ॑थिव्या इत्या॑ह व॒र्ष्म ह्ये॑तत्पृथिव्या यद्वैव॒यज॑नः
शिरो॑ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यद्वैवि॒धानं॑ न्दिवो वा विष्णवु॒त वा
पृ॑थिव्याः ॥ ४७ ॥

इत्या॑शीर्षदय॒र्चा द॒र्षिण॑स्य हवि॒र्धान॑स्य मे॒थीं नि॑ हन्ति
शी॒र्षत॒ एव॑ य॒ज्ञस्य॑ यज॑मान आ॒शिषो॑ऽव॑ रु॒द्धे द॒ण्डो वा
औ॒प॒र॒स्तृ॒तीय॑स्य हवि॒र्धान॑स्य वष॒ट्कारे॑णा॒ख्यं म॑च्छि॒न्नद्य॑त्तृतीयं
छ॒दिर्ह॑वि॒र्धान॑योरु॒दाह्रि॑यते तृतीयस्य हवि॒र्धान॑स्याव॒रुद्धौ॑
शिरो॑ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑ यद्वैवि॒धानं॑ विष्णो॑ रराट॑मसि विष्णोः
पृ॒ष्ठम॒सीत्या॑ह तस्मा॑दे॒ताव॑द्धा शिरो॑ विष्यू॒तं विष्णोः॑ स्यूर॑सि
विष्णो॑र्ध्रु॒वम॒सीत्या॑ह वैष्ण॒वः हि दे॒वत॑या हवि॒र्धानं॑ यम॑ग्र॒थम॑

ग्रन्थिं ग्रंथीयाद्यत्तं न विस्र॑सयेदमेहेनाध्व॑र्युः प्र मी॑येत्
तस्मा॑त्स विस्र॑स्यः॥४८॥

पत्नीं हन्यु॑र्वा पृथि॒व्या विष्य॑तुं विष्णोः षड्विं॑शतिश्च॥९॥ [९]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॑तुः प्र॑स॒व इत्य॑भि॒मा द॑त्ते प्र॑सू॒त्या
अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याह॑ाश्विनो॑ हि दे॒वाना॑मध्व॑र्यू आस्तां
पू॒ष्णो हस्ता॑भ्या॒मि॒त्याह॑ यत्यै॑ वज्रं॑ इ॒व वा ए॒षा यद॑भ्रि॒रभ्रि॑रसि
ना॒रि॒रसी॑त्याह॑ शान्त्यै॑ काण्डे॑काण्डे॑ वै क्रि॒यमा॑णे य॒ज्ञः
र॒ख्यांसि॑ जिघा॑सन्ति॒ परिलि॑खित॒ः र॒ख्यः परिलि॑खिता
अ॒रा॑तय॒ इत्या॑ह॒ र॒ख्यसा॑मप॑हत्यै॥४९॥

इ॒दम॑ह॒ः र॒ख्यसो॑ ग्री॒वा अपि॑ कृ॒न्तामि॒ योऽस्मान्द्वेष्टि॑
यं च॑ व॒यं द्विष्म॑ इत्या॑ह॒ द्वौ वा॒व पुरु॑षौ॒ यं चै॒व
द्वेष्टि॑ यश्चैनं॒ द्वेष्टि॑ तयो॑रे॒वानन्तरा॑यं ग्री॒वाः कृ॒न्तति॑ दि॒वे
त्वा॒न्तरि॑ख्याय॒ त्वा पृथि॑व्यै॒ त्वेत्या॑है॒भ्य ए॒वैना॑ल्लो॒केभ्यः॑
प्रो॒ख्यंति॑ प॒रस्ता॑र्वाची॒म्प्रो॒ख्यंति॑ तस्मा॑त्॥५०॥

प॒रस्ता॑र्वाची॒म्मनु॑ष्या ऊ॒र्जमु॑प॒ जीव॑न्ति क्रू॒रमि॑व॒ वा
ए॒तत्क॑रोति॒ यत्ख॑न॒त्यपोऽव॑ न॒यति॑ शान्त्यै॑ यव॑मती॒रव॑
न॒यत्यू॑र्ग्वै॒ यव॑ ऊ॒र्गुदु॑म्बर॒ ऊ॒र्जैवो॑र्ज॒ः स॒मर्ध॑यति॒ यज॑माने॒न

सम्मि॒तौदु॑म्बरी भवति॒ यावा॑ने॒व यज॑मान॒स्ताव॑तीमे॒वास्मि॒न्नूर्जं॑
दधाति॒ पितॄ॑णां॒ सदन॑म॒सीति॑ ब॒र्हिर॑व॒ स्तृणा॑ति
पितॄ॑दे॒वत्य॑म्॥५१॥

ह्येत॑द्यन्नि॒खातं॑ यद्व॒र्हिर॑न॒वस्ती॑र्य॒ मिनु॑यात्पि॒तृदे॒वत्यां॑
नि॒खाता॑ स्याद्व॒र्हिर॑व॒स्तीर्य॑ मि॒नोत्य॑स्यामे॒वैनो॑मि॒नोत्य॑थो
स्वा॒रुह॑मे॒वैनो॑ङ्क॒रोत्यु॑दिव॑ऽस्त॒भाना॑न्तरि॒ख्यम्पृ॑णेत्या॒हैषा॑ल्लो॒कान्
विधृ॑त्यै द्यु॒तान॑स्त्वा॒ मारु॑तो मि॒नोत्व॑ित्या॒ह द्यु॒तानो॑ ह॒ स्म
वै मा॑रु॒तो दे॒वाना॑मौदु॑म्बरीमि॒नोति॑ तेनै॒व॥५२॥

ए॒नामि॑नोति॒ ब्रह्म॑वनि॒न्त्वा र॒ख्यत्र॑वनि॒मित्या॑ह
यथा॒यजु॑रे॒वैतद्धृ॑तेन॒ द्यावा॑पृथि॒वी आ पृ॑णेत्या॒मित्यौदु॑म्ब॒र्या
जुहो॑ति॒ द्यावा॑पृथि॒वी ए॒व रसे॑नान॒क्त्यान्त॑म॒न्वव॑स्त्रावयत्या॒न्तमे॒व
यज॑मानं॒ तेज॑साऽन॒क्त्यैन्द्र॑म॒सीति॑ छु॒दिर॑धि॒ नि द॑धात्यैन्द्र॑
हि दे॒वत॑या॒ सदो॑ विश्व॒जन॑स्य॒ छाये॑त्या॒ह विश्व॒जन॑स्य॒ ह्येषा॑
छा॒या यथ्सदो॑ न॒वच्छ॑दि॥५३॥

तेज॑स्कामस्य॒ मिनु॑यात्त्रि॒वृता॑ स्तोमे॒न सम्मि॑त॒न्तेज॑स्त्रि॒वृत्ते॑ज॒स्र
भ॑वत्येका॒दश॑छदीन्द्रि॒यका॑म॒स्यैका॑दशा॒ख्यरा॑ त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒यं
त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॒याव्यै॑व भ॑वति॒ पञ्च॑दश॒छदि॑ भ्रातृ॒व्यवतः॑

पञ्चद॒शो वज्रो॒ भ्रातृ॑व्याभिभू॒त्यै सप्त॑द॒शच्छ॒दि प्र॒जाका॑मस्य
 सप्त॑द॒शः प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रात्या॒ एक॑विं॒शति॑च्छ॒दि
 प्रति॑ष्ठाका॑मस्यैकविं॒शः स्तोमा॑नाम्प्रति॑ष्ठा प्रति॑ष्ठित्या उ॒दरं॑
 वै स॒द ऊ॒र्गुदु॑म्बरो मध्य॒त औदु॑म्बरीम्मिनोति मध्य॒त ए॒व
 प्र॒जाना॑मूर्जं दधाति॒ तस्मा॑त्॥५४॥

मध्य॒त ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते यज॒मानलो॑के वै द॒र्षिणानि॑
 छ॒दी॒षि भ्रातृ॑व्यलो॒क उत्तरा॑णि द॒र्षिणान्युत्तरा॑णि करोति
 यज॑मानमे॒वायं॑ज॒माना॒दुत्तरं॑ करोति तस्मा॒द्यज॑मानो-
 ऽयं॑ज॒माना॒दुत्तरो॑ऽन्तर्व॒र्तान्करोति॑ व्यावृ॒त्यै तस्मा॑द॒रण्यम॑प्र॒जा
 उप॑ जी॒वन्ति परि॑ त्वा गिर्व॒णो गिर॑ इत्या॒ह यथा॑य॒जुरे॒वैतदिन्द्र॑स्य
 स्यूर॑सीन्द्र॒स्य ध्रु॒वम॑सीत्या॒हैन्द्र॑ हि दे॒वत॑या स॒दो यम॑प्र॒थमं॑
 ग्र॒न्थिं ग्र॑थीयाद्यत्तं न वि॒स्रस॑येदमे॒हेनाध्व॑र्युः प्र मी॑येत्
 तस्मा॑त्स वि॒स्रस्यः॑॥५॥

अप॑हत्यै तस्मा॑त्पितृदे॒वत्य॑न्तेने॒व न॑वच्छ॒दि तस्मा॑त्सदः पञ्च॑दश च॥१०॥—[१०]

शिरो॒ वा ए॒तद्य॑ज्ञस्य यद्ध॑वि॒र्धान॑म्प्रा॒णा उप॑र॒वा
 ह॑वि॒र्धाने॑ खा॒यन्ते॒ तस्मा॑च्छी॒र्षन्प्रा॑णा अध॒स्ता॑त्खा॒यन्ते॒
 तस्मा॑दध॒स्ता॑च्छी॒र्षः प्रा॑णा र॒ख्यो॒हणो॑ वल॒ग॒ह॒नो॑

वैष्ण॒वान्ख॑नामीत्या॒ह वैष्ण॒वा हि दे॒वत॑योप॒र॒वा अ॒सुरा॒
वै निर्य॑न्तो दे॒वानां॑ प्रा॒णेषु॑ व॒लग्ना॒न्य॑ख॒नन्ता॒न्बा॒हुमा॒त्रे-
ऽन्व॑विन्दन्तस्मा॑द्बा॒हुमा॒त्राः खा॑यन्त इ॒दम॒हं तं व॑लग्मु॒द्व॒पामि॥ ५५

यं नः॑ स॒मानो॑ यमस॑मानो निच॒खाने॑त्या॒ह द्वौ वाव॑
पुरु॑षौ यश्चै॒व स॑मानो यश्चास॑मानो यमे॒वास्मै॑ तौ व॑लगं
नि॒खन॑न्तस्तमे॒वोद्व॑पति सं तृ॑णत्ति तस्मा॒त्संतृ॑ण्णा अन्तर॑तः
प्रा॒णा न स॑म्भि॒नत्ति॑ तस्मा॒दस॑म्भि॒न्नाः प्रा॒णा अ॒पोऽव॑ नयति
तस्मा॑दा॒र्द्रा अ॑न्तर॑तः प्रा॒णा यव॑मती॒रव॑ नयति॥ ५७॥

ऊ॒र्ग्वै यवः॑ प्रा॒णा उ॑पर॒वाः प्रा॒णेष्वे॒वोर्जं॑ दधाति ब॒र्हि॒रव॑
स्तृ॒णाति॑ तस्मा॑ल्लोम॒शा अ॑न्तर॑तः प्रा॒णा आ॒ज्ये॑न व्याघा॑रयति
तेजो॑ वा आ॒ज्य॑म्प्रा॒णा उ॑पर॒वाः प्रा॒णेष्वे॒व तेजो॑ दधाति ह॒नू
वा ए॒ते य॒ज्ञस्य॑ यदधि॑षव॒णे न सं तृ॑ण॒त्यसंतृ॑ण्णे हि ह॒नू
अथो॑ खलु॑ दी॒र्घसो॑मे संतृ॒द्ये धृ॒त्यै शिरो॑ वा ए॒तद्य॒ज्ञस्य॑
यद्वि॑र्धानम्॥ ५८॥

प्रा॒णा उ॑पर॒वा ह॒नू अधि॑षव॒णे जि॒ह्वा च॒र्म ग्रा॒वा॒णो
दन्ता॑ मुख॑माहव॒नीयो॑ नासि॑कोत्तरवेदि॒रु॒दरः॑ स॒दो य॒दा
खलु॑ वै जि॒ह्वाया॑ द॒त्स्वधि॑ खाद॒त्यथ॑ मुखं गच्छति य॒दा

मुखं गच्छत्यथोदरं गच्छति तस्माद्धविर्धाने चर्मन्नधि
 ग्रावभिरभिषुत्याहवनीये हुत्वा प्रत्यश्वः परेत्य सदसि
 भर्षयन्ति यो वै विराजो यज्ञमुखे दोहं वेद दुह एवैनामियं
 वै विराट्स्यै त्वक्कर्मोद्धोऽधिषवणे स्तना उपरवा ग्रावाणो
 वत्सा ऋत्विजो दुहन्ति सोमः पयो य एवं वेद दुह
 एवैनाम्॥५९॥

वपामि यवमतीरवं नयति हविर्धानमेव त्रयोविंशतिश्च॥११॥—————[११]

चात्वालात्सुवर्गाय यद्वैसर्जनानि वैष्णव्यर्चा पृथिव्यै साध्या इषे त्वेत्यग्निना पर्यग्नि पशोः
 पशुमालभ्य मेदसा सुचावेकादश॥११॥ चात्वालाद्देवानुपैति मुञ्चति प्रहियमाणाय पर्यग्नि पशुमालभ्य
 चतुष्पादो द्विषष्टिः॥६२॥ चात्वालात्पशुं दधाति॥ हरिः ओम्॥ श्रीकृष्णार्पणमस्तु॥—[१२]

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

चात्वालाद्धिष्ण्यानुप वपति योनिर्वै यज्ञस्य
 चात्वालं यज्ञस्य सयोनित्वाय देवा वै यज्ञम्पराजयन्त
 तमाग्नीध्रात्पुनरपाजयन्नेतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं
 यदाग्नीध्राद्धिष्ण्यान् विहरति यदेव यज्ञस्यापराजितं तत

ए॒वैन॒म्पुन॑स्तनुते परा॒जित्ये॑व॒ खलु॑ वा ए॒ते य॑न्ति॒ ये
ब॑हिष्पवमा॒नः सर्प॑न्ति बहिष्पवमा॒ने स्तु॑ते॥१॥

आ॒हा॒ग्नी॒द॒ग्नीन् वि॑ ह॒र ब॒र्हिः स्तृ॑णाहि पुरो॒डाशा॑ः
अलं॑ कु॒र्विति॑ य॒ज्ञमे॒वाप॑जित्य पुन॑स्तन्वा॒ना य॒न्त्यङ्गारै॑र्द्वे
स॒वने॑ वि॒ ह॒रति॑ श॒लाका॑भिस्तृतीयः॑ सशु॒क्रत्वा॒याथो
स॒म्भ॒रत्ये॒वैन॒द्धि॒ष्णि॒या वा॑ अ॒मुष्मि॑ल्लो॒के सोम॑मर॒खन्ते॒भ्यो-
ऽधि॑ सोम॒माह॑रन्तम॒न्ववा॑यन्तम्प॒र्यवि॑शन् य ए॒वं वेद॑
वि॒न्दते॑॥२॥

प॒रि॒वे॒ष्टार॑न्ते सोम॒पी॒थेन॑ व्या॒र्ध्यन्त॑ ते दे॒वेषु॑
सोम॒पी॒थमै॑च्छन्त॒ तां दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्देद्वे॒ नाम॑नी कुरु॒ध्वम॑थ
प्र वा॒प्स्यथ॑ न वेत्य॒ग्नयो॑ वा अथ॒ धि॒ष्णि॒यास्तस्मा॑द्वि॒नामा॑
ब्राह्म॒णोऽर्धु॑कस्तेषां॒ ये नेदि॑ष्ठम्प॒र्यवि॑शन्ते सोम॒पी॒थं
प्राप्नु॑वन्नाहव॒नीय॑ आ॒ग्नी॒धीयो॑ हो॒त्रीयो॑ मार्जा॒लीय॑स्तस्मा॒त्तेषु॑
जुह्व॑त्यति॒हाय॑ वष॑ट्करोति॒ वि हि॑॥३॥

ए॒ते सोम॑पी॒थेना॒र्ध्यन्त॑ दे॒वा वै याः प्रा॒ची॒राहु॑ती॒रजु॑हवुर्ये
पुर॑स्ता॒दसु॑रा॒ आस॑न्ताः॒ स्ताभिः॑ प्राणु॑दन्त॒ याः प्र॒ती॒ची॒र्ये
प॒श्चाद॑सु॒रा आस॑न्ताः॒ स्ताभि॑रपा॒नुद॑न्त॒ प्राची॑र॒न्या आ॑हु॒तयो॑

हृयन्ते॑ प्रत्यङ्ङासीनो॑ धिष्णि॑या॒न्याघा॑रयति प॒श्चाच्चै॑व पु॒रस्ता॑च्च
यज॑मानो॒ भ्रातृ॑व्या॒न्प्र णु॑दते॒ तस्मा॒त्परा॑चीः प्र॒जाः प्र वी॑यन्ते
प्र॒तीचीः॑ ॥ ४ ॥

जा॒यन्ते॑ प्रा॒णा वा ए॒ते यद्धि॑ष्णि॒या यद॑ध्व॒र्युः
प्रत्यङ्ङि॑ष्णि॒यानति॑सर्पे॒त्प्राणा॑न्त्सं क॑र्षेत्प्र॒मायु॑कः स्या॒न्नाभि॑र्वा
ए॒षा यज्ञ॑स्य॒ यद्धो॑तो॒र्ध्वः खलु॑ वै नाभ्यै॑ प्रा॒णो-
ऽवा॑ङ्पा॒नो यद॑ध्व॒र्युः प्रत्यङ्ङो॑ता॒रमति॑सर्पे॒दपा॑ने प्रा॒णं
द॑ध्यात् प्र॒मायु॑कः स्या॒न्नाध्व॑र्युरु॒पं गा॑ये॒द्वाग्वी॑र्यो॒ वा
अ॑ध्व॒र्युर्यद॑ध्व॒र्युरु॒पगा॑ये॒दुद्गा॑त्रे ॥ ५ ॥

वाच॑ ९ सम्प्र य॑च्छेदु॒पदा॑सु॒कास्य॑ वाक्स्या॑द्ब्रह्म॒वादि॑नो
वद॑न्ति॒ नास॑ङ्स्थि॒ते सोमै॑ऽध्व॒र्युः प्रत्यङ्ग्॑स्सदोऽती॑या॒दथ
क॒था दा॑खि॒णानि॑ होतु॑मेति॒ यामो॑ हि स तेषां॒ कस्मा॑ अहं
दे॒वा यामं॑ वा॒यामं॑ वा॒नु ज्ञा॑स्य॒न्तीत्यु॑त्त॒रेणा॑ग्नी॒ध्रं प॑रीत्य
जुहो॑ति दा॒खि॒णानि॑ न प्रा॒णान्त्सं क॑र्षति॒ न्यन्ये॑ धिष्णि॒या
उ॒प्यन्ते॑ नान्ये॒ यान्नि॒वप॑ति॒ तेन॑ ता॒न्प्री॑णाति॒ यान्न॑ नि॒वप॑ति॒
यद॑नुदि॒शति॑ तेन॑ ता॒न् ॥ ६ ॥

स्तुते विन्दते हि वीयन्ते प्रतीचीरुद्गात्र उप्यन्ते चतुर्दश च ॥ १ ॥ [१]

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वैसर्जनानि
 द्वाभ्यां गारुहपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या
 आग्नीध्रे जुहोत्यन्तरिख्य एवा क्रमत आहवनीये
 जुहोति सुवर्गमेवैनं लोकं गमयति देवान् वै सुवर्गं
 लोकं यतो रख्याःस्यजिघाःसन्ते सोमैन् राज्ञा
 रख्याःस्यपहत्यासुमात्मानं कृत्वा सुवर्गं लोकमायत्रख्यसामनु
 सोमो भवत्यथ॥७॥

वैसर्जनानि जुहोति रख्यसामपहत्यै त्वः सोम तनूकृद्ध्य
 इत्याह तनूकृद्ध्येष द्वेषोभ्योऽन्यकृतेभ्य इत्याहान्यकृतानि हि
 रख्याःस्युरु यन्तासि वरूथमित्याहोरु णस्कृधीति वावैतदाह
 जुषाणो अमुराज्यस्य वेत्वित्याहासुमेव यजमानं कृत्वा सुवर्गं
 लोकं गमयति रख्यसामनुपलाभाया सोमं ददते॥८॥

आ ग्राव्ण आ वायव्यान्या द्रोणकलशमुत्पत्नीमा
 नयन्त्यन्वनाःसि प्र वर्तयन्ति यावदेवास्यास्ति तेन
 सह सुवर्गं लोकमेति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य
 लोकस्याभिनीत्यै ग्राव्णो वायव्यानि द्रोणकलशमाग्नीध्र
 उपे वासयति वि ह्येनं तैर्गृह्यते यथ्सहोपवासायेदपुवायेत
 सौम्यर्चा प्र पादयति स्वया॥९॥

ए॒वैनं॑ दे॒वत॑या॒ प्र पा॑दयत्यदि॒त्याः सदो॑ऽस्यदि॒त्याः सद॒
आ सी॒देत्या॑ह यथाय॒जुरे॒वैतद्यज॑मानो वा ए॒तस्य॑ पु॒रा गो॒प्ता
भ॑वत्येष वो॑ दे॒व स॒वितुः॑ सोम॒ इत्या॑ह स॒वितृ॑प्रसूत ए॒वैनं॑
दे॒वता॑भ्यः सम्प्र यच्छत्ये॒तत्त्व॑ꣳ सोम॑ दे॒वो दे॒वानु॑पा॒गा इत्या॑ह
दे॒वो ह्येष॑ सन्॥१०॥

दे॒वानु॑पैती॒दम॑ह॒म्मनु॑ष्यो॑ म॒नुष्या॑नि॒त्याह॑ म॒नुष्यो॑ ३ ह्येष॑
स॒न्मनु॑ष्या॒नुपै॑ति यदे॒तद्यजु॑र्न ब्रूयादप्र॑जा अ॒पशु॑र्यज॑मानः
स्यात्स॒ह प्र॑जया॑ स॒ह रा॒यस्पोषे॑णेत्या॑ह प्र॒जयै॑व प॒शुभिः॑
स॒हेमं॑ लो॒कमु॑पावर्तते॒ नमो॑ दे॒वेभ्य॑ इत्या॑ह नमस्का॒रो हि
दे॒वाना॑ꣳ स्व॒धा पि॒तृभ्य॑ इत्या॑ह स्व॒धाका॒रो हि॥११॥

पि॒तृणा॑मि॒दम॑हं निर्व॑रुणस्य॒ पाशा॑दि॒त्याह॑ वरुणपा॒शादे॒व
नि॒र्मुच्य॑तेऽग्ने॑ व्रतप॒त आ॒त्मनः॑ पूर्वा॑ त॒नूरा॑देयेत्या॑हुः को हि
तद्वेद॑ यद्वसी॑या॒न्त्स्वे व॑शे भू॒ते पुन॑र्वा॒ ददा॑ति न वेति॒ ग्रावा॑णो
वै सोम॑स्य॒ राज्ञो॑ म॒लिमु॑से॒ना य ए॒वं वि॒द्वान्ग्रा॑व्ण॒ आग्नी॑ध्र
उपवा॑सय॑ति॒ नैन॑म्म॒लिमु॑से॒ना वि॑न्दति॥१२॥

अथ॑ ददते स्वया॒ सन्त्स्व॑धाका॒रो हि वि॑न्दति॥२॥ [२]

वैष्ण॒व्यर्चा॑ हु॒त्वा यू॒पम॑च्छैति॒ वैष्ण॒वो वै दे॒वत॑या॒ यू॒पः

स्वयैवैनं देवतयाच्छैत्यत्यन्यानां नान्यानुपांगामित्याहाति
 ह्यन्यानेति नान्यानुपैत्यर्वाक्त्वा परैरविदम्परोऽवरैरित्याहार्वाग्यैः
 परोवरैस्तं त्वा जुषे ॥ १३ ॥

वैष्णवं देवयज्याया इत्याह देवयज्यायै ह्येनं जुषते
 देवस्त्वा सविता मध्वान्क्तित्याह तेजसैवैनमनन्त्योषधे
 त्रायस्वेन३ स्वधिते मेन३ हि३सीरित्याह वज्रो वै स्वधितिः
 शान्त्यै स्वधितेर्वृषस्य बिभ्यतः प्रथमेन शकलेन सह
 तेजः परा पतति यः प्रथमः शकलः परापतेत्तमप्या
 हरेत्सतेजसम् ॥ १४ ॥

एवैनमा हरतीमे वै लोका यूपात्प्रयतो बिभ्यति
 दिवमग्रेण मा लेखीरन्तरिख्यम्मध्येन मा हि३सीरित्याहैभ्य
 एवैनं लोकेभ्यः शमयति वनस्पते शतबल्शो वि
 रोहेत्याब्रश्चने जुहोति तस्मादाब्रश्चनाद्वृक्षाणाम्भूया३स
 उत्तिष्ठन्ति सहस्रबल्शा वि वय३ रुहेमेत्याहशिषमेवैतामा
 शास्तेऽनखसङ्गम् ॥ १५ ॥

वृश्चेद्यदखसङ्गं वृश्चेदधईषं यजमानस्य प्रमायुक३
 स्याद्यं कामयेताप्रतिष्ठितः स्यादित्यारोहं तस्मै वृश्चेदेष वै
 वनस्पतीनामप्रतिष्ठितोऽप्रतिष्ठित एव भवति यं कामयेतापशुः

स्यादित्यपूर्णं तस्मै शुष्काग्रं वृश्चेदेष वै वनस्पतीनामपशव्यो-
ऽपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्थस्यादिति बहुपूर्णं तस्मै
बहुशाखं वृश्चेदेष वै॥१६॥

वनस्पतीनामपशव्यः पशुमानेव भवति प्रतिष्ठितं
वृश्चेत्प्रतिष्ठाकामस्यैष वै वनस्पतीनाम्प्रतिष्ठितो यः समे
भूम्यै स्वाद्योने रूढः प्रत्येव तिष्ठति यः प्रत्यङ्मुपनतस्तं
वृश्चेत्स हि मेधमभ्युपनतः पञ्चारत्निं तस्मै वृश्चेद्यं
कामयेतोपैनुत्तरो यज्ञो नमेदिति पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
यज्ञ उपैनुत्तरो यज्ञः॥१७॥

नमति षडरलिम्प्रतिष्ठाकामस्य षड्वा ऋतवं ऋतुष्वेव
प्रति तिष्ठति सप्तारलिम्पशुकामस्य सप्तपदा शक्करी पशवः
शक्करी पशूनेवाव रुन्द्रे नवारत्निं तेजस्कामस्य त्रिवृता
स्तोमेन सम्मितं तेजस्त्रिवृत्तेजस्व्येव भवत्येकादशारलि-
मिन्द्रियकामस्यैकादशाखरा त्रिष्टुगिन्द्रियं त्रिष्टुगिन्द्रियाव्येव
भवति पञ्चदशारलिम्प्रातृव्यवतः पञ्चदशो वज्रो भ्रातृव्याभिभूत्यै
सप्तदशारलिम्प्रजाकामस्य सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरास्या
एकविंशत्यरलिम्प्रतिष्ठाकामस्यैक- विंशः स्तोमानाम्प्रतिष्ठा
प्रतिष्ठित्या अष्टाश्रिर्भवत्यष्टाखरा गायत्री तेजो गायत्री

गायत्री यज्ञमुखं तेजसैव गायत्रिया यज्ञमुखेन
सम्मितः॥१८॥

जुषे सतेजसमनखसङ्गं बहुशाखं वृक्षेदेष वै यज्ञ उपैन्मुत्तरो यज्ञ आस्या
एकान्नविंशतिश्च॥३॥ [३]

पृथिव्यै त्वान्तरिक्षाय त्वा दिवे त्वेत्याहैभ्य एवैनं
लोकेभ्यः प्रोख्यति पराश्चम्प्रोख्यति पराडिव हि सुवर्गो
लोकः क्रूरमिव वा एतत्करोति यत्खनत्यपोव नयति
शान्त्यै यवमतीरव नयत्यूर्ग्वै यवो यजमानेन यूपः सम्मितो
यावानेव यजमानस्तावतीमेवास्मिन्नूर्जं दधाति॥१९॥

पितृणां सदनमसीति बर्हिरव स्तृणाति पितृदेवत्य
१५ ह्येतद्यन्निखातं यद्वर्हिरनवस्तीर्य मिनुयात्पितृदेवत्यो
निखातः स्याद्वर्हिरवस्तीर्य मिनोत्यस्यामेवैनम्मिनोति
यूपशकलमवांस्यति सतेजसमेवैनम्मिनोति देवस्त्वा सविता
मध्वान्क्वित्याह तेजसैवैनमनक्ति सुपिप्पलाभ्यस्त्वौषधीभ्य
इति चषालम्प्रति॥२०॥

मुञ्चति तस्माच्छीर्षत ओषधयः फलं गृह्णन्त्यनक्ति
तेजो वा आज्यं यजमानेनाग्निष्ठाश्रिः सम्मिता यदग्निष्ठा-

मश्नि॑मान॒क्ति॒ यज॑मानमे॒व तेज॑सान॒क्त्या॒न्तम॑न॒क्त्या॒न्तमे॒व
 यज॑मानं॒ तेज॑सान॒क्ति॒ सर्व॑तः॒ परि॑ मृ॒शत्य॑परि॒वर्गमे॒वा-
 स्मि॒न्तेजो॑ दधा॒त्युद्वि॑वः॒ स्तभा॒नान्तरि॑ख्यम्पृ॒णेत्या॑है॒षां
 लो॒कानां॑ वि॒धृत्यै॑ वैष्ण॒व्यर्चा॑॥ २१॥

क॒ल्पय॑ति॒ वैष्ण॒वो वै दे॒वता॑या॒ यूपः॑ स्वयै॒वैनं॑ दे॒वता॑या
 कल्पयति॒ द्वाभ्यां॑ कल्पयति॒ द्विपा॑द्यज॑मानः॒ प्रति॑ष्ठित्यै॒ यं
 का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं॒ दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ व्य॒र्धये॑य॒मित्य॑ग्नि॒ष्ठां
 तस्या॑श्नि॒माह॑व॒नीया॑दि॒त्थं वे॒त्थं वा॒ति॑ नावये॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
 दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ व्य॒र्धय॑ति॒ यं का॒मये॑त॒ तेज॑सैनं
 दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ स॒म॒र्धये॑य॒मिति॑॥ २२॥

अ॒ग्नि॒ष्ठां तस्या॑श्नि॒माह॑व॒नीये॑न॒ सम्मि॑नुया॒त्तेज॑सै॒वैनं॑
 दे॒वता॑भिरिन्द्रि॒येण॑ स॒म॒र्धय॑ति ब्रह्म॒वनि॑ त्वा ख्यत्र॒वनि॑मित्या॒ह
 यथा॑य॒जुरे॒वैतत्परि॑ व्यय॒त्यूर्ग्वै र॑श॒ना यज॑मानेन॒ यूपः॑
 सम्मि॑तो॒ यज॑मानमे॒वोर्जा॑ स॒म॒र्धय॑ति नाभिद॒घ्ने परि॑ व्ययति
 नाभिद॒घ्न ए॒वास्मा॑ ऊ॒र्जं दधा॑ति॒ तस्मा॑न्नाभिद॒घ्न ऊ॒र्जा भु॑ञ्जते
 यं का॒मये॑तो॒र्जन॑म्॥ २३॥

व्य॒र्धये॑य॒मित्य॑धूर्वा॒ वा तस्या॑वा॒र्ची॒ वावो॑हेदूर्जै॒वैनं॑ व्य॒र्धय॑ति

यदि कामयेत् वर्षुकः पर्जन्यः स्यादित्यवाचीमवोहे- दृष्टिमेव
 नि यच्छति यदि कामयेतावर्षुकः स्यादित्यूर्ध्वामुदूहेदृष्टिमेवोद्य
 पितॄणां निखातम्मनुष्याणामूर्ध्वं निखातादा रशनाया
 ओषधीनां रशना विश्वेषाम्॥ २४॥

देवानामूर्ध्वं रशनाया आ चषालादिन्द्रस्य चषालं
 साध्यानामतिरिक्तं स वा एष सर्वदेवत्यो यद्यूपो यद्यूप-
 म्मिनोति सर्वा एव देवताः प्रीणाति यज्ञेन वै देवाः
 सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या नोऽन्वाभविष्यन्तीति
 ते यूपेन योपयित्वा सुवर्गं लोकमायन्तमृषयो यूपेनैवानु
 प्राजानन्तद्यूपस्य यूपत्वम्॥ २५॥

यद्यूपम्मिनोति सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै पुरस्तान्मिनोति
 पुरस्ताद्धि यज्ञस्य प्रज्ञायतेऽप्रज्ञातं हि तद्यदतिपन्न आहुरिदं
 कार्यमासीदिति साध्या वै देवा यज्ञमत्यमन्यन्त तान् यज्ञो
 नास्पृशत्तान् यद्यज्ञस्यातिरिक्तमासीत्तदस्पृश- दतिरिक्तं वा
 एतद्यज्ञस्य यदग्नावग्निम्मथित्वा प्रहरत्यतिरिक्तमेतत्॥ २६॥

यूपस्य यदूर्ध्वं चषालात्तेषां तद्भागधेयं तानेव तेन
 प्रीणाति देवा वै संस्थिते सोमे प्र सुचोहरन्प्र यूपं

तैऽमन्यन्त यज्ञवेशसं वा इदं कुर्म इति ते प्रस्तरं
 सुचान्निष्क्रयणमपश्यन्त्स्वरुं यूपस्य संस्थिते सोमे प्र
 प्रस्तरं हरति जुहोति स्वरुमयज्ञवेशसाय ॥ २७ ॥

दधाति प्रत्युचा समर्धयेयमित्यूर्जेनं विश्वेषां यूपत्वमतिरिक्तमेतद्विचत्वारिंशच्च ॥ ४ ॥ — [४]

साध्या वै देवा अस्मिँल्लोक आसन्नान्यत्किंचन मिषत्ते-
 ऽग्निमेवाग्रये मेधायालभन्त न ह्यन्यदालम्भ्यमविन्दन्ततो
 वा इमाः प्रजाः प्राजायन्त यद्ग्रावग्निम्मथित्वा प्रहरति
 प्रजानां प्रजननाय रुद्रो वा एष यद्ग्निर्यजमानः
 पशुर्यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थेद्बुद्राय यजमानम् ॥ २८ ॥

अपि दध्यात्प्रमायुकः स्यादथो खल्वाहुरग्निः सर्वा
 देवता हविरेतद्यत्पशुरिति यत्पशुमालभ्याग्निम्मन्थति
 हव्यायैवासन्नाय सर्वा देवता जनयत्युपाकृत्यैव
 मन्थ्यस्तन्नेवालब्धं नेवानालब्धमग्नेर्जनित्रमसीत्याहाग्नेर्ह्येतञ्जनि
 वृषणौ स्थ इत्याह वृषणौ ॥ २९ ॥

ह्येतावुर्वश्यस्यायुरसीत्याह मिथुनत्वाय घृतेनाक्ते वृषणं
 दधाथामित्याह वृषणं ह्येते दधाते ये अग्निङ्गायत्रं छन्दोऽनु
 प्र जायस्वेत्याह छन्दोभिरेवैनम्प्र जनयत्यग्रये मन्थ्यमानायानु

ब्रूहीत्याह सावित्रीमृचमन्वाह सवितृप्रसूत एवैनम्मन्थति
जातायानु ब्रूहि॥३०॥

प्रहियमाणायानु ब्रूहीत्याह काण्डेकाण्ड एवैनं क्रियमाणे
समर्धयति गायत्रीः सर्वा अन्वाह गायत्रछन्दा वा अग्निः
स्वेनैवैनं छन्दसा समर्धयत्यग्निः पुरा भवत्यग्निम्मथित्वा
प्र हरति तौ सम्भवन्तौ यजमानमभि सम्भवतो भवतं
नः समनसावित्याह शान्त्यै प्रहृत्य जुहोति जातायैवास्मा
अन्नमपि दधात्याज्येन जुहोत्येतद्वा अग्नेः प्रियं धाम
यदाज्यमिप्येणैवैनं धाम्ना समर्धयत्यथो तेजसा॥३१॥

यजमानमाह वृषणौ जातायानुब्रूह्यप्यष्टादश च॥५॥ [५]

इषे त्वेति बर्हिरा दत्त इच्छत इव ह्येष यो
यजत उपवीरसीत्याहोप ह्येनानाकरोत्युपो देवान्देवीर्विशः
प्रागुरित्याह दैवीर्ह्येता विशः सतीर्देवानुपयन्ति वहीरुशिज
इत्याहर्त्विजो वै वह्नय उशिजस्तस्मादेवमाह बृहस्पते
धारया वसूनीति॥३२॥

आह ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै पशूनव
रुद्धे हव्या ते स्वदन्तामित्याह स्वदयत्येवैनान्देवं त्वष्टर्वसु

र॒ण्वेत्या॑ह॒ त्वष्टा॑ वै प॑शूना॒मि॒थुना॑नाः॒ रूप॑कृ॒द्रूपमे॒व प॒शुषु॑
दधाति॒ रेव॑ती॒ रम॑ध्व॒मित्या॑ह॒ प॒शवो॑ वै रे॒वतीः॑ प॒शूने॒वास्मै॑
रमयति॒ देव॑स्य॒ त्वा स॑वि॒तुः प्र॑स॒व इति॑॥३३॥

र॒श॒नामा॑ द॒त्ते प्र॑सू॒त्या अ॒श्विनो॑र्बा॒हुभ्या॑मि॒त्याहा॒श्विनौ॑
हि दे॒वाना॑म॒ध्वर्यू॑ आस्ता॑ पृ॒ष्णो ह॑स्ता॒भ्यामि॒त्याह॒ यत्या॑
ऋ॒तस्य॑ त्वा दे॒वह॑विः पा॒शेना॑ र॒भ इत्या॑ह स॒त्यं वा ऋ॒तः
स॒त्येनै॒वैन॑मृ॒तेना॑ र॒भतेऽक्ष॑ण्या परि॑ हरति॒ वध्यः॑ हि
प्र॒त्यश्च॑म्प्रतिमु॒ञ्चन्ति॒ व्यावृ॑त्यै॒ धर्षा॑ मानु॒षानि॑ति॒ नि यु॑नक्ति॒
धृत्या॑ अ॒द्ध्यः॥३४॥

त्वौष॑धी॒भ्यः प्रो॒ख्यामी॒त्याहा॒द्ध्यो ह्ये॑ष ओष॑धी॒भ्यः सम्भ॑वति॒
यत्प॒शुर॒पाम्पे॒रुर॒सीत्या॑हैष ह्य॑पा॒म्पा॒ता यो मे॑धा॒यार॒भ्यते॑
स्वा॒त्तं चि॒त्सदे॑वः॒ हव्य॑मापो॑ दे॒वीः स्व॑द॒तैन॑मि॒त्याह॒
स्व॒दय॑त्ये॒वैन॑मु॒परि॑ष्टा॒त्प्रो॒ख्यत्यु॒परि॑ष्टादे॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोति॒
पा॒यय॑त्यन्तर॒त ए॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोत्य॒धस्ता॒दुपो॑र॒खति॑ स॒र्वतं॑
ए॒वैन॑म॒मेध्यं॑ करोति॥३५॥

वसू॑नि॒तिं प्र॑स॒व इत्य॑द्ध्योऽन्तर॒त ए॒वैन॑न्दशं च॥६॥ [६]

अ॒ग्निना॑ वै हो॒त्रा दे॒वा असु॑रान॒भ्य॑भवन्न॒ग्नये॑

समिध्यमानायानुं ब्रूहीत्याहुं भ्रातृव्याभिभूत्यै सप्तदश
 सामिधेनीरन्वाहुं सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेराप्त्यै
 सप्तदशान्वाहुं द्वादश मासाः पञ्चर्तवः स संवत्सरः
 संवत्सरम्प्रजा अनु प्र जायन्ते प्रजानां प्रजननाय देवा वै
 सामिधेनीरनूच्य यज्ञं नान्वपश्यन्त्स प्रजापतिस्तूष्णीमाधारम्॥ ३५॥

आधारयत्ततो वै देवा यज्ञमन्वपश्यन् यत्तूष्णीमाधारमाधारयति
 यज्ञस्यानुख्यात्या असुरेषु वै यज्ञ आसीत्तं देवास्तूष्णीं होमेनाव
 यत्तूष्णीमाधारमाधारयति भ्रातृव्यस्यैव तद्यज्ञं वृद्धे
 परिधीन्त्सम्मार्ष्टि पुनात्येवैनात्रिस्त्रिः सम्मार्ष्टि त्र्यावृद्धि
 यज्ञोऽथो ररुष्यसामपहत्यै द्वादश सम्पद्यन्ते द्वादश॥ ३७॥

मासाः संवत्सरः संवत्सरमेव प्रीणात्यथो संवत्सरमेवास्मा
 उप दधाति सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै शिरो वा एतद्यज्ञस्य
 यदाधारोऽग्निः सर्वा देवता यदाधारमाधारयति शीर्षत
 एव यज्ञस्य यजमानः सर्वा देवता अव रुद्धे शिरो
 वा एतद्यज्ञस्य यदाधार आत्मा पशुराधारमाधार्य पशुं
 समनक्त्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥ ३८॥

शिरः प्रति दधाति सं ते प्राणो वायुना गच्छतामित्याहुं

वायुदेव॒त्यो वै प्रा॒णो वा॒यावे॒वास्यं प्रा॒णं जु॒होति॒ सं
यज॑त्रैरङ्गानि॒ सं य॒ज्ञप॑तिरा॒शिषे॒त्याह॑ य॒ज्ञप॑तिमे॒वास्य॒शिषं
गम॑यति वि॒श्वरू॒पो वै त्वाष्ट्र॑ उ॒परि॑ष्ठात्प॒शुभ्य॑वमी॒त्तस्मा॑दु॒परि॑ष्ठ
द्यन्ति॒ यदु॒परि॑ष्ठात्प॒शुः संम॑नक्ति॒ मेध्य॑मेव॥ ३९॥

ए॒नं क॒रोत्यृ॒त्विजो॑ वृणी॒ते छ॒न्दा॑स्ये॒व वृणी॑ते
स॒प्त वृणी॑ते स॒प्त ग्रा॒म्याः प॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त
छ॒न्दा॑स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धा॑ एका॑दश प्रया॒जान् य॑जति॒ दश॒
वै प॒शोः प्रा॒णा आ॒त्मैका॑दशो यावा॑ने॒व प॒शुस्त॑म्प्र य॑जति
व॒पामे॒कः परि॑ शय॒ आ॒त्मैवा॒त्मान॑म्परि॑ शये॒ वज्रो॑ वै
स्वधि॑तिर्वज्रो॑ यूप॒शक॒लो घृ॒तं खलु॑ वै दे॒वा वज्रं॑ कृ॒त्वा
सोम॑मघ्नन्धृ॒तेना॒क्तौ प॒शं त्रा॑येथा॒मित्या॑ह॒ वज्रे॑णै॒वैनं॑ व॒शं
कृ॒त्वा ल॑भते॥ ४०॥

आधारम्पद्यन्ते द्वादशात्मन्नेव यज्ञस्य मेध्यमेव खलु वा अष्टादश च॥७॥—[७]

पर्य॑ग्नि करोति सर्व॒हुत॑मे॒वैनं॑ करो॒त्यस्क॑न्दा॒यास्क॑न्न॒ हि
तद्य॑द्धु॒तस्य॑ स्क॒न्दति॒ त्रिः पर्य॑ग्नि करोति त्र्या॒वृद्धि॑ य॒ज्ञो-
ऽथो॒ रख्ण॑साम॒पह॑त्यै ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्त्यन्वा॒रभ्यः॑ प॒शू (३)
र्नान्वा॒रभ्या॑ (३) इति॑ मृ॒त्यवे॒ वा ए॒ष नी॑यते॒ यत्प॒शुस्तं॑

यदन्वारभेत प्रमायुंको यजमानः स्यादथो खल्वाहुः सुवर्गाय
वा एष लोकाय नीयते यत्॥४१॥

पशुरिति यन्नान्वारभेत सुवर्गाल्लोकाद्यजमानो हीयेत
वपाश्रपणीभ्यामन्वारभते तन्नेवान्वारब्धं नेवानन्वारब्धमुप
प्रेष्य होतर्हव्या देवेभ्य इत्याहेषितः हि कर्म क्रियते
रेवंतीर्यज्ञपतिं प्रियधा विशतेत्याह यथायजुरेवैतदग्निना
पुरस्तादेति ररुषंसामपहत्यै पृथिव्याः संपृचः पाहीति
बर्हिः॥४२॥

उपास्यत्यस्कन्दायास्कन्तः हि तद्यद्वर्हिषि स्कन्दत्यथो
बर्हिषदमेवैनं करोति पराडा वर्ततेऽध्वर्युः पशोः
संज्ञप्यमानात्पशुभ्य एव तन्नि हुत आत्मनोनाव्रस्काय
गच्छति श्रियम्प्र पशूनाप्रोति य एवं वेद पश्चाल्लोका वा
एषा प्राच्युदानीयते यत्पत्नी नमस्त आतानेत्याहादित्यस्य
वै रश्मयः॥४३॥

आतानास्तेभ्य एव नमस्करोत्यनर्वा प्रेहीत्याह भ्रातृव्यो
वा अर्वा भ्रातृव्यापनुत्यै घृतस्य कुल्यामनु सह प्रजया सह
रायस्पोषेणेत्याहाशिषमेवैतामा शास्त आपो देवीः शुद्धायुव

इत्याह यथायजुरेवैतत्॥४४॥

लोकाय नीयते यद्वरही रश्मयः सप्तत्रिंशच्च॥८॥ [८]

पशोर्वा आलब्धस्य प्राणाञ्छुगृच्छति वाक् आ
प्यायताम्प्राणस्त आ प्यायतामित्याह प्राणेभ्य एवास्य
शुचं शमयति सा प्राणेभ्योऽधि पृथिवीं शुक्लं विंशति
शमहोभ्यामिति नि नयत्यहोरात्राभ्यामेव पृथिव्यै शुचं
शमयत्योषधे त्रायस्वैनं स्वधिते मेनं हिंसीरित्याह
वज्रो वै स्वधितिः॥४५॥

शान्त्यै पार्श्वत आच्छाति मध्यतो हि मनुष्या आच्छान्तिं
तिरश्चीनमा च्छात्यनूचीनं हि मनुष्या आच्छान्तिं व्यावृत्त्यै
रख्यसाम्भागोऽसीति स्थविमतो बर्हिर्त्वापांस्यत्यस्त्रैव
रख्यांसि निरवदयत इदमहं रख्योऽधुमं तमो नयामि
योऽस्मान्द्वेष्टि यं च वयं द्विष्म इत्याह द्वौ वाव पुरुषौ यं
चैव॥४६॥

द्वेष्टि यश्चैनं द्वेष्टि तावुभावधुमं तमो नयतीषे त्वेति
वपामुत्खिंदतीच्छत इव ह्येष यो यजते यदुपतृन्द्याद्रुद्रोऽस्य
पशून्धातुकः स्याद्यन्नोपतृन्द्यादयता स्यादन्ययोपतृणत्यन्यया

न धृत्यै घृतेन द्यावापृथिवी प्रोर्ण्वाथामित्याहु द्यावापृथिवी
एव रसेनानुक्त्यच्छिन्नः ॥ ४७ ॥

रायः सुवीर इत्याहु यथायजुरेवैतत्क्रूरमिव वा एतत्करोति
यद्वपामुत्खिदत्युर्वन्तरिख्यमन्विहीत्याहु शान्त्यै प्र वा एषो-
ऽस्माल्लोकाच्च्यवते यः पशुम्मृत्यवे नीयमानमन्वारभते
वपाश्रपणी पुनरन्वारभतेऽस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठत्यग्निना
पुरस्तादेति रख्यसामपंहत्या अथो देवता एव हव्येन ॥ ४८ ॥

अन्वेति नान्तममङ्गारमति हरेद्यदन्तममङ्गारमतिहरेद्वेवता
अति मन्येत वायो वीहि स्तोकानामित्याहु तस्माद्विभक्ताः
स्तोका अव पद्यन्तेऽग्रं वा एतत्पशूनां यद्वपाग्रमोषधीनाम्बर्हिर
समर्धयत्यथो ओषधीष्वेव पशून्प्रतिं ष्ठापयति स्वाहाकृतीभ्यः
प्रेष्येत्याहु ॥ ४९ ॥

यज्ञस्य समिष्ट्यै प्राणापानौ वा एतौ पशूनां
यत्पृषदाज्यमात्मा वपा पृषदाज्यमभिघार्य वपामभि
घारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापानौ दधाति स्वाहोर्ध्वनभसम्मरु-
गच्छतमित्याहोर्ध्वनभा ह स्म वै मारुतो देवानां वपाश्रपणी
प्रहरति तेनैवैने प्र हरति विषूची प्र हरति तस्माद्विष्वश्चौ

प्राणापानौ॥५०॥

स्वर्धितिश्चैवाच्छिन्नो हव्येनेष्येत्याहु षट्त्वारिंशच्च॥९॥ [९]

पशुमालभ्य पुरोडाशं निर्वपति समेधमेवैनमा लभते
वपया प्रचर्य पुरोडाशेन प्र चरत्यूर्ग्वै पुरोडाश ऊर्जमेव
पशूनाम्मध्यतो दधात्यथो पशोरेव छिद्रमपि दधाति
पृषदाज्यस्योपहत्य त्रिः पृच्छति शृतं हवीः (३)
शमितरिति त्रिषत्या हि देवा योऽशृतं शृतमाहु स एनंसा
प्राणापानौ वा एतौ पशूनाम्॥५१॥

यत्पृषदाज्यम्पशोः खलु वा आलब्धस्य हृदयमात्माभि
समेति यत्पृषदाज्येन हृदयमभिघारयत्यात्मन्नेव पशूनाम्प्राणापा
दधाति पशुना वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
नोऽन्वाभविष्यन्तीति तस्य शिरंश्छित्त्वा मेधम्प्राख्यारयन्त्स
प्रख्योऽभवत्तत्प्रख्यस्य प्रख्यत्वं यत्प्रख्यशाखोत्तरबर्हिर्भवति
समेधस्यैव॥५२॥

पशोरव द्यति पशुं वै ह्रियमाणं रख्यांस्यनु
सचन्तेऽन्तरा यूपं चाहवनीयं च हरति रख्यसामपहत्यै
पशोर्वा आलब्धस्य मनोऽपं क्रामति मनोतायै हविषो-

ऽवदीयमानस्यानुं ब्रूहीत्याहु मन एवास्यावं रुद्ध
एकादशावदानान्यव द्यति दश वै पशोः प्राणा आत्मैकादशो
यावानेव पशुस्तस्याव॥५३॥

द्यति हृदयस्याग्रेऽवं द्यत्यथ जिह्वाया अथ वरुषसो
यद्वै हृदयेनाभिगच्छति तज्जिह्वाया वदति यज्जिह्वाया वदति
तदुरसोऽधि निर्वदत्येतद्वै पशोर्यथापूर्वं यस्यैवमवदाय
यथाकाममुत्तरेषामवद्यति यथापूर्वमेवास्य पशोरवत्तम्भवति
मध्यतो गुदस्याव द्यति मध्यतो हि प्राण उत्तमस्याव
द्यति॥५४॥

उत्तमो हि प्राणो यदीतरं यदीतरमुभयमेवाजामि
जायमानो वै ब्राह्मणस्त्रिभिर्ऋणवा जायते ब्रह्मचर्येणर्षिभ्यो
यज्ञेन देवेभ्यः प्रजया पितृभ्य एष वा अनृणो यः
पुत्री यज्वा ब्रह्मचारिवासी तदवदानैरेवाव दयते
तदवदानानामवदानत्वन्देवासुराः संयत्ता आसन्ते देवा
अग्निमब्रुवन्त्वया वीरेणासुरानभि भवामेति॥५॥

सोऽब्रवीद्वरं वृणै पशोरुद्धारमुद्धरा इति स
एतमुद्धारमुदहरत दोः पूर्वार्धस्य गुदममध्यतः श्रोणिं

जघना॒र्धस्य॒ ततो॑ दे॒वा अ॒भ॒व॒न्प॒रासु॒रा य॒त्र्य॒ङ्गाणां॑
सम॒व॒द्यति॒ भ्रात॑र॒व्याभि॒भूत्यै॑ भ॒व॒त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रात॑र॒व्यो
भ॒व॒त्य॒क्षणा॒यव॑ द्यति॒ तस्मा॑द॒क्षणा॒या प॒शवो॑ऽङ्गा॒नि प्र ह॑रन्ति॒
प्रति॑ष्ठित्यै॥५६॥

एतौ पशूनां॑ समैधस्यै॒व तस्या॒वात्त॒मस्या॒व द्यतीति॑ पञ्च॒चत्वारि॑शच्च॥१०॥—[१०]

मे॒दसा॒ स्रुचौ॒ प्रोर्णो॑ति॒ मेदो॑रूपा॒ वै प॒शवो॑ रू॒पमे॒व प॒शुषु॑
दधाति॒ यूष॑न्न॒व॒धाय॒ प्रोर्णो॑ति॒ रसो॒ वा ए॒ष प॑शूनां॒ यद्य॒ रस॑मे॒व
प॒शुषु॑ दधाति॒ पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्र॒ यौति॑ म॒ध्यं वा ए॒तत्प॑शूनां॒
यत्पा॒र्श्वं रस॑ ए॒ष प॑शूनां॒ यद्वसा॒ यत्पा॒र्श्वेन॑ वसा॒होम॑म्प्र॒ यौति॑
म॒ध्यत॒ ए॒व प॑शूनां॒ रस॑ दधाति॒ घ्नन्ति॑॥५७॥

वा ए॒तत्प॑शुं यथ्सं॒ज्ञप॑यन्त्यै॒न्द्रः खलु॒ वै दे॒वत॑या
प्रा॒ण ऐ॒न्द्रोऽपान॑ ऐ॒न्द्रः प्रा॒णो अ॒ङ्गे अ॒ङ्गे नि दै॒ध्यदि॒त्याह॑
प्राणा॒पाना॒वे॒व प॒शुषु॑ दधाति॒ दे॒वं त्वष्ट॑र्भूरि॒ ते स र॑समे॒त्वित्या॑ह
त्वाष्ट्रा॒ हि दे॒वत॑या प॒शवो॒ विषु॑रूपा॒ यथ्सल॑क्ष्माणो भ॒व॒थेत्या॑ह
विषु॑रूपा॒ ह्ये॒ते सन्तः॒ सल॑क्ष्माण ए॒तर्हि॒ भव॑न्ति दे॒वत्रा॑
यन्तम्॥५८॥

अ॒वसे॒ सखा॒योऽनु॑ त्वा मा॒ता पि॒तरौ॑ म॒दन्ति॒ त्वित्या॒हानु॑मतमे॒वैन

पित्रा सुवर्गं लोकं गमयत्यर्धर्चे वसाहोमं जुहोत्यसौ वा
 अर्धर्च इयमर्धर्च इमे एव रसेनानक्ति दिशो जुहोति दिशं
 एव रसेनानक्त्यथो दिग्भ्य एवोर्जः रसमव रुद्धे प्राणापानौ
 वा एतौ पशूनां यत्पृषदाज्यं वानस्पत्याः खलु॥५९॥

वै देवतया पशवो यत्पृषदाज्यस्योपहत्याह वनस्पतये-
 ऽनु ब्रूहि वनस्पतये प्रेष्येति प्राणापानावेव पशुषु
 दधात्यन्यस्यान्यस्य समवत्तः समवद्यति तस्मान्नानारूपाः
 पशवो यूष्णोपं सिञ्चति रसो वा एष पशूनां यद्यू रसमेव
 पशुषु दधातीडामुपं ह्वयते पशवो वा इडा पशूनेवोपं ह्वयते
 चतुरुपं ह्वयते॥६०॥

चतुष्पादो हि पशवो यं कामयेतापशुः स्यादित्यमेदस्कं
 तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवैनम्पशुभ्यो
 निर्भजत्यपशुरेव भवति यं कामयेत पशुमान्स्यादिति
 मेदस्वत्तस्मा आ दध्यान्मेदोरूपा वै पशवो रूपेणैवास्मै
 पशूनव रुद्धे पशुमानेव भवति प्रजापतिर्यज्ञमसृजत स
 आज्यम्॥६१॥

पुरस्तादसृजत पशुम्मध्यतः पृषदाज्यम्पश्चात्तस्मादाज्येन
 प्रयाजा इज्यन्ते पशूनां मध्यतः पृषदाज्येनानूयाजास्तस्मादेतानि

पश्चात्सृष्टं ह्येकादशानूयाजान् यजति दश वै पशोः प्राणा
 आत्मैकादशो यावानेव पशुस्तमनु यजति घ्नन्ति वा
 एतत्पशुं यत्संज्ञयन्ति प्राणापानौ खलु वा एतौ पशूनां
 यत्पृषदाज्यं यत्पृषदाज्येनानूयाजान् यजति प्राणापानावेव
 पशुषु दधाति॥६२॥

घ्नन्ति यन्तङ्गलं चतुरूपं ह्वयत आज्यं यत्पृषदाज्येन पदं॥११॥—————[११]

यज्ञेन ता उपयङ्गिर्देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे ब्रह्मवादिनः सत्वे देवस्य ग्रावाणम्राण उपयङ्ग्रा
 देवा वा उपयङ्गौ वाग्वै मित्रं यज्ञस्य बृहस्पतिर्देवा वा आग्रयणाग्रानेकादश॥११॥ यज्ञेन लोके
 पशुमान्धस्यात्सर्वनम्माध्यन्दिनं वाग्वा अरिक्तानि तत्प्रजा अभ्येकपञ्चाशत्॥५१॥ यज्ञेन गौरभि
 निर्वर्तते॥—————[१२]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

यज्ञेन वै प्रजापतिः प्रजा असृजत ता उपयङ्गिरेवासृजत
 यदुपयजं उपयजति प्रजा एव तद्यजमानः सृजते
 जघनार्धादव द्यति जघनार्धाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते स्थविमृतो-
 ऽव द्यति स्थविमृतो हि प्रजाः प्रजायन्तेऽसंभिन्दन्नव द्यति
 प्राणानामसंभेदाय न पर्यावर्तयति यत्पर्यावर्तयेदुदावर्तः

प्रजा ग्राहुकः स्यात्समुद्रं गच्छ स्वाहेत्याह रेतः॥१॥

एव तद्धात्यन्तरिखं गच्छ स्वाहेत्याहान्तरिखेणैवास्मै
प्रजाः प्र जनयत्यन्तरिखं ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते देवः
सवितारं गच्छ स्वाहेत्याह सवितृप्रसूत एवास्मै प्रजाः प्र
जनयत्यहोरात्रे गच्छ स्वाहेत्याहाहोरात्राभ्यामेवास्मै प्रजाः
प्र जनयत्यहोरात्रे ह्यनु प्रजाः प्रजायन्ते मित्रावरुणौ गच्छ
स्वाहा॥२॥

इत्याह प्रजास्वेव प्रजातासु प्राणापानौ दधाति सोमं गच्छ
स्वाहेत्याह सौम्या हि देवतया प्रजा यज्ञं गच्छ स्वाहेत्याह
प्रजा एव यज्ञियाः करोति छन्दांसि गच्छ स्वाहेत्याह
पशवो वै छन्दांसि पशून्नेवाव रुद्धे द्यावापृथिवी गच्छ
स्वाहेत्याह प्रजा एव प्रजाता द्यावापृथिवीभ्यामुभयतः परि
गृह्णाति नभः॥३॥

दिव्यं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजाभ्य एव प्रजाताभ्यो वृष्टिं
नि यच्छत्यग्निं वैश्वानरं गच्छ स्वाहेत्याह प्रजा एव
प्रजाता अस्याम्प्रति ष्ठापयति प्राणानां वा एषोऽव द्यति
योऽवद्यति गुदस्य मनो मे हार्दि यच्छेत्याह प्राणानेव

यथास्थानमुप ह्वयते पशोर्वा आलब्धस्य हृदयं शुगृच्छति
सा हृदयशूलम् ॥ ४ ॥

अभि समेति यत्पृथिव्यां हृदयशूलमुद्वासयेत्पृथिवीं
शुचार्पयेद्यदप्स्वपः शुचार्पयेच्छुष्कस्य चार्द्रस्य च
संधावुद्वासयत्युभयस्य शान्त्यै यं द्विष्यात्तं ध्यायेच्छुचैवैनमर्पयति

रेतो मित्रावरुणौ गच्छ स्वाहा नभो हृदयशूलन्दात्रिंशच्च ॥ १ ॥ ————— [१]

देवा वै यज्ञमाग्नीध्रे व्यभजन्त ततो यदत्यशिष्यत
तदब्रुवन्वसंतु नु न इदमिति तद्वसतीवरीणां वसतीवरित्वम्
तस्मिन्प्रातर्न समंशक्रुवन्तदप्सु प्रावेशयन्ता वसतीवरीरभवन्वस
यज्ञो वै वसतीवरीर्यज्ञमेवारभ्य गृहीत्वोप वसति यस्यागृहीता
अभि निम्रोचेदनारब्धोऽस्य यज्ञः स्यात् ॥ ६ ॥

यज्ञं वि च्छिन्द्याज्योतिष्यां वा गृहीयाद्विरण्यं वावधाय
सशुक्राणामेव गृह्णाति यो वा ब्राह्मणो बहुयाजी
तस्य कुम्भ्यानां गृहीयात्स हि गृहीतवसतीवरीको
वसतीवरीर्गृह्णाति पशवो वै वसतीवरीः पशूनेवारभ्य
गृहीत्वोप वसति यदन्वीपं तिष्ठन्गृहीयान्निर्मागुका
अस्मात्पशवः स्युः प्रतीपं तिष्ठन्गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै

प॒शून्गृ॑ह्णातीन्द्रः॥ ७ ॥

वृ॒त्रम॑हन्त्सो ३ ऽपो ३ ऽभ्य॑म्रियत् तासां॒ यन्मे॑ध्यं
य॒ज्ञिय॑ꣳ सदे॑वमासीत्तदत्य॑मुच्यत् ता वह॑न्तीरभव॑न्वह॑न्तीनां
गृ॒ह्णाति॒ या ए॒व मे॑ध्या य॒ज्ञियाः॒ सदे॑वा आप॒स्तासा॑मे॒व गृ॑ह्णाति
नान्त॒मा वह॑न्तीरती॒याद्य॑दन्त॒मा वह॑न्तीरती॒याद्य॑ज्ञमति॑ मन्येत्
न स्था॑वराणां गृ॒ह्णीया॒द्वरु॑णगृहीता॒ वै स्था॑वरा यथ्स्था॑वराणां
गृ॒ह्णीयात्॥ ८ ॥

वरु॑णेनास्य य॒ज्ञं ग्रा॑हयेद्यद्वै दिवा॒ भव॑त्य॒पो रा॒त्रिः प्र
वि॑शति॒ तस्मा॑त्ता॒म्रा आपो॑ दिवा॒ ददृ॑श्रे यन्नक्त॑म्भव॑त्य॒पोऽहः॒ प्र
वि॑शति॒ तस्मा॑च्चन्द्रा आपो॒ नक्तं॑ ददृ॑श्रे छा॒यायै॑ चा॒तप॑तश्च स॒ंधौ
गृ॒ह्णात्य॑होरा॒त्रयो॑रे॒वास्मै॑ वर्णं॑ गृ॒ह्णाति॒ ह॒विष्म॑तीरि॒मा आप॑
इत्या॑ह ह॒विष्कृ॑तानामे॒व गृ॑ह्णाति ह॒विष्माꣳ अस्तु॥ ९ ॥

सूर्य॑ इत्या॑ह सशु॑क्राणामे॒व गृ॑ह्णात्यनु॒ष्टुभां॑ गृ॒ह्णाति॒ वाग्वा
अ॒नु॒ष्टुग्वा॒चैवै॑नाः सर्व॑या गृ॒ह्णाति॒ चतु॑ष्पदय॒र्चा गृ॑ह्णाति
त्रिः सा॑दयति स॒प्त सम्प॑द्यन्ते स॒प्तप॑दा शक्क॑री प॒शवः॒
शक्क॑री प॒शूने॒वाव॑ रु॒द्धेऽस्मै॑ वै लो॒काय॑ गा॒र्हप॑त्य आ
धी॑यतेऽमुष्मा॑ आह॒वनी॒यो यद्गा॑र्हपत्य॑ उपसा॒दये॑दस्मि॒ल्लोके॑

पशुमान्स्याद्यदाहवनीयेऽमुष्मिन् ॥ १० ॥

लोके पशुमान्स्यादुभयोरुप सादयत्युभयोरेवैनं लोकयोः
पशुमन्तं करोति सर्वतः परि हरति ररख्यसामपहत्या
इन्द्राग्नियोर्भागधेयीः स्थेत्याह यथायजुरेवैतदाग्नीध्र
उप वासयत्येतद्वै यज्ञस्यापराजितं यदाग्नीध्रं यदेव
यज्ञस्यापराजितं तदेवैना उप वासयति यतः खलु वै
यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु यज्ञं ररख्यां स्यव
चरन्ति यद्वहन्तीनां गृह्णाति क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये
ररख्यसामनन्ववचाराय न ह्येता ईलयन्त्या तृतीयसवनात्परि
शेरे यज्ञस्य संतत्यै ॥ ११ ॥

स्यादिन्द्रो गृहीयादस्त्वमुष्मिन्क्रियते षड्विंशतिश्च ॥ २ ॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वा अध्वर्युः स्याद्यः
सोममुपावहरन्त्सर्वाभ्यो देवताभ्य उपावहरेदिति हृदे
त्वेत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन करोति मनसे त्वेत्याह पितृभ्य
एवैतेन करोति दिवे त्वा सूर्याय त्वेत्याह देवेभ्य एवैतेन
करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्य उपावहरति
पुरा वाचः ॥ १२ ॥

प्रवदितोः प्रातरनुवाकमुपाकरोति यावत्येव वाक्तामव
 रुन्देऽपोऽग्नेऽभिव्याहरति यज्ञो वा आपो यज्ञमेवाभि
 वाचं वि सृजति सर्वाणि छन्दांस्यन्वाह पशवो वै
 छन्दांसि पशूनेवाव रुन्दे गायत्रिया तेजस्कामस्य
 परि दध्यात्रिष्टुभेन्द्रियकामस्य जगत्या पशुकामस्यानुष्टुभा
 प्रतिष्ठाकामस्य पङ्क्त्या यज्ञकामस्य विराजान्नकामस्य
 शृणोत्वग्निः समिधा हवम्॥१३॥

म इत्याह सवितृप्रसूत एव देवताभ्यो निवेद्यापोऽच्छैत्यप
 इष्य होतुरित्याहेषितः हि कर्म क्रियते मैत्रावरुणस्य
 चमसाध्वर्यवा द्रवेत्याह मित्रावरुणौ वा अपां नेतारौ
 ताभ्यामेवैना अच्छैति देवीरापो अपां नपादित्याहाहुत्यैवैना
 निष्क्रीय गृह्णात्यथो हविष्कृतानामेवाभिघृतानां गृह्णाति॥१४॥

कार्षिर्सीत्याह शमलमेवासामपं प्लावयति समुद्रस्य
 वोर्षित्या उन्नय इत्याह तस्मादद्यमानाः पीयमाना
 आपो न र्षीयन्ते योनिर्वै यज्ञस्य चात्वालं यज्ञो
 वसतीवरीर्होतृचमसं च मैत्रावरुणचमसं च सःस्पर्श्य
 वसतीवरीर्व्यानयति यज्ञस्य सयोनिर्त्वायाथो स्वादेवैना
 योनेः प्र जनयत्यध्वर्योऽवैरपा (३) इत्याहोतेमनन्नमुरुतेमाः

पश्येति वावैतदाह यद्यग्निष्टोमो जुहोति यद्युक्थ्यः परिधौ
नि माँष्टि यद्यतिरात्रो यजुर्वदन्त्र पद्यते यज्ञक्रतूनां
व्यावृत्त्यै॥१५॥

वाचो हवमभिघृतानां गृह्णात्युत पञ्चविंशतिश्च॥३॥ [३]

देवस्य त्वा सवितुः प्रसव इति ग्रावाणमा दत्ते प्रसूत्या
अश्विनोर्बाहुभ्यामित्याहाश्विनौ हि देवानामध्वर्यू आस्ताम्
पूष्णो हस्ताभ्यामित्याह यत्यै पशवो वै सोमो व्यान
उपांशुसवनो यदुपांशुसवनमभि मिमीते व्यानमेव पशुषु
दधातीन्द्राय त्वेन्द्राय त्वेति मिमीत इन्द्राय हि सोमं
आह्रियते पञ्च कृत्वो यजुषा मिमीते॥१६॥

पञ्चांखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ यज्ञो यज्ञमेवाव रुन्दे
पञ्च कृत्वस्तूष्णीन्दश सम्पद्यन्ते दशांखरा विराडन्न
विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे श्वात्राः स्थं वृत्रतुर इत्याहैष
वा अपां सोमपीथो य एवं वेद नाप्स्वार्तिमाच्छति यत्ते
सोम दिवि ज्योतिरित्याहैभ्य एवैनम्॥१७॥

लोकेभ्यः सम्भरति सोमो वै राजा दिशोऽभ्यध्यायत्स
दिशोऽनु प्राविशत्प्रागपागुदगधरागित्याह दिग्भ्य एवैनं

सम्भरत्यथो दिशं एवास्मा अव रुन्द्वेऽम्ब नि ष्वरेत्याह
कामुका एनं स्त्रियो भवन्ति य एवं वेद यत्ते सोमादाभ्यं
नाम जागृवीति॥१८॥

आहृष वै सोमस्य सोमपीथो य एवं वेद न
सौम्यामार्तिमार्च्छति घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्त्यं शूनप
गृह्णाति त्रायत एवैनम्प्राणा वा अश्वः पशवः सोमो-
ऽशून्पुनरपि सृजति प्राणानेव पशुषु दधाति द्वौद्वावपि
सृजति तस्माद्वौद्वौ प्राणाः॥१९॥

यजुषा मिमीत एनं जागृवीति चतुश्चत्वारिंशच्च॥४॥ [४]

प्राणो वा एष यदुपांशुर्यदुपांश्वग्रा ग्रहा गृह्यन्ते
प्राणमेवानु प्र यन्त्यरुणो ह स्माहौपवेशिः प्रातःसवन एवाहं
यज्ञं संस्थापयामि तेन ततः संस्थितेन चरामीत्यष्टौ
कृत्वोऽग्रेऽभि षुणोत्यष्टारुषरा गायत्री गायत्रम्प्रातःसवनम्
प्रातःसवनमेव तेनाप्रोत्येकादश कृत्वौ द्वितीयमेकादशाखरा
त्रिष्टुप्त्रैष्टुभम्माध्यंदिनम्॥२०॥

सवनम्माध्यंदिनमेव सवनं तेनाप्रोति द्वादश
कृत्वस्तृतीयंद्वादशाखरा जगती जागतं तृतीयसवनन्तृतीयसव

तेना॑प्रोत्ये॒ता॑ ५ ह॒ वाव॑ स॒ य॒ज्ञस्य॑ स॒ स्थि॑तिमुवा॒चास्क्न्दा॒यास्क्
हि तद्य॑द्य॒ज्ञस्य॑ स॒ स्थि॑तस्य॒ स्कन्द॑त्यथो॒ खल्वा॑हुर्गा॒यत्री
वाव॑ प्रा॒तःसव॑ने नाति॒वाद् इत्य॑न॒तिवा॑दुक॒ एन॑म्प्रातृ॒व्यो
भव॑ति॒ य ए॒वं वेद॑ तस्मा॑द॒ष्टाव॑ष्टौ॥ २१॥

कृत्वो॑ऽभि॒षुत्य॑म्ब्रह्म॒वादि॑नो॒ वद॑न्ति प॒वित्र॑वन्तोऽन्ये॒ ग्रहा॑
गृह्य॑न्ते॒ किम्प॑वित्र॒ उपा॑ ५ शु॒रिति॑ वाक्प॑वित्र॒ इति॑ ब्रूयात्
वाच॑स्पत॒ये पव॑स्व वाजि॒न्नि॒त्याह॑ वाचै॒वैन॑म्पवयति॒ वृष्णो॑
अ॒ ५ शु॒भ्यामि॒त्याह॑ वृष्णो॒ ह्ये॒ताव॑ ५ शू॒ यौ सोम॑स्य॒ गभ॑स्तिपूत॒
इत्या॑ह॒ गभ॑स्तिना॒ ह्ये॒नम्प॑वयति॒ देवो॑ दे॒वानां॑ प॒वित्र॑म॒सीत्या॑ह
देवो॑ ह्येषः॥ २२॥

सं दे॒वानां॑ प॒वित्रं॑ येषां॑ भा॒गोऽसि॑ तेभ्य॒स्त्वेत्या॑ह
येषा॑ ५ ह्येष॑ भा॒गस्तेभ्य॑ ए॒नं गृ॑ह्णाति॒ स्वां कृ॑तोऽसीत्या॑ह
प्रा॒णमे॒व स्वम॑कृत॒ मधु॑मतीर्न॒ इष॑स्कृ॒धीत्या॑ह॒ सर्व॑मे॒वास्मा॑
इद॑ ५ स्व॒दय॑ति॒ विश्वे॑भ्य॒स्त्वेन्द्रि॑येभ्यो॒ दि॒व्येभ्यः॑ पार्थि॒वेभ्य॑
इत्या॑होभयै॒ष्वेव॑ दे॒वमनु॑ष्येषु॒ प्रा॒णान्द॑धाति॒ मन॑स्त्वा॥ २३॥

अ॒द्वि॒त्याह॑ मन॑ ए॒वाश्नु॑त उ॒र्वन्तरि॑ख्य॒मन्वि॑हीत्या॒हान्तरि॑ख्यवे
हि प्रा॒णः स्वाहा॑ त्वा सु॒भ॒वः सूर्या॑येत्या॒ह प्रा॒णा वै

स्वभ॑वसो दे॒वास्तेष्वे॒व प॒रोख्यं जु॒होति दे॒वेभ्य॑स्त्वा
मरी॑चिपेभ्य॒ इत्या॑हादित्यस्य॒ वै र॒श्मयो॑ दे॒वा म॑रीचिपास्तेषां
तद्वा॑ग॒धेय॑न्ताने॒व तेन॑ प्रीणाति॒ यदि॑ का॒मये॑त॒ वर्षु॑कः
प॒र्जन्यः॑ ॥ २४ ॥

स्या॒दिति॑ नी॒चा ह॑स्तेन॒ नि मृ॑ज्याद्वृष्टि॑मे॒व नि
य॑च्छति॒ यदि॑ का॒मये॑ताव॒र्षुकः॑ स्या॒दित्यु॑त्तानेन॒ नि
मृ॑ज्याद्वृष्टि॑मे॒वोद्य॑च्छति॒ यद्य॑भि॒चरे॑दमुं॒ ज॒ह्यथ॑ त्वा
हो॒ष्यामी॑ति॒ ब्रू॒यादा॑हु॒तिमे॒वैन॑म्प्रेप्सन् ह॑न्ति॒ यदि॑
दू॒रे स्या॑दा॒ तमि॑तोस्तिष्ठेत्प्रा॒णमे॒वास्या॑नु॒गत्य॑ ह॑न्ति॒
यद्य॑भि॒चरे॑दमु॒ष्य ॥ २५ ॥

त्वा प्रा॒णे सा॑दया॒मीति॑ सादये॒दस॑न्नो॒ वै प्रा॒णः
प्रा॒णमे॒वास्य॑ सादयति॒ षड्भि॑र॒शुभिः॑ पवयति॒ षड्वा ऋ॑तव॒
ऋ॒तुभि॑रे॒वैन॑म्पवयति॒ त्रिः प॑वयति॒ त्रय॑ इ॒मे लो॒का ए॒भिरे॒वैन॑
लो॒कैः प॑वयति॒ ब्रह्म॑वा॒दिनो॑ वदन्ति॒ कस्मा॑त्स॒त्यात्रयः॑
पशू॑ना॒ हस्ता॑दाना॒ इति॑ यत्रि॒रुपा॑श्शु॒ हस्ते॑न विगृह्णाति॒
तस्मा॑त्रयः॒ पशू॑ना॒ हस्ता॑दानाः॒ पुरु॑षो ह॒स्ती म॒र्कटः॑ ॥ २६ ॥

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकुर्व॑त॒ तदसु॑रा अकुर्व॑त॒ ते
 दे॒वा उ॑पा॒शौ य॒ज्ञं स॒ं स्थाप्य॑मपश्य॑न्तमु॒पा॒शौ
 सम॑स्थापय॑न्तेऽसु॑रा वज्र॑मुद्यत्य॑ दे॒वानु॒भ्याय॑न्त॒ ते
 दे॒वा बिभ्य॑न्त॒ इन्द्र॑मुपा॒धाव॑न्तानिन्द्रोऽन्तर्या॑मेणान्तर॑धत्त॒
 तदन्तर्या॑मस्यान्तर्या॑मत्वम् यदन्तर्या॑मो गृह्य॑ते भ्रातृ॑व्याने॒व
 तद्यज॑मानोऽन्तर्ध॑त्तेऽन्तस्ते॑ ॥ २७ ॥

द॒धामि॑ द्यावा॑पृथि॒वी अ॒न्तरु॑र्वन्तरि॑रख्य॒मित्या॑हैभिरे॒व
 लो॒कैर्यज॑मानो भ्रातृ॑व्यानु॒न्तर्ध॑त्ते ते दे॒वा अ॑मन्य॒न्तेन्द्रो॑ वा
 इ॒दम॑भूद्यद्वयं॑ स्म इति॑ तेऽब्रु॑वन्मघ॑वन्ननु॑ न॒ आ भ॒जेति॑
 स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॒श्चेत्य॑ब्रवी॒द्ये चै॒व दे॒वाः परे॒ ये चाव॑रे
 तानु॑भयान् ॥ २८ ॥

अ॒न्वाभ॑जत्स॒जोषा॑ दे॒वैरव॑रैः परै॒श्चेत्या॑ह॒ ये चै॒व दे॒वाः परे॒
 य चाव॑रे॒ तानु॑भयान् अ॒न्वाभ॑जत्यन्तर्या॑मे म॒घव॑न्मादय॒स्वेत्या॑ह
 य॒ज्ञादे॒व यज॑मानं॒ नान्तरै॑त्युपया॒मगृ॑हीतोऽसी॒त्याहा॑पानस्य॒
 धृत्यै॑ यदु॒भावं॑पवि॒त्रौ गृ॑ह्येया॑ताम्प्रा॒णम॑पा॒नोऽनु॑ न्यृच्छेत्प्र॒मायु॑कः
 स्यात्प॒वित्र॑वानन्तर्या॑मो गृह्य॑ते ॥ २९ ॥

प्रा॒णापा॒नयो॒र्विधृत्यै॑ प्रा॒णापा॒नौ वा ए॒तौ यदु॑पा॒श्वन्तर्या॑मौ

व्या॒न उ॒पा॒शु॒सर्व॑नो॒ यं का॒मये॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दित्य॑सं॒स्पृष्टौ॑
 तस्य॑ सा॒दये॑द्वा॒नेनै॒वास्य॑ प्रा॒णापा॒नौ वि च्छि॑न॒न्ति
 ता॒जक्प्र॑मी॒यते॒ यं का॒मये॑त सर्व॒मायु॑रि॒यादि॒ति स॒स्पृष्टौ॑
 तस्य॑ सा॒दये॑द्वा॒नेनै॒वास्य॑ प्रा॒णापा॒नौ सं त॑नोति
 सर्व॒मायु॑रेति॥ ३०॥

त उ॒भया॑न्गृह्यते चतु॑श्चत्वारि॒शच्च॑॥ ६॥ [६]

वा॒ग्वा ए॒षा यदै॑न्द्रवा॒यवो॒ यदै॑न्द्रवा॒यवा॒ग्रा ग्र॑हा॒ गृह्य॑न्ते
 वाच॑मे॒वानु॒ प्र य॑न्ति वा॒युं दे॒वा अ॑ब्रुव॒न्त्सोम॑रा॒जान॑
 हना॑मेति॒ सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॑द॒ग्रा ए॒व वो॒ ग्रहा॑ गृह्या॒न्ता इति॑
 तस्मा॑दै॒न्द्रवा॒यवा॒ग्रा ग्र॑हा॒ गृह्य॑न्ते तम॑घ्न॒न्त्सोऽपू॑यत् तं दे॒वा
 नोपा॑धृष्णु॒वन्ते वा॒युम॑ब्रुवन्नि॒मं नः॑ स्व॒दय॑॥ ३१॥

इति॒ सोऽब्र॑वी॒द्वरं॑ वृ॒णै म॑द्दे॒वत्या॑न्ये॒व वः॑ पात्रा॑ण्यु॒च्यान्ता॒
 इति॒ तस्मा॑न्ना॒नादे॒वत्या॑नि॒ सन्ति॑ वा॒यव्या॑न्यु॒च्यन्ते॒ तमे॑भ्यो
 वा॒युरे॒वास्व॑दय॒त्तस्मा॑द्यत्पू॒यति॑ तत्प्र॑वा॒ते वि ष॑जन्ति वा॒युर॑हि
 तस्य॑ पव॒यिता॑ स्व॒दयिता॑ तस्य॑ वि॒ग्रह॑णं नावि॑न्द॒न्त्सा-
 ऽदि॑तिरब्रवी॒द्वरं॑ वृ॒णा अथ॑ मया॒ वि गृ॑हीध्व॒म्मदे॒वत्या॑ ए॒व
 वः सोमाः॑॥ ३२॥

सुत्रा अंसन्नित्युपयामगृहीतोऽसीत्याहादितिदेवत्यास्तेन
यानि हि दारुमयाणि पात्राण्यस्यै तानि योनेः सम्भूतानि
यानि मृन्मयाणि साख्यात्तान्यस्यै तस्मादेवमाहु वाग्वै
पराच्यव्याकृतावदत्ते देवा इन्द्रमब्रुवन्निमां नो वाचं
व्याकुर्विति सोऽब्रवीद्वरं वृणै मह्यं चैवैष वायवे च सह
गृह्याता इति तस्मादैन्द्रवायवः सह गृह्यते तामिन्द्रो
मध्यतोऽवक्रम्य व्याकरोत्तस्मादियं व्याकृता वागुद्यते
तस्मात्सकृदिन्द्राय मध्यतो गृह्यते द्विर्वायवे द्वौ हि स
वराववृणीत॥ ३३॥

स्वदय सोमाः सहाष्टविंशतिश्च॥ ७७॥ [७]

मित्रं देवा अब्रुवन्सोमं राजानं हनामेति सो-
ऽब्रवीन्नाहं सर्वस्य वा अहम्मित्रमस्मीति तमब्रुवन्
हनामैवेति सोऽब्रवीद्वरं वृणै पयसैव मे सोमं श्रीणन्निति
तस्मान्मैत्रावरुणम्पयसा श्रीणन्ति तस्मात्पशवोऽपाक्रामन्
मित्रः सन्क्रूरमकरिति क्रूरमिव खलु वा एषः॥ ३४॥

करोति यः सोमेन यजते तस्मात्पशवोऽप क्रामन्ति
यन्मैत्रावरुणम्पयसा श्रीणाति पशुभिरेव तन्मित्रं संमर्धयति

प॒शुभि॒र्यज॑मानम्पु॒रा खलु॑ वावैव॒मि॒त्रोऽवे॒दप॒ मत्कू॑रं च॒क्रुषः॑
 प॒शवः॑ क्रमिष्यन्तीति॒ तस्मा॑दे॒वम॑वृणीत॒ वरु॑णं दे॒वा
 अ॒ब्रुव॒न्त्वया॑ श॒भुवा॒ सोम॑ राजा॒नं ह॒नामे॒ति सोऽब्र॑वीद्वरं
 वृ॒णै मह्यं॑ च॥ ३५॥

ए॒वेष मि॒त्राय॑ च स॒ह गृ॑ह्याता॒ इति॒ तस्मा॑न्मै॒त्रावरु॑णः
 स॒ह गृ॑ह्यते॒ तस्मा॑द्राज्ञा॒ राजा॑नम॒ श॒भुवा॑ घ्नन्ति॒ वैश्ये॑न
 वैश्य॑ शू॒द्रेण॑ शू॒द्रन्न॒ वा इ॒दं दि॒वा न न॑क्तमासीदव्यावृत्तन्ते
 दे॒वा मि॒त्रावरु॑णावब्रुवन्निदं नो॒ वि वा॑सयतमिति॒ ताव॑ब्रूतां
 वरं॑ वृ॒णाव॒हा एकं॑ ए॒वाव॑त्पूर्वो॒ ग्रहो॑ ग्रहो गृह्याता॒ इति॒
 तस्मा॑दैन्द्रवा॒यवः॒ पूर्वं॑ मै॒त्रावरु॑णाद्गृह्यते प्रा॒णापा॒नौ ह्ये॒तौ
 यदु॑पा॒ श्वन्तर्या॑मौ मि॒त्रोऽह॑रज॒नय॑द्वरु॒णो रा॒त्रिन्त॑तो॒ वा इ॒दं
 व्यो॑च्छिद्यन्मै॒त्रावरु॑णो गृह्यते॒ व्यु॑ष्ट्यै॥ ३६॥

ए॒ष चै॑न्द्रवा॒यवो॒ द्वावि॑ंशतिश्च॥ ८॥ [८]

य॒ज्ञस्य॒ शिरो॑ऽच्छिद्यत॒ ते दे॒वा अ॒श्विना॑वब्रुवन्भिष॒जौ वै
 स्थं॑ इ॒दं य॒ज्ञस्य॒ शिरः॑ प्र॒ति ध॑त्तमिति॒ ताव॑ब्रूतां वरं॑ वृ॒णाव॒है
 ग्र॒ह ए॒व ना॒वत्रा॑पि गृह्यता॒मिति॒ ताभ्या॑मे॒तमा॑श्वि॒नम॑गृह्णन्ततो॒
 वै तौ॑ य॒ज्ञस्य॒ शिरः॑ प्रत्य॑धत्ता॒म् यदा॑श्वि॒नो गृ॑ह्यते॒ य॒ज्ञस्य॒

निष्कृत्यै तौ देवा अंब्रुवन्नपूतौ वा इमौ मनुष्यचरौ॥३७॥

भिषजाविति तस्माद्ब्राह्मणेन भेषजं न कार्यमपूतौ
ह्ये ३ षोऽमेध्यो यो भिषक्तौ बहिष्पवमानेन पवयित्वा
ताभ्यामेतमाश्विनमगृह्णन्तस्माद्बहिष्पवमाने स्तुत आश्विनो
गृह्यते तस्मादेवं विदुषा बहिष्पवमान उपसद्यः पवित्रं
वै बहिष्पवमान आत्मानमेव पवयते तयोस्त्रेधा
भेषज्यं वि न्यदधुरग्नौ तृतीयमप्सु तृतीयम्ब्राह्मणे
तृतीयन्तस्मादुदपात्रम्॥३८॥

उपनिधाय ब्राह्मणं दक्षिणतो निषाद्य भेषजं कुर्याद्यावदेव
भेषजं तेन करोति समर्धुकमस्य कृतम्भवति ब्रह्मवादिनो
वदन्ति कस्मात्सत्यादेकपात्रा द्विदेवत्या गृह्यन्ते द्विपात्रा
हूयन्ते इति यदेकपात्रा गृह्यन्ते तस्मादेकोऽन्तरतः प्राणो
द्विपात्रा हूयन्ते तस्माद्वैद्वौ बहिष्ठात्राणाः प्राणा वा
एते यद्विदेवत्याः पशव इडा यदिडाम्पूर्वा द्विदेवत्येभ्य
उपह्वयेत॥३९॥

पशुभिः प्राणानन्तर्दधीत प्रमायुकः स्याद्विदेवत्याभ्रखयित्वेव
ह्वयते प्राणानेवात्मन्धित्वा पशूनुप ह्वयते वाग्वा

ऐन्द्रवायवश्चख्षुर्मैत्रावरुणः श्रोत्रमाश्विनः पुरस्तादैन्द्रवायवम्भरुणः
तस्मात्पुरस्ताद्वाचा वदति पुरस्तान्मैत्रावरुणं तस्मात्पुरस्ताच्चख्षुः
पश्यति सर्वतः परिहारमाश्विनं तस्मात्सर्वतः श्रोत्रेण शृणोति
प्राणा वा एते यद्विदेवत्याः॥४०॥

अरिक्तानि पात्राणि सादयति तस्मादरिक्ता अन्तरतः
प्राणा यतः खलु वै यज्ञस्य विततस्य न क्रियते तदनु
यज्ञं रख्यांस्यव चरन्ति यदरिक्तानि पात्राणि सादयति
क्रियमाणमेव तद्यज्ञस्य शये रख्यांसामनन्ववचाराय
दख्येणस्य हविर्धानस्योत्तरस्यां वर्तन्यां सादयति वाच्यैव
वाचं दधात्या तृतीयसवनात्परि शेरे यज्ञस्य संतत्यै॥४१॥

मनुष्यचरावुदपात्रमुपहृयेत द्विदेवत्याः षट्त्वारिंशच्च॥९॥ [९]

बृहस्पतिर्देवानां पुरोहित आसीच्छण्डामर्कावसुराणाम्ब्रह्मण्व
देवा आसन्ब्रह्मण्वन्तोऽसुरास्ते ३ऽन्योन्यं नाशंक्रुवन्नभिभवितुन्ते
देवाः शण्डामर्कावुपामन्नयन्त तावंब्रूतां वरं वृणावहै ग्रहावेव
नावत्रापि गृह्येतामिति ताभ्यामेतौ शुक्रामन्थिनावगृह्णन्ततो
देवा अभवन्परासुरा यस्यैवं विदुषः शुक्रामन्थिनौ गृह्येते
भवत्यात्मना परा॥४२॥

अस्य भ्रातृव्यो भवति तौ देवा अपनुद्यात्मन
 इन्द्रायाजुहवुरपनुतौ शण्डामर्कौ सहामुनेति ब्रूयाद्यं
 द्विष्याद्यमेव द्वेष्टि तेनैनौ सहापं नुदते स प्रथमः
 संकृतिर्विश्वकर्मेत्येवैनावात्मन इन्द्रायाजुहवुरिन्द्रो ह्येतानि
 रूपाणि करिंक्रदचरदसौ वा आदित्यः शुक्रश्चन्द्रमा
 मन्थ्यपिगृह्य प्राश्नौ निः॥४३॥

क्रामतस्तस्मात्प्राश्नौ यन्तौ न पश्यन्ति प्रत्यश्चावावृत्य
 जुहुतस्तस्मात्प्रत्यश्नौ यन्तौ पश्यन्ति चरख्षुषी वा एते
 यज्ञस्य यच्छुक्रामन्थिनौ नासिकोत्तरवेदिर्भितः परिक्रम्य
 जुहुतस्तस्मादभितो नासिकां चरख्षुषी तस्मान्नासिकया
 चरख्षुषी विधृते सर्वतः परि क्रामतो रख्षसामपहत्यै देवा वै
 याः प्राचीराहुतीरजुहवुर्ये पुरस्तादसुरा आसन्ताः स्ताभिः
 प्र॥४४॥

अनुदन्त याः प्रतीचीर्ये पश्चादसुरा आसन्ताः स्ताभिरपानुदन्त
 प्राचीरन्या आहुतयो हूयन्ते प्रत्यश्नौ शुक्रामन्थिनौ पश्चाच्चैव
 पुरस्ताच्च यजमानो भ्रातृव्यान्प्र णुदते तस्मात्पराचीः प्रजाः
 प्र वीयन्ते प्रतीचीर्जायन्ते शुक्रामन्थिनौ वा अनु प्रजाः प्र
 जायन्तेऽत्रीश्चाद्याश्च सुवीराः प्रजाः प्रजनयन्परीहि शुक्रः

शुक्रशौचिषा ॥ ४५ ॥

सुप्रजाः प्रजाः प्रजुनयन्परीहि मन्थी मन्थिशौचिषेत्याहैता
वै सुवीरा या अत्रीरेताः सुप्रजा या आद्या य एवं वेदात्र्यस्य
प्रजा जायते नाद्या प्रजापतेरक्षयश्चयत्तत्परापतत्तद्विकङ्कतम्प्रावि-
नारमत तद्यवम्प्राविशत् तद्यवेऽरमत तद्यवस्य ॥ ४६ ॥

यवत्वं यद्वैकङ्कतम्मन्थिपात्रम्भवति सक्तुभिः श्रीणाति
प्रजापतेरेव तच्चख्युः सम्भरति ब्रह्मवादिनो वदन्ति
कस्मात्सत्यान्मन्थिपात्रं सदो नाश्रुत इत्यार्तपात्रं हीति
ब्रूयाद्यदश्रुवीतान्धोऽध्वर्युः स्यादार्तिमाच्छेत्तस्मान्नाश्रुते ॥ ४७ ॥

आत्मना परा निष्प्र शुक्रशौचिषा यवस्य सप्तत्रिंशच्च ॥ १० ॥

देवा वै यद्यज्ञेऽकुर्वत तदसुरा अकुर्वत ते
देवा आग्रयणाग्रान्ग्रहानपश्यन्तानगृह्णत ततो वै ते-
ऽग्रम्पर्यायन् यस्यैवं विदुष आग्रयणाग्रा ग्रहा गृह्यन्ते-
ऽग्रमेव समानानाम्पर्येति रुग्णवत्यर्चा भ्रातृव्यवतो
गृह्णीयाद्भ्रातृव्यस्यैव रुक्ताग्रं समानानाम्पर्येति ये देवा
दिव्येकादश स्थेत्याह ॥ ४८ ॥

एतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते

योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह वैश्वदेवो ह्येष देवतया वाग्वै
 देवेभ्योऽपाक्रामद्यज्ञायातिष्ठमाना ते देवा वाच्यपक्रान्तायां
 तूष्णीं ग्रहानगृह्णतु साऽमन्यतु वागन्तर्यन्ति वै मेति
 साग्रयणम्प्रत्यागच्छुत्तदाग्रयणस्याग्रयणत्वम्॥४९॥

तस्मादाग्रयणे वाग्वि सृज्यते यत्तूष्णीम्पूर्वे ग्रहा
 गृह्यन्ते यथा असायीयति म आख इयति नाप
 राधस्यामीत्युपावसृजत्येवमेव तदध्वर्युराग्रयणं गृहीत्वा
 यज्ञमारभ्य वाचं वि सृजते त्रिर्हिं करोत्युद्रातृनेव तद्वृणीते
 प्रजापतिर्वा एष यदाग्रयणो यदाग्रयणं गृहीत्वा हिं करोति
 प्रजापतिरेव॥५०॥

तत्प्रजा अभि जिघ्रति तस्माद्वृथ्सं जातं गौरभि
 जिघ्रत्यात्मा वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणः सवनेसवनेऽभि
 गृह्णात्यात्मन्नेव यज्ञः सं तनोत्युपरिष्ठादा नयति रेतं
 एव तद्वधात्यधस्तादुप गृह्णाति प्र जनयत्येव तद्वह्मवादिनो
 वदन्ति कस्माद्वृथ्सत्याद्रायत्री कनिष्ठा छन्दसाः सती सर्वाणि
 सवनानि वहतीत्येष वै गायत्रियै वृथ्सो यदाग्रयणस्तमेव
 तदभिनिवर्तः सर्वाणि सवनानि वहति तस्माद्वृथ्समपाकृतं

गौरभि नि वर्तते॥५१॥

आहाग्रयणत्वम्प्रजापतिरेवेति वि०शतिश्च॥11॥—————[११]

इन्द्रो वृत्राययुर्वै यज्ञेन सुवर्गायेन्द्रो मरुद्भिरदितिरन्तर्यामपात्रेण प्राण उपा०शुपात्रेणेन्द्रो वृत्रमहन्तस्य ग्रहान् वै प्रान्यान्येकादश॥11॥ इन्द्रो वृत्राय पुनर्ऋतुनाह मिथुनम्पशवो नेष्टः पत्नीमुपा०श्वन्तर्यामयोद्विचत्वारि०शत्॥42॥ इन्द्रो वृत्राय पाङ्क्तुत्वम्॥—————[१२]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

इन्द्रो वृत्राय वज्रमुदयच्छत्स वृत्रो वज्रादुद्यतादबिभेत्सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यम्प्रायच्छत्तस्मै द्वितीयमुदयच्छत्सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदं मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति॥१॥

तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तस्मै तृतीयमुदयच्छत्तं विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति सोऽब्रवीन्मा मे प्र हारस्ति वा इदम्मयि वीर्यं तत्ते प्र दास्यामीति तस्मा उक्थ्यमेव प्रायच्छत्तं निर्मायम्भूतमहन् यज्ञो हि तस्य मायासीद्यदुक्थ्यो गृह्यत इन्द्रियमेव॥२॥

तद्वीर्यं यजमानो भ्रातृव्यस्य वृद्ध इन्द्राय त्वा
 बृहद्वते वयस्वत इत्याहेन्द्राय हि स तम्प्रायच्छत्तस्मै
 त्वा विष्णवे त्वेत्याहु यदेव विष्णुरन्वतिष्ठत जहीति
 तस्माद्विष्णुमन्वाभजति त्रिर्निर्गृह्णाति त्रिर्हि स तं तस्मै
 प्रायच्छदेष ते योनिः पुनरहविरसीत्याहु पुनःपुनः॥ ३॥

ह्यस्मान्निर्गृह्णाति चख्बुर्वा एतद्यज्ञस्य यदुक्थ्यस्तस्मादुक्थ्यः
 हुतः सोमा अन्वायन्ति तस्मादात्मा चख्बुरन्वेति तस्मादेकं
 यन्तम्बहवोऽनु यन्ति तस्मादेको बहूनाम्भद्रो भवति
 तस्मादेको बह्वीर्जाया विन्दते यदि कामयेताध्वर्युरात्मानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तराहवनीयं च हविर्धानं च तिष्ठन्नव
 नयेत्॥ ४॥

आत्मानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत् यजमानं
 यज्ञयशसेनार्पयेयमित्यन्तरा सदोहविधाने तिष्ठन्नव
 नयेद्यजमानमेव यज्ञयशसेनार्पयति यदि कामयेत सदस्यान्
 यज्ञयशसेनार्पयेयमिति सद आलभ्याव नयेत्सदस्यानेव
 यज्ञयशसेनार्पयति॥ ५॥

आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्धुव उत्तमो ग्रहाणां गृह्यते
 तस्मादायुः प्राणानामुत्तममूर्धानं दिवो अरतिम्पृथिव्या
 इत्याह मूर्धानमेवैनं समानानां करोति वैश्वानरमृताय
 जातमग्निमित्याह वैश्वानरं हि देवतयायुरुभयतौ वैश्वानरो
 गृह्यते तस्मादुभयतः प्राणा अधस्ताच्चोपरिष्ठाच्चार्धिनोऽन्ये
 ग्रहा गृह्यन्तेऽर्धी ध्रुवस्तस्मात्॥ ६॥

अर्ध्यवाङ्ग्राणोऽन्येषां प्राणानामुपोऽन्ये ग्रहाः साद्यन्ते-
 ऽनुपोऽन्ते ध्रुवस्तस्मादस्थान्याः प्रजाः प्रतितिष्ठन्ति
 मांसेनान्या असुरा वा उत्तरतः पृथिवीम्पर्याचिकीरन्तां
 देवा ध्रुवेणादहन्तद्ध्रुवस्य ध्रुवत्वं यद्धुव उत्तरतः साद्यते
 धृत्या आयुर्वा एतद्यज्ञस्य यद्धुव आत्मा होता यद्धोतृचमसे
 ध्रुवमवनयत्यात्मन्नेव यज्ञस्य॥ ७॥

आयुर्दधाति पुरस्तादुक्थस्यावनीय इत्याहुः पुरस्ताद्ध्यायुषो
 भुङ्क्ते मध्यतोऽवनीय इत्याहुर्मध्यमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते उत्तरार्धे-
 ऽवनीय इत्याहुरुत्तमेन ह्यायुषो भुङ्क्ते वैश्वदेव्यामृचि
 शस्यमानायामव नयति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजास्वेवायुर्दधाति॥

यज्ञेन वै देवाः सुवर्गं लोकमायन्तेऽमन्यन्त मनुष्या
 नोऽन्वाभविष्यन्तीति ते संवत्सरेण योपयित्वा सुवर्गं
 लोकमायन्तमृषय ऋतुग्रहैरेवानु प्राजानन्यदंतुग्रहा गृह्यन्ते
 सुवर्गस्य लोकस्य प्रज्ञात्यै द्वादश गृह्यन्ते द्वादश मासाः
 संवत्सरः संवत्सरस्य प्रज्ञात्यै सह प्रथमौ गृह्येते सहोत्तमौ
 तस्माद्द्वौद्वावृतू उभयतोमुखमृतुपात्रम्भवति कः॥९॥

हि तद्वेद यत ऋतूनाम्मुखमृतुना प्रेष्येति षट्कृत्वा आह
 षड्वा ऋतवं ऋतूनेव प्रीणात्यृतुभिरिति चतुश्चतुष्पद एव
 पशून्प्रीणाति द्विः पुनर्ऋतूनाह द्विपद एव प्रीणात्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वा आहृतुभिरिति चतुस्तस्माच्चतुष्पादः पशवं
 ऋतूनुप जीवन्ति द्विः॥१०॥

पुनर्ऋतूनाह तस्माद्विपादश्चतुष्पदः पशूनुप जीवन्त्यृतुना
 प्रेष्येति षट्कृत्वा आहृतुभिरिति चतुर्द्विः पुनर्ऋतूनाहाक्रमणमेव
 तत्सेतुं यजमानः कुरुते सुवर्गस्य लोकस्य समष्ट्यै
 नान्योन्यमनु प्र पद्येत यदन्योऽन्यमनु प्रपद्येतर्तुर्ऋतुमनु प्र
 पद्येतर्तवो मोहुकाः स्युः॥११॥

प्रसिद्धमेवाध्वर्युर्दखिणेन प्र पद्यते प्रसिद्धम्प्रतिप्रस्थातोत्तरेण

तस्मादादित्यः षण्मासो दखिण्णेनैति षडुत्तरेणोपयामगृहीतो-
ऽसि स॒ꣳसर्पोऽस्य॑ हस्पत्याय त्वेत्याहास्ति त्रयोदशो मास-
इत्याहुस्तमेव तत्प्रीणाति॥१२॥

को जीवन्ति द्विः स्युश्चतुस्त्रिंशच्च॥३॥ [३]

सुवर्गाय वा एते लोकाय गृह्यन्ते यद्वतुग्रहा ज्योतिरिन्द्राग्नी
यदैन्द्राग्नमृतुपात्रेण गृह्णाति ज्योतिरेवास्मा उपरिष्ठादधाति
सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्या ओजोभृतौ वा एतौ देवानां
यदैन्द्राग्नी यदैन्द्राग्नो गृह्यत ओजं एवाव रुद्धे वैश्वदेवꣳ
शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै प्रजा असावादित्यः शुक्रो
यद्वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति तस्मादसावादित्यः॥१३॥

सर्वाः प्रजाः प्रत्यङ्मुदेति तस्मात्सर्व एव मन्यते
माम्प्रत्युदगादिति वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति वैश्वदेव्यो वै
प्रजास्तेजः शुक्रो यद्वैश्वदेवꣳ शुक्रपात्रेण गृह्णाति प्रजास्वेव
तेजो दधाति॥१४॥

तस्मादसावादित्यस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

इन्द्रो मरुद्भिः साविद्येन माध्यंदिने सवने वृत्रमहन्त्यन्माध्यंदि-
सवने मरुत्वतीयां गृह्यन्ते वार्त्रघ्ना एव ते यजमानस्य

गृह्यन्ते तस्य वृत्रं जघ्नुषं ऋतवोऽमुह्यन्त्स ऋतुपात्रेण
 मरुत्वतीयानगृह्णात्ततो वै स ऋतून्प्राजानाद्यदृतुपात्रेण
 मरुत्वतीया गृह्यन्तं ऋतूनाम्प्रज्ञात्यै वज्रं वा एतं यजमानो
 भ्रातृव्याय प्र हरति यन्मरुत्वतीया उदेव प्रथमेन॥१५॥

यच्छति प्र हरति द्वितीयेन स्पृणुते तृतीयेनायुधं
 वा एतद्यजमानः सः स्फुरते यन्मरुत्वतीया धनुरेव
 प्रथमो ज्या द्वितीय इषुस्तृतीयः प्रत्येव प्रथमेन धत्ते वि
 सृजति द्वितीयेन विध्यति तृतीयेनेन्द्रो वृत्रं हत्वा परां
 परावतमगच्छदपाराधमिति मन्यमानः स हरितोऽभवत्स
 एतान्मरुत्वतीयानात्मस्पर्णानपश्यत्तानगृह्णीत॥१६॥

प्राणमेव प्रथमेनास्पृणुतापानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनात्मस्पर्ण
 वा एते यजमानस्य गृह्यन्ते यन्मरुत्वतीयाः प्राणमेव प्रथमेन
 स्पृणुतेऽपानं द्वितीयेनात्मानं तृतीयेनेन्द्रो वृत्रमहन्तं देवा
 अब्रुवन्महान् वा अयमभूद्यो वृत्रमवधीदिति तन्महेन्द्रस्य
 महेन्द्रत्वं स एतन्महेन्द्रमुद्धारमुदहरत वृत्रं हत्वान्यासु
 देवतास्वधि यन्महेन्द्रो गृह्यत उद्धारमेव तं यजमान उद्धरते-
 ऽन्यासु प्रजास्वधि शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमानदेवत्यो वै
 माहेन्द्रस्तेजः शुक्रो यन्महेन्द्रं शुक्रपात्रेण गृह्णाति यजमान

एव तेजो दधाति॥१७॥

प्रथमेनांगृहीत देवतास्वष्टाविंशतिश्च॥५॥ [५]

अदितिः पुत्रकामा साध्येभ्यो देवेभ्यो ब्रह्मौदनमपचत्तस्यां
उच्छेषणमददुस्तत्प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै चत्वारं आदित्या
अजायन्त सा द्वितीयमपचत्सामन्यतोच्छेषणान्म इमेऽज्ञत
यदग्रे प्राशिष्यामीतो मे वसीयांसो जनिष्यन्त इति साग्रे
प्राश्नात्सा रेतोऽधत्त तस्यै व्यृद्धमाण्डमजायत सादित्येभ्य
एव॥१८॥

तृतीयमपचद्भोगाय म इदं श्रान्तमस्त्विति ते-
ऽब्रुवन्वरं वृणामहे योऽतो जायाता अस्माकं स
एकोऽसद्योऽस्य प्रजायामृध्याता अस्माकम्भोगाय भवादिति
ततो विवस्वानादित्योऽजायत तस्य वा इयम्प्रजा
यन्मनुष्यास्तास्वेक एवर्द्धो यो यजते स देवानाम्भोगाय
भवति देवा वै यज्ञात्॥१९॥

रुद्रमन्तरायन्त्स आदित्यानन्वाक्रमत ते द्विदेवत्यान्प्रापद्यन्त
तान्न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति
तस्माद्विदेवत्येभ्य आदित्यो निर्गृह्यते यदुच्छेषणादजायन्त

तस्मादुच्छेषणाद्गृह्यते तिसृभिर्ऋग्भिर्गृह्णाति माता पिता
पुत्रस्तदेव तन्मिथुनमुल्बं गर्भो जरायु तदेव तत्॥२०॥

मिथुनम्पशवो वा एते यदादित्य ऊर्गधिं दध्ना मध्यतः
श्रीणात्यूर्जमेव पशूनाम्मध्यतो दधाति शृतातङ्क्षीन मेध्यत्वाय
तस्मादामा पक्वं दुहे पशवो वा एते यदादित्यः परिश्रित्य
गृह्णाति प्रतिरुध्यैवास्मै पशून्गृह्णाति पशवो वा एते
यदादित्य एष रुद्रो यदग्निः परिश्रित्य गृह्णाति रुद्रादेव
पशून्तर्दधाति॥२१॥

एष वै विवस्वानादित्यो यदुपांशुसवनः स एतमेव
सौमपीथम्परि शय आ तृतीयसवनाद्विवस्व आदित्यैष
ते सौमपीथ इत्याहु विवस्वन्तमेवादित्यं सौमपीथेन
समर्धयति या दिव्या वृष्टिस्तया त्वा श्रीणामीति वृष्टिकामस्य
श्रीणीयाद्वृष्टिमेवाव रुद्धे यदि ताजक्प्रस्कन्देद्वर्षुकः
पर्जन्यः स्याद्यदि चिरमवर्षुको न सादयत्यसन्नाद्धि
प्रजाः प्रजायन्ते नानु वर्षद्वरोति यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा
अन्ववसृजेन्न हुत्वान्वीर्येत् यदन्वीर्येत् चरखुरस्य

प्र॒मायु॑कः॒ स्यात्तस्मा॒न्नान्वी॑क्ष्यः॥२२॥

ए॒व य॒ज्ञाञ्ज॒रायु॑ तदे॒व तद॑न्तर्दधाति॒ न स॒सवि॑श्शतिश्च॥६॥ [६]

अ॒न्त॒र्या॒मपा॒त्रेण॑ सा॒वि॒त्रमा॑ग्रय॒णाद्गृ॑ह्णाति प्र॒जाप॑ति॒र्वा
ए॒ष यदा॑ग्रय॒णः प्र॒जानां॑ प्र॒जन॑नाय॒ न सा॑दय॒त्यस॑न्ना॒द्धि
प्र॒जाः प्र॒जाय॑न्ते॒ नानु॑ वष॑ट्करोति॒ यद॑नुवष॑ट्कुर्याद्बु॒द्रम्प्र॒जा
अ॒न्वव॑सृजे॒देष॑ वै गा॒यत्रो॑ दे॒वानां॑ यथ्स॑वि॒तैष॑ गा॒यत्रि॒ये लो॒के
गृ॑ह्यते॒ यदा॑ग्रय॒णो यद॑न्त॒र्यामपा॒त्रेण॑ सा॒वि॒त्रमा॑ग्रय॒णाद्गृ॑ह्णाति
स्वादे॒वैनं॒ योने॒र्निर्गृ॑ह्णाति॒ विश्वे॑॥२३॥

दे॒वास्तृ॒तीय॑ः॒ सव॑नं॒ नोद॑यच्छु॒न्ते स॑वि॒तार॑म्प्रातःस॒व॒नभा॑गः॒
सन्तं॑ तृ॒तीयस॑व॒नम॒भि पर्य॑णय॒न्ततो॒ वै ते तृ॒तीयः॑
स॒व॒नमु॑द॒यच्छु॒न्यत्तृ॒तीयस॑व॒ने सा॑वि॒त्रो गृ॑ह्यते॒ तृ॒तीय॑स्य॒
स॒व॒नस्यो॑द्य॒त्यै स॑वि॒तृपा॒त्रेण॑ वै॒श्वदे॒वं क॒लशा॑द्गृह्णाति
वै॒श्वदे॒व्यो वै प्र॒जा वै॑श्वदे॒वः क॒लशः॑ स॒वि॒ता प्र॑स॒वाना॑मी॒शे
यथ्स॑वि॒तृपा॒त्रेण॑ वै॒श्वदे॒वं क॒लशा॑द्गृह्णाति॒ स॑वि॒तृप्र॑सूत ए॒वास्मै॑
प्र॒जाः प्र॥२४॥

ज॒नय॑ति॒ सोमे॒ सोम॑म॒भि गृ॑ह्णाति॒ रेतं॑ ए॒व तद॑धाति
सु॒शर्मा॑सि सु॒प्रति॑ष्ठा॒न इत्या॑ह॒ सोमे॒ हि सोम॑म॒भिगृ॑ह्णाति॒

प्रतिष्ठित्या एतस्मिन्वा अपि ग्रहे मनुष्येभ्यो देवेभ्यः पितृभ्यः
 क्रियते सुशर्मासि सुप्रतिष्ठान इत्याह मनुष्येभ्य एवैतेन
 करोति बृहदित्याह देवेभ्य एवैतेन करोति नम इत्याह
 पितृभ्य एवैतेन करोत्येतावतीर्वै देवतास्ताभ्य एवैनं
 सर्वाभ्यो गृह्णात्येष ते योनिर्विश्वेभ्यस्त्वा देवेभ्य इत्याह
 वैश्वदेवो ह्येषः ॥ २५ ॥

विश्वे प्र पितृभ्य एवैतेन करोत्येकान्नविंशतिश्च ॥ ७ ॥ [७]

प्राणो वा एष यदुपांशुर्यदुपांशुपात्रेण प्रथमश्चोत्तमश्च
 ग्रहौ गृह्येते प्राणमेवानुं प्रयन्ति प्राणमनूद्यन्ति प्रजापतिर्वा
 एष यदाग्रयणः प्राण उपांशुः पत्नीः प्रजाः प्र जनयन्ति
 यदुपांशुपात्रेण पत्नीवतमाग्रयणाद्गृह्णाति प्रजानां प्रजननाय
 तस्मात्प्राणम्प्रजा अनु प्र जायन्ते देवा वा इतद्वतः पत्नीः
 सुवर्गम् ॥ २६ ॥

लोकमजिगांसन्ते सुवर्गं लोकं न प्राजानन्त
 एतम्पत्नीवतमपश्यन्तमगृह्णत ततो वै ते सुवर्गं
 लोकम्प्राजानन् यत्पत्नीवतो गृह्यते सुवर्गस्य लोकस्य
 प्रजात्यै स सोमो नातिष्ठत स्त्रीभ्यो गृह्यमाणस्तं घृतं वज्रं

कृत्वाघ्नन्तं निरिन्द्रियम्भूतमगृह्णन्तस्मात्त्रिभ्यो निरिन्द्रिया
अदायादीरपि पापात्पुंस उपस्तितरम्॥२७॥

वदन्ति यद्धृतेन पालीवतः श्रीणाति वज्रैर्णैवेनं वशे कृत्वा
गृह्णात्युपयामगृहीतोऽसीत्याहेयं वा उपयामस्तस्मादिमाम्प्रजा
अनु प्र जायन्ते बृहस्पतिसुतस्य त इत्याह ब्रह्म वै
देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र जनयतीन्दो इत्याह
रेतो वा इन्द्रू रेत एव तदधातीन्द्रियाव इति॥२८॥

आह प्रजा वा इन्द्रियम्प्रजा एवास्मै प्र जनयत्यग्ना(३)
इत्याहाग्निर्वै रेतोधाः पलीव इत्याह मिथुनत्वाय सजूर्देवेन
त्वष्टा सोमम्पिबेत्याह त्वष्टा वै पशूनाम्मिथुनानां
रूपकद्रूपमेव पशुषु दधाति देवा वै त्वष्टारमजिघांसन्थ्स
पलीः प्रापद्यत् तं न प्रति प्रायच्छन्तस्मादपि॥२९॥

वध्यम्प्रपन्नं न प्रति प्र यच्छन्ति तस्मात्पालीवते त्वष्ट्रेऽपि
गृह्यते न सादयत्यसन्नाद्धि प्रजाः प्रजायन्ते नानु वषट्करोति
यदनुवषट्कुर्याद्रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजेद्यन्नानुवषट्कुर्यादशान्तमग्नीथ्सो
वषट्करोति न रुद्रम्प्रजा अन्ववसृजति शान्तमग्नीथ्सोमम्भखयत्
सीद॥३०॥

नेष्टुः पत्नीमुदानयेत्याहाग्नीदेव नेष्टरि रेतो दधाति
 नेष्टा पत्नियामुद्गात्रा सं ख्यापयति प्रजापतिर्वा एष
 यदुद्गाता प्रजानां प्रजननायाप उप प्र वर्तयति रेतं
 एव तत्सिञ्चत्यूरुणोप प्र वर्तयत्यूरुणा हि रेतः सिच्यते
 नग्नकृत्योरुमुप प्र वर्तयति यदा हि नग्न ऊरुर्भवत्यथ
 मिथुनी भवतोऽथ रेतः सिच्यतेऽथ प्रजाः प्र जायन्ते॥३१॥

पत्नीः सुवर्गमुपस्तितरमिन्द्रियाव इत्यपि सीद मिथुन्यष्टौ च॥८॥ [८]

इन्द्रो वृत्रमहन्तस्य शीर्षकपालमुदौजत्स द्रोणकलशो-
 ऽभवत्तस्मात्सोमः समस्रवत्स हारियोजनोऽभवत्तं
 व्यचिकित्सञ्जुह्वानी(३) मा हौषा(३) मिति सो-
 ऽमन्यत यद्धोष्याम्यामं हौष्यामि यन्न होष्यामि यज्ञवेशसं
 करिष्यामीति तमधियतु होतुं सोऽग्निरब्रवीन्न मय्यामं
 हौष्यसीति तं धानाभिरश्रीणात्॥३२॥

तं शृतम्भूतमंजुहोद्यद्धानाभिरहारियोजनं श्रीणाति
 शृतत्वाय शृतमेवैनम्भूतं जुहोति ब्रह्मीभिः श्रीणात्येतावन्ती-
 रेवास्यामुष्मिल्लोके कामदुघा भवन्त्यथो खल्वाहुरेता वा
 इन्द्रस्य पृश्नयः कामदुघा यद्धारियोजनीरिति तस्माद्ब्रह्मीभिः
 श्रीणीयादृक्सामे वा इन्द्रस्य हरी सोमपानौ तयोः परिधयं

आधानं यदप्रहृत्य परिधीञ्जुह्यादन्तराधानाभ्याम्॥ ३३॥

घासम्प्र यच्छेत्प्रहृत्य परिधीञ्जुहोति निराधानाभ्यामेव
 घासम्प्र यच्छत्युन्नेता जुहोति यातयामेव ह्येतरह्यध्वर्युः
 स्वगाकृतो यदध्वर्युर्जुह्याद्यथा विमुक्तम्पुनर्युनक्ति तादृगेव
 तच्छीर्षत्राधिनिधाय जुहोति शीर्षतो हि स समभवद्विक्रम्य
 जुहोति विक्रम्य हीन्द्रो वृत्रमहन्समृद्धौ पशवो वै
 हारियोजनीर्यथ्सम्भिन्द्यादल्पाः॥ ३४॥

एनम्पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठेरन्यत्र सम्भिन्द्याद्बहव
 एनम्पशवोऽभुञ्जन्त उपं तिष्ठेरन्मनसा सम्बाधत उभयं करोति
 बहव एवैनम्पशवो भुञ्जन्त उपं तिष्ठन्त उन्नेतर्युपहवमिच्छन्ते
 य एव तत्र सोमपीथस्तमेवाव रुन्धत उत्तरवेद्यां नि वपति
 पशवो वा उत्तरवेदिः पशवो हारियोजनीः पशुष्वेव पशून्प्रति
 ष्ठापयन्ति॥ ३५॥

अश्रीणादन्तराधानाभ्यामल्पाः स्थापयन्ति॥ १॥ [९]

ग्रहान् वा अनु प्रजाः पशवः प्र जायन्त उपाश्वन्तर्यामावजा
 शुक्रामन्थिनौ पुरुषा ऋतुग्रहानेकशफा आदित्यग्रहं
 गावं आदित्यग्रहो भूयिष्ठाभिर्ऋग्भिर्गृह्यते तस्माद्भावः

पशूनाम्भूयिष्ठा यत्रिरुपांशुः हस्तेन विगृह्णाति तस्माद्वौ
 त्रीनजा जनयत्यथावयो भूयसीः पिता वा एष यदाग्रयणः
 पुत्रः कलशो यदाग्रयण उपदस्येत्कलशाद्गृहीयाद्यथा
 पिता॥ ३६॥

पुत्रं खिप्त उपधावति तादृगेव तद्यत्कलशं
 उपदस्येदाग्रयणाद्गृहीयाद्यथा पुत्रः पितरं खिप्त उपधावति
 तादृगेव तदात्मा वा एष यज्ञस्य यदाग्रयणो यद्गर्हो
 वा कलशो वोपदस्येदाग्रयणाद्गृहीयादात्मन एवाधि यज्ञं
 निष्करोत्यविज्ञातो वा एष गृह्यते यदाग्रयणः स्थाल्या
 गृह्णाति वायव्येन जुहोति तस्मात्॥ ३७॥

गर्भेणाविज्ञातेन ब्रह्महावभृथमव यन्ति परां स्थालीरस्यन्त्युद्व
 हरन्ति तस्माच्छ्रियं जाताम्परास्यन्त्यु- त्पुमांसं हरन्ति
 यत्पुंरुरुचमाह यथा वस्यंस आहरति तादृगेव तद्यद्गर्हं
 गृह्णाति यथा वस्यंस आहृत्य प्राहं तादृगेव तद्यत्सादयति
 यथा वस्यंस उपनिधायापक्रामति तादृगेव तद्यद्वै यज्ञस्य
 साम्ना यजुषा क्रियते शिथिलं तद्यदृचा तद्दृढम्पुरस्तादुपयामा

यजुषा गृह्यन्त उपरिष्ठादुपयामा ऋचा यज्ञस्य धृत्यै॥३८॥

यथा पिता तस्मादपुत्रमिति तादृगेव तद्यदष्टादश च॥१०॥—————[१०]

प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि
प्रयुज्यन्तेऽमुमेव तैर्लोकमभि जयति पराडिव ह्यसौ लोको
यानि पुनः प्रयुज्यन्त इममेव तैर्लोकमभि जयति पुनः पुनरिव
ह्ययं लोकः प्रान्यानि पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि
पराचीनानि प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः परा भवन्ति यानि
पुनः॥३९॥

प्रयुज्यन्ते तान्यन्वोषधयः पुनरा भवन्ति प्रान्यानि
पात्राणि युज्यन्ते नान्यानि यानि पराचीनानि प्रयुज्यन्ते
तान्यन्वारण्याः पशवोऽरण्यमप यन्ति यानि पुनः प्रयुज्यन्ते
तान्यनु ग्राम्याः पशवो ग्राममुपावयन्ति यो वै ग्रहाणां
निदानं वेद निदानवान्भवत्याज्यमित्युक्थं तद्वै ग्रहाणां
निदानं यदुपांशु शंसति तत्॥४०॥

उपांश्वन्तर्यामयोर्यदुच्चैस्तदितरेषां ग्रहाणामेतद्वै ग्रहाणां
निदानं य एवं वेद निदानवान्भवति यो वै ग्रहाणाम्मिथुनं
वेद प्र प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायते स्थालीभिर्न्ये ग्रहा

गृह्यन्ते वायव्यैरन्य एतद्वै ग्रहाणाम्मिथुनं य एवं वेद प्र
प्रजयां पशुभिर्मिथुनैर्जायत इन्द्रस्त्वष्टुः सोममभीषहापिबत्स
विष्वङ् ॥ ४१ ॥

व्याच्छत्स आत्मन्नारमणं नाविन्दत्स एताननुसवनम्पुरोडाशा
स आत्मन्नारमणमकुरुत् तस्मादनुसवनम्पुरोडाशा निरुप्यन्ते
तस्मादनुसवनम्पुरोडाशानाम्प्राश्नीयादात्मन्नेवारमणं कुरुते
नैनं सोमोऽति पवते ब्रह्मवादिनो वदन्ति नर्चा न यजुषा
पङ्क्तिराप्यतेऽथ किं यज्ञस्य पाङ्क्तुत्वमिति धानाः करम्भः
परिवापः पुरोडाशः पयस्या तेन पङ्क्तिराप्यते तद्यज्ञस्य
पाङ्क्तुत्वम् ॥ ४२ ॥

भवन्ति यानि पुनः शंसति तद्विष्वङ्क्षितुर्दश च ॥ ११ ॥

सुवर्गाय यद्वाखिणानि समिष्टयजूष्यवभृथयजूषि स्पृगेन प्रजापतिरेकादशिनीमिन्द्रः
पत्न्या घ्नति देवा वा इन्द्रियं देवा वा अदाभ्ये देवा वै प्रबाहुं प्रजापतिर्देवेभ्यः स
रिरिचानष्वाडशधेकादश ॥ ११ ॥ सुवर्गाय यजति प्रजाः सौम्येन गृहीयात्प्रत्यञ्चङ्गृहीयात्प्रजां
पशून्निचत्वारिंशत् ॥ ४३ ॥ सुवर्गाय वज्रस्य रूपं समृद्धे ॥ १२ ॥

॥ षष्ठमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां षष्ठमकाण्डे षष्ठमः प्रश्नः ॥

सुवर्गाय वा एतानि लोकाय हूयन्ते यद्वाखिणानि द्वाभ्यां
 गार्हपत्ये जुहोति द्विपाद्यजमानः प्रतिष्ठित्या आग्नीध्रे
 जुहोत्यन्तरिख्य एवा क्रमते सदोऽभ्यैति सुवर्गमेवैनं
 लोकं गमयति सौरीभ्यामृग्भ्यां गार्हपत्ये जुहोत्यमुमेवैनं
 लोकं समारोहयति नयवत्यर्चाग्नीध्रे जुहोति सुवर्गस्य
 लोकस्याभिनीत्यै दिवं गच्छु सुवः पतेति हिरण्यम्॥१॥

हुत्वोद्गृह्णाति सुवर्गमेवैनं लोकङ्गमयति रूपेण वो
 रूपमभ्यैमीत्याह रूपेण ह्यासां रूपमभ्यैति यद्विरण्येन
 तुथो वो विश्ववेदा वि भजत्वित्याह तुथो हं स्म वै विश्ववेदा
 देवानां दखिणा वि भजति तेनैवैना वि भजत्येतत्ते अग्ने
 राधः॥२॥

ऐति सोमच्युतमित्याह सोमच्युतं ह्यस्य राध ऐति
 तन्मित्रस्य पथा नयेत्याह शान्त्या ऋतस्य पथा प्रेतं
 चन्द्रदखिणा इत्याह सत्यं वा ऋतं सत्येनैवैना ऋतेन वि
 भजति यज्ञस्य पथा सुविता नयन्तीरित्याह यज्ञस्य ह्यैताः

प॒था य॒न्ति॒ यद॑खि॒षणा ब्रा॒ह्म॒णम॒द्य रा॑ध्यासम्॥३॥

ऋषि॑मार्षेयमित्या॑हैष वै ब्रा॑ह्म॒ण ऋषि॑रार्षेयो यः
शुश्रु॑वान्तस्मा॑देवमा॑ह॒ वि सु॒वः प॒श्य व्य॑न्तरि॒ख्यमि॒त्याह॑
सुव॑र्गमे॒वैनं॑ लो॒कं ग॑मयति॒ यत॑स्व स॒दस्यै॑रित्या॑ह
मि॒त्रत्वा॒यास्मद्वा॑त्रा दे॒वत्रा॑ गच्छ॒त मधु॑मतीः प्र दा॒तार॒मा
वि॒श॒तेत्या॑ह व॒यमि॒ह प्र॑दा॒तारः॒ स्मोऽस्मान॑मु॒त्र मधु॑मती॒रा
वि॒श॒तेति॑॥४॥

वावै॑तदा॑ह॒ हिर॑ण्यं द॒दाति॒ ज्योति॑र्वै हिर॑ण्य॒ज्योति॑रे॒व
पु॒रस्ता॑द्ध॒त्ते सु॒व॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्या॒त्या अ॒ग्नीधे॑
द॒दात्य॒ग्निमु॑खाने॒वतू॑न्प्री॑णाति ब्र॒ह्मणे॑ द॒दाति॒ प्रसू॑त्यै
हो॒त्रे द॒दात्या॒त्मा वा ए॒ष य॒ज्ञस्य॑ यद्धो॒तात्मान॑मे॒व य॒ज्ञस्य॑
द॒खि॒षणाभिः॑ स॒म॒र्धय॑ति॥५॥

हिर॑ण्य॒ राधो॑ राध्यासम्मु॒त्र मधु॑मती॒रा वि॒श॒तेत्य॒ष्टात्रिं॑शच्च॥१॥ [१]

स॒मि॒ष्टय॒जूं॑षि जुहोति॒ य॒ज्ञस्य॑ स॒मि॒ष्ट्यै॒ यद्वै॒ य॒ज्ञस्य॑ क॒रुं
यद्वि॑लि॒ष्टं यद॑त्येति॒ यन्ना॑त्येति॒ यद॑तिक॒रोति॒ यन्ना॑पि॒ क॒रोति॒
तदे॒व तैः प्री॑णाति॒ नव॑ जुहोति॒ नव॑ वै पु॒रुषे॑ प्रा॒णाः पु॒रुषे॑ण
य॒ज्ञः स॒मि॒तो या॒वा॒ने॒व य॒ज्ञस्त॑म्प्री॑णाति॒ षडृ॑ग्मि॒याणि॑ जुहोति॒

षड्वा ऋतवँ ऋतूनेव प्रीणाति त्रीणि यजूंषि॥६॥

त्रयं इमे लोका इमानेव लोकान्प्रीणाति यज्ञं यज्ञं
गच्छं यज्ञपतिं गच्छेत्याह यज्ञपतिमेवैनं गमयति स्वां
योनिं गच्छेत्याह स्वामेवैनं योनिं गमयत्येष ते यज्ञो
यज्ञपते सहसूक्तवाकः सुवीर इत्याह यजमान एव
वीर्यं दधाति वासिष्ठो ह सात्यहव्यो देवभागम्प्रच्छ
यत्सृञ्जयान्बहुयाजिनोऽर्यीयजो यज्ञे॥७॥

यज्ञम्प्रत्यतिष्ठिषा ३ यज्ञपता ३ विति स होवाच
यज्ञपताविति सत्याद्वै सृञ्जयाः परा बभूवुरिति होवाच यज्ञे
वाव यज्ञः प्रतिष्ठाप्य आसीद्यजमानस्यापराभावायेति देवा
गातुविदो गातुं वित्वा गातुमितेत्याह यज्ञ एव यज्ञम्प्रति
ष्ठापयति यजमानस्यापराभावाय॥८॥

यजूंषि यज्ञ एकचत्वारिंशच्च॥२॥ [२]

अवभृथयजूंषि जुहोति यदेवार्वाचीनमेकहायनादेनः
करोति तदेव तैरव यजतेऽपोऽवभृथमवैत्यप्सु वै वरुणः
साख्यादेव वरुणमव यजते वर्त्मना वा अन्वित्यं यज्ञं
रख्यांसि जिघांसन्ति साम्नां प्रस्तोतान्ववैति साम् वै

रख्योहा रख्यसामपहत्यै त्रिर्निधनमुपैति त्रयं इमे लोका
एभ्य एव लोकेभ्यो रख्यांसि॥९॥

अपं हन्ति पुरुषःपुरुषो निधनमुपैति पुरुषःपुरुषो हि
रख्यस्वी रख्यसामपहत्या उरुः हि राजा वरुणश्चकारेत्याह
प्रतिष्ठित्यै शतं ते राजन्भिषजः सहस्रमित्याह भेषजमेवास्मै
करोत्यभिष्ठितो वरुणस्य पाश इत्याह वरुणपाशमेवाभि
तिष्ठति बर्हिर्भि जुहोत्याहुतीनाम्प्रतिष्ठित्या अथो
अग्निवत्येव जुहोत्यपंबर्हिषः प्रयाजान्॥१०॥

यजति प्रजा वै बर्हिः प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चत्याज्यभागौ
यजति यज्ञस्यैव चख्युषी नान्तरेति वरुणं यजति
वरुणपाशादेवैनंमुञ्चत्यग्नीवरुणौ यजति साख्यादेवैनं
वरुणपाशान्मुञ्चत्यपंबर्हिषावनूयाजौ यजति प्रजा वै बर्हिः
प्रजा एव वरुणपाशान्मुञ्चति चतुरः प्रयाजान् यजति
द्वावनूयाजौ षट्थसम्पद्यन्ते षड्वा ऋतवः॥११॥

ऋतुष्वेव प्रति तिष्ठत्यवभृथ निचङ्कुणेत्याह यथोदितमेव
वरुणमव यजते समुद्रे ते हृदयमप्स्वन्तरित्याह
समुद्रे ह्यन्तर्वरुणः सं त्वा विशन्त्वोषधीरुताप

इत्याहाद्विरेवैनमोषधीभिः सम्यञ्चं दधाति देवीराप
एष वो गर्भ इत्याह यथायजुरेवैतत्पशवो वै॥१२॥

सोमो यद्विन्दूनाम्भुख्येत्पशुमान्थस्याद्वरुणस्त्वेनं
गृह्णीयाद्यन्न भुख्येदपशुः स्यान्नैनं वरुणो गृह्णीयादुपस्पृश्यमेव
पशुमान्भवति नैनं वरुणो गृह्णाति प्रतियुतो वरुणस्य पाश
इत्याह वरुणपाशादेव निर्मुच्यतेऽप्रतीख्यमा यन्ति
वरुणस्यान्तरहित्या एधोऽस्येधिषीमहीत्याह समिधैवाग्निं
नमस्यन्त उपायन्ति तेजोऽसि तेजो मयि धेहीत्याह तेजं
एवात्मन्यत्ते॥१३॥

रख्यांसि प्रयाजानृतवो वै नमस्यन्तो द्वादश च॥३॥ [३]

स्फ्येन वेदिमुद्धन्ति रथाख्येण वि मिमीते यूपमिनोति
त्रिवृतमेव वज्रं सम्भृत्य भ्रातृव्याय प्र हरति
स्तृत्यै यदन्तर्वेदि मिनुयाद्देवलोकमभि जयेद्यद्वहिर्वेदि
मनुष्यलोकं वैद्यन्तस्य संधौ मिनोत्युभयोर्लोकयोरभिजित्या
उपरसम्मिताम्मिनुयात्पितृलोककामस्य रश्नसंमिताम्मनुष्यल
चषालसम्मितामिन्द्रियकामस्य सर्वान्थ्समान्प्रतिष्ठाकामस्य
ये त्रयो मध्यमास्तान्थ्समान्पशुकामस्यैतान् वै॥१४॥

अनु प॒शव॒ उप॑ तिष्ठन्ते पशु॒माने॒व भ॑वति॒ व्यति॑षजेदित॒रान्प्र॒ज
यं का॒मये॑त प्र॒मायु॑कः स्या॒दिति॑ गर्त॒मितं॑ तस्य॑
मि॒नुया॑दुत्तरा॒र्ध्यं व॑र्षिष्ठ॒मथ॒ ह॒सीया॑ऽसमे॒षा वै
गर्त॑मिद्यस्यै॒वमि॒नोति॑ ता॒जक्प्र॑ मी॒यते॑ द॒खिणा॒र्ध्यं
व॑र्षिष्ठमि॒नुया॑त्सुव॒र्गका॑म॒स्याथ॒ ह॒सीया॑ऽसमा॒क्रम॑णमे॒व
तथ्सेतुं॑ यज॑मानः कुरुते सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑ सम॑ष्ट्यै॥१५॥

यदे॒कस्मिन्॑ यू॒पे द्वे र॑श॒ने प॑रि॒व्यय॑ति॒ तस्मा॑दे॒को द्वे जा॑ये
वि॒न्दते॒ यन्नैका॑ऽर॒शनां॑ द्वयो॒र्यूप॑योः प॒रि॒व्यय॑ति॒ तस्मान्नैका॑
द्वौ प॒ती वि॒न्दते॒ यं का॑मये॑त॒ स्यस्य॑ जा॒येतेत्यु॑पा॒न्ते
तस्य॑ व्यति॑षजे॒त्स्यैवा॑स्य॑ जा॒यते॒ यं का॑मये॑त॒ पुमा॑नस्य॑
जा॒येतेत्या॑न्तं तस्य॑ प्र वै॑ष्टये॒त्पुमा॑ने॒वास्य॑॥१६॥

जा॒यतेऽसु॑रा॒ वै दे॒वान्द॑खि॒णत॑ उपा॑नय॒न्तां दे॒वा
उ॑पश॒येनै॒वापा॑नुदन्त॒ तदु॑पश॒यस्यो॑पश॒यत्वं॒ यद॑खि॒णत॑
उ॑पश॒य उ॑पश॒ये भ्रातृ॑व्यापनु॒त्यै सर्वे॑ वा अ॒न्ये यू॒पाः
पशु॑मन्तोऽथो॑पश॒य ए॒वाप॒शुस्त॑स्य॒ यज॑मानः प॒शुर्य॑न्न
नि॒र्दिशे॑दार्ति॒- मा॒र्च्छेद्य॑ज॒मानोऽसौ॑ ते प॒शुरि॑ति॒ नि॒र्दिशे॑द्यं
द्वि॒ष्याद्य॑मे॒व॥१७॥

द्वेष्टि तमस्मै पशुं निर्दिशति यदि न द्विष्यादाखुस्ते
 पशुरिति ब्रूयान्न ग्राम्यान्पशून् हिनस्ति नारण्यान्प्रजापतिः
 प्रजा असृजत सोऽन्नाद्येन व्यर्ध्यत स एतामेकादशिनीमपश्यत्
 वै सोऽन्नाद्यमवारुन्द्ध यद्दश यूपा भवन्ति दशाख्वरा विराडन्नं
 विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्दे ॥ १८ ॥

य एकादशः स्तन एवास्यै स दुह एवैनां तेन वज्रो
 वा एषा सम्मीयते यदेकादशिनी सेश्वरा पुरस्तात्प्रत्यश्च
 यज्ञः सम्मर्दितोर्यत्प्राप्तीवतम्मिनोति यज्ञस्य प्रत्युत्तब्धै
 सयत्वाय ॥ १९ ॥

वै समष्ट्यै पुमानेवास्य यमेव रुन्दे त्रिंशच्च ॥ ४ ॥ ————— [४]

प्रजापतिः प्रजा असृजत स रिरिचानोऽमन्यत
 स एतामेकादशिनीमपश्यत्तया वै स आयुरिन्द्रियं
 वीर्यमात्मन्नधत्त प्रजा इव खलु वा एष सृजते यो यजते स
 एतर्हि रिरिचान इव यदेषैकादशिनी भवत्यायुरेव तयैन्द्रियं
 वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते प्रैवाग्नेयेन वापयति मिथुनः
 सारस्वत्या करोति रेतः ॥ २० ॥

सौम्येन दधाति प्र जनयति पौष्णेन बार्हस्पत्यो

भवति ब्रह्म वै देवानाम्बृहस्पतिर्ब्रह्मणैवास्मै प्रजाः प्र
जंनयति वैश्वदेवो भवति वैश्वदेव्यो वै प्रजाः प्रजा
एवास्मै प्र जंनयतीन्द्रियमेवैन्द्रेणावरुन्दे विशम्मारुतेनौजो
बलमैन्द्राग्नेन प्रसवाय सावित्रो निर्वरुणत्वाय वारुणो मध्यत
ऐन्द्रमा लभते मध्यत एवेन्द्रियं यजमाने दधाति॥२१॥

पुरस्तादैन्द्रस्य वैश्वदेवमालभते वैश्वदेवं वा अन्नमन्नमेव
पुरस्ताद्धत्ते तस्मात्पुरस्तादन्नमद्यत ऐन्द्रमालभ्य मारुतमा
लभते विद्धे मरुतो विशमेवास्मा अनु बध्नाति यदि
कामयेत योऽवंगतः सोऽपं रुध्यतां योऽपरुद्धः सोऽव
गच्छत्वित्यैन्द्रस्य लोके वारुणमा लभेत वारुणस्य लोक
ऐन्द्रम्॥२२॥

य एवावंगतः सोऽपं रुध्यते योऽपरुद्धः सोऽव गच्छति
यदि कामयेत प्रजा मुह्येयुरिति पशून्व्यतिषजेत्प्रजा
एव मोहयति यदभिवाहतोऽपां वारुणमालभेत प्रजा
वारुणो गृहीयादखिणत उदञ्चमा लभतेऽपवाहतोऽ-
पाम्प्रजानामवरुणग्राहाय॥२३॥

इन्द्रः पत्न्या मनुमयाजयत्ताम्पर्यग्निकृतामुदसृजत्तया
 मनुराध्रोद्यत्पर्यग्निकृतम्पालीवतमुत्सृजति यामेव मनुर्ऋद्धि-
 माध्रोत्तामेव यजमान ऋध्नोति यज्ञस्य वा अप्रतिष्ठिताद्यज्ञः
 परा भवति यज्ञम्पराभवन्तं यजमानोऽनु परा भवति
 यदाज्येन पालीवतः सङ्स्थापयति यज्ञस्य प्रतिष्ठित्यै
 यज्ञम्प्रतितिष्ठन्तं यजमानोऽनु प्रति तिष्ठतीष्टं वपया॥२४॥

भवत्यनिष्टं वशयाथ पालीवतेन प्र चरति तीर्थ एव प्र
 चरत्यथो एतर्ह्येवास्य यामस्त्वाष्टो भवति त्वष्टा वै रेतसः
 सिक्तस्य रूपाणि वि करोति तमेव वृषाणम्पालीष्वपि सृजति
 सोऽस्मै रूपाणि वि करोति॥२५॥

वपया षट्त्रिंशच्च॥६॥ [६]

घ्नन्ति वा एतत्सोमं यदभिषुण्वन्ति यत्सौम्यो भवति
 यथा मृतायानुस्तरणीं घ्नन्ति तादृगेव तद्यदुत्तरार्धे वा मध्ये
 वा जुहुयाद्देवताभ्यः समदं दध्याद्विष्विणार्धे जुहोत्येषा वै
 पितॄणां दिग्स्वायामेव दिशि पितृन्निरवदयत उद्गातृभ्यो
 हरन्ति सामदेवत्यो वै सौम्यो यदेव साम्नश्छम्बद्वुर्वन्ति
 तस्यैव स शान्तिरव॥२६॥

ई॒रु॒ष्यन्ते॒ प॒वि॒त्रं वै सौ॒म्य आ॒त्मान॑मे॒व प॑वयन्ते॒ य
 आ॒त्मानं॒ न प॑रि॒पश्ये॑दि॒तासुः॑ स्यादभि॒दिं कृ॒त्वावे॑रु॒ष्येत॒
 तस्मिन् ह्या॒त्मान॑म्प॒रिप॑श्यत्यथो॒ आ॒त्मान॑मे॒व प॑वयते॒ यो
 ग॒तम॑नाः स्यात्सोऽवे॑रु॒ष्येत॒ यन्मे॒ मनः॑ प॒रा॒गतं॑ यद्वा मे
 अ॒प॒रा॒गतम्। रा॒ज्ञा सोमे॑न॒ तद्व॑यम॒स्मासु॑ धारयाम॒सीति॒ मनं॑
 ए॒वात्म॑न्दाधार॥ २७ ॥

न ग॒तम॑ना भव॒त्यप॒ वै तृ॑तीयस॒वने॒ य॒ज्ञः क्रा॑मती॒जाना॑दनी॒ज
 घृ॒तस्य॑ यजत्य॒ग्निः सर्वा॑ दे॒वता॒ विष्णु॑र्य॒ज्ञो दे॒वता॑श्चै॒व य॒ज्ञं
 च॑ दा॒धारोपा॑शु य॒जति॑ मिथुन॒त्वाय॑ ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति
 मि॒त्रो य॒ज्ञस्य॑ स्वि॒ष्टं यु॒वते॒ वरु॑णो॒ दुरि॑ष्टं॒ क्व तर्हि॑
 य॒ज्ञः क्व॑ यज॑मानो भव॒तीति॒ यन्मै॑त्रावरु॒णीं व॒शामा॑लभ॒ते
 मि॒त्रेणै॒व॥ २८ ॥

य॒ज्ञस्य॑ स्वि॒ष्टं श॑मयति॒ वरु॑णेन॒ दुरि॑ष्टं॒ नार्ति॑माच्छति॒
 यज॑मानो॒ यथा॒ वै लाङ्ग॑लेनो॒र्वरा॑ प्रभिन्दन्त्ये॒वमृ॑क्सामे
 य॒ज्ञम्प्र॑ भि॒न्तो यन्मै॑त्रावरु॒णीं व॒शामा॑लभ॒ते य॒ज्ञायै॒व
 प्रभि॑न्नाय॒ मृत्य॑म॒न्ववा॑स्यति॒ शान्त्यै॑ या॒तया॑मानि॒ वा ए॒तस्य॑
 छ॒न्दांसि॑ य ई॒जान॑श्छ॒न्द॑सामे॒ष र॒सो यद्व॑शा यन्मै॑त्रावरु॒णीं

व॒शामा॒लभ॑ते॒ छन्दा॑ꣳस्ये॒व पुन॑रा प्री॒णात्य॑या॒तयाम॑त्वा॒याथो॑
छन्दः॑स्वे॒व रसं॑ दधाति॥ २९॥

अवं दाधार मित्रेणैव प्रीणाति षट् ॥ ७ ॥ [७]

दे॒वा वा इन्द्रि॑यं वी॒र्यं १ व्य॑भजन्त॒ ततो॑ यद॒त्यशि॑ष्यत॒
तद॑ति॒ग्राह्या॑ अभव॒न्तद॑ति॒ग्राह्या॑णामति॒ग्राह्य॑त्वं यद॑ति॒ग्राह्या॑
गृ॒ह्यन्त॑ इन्द्रि॒यमे॒व तद्वी॑र्यं यज॑मान आ॒त्मन्ध॑त्ते तेज॑
आग्ने॒येनेन्द्रि॑यमै॒न्द्रेण॑ ब्रह्मवर्च॑सꣳ सौ॒र्येणो॑प॒स्तम्भ॑नं वा
ए॒तद्य॑ज्ञस्य॒ यद॑ति॒ग्राह्या॑श्च॒क्रे पृ॑ष्ठानि यत्पृ॑ष्ठे न गृ॒ह्णीया॑त्प्राश्च
य॒ज्ञम्पृ॑ष्ठानि सꣳ शृ॒णीयु॑र्यदु॒क्थ्ये॑॥ ३०॥

गृ॒ह्णीया॑त्प्रत्यश्च॒ य॒ज्ञम॑ति॒ग्राह्याः॑ सꣳ शृ॒णीयु॑र्विश्व॒जिति॑
सर्व॑पृ॒ष्ठे ग्र॑हीत॒व्या य॒ज्ञस्य॑ सवी॒र्यत्वाय॑ प्र॒जाप॑तिर्दे॒वेभ्यो॑
य॒ज्ञान्वादि॑श॒त्स प्रि॒यास्त॑नूरप॒ न्यध॑त्त॒ तद॑ति॒ग्राह्या॑
अभ॑व॒न्वित॑नु॒स्तस्य॑ य॒ज्ञ इत्या॑हु॒र्यस्या॑ति॒ग्राह्या॑ न गृ॒ह्यन्त॑
इत्य॑प्यग्नि॒ष्टोमे॑ ग्र॑हीत॒व्या य॒ज्ञस्य॑ सतनु॒त्वाय॑ दे॒वता॑ वै
सर्वाः॑ स॒दृशी॑रास॒न्ता न व्या॑वृ॒तम॑गच्छ॒न्ते दे॒वाः॥ ३१॥

ए॒त ए॒तान्ग्र॑हानपश्य॒न्तान॑गृ॒ह्णता॑ग्ने॒यम॑ग्नि॒रैन्द्र॑मिन्द्रः
सौ॒र्यꣳ सूर्य॑स्ततो॒ वै तै॑ऽन्याभिर्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृ॒तम॑गच्छ॒न्

यस्यै॒वं वि॒दुषं॑ ए॒ते ग्र॒हा गृ॒ह्यन्ते॑ व्या॒वृत्त॑मे॒व पा॒प्मना॒
भ्रातृ॑व्येण गच्छती॒मे लो॒का ज्योति॑ष्मन्तः स॒माव॑द्दी॒र्याः
का॒र्या इत्या॑हुराग्ने॒येना॒स्मिल्लो॑के ज्योति॑र्धत्त ऐ॒न्द्रेणान्तरि॑ख्य
इन्द्र॑वा॒यू हि स॒युजौ॑ सौ॒र्येणा॒मुष्मि॑ल्लो॒के॥ ३२॥

ज्योति॑र्धत्ते ज्योति॑ष्मन्तोऽस्मा इ॒मे लो॒का भ॑वन्ति
स॒माव॑द्दी॒र्यानि॑नान्कुरुत ए॒तान् वै ग्र॒हान्ब॑म्बावि॒श्वव॑यसाव॒वित्ता॑म्
ताभ्या॑मि॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑ प्राभुर्यस्यै॒वं वि॒दुषं॑ ए॒ते
ग्र॒हा गृ॒ह्यन्ते॑ प्रा॒स्मा इ॒मे लो॒काः परा॑श्चश्चा॒र्वाश्च॑
भान्ति॥ ३३॥

उ॒क्त्यै दे॒वा अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क ए॒कान्न॑च॒त्वारि॑श॒च्च॥ ८॥ [८]

दे॒वा वै यद्य॑ज्ञेऽकु॑र्वत॒ तदसु॑रा अकुर्वत॒ ते दे॒वा अदा॑भ्ये
छन्दा॑सि॒ सव॑नानि॒ सम॑स्थापयन्ततो॑ दे॒वा अभ॑वन्परा॒सुरा॑
यस्यै॒वं वि॒दुषोऽदा॑भ्यो गृ॒ह्यते॑ भव॑त्या॒त्मना॒ परा॑स्य॒ भ्रातृ॑व्यो
भवति॒ यद्वै दे॒वा असु॑रा॒नदा॑भ्येना- द॒भ्रुव॑न्तददा॑भ्यस्यादा॒भ्यत्वं
य ए॒वं वेद॑ द॒भ्रोत्ये॒व भ्रातृ॑व्यं नै॒नम्भ्रातृ॑व्यो द॒भ्रोति॥ ३४॥

ए॒षा वै प्र॒जाप॑तेरतिमो॒खिणी॑ नाम॒ तनू॑र्यददा॑भ्य
उप॑नद्धस्य गृ॒ह्णात्यति॑मु॒क्त्या अति॑ पा॒प्मान॒म्भ्रातृ॑व्यमुच्यते॒ य

ए॒वं वे॒दं घ॒न्ति॒ वा ए॒तत्सो॒मं यद॑भिषु॒ण्वन्ति॒ सोमे॑ ह॒न्यमा॑ने
य॒ज्ञो ह॑न्यते य॒ज्ञे यज॑मानो ब्रह्मवा॒दिनो॑ वदन्ति किं तद्य॒ज्ञे
यज॑मानः कुरुते येन जीव॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमे॒तीति॑ जीवग्र॒हो
वा ए॒ष यद॑दा॒भ्योऽन॑भिषु॒तस्य॑ गृह्णाति जीव॑न्तमे॒वैनं॑
सुव॒र्गं लो॒कं ग॑मयति वि वा ए॒तद्य॒ज्ञं छि॑न्दन्ति यद॑दा॒भ्ये
सं॒स्थाप॑यन्त्य॒ं शू॒नपि॑ सृजति य॒ज्ञस्य॑ संत॑त्यै॥ ३५॥

द॒ध्नोत्य॑न॒भिषु॒तस्य॑ गृह्णात्येका॒त्रवि॑ं॒शति॑श्च॥ ९॥ [९]

दे॒वा वै प्र॒बाहु॑ग्र॒हान॑गृह्णा॒त स ए॒तम्प्र॒जाप॑तिर॒ं शु॒मं प॑श्य॒त्तमं॑ गृ॒ह्णा॒तेन॒ वै स आ॑ध्रो॒द्यस्यै॒वं वि॒दुषो॑ऽ॒ं शु॒र्गुह्य॑तं ऋ॒ध्नोत्ये॒व
स॒कृद॑भिषु॒तस्य॑ गृह्णाति स॒कृद्धि॑ स तेनाध्रो॒न्मन॑सा गृह्णाति
मन॑ इव हि प्र॒जाप॑तिः प्र॒जाप॑ते॒रास्या॒ औदु॑म्बरेण गृह्णा॒त्यूर्वा
उ॒दुम्ब॑र॒ ऊ॒र्जमे॒वाव॑ रु॒द्धे चतुः॑स्र॒क्ति भ॑वति दि॒ख्यु॥ ३६॥

ए॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑ति यो वा अ॒ं शो॒राय॑त॒नं वे॒दाय॑त॒नवान्भ॑वति
वा॒मदे॒व्यमि॑ति॒ साम् तद्वा अ॑स्याय॒त॒न॒म्मन॑सा गा॒यमा॑नो
गृह्णा॒त्याय॑त॒नवाने॒व भ॑वति यद॑ध्व॒र्युर॒ं शुं गृह्ण॑न्नार्धये॒दुभा॑भ्यां
न॒र्ध्वेता॑ध्व॒र्यवे॑ च यज॑मानाय च यद॑र्धये॒दुभा॑भ्यामृ॒ध्येता॑न॒वानं
गृह्णा॒ति सै॒वास्य॑र्द्धि॒र्हिर॑ण्यम॒भि व्य॑नित्य॒मृतं॑ वै हि॒रण्य॑मायुः

प्राण आयुषैवामृतमभि धिनोति शतमानम्भवति शतायुः
पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये प्रति तिष्ठति॥३७॥

दिक्ष्वनिति वि०शतिश्च॥10॥ [१०]

प्रजापतिर्देवेभ्यो यज्ञान्व्यादिशत्स रिरिचानोऽमन्यत्
स यज्ञानां षोडशधेन्द्रियं वीर्यमात्मानमभि समक्खिदत्
तथोऽश्वभवनं वै षोडशी नाम यज्ञोऽस्ति यद्वाव षोडशं
स्तोत्रं षोडशं शस्त्रं तेन षोडशी तथोऽश्विनः षोडशित्वं
यथोऽश्वी गृह्यते इन्द्रियमेव तद्वीर्यं यजमान आत्मन्धत्ते
देवेभ्यो वै सुवर्गो लोकः॥३८॥

न प्राभवत्त एतं षोडशिनमपश्यन्तमगृह्णत् ततो वै
तेभ्यः सुवर्गो लोकः प्राभवद्यथोऽश्वी गृह्यते सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्या इन्द्रो वै देवानामानुजावर आसीत्स
प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतं षोडशिनम्प्रायच्छत्तमगृह्णीत्
ततो वै सोऽग्रं देवतानाम्पर्यैद्यस्यैवं विदुषः षोडशी
गृह्यते॥३९॥

अग्रमेव समानानाम्पर्येति प्रातःसवने गृह्णाति वज्रो
वै षोडशी वज्रः प्रातःसवनं स्वादेवैनं योनेर्निर्गृह्णाति

सवनेसवनेऽभि गृह्णाति सवनात्सवनादेवैनम्प्र जनयति
 तृतीयसवने पशुकामस्य गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी
 पशवंस्तृतीयसवनं वज्रैर्गैवास्मै तृतीयसवनात्पशूनवं रुन्दे
 नोक्थ्ये गृह्णीयात्प्रजा वै पशवं उक्थानि यदुक्थ्ये॥४०॥

गृह्णीयात्प्रजाम्पशूनस्य निर्दहेदतिरात्रे पशुकामस्य
 गृह्णीयाद्वज्रो वै षोडशी वज्रैर्गैवास्मै पशूनवरुध्य
 रात्रियोपरिष्ठाच्छमयत्यप्यग्निष्टोमे राजन्यस्य गृह्णीयाद्यावृत्कामे
 हि राजन्यो यजते साह एवास्मै वज्रं गृह्णाति स एनं वज्रो
 भूत्या इन्द्रे निर्वा दहत्येकविंशं स्तोत्रम्भवति प्रतिष्ठित्यै
 हरिवच्छस्यत इन्द्रस्य प्रियं धाम॥४१॥

उपाप्रोति कनीयांसि वै देवेषु छन्दांस्यासञ्ज्यायांस्यसुरे
 ते देवाः कनीयसा छन्दसा ज्यायश्छन्दोऽभि व्यशंसन्ततो
 वै तेऽसुराणां लोकमवृञ्जत यत्कनीयसा छन्दसा
 ज्यायश्छन्दोऽभि विशंसति भ्रातृव्यस्यैव तल्लोकं वृद्धे
 षड्रखराण्यति रेचयन्ति षड्वा ऋतवं ऋतूनेव प्रीणाति
 चत्वारि पूर्वाण्यवं कल्पयन्ति॥४२॥

चतुष्पद एव पशूनवं रुन्दे द्वे उत्तरे द्विपद एवावं

रुन्देऽनुष्टुभं॑भि॒ सम्पा॑दयन्ति॒ वाग्वा॑ अ॒नुष्टु॑प्तस्मात्प्रा॒णानां॑
वा॒गु॒त्त॒मा॒ संम॑याविषि॒ते सूर्ये॑ षोड॒शि॒नः॑ स्तो॒त्रमु॒पाक॑रोत्ये॒तस्मि॑न्
लो॒क इन्द्रो॑ वृ॒त्रम॑हन्त्सा॒ख्यादे॒व वज्र॑म्भ्रातृ॒व्याय॑ प्र
ह॑रत्यरुणपि॒शंगो॑ऽश्वो॒ दखि॑ष॒णैत॒द्वै वज्र॑स्य रू॒पं
समृ॑द्ध्यै॥४३॥

लो॒को वि॒दुषः॑ षोड॒शी गृ॒ह्यते॒ यदु॒क्त्ये॑ धाम॑ कल्पयन्ति स॒प्तच॑त्वारि॒शच्च॑॥११॥[११]

॥ काण्डम् ७ ॥

॥ प्रथमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे प्रथमः प्रश्नः ॥

प्र॒जन॑न॒ञ्योति॑र॒ग्निर्दे॒वता॑ना॒ञ्योति॑र्वि॒राट्कु॑न्द॒सा॒ञ्योति॑र्वि॒राट्वा॒चो
 ऽग्नौ॑ सं तिष्ठते वि॒राज॑म॒भि सम्प॑द्यते तस्मा॒- त॒ञ्योति॑रुच्यते
 द्वौ स्तोमौ॑ प्रातःस॒वनं॑ व॒हतो॒ यथा॑ प्रा॒णश्चा॑पा॒नश्च॒ द्वौ
 मा॒ध्य॑दि॒नः स॒वनं॑ यथा च॒खुश्च॒ श्रोत्रं॑ च॒ द्वौ तृ॑तीयस॒वनं
 यथा॑ वाक्क्र॑ प्रतिष्ठा च॒ पुरु॑षस॒म्मितो॒ वा ए॒ष य॒ज्ञोऽस्थू॑रिः॥१॥

यं का॒मं का॒मय॑ते तमे॒तेना॒भ्यश्नु॑ते सर्व॑ः ह्य॒स्थू॑रिणा॒भ्यश्नु॑ते
 ऽग्नि॑ष्टोमे॒न वै प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत॒ ता अ॑ग्निष्टोमे॒नैव
 पर्य॑गृह्णा॒त्तासा॒म्परि॑गृही॒ताना॑मश्व॒तरो॑ऽत्य॑प्रवत् तस्या॑नुहाय॒
 रेत् आ॑दत्त॒ तद्ग॑र्दभे न्य॑मा॒र्द्धस्मा॑र्द्ध॒भो द्वि॑रेता॒ अथो॑
 आ॒हुर्व॑ड॒बायां॑ न्य॑मा॒र्दिति॑ तस्मा॒द्वड॑बा द्वि॑रेता॒ अथो॑
 आ॒हुरो॑षधीषु॥२॥

न्य॑मा॒र्दिति॑ तस्मा॒दोष॑ध॒योऽन॑भ्यक्ता रेभ॒न्त्यथो॑ आहुः
 प्र॒जासु॑ न्य॑मा॒र्दिति॑ तस्मा॑द्य॒मौ जा॑येते तस्मा॑दश्व॒तरो॑ न
 प्र जा॑यत॒ आत्त॑रेता॒ हि तस्मा॑द्व॒र्हिष्य॑न॒वक्लृ॑प्तः सर्व॑वेद॒से

वा॑ स॒हस्रे॑ वाव॑क्लृप्तोऽति॑ ह्यप्र॑वत् य ए॒वं वि॒द्वान॑ग्नि॒ष्टोमे॒न
यज॑ते प्राजा॑ताः प्र॒जा ज॒नय॑ति परि॒ प्रजा॑ता गृ॒ह्णाति॑
तस्मा॑दाहु॒र्ज्येष्ठ॑य॒ज्ञ इति॑॥३॥

प्र॒जाप॑ति॒र्वाव ज्येष्ठः॑ स ह्ये॑तेनाग्रेऽय॑जत प्र॒जाप॑तिरकामयत्
प्र जा॑येयेति॒ स मु॑ख॒तस्त्रि॑वृत्॒तं निर॑मिमीत् तम॒ग्नि-
दे॒वतान्व॑सृज्यत गाय॒त्री छन्दो॑ रथ॑तर॒ः सामं॑ ब्राह्म॒णो
म॑नु॒ष्याणा॑म॒जः प॑शू॒नान्तस्मा॑त्ते मुख्या॑ मुख॒तो ह्यसृ॑ज्यन्तो॒रसो
बा॒हुभ्यां॑ प॒ञ्चद॑शं निर॑मिमीत् तमिन्द्रो॑ दे॒वतान्व॑सृज्यत
त्रि॒ष्टुप्छन्दो॑ बृ॒हत्॥४॥

सामं॑ राज॒न्यो म॑नु॒ष्याणा॑म॒विः प॑शू॒नान्तस्मा॑त्ते वी॒र्या॑वन्तो
वी॒र्या॑द्ध्यसृ॑ज्यन्त मध्य॒तः सप्त॑द॒शं निर॑मिमीत् तं वि॒श्वे दे॒वा
दे॒वता॑ अन्व॑सृज्यन्त जग॑ती॒ छन्दो॑ वैरूप॒ः साम॑ वैश्यो॑
म॑नु॒ष्याणां॑ गावः॑ प॑शू॒नान्तस्मा॑त्त आ॒द्या अ॒न्नधाना॑- द्यसृ॑ज्यन्त
तस्मा॑द्भूया॑ः सोऽन्ये॒भ्यो भू॒र्यिष्ठा॑ हि दे॒वता॑ अन्व॑सृज्यन्त प॒त्त
ए॒कवि॑ःशं निर॑मिमीत् तम॑नु॒ष्टुप्छन्दः॑ [5[]

अन्व॑सृज्यत वैरा॒जः सामं॑ शू॒द्रो म॑नु॒ष्याणा॑म॒श्वः
प॑शू॒नान्तस्मा॑त्तौ भू॒तसंक्रा॑मिणा॒वश्व॑श्च शू॒द्रश्च॑ तस्मा॑च्छू॒द्रो

यज्ञेऽनवक्लृप्तो न हि देवता अन्वसृज्यत तस्मात्पादावुप
जीवतः पुत्तो ह्यसृज्येताम्प्राणा वै त्रिवृदर्धमासाः पञ्चदशः
प्रजापतिः सप्तदशस्रय इमे लोका असावादित्य एकविंश
एतस्मिन्वा एते श्रिता एतस्मिन्प्रतिष्ठिता य एवं वेदैतस्मिन्नेव
श्रयत एतस्मिन्प्रति तिष्ठति॥६॥

अस्थूरिरोषधीषु ज्येष्ठयज्ञ इति बृहदनुष्टुप्छन्दः प्रतिष्ठिता नव च॥१॥ [१]

प्रातःसवने वै गायत्रेण छन्दसा त्रिवृते स्तोमाय
ज्योतिर्दधदेति त्रिवृता ब्रह्मवर्चसेन पञ्चदशाय ज्योतिर्दधदेति
पञ्चदशेनौजसा वीर्येण सप्तदशाय ज्योतिर्दधदेति सप्तदशेन
प्राजापत्येन प्रजननेनैकविंशाय ज्योतिर्दधदेति स्तोमं
एव तथ्स्तोमाय ज्योतिर्दधदेत्यथो स्तोमं एव स्तोममभि
प्र णयति यावन्तो वै स्तोमास्तावन्तः कामास्तावन्तो
लोकास्तावन्ति ज्योतींष्येतावन्त एव स्तोमानेतावन्तः
कामानेतावन्तो लोकानेतावन्ति ज्योतींष्यव रुद्धे॥७॥

तावन्तो लोकान्नायोदश च॥२॥ [२]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति स त्वै यजेत योऽग्निष्टोमेन
यजमानोऽथ सर्वस्तोमेन यजेतेति यस्य त्रिवृतमन्तर्यन्ति

प्रा॒णाः॑ स्तस्या॒न्तर्य॑न्ति प्रा॒णेषु॑ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑
 यज॑मानो यजते॒ यस्य॑ पञ्चद॒शम॑न्तर्य॒न्ति वी॒र्यं॑ तस्या॒न्तर्य॑न्ति
 वी॒र्यं॑ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑
 सप्तद॒शम॑न्तर्य॒न्ति॥८॥

प्र॒जां तस्या॒न्तर्य॑न्ति प्र॒जाया॑म्मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै
 य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्यै॑कवि॒ंशम॑न्तर्य॒न्ति प्रति॑ष्ठां
 तस्या॒न्तर्य॑न्ति प्रति॑ष्ठाया॑म्मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑
 यज॑मानो यजते॒ यस्य॑ त्रिण॒वम॑न्तर्य॒न्त्यृतू॑श्च॒ तस्य॑
 न॒ख्यत्रि॑यां च वि॒राज॑म॒न्तर्य॑न्त्यृतुषु॒ मेऽप्य॑सन्न॒ख्यत्रि॑यायां च
 वि॒राजीति॑॥९॥

खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑ यज॑मानो यजते॒ यस्य॑ त्रयस्त्रि॒ंशम॑न्तर्य॒न्ति
 दे॒वता॑स्तस्या॒न्तर्य॑न्ति दे॒वता॑सु॒ मेऽप्य॑स॒दिति॑ खलु॒ वै य॒ज्ञेन॑
 यज॑मानो यजते॒ यो वै॑ स्तोमा॑नामवम॒म्प॒रम॑तां गच्छ॑न्तं वेदं
 प॒रम॑तामे॒व गच्छ॑ति त्रि॒वृद्वै॑ स्तोमा॑नामवम- स्त्रि॒वृत्प॑रमो य
 ए॒वं वेदं॑ प॒रम॑तामे॒व गच्छ॑ति॥१०॥

अङ्गिरसो वै सुत्रमासत ते सुवर्गं लोकमायन्तेषां
 हविष्मांश्च हविष्कृच्छाहीयेतान्तावकामयेतां सुवर्गं
 लोकमियावेति तावेतं द्विरात्रमपश्यतान्तमाहरतान्तेनायजेतान्त
 वै तौ सुवर्गं लोकमैतां य एवं विद्वान्द्विरात्रेण यजते सुवर्गमेव
 लोकमेति तावैताम्पूर्वेणाऽह्नाऽगच्छतामुत्तरेण ॥११॥

अभिप्लवः पूर्वमहर्भवति गतिरुत्तरज्योतिष्टोमोऽग्निष्टोमः
 पूर्वमहर्भवति तेजस्तेनाव रुद्धे सर्वस्तोमोऽतिरात्र उत्तरं
 सर्वस्यात्यै सर्वस्यावरुद्धौ गायत्रम्पूर्वेहन्थसामं भवति तेजो
 वै गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसन्तेज एव ब्रह्मवर्चस- मात्मन्धत्ते
 त्रैष्टुभमुत्तरं ओजो वै वीर्यं त्रिष्टुगोजं एव वीर्यमात्मन्धत्ते
 रथंतरम्पूर्वे ॥१२॥

अहन्थसामं भवतीयं वै रथंतरमस्यामेव प्रति
 तिष्ठति बृहदुत्तरेऽसौ वै बृहदमुष्यामेव प्रति तिष्ठति
 तदाहुः क्व जगती चानुष्टुप्चेति वैखानसम्पूर्वेऽहन्थसामं
 भवति तेन जगत्यै नैति षोडश्युत्तरे तेनानुष्टुभो-
 ऽथाहुर्यत्समानेऽर्धमासे स्यातामन्यतरस्याहो वीर्यमनु
 पद्येतेत्यमावास्यायाम्पूर्वमहर्भवत्युत्तरस्मिन्नुत्तरन्नानैवार्धमासयो

नानावीर्ये भवतो हविष्मन्निधनुम्पूर्वमहर्भवति हविष्कृन्निधनुमुत्तरं

उत्तरेण रथन्तरम्पूर्वेऽन्वेकविंशतिश्च॥४॥ [४]

आपो वा इदमग्रे सलिलमासीत्तस्मिन्प्रजापतिर्वायुर्भूत्वाचरत्
इमामपश्यत्तां वराहो भूत्वाहरत्तां विश्वकर्मा भूत्वा
व्यमादृर्साप्रथत् सा पृथिव्यभवत्तत्पृथिव्यै पृथिवित्वन्तस्यामश्रा
स देवानसृजत् वसून्नुद्रानादित्यान्ते देवाः प्रजापतिमब्रुवन्
जायामहा इति सौऽब्रवीत्॥१४॥

यथाहं युष्मांस्तपसासृक्ष्येवं तपसि प्रजननमिच्छध्वमिति
तेभ्योऽग्निमायतनम्प्रायच्छदेतेनायतनेन श्राम्यतेति तै-
ऽग्निनायतनेनाश्राम्यन्ते संवत्सर एकां गामसृजन्त तां
वसुभ्यो रुद्रेभ्य आदित्येभ्यः प्रायच्छन्नेतां ररखध्वमिति
तां वसवो रुद्रा आदित्या अरखन्त सा वसुभ्यो रुद्रेभ्य
आदित्येभ्यः प्राजायत् त्रीणि च॥१५॥

शतानि त्रयस्त्रिंशत् चाथ सैव सहस्रतम्यभवत्ते देवाः
प्रजापतिमब्रुवन्सहस्रेण नो याजयेति सौऽग्निष्टोमेन
वसूनयाजयत् इमं लोकमजयन्तच्चाददुः स उक्थ्येन
रुद्रानयाजयत्तन्तरिखमजयन्तच्चाददुः सौऽतिरात्रेणा-

दित्यानां याजयत्तेऽमुं लोकमजयन्तच्चाददुस्तदन्तरिख्यम् ॥ १६ ॥

व्यवैर्यतु तस्माद्बुद्धा घातुं का अनायतना हि
तस्मादाहुः शिथिलं वै मध्यममहस्त्रिरात्रस्य वि हि
तदवैर्यतेति त्रैष्टुभम्मध्यमस्याह आज्यं भवति संयानानि
सूक्तानि शंसति षोडशिनं शंसत्यहो धृत्या
अशिथिलम्भावाय तस्मात्त्रिरात्रस्याग्निष्टोम एव प्रथममहः
स्यादथोक्थ्योऽथातिरात्र एषां लोकानां विधृत्यै त्रीणि त्रीणि
शतान्यनूचीनाहमव्यवच्छिन्नानि ददाति ॥ १७ ॥

एषां लोकानामनु संतत्यै दशतं न विच्छिन्द्याद्विराजं
नेद्विच्छिनदानीत्यथ या सहस्रतम्यासीत्तस्यामिन्द्रश्च विष्णुश्च
व्यायच्छेतां स इन्द्रोऽमन्यतानया वा इदं विष्णुः
सहस्रं वक्ष्यत इति तस्यामकल्पेताद्विभाग इन्द्रस्तृतीये
विष्णुस्तद्वा एषाभ्यनूच्यत उभा जिग्यथुरिति तां वा
एतामच्छावाकः ॥ १८ ॥

एव शंसत्यथ या सहस्रतमी सा होत्रे देयेति होतारं
वा अभ्यतिरिच्यते यदतिरिच्यते होतानां तस्यापयिता-
थाहुरुन्नेत्रे देयेत्यतिरिक्ता वा एषा सहस्रस्यातिरिक्त

उन्नेतर्त्विजामथाहुः सर्वेभ्यः सदस्येभ्यो देयेत्यथाहुरुदाकृत्या
सा वशं चरेदित्यथाहुर्ब्रह्मणे चाग्नीधे च देयेति॥१९॥

द्विभागम्ब्रह्मणे तृतीयमग्नीधं ऐन्द्रो वै ब्रह्मा वैष्णवो-
ऽग्नीद्यथैव तावकल्पेतामित्यथाहुर्या कल्याणी बहुरूपा
सा देयेत्यथाहुर्या द्विरूपोभयतएनी सा देयेति सहस्रस्य
परिगृहीत्यै तद्वा एतत्सहस्रस्यायनं सहस्रं स्तोत्रीयाः
सहस्रं दखिणाः सहस्रसम्मिताः सुवर्गो लोकः सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्यै॥२०॥

अब्रवीच्च तदन्तरिख्यन्ददात्यच्छावाकश्च देयेति सप्तचत्वारिंशच्च॥५॥ [५]

सोमो वै सहस्रमविन्दत्तमिन्द्रोऽन्वविन्दत्तौ यमो
न्यागच्छत्तावब्रवीदस्तु मेऽत्रापीत्यस्तु ही ३ इत्यब्रूतां स
यम एकस्यां वीर्यम्पर्यपश्यदियं वा अस्य सहस्रस्य
वीर्यम्बिभर्तीति तावब्रवीदियम्ममास्त्वेतद्युवयोरिति
तावब्रूतां सर्वे वा एतदेतस्यां वीर्यम्॥२१॥

परि पश्यामोऽंशमा हरामहा इति तस्यामंशमाहरन्त
तामप्सु प्रावेशयन्त्सोमायोदेहीति सा रोहिणी पिङ्गलैकहायनी

रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः सहोदैत्तस्माद्रोहिण्या
 पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणीयाद्य एवं विद्वान्रोहिण्या
 पिङ्गलयैकहायन्या सोमं क्रीणाति त्रयस्त्रिंशता चैवास्य
 त्रिभिश्च ॥ २२ ॥

शतैः सोमः क्रीतो भवति सुक्रीतेन यजते तामप्सु
 प्रावेशयन्निन्द्रायोदेहीति सा रोहिणी लक्ष्मणा पष्ठौही
 वार्त्रघ्नी रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च शतैः
 सहोदैत्तस्माद्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं दद्याद्य
 एवं विद्वान्रोहिणीं लक्ष्मणाम्पष्ठौहीं वार्त्रघ्नीं ददाति
 त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सा दत्ता ॥ २३ ॥

भवति तामप्सु प्रावेशयन् यमायोदेहीति सा जरती
 मूर्खा तंजघ्न्या रूपं कृत्वा त्रयस्त्रिंशता च त्रिभिश्च
 शतैः सहोदैत्तस्माञ्जरतीम्मूर्खा तंजघ्न्यामनुस्तरणीं कुर्वीत
 य एवं विद्वान्जरतीम्मूर्खा तंजघ्न्यामनुस्तरणीं कुरुते
 त्रयस्त्रिंशच्चैवास्य त्रीणि च शतानि सामुष्मिल्लोके भवति
 वागेव सहस्रतमी तस्मात् ॥ २४ ॥

वरो देयः सा हि वरः सहस्रमस्य सा दत्ता भवति

तस्माद्वरो न प्रतिगृह्यः सा हि वरः सहस्रमस्य प्रतिगृहीत-
 म्भवतीयं वर इति ब्रूयादथान्याम्ब्रूयादियम्ममेति तथास्य
 तत्सहस्रमप्रतिगृहीतम्भवत्युभयतएनी स्यात्तदाहुरन्यत- एनी
 स्यात्सहस्रम्परस्तादेतमिति यैव वरः॥२५॥

कल्याणी रूपसमृद्धा सा स्यात्सा हि वरः समृद्धौ
 तामुत्तरेणाग्रीध्रम्पर्याणीयाहवनीयस्यान्ते द्रोणकलशमव
 घ्रापयेदा जिघ्र कलशम्मह्युरुधारा पयस्वत्या त्वा
 विशन्त्विन्दवः समुद्रमिव सिन्धवः सा मा सहस्र आ भज
 प्रजया पशुभिः सह पुनर्मा विशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी
 रय्या सम्॥२६॥

अर्धयति प्रजावान्पशुमात्रयिमान्भवति य एवं वेद तथा
 सहाग्रीध्रम्परेत्यं पुरस्तात्प्रतीच्यां तिष्ठन्त्यां जुहुयादुभा
 जिग्यथुर्न परा जयेथे न परा जिग्ये कतरश्चनैनोः।
 इन्द्रश्च विष्णो यदपस्पृधेथां त्रेधा सहस्रं वि तदैरयेथामिति
 त्रेधाविभक्तं वै त्रिरात्रे सहस्रं साहस्रीमेवैना करोति
 सहस्रस्यैवैनाम्मात्राम्॥२७॥

करोति रूपाणि जुहोति रूपैरेवैनां समर्धयति तस्यां
 उपोत्थाय कर्णमा जपेदिडे रन्तेऽदिते सरस्वति प्रिये प्रेयसि

महि विश्रुत्येतानि ते अघ्निये नामानि सुकृतम्मा देवेषु
ब्रूतादिति देवेभ्य एवैनमा वेदयत्यन्वेन देवा बुध्यन्ते॥२८॥

एतदेतस्या वीर्यमस्य त्रिभिश्च दत्ता सहस्रतमी तस्मादेव वरः सम्मात्रमेकान्नचत्वारिंशच्च॥६॥ [६]

सहस्रतम्या वै यजमानः सुवर्गं लोकमेति सैनं सुवर्गं
लोकं गमयति सा मा सुवर्गं लोकं गमयेत्याह सुवर्गमेवैनं
लोकं गमयति सा मा ज्योतिष्मन्तं लोकं गमयेत्याह
ज्योतिष्मन्तमेवैनं लोकं गमयति सा मा सर्वान्पुण्या-
ल्लोकान्गमयेत्याह सर्वानेवैनम्पुण्याल्लोकान्गमयति सा॥२९॥

मा प्रतिष्ठां गमय प्रजयां पशुभिः सह पुनर्मा
विंशताद्रयिरिति प्रजयैवैनम्पशुभी रय्याम्प्रतिं षापयति
प्रजावान्पशुमात्रयिमान्भवति य एवं वेद तामग्नीधे वा ब्रह्मणे
वा होत्रे वोद्गात्रे वाध्वर्यवे वा दद्यात्सहस्रमस्य सा दत्ता
भवति सहस्रमस्य प्रतिगृहीतम्भवति यस्तामविद्वान्॥३०॥

प्रतिगृह्णाति ताम्प्रतिं गृह्णीयादेकांसि न सहस्रमेकां
त्वा भूताम्प्रतिं गृह्णामि न सहस्रमेकां मा भूता विंश मा
सहस्रमित्येकामेवैनं भूताम्प्रतिं गृह्णाति न सहस्रं य एवं
वेद स्योनासिं सुषदां सुशेवां स्योना मा विंश सुषदा मा

विंश सुशेवा मा विंश॥३१॥

इत्याह स्योनैवैनं सुषदा सुशेवा भूता विंशति नैनं
 हिनस्ति ब्रह्मवादिनो वदन्ति सहस्रं सहस्रतम्यन्वेती ३
 सहस्रतमीं सहस्रा ३ मिति यत्प्राचीमुत्सृजेत्सहस्रं
 सहस्रतम्यन्वित्तत्सहस्रमप्रज्ञात्रं सुवर्गं लोकं न प्र
 जानीयात्प्राचीमुत्सृजति तां सहस्रमनु पर्यावर्तते सा
 प्रजानती सुवर्गं लोकमेति यजमानमभ्युत्सृजति खिप्रे
 सहस्रम्प्र जायत उत्तमा नीयते प्रथमा देवानांच्छति॥३२॥

लोकानामयति सार्विद्वान्सुशेवा माविंश यजमानन्द्वादश च॥७॥ [७]

अत्रिरददादौर्वाय प्रजाम्पुत्रकामाय स रिरिचानोऽमन्यत्
 निर्वीर्यः शिथिलो यातयामा स एतं चतूरात्रमपश्यत्
 तमाहरत्तेनायजत् ततो वै तस्य चत्वारो वीरा आजायन्त
 सुहोता सूद्राता स्वध्वर्युः सुसंभेयो य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण
 यजत् आस्य चत्वारो वीरा जायन्ते सुहोता सूद्राता
 स्वध्वर्युः सुसंभेयो ये चतुर्विंशाः पवमाना ब्रह्मवर्चसं
 तत्॥३३॥

य उद्यन्तः स्तोमाः श्रीः सात्रिंश्च श्रद्धादेवं यजमानं

चत्वारि वीर्याणि नोपांनमन्तेजं इन्द्रियम्ब्रह्मवर्चसमन्नाद्यं
 स एतांश्चतुरश्रतुष्टोमान् सोमांनपश्यत्तानाहरतैर्यजत तेजं
 एव प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं तृतीयेनान्नाद्यं
 चतुर्थेन य एवं विद्वांश्चतुरश्रतुष्टोमान् सोमांनहरति तैर्यजते
 तेजं एव प्रथमेनावारुन्देन्द्रियं द्वितीयेन ब्रह्मवर्चसं
 तृतीयेनान्नाद्यं चतुर्थेन यामेवात्रिंशद्ब्रह्ममाध्नोत्तामेव यजमान
 ऋध्नोति॥ ३४॥

तत्तेजं एवाष्टादश च॥८॥ [८]

जमदग्निः पुष्टिकामश्चतूरात्रेणायजत स एतान्पोषां
 अपुष्यत्तस्मात्पलितौ जामदग्नियौ न सं जानाते एतानेव
 पोषान्पुष्यति य एवं विद्वांश्चतूरात्रेण यजते पुरोडाशिन्यं
 उपसदो भवन्ति पशवो वै पुरोडाशः पशूनेवाव रुन्देऽन्नं
 वै पुरोडाशोऽन्नमेवाव रुन्देऽन्नादः पशुमान्भवति य एवं
 विद्वांश्चतूरात्रेण यजते॥ ३५॥

जमदग्निरष्टाचत्वारिंशत्॥९॥ [९]

संवत्सरो वा इदमेकं आसीत्सोऽकामयतूर्तून्सृजेयेति स
 एतम्पञ्चरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै स ऋतूनसृजत

य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रैव जायते त ऋतवः सृष्टा न
व्यावर्तन्त त एतम्पञ्चरात्रमपश्यन् तमाहरन्तेनायजन्त ततो
वै ते व्यावर्तन्त ॥ ३६ ॥

य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते वि पाप्मना भ्रातृव्येणा
वर्तते सार्वसेनिः शौचेयोऽकामयत पशुमान्स्थ्यामिति स
एतम्पञ्चरात्रमाहरन्तेनायजत ततो वै स सहस्रम्पशून्प्राप्नोद्य
एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्र सहस्रम्पशूनाप्नोति
बबरः प्रावाहणिरकामयत वाचः प्रवदिता स्यामिति स
एतम्पञ्चरात्रमा ॥ ३७ ॥

अहरन्तेनायजत ततो वै स वाचः प्रवदिताभवद्य एवं
विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते प्रवदितैव वाचो भवत्यथो एनं
वाचस्पतिरित्याहुर्नाप्तश्चतूरात्रोऽतिरिक्तः षड्रात्रोऽथ वा एष
सम्प्रति यज्ञो यत्पञ्चरात्रो य एवं विद्वान्पञ्चरात्रेण यजते
सम्प्रत्येव यज्ञेन यजते पञ्चरात्रो भवति पञ्च वा ऋतवः
संवत्सरः ॥ ३८ ॥

ऋतुष्वेव सं वत्सरे प्रति तिष्ठत्यथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः
पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव रुद्धे त्रिवृदग्निष्टोमो भवति तेजं

ए॒वाव॑ रु॒द्धे प॑ञ्चद॒शो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रु॒द्धे सप्त॑द॒शो
 भ॑वत्य॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धा॑ अथो॒ प्रैव॑ तेन॒ जाय॑ते पञ्चवि॒ंशो॑-
 ऽग्नि॑ष्टो॒मो भ॑वति प्र॒जाप॑ते॒रात्यै॑ महा॒व्रत॑वा॒नन्नाद्य॑स्याव॒रुद्धौ
 विश्व॑जि॒त्सर्व॑पृ॒ष्ठोऽति॑रा॒त्रो भ॑वति॒ सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै॥३९॥

ते व्यावर्तन्त प्रवदिता स्यामिति स एतम्पञ्चरात्रमा स वत्सरोऽभिजित्यै॥१०॥[१०]

दे॒वस्य॑ त्वा सवि॒तुः प्र॑स॒वेऽश्वि॑नो॒र्बाहु॑भ्यां॑ पृ॒ष्णो
 ह॒स्ताभ्या॑मा द॒द इ॒माम॑गृ॒भ्णन्न॑श॒नामृ॑तस्य॒ पूर्वं॑ आ॒युषि॑
 वि॒दथे॑षु क॒व्या। तया॑ दे॒वाः सु॒तमा॑ ब॒भूवु॑र्ऋ॒तस्य॑
 सा॒मन्त्स॑र॒मार॑प॒न्ती। अ॒भिधा॑ अ॒सि भु॑व॒नम॑सि॒ यन्ता॑सि
 ध॒र्तासि॑ सौ॒ऽग्निं वै॑श्वान॒रं स॑प्र॒थसं॑ गच्छ॒ स्वाहा॑कृतः
 पृ॒थिव्यां॑ य॒न्ता रा॒ड्यन्ता॑सि॒ यम॑नो ध॒र्तासि॑ ध॒रुणः॑ कृ॒ष्यै त्वा॑
 र॒खेमा॑य॒ त्वा र॒य्यै त्वा॑ पो॒षाय॑ त्वा पृ॒थिव्यै॑ त्वा॒न्तरि॑ख्याय
 त्वा दि॒वे त्वा॑ स॒ते त्वा॑स॒ते त्वा॒द्ध्यस्त्वौष॑धीभ्यस्त्वा
 विश्वे॑भ्यस्त्वा भू॒तेभ्यः॑॥४०॥

धरुणः पञ्चविंशतिश्च॥११॥[११]

वि॒भूर्मा॑त्रा प्र॒भूः पि॒त्राश्वो॑ऽसि॒ हयो॑ऽस्य॒त्योऽसि॑
 न॒रोऽस्य॑र्वा॒सि स॒प्तिर॑सि॒ वाज्य॑सि॒ वृषा॑सि॒ नृम॑णा

असि॑ ययु॒र्नामा॑स्यादि॒त्याना॑म्प॒त्वान्वि॑ह्य॒ग्रये॑ स्वाहा॒
 स्वाहे॑न्द्रा॒ग्निभ्या॑ꣳ स्वाहा॑ प्र॒जाप॑तये स्वाहा॒ विश्वे॑भ्यो
 दे॒वेभ्यः॑ स्वाहा॒ सर्वा॑भ्यो दे॒वेता॑भ्य इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह
 वि॒धृतिः॑ स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह रम॑तिः स्वाहा॒ भूर॑सि भुवे
 त्वा॒ भव्या॑य त्वा॒ भवि॑ष्यते त्वा॒ विश्वे॑भ्यस्त्वा भू॒तेभ्यो॑ दे॒वा
 आ॒शापा॒ला ए॒तं दे॒वेभ्योऽश्व॑मे॒धाय॑ प्रो॒खि॑तं गोपायत॥ ४१॥

रन्तिः स्वाहा द्वाविंशतिश्च॥ 12॥ [१२]

आ॒र्य॑नाय॒ स्वाहा॑ प्रा॒र्य॑णाय॒ स्वाहो॑द्वा॒वाय॑ स्वाहोद्भु॒ताय॑
 स्वाहा॑ शू॒का॒राय॑ स्वाहा॒ शू॒कृ॒ताय॑ स्वाहा॒ पला॑यिताय॒ स्वाहा॑-
 ऽऽपला॑यिताय॒ स्वाहा॑ऽऽवल्ग॑ते स्वाहा॒ परा॑वल्ग॑ते स्वाहा॑-
 ऽऽय॑ते स्वाहा॑ प्र॒य॑ते स्वाहा॒ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ ४२॥

आर्यनायोत्तरमापलायिताय षड्विंशतिः॥ 13॥ [१३]

अ॒ग्रये॑ स्वाहा॒ सोमा॑य॒ स्वाहा॑ वा॒यवे॑ स्वाहा॒पाम्मो॑दाय॒
 स्वाहा॑ सवि॒त्रे स्वाहा॑ सर॒स्वत्यै॑ स्वाहेन्द्रा॒य स्वाहा॑ बृह॒स्पत॑ये
 स्वाहा॑ मि॒त्राय॑ स्वाहा॒ वरु॑णाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥ 43॥

[१४]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहा सूर्याय
 स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहा नखेत्रेभ्यः स्वाहा प्राच्यै दिशे स्वाहा
 दक्षिणायै दिशे स्वाहा प्रतीच्यै दिशे स्वाहोदीच्यै दिशे
 स्वाहोर्ध्वायै दिशे स्वाहा दिग्भ्यः स्वाहाऽ- वान्तरदिशाभ्यः
 स्वाहा समाभ्यः स्वाहा शरद्भ्यः स्वाहाऽहोरात्रेभ्यः स्वाहा-
 ऽर्धमासेभ्यः स्वाहा मासेभ्यः स्वाहर्तुभ्यः स्वाहा संवत्सराय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥ 44॥

[१५]

अग्नये स्वाहा सोमाय स्वाहा सवित्रे स्वाहा सरस्वत्यै
 स्वाहा पूष्णे स्वाहा बृहस्पतये स्वाहाऽपाम्मोदाय स्वाहा
 वायवे स्वाहा मित्राय स्वाहा वरुणाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥
 45॥

[१६]

पृथिव्यै स्वाहाऽन्तरिक्षाय स्वाहा दिवे स्वाहाऽग्नये
 स्वाहा सोमाय स्वाहा सूर्याय स्वाहा चन्द्रमसे स्वाहाऽहे
 स्वाहा रात्रियै स्वाहर्जवे स्वाहा साधवे स्वाहा सुखित्यै
 स्वाहा र्षुधे स्वाहाऽऽशितिम्ने स्वाहा रोगाय स्वाहा हिमाय

स्वाहा शी॒ताय॒ स्वाहाऽऽत॒पाय॒ स्वाहाऽर॑ण्याय॒ स्वाहा
सुव॒र्गाय॒ स्वाहा लो॒काय॒ स्वाहा सर्व॑स्मै स्वाहा॥ 46॥

[१७]

भुवो॑ दे॒वानां॒ कर्म॑णा॒पस॒र्तस्य॑ प॒थ्यासि॒ वसु॑भिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
गाय॒त्रेण॑ त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि वस॒न्तेन॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
दी॒र्ख्यामि॑ रु॒द्रेभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या त्रैष्टु॑भेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि
ग्री॒ष्मेण॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दी॒र्ख्याम्यादि॑त्येभि॒र्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
जाग॑तेन त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि व॒र्षाभि॑स्त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑
दी॒र्ख्यामि॑ वि॒श्वेभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑यानुष्टु॒भेन॑ त्वा॒ छन्द॑सा
युनज्मि॥ ४७॥

श॒रदा॑ त्व॒र्तुना॑ ह॒विषा॑ दी॒र्ख्याम्यङ्गि॑रोभिर्दे॒वेभिर्दे॒वत॑या
पा॒ङ्केन॑ त्वा॒ छन्द॑सा युनज्मि हेम॑न्तशि॒शिरा॒भ्यां त्व॒र्तुना॑
ह॒विषा॑ दी॒र्ख्याम्याहं॑ दी॒र्ख्याम॑रुहमृ॒तस्य॑ प॒त्नीं गाय॒त्रेण॑
छन्द॑सा ब्रह्म॑णा च॒र्त॑त्ये॒ऽधा स॒त्यमृ॑ते॒ऽधाम्। म॒हीमू॑
षु सु॒त्रामा॑णमि॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑
स्वाहे॒ह रम॑तिः स्वाहा॥ 48॥

[१८]

ईङ्गाराय॑ स्वाहेङ्कृ॑ताय॑ स्वाहा॑ क्रन्द॑ते स्वाहा॑ऽव॒क्रन्द॑ते
 स्वाहा॑ प्रोथ॑ते स्वाहा॑ प्र॒प्रोथ॑ते स्वाहा॑ ग॒न्धाय॑ स्वाहा॑ घ्रा॒ताय॑
 स्वाहा॑ प्रा॒णाय॑ स्वाहा॑ व्या॒नाय॑ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॑ स्वाहा॑
 संदी॑यमा॒नाय॑ स्वाहा॑ संदि॑ताय॑ स्वाहा॑ विचृ॑त्यमा॒नाय॑ स्वाहा॑
 विचृ॑त्ताय॑ स्वाहा॑ पला॑यिष्यमा॒णाय॑ स्वाहा॑ पला॑यिताय॑
 स्वाहा॑पर॑स्य॒ते स्वाहा॑पर॑ताय॑ स्वाहा॑ निवे॑क्ष्य॒ते स्वाहा॑
 निवि॑शमा॒नाय॑ स्वाहा॑ निवि॑ष्टाय॑ स्वाहा॑ निष॑त्स्य॒ते स्वाहा॑
 निषी॑द॒ते स्वाहा॑ निष॑ण्णाय॑ स्वाहा॑॥४९॥

आ॒सि॒ष्य॒ते स्वाहा॑ऽऽसी॑नाय॑ स्वाहा॑ऽऽसि॑ताय॑ स्वाहा॑
 निप॑त्स्य॒ते स्वाहा॑ नि॒पद्य॑मा॒नाय॑ स्वाहा॑ निप॑न्नाय॑ स्वाहा॑
 शयि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ शया॑नाय॑ स्वाहा॑ शयि॑ताय॑ स्वाहा॑
 सम्मी॑लिष्य॒ते स्वाहा॑ सम्मी॑ल॒ते स्वाहा॑ सम्मी॑लिताय॑
 स्वाहा॑ स्वप्स्य॒ते स्वाहा॑ स्वप॒ते स्वाहा॑ सु॒प्ताय॑ स्वाहा॑
 प्रभो॑त्स्य॒ते स्वाहा॑ प्र॒बुध्य॑मा॒नाय॑ स्वाहा॑ प्रबु॑द्धाय॑ स्वाहा॑
 जाग॑रिष्य॒ते स्वाहा॑ जाग्र॑ते स्वाहा॑ जाग॑रिताय॑ स्वाहा॑
 शुश्रू॑षमा॒णाय॑ स्वाहा॑ शृ॒ण्व॒ते स्वाहा॑ श्रु॒ताय॑ स्वाहा॑
 वी॒खिष्य॒ते स्वाहा॑॥५०॥

वी॒ख्य॑मा॒णाय॑ स्वाहा॑ वी॒ख्य॑ताय॑ स्वाहा॑ स॒हास्य॑ते

स्वाहा॑ स॒ञ्जिहा॑नाय॒ स्वाहो॑ञ्जिहा॑नाय॒ स्वाहा॑ विव॒थ्स्य॑ते
 स्वाहा॑ विव॒र्तमा॑नाय॒ स्वाहा॑ विवृ॑त्ताय॒ स्वाहो॑त्थास्य॑ते
 स्वाहो॑त्तिष्ठ॑ते स्वाहो॑त्थि॑ताय॒ स्वाहा॑ वि॒धवि॑ष्य॒ते स्वाहा॑
 वि॒धून्वा॑नाय॒ स्वाहा॑ वि॒धूता॑य॒ स्वाहो॑त्क्र॒स्य॑ते स्वाहो॑त्क्राम॑ते
 स्वाहो॑त्क्रान्ता॑य॒ स्वाहा॑ च॒क्रमि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ च॒क्रम्य॑मा॒णाय॑
 स्वाहा॑ च॒क्रमि॑ताय॒ स्वाहा॑ कण्डू॑यिष्य॒ते स्वाहा॑ कण्डू॑यमा॒नाय॑
 स्वाहा॑ कण्डू॑यि॒ताय॑ स्वाहा॑ नि॒कषि॑ष्य॒ते स्वाहा॑ नि॒कषे॑मा॒णाय॑
 स्वाहा॑ नि॒कषि॑ताय॒ स्वाहा॑ यद॑त्ति॒ तस्मै॑ स्वाहा॑ यत्पि॑ब॑ति॒
 तस्मै॑ स्वाहा॑ यन्मे॑ह॑ति॒ तस्मै॑ स्वाहा॑ यच्छ॑कृ॒त्करो॑ति॒ तस्मै॑
 स्वाहा॑ रे॒तसे॑ स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॑ स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय॒ स्वाहा॑
 सर्व॑स्मै स्वाहा॑ ॥ ५१ ॥

[१९]

अ॒ग्नये॑ स्वाहा॑ वा॒यवे॑ स्वाहा॑ सू॒र्याय॑ स्वाह॑र्तम॑स्यु॒तस्य॑र्तम॑सि॒
 स॒त्यम॑सि॒ स॒त्यस्य॑ स॒त्यम॑स्यु॒तस्य॑ प॒न्था॑ अ॒सि दे॒वानां॑
 छा॒यामृ॑तस्य॒ नाम॒ तत्स॒त्यं य॒त्त्वम्प्र॒जाप॑तिरस्यधि॒
 यद॑स्मिन्वा॒जिनी॑व॒ शुभः॑ स्पर्ध॑न्ते॒ दिवः॑ सू॒र्येण॑ वि॒शोऽपो॑

वृणा॒नः प॑वते क॒व्यन्प॒शुं न गो॒पा इर्यः॑ परि॒ज्मा॥ 52॥

[२०]

॥ द्वितीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे द्वितीयः प्रश्नः ॥

सा॒ध्या वै दे॒वाः सु॒व॒र्गका॑मा ए॒त॒ ष॑ड्रा॒त्रम॑पश्यन्तमाह॒रन्ते॑ना
ततो॒ वै ते सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑यन् य ए॒वं वि॒द्वा॒ ः सः ष॑ड्रा॒त्रमा॑सते
सु॒व॒र्गमे॒व लो॒कं य॑न्ति दे॒वस॒त्रं वै ष॑ड्रा॒त्रः प्र॒त्य॒ख्य॒ः ह्ये॒तानि॑
पृ॒ष्ठानि॒ य ए॒वं वि॒द्वा॒ ः सः ष॑ड्रा॒त्रमा॑सते सा॒ख्यादे॒व दे॒वता॑
अ॒भ्यारो॑हन्ति ष॑ड्रा॒त्रो भ॑वति ष॑ड्वा ऋ॒तवः॑ ष॑ट्पृ॒ष्ठानि॑॥१॥

पृ॒ष्ठैरे॒वर्तू॑न्वा॒रोह॑न्त्यृ॒तुभिः॑ सं॒वत्स॒रन्ते॑ सं॒वत्स॒र ए॒व
प्रति॑ तिष्ठन्ति बृ॒हद्रथ॑न्त॒राभ्या॑ यन्ती॒यं वा॒व र॑थन्त॒रम॒सौ
बृ॒हदा॒भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑ अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै
य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी सु॒ती ता॒भ्यामे॒व सु॒व॒र्गं लो॒कं य॑न्ति
त्रि॒वृद॑ग्नि॒ष्टोमो॑ भ॑वति तेज॑ ए॒वाव॑ रुन्धते पञ्चद॒शो
भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्धते सप्तद॒शः॥२॥

भ॒वत्य॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्ध्या अथो॒ प्रैव॑ तेन॑ जायन्त एकवि॒ंशो

भवति॑ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒ रुच॑मे॒वात्म॑न्दधते॒ त्रिण॑वो भवति॑
 विजि॑त्यै त्रयस्त्रिं॒शो भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै सदो॒हवि॑र्धानि॒न ए॒तेन॑
 षड्रा॑त्रेण॒ यजे॑र॒न्नाश्व॑त्थी ह॒विर्धा॑नं॒ चाग्नी॑ध्रं च भवतु॒स्तद्धि॑
 सु॒वर्ग्य॑श्च॒क्रीव॑ती भवतः॒ सुव॑र्गस्य॒ लोक॑स्य॒ सम॑ष्ट्या
 उ॒लूख॑ल॒बुधो॒ यूपो॑ भवति॒ प्रति॑ष्ठित्यै प्राश्चो॒ यान्ति॒ प्राडि॑व
 हि सु॒वर्गः॥३॥

लो॒कः सर॑स्वत्या॒ यान्त्ये॑ष वै दे॒व्यान्ः प॒न्था॒स्तमे॒वान्वा॑रो॒हन्
 या॒न्त्यव॑र्तिमे॒वान्य॑स्मिन्प्रति॒षज्य॑ प्रति॒ष्ठां ग॑च्छन्ति॒ यदा॑ दश॑
 श॒तं कु॑र्वन्त्यथैक॑मु॒त्थान॑ः॒ श॒तायुः॒ पुरु॑षः॒ श॒तेन्द्रि॑य
 आयु॑ष्येवेन्द्रि॒ये प्रति॑ तिष्ठन्ति॒ यदा॑ श॒तं स॒हस्रं॑
 कु॑र्वन्त्यथैक॑मु॒त्थान॑ः॒ स॒हस्रं॑स॒म्मि॒तो वा अ॒सौ लो॒को-
 ऽमु॑मे॒व लो॒कम॑भि॒जय॑न्ति॒ यदै॑षां॒ प्र॒मीये॑त॒ यदा॑ वा
 जीये॑र॒न्नथै॑क॑मु॒त्थान॑न्तद्धि॒ ती॒र्थम्॥४॥

पृष्ठानि सप्तदशः सुवर्गो जयन्ति यदैकादश च॥१॥ [१]

कु॒सु॒रु॒बि॒न्द॒ औ॒द्दाल॑कि॒रका॑मयत॒ पशु॑मान्थस्या॒मिति॑ स
 ए॒तं स॑प्तरा॒त्रमा॑ह॒रत्ते॑ना॒यज॑त॒ तेन॒ वै स॒ याव॑न्तो ग्रा॒म्याः
 प॒शव॑स्तानवा॒रुन्ध॒ य ए॒वं वि॒द्वान्थ॑स॒प्तरा॑त्रेण॒ यज॑ते॒ याव॑न्त

ए॒व ग्रा॒म्याः पु॒शव॑स्ता॒नेवा॑व॒ रुन्दे॑ सप्त॒रात्रो॑ भ॒वति॑ स॒प्त
ग्रा॒म्याः पु॒शवः॑ स॒प्तार॑ण्याः स॒प्त छ॒न्दाः॑ स्यु॒भय॑स्याव॒रुद्धौ॑
त्रि॒वृद॑ग्नि॒ष्टोमो॑ भ॒वति॑ तेजः॥ ५॥

ए॒वाव॑ रु॒न्दे प॒ञ्चद॒शो भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रु॒न्दे सप्त॑द॒शो
भ॑वत्य॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धा॑ अथो॒ प्रैव॑ तेन॒ जाय॑त एक॒विंशो॑
भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒ अथो॒ रुच॑मे॒वात्म॑न्धत्ते त्रि॒णवो॑ भ॒वति॑
विजि॑त्यै प॒ञ्चवि॑ंशो॑ऽग्नि॒ष्टोमो॑ भ॒वति॑ प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑
महा॑व्र॒तवा॑न॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धौ॑ विश्व॒जि॒त्सर्व॑पृ॒ष्ठोऽति॑रा॒त्रो
भ॑वति॒ सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै॒ यत्प्र॒त्य॒ख्यम्पू॒र्वेष्व॑हः॒सु पृ॒ष्ठान्यु॑पे॒युः
प्र॒त्य॒ख्यम्॥ ६॥

वि॒श्वजि॑ति॒ यथा॑ दु॒ग्धामु॑प॒सीद॑त्ये॒वमु॑त्त॒मम॑हः
स्या॒न्नैक॑रा॒त्रश्च॑न स्या॑द्बृ॒हद्रथ॑न्तरे॒ पूर्वे॑ष्व॒हःसूपं॑ यन्ती॒यं
वाव॑ र॒थं॒तर॑म॒सौ बृ॒हदा॑भ्यामे॒व न॑ यन्त्यथो॒ अनयो॑रे॒व प्रति॑
तिष्ठ॑न्ति॒ यत्प्र॒त्य॒ख्यं विश्व॒जिति॑ पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑ यथा॒ प्र॒त्तां
दु॒हे ता॒दृगे॒व तत्॥ ७॥

तेजं उपेयुः प्रत्यख्यन्दिचत्वारिंशच्च॥ २॥ [२]

बृ॒हस्प॑तिर॒काम॑यत॒ ब्र॒ह्मव॑र्च॒सी स्या॒मिति॑ स

ए॒तम॑ष्टरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒रत्ते॑ना॒यज॑त॒ ततो॑ वै स ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्यै॒भव॑द्य
 ए॒वं वि॒द्वान॑ष्टरा॒त्रेण॑ यज॑ते ब्र॒ह्मव॑र्च॒स्यै॒व भ॑वत्यष्टरा॒त्रो
 भ॑वत्यष्टा॒ख्यं रा॒गाय॑त्री गा॒यत्री ब्र॑ह्मव॑र्च॒सम्गा॑य॒त्रियै॑व
 ब्र॑ह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रुन्दे॑ऽष्टरा॒त्रो भ॑वति॒ चत॑स्रो॒ वै दि॒शश्च॑त॒स्रो-
 ऽवा॒न्तर॑दि॒शा दि॒ग्भ्य ए॒व ब्र॑ह्मव॑र्च॒सम॑व॒ रुन्दे॑ ॥ ८ ॥

त्रि॒वृद॑ग्नि॒ष्टोमो॑ भ॑वति॒ तेज॑ ए॒वाव॑ रुन्दे॒ पञ्च॑द॒शो
 भ॑वतीन्द्रि॒यमे॒वाव॑ रुन्दे॒ सप्त॑द॒शो भ॑वत्य॒न्नाद्य॑स्याव॒रुद्धा॑
 अथो॒ प्रैव॑ तेन॑ जायत॒ एक॑वि॒ंशो भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्या॒
 अथो॒ रुच॑मे॒वात्म॑न्ध॒त्ते त्रि॑ण॒वो भ॑वति॒ विजि॑त्यै त्रयस्त्रि॒ंशो
 भ॑वति॒ प्रति॑ष्ठित्यै पञ्चवि॒ंशोऽग्नि॒ष्टोमो॑ भ॑वति॒ प्र॒जाप॑ते॒राप्त्यै॑
 म॒हाव्र॑त॒वान॑न्नाद्य॒स्याव॑रुद्धै॒ विश्व॑जि॒त्सर्व॑पृ॒ष्ठोऽति॑रा॒त्रो भ॑वति॒
 स॒र्वस्या॑भिजि॒त्यै ॥ ९ ॥

दिग्भ्य ए॒व ब्र॑ह्मव॑र्च॒सम॑व॒रुद्धे॑ऽभिजि॒त्यै ॥ ३ ॥ ————— [३]

प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृज॒त ताः सृ॑ष्टाः ख॒षुधं॑ न्या॒यन्त्स ए॒तं
 न॑वरा॒त्रम॑पश्य॒त्तमा॑ह॒रत्ते॑ना॒यज॑त॒ ततो॑ वै प्र॒जाभ्यो॑ऽ कल्प॑त॒
 य॒र्हि प्र॒जाः ख॒षुधं॑ नि॒गच्छे॑युस्त॒र्हि न॑वरा॒त्रेण॑ यजे॒तेमे॒ हि वा
 ए॒तासां॑ लो॒का अ॑कृ॒ता अथै॒ताः ख॒षुधं॑ नि ग॑च्छन्ती॒माने॒वाभ्यो॑

लो॒कान्कल्प॑यति॒ तान्कल्प॑मानान्प्र॒जाभ्योऽनु॑ कल्पते॒
कल्प॑न्ते॥१०॥

अ॒स्मा इ॒मे लो॒का ऊ॒र्जम्प्र॒जासु॑ दधाति त्रिरा॒त्रेणै॒वेमं
लो॒कं क॑ल्पयति त्रिरा॒त्रेणा॒न्तरि॑ख्यं त्रिरा॒त्रेणा॒मुं लो॒कं
यथा॑ गु॒णे गु॒णम॒न्वस्य॑त्ये॒वमे॒व तल्लो॒के लो॒कम॒न्वस्य॑ति
धृ॒त्या अ॒शि॒थिल॑म्भावाय॒ ज्योति॑र्गौरायु॒रिति॑ ज्ञा॒ताः स्तोमा॑
भव॑न्तीयं वाव ज्योति॑र॒न्तरि॑ख्यं गौर॒सावायु॑रे॒ष्वेव लो॒केषु॒
प्रति॑ तिष्ठन्ति ज्ञा॒त्रं प्र॒जाना॑म्॥११॥

ग॒च्छ॒ति न॒वरा॒त्रो भ॑वत्यभिपूर्वमे॒वास्मि॒न्तेजो॑ दधाति
यो ज्यो॒गाम॑यावी स्यात्स न॒वरा॒त्रेण॑ यजेत प्रा॒णा हि वा
ए॒तस्या॑धृ॒ता अथै॒तस्य॑ ज्यो॒गाम॑यति प्रा॒णाने॒वास्मि॑न्दा॒धारो॒त
यदी॒तासु॑र्भव॑ति जी॒वत्ये॒व॥१२॥

कल्पन्ते प्र॒जाना॑न्नयस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

प्र॒जाप॑तिरकामयत् प्र जा॒येयेति॑ स ए॒तं द॑श॒होता॑रमपश्य॒त्तमं
द॑शरा॒त्रम॑सृजत् तेन॑ द॑शरा॒त्रेण॑ प्राजा॒यत॑ द॑शरा॒त्राय॑
दी॒र्षिष्य॑माणो द॑श॒होता॑रं जुहु॒याद्द॑श॒होत्रे॑व द॑शरा॒त्रं सृ॑जते
तेन॑ द॑शरा॒त्रेण॑ प्र जा॒यते॑ वैरा॒जो वा ए॒ष य॒ज्ञो यद्द॑शरा॒त्रो य

ए॒वं वि॒द्वान्द॑शरा॒त्रेण॒ यज॑ते वि॒राज॑मे॒व ग॑च्छति प्राजाप॒त्यो
वा ए॒ष य॒ज्ञो यद॑शरा॒त्रः॥१३॥

य ए॒वं वि॒द्वान्द॑शरा॒त्रेण॒ यज॑ते प्रै॒व जा॑यत॒
इन्द्रो॒ वै स॒दृङ्ङे॒वता॑भिरासीत्स न व्या॒वृत॑मगच्छत्स
प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त् तस्मा॑ ए॒तं द॑शरा॒त्रम्प्रा॑यच्छ॒त्तमा॑ह॒रत्तेना॑यज
ततो॒ वै सो॑ऽन्याभिर्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृत॑मगच्छ॒द्य ए॒वं
वि॒द्वान्द॑शरा॒त्रेण॒ यज॑ते व्या॒वृत॑मे॒व पा॒प्मना॒ भ्रातृ॑व्येण
गच्छति त्रि॒क॒कुद्वे॑॥१४॥

ए॒ष य॒ज्ञो यद॑शरा॒त्रः क॒कुत्प॑श्चद॒शः क॒कुदे॑कवि॒ःशः
क॒कुत्र॑यस्त्रि॒ःशो य ए॒वं वि॒द्वान्द॑शरा॒त्रेण॒ यज॑ते त्रि॒क॒कुदे॑व
स॒माना॑ना॒ भव॑ति यज॑मानः पश्चद॒शो यज॑मान एकवि॒ःशो
यज॑मानस्त्रयस्त्रि॒ःशः पुर॒ इत॑रा अभिच॒र्यमा॑णो दशरा॒त्रेण॑
यजेत दे॒वपुरा॑ ए॒व पर्य॑हते तस्य॒ न कुत॑श्च॒नोपा॑व्या॒धो
भ॑वति नै॒नम॑भिच॒रन्त्य॑स्तृणुते दे॒वासुराः॑ संय॑त्ता आस॒न्ते दे॒वा
ए॒ताः॥१५॥

दे॒वपुरा॑ अ॒पश्य॑न् यद॑शरा॒त्रस्ताः॑ पर्यौ॑हन्त॒ तेषां॑
न कुत॑श्च॒नोपा॑व्या॒धोऽभ॑वत्ततो॒ दे॒वा अ॑भ॒वन्परा॑सुरा॒

यो भ्रातृव्यवान्स्यात्स दशरात्रेण यजेत देवपुरा एव
पर्यहते तस्य न कुतश्चनोपाव्याधो भवति भवत्यात्मना
परास्य भ्रातृव्यो भवति स्तोमः स्तोमस्योपस्तिर्भवति
भ्रातृव्यमेवोपस्तिं कुरुते जामि वै॥१६॥

एतत्कुर्वन्ति यज्यायाँसुः स्तोममुपेत्य कनीयाँसमुपयन्ति
यदग्निष्टोमसामान्यवस्ताँच्च पुरस्ताँच्च भवन्त्यजामित्वाय
त्रिवृदग्निष्टोमोऽग्निष्टुदाग्रेयीषु भवति तेज एवाव रुन्दे
पञ्चदश उक्थ्य ऐन्द्रीष्विन्द्रियमेवाव रुन्दे त्रिवृदग्निष्टोमो
वैश्वदेवीषु पुष्टिमेवाव रुन्दे सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासु
तीव्रसोमोऽन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायते॥१७॥

एकविंश उक्थ्यः सौरीषु प्रतिष्ठित्या अथो
रुचमेवात्मन्धत्ते सप्तदशोऽग्निष्टोमः प्राजापत्यासूपहव्य
उपहवमेव गच्छति त्रिणवावग्निष्टोमावभित ऐन्द्रीषु विजित्यै
त्रयस्त्रिंश उक्थ्यो वैश्वदेवीषु प्रतिष्ठित्यै विश्वजिह्वसर्वपृष्ठोऽ
तिरात्रो भवति सर्वस्याभिजित्यै॥१८॥

प्राजापत्यो वा एष यज्ञो यदशरात्रस्त्रिकुद्धा एता वै जायन्त एकत्रिंशच्च॥५॥—[५]

ऋतवो वै प्रजाकामाः प्रजां नाविन्दन्त तेऽकामयन्त

प्रजा॑ सृजेमहि प्रजाम॑व रुन्धीमहि प्रजां विन्देमहि
 प्रजाव॑न्तः स्यामेति॑ त ए॒तमे॑कादशरा॒त्रम॑पश्यन्तमाह॑रन्तेना॒यजन्
 ततो॒ वै ते प्र॒जाम॑सृजन्त प्रजाम॑वारुन्धत प्रजाम॑विन्दन्त
 प्रजाव॑न्तोऽभवन्त ऋ॒तवो॑ऽभवन्तदा॑र्तवाना॒मार्त॑वत्वमृ॒तूनां वा
 ए॒ते पु॒त्रास्तस्मा॑त्॥१९॥

आ॒र्त॒वा उ॑च्यन्ते॒ य ए॒वं वि॒द्वा॑स॑ ए॒काद॑शरा॒त्रमा॑सते
 प्र॒जामे॒व सृ॑जन्ते प्रजाम॑व रुन्धते प्रजां विन्दन्ते प्रजाव॑न्तो
 भवन्ति॒ ज्योति॑रतिरा॒त्रो भ॑वति॒ ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्वधते
 सुव॑र्गस्य॒ लोक॑स्यानु॒ख्यात्यै॒ पृ॒ष्ठः षड॒हो भ॑वति॒ षड्वा ऋ॒तवः
 षट्पृ॑ष्ठानि॒ पृ॒ष्ठैरे॒वर्तून॑न्वारो॒हन्त्यृ॒तुभिः॑ संव॒त्सर॑न्ते संव॒त्सर॑
 ए॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति चतुर्वि॒ंशो भ॑वति॒ चतुर्वि॑ं॒शत्य॑खरा
 गाय॒त्री॥२०॥

गा॒य॒त्रम॑ब्र॒ह्मव॑र्च॒सङ्गा॑यत्रि॒यामे॒व ब्र॑ह्मव॑र्च॒से प्र॒ति
 ति॑ष्ठन्ति चतुश्च॒त्वारि॑ं॒शो भ॑वति॒ चतुश्च॒त्वारि॑ं॒शद॑खरा
 त्रि॒ष्टुगिन्द्रि॑यं त्रि॒ष्टुत्रि॒ष्टुभ्ये॒वेन्द्रि॑ये प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्यष्टाच॒त्वारि॑ं॒शो
 भ॑वत्यष्टाच॒त्वारि॑ं॒शद॑खरा॒ जग॑ती॒ जाग॑ताः प॒शवो॑
 जग॑त्यामे॒व प॒शुषु॑ प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्येकादशरा॒त्रो भ॑वति॒ पञ्च वा
 ऋ॒तव॑ आ॒र्त॒वाः पञ्च॑र्तुष्वे॒वार्त॑वेषु॒ संव॒त्सरे॑ प्र॒ति॒ष्ठाय॑ प्रजाम॑व

रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतः प्रजायै परिगृहीत्यै॥२१॥

तस्माद्वायुञ्ज्येकान्नपञ्चाशच्च॥६॥

[६]

ऐन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयाद्यः कामयेत यथापूर्वम्प्रजाः
कल्पेरन्निति यज्ञस्य वै क्लृप्तिमनु प्रजाः कल्पन्ते
यज्ञस्याक्लृप्तिमनु न कल्पन्ते यथापूर्वमेव प्रजाः कल्पयति न
ज्यायाऽसं कनीयानति क्रामत्यैन्द्रवायवाग्राङ्गृहीयादामयाविनं
प्राणेन वा एष व्यृध्यते यस्यामयति प्राण ऐन्द्रवायवः
प्राणेनैवैनः समर्धयति मैत्रावरुणाग्राङ्गृहीरन् येषां
दीर्घितानां प्रमीयेत॥२२॥

प्राणापानाभ्यां वा एते व्यृध्यन्ते येषां दीर्घितानां
प्रमीयते प्राणापानौ मित्रावरुणौ प्राणापानावेव मुखतः
परि हरन्त आश्विनाग्राङ्गृहीतानुजावरौऽश्विनौ वै
देवानामानुजावरौ पञ्चवाग्रम्पर्येतामश्विनावेतस्य देवता
य आनुजावरस्तावेवैनमग्रम्परि णयतः शुक्राग्राङ्गृहीत
गतश्रीः प्रतिष्ठाकामोऽसौ वा आदित्यः शुक्र एषोऽन्तो-
ऽन्तम्मनुष्यः॥२३॥

श्रियै गत्वा नि वर्ततेऽन्तादेवान्तमा रभते न ततः

पापीयान्भवति मन्थ्यग्रान्गृहीताभिचरन्नार्तपात्रं वा
 एतद्यन्मन्थिपात्रम्मृत्युनैवैनं ग्राहयति ताजगार्तिमाच्छ्रत्याग्रयणा
 यस्य पिता पितामहः पुण्यः स्यादथ तन्न प्राप्नुयाद्वाचा वा
 एष इन्द्रियेण व्यूह्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यः॥२४॥

भवत्यथ तन्न प्राप्नोत्युर इवैतद्यज्ञस्य वागिव
 यदाग्रयणो वाचैवैनमिन्द्रियेण समर्धयति न ततः
 पापीयान्भव- त्युक्थ्याग्रान्गृहीताभिचर्यमाणः सर्वेषां वा
 एतत्पात्राणामिन्द्रियं यदुक्थ्यपात्रं सर्वेणैवैनमिन्द्रियेणाति
 प्र युङ्क्ते सरस्वत्यभि नो नेषि वस्य इति पुरोरुचं
 कुर्याद्वाग्वै॥२५॥

सरस्वती वाचैवैनमति प्र युङ्क्ते मा त्वत्खेत्राण्यरणानि
 गन्मेत्याह मृत्योर्वे ख्षेत्राण्यरणानि तेनैव मृत्योः ख्षेत्राणि
 न गच्छति पूर्णान्ग्रहान्गृहीयादामयाविनः प्राणान् वा एतस्य
 शुगृच्छति यस्यामयति प्राणा ग्रहाः प्राणानेवास्य शुचो
 मुञ्चत्युत यदीतासुर्भवति जीवत्येव पूर्णान्ग्रहान्गृहीयाद्यर्हि
 पर्जन्यो न वर्षेत्प्राणान् वा एतर्हि प्रजानां शुगृच्छति
 यर्हि पर्जन्यो न वर्षति प्राणा ग्रहाः प्राणानेव प्रजानां

शुचो मुञ्चति ताजक्प्र वर्षति॥२६॥

प्रमीयेत मनुष्यं ऋध्यते यस्य पिता पितामहः पुण्यो वाग्वा एव

पूर्णान्ग्रहान्मञ्चविंशतिश्च॥७॥ [७]

गायत्रो वा ऐन्द्रवायवो गायत्रम्प्रायणीयमहस्तस्मात्प्रायणीये-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति त्रैष्टुभो
वै शुक्रस्त्रैष्टुभद्वितीयमहस्तस्माद्वितीयेऽहञ्छुक्रो गृह्यते
स्व एवैनमायतने गृह्णाति जागंतो वा आग्रयणो जागंतं
तृतीयमहस्तस्मात्तृतीयेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णात्येतद्वै॥२७॥

यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदाग्रयणः श्वो गृह्यते
यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते जगन्मुखो वै
द्वितीयस्त्रिरात्रो जागंत आग्रयणो यच्चतुर्थेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते
स्व एवैनमायतने गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते
रार्थंतरो वा ऐन्द्रवायवो रार्थंतरम्पञ्चममहस्तस्मात्पञ्चमे-
ऽहन्॥२८॥

ऐन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णाति बार्हतो
वै शुक्रो बार्हतः षष्ठमहस्तस्मात्षष्ठेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व

एवैनमायतने गृह्णात्येतद्वै द्वितीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति
यच्छुक्रः श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्ते
त्रिष्टुङ्मुखो वै तृतीयस्त्रिरात्रस्त्रैष्टुभः ॥ २९ ॥

शुक्रो यथ्सप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णात्यथो स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते वाग्वा आग्रयणो
वागष्टममहस्तस्मादष्टमेऽहन्नाग्रयणो गृह्यते स्व एवैनमायतने
गृह्णाति प्राणो वा ऐन्द्रवायवः प्राणो नवममहस्तस्मान्नवमे-
ऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते स्व एवैनमायतने गृह्णात्येतत् ॥ ३० ॥

वै तृतीयं यज्ञमापद्यच्छन्दाः स्याप्रोति यदैन्द्रवायवः
श्वो गृह्यते यत्रैव यज्ञमदृशन्तत एवैनम्पुनः प्र युङ्क्तेऽथो
स्वमेव छन्दोऽनु पर्यावर्तन्ते पथो वा एतेऽध्यपथेन यन्ति
येऽन्येनैन्द्रवायवात्प्रतिपद्यन्तेऽन्तः खलु वा एष यज्ञस्य
यदृशममहर्दशमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते यज्ञस्य ॥ ३१ ॥

एवान्तं गत्वापथात्पन्थामपि यन्त्यथो यथा वहीयसा
प्रतिसारं वहन्ति तादृगेव तच्छन्दाः स्यन्योन्यस्य
लोकमभ्यध्यायन्तान्येतेनैव देवा व्यवाहयन्नैन्द्रवायवस्य
वा एतदायतनं यच्चतुर्थमहस्तस्मिन्नाग्रयणो गृह्यते

तस्मादाग्रयणस्यायतने नवमेऽहन्नैन्द्रवायवो गृह्यते शुक्रस्य
वा एतदायतनं यत्पञ्चमम्॥ ३२॥

अहस्तस्मिन्नैन्द्रवायवो गृह्यते तस्मादनैन्द्रवायवस्यायतने
सप्तमेऽहञ्छुक्रो गृह्यत आग्रयणस्य वा एतदायतनं
यत्पञ्चमहस्तस्मिञ्छुक्रो गृह्यते तस्माच्छुक्रस्यायतनेऽष्टमे-
ऽहन्नाग्रयणो गृह्यते छन्दास्येव तद्वि वाहयति प्र वस्यसो
विवाहमाप्नोति य एवं वेदार्थो देवताभ्य एव यज्ञे संविदं
दधाति तस्मादिदमन्योन्यस्मै ददाति॥ ३३॥

एतद्वै पञ्चमेऽहन्नैष्टुभ एतद्गृह्यते यज्ञस्य पञ्चममन्यस्मा एकञ्च॥ ८॥ [८]

प्रजापतिरकामयत् प्र जायेयेति स एतं द्वादशरात्रमपश्यत्तम
ततो वै स प्राजायत् यः कामयेत् प्र जायेयेति स द्वादशरात्रेण
यजेत् प्रैव जायते ब्रह्मवादिनो वदन्त्यग्निष्टोमप्रायणा यज्ञा
अथ कस्मादतिरात्रः पूर्वः प्र युज्यत इति चरख्षुषी वा एते
यज्ञस्य यदतिरात्रौ कनीनिके अग्निष्टोमौ यत्॥ ३४॥

अग्निष्टोमं पूर्वम्प्रयुञ्जीरन्बहिर्धा कनीनिके दध्युस्तस्मादतिरात्र
पूर्वः प्र युज्यते चरख्षुषी एव यज्ञे धित्वा मध्यतः कनीनिके
प्रति दधति यो वै गायत्रीं ज्योतिःपख्यां वेद् ज्योतिषा भासा

सुवर्गं लोकमेति यावग्निष्टोमौ तौ पृथ्वौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः
 स आत्मैषा वै गायत्री ज्योतिःपृथ्व्या य एवं वेद ज्योतिषा
 भासा सुवर्गं लोकम्॥ ३५॥

एति प्रजापतिर्वा एष द्वादशधा विहितो यद्द्वादशरात्रो
 यावतिरात्रौ तौ पृथ्वौ येऽन्तरेऽष्टावुक्थ्याः स आत्मा
 प्रजापतिर्वैष सन्धस्द्ध वै सत्रेण स्पृणोति प्राणा वै
 सत्प्राणानेव स्पृणोति सर्वासां वा एते प्रजानां प्राणैरासते
 ये सत्रमासते तस्मात्पृच्छन्ति किमेते सत्रिण इति प्रियः
 प्रजानामुत्थितो भवति य एवं वेद॥ ३६॥

अग्निष्टोमौ यथ्सुवर्गल्लोकं प्रियः प्रजानाम्पञ्च च॥ १॥ [९]

न वा एषोऽन्यतो वैश्वानरः सुवर्गाय लोकाय प्राभवदूर्ध्वो
 ह वा एष आतत आसीत्ते देवा एतं वैश्वानरं
 पर्योहन्त्सुवर्गस्य लोकस्य प्रभूत्या ऋतवो वा एतेन
 प्रजापतिमयाजयन्तेष्वार्धोदधिं तदृध्नोति ह वा ऋत्विख्यु
 य एवं विद्वान्द्वादशाहेन यजते तेऽस्मिन्नेच्छन्त स रसमहं
 वसन्ताय प्रायच्छत्॥ ३७॥

यवं ग्रीष्मायौषधीर्वर्षाभ्यो ब्रीहीञ्छुरदे माषतिलौ

हेमन्तशिशिराभ्यान्तेनेन्द्रम्प्रजापतिरयाजयत्ततो वा इन्द्र
 इन्द्रोऽभवत्तस्मादाहुरानुजावरस्य यज्ञ इति स ह्येतेनाग्ने-
 ऽयंजतैष ह वै कुणपमत्ति यः सत्रे प्रतिगृह्णाति
 पुरुषकुणपमंश्चकुणपङ्गौर्वा अन्नं येन पात्रेणान्नम्बिभ्रति यत्तन्न
 निर्णेनिजति ततोऽधि॥३८॥

मलं जायत एक एव यंजतैको हि प्रजापतिराध्नोद्वादश
 रात्रीर्दीर्घितः स्याद्वादश मासाः संवत्सरः संवत्सरः
 प्रजापतिः प्रजापतिर्ववैष एष ह त्वै जायते यस्तपसोऽधि
 जायते चतुर्धा वा एतास्तिस्त्रस्तिस्त्रो रात्रयो यद्वादशोपसदो
 याः प्रथमा यज्ञं ताभिः सम्भरति या द्वितीया यज्ञं ताभिरा
 रंभते॥३९॥

यास्तृतीयाः पात्राणि ताभिर्निर्णेनित्ते याश्चतुर्थीरपि
 ताभिरात्मानमन्तरतः शुन्यते यो वा अस्य पशुमत्ति
 मा५स५ सोऽति यः पुरोडाशंममस्तिष्क५ स यः
 परिवापम्पुरीष५ स य आज्यंममज्जान५ स यः सोम५
 स्वेद५ सोऽपि ह वा अस्य शीर्षण्या निष्पदः प्रति गृह्णाति
 यो द्वादशाहे प्रतिगृह्णाति तस्माद्द्वादशाहेन न याज्यंम्याप्मनो

व्यावृत्त्यै॥४०॥

अयच्छुद्धिं रभते द्वादशाहेन चत्वारि च॥10॥ [१०]

एकस्मै स्वाहा द्वाभ्यां स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः
स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा ऽष्टाभ्यः
स्वाहा नवभ्यः स्वाहा दशभ्यः स्वाहाैकादशभ्यः स्वाहा
द्वादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः स्वाहा
पञ्चदशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहा-
ऽष्टादशभ्यः स्वाहाैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
स्वाहाैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहाैकान्न
षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहाैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै
स्वाहाैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा द्वाभ्यां शताभ्यां
स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४१॥

नवचत्वारिंशते स्वाहाैकान्नैकविंशतिश्च॥11॥ [११]

एकस्मै स्वाहा त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः
स्वाहा नवभ्यः स्वाहाैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा
पञ्चदशभ्यः स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहाैकान्न विंशत्यै
स्वाहा नवविंशत्यै स्वाहाैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा

नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै
 स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै स्वाहैकान्न शताय स्वाहा
 शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४२॥

एकस्मै त्रिभ्यः पञ्चाशत्॥१२॥

द्वाभ्यां स्वाहा चतुर्भ्यः स्वाहा षड्भ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः
 स्वाहा दशभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा चतुर्दशभ्यः
 स्वाहा षोडशभ्यः स्वाहाऽष्टादशभ्यः स्वाहा विंशत्यै
 स्वाहाऽष्टानवत्यै स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४३॥

द्वाभ्यामष्टानवत्यै षड्विंशतिः॥१३॥

त्रिभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः स्वाहा नवभ्यः
 स्वाहैकादशभ्यः स्वाहा त्रयोदशभ्यः स्वाहा पञ्चदशभ्यः
 स्वाहा सप्तदशभ्यः स्वाहैकान्न विंशत्यै स्वाहा नवविंशत्यै
 स्वाहैकान्न चत्वारिंशते स्वाहा नवचत्वारिंशते स्वाहैकान्न
 षष्ठ्यै स्वाहा नवषष्ठ्यै स्वाहैकान्नाशीत्यै स्वाहा नवाशीत्यै
 स्वाहैकान्न शताय स्वाहा शताय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥४४॥

त्रिभ्योऽष्टचत्वारिंशत्॥१४॥

चतुर्भ्यः स्वाहाऽष्टाभ्यः स्वाहा द्वादशभ्यः स्वाहा षोडशभ्यः

स्वाहा॑ वि॒ंश॒त्यै स्वाहा॑ षण्ण॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑
सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४५॥

चतु॑र्भ्यः षण्ण॑वत्यै षोड॑श॥15॥ [१५]

प॒ञ्चभ्यः॑ स्वाहा॑ द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ प॒ञ्चद॒शभ्यः॑ स्वाहा॑
वि॒ंश॒त्यै स्वाहा॑ प॒ञ्चन॑वत्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥४६॥

प॒ञ्चभ्यः॑ प॒ञ्चन॑वत्यै चतु॑र्दश॥16॥ [१६]

द॒शभ्यः॑ स्वाहा॑ वि॒ंश॒त्यै स्वाहा॑ त्रि॒ंश॒ते स्वाहा॑
चत्वारि॒ंश॒ते स्वाहा॑ प॒ञ्चा॒श॒ते स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ सप्त॑त्यै
स्वाहा॑ऽशी॒त्यै स्वाहा॑ न॒व॒त्यै स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥४७॥

द॒शभ्यो॑ द्वावि॒ंश॒तिः॥17॥ [१७]

वि॒ंश॒त्यै स्वाहा॑ चत्वारि॒ंश॒ते स्वाहा॑ ष॒ष्ठ्यै स्वाहा॑ऽशी॒त्यै
स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४८॥

वि॒ंश॒त्यै द्वाद॑श॥18॥ [१८]

प॒ञ्चा॒श॒ते स्वाहा॑ श॒ताय॑ स्वाहा॑ द्वाभ्या॑ं श॒ताभ्या॑ं स्वाहा॑

त्रिभ्यः शतेभ्यः स्वाहा चतुर्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा पञ्चभ्यः
 शतेभ्यः स्वाहा षड्भ्यः शतेभ्यः स्वाहा सप्तभ्यः शतेभ्यः स्वाहा-
 ऽष्टाभ्यः शतेभ्यः स्वाहा नवभ्यः शतेभ्यः स्वाहा सहस्राय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४९ ॥

पञ्चाशते द्वात्रिंशत् ॥ १९ ॥

शताय स्वाहा सहस्राय स्वाहाऽयुताय स्वाहा
 नियुताय स्वाहा प्रयुताय स्वाहाऽर्बुदाय स्वाहा न्यर्बुदाय
 स्वाहा समुद्राय स्वाहा मध्याय स्वाहाऽन्ताय स्वाहा
 परार्धाय स्वाहोषसे स्वाहा व्युष्ट्यै स्वाहोदेष्ट्यते स्वाहोद्यते
 स्वाहोदिताय स्वाहा सुवर्गाय स्वाहा लोकाय स्वाहा
 सर्वस्मै स्वाहा ॥ ५० ॥

शताष्टात्रिंशत् ॥ २० ॥

प्रजवं ब्रह्मवादिनः किमेष वा आस आदित्या उभयोः प्रजापतिरन्वायन्निन्द्रो वै सृष्टिन्द्रो वै
 शिथिलः प्रजापतिरकामयतान्नादः सा विराडसावादित्योऽर्वाङ्मता मेऽग्निना स्वाहाधिन्द्रोऽऽप्येताय
 कृष्णायौषधीभ्यो वनस्पतिभ्यो विंशतिः ॥ २० ॥ प्रजवं प्रजापतिर्यदंक्षन्दोमन्तं हुवे सवाहमौषधीभ्यो
 द्विचत्वारिंशत् ॥ ४२ ॥ प्रजवं सर्वस्मै स्वाहा ॥ २१ ॥

॥ तृतीयः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे तृतीयः प्रश्नः ॥

प्रजवं वा एतेन यन्ति यद्वशममहः पापावहीयं वा एतेन भवन्ति यद्वशममहुर्यो वै प्रजवं यतामपथेन प्रतिपद्यते यः स्थाणुः हन्ति यो भेषं न्येति स हीयते स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स हीयते तस्मै य उपहताय व्याहृतमेवान्वारभ्य समश्नुतेऽथ यो व्याहृतः सः ॥ १ ॥

हीयते तस्माद्वशमेऽहन्नविवाक्य उपहताय न व्युच्यमथो खल्वाहुर्यज्ञस्य वै समृद्धेन देवाः सुवर्गं लोकमायन् यज्ञस्य व्युद्धेनासुरान्पराभावयन्निति यत्खलु वै यज्ञस्य समृद्धं तद्यजमानस्य यद्व्युद्धं तद्भातृव्यस्य स यो वै दशमेऽहन्नविवाक्य उपहन्यते स एवाति रेचयति ते ये बाह्या दृशीकवः ॥ २ ॥

स्युस्ते वि ब्रूयुर्यदि तत्र न विन्देयुरन्तःसदसाद्बुच्यं यदि तत्र न विन्देयुर्गृहपतिना व्युच्यन्तद्बुच्यमेवाथ वा एतत्सर्पराज्ञियां ऋग्भिः स्तुवन्तीयं वै सर्पतो राज्ञी यद्वा अस्यां किं चार्चन्ति यदानृचुस्तेनेयः सर्पराज्ञी ते यदेव किं

च वाचानृचुर्यदतोऽध्यर्चितारः॥३॥

तदुभयमाप्त्वावरुध्योत्तिष्ठामेति ताभिर्मनसा स्तुवते न वा
इमामंश्वरथो नाश्वतररीरथः सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनो वा
इमां सद्यः पर्याप्तुमर्हति मनः परिभवितुमथ ब्रह्म वदन्ति
परिमिता वा ऋचः परिमितानि सामानि परिमितानि
यजूंष्यथैतस्यैवान्तो नास्ति यद्वह्म तत्प्रतिगृणत आ
चरेषीत् स प्रतिगुरः॥४॥

व्याह स दृशीकवोऽर्चितारः स एकश्च॥१॥ [१]

ब्रह्मवादिनो वदन्ति किं द्वादशाहस्य प्रथमेनाहृत्विजां
यजमानो वृङ्क्ते इति तेज इन्द्रियमिति किं द्वितीयेनेति
प्राणानन्नाद्यमिति किं तृतीयेनेति त्रीणिमाल्लोणकानिति
किं चतुर्थेनेति चतुष्पदः पशूनिति किम्पञ्चमेनेति
पञ्चाख्वराम्पङ्क्तिमिति किं षष्ठेनेति षडृतूनिति किं
सप्तमेनेति सप्तपदां शक्वरीमिति॥५॥

किमष्टमेनेत्यष्टाख्वरां गायत्रीमिति किं नवमेनेति
त्रिवृतं स्तोममिति किं दशमेनेति दशाख्वरां विराजमिति
किमेकादशेनेत्येकादशाख्वरां त्रिष्टुभमिति किं द्वादशेनेति

द्वादशाखरां जगतीमित्येतावद्वा अस्ति यावदेतद्यावदेवास्ति
तदैषां वृद्धे ॥ ६ ॥

शक्ररीमित्येकचत्वारिंशच्च ॥ २ ॥ [२]

एष वा आसौ द्वादशाहो यत्रयोदशरात्रः समानः
ह्येतदहुर्यत्प्रायणीयश्चोदयनीयश्च त्र्यतिरात्रो भवति त्रयं
इमे लोका एषां लोकानामाप्त्यै प्राणो वै प्रथमोऽतिरात्रो
व्यानो द्वितीयोऽपानस्तृतीयः प्राणापानोदानेष्वेवान्नाद्ये प्रति
तिष्ठन्ति सर्वमायुर्यन्ति य एवं विद्वांसस्रयोदशरात्रमासते
तदाहुर्वाग्वा एषा वितता ॥ ७ ॥

यद्वादशाहस्तां विच्छिन्द्युर्मध्येऽतिरात्रं कुर्युरुपदासुका
गृहपतेर्वाकस्यादुपरिष्ठाच्छन्दोमानांमहाव्रतं कुर्वन्ति
संततामेव वाचमव रुद्धतेऽनुपदासुका गृहपतेर्वाग्भवति
पशवो वै छन्दोमा अन्नमहाव्रतं यदुपरिष्ठाच्छन्दोमानां-
महाव्रतं कुर्वन्ति पशुषु चैवान्नाद्ये च प्रति तिष्ठन्ति ॥ ८ ॥

वितता त्रिचत्वारिंशच्च ॥ ३ ॥ [३]

आदित्या अकामयन्तोभयोर्लोकयोर्ऋध्रुयामेति त
एतं चतुर्दशरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त ततो वै

त उ॒भयो॑र्लो॒कयो॑रार्ध्व॒वन्न॒स्मि॑श्च॒ामुष्मि॑श्च॒ य ए॒वं
वि॒द्वा॑संश्चतु॒र्दश॒रात्र॒मास॑त उ॒भयो॑रे॒व लो॒कयो॑र्ऋ॒ध्रुव॑न्त्य॒-
स्मि॑श्च॒ामुष्मि॑श्च॒ चतु॒र्दश॒रात्रो॑ भ॒वति॑ सप्त॒ ग्राम्या॑ ओष॑धयः
स॒प्तार॒ण्या उ॒भयो॑षाम॒व॑रुद्धौ॒ यत्प॑रा॒चीना॑नि पृ॒ष्ठानि॑॥९॥

भव॑न्त्य॒मुमे॒व तैर्लो॒कम॒भि ज॑यन्ति॒ यत्प्र॑ती॒चीना॑नि पृ॒ष्ठानि॑
भव॑न्ती॒ममे॒व तैर्लो॒कम॒भि ज॑यन्ति॒ त्रय॑स्त्रि॒शौ म॑ध्य॒तः स्तोमौ॑
भव॑तः॒ साम्रा॑ज्यमे॒व ग॑च्छन्त्य॒धि॒राजौ॑ भ॒वतो॑ऽधि॒राजा॑ ए॒व
स॑मा॒नाना॑ भवन्त्यति॒रात्रा॑व॒भितो॑ भव॑तः॒ परि॑गृहीत्यै॥१०॥

पृष्ठानि चतुस्त्रिंशच्च॥४॥ [४]

प्र॒जाप॑तिः सु॒व॒र्गं लो॒कमै॑त्तं दे॒वा अ॒न्वाय॑न्ताना॑दि॒त्याश्च॑
प॒शव॑श्चा॒न्वाय॑न्ते दे॒वा अ॑ब्रुवन् या॒न्प॒शून्प॒ार्जी॑विष्म॒
त इ॒मेऽन्वा॑ग्म॒न्निति॑ तेभ्य॑ ए॒तं च॑तु॒र्दश॒रात्र॒म्प्रत्यौ॑ह॒न्त
आ॑दि॒त्याः पृ॒ष्ठैः सु॒व॒र्गं लो॒कमा॑रोह॒त्र्यहा॑भ्या॒मस्मि॑ल्लो॒के
प॒शून्प्रत्यौ॑ह॒न्पृ॒ष्ठैरा॑दि॒त्या अ॒मुष्मि॑ल्लो॒क आ॑र्ध्व॒वन्न्यहा॑भ्या॒मस्मि॑न्॥

लो॒के प॒शवो॑ य ए॒वं वि॒द्वा॑संश्चतु॒र्दश॒रात्र॒मास॑त उ॒भयो॑रे॒व
लो॒कयो॑र्ऋ॒ध्रुव॑न्त्य॒स्मि॑श्च॒ामुष्मि॑श्च॒ पृ॒ष्ठैरे॒वामुष्मि॑ल्लो॒क
ऋ॒ध्रुव॑न्ति॒ त्र्यहा॑भ्या॒मस्मि॑ल्लो॒के ज्योति॑र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हो

भवती॒यं वाव॑ ज्योति॑रन्तरि॑ख्यं गौर॒सावायु॑रि॒माने॒व
लो॒कान॒भ्यारो॑हन्ति॒ यदन्य॑तः पृ॒ष्ठानि॒ स्युर्वि॑विवधः
स्यान्म॒ध्ये पृ॒ष्ठानि॑ भवन्ति सविवध॒त्वाय॑॥१२॥

ओजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठान्यो॑ज ए॒व वी॒र्य॑म्मध्य॒तो द॑धते
बृ॒हद्रथ॑न्तरा॒भ्यां यन्ती॒यं वाव॑ रथ॒न्तर॑म॒सौ बृ॒हदा॒भ्यामे॒व
यन्त्यथो॑ अनयो॒रेव॑ प्रति॒ तिष्ठ॑न्त्येते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी
स्रु॒ती ता॒भ्यामे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑श्चो वा ए॒ते
सु॒वर्गं॑ लो॒कम॒भ्यारो॑हन्ति॒ ये परा॑चीना॒नि पृ॒ष्ठान्यु॑प॒यन्ति॑
प्र॒त्यङ्मु॒हो भ॑वति॒ प्र॒त्यव॑रूढ्या॒ अथो॒ प्रति॑ष्ठित्या
उ॒भयो॑र्लो॒कयोर्ऋ॑द्धोत्तिष्ठन्ति॒ चतु॑र्दशै॒तास्ता॑सां॒ या
दश॒ दशा॑खरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॒वान्नाद्य॑मव॒ रुन्ध॑ते
याश्च॑त॒स्रश्च॑त॒स्रो दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्यतिरा॒त्राव॑भि॒तो
भव॑तः परिगृही॒त्यै॥१३॥

आर्ध्व॑व॒त्र्यहा॒भ्याम॑स्मिन्सविवध॒त्वाय॑ प्रति॑ष्ठित्या॒ एक॑त्रिंशच्च॥५॥ [५]

इन्द्रो॒ वै स॒दृङ्दे॒वता॑भिरासी॒त्स न॒ व्या॒वृ॒तम॑गच्छ॒त्स
प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तस्मा॒ एत॑म्पञ्चदशरा॒त्रम॑प्रायच्छ॒त्तमा॑हर॒त्
तेना॑यज॒त ततो॒ वै सो॑ऽन्याभिर्दे॒वता॑भिर्व्या॒वृ॒तम॑गच्छ॒द्य

ए॒वं वि॒द्वा॑सः प॒ञ्चद॑शरा॒त्रमा॑स॒ते व्या॒वृ॒तमे॒व पा॒प्मना॒
भ्रातृ॑व्येण गच्छन्ति॒ ज्योति॒र्गौरा॒युरिति॑ त्र्य॒हो भ॑वती॒यं वाव॑
ज्योति॑रन्तरि॒ख्यम्॥१४॥

गौर॑सावायु॒रेष्वे॒व लो॒केषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्त्यस॒त्रं वा
ए॒तद्य॑दच्छन्दो॒मं यच्छ॑न्दो॒मा भ॑वन्ति॒ तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑
ए॒व पृ॒ष्ठैरव॑ रुन्धते प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॑ वा वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑
प॒शव॑श्छन्दो॒मा ओज॑स्ये॒व वी॒र्यं प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति
प॒ञ्चद॑शरा॒त्रो भ॑वति प॒ञ्चद॑शो वज्रो॒ वज्र॑मे॒व भ्रातृ॑व्येभ्यः प्र
ह॑रन्त्यतिरा॒त्राव॑भितो॑ भवत इन्द्रि॒यस्य॑ परि॒गृही॑त्यै॥१५॥

अ॒न्तरि॑ख्यमिन्द्रि॒यस्यै॑कं॥६॥ [६]

इन्द्रो॒ वै शि॑थिल इ॒वाप्र॑तिष्ठित आसीत्सोऽसु॒रेभ्यो॑-
ऽबि॒भेत्स॑ प्र॒जाप॑तिमुपा॒धाव॑त्तस्मा॑ ए॒तम्प॑ञ्चदशरा॒त्रं
वज्र॑म्प्राय॑च्छत् तेनासु॒रान्परा॑भाव्य॑ वि॒जित्य॑ श्रियं॒मगच्छ॑दग्नि॒ष्टुता॑
पा॒प्मानं॑ निर॑दहत प॒ञ्चद॑शरा॒त्रेणो॒जो बल॑मिन्द्रि॒यं
वी॒र्य॑मा॒त्मन्न॑धत्त॒ य ए॒वं वि॒द्वा॑सः प॒ञ्चद॑शरा॒त्रमा॑स॒ते
भ्रातृ॑व्याने॒व प॑रा॒भाव्य॑ वि॒जित्य॑ श्रियं॒ गच्छ॑न्त्यग्नि॒ष्टुता॑
पा॒प्मानं॑ निः॥१६॥

दहन्ते पञ्चदशरात्रेणौजो बलमिन्द्रियं वीर्यमात्मन्दधत
 एता एव पशव्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य रात्रयोऽ-
 र्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरम्पशवोऽनु प्र जायन्ते
 तस्मात्पशव्या एता एव सुवर्ग्याः पञ्चदश वा अर्धमासस्य
 रात्रयोऽर्धमासशः संवत्सर आप्यते संवत्सरः सुवर्गो
 लोकस्तस्मात्सुवर्ग्या ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहो भवतीयं वाव
 ज्योतिरन्तरिक्षम्॥१७॥

गौरसावायुरिमानेव लोकानभ्यारोहन्ति यदन्यतः पृष्ठानि
 स्युर्विविवधः स्यान्मध्ये पृष्ठानि भवन्ति सविवधत्वायौजो
 वै वीर्यम्पृष्ठान्योज एव वीर्यम्मध्यतो दधते बृहद्रथन्तराभ्या
 यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
 प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
 लोकम्॥१८॥

यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
 ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति
 प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति
 पञ्चदशैतास्तासां या दश दशाखरा विराडन्न विराड्विराजैवान्नाद

मव रुन्धते याः पञ्च पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रति
तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितो भवत इन्द्रियस्य वीर्यस्य प्रजायै
पशूनाम्परिगृहीत्यै॥१९॥

गच्छन्त्यग्निष्टतां पाप्मानन्निरन्तरिखल्लोकम्प्रजायै द्वे च॥७॥ [७]

प्रजापतिरकामयतान्नादः स्यामिति स एतः
सप्तदशरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सौऽन्नादो-
ऽभवद्य एवं विद्वांसः सप्तदशरात्रमासतेऽन्नादा एव भवन्ति
पञ्चाहो भवति पञ्च वा ऋतवः संवत्सर ऋतुष्वेव संवत्सरे
प्रति तिष्ठन्त्यथो पञ्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तो यज्ञो यज्ञमेवाव
रुन्धतेऽसत्रं वा एतत्॥२०॥

यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव
रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो वै वीर्यम्पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा
ओजस्येव वीर्यं पशुषु प्रति तिष्ठन्ति सप्तदशरात्रो भवति
सप्तदशः प्रजापतिः प्रजापतेरास्या अतिरात्रावभितो भवतो-
ऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥२१॥

एतत्सत्रिः श्रवः॥८॥ [८]

सा विराङ्गिक्रम्यातिष्ठद्ब्रह्मणा देवेष्वन्नेनासुरेषु ते देवा

अ॒काम॑यन्तो॒भय॑ꣳ सं वृ॒क्षीम॑हि ब्रह्म॒ चान्नं॑ चेति॒ त ए॒ता
वि॑ꣳश॒तिꣳ रात्री॑रपश्यन्ततो॒ वै त उ॒भय॑ꣳ सम॑वृ॒ञ्जत॑ ब्रह्म॒
चान्नं॑ च ब्रह्मवर्च॑सिनो॒ऽन्ना॒दा अ॑भवन् य ए॒वं वि॒द्वाꣳस ए॒ता
आस॑त उ॒भय॑मे॒व सं वृ॒ञ्जते॑ ब्रह्म॒ चान्नं॑ च॥२२॥

ब्रह्मवर्च॑सिनो॒ऽन्ना॒दा भ॑वन्ति॒ द्वे वा ए॒ते वि॒राजौ॒ तयो॑रे॒व
नाना॑ प्रति॒ तिष्ठ॑न्ति वि॑ꣳशो॒ वै पु॒रुषो॑ दश॒ हस्त्या॑
अ॒ङ्गुल॑यो॒ दश॑ प॒द्या यावा॑ने॒व पु॒रुष॑स्तमा॒त्वोत्ति॑ष्ठन्ति॒
ज्योति॑र्गौरायु॒रिति॑ त्र्य॒हा भ॑वन्ती॒यं वाव॑ ज्योति॑रन्तरि॒ख्यं
गौर॑सावायु॒रिमा॑ने॒व लो॒कान॑भ्यारो॒हन्त्य॑भिपूर्व॒ त्र्य॒हा
भ॑वन्त्य॒भिपूर्व॑मे॒व सु॒वर्ग॑म्॥२३॥

लो॒कम॑भ्यारो॒हन्ति॒ यद॑न्यतः॒ पृ॒ष्ठानि॒ स्युर्वि॑वि॒वधꣳ
स्या॒न्मध्यै॑ पृ॒ष्ठानि॒ भव॑न्ति स॒विव॑ध॒त्वायौ॒जो वै
वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठान्यो॒ज ए॒व वी॒र्य॑म्मध्य॒तो द॑धते बृह॒द्रथ॑न्त॒रा-
भ्या॑ यन्ती॒यं वाव॑ र॒थन्त॑रम॒सौ बृ॒हदा॑भ्यामे॒व य॒न्त्यथो॑
अ॒नयो॑रे॒व प्रति॑ तिष्ठन्त्ये॒ते वै य॒ज्ञस्या॑ञ्ज॒साय॑नी सु॒ती
ताभ्या॑मे॒व सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति॒ परा॑ञ्चो॒ वा ए॒ते सु॒वर्गं॑
लो॒कम॑भ्यारो॒हन्ति॒ ये परा॑ची॒नानि॑ पृ॒ष्ठान्यु॑पयन्ति॒ प्रत्य॑ङ्म॒हो

भवति प्रत्यवरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्
 ऋद्धोत्तिष्ठन्त्यतिरात्रावभितौ भवतो ब्रह्मवर्चसस्यान्नाद्यस्य
 परिगृहीत्यै॥ २४॥

वृञ्जते ब्रह्म चान्नश्च सुवर्गमेते सुवर्गत्रयोविंशतिश्च॥९॥ [९]

असावादित्योऽस्मिन्नल्लोक आसीत्तं देवाः पृष्ठैः परिगृह्य
 सुवर्गं लोकमंगमयन्परैरवस्तात्पर्यगृह्णन्दिवाकीर्त्येन सुवर्गे
 लोके प्रत्यस्थापयन्परैः परस्तात्पर्यगृह्णन्पृष्ठैरुपावारोहन्त्स
 वा असावादित्योऽमुष्मिन्नल्लोके परैरुभयतः परिगृहीतो
 यत्पृष्ठानि भवन्ति सुवर्गमेव तैर्लोकं यजमाना यन्ति
 परैरवस्तात्परिं गृह्णन्ति दिवाकीर्त्येन॥ २५॥

सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्ति परैः परस्तात्परिं
 गृह्णन्ति पृष्ठैरुपावारोहन्ति यत्परं परस्तान्न स्युः पराश्चः
 सुवर्गाल्लोकान्निष्पद्येरन् यदवस्तान्न स्युः प्रजा निर्दहेयुरभितौ
 दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति सुवर्ग एवैनाल्लोक उभयतः
 परि गृह्णन्ति यजमाना वै दिवाकीर्त्यं संवत्सरः
 परःसामानोऽभितौ दिवाकीर्त्यम्परः सामानो भवन्ति
 संवत्सर एवोभयतः॥ २६॥

प्रति तिष्ठन्ति पृष्ठं वै दिवाकीर्त्यम्पार्श्वे परःसामानोऽभितो
 दिवाकीर्त्यम्परःसामानो भवन्ति तस्मादभितः पृष्ठम्पार्श्वे
 भूयिष्ठा ग्रहा गृह्यन्ते भूयिष्ठं शस्यते यज्ञस्यैव तन्मध्यतो
 ग्रन्थं ग्रन्थन्त्यविस्रंसाय सप्त गृह्यन्ते सप्त वै शीर्षण्याः
 प्राणाः प्राणानेव यजमानेषु दधति यत्पराचीनानि पृष्ठानि
 भवन्त्यमुमेव तैर्लोकमभ्यारोहन्ति यदिमं लोकं न॥२७॥

प्रत्यवरोहैयुरुद्धा माद्यैयुर्यजमानाः प्र वा मीयेरन्
 यत्पराचीनानि पृष्ठानि भवन्तीममेव तैर्लोकमप्रत्यवरोहन्त्यथो
 अस्मिन्नेव लोके प्रति तिष्ठन्त्यनुन्मादायेन्द्रो वा अप्रतिष्ठित
 आसीत्स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशतिरात्रम्प्रायच्छ
 ततो वै स प्रत्यतिष्ठद्ये बहुयाजिनोऽप्रतिष्ठिताः॥२८॥

स्युस्त एकविंशतिरात्रमासीरन्द्वादश मासाः पञ्चवस्त्रय
 इमे लोका असावादित्य एकविंश एतावन्तो वै
 देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति तिष्ठन्त्यसावादित्यो न
 व्यरोचत स प्रजापतिमुपाधावत्तस्मा एतमेकविंशति-
 रात्रम्प्रायच्छत्तमाहरत्तेनायजत ततो वै सोऽरोचत य एवं
 विद्वांस एकविंशतिरात्रमासते रोचन्त एवैकविंशतिरात्रो
 भवति रुग्वा एकविंशो रुचमेव गच्छन्त्यथो प्रतिष्ठामेव

प्रतिष्ठा ह्येकविंशोऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य
परिगृहीत्यै॥२९॥

गृह्णन्ति दिवाकीर्त्यैर्नैवोभयतो नाप्रतिष्ठिता आसन्त एकविंशतिश्च॥१०॥——[१०]

अर्वाङ्मजः सं क्रामत्वमुष्मादधि मामभि। ऋषीणां यः
पुरोहितः। निर्देवं निर्वीरं कृत्वा विष्कन्धं तस्मिन् हीयतां
योऽस्मान्द्वेष्टि। शरीरं यज्ञशमलं कुसीदं तस्मिन्सीदतु यो-
ऽस्मान्द्वेष्टि। यज्ञं यज्ञस्य यत्तेजस्तेन सं क्राम मामभि।
ब्राह्मणानृत्विजो देवान् यज्ञस्य तपसा ते सवाहमा हुवे।
इष्टेन पक्वमुप॥३०॥

ते हुवे सवाहम्। सन्तै वृञ्जे सुकृतं सम्प्रजाम्पशून्।
प्रैषान्त्सामिधेनीराधारावाज्यभागावाश्रुतम्प्रत्याश्रुतमा
शृणामि ते। प्रयाजानूयाजान्त्स्विष्टकृतमिडामाशिष आ वृञ्जे
सुवः। अग्निनेन्द्रेण सोमेन सरस्वत्या विष्णुना देवताभिः।
याज्यानुवाक्याभ्यामुप ते हुवे स्वाहं यज्ञमा ददे ते वर्षद्वृतम्।
स्तुतं शस्त्रम्प्रतिगरं ग्रहमिडामाशिषः॥३१॥

आ वृञ्जे सुवः। पत्नीसंयाजानुप ते हुवे सवाहं
समिष्टयजुरा ददे तव। पशून्सुतम्पुरोडाशान्त्सर्वनान्योत

य॒ज्ञम्। दे॒वान्॒थ्सेन्द्रा॒नुपं ते हुवे सवा॒हम्॒ग्निमु॒खा॒न्थ्सोम॑वतो
ये च॒ विश्वे॑॥३२॥

उप॒ ग्र॒हमिडा॑मा॒शिषो॒ द्वात्रिं॑शच्च॥११॥ [११]

भू॒तम्भ॒व्यम्भ॒विष्य॑द्वष॒ट्थ्वाहा॒ नम॒ ऋ॒क्साम॒
य॒जुर्वष॑ट्थ्वाहा॒ नमो॑ गाय॒त्री त्रि॒ष्टुब्ज॑गती॒ वष॑ट्थ्वाहा
नमः॑ पृ॒थि॒व्यन्तरि॑ख्यं द्यौर्वष॑ट्थ्वाहा॒ नमो॑ऽग्नि॒र्वायुः॑ सूर्यो॑
वष॑ट्थ्वाहा॒ नमः॑ प्रा॒णो व्या॒नोऽपा॒नो वष॑ट्थ्वाहा॒ नमो॑ऽन्नं
कृ॒षिर्वृ॑ष्टिर्वष॑ट्थ्वाहा॒ नमः॑ पि॒ता पु॒त्रः पौ॒त्रो वष॑ट्थ्वाहा
नमो॑ भूर्भुवः॒सुव॑र्वष॑ट्थ्वाहा॒ नमः॑॥३३॥

भुव॑श्च॒त्वारि॑ च॥१२॥ [१२]

आ मे॑ गृ॒हा भ॑व॒न्त्वा प्र॒जा म॒ आ मां य॒ज्ञो वि॑शतु
वी॒र्या॑वान्। आपो॑ दे॒वीर्य॑ज्ञिया॒ मा वि॑शन्तु स॒हस्र॑स्य मा
भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ मे॑ ग्र॒हो भ॑व॒त्वा पुं॒रोरु॑स्तु॒तश॑स्त्रे
मा वि॑शता॒ः स॒मीची॑। आ॒दि॒त्या रु॒द्रा वस॑वो मे सद॒स्याः
स॒हस्र॑स्य मा भू॒मा मा प्र॑ हा॒सीत्। आ मा॑ग्नि॒ष्टोमो॑
वि॑शतू॒क्थ्य॑श्चाति॒रा॒त्रो मा वि॑शत्वापि॒शर्व॑रः। ति॒रोअ॑हिया॒ मा

सुहृता आ विशन्तु सहस्रस्य मा भूमा मा प्र हांसीत्॥३४॥

अग्निष्टोमो विशत्वष्टादश च॥13॥ [१३]

अग्निना तपोऽन्वभवद्वाचा ब्रह्मं मणिना रूपाणीन्द्रेण
देवान् वातेन प्राणान्सूर्येण द्याश्चन्द्रमसा नखत्राणि
यमेन पितृनाज्ञा मनुष्यान्फलेन नादेयानजगरेण
सर्पान्व्याघ्रेणारण्यान्पशूञ्छेनेन पतत्रिणो वृष्णाश्वानृषभेण
गा बस्तेनाजा वृष्णिनावीर्त्रीहिणान्त्रानि यवेनौषधीर्न्यग्रोधेन
वनस्पतीनुदुम्बरेणोर्जङ्गायत्रिया छन्दांसि त्रिवृता
स्तोमान्ब्राह्मणेन वाचम्॥३५॥

ब्राह्मणेनैकं च॥14॥ [१४]

स्वाहाधिमाधीताय स्वाहा स्वाहाधीतम्मनसे स्वाहा स्वाहा
मनः प्रजापतये स्वाहा काय स्वाहा कस्मै स्वाहा कतमस्मै
स्वाहादित्यै स्वाहादित्यै मह्यै स्वाहादित्यै सुमृडीकायै स्वाहा
सरस्वत्यै स्वाहा सरस्वत्यै बृहत्यै स्वाहा सरस्वत्यै पावकायै
स्वाहा पूष्णे स्वाहा पूष्णे प्रपथ्याय स्वाहा पूष्णे नरन्धिषाय
स्वाहा त्वष्ट्रे स्वाहा त्वष्ट्रे तुरीपाय स्वाहा त्वष्ट्रे पुरुरूपाय
स्वाहा विष्णवे स्वाहा विष्णवे निखुर्यपाय स्वाहा विष्णवे

निभूयपाय स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥३६॥

पुरु॒रूपाय॑ स्वाहा दश॑ च॥15॥ [१५]

द॒ध्नः स्वाहा॑ ह॒नू॒भ्या॑ꣳ स्वा॒हो॒ष्ठा॒भ्या॑ꣳ स्वाहा॑ मु॒खाय॑
स्वाहा॑ ना॒सि॒काभ्या॑ꣳ स्वाहा॑ र॒खी॒भ्या॑ꣳ स्वाहा॑ क॒र्णा॒भ्या॑ꣳ
स्वाहा॑ पा॒र इ॒र॒ख्वो॑ऽवा॒र्ये॒भ्यः प॒क्ष्म॑भ्यः स्वाहा॑ वा॒र इ॒र॒ख्वः
पा॒र्ये॒भ्यः प॒क्ष्म॑भ्यः स्वाहा॑ शी॒र्ष्णे स्वाहा॑ भ्रू॒भ्याꣳ स्वाहा॑
ल॒ला॒टा॒य स्वाहा॑ मूर्ध्ने स्वाहा॑ म॒स्ति॒ष्का॒य स्वाहा॑ के॒शे॒भ्यः
स्वाहा॑ व॒हा॒य स्वाहा॑ ग्री॒वाभ्यः॑ स्वाहा॑ स्क्॒न्धे॒भ्यः स्वाहा॑
की॒क॒सा॒भ्यः स्वाहा॑ पृ॒ष्ठीभ्यः॑ स्वाहा॑ पा॒ज॒स्याय॑ स्वाहा॑
पा॒र्श्वा॒भ्याꣳ स्वाहा॑॥३७॥

अ॒स॒भ्याꣳ स्वाहा॑ दो॒षभ्याꣳ स्वाहा॑ बा॒हु॒भ्याꣳ
स्वाहा॑ जङ्घा॒भ्याꣳ स्वाहा॑ श्रो॒णी॒भ्याꣳ स्वाहा॑ रु॒भ्याꣳ
स्वाहा॑ ष्ठी॒व॒द्भ्याꣳ स्वाहा॑ जङ्घा॒भ्याꣳ स्वाहा॑ भ॒स॒दे स्वाहा॑
शि॒ख॒ण्डे॒भ्यः स्वाहा॑ वा॒ल॒धा॒नाय॑ स्वाहा॑ ण॒डाभ्याꣳ स्वाहा॑
शे॒पाय॑ स्वाहा॑ रे॒त॒से स्वाहा॑ प्र॒जाभ्यः॑ स्वाहा॑ प्र॒ज॒न॒नाय॑
स्वाहा॑ प॒द्भ्यः स्वाहा॑ श॒फे॒भ्यः स्वाहा॑ लो॒म॑भ्यः स्वाहा॑
त्व॒चे स्वाहा॑ लो॒हि॒ताय॑ स्वाहा॑ मा॒ꣳसाय॑ स्वाहा॑ स्ना॒व॑भ्यः

स्वाहास्थभ्यः स्वाहा मञ्जभ्यः स्वाहाङ्गैभ्यः स्वाहात्मने स्वाहा
सर्वस्मै स्वाहा॥३८॥

पार्श्वभ्यां स्वाहा मञ्जभ्यः स्वाहा षट्॥१६॥ [१६]

अ॒ञ्जे॒ताय॒ स्वाहा॑ञ्जि॒सक्थाय॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒पदे॒ स्वाहा॑
शि॒ति॒ककुदे॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒रन्ध्राय॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒पृष्ठाय॒
स्वाहा॑ शि॒त्यंसाय॒ स्वाहा॑ पु॒ष्प॒कर्णाय॒ स्वाहा॑ शि॒त्योष्ठाय॒
स्वाहा॑ शि॒ति॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ शि॒ति॒भसदे॒ स्वाहा॑ श्वे॒तानू॒काशाय॒
स्वाहा॑ञ्जये॒ स्वाहा॑ ल॒लामाय॒ स्वाहा॑सि॒तज्ञवे॒ स्वाहा॑
कृ॒ष्णै॒ताय॒ स्वाहा॑ रोहि॒तै॒ताय॒ स्वाहा॑रु॒णै॒ताय॒ स्वाहा॑दृ॒शाय॒
स्वाहा॑ की॒दृशाय॒ स्वाहा॑ ता॒दृशाय॒ स्वाहा॑ सु॒दृशाय॒ स्वाहा॑
वि॒स॒दृशाय॒ स्वाहा॑ सु॒स॒दृशाय॒ स्वाहा॑ रू॒पाय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
स्वाहा॑॥३९॥

रूपाय स्वाहा द्वे च॥१७॥ [१७]

कृ॒ष्णाय॒ स्वाहा॑ श्वे॒ताय॒ स्वाहा॑ पि॒शंगा॑य॒ स्वाहा॑ सा॒रंगा॑य॒
स्वाहा॑रु॒णाय॒ स्वाहा॑ गौ॒राय॒ स्वाहा॑ ब॒भ्रवे॒ स्वाहा॑ नकु॒लाय॒
स्वाहा॑ रोहि॒ताय॒ स्वाहा॑ शो॒णाय॒ स्वाहा॑ श्या॒वाय॒ स्वाहा॑
श्या॒माय॒ स्वाहा॑ पा॒क॒लाय॒ स्वाहा॑ सु॒रूपाय॒ स्वाहा॑नु॒रूपाय॒

स्वाहा विरूपाय स्वाहा सरूपाय स्वाहा प्रतिरूपाय स्वाहा
 शबलाय स्वाहा कमलाय स्वाहा पृश्नये स्वाहा पृश्निसक्थाय
 स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४० ॥

कृष्णाय षट्त्वारिंशत् ॥ 18 ॥ [१८]

ओषधीभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा
 काण्डेभ्यः स्वाहा वल्शेभ्यः स्वाहा पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः
 स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहा वपन्नेभ्यः स्वाहा
 शयानेभ्यः स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा ॥ ४१ ॥

ओषधीभ्यश्चतुर्विंशतिः ॥ 19 ॥ [१९]

वनस्पतिभ्यः स्वाहा मूलेभ्यः स्वाहा तूलेभ्यः स्वाहा
 स्कन्धेभ्यः स्वाहा शाखाभ्यः स्वाहा पुर्णेभ्यः स्वाहा
 पुष्पेभ्यः स्वाहा फलेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः स्वाहा गृहीतेभ्यः
 स्वाहा वपन्नेभ्यः स्वाहा शयानेभ्यः स्वाहा शिष्टाय
 स्वाहातिशिष्टाय स्वाहा परिशिष्टाय स्वाहा सःशिष्टाय
 स्वाहोच्छिष्टाय स्वाहा रिक्ताय स्वाहारिक्ताय स्वाहा
 प्ररिक्ताय स्वाहा सःरिक्ताय स्वाहोद्रिक्ताय स्वाहा सर्वस्मै

स्वाहा॥४२॥

वनस्पतिभ्यः स्कन्धोभ्यः शिष्टाय रिक्ताय षट्त्वारिंशत्॥20॥—————[२०]

बृहस्पतिः श्रद्धया वा ऋष्या वै प्रजापतिर्येनयेन द्वे वाव देवसुत्रे आदित्या अकामयन्त
सुवर्गं वसिष्ठः सं वत्सराय सुवर्गं ये सुत्रम्ब्रह्मवादिनोऽतिरात्रो ज्योतिष्ठोमं मेघः कूप्याभ्योऽज्यो
यो नमो मयोभूः किं स्विदम्बे भूः प्राणाय सिताय द्वाविंशतिः॥22॥ बृहस्पतिः प्रतितिष्ठन्ति
वै दंशरात्रेण सुवर्गं यो अर्वन्तं भूस्त्रिप्रश्नाशत्॥53॥ बृहस्पतिः सर्वस्मै स्वाहा॥—[२१]

॥चतुर्थः प्रश्नः॥

॥तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे चतुर्थः प्रश्नः॥

बृहस्पतिरकामयत् श्रन्मे देवा दधीरन्गच्छेयम्पुरोधामिति
स एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यत्तमाहरत्तेनायजत्
ततो वै तस्मै श्रद्धेवा अदधतागच्छत्पुरोधां य एवं
विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासते श्रदेभ्यो मनुष्या दधते
गच्छन्ति पुरोधाज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव
ज्योतिरन्तरिख्यं गौरसावायुः॥१॥

इमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा भवन्त्यभिपूर्वमेव
सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्त्यसत्रं वा एतद्यदच्छन्दोमं यच्छन्दोमा

भवन्ति तेन सत्रं देवता एव पृष्ठैरव रुन्धते पशूञ्छन्दोमैरोजो
वै वीर्यं पृष्ठानि पशवश्छन्दोमा ओजस्येव वीर्यं पशुषु
प्रति तिष्ठन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां यन्तीयं वाव रथन्तरमसौ
बृहदाभ्यामेव ॥ २ ॥

यन्त्यथो अनयोरेव प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी
स्रुती ताभ्यामेव सुवर्गं लोकं यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो भवति
चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः
संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो चतुर्विंशत्यखरा
गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव ब्रह्मवर्चसमव रुन्धते-
ऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य परिगृहीत्यै ॥ ३ ॥

असावायुराभ्यामेव पञ्चचत्वारिंशच्च ॥ १ ॥ ————— [१]

यथा वै मनुष्या एव देवा अग्रं आसन्ते-
ऽकामयन्तावर्तिम्पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं स सदं
गच्छेमेति त एतं चतुर्विंशतिरात्रमपश्यन्तमाहरन्तेनायजन्त
ततो वै तेऽवर्तिम्पाप्मानं मृत्युमपहृत्य दैवीं स सदमगच्छन्
य एवं विद्वांसश्चतुर्विंशतिरात्रमासतेऽवर्तिमेव
पाप्मानमपहृत्य श्रियं गच्छन्ति श्रीर्हि मनुष्यस्य ॥ ४ ॥

दैवीं स॒सृज्योतिरतिरात्रो भवति सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्यानु॑ख्यातं
 पृ॒ष्ठः षड॒हो भवति॑ षड्वा ऋ॒तवः॑ संव॒त्सर॑स्तम्मासां
 अर्धमा॒सा ऋ॒तवः॑ प्र॒विश्य॑ दैवीं॑ स॒सृ॒सद॑मगच्छन् य
 एवं वि॒द्वाँ॑सश्चतुर्विं॑शतिरात्रमासते संव॒त्सर॑मेव प्र॒विश्य॑
 वस्य॑सीँ स॒सृ॒सद॑ गच्छन्ति त्रय॑स्त्रयस्त्रिं॑शा अवस्ता॑द्भवन्ति
 त्रय॑स्त्रयस्त्रिं॑शाः प॒रस्ता॑त्रयस्त्रिं॑शैरेवोभयतोऽव॑र्तिम्पाप्मानंमप
 दैवीं॑ स॒सृ॒सद॑मध्यतः॥५॥

गच्छन्ति पृ॒ष्ठानि॑ हि दैवीं स॒सृज्जामि॑ वा ए॒तत्कुर्व॑न्ति
 यत्रय॑स्त्रयस्त्रिं॑शा अ॒न्वश्चो॑ मध्येऽनि॑रुक्तो भवति
 तेनाजा॑म्यूर्ध्वानि॑ पृ॒ष्ठानि॑ भवन्त्यूर्ध्वाश्छ॑न्दोमा उ॒भाभ्याँ॑
 रूपाभ्याँ॑ सुव॒र्गं लो॒कं य॑न्त्यस॒त्रं वा ए॒तद्यद॑छन्दोमं
 यच्छ॑न्दोमा भवन्ति तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑ ए॒व पृ॒ष्ठैरव॑ रुन्धते
 प॒शूञ्छ॑न्दोमैरोजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि॑ प॒शवः॑॥६॥

छ॒न्दोमा॑ ओज॑स्येव वी॒र्यं॑ प॒शुषु॑ प्रति॑ तिष्ठन्ति
 त्रय॑स्त्रयस्त्रिं॑शा अ॒वस्ता॑द्भवन्ति त्रय॑स्त्रयस्त्रिं॑शाः
 प॒रस्ता॑न्मध्ये पृ॒ष्ठान्युरो॒ वै त्रय॑स्त्रिं॑शा आ॒त्मा पृ॒ष्ठान्या॒त्मन॑
 ए॒व तद्यज॑मानाः शर्म॑ नह्यन्तेऽना॑त्यै बृह॒द्रथ॑न्तराभ्यां॑ यन्ती॒यं

वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव प्रति
तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव॥७॥

सुवर्गं लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं
लोकमभ्यारोहन्ति ये पराचीनानि पृष्ठान्युपयन्ति
प्रत्यङ्मुखो भवति प्रत्यर्वरूढ्या अथो प्रतिष्ठित्या
उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति त्रिवृतोऽधि त्रिवृतमुप यन्ति
स्तोमानां सम्पत्त्यै प्रभवाय ज्योतिरग्निष्टोमो भवत्ययं वाव
स खषयोऽस्मादेव तेन खषयान्न यन्ति चतुर्विंशतिरात्रो
भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो
लोकः संवत्सर एव सुवर्गे लोके प्रति तिष्ठन्त्यथो
चतुर्विंशत्यखषरा गायत्री गायत्री ब्रह्मवर्चसङ्गायत्रियैव
ब्रह्मवर्चसमव रुन्धतेऽतिरात्रावभितो भवतो ब्रह्मवर्चसस्य
परिगृहीत्यै॥८॥

मनुष्यस्य मध्यतः पशवस्ताभ्यामेव सं वत्सरश्चतुर्विंशतिश्च॥२॥ [२]

ऋखा वा इयमलोमकासीत्साकामयतौषधीभिर्वनस्पतिभिः
प्र जायेयेति सैतान्त्रिंशत् रात्रीरपश्यत्ततो वा
इयमौषधीभिर्वनस्पतिभिः प्राजायत ये प्रजाकांमाः
पशुकांमाः स्युस्त एता आसीरन्मैव जायन्ते प्रजया

पशुभिरियं वा अख्युध्यथ्सैतां विराजंमपश्यन्तामात्मन्धित्वान्नाद्य

वनस्पतीन्प्रजाम्पशून्तेनावर्धत सा जेमानम्महिमानमगच्छद्य
एवं विद्वांस एता आसते विराजमेवात्मन्धित्वा- ऽन्नाद्यमव
रुन्धते वर्धन्ते प्रजया पशुभिर्जेमानम्महिमानं गच्छन्ति
ज्योतिरतिरात्रो भवति सुवर्गस्य लोकस्यानु- ख्यात्यै पृष्ठः
षडहो भवति षड्वा ऋतवः षट्षष्ठानि पृष्ठैरेवतूनन्वारोहन्त्यृतुभिः
संवत्सरन्ते संवत्सर एव॥१०॥

प्रति तिष्ठन्ति त्रयस्त्रिंशत्रयस्त्रिंशमुप यन्ति यज्ञस्य
संतत्या अथो प्रजापतिर्वै त्रयस्त्रिंशः प्रजापतिमेवा
रुन्धते प्रतिष्ठित्यै त्रिणवो भवति विजित्या एकविंशो
भवति प्रतिष्ठित्या अथो रुचमेवात्मन्दधते त्रिवृदग्निष्टुद्भवति
पाप्मानमेव तेन निर्दहन्तेऽथो तेजो वै त्रिवृत्तेज एवात्मन्दधते
पञ्चदश इन्द्रस्तोमो भवतीन्द्रियमेवाव॥११॥

रुन्धते सप्तदशो भवत्यन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव
तेन जायन्त एकविंशो भवति प्रतिष्ठित्या अथो
रुचमेवात्मन्दधते चतुर्विंशो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः
संवत्सरः संवत्सरः सुवर्गो लोकः संवत्सर एव सुवर्गो

लो॒के प्र॒ति तिष्ठ॑न्त्यथो॒ ए॒ष वै वि॑षू॒वान् वि॑षू॒वन्तो भ॑वन्ति॒
य ए॒वं वि॒द्वाꣳसं ए॒ता आ॑स॒ते च॒तुर्वि॒ंशात्पृ॑ष्ठान्यु॒प॑ यन्ति॒
सं॒वत्स॒र ए॒व प्र॑ति॒ष्ठाय॑॥१२॥

दे॒वता॑ अ॒भ्यारो॑हन्ति त्रयस्त्रि॒ंशात्र॑यस्त्रि॒ंशमु॑प॒ यन्ति॒
त्रय॑स्त्रि॒ंशद्वै दे॒वता॑ दे॒वता॑स्वे॒व प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति त्रिण॒वो भ॑वती॒मे
वै लो॒कास्त्रि॑ण॒व ए॒ष्वे॒व लो॒केषु॑ प्र॒ति तिष्ठ॑न्ति द्वावे॒कवि॒ंशौ
भ॑वतः प्र॒तिष्ठि॑त्या अथो रुच॑मे॒वात्म॑न्दध॒ते ब॒हवः॑ षोड॒शिना॑
भ॑वन्ति॒ तस्मा॑द्ब॒हवः॑ प्र॒जासु॑ वृषा॒णो य॑दे॒ते स्तोमा॑ व्य॒तिष॑क्ता॒
भ॑वन्ति॒ तस्मा॑दि॒यमोष॑धीभिर्व॒नस्प॑तिभिर्व्य॒तिष॑क्ता॥१३॥

व्य॒तिष॑ज्यन्ते प्र॒जया॑ प॒शुभि॑र्य ए॒वं वि॒द्वाꣳसं ए॒ता
आ॑स॒तेऽक्लृ॑प्ता वा ए॒ते सु॑व॒र्गं लो॒कं य॑न्त्युच्चाव॒चान् हि
स्तोमा॑नु॒पय॑न्ति॒ यदे॒त ऊ॒र्ध्वाः क्लृ॑प्ताः स्तोमा॑ भ॑वन्ति
क्लृ॑प्ता ए॒व सु॑व॒र्गं लो॒कं य॑न्त्यु॒भयो॑रे॒भ्यो लो॒कयोः॑ कल्प॑ते
त्रि॒ंशदे॒तास्त्रि॒ंशद॑र॒खरा वि॒राडन्नं॑ वि॒राड्वि॒राजै॑वान्नाद्य॒मव॑
रु॒न्धते॑ऽति॒रात्रा॑व॒भितो॑ भ॒वतो॑ऽन्नाद्य॑स्य॒ परि॑गृही॒त्यै॥१४॥

ओषधीः सं वत्सर एवाव प्रतिष्ठाय व्यतिषक्तैकान्नपञ्चाशच्च॥३॥ [३]

प्र॒जाप॑तिः सु॒वर्गं॑ लो॒कमै॑त्तं दे॒वा येन॑येन॒ छन्द॑सानु॒

प्रायुञ्जत् तेन नाप्नुवन्त एता द्वात्रिंशत् रात्रीरपश्यन्
 द्वात्रिंशदख्वरानुष्टुगानुष्टुभः प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा
 प्रजापतिमात्वाभ्यारुह्य सुवर्गं लोकमायन् य एवं विद्वांसं
 एता आसते द्वात्रिंशदेता द्वात्रिंशदख्वरानुष्टुगानुष्टुभः
 प्रजापतिः स्वेनैव छन्दसा प्रजापतिमात्वा श्रियं
 गच्छन्ति॥१५॥

श्रीरहि मनुष्यस्य सुवर्गो लोको द्वात्रिंशदेता
 द्वात्रिंशदख्वरानुष्टुग्वागनुष्टुप्सर्वामेव वाचमाप्नुवन्ति
 सर्वे वाचो वदितारो भवन्ति सर्वे हि श्रियं गच्छन्ति
 ज्योतिर्गौरायुरिति त्र्यहा भवन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिख्यं
 गौरसावायु- रिमानेव लोकानभ्यारोहन्त्यभिपूर्वं त्र्यहा
 भवन्त्यभिपूर्वमेव सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति बृहद्रथन्तराभ्यां
 यन्ति॥१६॥

इयं वाव रथन्तरमसौ बृहदाभ्यामेव यन्त्यथो अनयोरेव
 प्रति तिष्ठन्त्येते वै यज्ञस्याञ्जसायनी स्मृती ताभ्यामेव सुवर्गं
 लोकं यन्ति पराञ्चो वा एते सुवर्गं लोकमभ्यारोहन्ति
 ये पराचख्यहानुपयन्ति प्रत्यङ्महो भवति प्रत्यवरूढ्या

अथो प्रतिष्ठित्या उभयोर्लोकयोर्ऋद्धोत्तिष्ठन्ति
 द्वात्रिंशदेतास्तासां यास्त्रिंशत्त्रिंशदखरा विराडन्न
 विराड्विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते ये द्वे अहोरात्रे एव ते
 उभाभ्यां रूपाभ्यां सुवर्गं लोकं यन्त्यतिरात्रावभितौ
 भवतुः परिगृहीत्यै॥१७॥

गच्छन्ति यन्ति त्रिंशदखरा द्वाविंशतिश्च॥४॥ [४]

द्वे वाव देवसुत्रे द्वादशाहश्चैव त्रयस्त्रिंशदहश्च य
 एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते साख्यादेव देवता
 अभ्यारोहन्ति यथा खलु वै श्रेयान्भ्यारूढः कामयते तथा
 करोति यद्यवविध्यति पापीयान्भवति यदि नावविध्यति
 सदृश्य एवं विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते वि पाप्मना
 भ्रातृव्येणा वर्तन्तेऽहर्भाजो वा एता देवा अग्र आहरन्॥१८॥

अहरेकोऽभजताहरेकस्ताभिर्वै ते प्रबाहुगार्ध्वन् य एवं
 विद्वांसंस्त्रयस्त्रिंशदहमासंते सर्व एव प्रबाहुगृध्वन्ति सर्वे
 ग्रामणीयम्प्राप्नुवन्ति पश्चाहा भवन्ति पश्च वा ऋतवः संवत्सर
 ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्त्यथो पश्चाखरा पङ्क्तिः पाङ्क्तौ
 यज्ञ यज्ञमेवाव रुन्धते त्रीण्यांश्चिनानि भवन्ति त्रय इमे लोका

एषु॥१९॥

ए॒व लो॒केषु॒ प्रति॑ तिष्ठन्त्यथो॒ त्रीणि॒ वै य॒ज्ञस्येन्द्रि॑याणि॒
तान्ये॒वाव॑ रुन्धते विश्व॒जिद्ध॑वत्य॒न्नाद्य॒स्याव॑रुद्धौ सर्व॑पृष्ठो
भवति॒ सर्व॑स्या॒भिजि॑त्यै वा॒ग्वै द्वा॑दशा॒हो यत्पु॑रस्ता॒द्द्वाद॑शा॒हमु॑पे॒यु
वाच॑मु॒पेयु॑रु॒प॒दासु॑कैषां वाक्स्या॑दु॒परि॑ष्ठाद्द्वाद॑शा॒हमु॑पे॒यु
यन्त्या॒प्तमे॒व वाच॑मु॒पे यन्ति॒ तस्मा॑दु॒परि॑ष्ठाद्द्वा॒चा व॑दामो॒
ऽवा॒न्तर॑म्॥२०॥

वै द॑शरा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः प्र॒जा अ॑सृजत् यद॑शरा॒त्रो
भव॑ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः॑ सृजन्त ए॒ता५ ह॒ वा
उ॒दङ्कः॑ शौ॒ल्बाय॑नः स॒त्रस्य॑र्द्धिमुवाच॒ यद॑शरा॒त्रो यद॑शरा॒त्रो
भव॑ति स॒त्रस्य॑र्द्ध्या अथो॒ यदे॒व पूर्वे॑ष्वहः॒सु विलो॑म क्रियते
तस्यै॒वैषा॑ शा॒न्तिर्द्वि॑नी॒का वा ए॒ता रा॒त्रयो॑ यज॒माना॑
विश्व॒जित्स॒हाति॑रा॒त्रेण॒ पूर्वाः॑ षोड॑श स॒हाति॑रा॒त्रेणोत्तराः॑
षोड॑श॒ य ए॒वं वि॒द्वा५सं॒स्रय॑स्त्रि५शद॒हमा॑सत् ऐ॒षां द्वि॑नी॒का
प्र॒जा जा॑यतेऽतिरा॒त्राव॑भि॒तो भव॑तः परिगृहीत्यै॥२१॥

अहरत्रेष्वा॒न्तर॑५ षोड॑श स॒ह स॒प्तद॑श च॥५॥ [५]

आ॒दि॒त्या अ॑का॒मय॑न्त सुव॒र्गं लो॒कमि॑या॒मेति॒ ते

सुव॒र्गं लो॒कं न प्रा॒जान॒न्न सुव॒र्गं लो॒कमा॑य॒न्त ए॒तः
 ष॒द्विःश॒द्रात्र॑म॒पश्य॑न्त॒माह॑र॒न्तेना॑य॒जन्त॒ ततो॒ वै ते सुव॒र्गं
 लो॒कम्प्रा॒जान॑न्त्सुव॒र्गं लो॒कमा॑य॒न् य ए॒वं वि॒द्वाःसः
 ष॒द्विःश॒द्रात्र॑मास॒ते सुव॒र्गमे॒व लो॒कम्प्रा॒जान॑न्ति सुव॒र्गं लो॒कं
 य॑न्ति॒ ज्योति॑रतिरात्रः॥२२॥

भ॒व॒ति ज्योति॑रे॒व पु॒रस्ता॑द्ब॒धते॒ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्या॑नु॒ख्यात्यै
 षड॒हा भ॑वन्ति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति च॒त्वारो
 भ॑वन्ति॒ चत॑स्रो दि॒शो दि॒क्ष्वे॒व प्र॒ति ति॑ष्ठन्त्य॒सत्रं॒ वा
 ए॒तद्य॑द॒छन्दो॑मं॒ यच्छ॑न्दो॒मा भ॑वन्ति॒ तेन॑ स॒त्रं दे॒वता॑
 ए॒व पृ॒ष्ठैर॑व॒ रुन्ध॑ते प॒शूञ्छ॑न्दो॒मैरोजो॒ वै वी॒र्य॑म्पृ॒ष्ठानि
 प॒शव॑श्छन्दो॒मा ओज॑स्ये॒व॥२३॥

वी॒र्यं प॒शुषु॒ प्र॒ति ति॑ष्ठन्ति ष॒द्विःश॒द्रात्रो॒ भव॑ति
 ष॒द्विःश॒दख॑रा बृ॒हती॒ बार्ह॑ताः प॒शवो॑ बृ॒हत्यै॒व
 प॒शून॑व॒ रुन्ध॑ते बृ॒हती॒ छन्द॑साः॒ स्वारा॑ज्यमाश्रुताश्रुवते
 स्वारा॑ज्यं॒ य ए॒वं वि॒द्वाःसः॒ ष॒द्विःश॒द्रात्र॑मास॒ते सुव॒र्गमे॒व
 लो॒कं य॑न्त्यतिरात्राव॒भितो॑ भवतः॒ सुव॒र्गस्य॑ लो॒कस्य॑

ऊनाच्च खलु वा अतिरिक्ताच्च प्रजापतिः प्राजायत ये
 प्रजाकामाः पशुकामाः स्युस्त एता आसीरन्मैव जायन्ते
 प्रजया पशुभिर्वैराजो वा एष यज्ञो यदैकस्मान्नपञ्चाशो य एवं
 विद्वांस एकास्मान्नपञ्चाशमासते विराजमेव गच्छन्त्यन्नादा
 भवन्त्यतिरात्रावभितो भवतोऽन्नाद्यस्य परिगृहीत्यै॥ २७॥

वज्रं आत्मन्प्रजया द्वाविंशतिश्च॥ ७॥ [७]

संवत्सराय दीर्घिष्यमाणा एकाष्टकायां दीर्घेरन्नेषा वै
 संवत्सरस्य पत्नी यदैकाष्टकैतस्यां वा एष एता रान्त्रि
 वसति साख्यादेव संवत्सरमारभ्य दीर्घन्त आर्तं वा
 एते संवत्सरस्याभि दीर्घन्ते य एकाष्टकायां दीर्घन्ते-
 ऽन्तनामानावृतू भवतो व्यस्तं वा एते संवत्सरस्याभि
 दीर्घन्ते य एकाष्टकायां दीर्घन्तेऽन्तनामानावृतू भवतः
 फल्गुनीपूर्णमासे दीर्घेरन्मुखं वा एतत्॥ २८॥

संवत्सरस्य यत्फल्गुनीपूर्णमासो मुखत एव
 संवत्सरमारभ्य दीर्घन्ते तस्यैकैव निर्या यथसाम्मेध्ये
 विष्वान्सम्पद्यते चित्रापूर्णमासे दीर्घेरन्मुखं वा
 एतत्संवत्सरस्य यच्चित्रापूर्णमासो मुखत एव संवत्सरमारभ्य

दी॒र्खन्ते॒ तस्य॒ न का॒ च॒न नि॒र्या भ॑वति चतु॒रहे
 पु॒रस्ता॑त्पौ॒र्णमा॒स्यै दी॒र्खेर॒न्तेषा॑मेकाष्ट॒कायां॑ क्र॒यः सम्प॑द्यते
 तेनै॒काष्ट॒कां न छु॒म्बद्गुर्वन्ति॒ तेषाम्॑॥२९॥

पूर्व॑प॒र्खे सु॒त्या सम्प॑द्यते पूर्व॑प॒र्खम्मासा॑ अ॒भि सम्प॑द्यन्ते
 ते पूर्व॑प॒र्ख उ॒त्तिष्ठ॑न्ति॒ तानु॒त्तिष्ठ॑त॒ ओष॑धयो वन॒स्पत॑यो-
 ऽनु॒त्तिष्ठ॑न्ति॒ तान्क॑ल्याणी॒ की॒र्तिर॒नूत्तिष्ठ॑त्यरा॒थ्सुरि॑मे
 यज॑माना॒ इति॒ तदनु॑ सर्वे राध्रुवन्ति॥३०॥

ए॒तच्छु॒म्बद्गुर्वन्ति॒ तेषा॑श्चतु॒स्त्रिंशच्च॑॥८॥ [८]

सु॒वर्गं॑ वा ए॒ते लो॒कं य॑न्ति॒ ये स॒त्रमु॑प॒यन्त्य॒भीन्ध॑त
 ए॒व दी॒र्खाभि॑रा॒त्मानः॑ श्रप॒यन्त॑ उप॒सद्भि॒र्द्वाभ्यां॑ लोमाव॑
 द्यन्ति॒ द्वाभ्या॑न्त्वच॒न्द्वाभ्या॑मसृ॒द्वाभ्या॑म्मा॒स॒न्द्वाभ्या॑मस्थि॒
 द्वाभ्या॑म्म॒ज्जान॑मा॒त्मद॑खि॒णं वै स॒त्रमा॑त्मान॑मे॒व द॑खि॒णां
 नी॒त्वा सु॒वर्गं॑ लो॒कं य॑न्ति॒ शिखा॑मनु॒ प्र व॑पन्त॒ ऋ॒द्ध्या अथो॑
 र॒घीया॑सः सु॒वर्गं॑ लो॒कम॑या॒मेति॑॥३१॥

सु॒वर्गम्पञ्चा॑शत्॥९॥ [९]

ब्र॒ह्म॒वा॒दिनो॑ वदन्त्यति॒रात्रः॑ प॒र॒मो य॑ज्ञक्रतूनां
 कस्मा॒त्तम्प्र॑थ॒ममु॑प॒ य॒न्तीत्ये॒तद्वा अ॑ग्निष्टोमम्प्र॑थ॒ममु॑प॒

यन्त्यथोक्थ्यमथ षोडशिनमथातिरात्रमनुपूर्वमेवैतद्यज्ञक्रतूनुपेत्य
तानालभ्य परिगृह्य सोममेवैतत्पिबन्त आसते ज्योतिष्टोमम्प्रथम
यन्ति ज्योतिष्टोमो वै स्तोमानाम्मुखंमुखत एव स्तोमान्प्र
युञ्जते ते॥ ३२॥

संस्तुता विराजमभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते
एकया गौरतिरिक्त एकयायुरूनः सुवर्गो वै लोको
ज्योतिरूर्ग्विराद्वुवर्गमेव तेन लोकं यन्ति रथंतरं दिवा
भवति रथंतरं नक्तमित्याहुर्ब्रह्मवादिनः केन तदजामीति
सौभरं तृतीयसवने ब्रह्मसामम्बृहत्तन्मध्यतो दधति विधृत्यै
तेनाजामि॥ ३३॥

त एकात्रपञ्चाशच्च॥१०॥ [१०]

ज्योतिष्टोमम्प्रथममुप यन्त्यस्मिन्नेव तेन लोके
प्रति तिष्ठन्ति गोष्टोमं द्वितीयमुप यन्त्यन्तरिख्य एव
तेन प्रति तिष्ठन्त्यायुष्टोमं तृतीयमुप यन्त्यमुष्मिन्नेव
तेन लोके प्रति तिष्ठन्तीयं वाव ज्योतिरन्तरिख्यं
गौरसावायुर्यदेतान्स्तोमानुपयन्त्येष्वेव तल्लोकेषु सन्निः
प्रतितिष्ठन्तो यन्ति ते संस्तुता विराजम्॥ ३४॥

अभि सम्पद्यन्ते द्वे चर्चावति रिच्येते एकया गौरतिरिक्त

एकयायु॑रूनः सु॒वर्गो वै लो॒को ज्योति॑रू॒र्ग्विराडूर्जमे॒वाव
 रुन्ध॑ते ते न ख॒षुधा॑र्ति॒माच्छ॑न्त्य॒ख्षो॑धुका भवन्ति॒ ख॒षुथ्स॑म्बाधा
 इव॒ हि स॒न्नि॒गोऽग्नि॑ष्टो॒माव॑भितः प्र॒धी तावु॑क्थ्या॒ मध्ये॒ नभ्यं॑
 तत्तदे॒तत्परि॑यद्वैवच॒क्रं यदे॒तेन॑ ॥ ३५ ॥

षड॒हेन॒ यन्ति॑ देवच॒क्रमे॒व सु॒मारो॑ह॒न्त्यरि॑ष्ट्यै ते स्व॒स्ति
 सम॑श्रुवते षड॒हेन॑ यन्ति॒ षड्वा ऋ॒तव॑ ऋ॒तुष्वे॒व प्रति॑
 तिष्ठ॑न्त्युभ॒यतो॑ज्योतिषा यन्त्युभ॒यत॑ ए॒व सु॒वर्गे लो॒के
 प्र॑ति॒तिष्ठ॑न्तो यन्ति॒ द्वौ षड॒हौ भ॑वत॒स्तानि॒ द्वाद॒शाहा॑नि
 सम्प॑द्यन्ते द्वाद॒शो वै पुरु॑षो द्वे स॒क्थ्यौ द्वौ बा॒हू आ॒त्मा च॒
 शिर॑श्च च॒त्वार्य॑ङ्गा॒नि स्तनौ॑ द्वाद॒शौ ॥ ३६ ॥

तत्पुरु॑षमनु॒ पर्या॑वर्तन्ते॒ त्रयः॑ षड॒हा भ॑वन्ति॒
 तान्य॑ष्टाद॒शाहा॑नि॒ सम्प॑द्यन्ते॒ नवा॒न्यानि॒ नवा॒न्यानि॒ नव॒ वै
 पुरु॑षे प्रा॒णास्तत्प्रा॑णाननु॒ पर्या॑वर्तन्ते च॒त्वारः॑ षड॒हा भ॑वन्ति॒
 तानि॒ चतु॑र्विं॒शति॑रहा॒नि सम्प॑द्यन्ते॒ चतु॑र्विं॒शति॑रध॒मासाः॑
 संव॑त्सरस्तथ्सं॒वत्सर॑मनु॒ पर्या॑वर्तन्तेऽप्र॑तिष्ठितः सं॒वत्सर॑
 इति॒ खलु॒ वा आ॑हुर्वर्षी॒यान्प्रति॑ष्ठाया॒ इत्ये॒तावद्वै सं॑वत्सरस्य॒

ब्राह्मणं यावन्मासो मासिमास्येव प्रतितिष्ठन्तो यन्ति॥३७॥

विराजमेतेन द्वादशावेतावद्वा अष्टौ च॥११॥ [११]

मेषस्त्वा पचतैरवतु लोहितग्रीवश्छागैः शल्मलिर्वृद्धा
पूर्णो ब्रह्मणा पुख्यो मेधेन न्यग्रोधश्चमसैरुदुम्बर ऊर्जा
गायत्री छन्दोभिस्त्रिवृत्स्तोमैरवन्तीः स्थावन्तीस्त्वावन्तु प्रियं
त्वा प्रियाणां वर्षिष्ठमाप्यानां निधीनां त्वा निधिपतिः
हवामहे वसो मम॥३८॥

मेषष्वद्विंशत्॥१२॥ [१२]

कूप्याभ्यः स्वाहा कूल्याभ्यः स्वाहा विक्र्याभ्यः स्वाहा-
ऽवट्याभ्यः स्वाहा खन्याभ्यः स्वाहा हृद्याभ्यः स्वाहा
सूद्याभ्यः स्वाहा सरस्याभ्यः स्वाहा वैशन्तीभ्यः स्वाहा
पल्वल्याभ्यः स्वाहा वर्ष्याभ्यः स्वाहाऽवर्ष्याभ्यः स्वाहा
हादुनीभ्यः स्वाहा पृष्वाभ्यः स्वाहा स्यन्दमानाभ्यः स्वाहा
स्थावराभ्यः स्वाहा नादेयीभ्यः स्वाहा सैन्धवीभ्यः स्वाहा
समुद्रियाभ्यः स्वाहा सर्वाभ्यः स्वाहा॥३९॥

कूप्याभ्यश्चत्वारिंशत्॥१३॥ [१३]

अद्भ्यः स्वाहा वहन्तीभ्यः स्वाहा परिवहन्तीभ्यः स्वाहा

सम॑न्तं वह॑न्तीभ्यः स्वाहा शीघ्रं॑ वह॑न्तीभ्यः स्वाहा शीभं॑
 वह॑न्तीभ्यः स्वाहो॑ग्रं वह॑न्तीभ्यः स्वाहा भी॑मं वह॑न्तीभ्यः
 स्वाहाऽम्भो॑भ्यः स्वाहा नभो॑भ्यः स्वाहा महो॑भ्यः स्वाहा
 सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥४०॥

अ॒द्य ए॒का॒त्रिं॒शत्॥१४॥ [१४]

यो अ॒र्वन्तं॑ जिघा॑सति॒ तम॒भ्यमी॑ति॒ वरु॑णः। प॒रो म॒र्तः
 प॒रः श्वा॑। अ॒हं च॒ त्वं च॑ वृ॒त्रह॑न्त्सम्ब॑भूव॒ सु॒निभ्य॑ आ।
 अ॒रा॒ती॒वा चि॑द॒द्रि॒वोऽनु॑ नौ शूर॒ म॒स॒तै भ॒द्रा इन्द्र॑स्य रा॒तयः॑।
 अ॒भि ऋ॒त्वेन्द्र॑ भूर॒ध॒ ज॒म॒न्न ते॑ वि॒व्यङ्ग॑हि॒मान॒र॒जा॑सि।
 स्वे॒ना हि॒ वृ॒त्रर॑ शव॑सा ज॒घ॒न्थ॒ न श॒त्रु॒रन्तं॑ वि॒विद॑द्युधा
 ते॑॥४१॥

वि॒विद॑द्दे च॑॥१५॥ [१५]

नमो॑ रा॒ज्ञे नमो॑ वरु॑णाय॒ नमो॑ऽश्वा॑य॒ नमः॑ प्र॒जाप॑तये॒
 नमो॑ऽधि॑पतये॒ऽधि॑पतिर॒स्यधि॑पति॒म्मा कुर्व॑धि॒पतिर॒हम्प्र॑जानां॒
 भूया॑स॒म्मां धे॑हि॒ मयि॑ धे॒ह्युपा॑कृ॒ताय॒ स्वाहाऽऽल॑ब्धाय॒ स्वाहा॑
 हु॒ताय॒ स्वाहा॑॥४२॥

नम् ए॒का॒त्रिं॒शत्॥१६॥ [१६]

मयो॒भूर्वातो॑ अ॒भि वा॑तू॒स्त्रा ऊ॒र्जस्वती॑रोष॒धीरा॑ रि॒शन्ता॑म्।
 पीव॑स्वती॒र्जीव॑ध॒न्याः पि॑बन्त्वव॒साय॑ प॒द्वते॑ रु॒द्र मृ॒ड। याः
 सरू॑पा वि॒रूपा॒ एक॑रूपा॒ यासा॑म॒ग्निरि॑ष्ट्या॒ नामा॑नि॒ वेद॑। या
 अङ्गि॑रस॒स्तप॑से॒ह च॒क्रुस्ता॑भ्यः पर्जन्य॒ महि॑ शर्म॒ यच्छ॑। या
 दे॒वेषु॑ त॒नुव॑मैर॒यन्त॑ यासा॒५ सोमो॑ वि॒श्वा रू॒पाणि॑ वेद॑। ता
 अ॒स्मभ्य॑म्पय॑सा॒ पि॒न्वमा॑नाः प्र॒जाव॑तीरिन्द्र॥४३॥

गो॒ष्ठे रि॑रीहि। प्र॒जाप॑ति॒र्मह्य॑मे॒ता ररा॑णो वि॒श्वैर्दे॒वैः पि॒तृभिः॑
 संवि॑दानः। शि॒वाः स॒तीरु॑पं नो गो॒ष्ठमा॑क॒स्तासा॑ व॒यम्प्र॒जया॑
 स५ संदे॑म। इ॒ह धृ॑तिः स्वाहे॒ह वि॑धृतिः स्वाहे॒ह रन्तिः॑ स्वाहे॒ह
 रम॑तिः स्वाहा॑ म॒हीमू॒ षु सु॒त्रामा॑णम्॥४४॥

इन्द्राष्टात्रिंशच्च॥१७॥ [१७]

कि॒५ स्वि॑दासीत्पूर्वचि॑त्तिः॒ कि॒५ स्वि॑दासीद्बृ॒हद्वयः॑।
 कि॒५ स्वि॑दासीत्पिशं॒गिला॑ कि॒५ स्वि॑दासीत्पिलि॒प्पिला॑।
 द्यौरा॑सीत्पूर्वचि॑त्तिर॒श्व आ॑सीद्बृ॒हद्वयः॑। रात्रि॑रासीत्पिशं॒गिला॑वि॒रा
 कः स्वि॑देका॒की च॑रति॒ क उ॑ स्वि॒ज्जाय॑ते पुनः॑। कि॒५
 स्वि॑द्धिमस्य॑ भेष॒जं कि॒५ स्वि॑दा॒वप॑नम्म॒हत्। सूर्य॑ एका॒की
 च॑रति॥४५॥

चन्द्रमा जायते पुनः। अग्निर्हिमस्य भेषजम्भूमिरावपनम्भुह
 पृच्छामि त्वा परमन्तम्पृथिव्याः पृच्छामि त्वा भुवनस्य
 नाभिम्। पृच्छामि त्वा वृष्णो अश्वस्य रेतः पृच्छामि वाचः
 परमं व्योम। वेदिमाहुः परमन्तम्पृथिव्या यज्ञमाहुर्भुवनस्य
 नाभिम्। सोममाहुर्वृष्णो अश्वस्य रेतो ब्रह्मैव वाचः परमं
 व्योम॥४६॥

सूर्य एकाकी चरति षट्त्वारिंशच्च॥१८॥

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा नयति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
 सुभगे काम्पीलवासिनि सुवर्गे लोके सम्प्रोर्ण्वाथाम्।
 आहमंजानि गर्भधमा त्वमंजासि गर्भधम्। तौ सह
 चतुरः पदः सम्प्र सारयावहै। वृषा वा५ रेतोधा रेतो
 दधातूथ्सक्थ्योर्गृदं धैह्यञ्जिमुदञ्जिमन्वज। यः स्त्रीणां
 जीवभोजनो य आसाम्॥४७॥

बिलधावनः। प्रियः स्त्रीणामपीच्यः। य आसां कृष्णे
 लक्ष्मणि सदिगृदिम्परावधीत्। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मा
 यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः। ऊर्ध्वामेनामुच्छ्रयताद्वेणुभारं
 गिराविवा। अथास्या मध्यमेधता५ शीते वाते पुनन्निवा।

अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
यद्धरिणी यवमत्ति न॥४८॥

पुष्टम्पशु मन्यते। शूद्रा यदर्यजारा न पोषाय धनायति।
अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति कश्चन। ससस्त्यश्वकः।
इयं यका शंकुन्तिकाहलमिति सर्पति। आहतं गृभे पसो नि
जल्लुलीति धाणिका। अम्बे अम्बाल्यम्बिके न मां यमति
कश्चन। ससस्त्यश्वकः। माता च ते पिता च तेऽग्रं वृख्यस्य
रोहतः॥४९॥

प्र सुलामीति ते पिता गृभे मुष्टिमंतसयत्। दधिक्राव्णो
अकारिषं जिष्णोरश्वस्य वाजिनः। सुरभि नो मुखा करत्प्र
ण आयूषि तारिषत्। आपो हि ष्ठा मयोभुवस्ता न ऊर्जे
दधातन। महे रणाय चखसे। यो वः शिवतमो रसस्तस्य
भाजयतेह नः। उशतीरिव मातरः। तस्मा अरं गमाम वो
यस्य खयाय जिन्वथ। आपो जनयथा च नः॥५०॥

आसामत्ति न रोहतो जिन्वथ चत्वारि च॥१९॥

भूर्भुवः सुवर्वसवस्त्वाञ्जन्तु गायत्रेण छन्दसा रुद्रास्त्वाञ्जन्तु
त्रैष्टुभेन छन्दसादित्यास्त्वाञ्जन्तु जागतेन छन्दसा यद्वातो

अ॒पो अ॒गंम॒दिन्द्र॑स्य त॒नुव॑म्प्रि॒याम्। ए॒त॒ऽस्तौ॑तरे॒तेन॑ प॒था
 पुन॑र॒श्व॒मा वर्त॑यासि नः। ला॒जी (३) ज्छा॑ची (३) न् यशो॑
 म॒मा (4)म्। य॒व्यायै॑ ग॒व्याया॑ ए॒तद्दे॒वा अन्न॑म॒त्तैतदन्न॑म॒द्धि
 प्र॒जाप॑ते। यु॒ञ्जन्ति॑ ब्र॒ध्नम॑रु॒षं चर॑न्त॒म्परि॑ त॒स्थुषः॑। रोच॑न्ते
 रोच॑ना दि॒वि। यु॒ञ्जन्त्य॑स्य॒ काम्या॑ हरी॒ विप॑र॒ख्यसा॒ रथे॑। शोणा॑
 धृ॒ष्णू नृ॒वाह॑सा। के॒तुं कृ॒ण्वन्न॑के॒तवे॒ पेशो॑ म॒र्या अपे॑श॒से।
 समु॑ष॒द्भिर॑जायथाः॥५१॥

ब्रध्नम्पञ्चविंशतिश्च॥२०॥ [२०]

प्रा॒णाय॒ स्वाहा॑ व्या॒नाय॒ स्वाहा॑ऽपा॒नाय॒ स्वाहा॑ स्ना॒व॑भ्यः
 स्वाहा॑ संता॒नेभ्यः॒ स्वाहा॑ परि॑स॒ताने॑भ्यः स्वाहा॑ पर्व॑भ्यः
 स्वाहा॑ सं॒धाने॑भ्यः स्वाहा॑ शरी॑रेभ्यः स्वाहा॑ य॒ज्ञाय॒ स्वाहा॑
 द॒खि॑ष्णाभ्यः स्वाहा॑ सुव॒र्गाय॒ स्वाहा॑ लो॒काय॒ स्वाहा॑ सर्व॑स्मै
 स्वाहा॑॥५२॥

प्राणायामाष्टाविंशतिः॥२१॥ [२१]

सि॒ताय॒ स्वाहा॑ऽसि॒ताय॒ स्वाहा॑ऽभि॒हि॒ताय॒ स्वाहा॑-
 ऽन॑भि॒हि॒ताय॒ स्वाहा॑ यु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ऽयु॒क्ताय॒ स्वाहा॑
 सुयु॑क्ताय॒ स्वाहो॑द्यु॒क्ताय॒ स्वाहा॑ विमु॑क्ताय॒ स्वाहा॑ प्रमु॑क्ताय॒

स्वाहा वञ्चते स्वाहा परिवञ्चते स्वाहा संवञ्चते स्वाहा-
 ऽनुवञ्चते स्वाहोद्वञ्चते स्वाहा यते स्वाहा धावते स्वाहा
 तिष्ठते स्वाहा सर्वस्मै स्वाहा॥५३॥

सितायाष्टात्रिंशत्॥२२॥ [२२]

गावो गावः सिषांसन्तीः प्रथमे मासि संमान्यो यदि सोमौ षड्‌हैरुत्सृज्या(३)ं देवानाम्‌कर्णं
 चर्मावं पृथिव्यै दत्वते कस्त्वाग्रये यो वै यः प्राणतो य आत्मदा आ ब्रह्मन्नाक्राञ्जि बीजमाग्रेयो-
 ऽष्टाकंपालोऽग्रयेऽहोमुचेऽष्टाकंपालोऽग्रये समनमद्ये ते पन्थानो यो वा अश्वस्य मेध्यस्य शिरः
 प्रश्नविंशतिः॥२५॥ गावः समान्यः सर्वनमष्टाभिर्वा एते देवकृतश्चाभिमजित्या इत्याहुर्वरुणोऽद्विः
 साम्ने चतुःपञ्चाशत्॥५४॥ गावो योनिः समुद्रो बन्धुः॥ [२३]

॥ पञ्चमः प्रश्नः ॥

॥ तैत्तिरीयसंहितायां सप्तमकाण्डे पञ्चमः प्रश्नः ॥

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सतीः शृङ्गाणि नो
 जायन्ता इति कामेन तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
 शृङ्गाण्यजायन्त ता उदतिष्ठन्नराथ्स्मेत्यथ यासां नाजायन्त
 ताः संवत्सरमात्वोदतिष्ठन्नराथ्स्मेति यासां चाजायन्त यासां
 च न ता उभयीरुदतिष्ठन्नराथ्स्मेति गोसत्रं वै॥१॥

संवत्सरो य एवं विद्वांसः संवत्सरमुपयन्त्यध्रुवन्त्येव
 तस्मात्तूपरा वार्षिकौ मासौ पत्वा चरति सूत्राभिजितुः
 ह्यस्यै तस्मात्संवत्सरसदो यत्किं च गृहे क्रियते
 तदाप्तमवरुद्धमभिजितं क्रियते समुद्रं वा एते प्र प्लवन्ते ये
 संवत्सरमुपयन्ति यो वै समुद्रस्य पारं न पश्यति न वै स
 तत् उदेति संवत्सरः ॥ २ ॥

वै समुद्रस्तस्यैतत्पारं यदेतिरात्रौ य एवं विद्वांसः
 संवत्सरमुपयन्त्यनार्ता एवोदचङ्गच्छन्तीयं वै पूर्वोऽतिरात्रोऽ-
 सावुत्तरो मनः पूर्वो वागुत्तरः प्राणः पूर्वोऽपान उत्तरः
 प्ररोधनम्पूर्वं उदयनमुत्तरो ज्योतिष्टोमो वैश्वानरोऽतिरात्रो
 भवति ज्योतिरेव पुरस्ताद्दधते सुवर्गस्य लोकस्यानुख्यात्यै
 चतुर्विंशः प्रायणीयो भवति चतुर्विंशतिरर्धमासाः ॥ ३ ॥

संवत्सरः प्रयन्त एव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति तस्य त्रीणि
 च शतानि षष्टिश्च स्तोत्रीयास्तावतीः संवत्सरस्य रात्रय उभे
 एव संवत्सरस्य रूपे आप्नुवन्ति ते सः स्थित्या अरिष्ट्या
 उत्तरैरहोभिश्चरन्ति षड्हा भवन्ति षड्वा ऋतवः संवत्सर
 ऋतुष्वेव संवत्सरे प्रति तिष्ठन्ति गौश्रायुश्च मध्यतः स्तोमौ

भवतः संवत्सरस्यैव तन्मिथुनम्मध्यतः॥४॥

दधति प्रजननाय ज्योतिरभितो भवति विमोचनमेव
तच्छन्दांस्येव तद्विमोक्तं यन्त्यथो उभयतो ज्योतिषैव
षडहेन सुवर्गं लोकं यन्ति ब्रह्मवादिनो वदन्त्यासन्ते केन
यन्तीति देवयानेन पथेति ब्रूयाच्छन्दांसि वै देवयानः पन्था
गायत्री त्रिष्टुब्जगती ज्योतिर्वै गायत्री गौस्त्रिष्टुगायुर्जगती
यदेते स्तोमा भवन्ति देवयानेनैव॥५॥

तत्पथा यन्ति समानः सामं भवति देवल्लोको
वै सामं देवल्लोकादेव न यन्त्यन्या अन्या ऋचो
भवन्ति मनुष्यलोको वा ऋचो मनुष्यलोकादेवान्यमन्यं
देवल्लोकमभ्यारोहन्तो यन्त्यभिवर्तो ब्रह्मसामम्भवति
सुवर्गस्य लोकस्याभिवृत्त्या अभिजिद्ववति सुवर्गस्य
लोकस्याभिजित्यै विश्वजिद्ववति विश्वस्य जित्यै मासिमांसि
पृष्ठान्युप यन्ति मासिमांस्यतिग्राह्या गृह्यन्ते मासिमांस्येव
वीर्यं दधति मासाम्प्रतिष्ठित्या उपरिष्ठान्मासाम्पृष्ठान्युप
यन्ति तस्मादुपरिष्ठादोषधयः फलं गृह्णन्ति॥६॥

गोसूत्रं वा एति सं वत्सरोऽर्धमासा मिथुनम्मध्यतो देवयानेनैव वीर्यत्रयोदश च॥१॥ [१]

गावो वा एतत्सत्रमासताशृङ्गाः सुतीः शृङ्गाणि
 सिषासन्तीस्तासां दश मासा निषण्णा आसन्नथ
 शृङ्गाण्यजायन्त ता अब्रुवन्नराथस्मोत्तिष्ठामाव तं
 काममरुथ्महि येन कामेन न्यषदामेति तासामु त्वा
 अब्रुवन्नर्धा वा यावतीर्वासामहा एवेमौ द्वादशौ मासौ
 संवत्सरः सम्पाद्योत्तिष्ठामेति तासाम्॥७॥

द्वादशे मासि शृङ्गाणि प्रावर्तन्त श्रद्धया वाश्रद्धया वा ता
 इमा यास्तूपरा उभय्यो वाव ता आर्ध्रुवन् याश्च शृङ्गाण्यसन्वन्
 याश्चोर्जमवारुन्धतर्धोति दशसु मासूत्तिष्ठन्नृधोति द्वादशसु य
 एवं वेद पदेन खलु वा एते यन्ति विन्दति खलु वै पदेन
 यन्तद्वा एतदृद्धमयनन्तस्मादेतद्गोसर्नि॥८॥

तिष्ठामेति तासान्तस्माद्दे च॥२॥ [२]

प्रथमे मासि पृष्ठान्युप यन्ति मध्यम उप यन्त्युत्तम
 उप यन्ति तदाहुर्या वै त्रिरेकस्याहं उपसीदन्ति दहं
 वै सापराभ्यां दोहाभ्यां दुहेऽथ कुतः सा धोक्ष्यते यां
 द्वादश कृत्वं उपसीदन्तीति संवत्सरः सम्पाद्योत्तमे मासि
 सकृत्पृष्ठान्युपैयुस्तद्यजमाना यज्ञम्पशूनवं रुन्धते समुद्रं

वै॥९॥

ए॒तेऽन॒वार॑म॒पा॒र॒म॒प्र प्ल॑वन्ते ये सं॒व॒त्स॒र॒मु॒प॒य॒न्ति
यद्वृ॒ह॒द्रथ॑न्त॒रे अ॒न्व॒र्ज॑यु॒र्यथा॒ म॒ध्ये॑ स॒मु॒द्र॒स्य॑ प्ल॒व॒म॒न्व॒र्ज॑यु॒स्ता॒दृत्त
द॒नु॒त्स॒र्ग॒म्बृ॒ह॒द्रथ॑न्त॒राभ्या॑मि॒त्वा प्र॑ति॒ष्ठां ग॑च्छन्ति॒ सर्वे॑भ्यो॒ वै
का॒मे॑भ्यः स॒न्धिर्दु॑हे॒ तद्य॑ज॒मानाः॒ सर्वा॑न्का॒मा॒न॒व॑ रुन्धते॥१०॥

समु॒द्रं वै च॒तु॒स्त्रिं॒शच्च॥३॥ [३]

स॒मा॒न्य॑ ऋ॒चो॑ भवन्ति म॒नु॒ष्य॒लो॒को वा ऋ॒चो॑
म॒नु॒ष्य॒लो॒कादे॒व न॑ य॒न्त्य॒न्य॒द॒न्य॒त्सामं॑ भवति दे॒व॒लो॒को
वै सा॒मं दे॒व॒लो॒कादे॒वान्य॑म॒न्य॒म्म॒नु॒ष्य॒लो॒क॒म्प्र॑त्य॒व॒रो॒ह॒न्तो
य॒न्ति॒ ज॒ग॑ती॒म॒ग्र॒ उप॑ य॒न्ति॒ ज॒ग॑तीं॒ वै छ॒न्दा॑ंसि
प्र॒त्य॒व॒रो॒ह॒न्त्या॒ग्र॒य॒णं॒ ग्र॒हा॑ बृ॒ह॒त्पृ॒ष्ठानि॑ त्रय॒स्त्रिं॒श॑
स्तो॒मा॒स्त॒स्मा॒ञ्ज्या॒या॑सं॒ कनी॑या॒न्प्र॒त्य॒व॒रो॒ह॒ति॒ वैश्व॑क॒र्म॒णो
गृ॒ह्य॒ते वि॒श्वान्ये॑व तेन॒ कर्मा॑णि॒ यज॑माना॒ अव॑ रुन्ध॒त
आ॒दि॒त्यः॥११॥

गृ॒ह्य॒त इ॒यं वा अ॒दि॒तिर॒स्यामे॒व प्र॑ति॒ तिष्ठ॑न्त्य॒न्यो॒न्यो
गृ॒ह्ये॒ते मि॒थु॒न॒त्वाय॑ प्र॒जा॒त्या अ॒वा॒न्त॒रं वै द॑श॒रा॒त्रेण॑ प्र॒जाप॑तिः
प्र॒जा अ॑सृ॒ज॒त॒ यद॑श॒रा॒त्रो भ॑व॒ति प्र॒जा ए॒व तद्य॑ज॒मानाः॒

सृजन्त ए॒तां ह॒ वा उ॑दङ्कः शौ॒ल्बाय॑नः स॒त्रस्य॑र्द्धिमुवाच
यद्व॑शरा॒त्रो यद्व॑शरा॒त्रो भव॑ति स॒त्रस्य॑र्द्ध्या अथो॒ यदे॒व
पूर्वे॒ष्वहः॑ सु॒ विलो॑म क्रि॒यते॒ तस्यै॒वैषा॑ शान्तिः॥१२॥

आ॒दि॒त्यस्तस्यै॒व द्वे च॑॥४॥ [४]

यदि॒ सोमो॑ स॒सु॒तौ स्याता॑म्मह॒ति रात्रि॑यै
प्रा॒तरनु॒वाक॑मुपाकु॒र्यात्पूर्वो॑ वाच॒म्पूर्वो॑ दे॒वताः॒ पूर्व॑श्छन्दा॑सि
वृ॒द्धे वृष॑ण्वतीम्प्रति॒पदं॑ कुर्यात्प्रा॒तःसव॑नादे॒वैषा॑मिन्द्रं
वृ॒द्धेऽथो॒ खल्वा॑हुः स॒वनमु॒खेस॑वनमु॒खे का॒र्येति॑
स॒वनमु॒खात्स॑वनमु॒खादे॒वैषा॑मिन्द्रं वृ॒द्धे संवे॒शायो॑पवे॒शाय॑
गाय॒त्रिया॒स्त्रिष्टु॒भो जग॑त्या अनु॒ष्टुभः॑ प॒ङ्क्त्या अ॒भिभू॑त्यै स्वाहा
छन्दा॑सि॒ वै संवे॒श उ॑पवे॒शश्छन्दा॑भिरे॒वैषाम्॑॥१३॥

छन्दा॑सि॒ वृ॒द्धे सज॑नीय॒शस्य॑ विह॒व्यं
शस्य॑म॒गस्त्य॑स्य कयाशुभीय॒शस्य॑मे॒ताव॒द्वा अ॑स्ति
याव॑दे॒तद्याव॑दे॒वास्ति॒ तदै॑षां वृ॒द्धे यदि॑ प्रा॒तःसव॑ने
क॒लशो॒ दीर्य॑त वैष्ण॒वीषु॑ शि॒पिवि॒ष्टव॑तीषु स्तु॒वीर॒न्
यद्वै य॒ज्ञस्या॑तिरिच्य॑ते विष्णुं॒ तच्छि॑पि॒विष्टम॑भ्यति॑ रिच्यते
तद्विष्णुः॑ शि॒विपि॒ष्टोऽति॑रिक्त ए॒वाति॑रिक्तं दधा॒त्यथो॒

अतिरिक्तेनैवातिरिक्तमाप्त्वाव रुन्धते यदि मध्यंदिने दीर्येत
वषट्कारनिधनं सामं कुर्युर्वषट्कारो वै यज्ञस्य प्रतिष्ठा
प्रतिष्ठामेवैनं द्रमयन्ति यदि तृतीयसवन एतदेव ॥ १४ ॥

छन्दोभिरेवेषामवैकान्नविंशतिश्च ॥ ५ ॥ [५]

षडहैर्मासान्धसम्पाद्या हरुत्सृजन्ति षडहैरहि मासान्धसम्पश्यन्ति
मासान्धसम्पश्यन्त्यमावास्यया मासान्धसम्पाद्या हरुत्सृजन्त्यमा
हि मासान्धसम्पश्यन्ति पौर्णमास्या मासान्धसम्पाद्या हरुत्सृजन्ति
पौर्णमास्या हि मासान्धसम्पश्यन्ति यो वै पूर्ण आसिञ्चति
परा स सिञ्चति यः पूर्णादुदचति ॥ १५ ॥

प्राणमस्मिन्धस दधाति यत्पौर्णमास्या मासान्धसम्पाद्या हरुत्सृजन्ति
संवत्सरायैव तत्प्राणं दधति तदनु सत्रिणः प्राणन्ति
यदहर्नोत्सृजेयुर्यथा दृतिरुपनद्धो विपतत्येव संवत्सरो वि
पतेदार्तिमार्च्छेयुर्यत्पौर्णमास्या मासान्धसम्पाद्या हरुत्सृजन्ति
संवत्सरायैव तदुदानं दधति तदनु सत्रिण उत ॥ १६ ॥

अनन्ति नार्तिमार्च्छन्ति पूर्णमासे वै देवानां
सुतो यत्पौर्णमास्या मासान्धसम्पाद्या हरुत्सृजन्ति
देवानामेव तद्यज्ञेन यज्ञमप्रत्यवरोहन्ति वि वा एतद्यज्ञं

छिन्दन्ति यत्पण्डुहसंततः सन्तमथाहंरुथ्सृजन्ति
 प्राजापत्यम्पशुमालभन्ते प्रजापतिः सर्वा देवता देवताभिरेव
 यज्ञः सं तन्वन्ति यन्ति वा एते सवनाद्येऽहः॥१७॥

उथ्सृजन्ति तुरीयं खलु वा एतथ्सवनं यथ्सान्नाय्यं
 यथ्सान्नाय्यम्भवति तेनैव सवनान्न यन्ति समुपहूय
 भर्षयन्त्येतथ्सोमपीथा ह्येतर्हि यथायतनं वा एतेषां
 सवनभाजो देवता गच्छन्ति येऽहंरुथ्सृजन्त्यनुसवनं
 पुरोडाशान्निर्वपन्ति यथायतनादेव सवनभाजो देवता अव
 रुन्धतेऽष्टाकपालान्प्रातःसवन एकादशकपाला- न्माध्यन्दिने
 सवने द्वादशकपालांस्तृतीयसवने छन्दांस्येवाप्त्वाव
 रुन्धते वैश्वदेवं चरुं तृतीयसवने निर्वपन्ति वैश्वदेवं वै
 तृतीयसवनन्तेनैव तृतीयसवनान्न यन्ति॥१८॥

उदचत्युद्येऽहरांस्वा पञ्चदश च॥६॥ [६]

उथ्सृज्या (३) न्नोथ्सृज्या (३) मिति मीमांसन्ते
 ब्रह्मवादिनस्तद्वाहुरुथ्सृज्यमेवेत्यमावास्यायां च पौर्णमास्यां
 चोथ्सृज्यमित्याहुरेते हि यज्ञं वहत इति ते त्वाव
 नोथ्सृज्ये इत्याहुर्ये अवान्तरं यज्ञम्भेजाते इति या प्रथमा

व्यष्टका तस्यामुत्सृज्यमित्याहुरेष वै मासो विश्वर इति
नादिष्टम्॥१९॥

उत्सृजेयुर्यदादिष्टमुत्सृजेयुर्यादृशे पुनः पर्याप्तावे मध्ये
षडहस्यं सम्पद्येत षडहैर्मासान्त्सम्पाद्य यत्सप्तममह-
स्तस्मिन्नुत्सृज्येयुस्तदग्नये वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं
निर्वपेयुरेन्द्रं दधीन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं
वैश्वदेवं द्वादशकपालमग्नेर्वै वसुमतः प्रातःसवनं यदग्नये
वसुमते पुरोडाशमष्टाकपालं निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं
कुर्वन्ति॥२०॥

सवनमष्टाभिरुपं यन्ति यदैन्द्रं दधि भवतीन्द्रमेव
तद्वाग्धेयान्न च्यावयन्तीन्द्रस्य वै मरुत्वतो माध्यंदिनं
सवनं यदिन्द्राय मरुत्वते पुरोडाशमेकादशकपालं
निर्वपन्ति देवतामेव तद्वाग्निनीं कुर्वन्ति सवनमेकादशभिरुपं
यन्ति विश्वेषां वै देवानामृभुमतां तृतीयसवनं यद्वैश्वदेवं
द्वादशकपालं निर्वपन्ति देवता एव तद्वाग्निनीः कुर्वन्ति
सवनं द्वादशभिः॥२१॥

उपं यन्ति प्राजापत्यम्पशुमा लभन्ते यज्ञो वै

प्रजापतिर्यज्ञस्याननुसर्गायाभिवर्त इतः षण्मासो
 ब्रह्मसामम्भवति ब्रह्म वा अभिवर्तो ब्रह्मणैव तत्सुवर्गं
 लोकमभिवर्तयन्तो यन्ति प्रतिकूलमिव हीतः सुवर्गो लोक
 इन्द्र क्रतुं न आ भर पिता पुत्रेभ्यो यथा। शिखा
 नो अस्मिन्पुरुहूत यामनि जीवा ज्योतिरशीमहीत्यमुत
 आयताः षण्मासो ब्रह्मसामम्भवत्ययं वै लोको ज्योतिः
 प्रजा ज्योतिरिममेव तल्लोकम्पश्यन्तोऽभिवदन्त आ
 यन्ति॥ २२॥

नादिष्टकुर्वन्ति द्वादशभिरिति विंशतिश्च॥ ७॥ [७]

देवानां वा अन्तं जग्मुषामिन्द्रियं वीर्यमपाक्रामत्तत्क्रोशेनाव
 रुन्धत तत्क्रोशस्य क्रोशत्वं यत्क्रोशेन चात्वालस्यान्ते
 स्तुवन्ति यज्ञस्यैवान्तं गत्वेन्द्रियं वीर्यमव रुन्धते
 सत्रस्यर्द्धाहवनीयस्यान्ते स्तुवन्त्यग्निमेवोपद्रष्टारं कृत्वर्द्धिमुप
 यन्ति प्रजापतेर्हृदयेन हविर्धानेऽन्तः स्तुवन्ति प्रेमाणमेवास्य
 गच्छन्ति श्लोकेन पुरस्तात्सदसः॥ २३॥

स्तुवन्त्यनुश्लोकेन पश्चाद्यज्ञस्यैवान्तं गत्वा श्लोकभाजो
 भवन्ति नवभिरध्वर्युरुद्रायति नव वै पुरुषे प्राणाः

प्राणानेव यजमानेषु दधाति सर्वा ऐन्द्रियो भवन्ति
 प्राणेष्वेवेन्द्रियं दधत्यप्रतिहृताभिरुद्गायति तस्मात्पुरुषः
 सर्वाण्यन्यानि शीर्ष्णोऽङ्गानि प्रत्यचति शिर एव न पञ्चदश
 रथन्तरम्भवतीन्द्रियमेवाव रुन्धते सप्तदशम्॥२४॥

बृहदन्नाद्यस्यावरुद्धा अथो प्रैव तेन जायन्त
 एकविंशम्भद्रं द्विपदासु प्रतिष्ठित्यै पत्नय उप गायन्ति
 मिथुनत्वाय प्रजात्यै प्रजापतिः प्रजा असृजत् सो-
 ऽकामयतासामहं राज्यम्परीयामिति तासां राजनेनेव
 राज्यम्पर्यैत्तद्राजनस्य राजनत्वं यद्राजनम्भवति प्रजानामेव
 तद्यजमाना राज्यम्परि यन्ति पञ्चविंशम्भवति
 प्रजापतेः॥२५॥

आस्यै पञ्चभिस्तिष्ठन्तः स्तुवन्ति देवलोकमेवाभि
 जयन्ति पञ्चभिरासीना मनुष्यलोकमेवाभि जयन्ति दश
 सम्पद्यन्ते दशांखरा विराडन्नं विराजैवान्नाद्यमव रुन्धते
 पञ्चधा विनिषद्य स्तुवन्ति पञ्च दिशो दिक्ष्वेव प्रति
 तिष्ठन्त्येकैकयास्तुतया समायन्ति दिग्भ्य एवान्नाद्यं
 सम्भरन्ति ताभिरुद्गातोद्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्॥२६॥

सम्भृत्य तेजं आत्मन्दधते तस्मादेकः प्राणः
 सर्वाण्यङ्गान्यवत्यथो यथा सुपूर्ण उत्पतिष्यञ्छिरं
 उत्तमं कुरुत एवमेव तद्यजमानाः प्रजानामुत्तमा
 भवन्त्यासन्दीमुद्गाता रोहति साम्राज्यमेव गच्छन्ति
 प्लेङ्गः होता नाकस्यैव पृष्ठः रोहन्ति कूर्चावध्वर्युर्ब्रध्नस्यैव
 विष्टपं गच्छन्त्येतावन्तो वै देवलोकास्तेष्वेव यथापूर्वम्प्रति
 तिष्ठन्त्यथो आक्रमणमेव तथ्सेतुं यजमानाः कुर्वते सुवर्गस्य
 लोकस्य समष्टौ॥२७॥

सदसः सप्तदशं प्रजापतेर्गायति दिग्भ्य एवान्नाद्यम्प्रत्येकादश च॥८॥—————[८]

अर्क्येण वै सहस्रशः प्रजापतिः प्रजा असृजत ताभ्य
 इलान्देनेरां लूतामवारुन्ध यदर्क्यम्भवति प्रजा एव
 तद्यजमानाः सृजन्त इलान्दम्भवति प्रजाभ्य एव सृष्टाभ्य
 इरां लूतामव रुन्धते तस्माद्याः समाः सत्रः समृद्धं
 र्षोधुकास्ताः समां प्रजा इषुः ह्यासामूर्जमाददते याः
 समां व्यृद्धमर्षोधुकास्ताः समां प्रजाः॥२८॥

न ह्यासामिषमूर्जमाददत उत्क्रोदं कुर्वते यथा
 बन्धान्मुमुचाना उत्क्रोदं कुर्वत एवमेव तद्यजमाना

देवबन्धान्मुमुक्षुना उत्क्रोदं कुर्वत इषमूर्जमात्मन्दधाना
 वाणः शततन्तुर्भवति शतायुः पुरुषः शतेन्द्रिय आयुष्येवेन्द्रिये
 प्रति तिष्ठन्त्याजि धावन्त्यनभिजितस्याभिजित्यै
 दुन्दुभीन्समाघ्नन्ति परमा वा एषा वाग्या दुन्दुभौ
 परमामेव॥२९॥

वाचमव रुन्धते भूमिदुन्दुभिमा घ्नन्ति यैवेमां वाक्प्रविष्टा
 तामेवाव रुन्धतेऽथो इमामेव जयन्ति सर्वा वाचो
 वदन्ति सर्वासां वाचामवरुद्धा आर्द्रे चर्मन्व्यायच्छेते
 इन्द्रियस्यावरुद्धा आन्यः क्रोशति प्रान्यः शंसति य
 आक्रोशति पुनात्येवैनान्त्स स यः प्रशंसति पूतेष्वेवान्नाद्यं
 दधात्यृषिकृतं च॥३०॥

वा एते देवकृतं च पूर्वैर्मासैरव रुन्धते यद्भूतेच्छदां
 सामानि भवन्त्युभयस्यावरुद्धौ यन्ति वा एते मिथुनाद्ये
 संवत्सरमुपयन्त्यन्तर्वेदि मिथुनौ सम्भवतस्तेनैव मिथुनान्न
 यन्ति॥३१॥

व्यंष्टमखोधुकास्तां समां प्रजाः परमामेव च त्रिंशच्च॥९॥ [९]

चर्माव भिन्दन्ति पाप्मानमेवैषामव भिन्दन्ति मापं

रा॒थ्सी॒र्मा॒तिं व्या॒थ्सी॒रित्या॑ह॒ सम्प्र॒त्यै॒वैषां॑ पा॒प्मान॒मव॑
 भि॒न्दन्त्यु॒दकु॒म्भान॑धि॒निधाय॑ दा॒स्यो मा॒र्जा॒लीय॑म्परि
 नृत्य॑न्ति प॒दो नि॒घ्नती॒रिद॑म्मधुं॒ गाय॑न्त्यो मधु॒ वै दे॒वानां॑
 पर॒मम॒न्नाद्य॑म्पर॒ममे॒वान्नाद्य॑मव॒ रुन्ध॑ते प॒दो नि घ्न॑न्ति
 म॒हीया॑मे॒वैषु॑ दधति॥३२॥

चर्मैकान्नपञ्चाशत्॥१०॥

[१०]

पृ॒थि॒व्यै स्वा॒हान्त॑रि॒ख्याय॒ स्वाहा॑ दि॒वे स्वाहा॑ सम्प्लो॒ष्यते॒
 स्वाहा॑ सम्प्ल॒वमा॑नाय॒ स्वाहा॑ सम्प्लु॒ताय॒ स्वाहा॑ मे॒घायि॑ष्यते
 स्वाहा॑ मे॒घाय॑ते स्वाहा॑ मे॒घिता॑य॒ स्वाहा॑ मे॒घाय॒ स्वाहा॑
 नीहा॒राय॒ स्वाहा॑ नि॒हाका॑यै स्वाहा॑ प्रा॒सचा॑य॒ स्वाहा॑
 प्रच॒लाका॑यै स्वाहा॑ वि॒द्योति॑ष्यते स्वाहा॑ वि॒द्योत॑मानाय॒
 स्वाहा॑ संवि॒द्योत॑मानाय॒ स्वाहा॑ स्त॒नयि॑ष्यते स्वाहा॑ स्त॒नय॑ते
 स्वा॒हो॒ग्रः स्त॒नय॑ते स्वाहा॑ व॒र्षिष्य॑ते स्वाहा॑ व॒र्षते॒
 स्वाहा॑भि॒वर्ष॑ते स्वाहा॑ परि॒वर्ष॑ते स्वाहा॑ संव॒र्षते॒॥३३॥

स्वाहा॑नुव॒र्षते॒ स्वाहा॑ शी॒कायि॑ष्यते स्वाहा॑ शी॒काय॑ते
 स्वाहा॑ शी॒किता॑य॒ स्वाहा॑ प्रो॒षिष्य॑ते स्वाहा॑ प्रु॒ष्णते॒ स्वाहा॑
 परि॒प्रुष्ण॑ते स्वाहा॑द्वि॒हीष्य॑ते स्वाहा॑द्वि॒हृते॒ स्वाहा॑द्वि॒हीता॑य॒
 स्वाहा॑ वि॒प्लोष्य॑ते स्वाहा॑ वि॒प्लव॑मानाय॒ स्वाहा॑ वि॒प्लुता॑य॒

स्वाहा॑तप्स्य॒ते स्वाहा॑तप॒ते स्वाहो॑ग्रमा॒तप॒ते स्वाह॑र्भ्यः
 स्वाहा॑ यजु॒र्भ्यः स्वाहा॑ साम॒र्भ्यः स्वाहा॑ङ्गि॒रोभ्यः स्वाहा॑
 वेदे॑र्भ्यः स्वाहा॑ गाथा॒र्भ्यः स्वाहा॑ नारा॒श॒सीभ्यः स्वाहा॑
 रैभी॑र्भ्यः स्वाहा॑ सर्व॒स्मै स्वाहा॑॥ ३४॥

सं वर॑ण॒ते रैभी॑र्भ्यः स्वाहा॑ द्वे च॥ 11॥ ————— [११]

द॒त्वते॒ स्वाहा॑ऽद॒न्तका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णिने॒ स्वाहा॑ऽप्रा॒णाय॒
 स्वाहा॑ मुख॑वते॒ स्वाहा॑ऽमु॒खाय॒ स्वाहा॑ ना॒सिक॑वते॒ स्वाहा॑-
 ऽना॒सिका॑य॒ स्वाहा॑ऽर॒ख्य॒ण्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒ख्यिका॑य॒ स्वाहा॑
 क॒र्णिने॒ स्वाहा॑ऽक॒र्णका॑य॒ स्वाहा॑ शी॒र्ष॒ण्वते॒ स्वाहा॑ऽ-
 शी॒र्षका॑य॒ स्वाहा॑ प॒द्वते॒ स्वाहा॑ऽपा॒दका॑य॒ स्वाहा॑ प्रा॒णते॒
 स्वाहा॑ऽप्रा॒णते॒ स्वाहा॑ व॒दते॒ स्वाहा॑ऽव॒दते॒ स्वाहा॑ प॒श्यते॒
 स्वाहा॑ऽप॒श्यते॒ स्वाहा॑ शृ॒ण्वते॒ स्वाहा॑ऽशृ॒ण्वते॒ स्वाहा॑
 म॒न॒स्विने॒ स्वाहा॑॥ ३५॥

अ॒म॒न॒से स्वाहा॑ रे॒त॒स्विने॒ स्वाहा॑ऽरे॒त॒स्काय॒ स्वाहा॑
 प्र॒जाभ्यः स्वाहा॑ प्र॒जन॑नाय॒ स्वाहा॑ लो॒म॑वते॒ स्वाहा॑-
 ऽलो॒मका॑य॒ स्वाहा॑ त्व॒चे स्वाहा॑ऽत्व॒क्काय॒ स्वाहा॑ च॒र्म॑ण्वते॒
 स्वाहा॑ऽच॒र्मका॑य॒ स्वाहा॑ लो॒हि॒तवते॒ स्वाहा॑ऽलो॒हि॒ताय॒

स्वाहा॑ मा॒स॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽमा॒स॒काय॑ स्वाहा॒ स्नाव॑भ्यः
 स्वाहा॑ऽस्नाव॒काय॑ स्वाहा॑ऽस्थ॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽन॒स्थिका॑य॒ स्वाहा॑
 म॒ञ्ज॒न्वते॒ स्वाहा॑ऽम॒ञ्ज॒काय॑ स्वाहा॑ऽङ्गि॒ने स्वाहा॑ऽन॒ङ्गाय॑
 स्वाहा॑ऽऽत्म॒ने स्वाहा॑ऽनो॑त्म॒ने स्वाहा॑ सर्व॑स्मै स्वाहा॑॥३६॥

म॒न॒स्विने॒ स्वाहा॑ऽनो॑त्म॒ने स्वाहा॑ द्वे च॑॥१२॥ [१२]

क॒स्त्वा॑ यु॒नक्ति॒ स त्वा॑ यु॒नक्तु॑ विष्णु॑स्त्वा यु॒नक्त॑स्य
 य॒ज्ञस्य॑र्द्धौ म॒ह्य॒संन॑त्या अ॒मुष्मै॒ कामा॑यायु॒षे त्वा प्रा॑णाय॑
 त्वाऽपा॒नाय॑ त्वा व्या॒नाय॑ त्वा व्यु॒ष्ट्यै त्वा र॒य्यै त्वा रा॑ध॒से त्वा
 घो॑षाय॑ त्वा पो॒षाय॑ त्वा रा॒द्धोषा॑य॒ त्वा प्र॑च्यु॒त्यै त्वा॥३७॥

क॒स्त्वाऽष्टा॑त्रिं॒शत्॥१३॥ [१३]

अ॒ग्नये॑ गाय॒त्राय॑ त्रि॒वृते॒ राथ॑तराय॒ वास॑न्ताया॒ष्टाक॑पाल॒
 इन्द्रा॑य॒ त्रैष्टु॑भाय॒ पञ्चद॑शाय॒ बार्ह॑ताय॒ ग्रेष्मा॑यैका॒दश॑कपालो॒
 विश्वे॑भ्यो दे॒वेभ्यो॒ जाग॑तेभ्यः सप्त॒दशे॑भ्यो॒ वैरू॑पेभ्यो॒
 वार्षि॑केभ्यो॒ द्वाद॑शकपालो मि॒त्रावरु॑णाभ्या॒मानु॑ष्टुभाभ्यामेक॒
 वि॒ंशाभ्या॑ वैरा॒जाभ्या॑ शार॒दाभ्या॑ पय॒स्या बृ॒हस्प॑तये॒
 पाङ्गा॑य॒ त्रिण॑वाय॒ शाक॑राय॒ हैम॑न्तिकाय॒ चरुः स॑वित्र॒
 आ॑तिच्छ॒न्दसा॑य॒ त्रय॑स्त्रि॒ंशाय॑ रैव॒ताय॑ शैशि॒राय॑

द्वादशकपालोऽदित्यै विष्णुपत्न्यै चरुरग्रये वैश्वानराय
द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुः काय एककपालः ॥ ३८ ॥

अग्रयेऽदित्या अनुमत्यै सप्तचत्वारिंशत् ॥ १४ ॥ [१४]

यो वा अग्नावग्निः प्रहियते यश्च सोमो राजा तयोरेष
आतिथ्यं यदग्नीषोमीयोऽथैष रुद्रो यश्चीयते यत्संचिते-
ऽग्नावेतानि हवींषि न निर्वपेदेष एव रुद्रोऽशान्त उपोत्थाय
प्रजाम्पशून् यजमानस्याभि मन्येत यत्संचितेऽग्नावेतानि
हवींषि निर्वपति भागधेयेनैवैनं शमयति नास्य
रुद्रोऽशान्तः ॥ ३९ ॥

उपोत्थाय प्रजाम्पशून्भि मन्यते दशं हवींषि भवन्ति
नव वै पुरुषे प्राणा नाभिर्दशमी प्राणानेव यजमाने दधात्यथो
दशांखरा विराडन्नं विराज्येवान्नाद्ये प्रति तिष्ठत्यृतुभिर्वा
एष छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चेतव्यं इत्याहुयदेतानि हवींषि
निर्वपत्यृतुभिरेवैनं छन्दोभिः स्तोमैः पृष्ठैश्चिनुते दिशः
सुषुवाणेन ॥ ४० ॥

अभिजित्या इत्याहुयदेतानि हवींषि निर्वपति
दिशामभिजित्या एतया वा इन्द्रं देवा अयाजयन्तस्मादिन्द्रसव

ए॒तया॒ म॒नु॒म्म॒नु॒ष्या॑स्तस्मा॑न्म॒नु॒स॒वो यथेन्द्रो॑ दे॒वानां॒ यथा॒
म॒नु॒र्म॒नु॒ष्या॑णामे॒वम्भ॑वति॒ य ए॒वं वि॒द्वाने॒तये॑ष्ट्या॒ यज॑ते
दि॒ग्व॑तीः पु॒रोनु॒वा॒क्या॑ भवन्ति॒ सर्वा॑सां दि॒शाम॒भिजि॑त्यै॥४१॥

अशान्तः सुषुवाणेनैकचत्वारिंशच्च॥१५॥ [१५]

यः प्रा॑ण॒तो नि॑मिष॒तो म॑हि॒त्वैक॑ इ॒द्राजा॒ जग॑तो ब॒भूव॑।
य ई॒शे अ॒स्य द्वि॒पद॑श्चतु॑ष्पदः॒ कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑ वि॒धेम॑।
उ॒प॒या॒म॒गृ॒हीतो॑ऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्टं॑ गृ॒ह्णामि॑ तस्य॑ ते
द्यौर्म॑हि॒मा न॒ख्य॑त्राणि रू॒पमा॑दित्यस्ते तेज॒स्तस्मै॑ त्वा म॒हिम्ने॑
प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑॥४२॥

यः प्राणतो द्यौरादित्योऽष्टात्रिंशत्॥१६॥ [१६]

य आ॑त्म॒दा ब॑ल॒दा यस्य॑ वि॒श्वं उ॒पास॑ते प्र॒शिषं॑ यस्य॑
दे॒वाः। यस्य॑ छा॒यामृ॑तं॒ यस्य॑ मृ॒त्युः कस्मै॑ दे॒वाय॑ ह॒विषा॑
वि॒धेम॑। उ॒प॒या॒म॒गृ॒हीतो॑ऽसि प्र॒जाप॑तये त्वा॒ जुष्टं॑ गृ॒ह्णामि॑ तस्य॑
ते पृ॒थि॒वी म॑हि॒मौष॑धयो॒ वन॑स्पत॑यो रू॒पम॑ग्निस्ते तेज॒स्तस्मै॑
त्वा म॒हिम्ने॑ प्र॒जाप॑तये॒ स्वाहा॑॥४३॥

य आत्मदाः पृथिव्यग्निरेकान्नचत्वारिंशत्॥१७॥ [१७]

आ ब्र॒ह्म॑न्ब्रा॒ह्म॒णो ब्र॑ह्मवर्च॒सी जा॑यता॒माऽस्मि॑न्ना॒ष्ट्रे रा॑ज॒न्यं

इषव्यः शूरो महारथो जायतान्दोग्ध्रीं धेनुर्वोढाऽ- नृद्वानाशुः
 सप्तिः पुरंधिर्योषां जिष्णू रथेष्टाः सभेयो युवाऽस्य यजमानस्य
 वीरो जायतान्निकामेनिकामे नः पर्जन्यो वर्षतु फलिन्यो न
 ओषधयः पच्यन्तां योगखेमो नः कल्पताम्॥४४॥

आ ब्रह्मत्रेकचत्वारिंशत्॥१८॥ [१८]

आक्रान् वाजी पृथिवीमग्निं युजमकृत वाज्यर्वाक्रान्
 वाज्यन्तरिख्यं वायुं युजमकृत वाज्यर्वा द्यां वाज्याऽक्र३स्त
 सूर्यं युजमकृत वाज्यर्वाग्निस्ते वाजिन् युङ्ङु त्वा रभे
 स्वस्ति मा सम्पारय वायुस्ते वाजिन् युङ्ङु त्वा रभे स्वस्ति
 मा सम्॥४५॥

पारयादित्यस्ते वाजिन् युङ्ङु त्वा रभे स्वस्ति मा
 सम्पारय प्राणधृगंसि प्राणम्मै द२ह व्यानधृगंसि व्यानम्मै
 द२हापानधृगस्यपानम्मै द२ह चख्युरसि चख्युर्मयि धेहि
 श्रोत्रमसि श्रोत्रम्मयि धेह्यायुरस्यायुर्मयि धेहि॥४६॥

वायुस्ते वाजिन् युङ्ङु त्वा रभे स्वस्ति मा सत्रिचत्वारिंशच्च॥१९॥ [१९]

जज्ञि बीजं वर्ष्टा पर्जन्यः पक्ता सस्य२ सुपिप्पला
 ओषधयः स्वधिचरणेय२ सूपसदनोऽग्निः स्वध्यख्यमन्तरिख्य२

सुपावः पवमानः सूपस्थाना द्यौः शिवमसौ तपन्
 यथापूर्वमहोरात्रे पञ्चदशिनोऽर्धमासास्त्रिंशिनो मासाः कृता
 ऋतवः शान्तः संवत्सरः ॥ ४७ ॥

जज्ञि बीजमेकत्रिंशत् ॥ २० ॥

आग्नेयोऽष्टाकपालः सौम्यश्चरुः सावित्रोऽष्टाकपालः
 पौष्णश्चरु रौद्रश्चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो मृगाखरे
 यदि नागच्छेद्ग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपालः सौर्यम्पयो वायव्यं
 आज्यभागः ॥ ४८ ॥

आग्नेयश्चतुर्विंशतिः ॥ २१ ॥

अग्नयेऽहोमुचेऽष्टाकपाल इन्द्रायाऽहोमुच एकादशकपालो
 मित्रावरुणाभ्यामागोमुग्भ्यां पयस्या वायोसावित्र
 आगोमुग्भ्यां चरुरश्विभ्यामागोमुग्भ्यां धाना मरुद्भ्य
 एनोमुग्भ्यः सप्तकपालो विश्वेभ्यो देवेभ्य एनोमुग्भ्यो
 द्वादशकपालोऽनुमत्यै चरुरग्नये वैश्वानराय द्वादशकपालो
 द्यावापृथिवीभ्यामहोमुग्भ्यां द्विकपालः ॥ ४९ ॥

अग्नयेऽहोमुचै त्रिंशत् ॥ २२ ॥

अग्नये समनमत्पृथिव्यै समनमद्यथाग्निः पृथिव्या

स॒म॒न॒म॒दे॒व॒म॒म॒ह्य॑म॒भ॒द्राः॑ सं॒न॒त॒यः॑ सं न॒म॒न्तु वा॒य॒वे
 स॒म॒न॒म॒द॒न्त॒रि॒रि॒ख्वाय॑ स॒म॒न॒म॒द्य॒था वा॒यु॒र॒न्त॒रि॒ख्वेण॑
 सू॒र्या॒य॒ स॒म॒न॒म॒द्वि॒वे स॒म॒न॒म॒द्य॒था सू॒र्यो दि॒वा च॒न्द्रम॑से
 स॒म॒न॒म॒न्त्र॒ख्य॑त्रेभ्यः स॒म॒न॒म॒द्य॒था च॒न्द्रमा॑ न॒ख्य॑त्रैर्व॒रु॒णाय॑
 स॒म॒न॒म॒द॒द्भ्यः॑ स॒म॒न॒म॒द्य॒था॥५०॥

वरु॑णोऽद्भिः साम्ने स॒म॒न॒म॒दृ॒चे स॒म॒न॒म॒द्य॒था साम॑र्चा
 ब्र॒ह्म॑णे स॒म॒न॒म॒त्ख्य॑त्राय स॒म॒न॒म॒द्य॒था ब्र॒ह्म॑ ख्य॒त्रेण॑ रा॒ज्ञे
 स॒म॒न॒म॒द्वि॒शे स॒म॒न॒म॒द्य॒था रा॒जा वि॒शा र॒थाय॑ स॒म॒न॒म॒द॒श्वेभ्यः॑
 स॒म॒न॒म॒द्य॒था र॒थोऽ॒श्वैः प्र॒जाप॑तये स॒म॒न॒म॒द्भू॒तेभ्यः॑
 स॒म॒न॒म॒द्य॒था प्र॒जाप॑तिर्भूतैः स॒म॒न॒म॒दे॒व॒म॒म॒ह्य॑म॒भ॒द्राः॑ सं॒न॒त॒यः॑
 सं न॒म॒न्तु॥५१॥

अ॒द्भ्यः स॒म॒न॒म॒द्य॒था म॒ह्यं॑श्च॒त्वारि॑ च॥23॥ [२३]

ये ते प॒न्था॑नः स॒वि॒तः पू॒र्व्यासो॑ऽरे॒णवो॑ वि॒त॒ता अ॒न्त॒रि॒ख्वे।
 तेभि॑र्नो अ॒द्य पृ॒थिभिः॑ सु॒गेभी॑ र॒ख्या च॑ नो अ॒धि च॑ दे॒व
 ब्रू॒हि। न॒मोऽ॒ग्नये॑ पृ॒थि॒वि॒ख्विते॑ लो॒क॒स्पृते॑ लो॒क॒म॒स्मै
 यज॑मानाय दे॒हि न॒मो वा॒य॒वेऽन्त॑रि॒ख्व॒ख्विते॑ लो॒क॒स्पृते॑
 लो॒क॒म॒स्मै यज॑मानाय दे॒हि न॒मः सू॒र्या॒य दि॒वि॒ख्विते॑

लो॒क॒स्पृ॒ते लो॒क॒म॒स्मै यज॑मा॒नाय॑ दे॒हि॥५२॥

ये ते चतुश्चत्वारिंशत्॥२४॥ [२४]

यो वा अ॒श्व॑स्य॒ मे॒ध्य॑स्य॒ शिरो॑ वेद॑ शी॒र्ष॒ण्वान्मे॒ध्यो
भव॑त्यु॒षा वा अ॒श्व॑स्य॒ मे॒ध्य॑स्य॒ शिरः॑ सूर्य॑श्च॒ख्य॒र्वातः॑
प्रा॒णश्च॒न्द्र॒माः श्रोत्र॑न्दि॒शः पादा॑ अवान्तरदि॒शाः पर्श॑वो-
ऽहो॒रा॒त्रे नि॒मे॒षो॑ऽर्ध॒मा॒साः पर्वा॑णि॒ मासाः॑ सं॒धाना॑न्यृतवो-
ऽङ्गा॑नि संवत्सर॒ आ॒त्मा र॒श्मयः॑ केशा॑ न॒ख्य॒त्राणि
रूप॑न्तार॒का अ॒स्थानि॑ नभो॑ मा॒सान्योष॑धयो॒ लोमा॑नि
वन॑स्पत॒यो वाला॑ अ॒ग्नि॒र्मुखं॑ वैश्वान॒रो व्या॑त्तम्॥५३॥

स॒मु॒द्र उ॒दर॑म॒न्तरि॑ख॒म्पा॒यु॒र्धावा॑पृथि॒वी आ॒ण्डौ ग्रा॒वा शे॒पः
सोमो॑ रे॒तो य॒ज्ञं॒भ्यते॑ तद्वि द्यो॑तते॒ यद्वि॑धू॒नुते॑ तथ्स्त॑नयति
यन्मे॑हति॒ तद्व॑र्षति॒ वागे॑वास्य॒ वाग॑र्ह॒वा अ॒श्व॑स्य॒ जाय॑मानस्य
महि॑मा पु॒रस्ता॑ञ्जायते॒ रात्रि॑रे॒न॒म॒हि॒मा प॒श्चाद॑नु॒ जाय॑त ए॒तौ
वै म॑हि॒माना॒व॒श्व॑म॒भितः॑ सम्ब॑भूवतु॒र्हयो॑ दे॒वान॑व॒ह॒द॒र्वासु॑रान्
वा॒जी ग॑न्ध॒र्वान॑श्वो॒ मनु॑ष्या॒न्थ॒समु॒द्रो वा अ॒श्व॑स्य॒ योनिः॑ समु॒द्रो
बन्धुः॑॥५४॥

व्यात्तमवहद्वादश च॥२५॥ [२५]